EADMERI MONACHI CANTUARIENSIS HISTORIAE NOUORUM SIUE...

Eadmer : di Canterbury, John Selden, Ascanio Rivaldi

Digitized by Google

7
2-8
17

7
2 M
10

7-2-S-17

B 11 g 38.

EADMERI

MONACHI

CANTVARIENSIS

HISTORIÆ

NOVORVM

Pertinet ad Bibliothecam S. Fran. Transtiberim Almæ Urbis

Siue

Sui Sæculi

ex testam.to M.ri R. Patris D. Ascanij Rinaldi

Libri VI

Res geſtas (quibus ipſe non modò ſpectator diligens ſed comes etiam & actor plerunq; interſuit) ſub Guilielmis I *&* II *&* Henrico I Angliæ *Regibus, ab anno nempè Salutis* MLXVI *ad* MCXXII *potiſſimùm complexi.*

In lucem ex *Bibliotheca* COTTONIANA emiſit IOANNES SELDENVS, & *Notas* porrò adjecit & *Spicilegium*.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Securus licet ÆNEAM Rutulúmque *ferocem*
Committas. Nulli grauis eſt percuſſus ACHILLES.

LONDINI,

Typis & Impenſis *Guilielmi Stanesbeij*,

M. DC. XXIII.

Ampliſsimo Doctiſsimòque

V.
IOANNI
LINCOLNIENSI
Antiſtiti,
MAGNI SIGILLI ANGLIÆ CVSTODI,

Joannes Seldenus S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

NEque verò frontem, honoratiſsimo tuo nomine, Vir Ampliſsime, ideò decoramus quòd aut EADMERVS ipſe, aut noſtræ in eum NOTÆ, & SPICILEGIVM, ſiue Patronatum, ſiue Tutelam veluti præpilatam, ſibi indè expoſcant. Is enim, planè ingenuus, & omni periculo liberrimus, non modò in ætatem jam olim adoleuit juſtam, ſed in aliquot etiam ſæcula ſeneſcit; atque adeò nec Tutore indiget, nec Patrono. Meæ autem opellæ Amplitudinem tuam ſub alterutrâ ratione, vt præſidium, implorare, importunum ſanè, etiam inſolens fortè, meritò videretur. Noui vtpotè olim expertus ſæuos minitabilitèr in me concrepantis turbæ impetus, & crebras vſque ad rauim conuitiorum nubes in horas ſuſtinui; etiam roſus, ſed forsàn vt lima. Neque eſt

quidem cur meliorem mihi nunc expectem cõditionem. Aduerſus hæc autem Te poſcere Defenſorem, haùd aliud eſſet quam eò niti vt ingruentem Impudentiæ (vt fit) Ignorantiæ & Calumniæ vim, tuum immerito obtenſum nomen interciperet; id quod apertè foret Dignitate tua indigniſsimum, nec mihi omninò conducibile. Spreta enim eiuſmodi, aut prorſus euaneſcunt, aut, ſoluto vigore, in ridicula mutant. Et non tàm Magni Nominis Prætentura quàm Spernentis animus abolitionem præſtat, vbi legitima Ἀνάκρισις, vt dixit aliquis, ἡ σιωπὴ τυγχάνει. At ſatis porrò fuiſſet cauſæ cur hæc tibi potiſsimùm offerrem, quòd, & egregius peritiſsimúſque literarum Cenſor & Fautor indulgentiſsimus, & audias, & verè ſis. Quippe qui doctrinam ſuo merito in dies cupientiſsimus honeſtes, & ſumptuoſam inſtruendis publico vſui bibliothecis operam impendas; Præmium ita ſtudioſis ſimùl & Armarium, etiam ſine exemplo, ſolicitus parandi. Cæterum nemo eſt vulgi cui eadem deforet cauſa. Mihi igitur non erat; & nolebam eſſe heic vnus è multis. Singularis itaque nominis tui præfigendi atque vnica ratio fuit, vt, cum EADMERVM, in lucem maximè emiſſum, viuaciſsimum fore non dubitarem; noſtræ eius editioni inſuerem (quod ita perennaret) teſtimonium libentiſsimè agnoſcentis eximium erga me Fauorem tuum, cuius agnitionis anſam ſi non tùm ſolicitiùs quærerem tùm ardentiùs arriperem, bipedum planè euaderem ingratiſsimus. Etenim non modò inſigni benignitate, atque eâ opportuniſsimâ, priùs ferè quàm tibi omninò innotuerim, in ſummis primò Reipublicæ faſtigijs poſitus me obſtrinxiſti, ſed Fronte etiam continentèr exporrecto & Animo, variatim, & perpetuò mihi non deſiiſti etiamnùm accumulare gratiam. Neque eius aut intempeſtiuâ aut moroſâ remiſsione laboras, aut inopinatis quaſi paroxyſmis, ſiue ad gloriam tui ipſius ſiue ad commodum,

pro

pro re nata ſimulantèr incenderis. Nimiò ſcilicèt graſſari eiuſmodi morbum tàm certum eſt, quàm tuum ſibi conſtans iudicium, ſerenum candidúmque animum inque Bonarum Literarùm atque Virtutis ſtudia vbique & iuſtè propenſum, eo vacare. Hoc volui; Vir Ampliſsime; atque ita demùm non Librum tibi nuncupatum mitto, ſed votiuam Gratitudinis tabulam, vbi diurnet, appendo.

V. *Jd. April.* CIↃ IↃ C XXIII.

De

EADMERI *editione*

Præfatio.

QVòd EADMERI *Hiſtoriam Nouorum*, vti ſelectam ex numeroſa Scriptorum noſtratium, nondûm typis editorum, claſſe, ante alias, publicauerim, in cauſa maximè erat ſingularis OPERIS PRÆSTANTIA; quam in exemplari vno & altero diutiùs periclitari, indignum planè viſum eſt. Quòd verò cum NOTIS adjecerim etiam SPICILEGIVM, ideò factum eſt, vt, ipſo interdùm explicatiùs illuſtrato, & HISTORICA Gentis noſtræ MATERIES incrementi nonnihil indè acciperet, & qui res noſtras accuratiùs condere in poſterum fuerint adgreſſi, diligentiùs INDAGANDI SPECIMEN lucrifacerent. PRÆSTANTIA ejus cernitur tùm in REIPSA tùm in eximio Autoris narrandi IVDICIO, pari FIDE, etiam & non contemnendo SERMONIS nitore. REMIPSAM dicimus Initia & Progreſſus illuſtriorum, in Imperio *Anglicano*, rerum quibus verſabantur Reges & Ordines Regni per intervallum illud quod ab Anno M. LXVI. ad M. C. XXII. protenditur. Conſilia inita, Regum & Procerum Animi, Factiones Pontificiorum & Seceſſus, ipſa ſacri Conſiſtorij Arcana, Diſputationes, Sententiæ, & quæ cætera relatu digniora interveniebant, aperiuntur, inſertis etiam ſæpiſſimè tum Regijs tum Pontificijs atq; aliorum literis quæ, vt neceſſarium ſupplementum, apprimè conducant. IVDICIO autem omnia ejuſmodi & locata & compacta ſunt, vt fermè nihil, quod in Hiſtorico meritò velles, heic deſideretur, nihil alibi, in copioſa veterum apud Nos autorum, ſiue in luce proſtantium ſiue in ſacrarijs vetuſtatis deliteſcentium, ſit æquiparabile. Egregio enim materiæ dilectu vſus, in ea diſponenda haud indiligentior eſt. Filo neq; inæquali neq; leuicularum narrationum ſeu fabularum portentoſarum inſitione male deformato (ad Miracula enim non omninò diuertit, excepto duntaxat vnico, de ACHELEIDE Virgine velata, loco qui periodo vna & altera breuiſſime abſoluitur) nec abſurdâ rerum, quæ nihil omninò ad inſtitutum attinent, impactione abrupto, omnia artificioſe contexuit. Vitijs enim hiſce, quibus ille vacat, vti pudendis intertrimentis, ſcatere pænè cæteros omnes priſcos rerum *Anglicanarum* conſarcinatores notiſſimum eſt. Nec claſſico, rei nempe bellicæ planè inſcius, ſeriem turbat, ſed ciuiliora duntaxat ſumma diligentia exequitur, quod etiamſi in arto ſit, non tamen eſt inglorius labor. FIDEM autem non impari conſcripſiſſe eum inde exiſtimo, quod cum & ANSELMO & RADVLPHO Archiepiſcopis *Cantuarienſibus*

tuarienſibus

tuarienſibus eſſet chariſſimus aſſiduuſque vtrique Miniſter, & in ANSELMI porrò atq; adeò in Pontificis *Romani* partes, dum acerrime agitabatur illuſtris illa de *Inueſtiturarum* jure quæſtio, propenſiſſimus; frequentia nihilominùs Ordinum tam Sacrorum quam Ciuilium ſuffragia in auito Regum jure decernendo, & quæ ſunt alia ad id ſpectantia, ità plene enarrat, vt quod renitentibus Pontificijs magis aduerſaretur nihil prorſùs dici potuiſſet. Quantus fuerit ANSELMO dixerit ipſe. *Continuus Comes B. Anſelmi* (inquit) *dum viueret eſſe ſolebam; & Itineris ejus & laboris comites fuimus.* Quantus item VRBANO II. & quali apud ANSELMVM pollentiâ æſtimatus, ediſcere licet ex vnico *G. Malmesburienſi* Monacho qui potiorem etiam Hiſtoriarum ſuarum partem EADMERO debet. *Obedientiæ,* ſcribit ille de ANSELMO loquutus, *pertinax cuſtos, cum Archiepiſcopus liberæ poteſtatis eſſet, rogauit Papam* VRBANVM, *vt ſibi aliquem proponeret cuius iuſſis vitam diſponeret. Is* EADMERVM *exhibuit, cuius* ANSELMVS *iuſſa tanti faciebat vt, cum eum cubili locaſſet, non ſolum ſine præcepto eius non ſurgeret ſed nec latus inuerteret.* RADVLPHVS autem qui ANSELMVM excepit, quanti eum haberet, & quali conjuncti fuerint invicem neceſſitudine, ſatis elicitur ex RADVLPHI Epiſtola ad CONRADVM Priorem *Cantuarienſem. Præmitto vobis fratrem* (ita ille) *& amicum noſtrum Domnum* EADMERVM *omnium laborum, & actuum noſtrorum conſcium, & ſocium.* Quin nemo eſt hominum, puto, qui Hiſtoricum ſacræ familiæ meritò addictiſſimum & deuinctum, ipſum etiam in ea clariſſimum & honoribus ſanè cumulatum (vitam ejus, vbi hæc expreſſiora, ſtatim ſubjungimus) ſui intereà ordinis præſidum ſententiam, aduerſus eos quos non modo totis viribus tueri nitebatur, ſed in quorum maxime * honorem opus aggreſſum eum eſſe palam eſt, vno ore ac planiſsime latam narrare crederet, niſi idem prætereà, Fidiſsimum eum fuiſſe, ac ejuſmodi qui alterutrius partium ſtudijs veritatem longe præverteret, ſibi haberet perſuaſiſsimum. At verò ecce ipſa in Regis & Ordinum comitijs Antiſtitum vocabula ex ipſorum ore ab eo excepta & fideliter vulgata. *Si ſecundum Deum quod vllatenus voluntati Regis obuiare poßit, conſilium à nobis expectas* (ANSELMVM alloquuntur cæteri Epiſcopi) *fruſtra niteris, quia in huiuſmodi nunquam tibi Nos adminiculari videbis.* Sonat autem heic *ſecundum Deum*, id totum quod ad res Eccleſiæ Forenſes & Politiam ſacram, vt in *Notis* fuſius diximus, ſpectabat, & *Chriſtianitatis* vocabulo ſignanter non ſemel memoratur. Poſtea item; *Quicunq; Regiæ Dignitatis ei conſuetudines tollit, Coronam ſimul & regimen tollit. Vnum quippe ſine altero decenter haberi non poſſe probamus. ſed recogita, rogamus te, &* VRBANI *illius qui offenſo Domino Rege, nil tibi prodeſſe, nec ipſo pacato, tibi quicquam valet obeſſe, obedientiam abjyce, ſubiectionis iugum excute & liber, vt Archiepiſcopum* Cantuarienſem *decet, in cunctis actibus tuis voluntatem Domini Regis & iußionem expecta.* Hujuſmodi compluria apud eum occurrunt, & apertiſsima

Eadmerus lib. 5. pag. 123. & lib. 4. pag. 106.

De geſtis Pontif. lib. 1. pag. 130. edit. Londin.

Eadmerus lib. 5. pag. 123.

* *Vide lib. 5. initio.*

Idem lib. 2. pag. 27. & 28.

✠✠ ſunt

ſunt (ſi tàm autoris conditionem quàm gliſcentes vtrinq; factiones ſpectaueris) teſtimonia, eum ſummoperè veritatis infractæ crimen fugiſſe, atq; adeo vt prudentiſsimè vbique proſpexiſſe videatur, ne ſiue malignitate, quæ falſam, vti dixit Hiſtoricorum Princeps, libertatis ſpeciem obtendit, infenſus, ſiue adulatione, quæ verus fœdiſsimæ ſeruitutis character eſt, obnoxius deprehenderetur. Ita bona eum fide animoque veritatis amantiſsimo ſcripſiſſe oſtendimus. Quod ſi, illo, vt oportet, conceſſo, dubitetur an ei ejuſmodi eſſet rerum vſus qui, veritatis adeo amantem, vero ſatis inſtructum redderet; Certiſsimum eſt vix eum quidquam narraſſe cui teſtis atque ſpectator diligens non interfuit. *Lib. 2. pag. 50.* *Mihi*, inquit, *ab Infantia hic mos erat, ſemper Noua quæ forte, ſed maximè in Eccleſiaſticis, occurrebant diligenti intentione conſiderare.* Etiam plerunque comitem & actorem Pontificijs, maxime dum ANSELMVS in viuis agebat, adfuiſſe palam eſt. Quin cum bene nouerit rerum in publico geſtarum narrationem male convenire homini experientia publica alieno, deſidi, & in ſolitariæ vitæ clauſtris arctato, ſe poſt mortem ANSELMI *in priuato* *Lib. 5. pag. 107.* *conuerſantem* vocat, eoque nomine velut haut ſatis idoneum Hiſtoriæ vlterius protrahendæ modeſtiùs perſtringit, quem tamen etiam cæterorum, quæ inde perſequitur, ſcientiſsimum fuiſſe ipſa materia planiſsime convincit. Neq; alia interſeri voluit quam ea quorum ſcientiſsimum ſe certo ſciebat. Qui igitur tam egregia genuinæ libertatis ſpecimina in ijs enarrandis quæ partibus, in quas ipſe pronus trahebatur, maxime aduerſantur, exhibuit, neque ipſum ſe rerum quas omnino narrat ignarum eſſe potuiſſe manifeſtò oſtendit, quin & notitiæ ſuæ terminis adeò prudenter ſe coercet, eum ſane neq; inſcitiâ Reipublicæ, nec libidine aſſentandi, nec rurſus odio aduerſus dominantes (quæ tria veritatem hiſtoricam æquè ſolent intervertere) poſteros ſe elliſſe exiſtimo. *De geſtis Regum lib 4.* Atque hiſce *Guilielmus Malmesburienſis* aſtipulatus, eum *ſuorum temporum Hiſtoricum ſinceritate veritatis laudandum vocat.*

In SERMONE verò Nitor ejuſmodi reperitur, vt, ſi veteres Rerum noſtratium ſcriptores ad vnum omnes diligentiùs euolueris, hujus fuerit incomparabilis. Stylum ſane æquabilem ſatis, grauem, & Hiſtorico, vt ætas tulit, dignum præ ſe fert. vocabula etiam ferè vbique pura. Habentur, fateor, loco vno & altero *Implacitare*, *Alodium*, *Foriſfacta*, & ejuſmodi forſan paucula alia quæ faſtidientis forſan ſtomachi grammaticis, qui ad naſcentis Cæſariani Imperij æuum ita omnia ridiculè exigunt, vt res ipſas inprimis vtiles libentiùs ignorari velint quàm delicatulis auribus per vocabula *Cicerone*, *Saluſtio*, *Tacito*, *Liuio*, aut alijs ſcriptoribus qui tunc floruere claſsicis, minime reperta, immitti. Sed latinitatem aliàs, quà indulſit illud ſæculum, nitidam minimè adeo deformant hi næui. Cæteri quos terimus ſiue coætaneos, ſiue priores, ſiue recentiores (de vetuſtis interim loquor) barbarie, ſquallore, & ſordium congerie, præ

EADMERO, plerunque deturpantur. Vnicus enim fermè eſt *Malmesburienſis* ille Monachus qui hactenus in vetuſtæ claſſis hiſtoricis noſtris primas tenuit; & meritò mehercle, ſi cum cæteris ſiue proſtantibus ſiue antiquariorum loculis ſeruatis componetur. Sed verò etiam *Malmesburienſem* hic noſter ſtilo ſaltem æquat; in cæteris autem (continentem dico narrandi formulam, fidem quæ rerum nititur vſu, dilectum, & aſſiduam inſtituto ſtrictim exequendo accurationem) longo plane interuallo ſuperat. Quin ipſe *Malmesburienſis*; *Nec vero noſtram* (inquit) *effugit conſcientiam Domini* EADMERI *ſobria ſermonis feſtiuitate elucubratum opus, in quo à Rege orſus* EDGARO *vſq; ad* WILLIELMVM *primum raptim tempora perſtrinxit, & inde licentius euagatus vſq; ad obitum* RADVLPHI *Archiepiſcopi diffuſam & neceſſariam hiſtoriam ſtudioſis exhibuit*; quæ pæne tranſcribit *Ioannes Balæus* in Introductione pro Hiſtoria formanda Centuriæ XIII. ſubnexa. Alibi etiam *Malmesburienſis* de GVILIELMO II. verba faciens, *Superſedendum eſt*, inquit, *in hiſtoria quam reuerendiſſimi* EADMERI *præoccupauit facundia.*

Incrementi autem quod MATERIÆ HISTORICÆ in Spicilegio adtulimus, nihil omnino obtruſimus quod non eſt fideliter deſumptum aut ex *Actis publicis*, quæ tamen in Archiuis deliteſcunt, aut ex *Mss. Autorum* fide digniſſimorum exemplaribus, quæ res ejuſdem æui, nullibi in libris hactenus editis repertas, ſubminiſtrant, aut ex locis aliquot *ſcriptorum typis* quidem *mandatorum* ſed qui vulgo legentium vix nomine tenus noti, ſaltem minime obuij ſunt neque hiſtorico lemmate, quod indiligentem indagantium turbam inuitet, inſigniti. Et quicquid hoc nomine intelligimus, ad Hiſtoriæ *Eadmerianæ* intervallum ſpectat. Cætera, quæ ſubinde ac pro re nata accedunt, de recentiori æuo, teſtimonia, in *Notis* cenſemus. *Acta* autem *publica* quarum præcipuus in Spicilegio vſus erat, ſunt illæ GVILIELMI primi Tabulæ Cenſuales ſiue *Anglicani* Imperij Breviarium ſeu Notitia, quam Domeſday vocitant, in qua, quoſnam jugeratim agros, quas ſyluas, prata, qua clientelaris juris formula, quot ſeruos vnuſquiſque viritim poſſideret, qualeſnam inſuper clientes glebæ beneficijs obſtrictos haberet, quanto prouentuum annuorum valore beatus exiſteret, atque id genus nonnulla alia, prouincialium aliquot (qui ad hoc munus jurati) fide deſcribuntur. Neq; de ſubditorum tantummodo ſed de Regijs facultatibus eodem modo anquiſitum eſt. *Iſte rotulus* (inquit *Ingulphus* qui deſcriptioni coætaneus erat) *vocatus eſt rotulus* Wintoniæ, *& ab* Anglicis *pro ſui generalitate omnia Tenementa totius terræ integrè continente*, Domeſday *cognominatur*; id eſt, Dies Iudiciarius, Dome n. *Anglis* eſt Iudicium. Sed vetuſtus Autor Dialogi Ms. de *Scaccario* (*Geruaſium Tilburienſem*, qui ſub HENRICO II. floruit, eum eſſe plerunque exiſtimatur) in Archiuo Fiſcali cum tabulis hiſce ſeruari, *ob hoc*, inquit, *Nos eundem librum* Iudiciarium *nominamus, non quòd in eo de propoſitis aliquibus du-*

bijs feratur ſententia, ſed quòd à prædicto Iudicio non licet vlla ratione diſcedere. De hiſce Tabulis decantatiſſimis, apud *Ingulphum, Guilielmum Malmesburienſem, Florentium Wigornienſem, Henricum Huntingdonienſem, Matthæum Pariſium,* alios, plura memorantur. Et ex *Roberto Glocestrenſi* Ms. qui, annis abhinc CCCL. aut circiter, rythmis *Anglicanis* hiſtoriam à *Bruto* auſpicatus in ſui æuum contexuit, hoſce etiam qui & rem attinent & vetuſti ſermonis noſtri ſpecimen præbent, adnotare heic non piguit.

The King William vor to wite the worth of his Londe
Let enqueri ſtreitliche thoru al Engelonde,
Hou moni plou lond, and hou moni Hiden alſo
Were in euerich Sire, and wat thi were worth thereto,
And the Rents of each Toun, and of the Waters each one
That wurthe, and of Woudes eke, that there ne bileued none
But that he wiſt wat thy were wurth of al Engelonde,
And wite al clene that wurth therof, ich vnderſtonde.
And let it write clere inou, and that ſcrit dude ſwis
In the treſorie at Weſtminſter; there it put is.
So that vre kings ſuth, when thi ranſome toke
And red wat folc might giue, they fund there in thor boke.

Atque etiamnùm *Weſtmonaſterij* in Archiuo Fiſcali quod *Receptum Scaccarij* dicimus, & perpulchrè exaratæ & integræ ſeruantur, duobus voluminibus, quorum vtrunque archetypum eſt, comprehenſæ. Neque puto alibi in orbe Chriſtiano actorum publicorum autographa, quorum ſaltem ratio aliqua habenda eſt, extare quæ non ſæculis aliquot, hiſce cedunt. At verò occurrit quod de ijs non intempeſtiuè heic monendum duxi, nimiùm ſcilicet falli plerunque Scriptores noſtros tum in harum Materie incautè enarranda, tum in ipſo Tempore quo conficiebantur, deſignando. Materiam ita memorat *Guilielmus Malmesburienſis* ac ſi *cenſum omnium capitum* in eis præter alia reperirentur. *Henricus* autem *Huntingdonienſis*, ac ſi *quot* ſimul vnicuique *animalia*, fuiſſet indicatum; vti *Thomas* etiam *Walſinghamius* in Hypodigmate. Et *Florentius* non ſolum *quot animalia*, ſed & *quantum viuæ pecuniæ quiſq; poßidebat*, deſcriptum narrat. *Matthæus* verò *Pariſius, quot animalia ſufficerent ad vnius Hidæ culturam & quot milites* in vnaquaque prouincia. *Florilegus* tantundem, & porro *quid vni Militi ſufficere poßit. Polydorus* autem in haſce relatos ſimùl ſcribit *Milites qui ſtipendia facerent.* Alia horum quilibet habet, quæ vera; ſed in hiſce, quæ jam notauimus, recenſendis nemo eſt eorum qui non hallucinatur; & cum ijs non pauci. Neq; memini quenquam in evulgatis rectè tradidiſſe quid hæ complectantur, præter vnicum *Ingulphum* qui & rei geſtæ teſtis erat. *Totam terram*, inquit ille, *deſcripſit* (GVILIELMVS nempe I.) *nec erat Hida in tota* Anglia *quin valorem ejus & Poſſeſſorem ſuum ſciuit; nec lacus, nec locus aliquis quin in Regis Rotulo extitit deſcriptus ac ejus reditus, & prouentus, ipſa poſſeſſio & ejus poſſeſſor Regiæ Notitiæ manifeſtatus,*

feſtatus, iuxtà taxatorum fidem qui electi de qualibet patria territorium proprium deſcribebant. Animalium autem numerus, Pecuniæ æſtimatio, aut Capitum cenſus (alius quàm quo ſerui & clientes cenſiti) non omninò in his reperitur. Neque alias quam has ipſas eorum quem intellexiſſe certiſſimum eſt, quod ipſa temporis ratio facilè etiam perſuadebit. Sed in eo ſimilitèr peccatum eſt. *Balæus* Centur. II. ſcript. LVI. *Angliam deſcribi fecit* (GVILIELMVS I.) *anno regni ſui* XVII. *& in volumen redigi, quod in* Londinenſi *prætorio juxta* Fabianum *hucuſq; ſeruatur. Et illud* Anglicè *vocabat* Domyſdaie, *quod neminem parcat ſicut nec magnus ille dies.* Sed (vt obitèr moneam) aut Archiuum Fiſcale, quod *Weſtmonaſterio* eſt, intelligit, aut planè etiam in loco fallitur cum *Balæo Fabianus.* Cæterùm in Anno antichroniſmus eſt. Nam ante annum GVILIELMI viceſimum deſcriptio hæc non eſt abſoluta; immò in eo facta. Teſtis eſt omni exceptione longè major voluminum eorum, in quæ referebantur, alterum & minus quo ſeorſim cenſitæ ſunt *Eſſexia, Norfolcia,* & *Suffolcia.* In hujus calce, literis majuſculis, nec ipſa deſcriptione recentioribus, adjectum eſt,

ANNO MILLESIMO OCTOGESIMO SEXTO AB INCARNATIONE DOMINI, VIGESIMO VERO REGIS *WILLIELMI,* FACTA EST ISTA DESCRIPTIO, NON SOLVM PER HOS TRES COMITATVS SED ETIAM PER ALIOS.

Rectè ideò *Florentius*, in temporis vtpote calculo præ cæteris diligentiſſimus, in annum MLXXXVI. conijcit. Nec malè *Thomas Walſinghamius* qui octogeſimo ſeptimo collocat, vti etiam *Radulphus de Diceto* Ms. atque alij. A Natalibus enim Seruatoris putabant illi, vt à Conceptione *Florentius;* vnde & abſolutam eſſe deſcriptionem in eo quod Feſta illa intercedunt interuallo elicitur. Cæterùm ſuos etiam habuit autores *Balæus*, eoſque melioris notæ, ac *Fabiano* magis ſpectatos. *Matthæos* dico, *Florilegum* & *Pariſium*, atq; *Rogerum Wendouerium* Ms. præter alios complures qui anno MLXXXIII. tribuunt, id eſt XVII. GVILIELMI. Sed hi omnes jure velut ſucceſſionis tranſmiſſum errorem exceperunt, nec fidem, quæ cum ipſo autographo queat decertare, magis facere poſſunt quàm alij nonnulli quibus EDWARDVS *Confeſſor* hujus operis autor aſſeritur. Sed tantæ illi ignorantiæ pœnas inde ſatis luunt, quòd de re ſibi prorſus ignota, temerè nec ſine fiducia, verba feciſſe palàm dignoſcuntur. Qui enim cunq; paginam ejus aliquam puto omninò inſpexerit, GVILIELMI, ſaltem non EDWARDI, fuiſſe, vt planiſſimè is agnoſcat, neceſſe eſt. Neque alius proculdubiò eſt liber ille quem *Conradus Geſnerus* rem ipſam ignorans, ſed audactèr nimis & imprudentèr ignoto ſibi libro titulum formans, in Bibliotheca ſub nomine *libri* I. *de*

die Iudicij vltimo GVILIELMO noſtro tribuit. Specimen eorum, quæ tabulas haſce occupant, luculentius & fuſius habetur apud *Ingulphum*; vbi GVTHLACI, *Crowlandenſis* Cœnobij Numinis tutelaris, latifundia indè tranſcribuntur. Neque alias tabulas, quæ meritò publicæ dicendæ ſunt, in *Edmeriano* interuallo exaratas omninò in Archiuis habemus. Quæ, ex autographis olìm deſumpta, in actis recentioribus extant, nonnulla ſuo loco etiam introduximus

Codices autem Mss. quos teſtes ſine loco & nomine laudamus, omnes (vti etiam ipſum vnde hæc editio) ſuppeditabat inſtructiſſima illa, & quantiuis precij, Bibliotheca Nobiliſſimi, eruditiſſimi; mihique amiciſſimi viri ROBERTI COTTONI Equeſtri Dignitate, & eâ, quam *Baronetti*, dicimus, clari, qui non modò comparandis ingenti ſumptu libris Mss. iiſque ſelectiſſimis, ſed etiam humaniſſimè ijs atque propenſiſſimo in bonarum literarum & rerum ciuilium ſtudioſos animo communicandis, immortalem tàm apud exteros quàm populares meritiſſimò nactus eſt famam. Sed verò quamplurima ad interuallum hujus hiſtoriæ ſpectantia, & in Codicibus Mss. reperta in Spicilegio conſultò prætermiſimus. Ejuſmodi autem ea ſunt quæ propriam magis editionem, vtpote juſta volumina confectura, quàm in aliena appendice locum ſibi merentur. Verbi gratia, LANFRANCI in jam dicta Bibliotheca atque etiam (ſi bene memini) in ea, quæ eſt *Benedictini* Collegij *Cantabrigiæ*, extat Inſtauratio vitæ ſolitariæ cum præfixa ejuſdem Epiſtola, quæ planè ad hiſtoriam illius æui ſacram apprimè pertinet. Neque alia eſt ab eo libro quem *De Ceremonijs Monachorum* ei tribuit *Balæus* Cent. XIII. ſcript. XII. ANSELMI item, qui totus in hoc æuum incidit, habentur in *Cottonianâ* Epiſtolæ Mss. CXXVII. quarum nulla omninò edita eſt in tribus illis Epiſtolarum ejus libris a *Ioanne Picardo* nuper evulgatis. Sed præſtantiſſimæ ſunt & ad rem qua æuum illud excercebatur maximè faciunt. Exemplar quo ſeruantur habet etiam cæteras illas publicatas, atque haſce ſubinde interſertas nec omninò continente ordine ſeorſim alicubi locatas. Dominum autem agnouit olim IOANNEM *de Grandiſono* Epiſcopum *Exonienſem*, qui ſua manu Anno ſalutis MCCCLXIIII. hæc, teſtandi animo, præfixit. *Do & lego cuicunq; Archiepiſcopo* Cantuarienſi *vt memor ſit miſeri* IOHANNES de *Grandiſono* Exonienſis *qui hoc manu ſua ſcripſit. Hic poteſt videri ſtatus tam Eccleſiæ quam Regni* Angliæ. Farragines etiam hiſtoricas nondum typis editas, ad hoc ſpatium tamen attinentes, apud locupletes autores legimus; AILREDVM nempè *Rhieuallenſem*, RADVLPHVM de *Diceto* (qui tamen plurimas EADMERI paginas expilauit) OSBERNVM *Cantuarienſem*, TVRGOTVM *Dunelmenſem* qui in hoc interuallo floruere, alios etiam citerioris æui, PETRVM ſcilicet *Bleſenſem* (qui *Ingulphum* inſe-

quentis ſæculi hiſtoriã continuat) ROBERTVM *Knightonum* Canonicum *Leiceſtrenſem*, IOANNEM *Bramptonum* Cœnobiarcham *Iornallenſem*, THOMAM *Rudbornum* Monachum *Wintonienſem*, THOMAM *Wikium* Canonicum *Oſneienſem* præter alios ejuſmodi qui minorum ſunt gentium, at luce ſanè digni. Leges item HENRICI primi etiamnùm extant in libro Ms. quem *Rubeum* dicimus, in Archiuo Fiſcali penes Commentarienſem Regium; & earundem exemplaria occurrunt alia vetuſta. Horum ſimilia ſunt compluria. Cæterùm eorum omnium ſiue ſigillatim ſiue junctorum (vt voluminum ratio tulerit) editionem potiùs expectandam æſtimauimus, quàm fruſtratim pro arbitratu noſtro diſcerpta eorum membra heic EADMERO mancipanda; quod fortè etiàm futuram eorum editionem ſaltem tardaret, ſi ejus ſpem non omninò (quod timendam forſan eſſet) interim aboleret. Quod igitur ex Mss. Codicibus in Spicilegio præſtitimus haùd aliud ferè eſt quàm adnotatio fragmentorum hiſtoricorum aut breuiuſcularum narrationum ejuſmodi quæ ad ſpatium, quo clauditur EADMERI hiſtoria, ſpectant, nec tamen aliam quàm hujuſmodi editionem jure expectant. Id genus ſunt præcipuè EDGARI Sanctio *Latino-Saxonica* de ſolitariæ vitæ ſodalitijs, GVILLIELMI Leges quæ *Ingulpho* edito conjungi debuiſſent, alia quæ deprompſimus ex Mss. quæ vix vnquam in lucem alias800 proditura credidimus.

Libri autem typis jampridem mandati, è quibus quidpiam deſcripſimus, pauci quidem ſunt; & in ijs primum obtinet locum *Guilielmi Lambardi* Archæonomia vnde auctarium adjecimus Legibus GVILIELMI Regis quæ non vulgaris pretij æſtimandæ ſunt cuiquam naſcentis Imperij in *Anglia Normannici* rationem curioſiùs perpendenti. Cæteras quæ in vulgaris ſiue Hiſtoricis ſiue Annalibus noſtris obuiæ ſunt, conſultò prætermiſimus, ne ex loco celebriori in obſcurum traducerentur. Quin etſi in Hiſtorijs *Normannicis*, pridem à *Duciano*, *Lutetiæ*, editis, interſerantur quædam anteà vulgò inauditæ, maluimus tamen inde Lectores petere quam Nos actum agendo itertatò publicare. videſis in ijs *Guil. Pictauienſem* pag. 207. C. & *Ordericum Vitalem* Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib. IV. pag. 505. & 506. *Normannorum* enim rebus vetuſtis adeò noſtræ plerunque intermiſtæ ſunt vt non ſine ignauia aut inſcitia præteriri illæ poſſint, ſi quis de noſtris diligentiùs conſulat. Neque alio conſilio vſi ſumus de ſcriptoribus qui vniuerſaliore rerum deductione, ſeu Annales ſeu Hiſtorias ſiue quid ejuſmodi reliquêre, cum ipſa lemmata ſeu librorum frontes, licèt minime nominatim, ſatis indicent res etiam noſtrates in eiſdem locum ſuum neceſſariò eſſe ſortitas. *Baronium* intelligo, *Binium* qui Synodos congeſſit & Pontificum *Romanorum* Epiſtolas, *Surium*, Centuriarum *Magdeburgenſium* autores, etiam *Antoninum*, *Vincentium*, ejuſmodi alios. Nam præter ea quæ ad hoc intervallum ſpectantia ab editis re-

rum noſtrarum notiſſimis Scriptoribus deſumpſit *Baronius*, habet etiam (vt exemplum adijciam) pleráſque LANFRANCI Archiepiſcopi *Cantuarienſis* Epiſtolas non familiares illas, ſed quæ illius æui politiæ lucem maximam afferant. Earum, ni fallor, ſe agnoſcit ipſe exemplar accepiſſe à Clariſſimo & Doctiſſimo Viro *Nicholao Fabro Petriſcio* Curiæ *Aquenſis* Adſeſſore digniſſimo atque amico mihi plurimùm obſeruando. Neque ex alio traduxit exemplar ſuum, vt audiui, *Petriſcius* quàm ex *Cottoniano* quod vetuſtiſſimum eſt & alias etiam exhibet quarum pleræque familiares ſunt & nihil omninò publici complectuntur. Vnam autem & alteram de *Orchadum* Inſulis nos adjecimus, quæ, ſi bene memini, non alibi typis leguntur. Sed interim monendus eſt (ne quid grauius dicam) *Ioannes Picardus* qui ANSELMI Epiſtolas aliquot abhinc annis in lucem emiſit, nimiâ ſe injuriâ *Balæum* noſtrum ventoſæ inſcitiæ poſtulâſſe, vbi ſcribit, BALÆVS *Centuria* XIII. *ſcriptorum* Britanniæ, *ob vnam aut alteram à* LANFRANCO *datam Epiſtolam numerat lib.* I. *Epiſtolarum. Sic inflat*, inquit, *ventoſus homo quæ non vidit.* Sed temerè nimis hæc. Nam ex vnico *Baronio* diſcere poterat non pauciores extare LANFRANCI Epiſtolas quàm quæ librum quidem juſtè conficerent; neque ſanè adeo paruum, ſi familiares adijcerentur, quæ operarum artificium, cæteris jam editis, non omninò merentur. Epiſtolas igitur, quas diximus, potiùs à *Baronio*, vbi proſtant, petendas quàm huc transferendas etiam duxi. Idem de nonnullis alijs apud eundem, apud *Binium* item in GREGORIJ VII. PASCHALIS II. & VRBANI II. Epiſtolis, *Magdeburgenſes* etiam, & qui ſunt id genus alij, dicendum. Hiſce annumeranda ANSELMI vita ab *Eadmero* conſcripta quæ proſtat. Ejuſdem item Epiſtolæ editæ quarum nullam ferè adnotauimus nedùm tranſcripſimus. Nugas enim planè atque incaſſum egiſſem, ſi expilatis aliorum theſauris qui omnibus æquè paſſim aperti neminem non æquè inuitant, meum repleuiſſem. quod ſimul de Pontificum *Romanorum*, vicinarum gentium, Sacri item belli, Hiſtorijs & Annalibus, atq; Vitis coætaneis, quibus res noſtrates ſubinde inuolutæ, dictum velim.

In Notis ad Anſelmi lib. 1. *Epiſt.* 22.

Hiſce ità prælibatis, SPECIMEN demùm INDAGANDI, quod in hac noſtra opera præbemus, vberiori parùm indiget explicatione. Nemo enim eſt, puto, hominum qui jam dicta percurrerit, quin ipſam ſatis imbiberit in re gentis noſtræ hiſtorica Indagandi rationem minimè vulgarem, ſi conſilium in hiſce noſtrum, quod aperuimus, ſaltem obſeruauerit. Dum enim non ſolum ea quæ conſultò omiſimus, verùm etiam quæ obtriuimus in Spicilegio reconditiora (vt ferunt æui reliquiæ) Indaginis veſtigia atque nimis inuſitatos anfractus ita pateſecimus, qualenam interim Specimen illud eſſe intellexerimus, ſatis, ni fallor, indicauimus. Atqui vt vſui Indaginem ejuſmodi & magno fore & neceſſario (ſi nempè cum

diligentia

diligentia & Iudicio fiat) ità nimiùm neglectam hactenus eam eſſe, quà ignauià ſcriptorum, quà inſcitià, certiſſimum eſt. Licet enim hiſtoriæ *Anglicanæ* apud nos conſcribendæ cupidinem ita ſæuire vti *Abderiticum* olim illud malum (quod ad ſimilem rem facetè aduertit *Lucianus*) fas non ſit dicere; mali tamen *Abderitici*, in illo ſcriptitantium prouentu quem congerendis rebus noſtris (quæ diſiectæ vt τοῖς Ὁμηρίδων, & ignauis inacceſſæ) hoc ſæculum tulit, velut ſymptoma forsàn videatur, adeò rerum ignorantèr ab alijs traditarum moles, elegantias verborum, rotunditates ſententiarum, ſtyli decorem, & quæ ſunt id genus alia effictim duntaxàt, vti fit, etſi ſæpiùs infœlicitèr, aucupari; neque interim prudentiùs materiari, neque ea primò fidelitèr, non ſine diligentiſſimæ indaginis examine, colligere quæ tali accuratione, tali ornatu, tum ſolùm digna cenſenda ſunt, poſtquam cum judicio perpenſa, poſtquam eorum, qui præceſſerunt, oſcitantèr audaculorum erroribus libera, cum omnium vndiq; , qui ea tractant, Scriptorum locis comparata, ad veritatem tùm Codicum vetuſtatis receſſu interiore latentium, tùm Actorum publicorum (quorum ingens & ab hiſtoricis noſtris ferè intacta apud nos meſſis eſt) exacta demùm atque limata fuerint. Hæc enim ſiue incogitantià ſiue deſidià ſiue inſcitià ſecurè præteruehi, atque eò ſolummodò niti vt apto dicendi genere atque ordine omnia, ſine juſto examine ab autoribus proletarijs, vt euenit, accepta, contexantur, perinde eſt atque ſi pellem quis Leoninam & Clauam fortè nactus, *Hercule* ipſo, ſiue ob metum ſiue ob ignauiam non quæſito ſed libentèr neglecto, proſtitutæ *Omphalæ* potiùs ſeu obuio Nano eas aptaret. Si hoc non eſt, haud ſanè aliud erit quàm ſi fugientia exeſæ quis *Phidiæ Mineruæ* membra magno hiatu promiſſor inſtauraturus, rem fiduciâ plenus ideò adgrederetur, ἔν τι λεπτὰ τῆς Κρηπῖδος φίλο ἀμείνω ποιεῖν (vt in re pænè hujuſmodi dixit *Themiſtius* in poſteriora Analytica ſcripturus) quòd nempe Sandalij ejus ligulam ſiue nitidiorem, ſi dijs placet, ſiue ornatiorem ſe reddere poſſe perſuaſum habuerit.

De *Edmerianæ* hujus Hiſtoriæ Præſtantia atque noſtra ejus Editione, hactenùs. Supereſt vt de ipſius Autoris NOMINE, & VITA (vti moris eſt) etiam aliquid ſubjungamus. NOMINE ejus perpauci apud veteres noti; neque alium memini ità dictum præter vnicum *Eadmerum* S. *Albani* Cœnobiarcham, ſeu *Edmarum*, quæ eadem ſunt vocabula. vnde error craſſiſsimus ortus eſt, ſiue *Balæo* ſiue (quem plerunque exſcripſit ille) *Lelando*. Nam inde hunc noſtrum Cœnobiarcham fuiſſe S. *Albani* incautè nimis tradunt. Atque ſecutus eſt eos *Ioannes Pitſeus*. Sed certò ſcimus nos *Eadmerum* illum qui S. *Albani* Cœnobio præfuit, ſub ETHELREDI Regis initia, circa annum ſcilicet DCCCCLXXX. mortem obijſſe, quod apertè docet *Matthæus Pariſius* in Mss. vitis Cœnobiarcharum S. *Albani*. Ità Noſtrùm hic centum ampliùs annis anticipat.

ticipat.

ticipat. Scriptio autem Nominis ejus in membranis vetuſtis non ſemper eadem eſt, neque ſanè etiam in hoc ipſo opere ſibi conſtans. Paginis enim 45. lin. 3. 123. lin. 41. & 130. lin. 32. *Eadmerus* dicitur. Sed pag. 131. lin. 12. 134. lin. 41. & pag. 139. lin. 4. *Edmerus*; atque indiſcriminatim vtraque ſcriptione vtuntur & veteres & recentiores. Nos Codicis Ms. fidem ſecuti vbique ſumus, & vbi ea mutabat, typos etiam non mutare religio erat. Atqui nugæ res ſunt hujuſmodi, nec quem vltrà torquere debent, ſed Librariorum arbitratui acceptò ferendæ. Cæterùm male illi atque injuriâ agunt qui, dum *Edinerum* vocant, novum planè ei creant vocamen. Tam certum eſt *Edinerum* in Mss. non dictum quàm ſine diſcrimine *Eadmerum* & *Edmerum* paſſim indigetatum non alitèr atque promiſcuè vſurpamus *Eadgarum* & *Edgarum*, *Eadmundum* & *Edmundum*, *Eadwinum* & *Edwinum*, *Elredum* & *Ealredum*, *Eadwardum* & *Edwardum*, quibus triſſyllabon duntaxat nomen eſſe palàm eſt, nec primam ſyllabam, vt in *Martialis Earino*, efferendam. Nam Ea (vti & Eo) priſcis *Anglis* velut dipthongi, in ſimplices ſonos tranſiere, vt videre eſt in Eall, Ealdoꝛ, Ealdoꝛman, Eale, Ealmeſ, Eaꝛme, quæ eadem ipſa ſunt cum noſtris All, Elder, Alderman, Ale, Almes, Arme. Etiam hodiè Ea à ſimplici E vix diſſonans eſt, vt videmus in Earth, Eare, Early, Eate, Eaſter & hujuſmodi. Neque alitèr planè *Eadmerus* quam *Edmerus* pronuntiandum. Et de Nomine hæc ſatis ſuperque.

Onere autem Vitam ejus ſcribendi leuant me *Balæus* inprimis & *Pitſæus*. Quorum hic Pontificius, & jam nunc *Liuerdunenſis* in *Lotharingia* Decanus floret; ille verò, ſub initia rerum ſacrarum apud nos ſuperiori ſæculo inſtaurationis, Antiſtes in *Hibernia Oſſorienſis* claruit, & ſcriptorum *Anglicanorum* vitas, præuiâ *Ioannis Lelandi* operâ maximè demùm adiutus collegit. Sed in *Romanum* Pontificem ejuſque omnis fere æui adſeclas infenſo ferociter animo & ſatis intempeſtiuè paſſim invectus, materiem tamen fermè totam Pontificio ſcriptori ſubminiſtrauit, ab eo interim haud ſatis humanitèr exceptus. Quæ vterque habet de *Eadmero*, malui ſubijcere, vt medium inde temperatumque libramentum lectori æquo conſletur, quam noui conſarcinatoris perſonam mihi ipſi induere. *Joannes Balæus* Centuria II. pag. 80. editionis ſuæ anno 1558. non debito vtcunque loco ſeruentis odij indicia aperiens, & immeritò planè in *Eadmerum* (fas ſit dicere, ne quid grauiùs) convitia fundens, ad hunc modum vitam ejus enarrat.

Eadmervs, Cantuariæ *ad Fanum Seruatoris Monachus*, Anglus *Natione*, Anselmi *eiuſdem ſedis Archi-Præſulis Auditor olim atq; conjunctiſſimus diſcipulus*, [illegible]

poculum

De libertate Eccleſiaſtica, *Lib.* 1.

Vitam ANSELMI Archiepiſcopi, *Lib.* 1.

Hiſtoriarum collectanea, *Lib.* 1.

De cæteris nihil adhuc vidi: — — — Claruit

anno à Chriſtianæ ſalutis origine per natum Dei filium 1120. Anglis *dominante* HENRICO *primo Rege præfato.*

In locupletiori autem, quæ & poſtrema eſt, Centuriarum illius editione, auctior paulò reperitur EDMERI vita, auctior item librorum ab eo ſcriptorum numerus. Sed nec benigniorem animum aut minùs effrænatam in autorem & doctum ſane & luce digniſſimum ferociam attulere cogitationes ejus licêt recoctæ.

EADMERVS Dorobernenſis, *ad Fanum Seruatoris in eadem Vrbe Monachus, Archi-præſulis* ANSELMI *Auditor olim ac diſcipulus ſum-* Bal. Centur. 2. ſcript. 68.

De libertate Eccleſiaſtica, *Lib.* 1.

Hiſtoriam Nouorum in *Anglia*, *Lib.* 6. *Cum præſentis ætatis viros.*

Vitam

Vitam ANSELMI Archiepiſcopi,	*Lib.* 2.	*Quoniam multas & anteceſſorũ.*
Vitam VUILFRIDI Archiepiſ.	*Lib.* 1.	*Anno qui ab Incarnatione.*
De D. *Mariæ* laudibus,	*Lib.* 1.	
Inſtituta Chriſtianæ vitæ,	*Lib.* 1.	
De geſtis ſui temporis,	*Lib.* 1.	
Querelam ſuper morte ANSELMI,	*Lib.* 1.	

Et alia plura compoſuit. *Claruit anno Chriſti* 1121, *quo præſulatum D.* ANDREÆ *in* Scotia, Simone Dunelmenſi *teſte, reliquit.*

Ita *Balæus. Ioannes* verò *Pitſeus* ad hunc modum, in Relationibus ſuis de Rebus Anglicis, ætat. 12. pag. 199.

EADMERVS, *vel* EDINERVS, *cognominatus Cantor, in* Anglia *natus, in* Cantia *educatus, Ordinis* S. BENEDICTI *Monachus* Cantuarienſis, *in Cænobio Seruatoris Congregationis* Cluniacenſis. *Poſteà propter eximias virtutes, & doctrinam ſingularem, factus eſt Abbas* S. ALBANI, *& tandem Epiſcopus* S. ANDREÆ *in* Scotia. *Fuit* S. ANSELMI Cantuarienſis *Archiepiſcopi primùm Auditor & diſcipulus, deinde Conuictor & amicus, tandem exilij comes, & omnium conſiliorum particeps.* Romam *cum eo profectus, vrbanè ab* VRBANO *ſecundo ſuſceptus, & in honore magno habitus eſt. Hunc* Guilhelmus Malmesburienſis *in prologo Regum* Anglorum, *& alibi frequenter laudat, meritóq; laudandum affirmat à ſobria ſermonis feſtiuitate, ab orationis elegantia, ab hiſtoricæ veritatis ſinceritate. Breuitèr & ſtilo ſobrio ab* EDGARO *Rege vſq; ad* GVILHELMVM *primum hiſtoriam perſtrinxit. Deinde latiùs euagatus, res geſtas multorum Regum & Principum ad ſuum penè tempus deduxit, ſicuti ex* Lelando, Simone Dunelmenſi, *& alijs colligere eſt. Docti viri non pauci ad hunc varias ſcripſerunt Epiſtolas, quæ Ms. ſeruantur* Cantabrigiæ *in Collegio* S. Benedicti. *Ipſe autem totam illam diſcordiam inter* Angliæ *Regem* GVILHELMVM *ſecundum, & Sanctum* ANSELMVM *Archiepiſcopum* Cantuarienſem *magno volumine fusè ſcripſit. Quod Opus hunc titulum præ ſe fert.*

De Eccleſiaſtica libertate.	*Librum vnum.*
Hiſtoriam Nouorum in *Anglia.*	*Libros ſex.*

Cum præſentis ætatis viros diuerſis caſibus. Ms. * Cantabrigiæ *in Collegio* S. Benedicti.

* Ita *Th. Iames* in Eclog. Oxonio-Cantabrig. in Bibl. Coll. S. *Benedicti*, num. 98.

Hiſto-

Hiſtoriarum Collectanea *Librum vnum.*

De vita * ANSELMI, *Libros duos.*

Quoniam multas & anteceſſorum. Ms. ibidem.

De rebus geſtis S. ANSELMI, & S. ELPHEGI Archiepiſcoporum verſu, *Librum vnum.*

De * vita S. VUILFRIDI Archiepiſcopi. *Librum vnum. Anno qui ab incarnatione.*

Querelam ſuper morte S. ANSELMI carmine elegiaco. *Librum vnum.*

De inſtitutis Chriſtianæ vitæ, *Librum vnum.*

De laudibus S. MARIÆ Virginis, *Librum vnum.*

De geſtis Sui temporis, *Librum vnum.*

Collegit etiam maximè ex præfato ANSELMO, de morte humilitatis, & ſeptem gradibus ejus, & de duobus ejuſdem montis Cuſtodibus, *Librum vnum. Ms.* Cantabrigiæ, *in Collegio* S. Benedicti.

Opuſculorum, *Librum vnum. Ms. ibidem.*

De S. DVNSTANO verſu, *Librum vnum. Ms. ibidem. Et alia.*

Claruit anno ſalutiferæ Redemptionis 1121, *rerum in* Anglia *potiunte* HENRICO *primo.* Hactenus *Pitſeus.*

* Præfixi ſunt libri de eius vita tres (quibus caret alij) editioni Anſelmi operum Pariſijs 1612.

* Extat in Bibliotheca Cottoniana.

Cæterùm apud *Arnoldum Wionum* in *Ligni vitæ* lib. 2. cap. 66. atque *Conradum Geſnerum* ita memoratur.

EADMERVS Anglus, *Monachus* Cantuarienſis, *Congregationis* Cluniacenſis, *qui claruit Anno Domini* 1120, *ſcripſit*

De libertate Eccleſiaſtica, *Lib.* 1.

De vita Sancti ANSELMI, *Ep. lib.* 1.

Hiſtoriarum collectanea. *Lib.* 1.

Eadem ipſa pæne habet *Poſſeuinus* in Apparatus ſacri tom. 1. pag. 494. Neque alium fuiſſe planè exiſtimandum eſt eum quem neſcio vnde EMONDVM vocat *Tritbemius* Abbas *Spanheimenſis*, atque in Scriptoribus ſacris hoc elogio collocat, vti etiam in Bibliotheca hallucinatus *Geſnerus.*

EMONDVS *Monachus* Cantuarienſis *in* Anglia *Ordinis Sancti* BENEDICTI, ANSELMI *Archiepiſcopi quondam Auditor atque Diſcipulus, vir in diuinis Scripturis diuturnâ excercitatione doctus, & ſæ-*

cularium literarum non ignarus. Scripſit non ſpernendæ lectionis opuſcula, quibus & fidelium ædificationi profuit & nomen ſuum poſteris notificauit. E quibus extat vnum volumen de diſcordia quæ fuit inter G V I L L I E L-M V M Anglorum *Regem & S.* A N S E L M V M *præfatum* Cantua-rienſem Archiepiſcopum,

De libertate Eccleſiaſtica, *Lib.* 1.
De vita ejuſdem A N S E L M I, *Lib.* 1.

Et quædam alia. Claruit temporibus H E N R I C I *quarti, Anno Do-mini* 1120.

Ita tandem Conſilium noſtrum, quid porrò præſtiterimus, etiam Autoris vitam ex Biographis, præfati ſumus. Neq; exemplo hanc editionem (quod alij, qui ſimili operæ non impares nec otio indigent, ſequantur) fore deſperamus. Etenim, in Annalium & aliorum rerum noſtratium Commentariorum nondum in vulgus emiſſorum editione, frequentiſſimè occurret (ſaltem arripi poterit idque vtiliter) anſa Spicilegij ſingulariter inſeruientis conficiendi, ad cujus fabricam vberiores longè ſyluæ atque eæ faciles aditu & ciuili ſcientiæ conducibiliores ſuppetunt in Tabulis maximè publicis, quæ nimirùm tempora I O H A N N I S Regis initijs recentiora ſpectant, vnde materiari nemini non licet. Neque Hiſtoriam noſtram, rerumve noſtrarum aliquod intervallum indicare omnino moliatur quis ignauâ fiduciâ imprudenter plenus. Sed tabulas illas diligentiùs imprimis inviſat,

Et, quam retinens meminit, Summam
Conſulat, altè ſcripta retractans,
Vt vulgatis queat oblitas
Addere partes.

Quod ex diuino *Boetio* ita παρῳδεῖν liceat. Nos autem operæ hujuſmodi Primitias, ſeu ἰχνογραφίαν aut lineationem, emittere maluimus ex vetuſtiori atque longè abhinc diſſito ſæculo. Rem ſcilicet ita in tuto fore planè cenſuimus, nec calumnianti vtpote Delatorum ſiue Ignorantiæ ſiue Impudentiæ, neque Simulationi Suſurronum vllatenùs obnoxiam.

Prætermiſſum in pag. V. Præfationis lin. 2.

Proprium deſcribebant. Atqui ad hanc rem multò accuratiùs (ſed in cenſu Capitum etiam hallucinatus) autor Anonymus vetuſti Codicis Ms. qui Breuiarium eſt villarum & fundorum quorum proprietarij tunc erant Antiſtes & Sodales *Elienſes*. In eo prædia quæ hiſce tabulis numerata ad *Elienſes* ſpectabant, recenſentur, præfixo literis miniatis hujuſmodi lemmate. *Hic ſubſcribitur Inquiſitio terrarum, quomodo Barones Regis inquirunt; videlicet per Sacramentum Vicecomitis Sciræ, & omniam Baronum & eorum Francigenarum, & totius Centuriatus, Presbyteri, Præpoſiti, VI. * Villani vniuſcujuſq; Villæ. Deinde quomodo vocatur Manſio, quis tenuit eam tempore Regis* EDWARDI. * ita Ms. fortè *Villanorum.* *Quis modò tenet, quot Hidæ, quot Carrucatæ in Dominio, quot Hominum, quot villani, quot Cottarij, quot Serui, quot liberi homines, quot Sochemani, quantum Syluæ, quantum Prati, quot Paſcuorum, quot Mollendini quot piſcinæ, quantum eſt additum vel ablatum, quantum valebat totum ſimul; & quantum modò. quantum ibi quiſq; liber homo, vel * Sochemanum habuit, vel habet. Hoc totum tripliciter; ſcilicet tempore Regis* EDUVARDI, *& quando Rex* WILLIELMVS *dedit, & quomodo ſit modò; & ſi poteſt plus haberi quam habeatur.* * ita Ms. ſed lege *Sochemanus.* Sequuntur demum eorum nomina qui jurati, jam dictorum in provincia *Cantabrigienſi* prædiorum, præter adſcriptitios glebæ, ſeruitutes & ejuſmodi alia ad ea attinentia, recenſitionem juxta Regij inſtituti formulam, exhibebant, vbi videre etiam licet, & conditionem interdum juratorum & legitimum eorum in illo æuo numerum, quod non alibi, ſi bene memini, reperitur. Ita autem Anonymus ille, nec ipſo cenſu, ni fallor, recentior, vti etiam ſuadent ipſarum literarum ductus. *Iſti homines jurauerunt in* Staplehou *Hundredo*; NICHOLAVS *de* Cheneta, WILLIELMVS *de* Chipenham, *homo* GAVFRIDI, HVGO *de* Heſelinge, Warin *de* Saham, RODBERTVS Anglicus *de* Fordham, Ordmar *de* Billingeſham, ALANVS *de* Burewelle, Aluriz *de* Snelewelle. *Iſti homines jurauerunt in* Cauelai *Hundredo, ſcilicet* RICARDVS *præfectus hujus Hundredi*, EDWARDVS *homo* ALBERICI *de* Uer, RADVLFVS *de* Potot, WILLIELMVS *de Mara*, Standard *de* Seuerlaio, FRAWINVS *de* Queteſinge, CARLO *de* Cauelaio, WLMARVS *homo* Wighen. *In Hundredo de* Stanas *jurauerunt homines, ſcilicet* ALERANNVS, ROGGERVS, *Homo* WALTERI GIFFARDI, RICARDVS *præfectus hujus Hundredi*, FARMANNVS, HVSCARLO *de* Suaſham, LEOFWINVS, Harald, *homo* HARD. de Scalarijs, ALVRICVS *de* Wiburgeham, *& alij omnes* Franci *&* Angli *de hoc Hundredo iurauerunt. In* Trepeſlau *Hundredo iurauerunt homines, ſcilicet* RADVLFVS *præpoſitus huius Hundredi*, WILLIELMVS *de* Caleio, RADVLFVS *de* Barentona, TEODBALDVS *homo* HARD Standard *de* Haukeſtune, Godriz *de* Fulmere, ALVURICVS *de* Treppeſlau, *Sigar* Dapifer

piſer *& omnes alij* Franci *&* Angli *de Hundredo iurauerunt.* In Radfeild *Hundredo hij iurauerunt* MANFRIDVS, DAVID *de* Beleſham, atque alij nonnulli, hoc etiam adjecto (vt pleriſque centurijs; ſed non omnibus) *& omnes alij Angli & Franci de hoc Hundredo iurauerunt.* Sed in duobus ſequentibus, Flammedic & Witleſford dictis, id omittitur, quod idem poſteà fit *in duobus Hundredis de* Ely *qui conueniunt apud* Wicheſordam. Cæterùm in juratis, qui in Centuria Flammedic, ÆDWINVS *Presbyter* habetur, vti & in Centuria Stow dicta WARINVS *Presbyter*, & in *Pampeworda* GODWINVS *Presbyter*; alibi ibidem LEODMANNVS *Presbyter*. Atq; ita, cum viginti plus minus cenſitæ ſint jam dictæ prouinciæ Centuriæ, in quatuor duntaxat reperitur Presbyter juratus. Cæteri plerunque deſignantur aut villis quas incolebant, aut patris nominibus, aut familijs quarum in clientela degebant, additâ interdum muneris alicuius ſiue domeſtici ſiue villatici notâ; vt, PAGANVS *Dapifer*, WILLIELMVS *homo* PICOTI *Vicecomitis*, Tehel *Præpoſitus Abbatis* Ely, WIDO *homo Abbatis de* Rameſeio, OSMVNDVS *homo* GILEBERTI *de* Gant, ROBERTVS *filius* WARINI, GOSFRIDVS *Coneſtabulius* Abbatis, ROBERTVS *Camerarius*, Sitiz *homo Comitis* Euſtachij, & ejuſmodi complures alij. Nonnunquam etiam *Præpoſitus Hundredi* inſeritur; ſed rariùs. Ita, quod miniatum jam dictum lemma promittit, id, ſiue in juratorum nomenclatura, ſiue in reipſa de qua anquiſitum eſt, haud ſatis eſt compertum. Quin diſcrepat ſæpiùs ipſe cenſus ab eo qui in tabulis illis *Guilielmianis* quarum fides omni exceptione planiſſimè major eſt. Animalium autem &c.

De literarijs erratis, atq; vna & altera lectione exemplaris, hæc monere duxi. Leuicula ſunt, ſed verò ejuſmodi quæ Operis, in iteratâ, ſi fortè fuerit, editione, neceſſariò proſint. Legendum itaq;

Pag. 3 lin. 31 promeruit. p. 4 l. 20 deterius p. 6 l. 50 primò p. 7 l. 49 prælibauimus p. 9 l. 2 fore p. 12 l. 45 huic p. 13 l. 12 culpæ p. 13 l. 47 faſtigia p. 14 l. 9 tranſlatis l. 40 Eccleſiam p. 15 l. 37 quinque p. 17 l. 14 inquiunt l. 53 eis. p. 18 l. 50 vt l. 52 nolentes, ita. p. 19 l. 39 viſum p. 20 l. 8 edicto p. 22 l. 19 al. Berga p. 24 l. 10 pænam l. 19 quatenus l. 24 tuam p. 25 l. 2 permittet l. 49. dignitatis p. 28 l. 22 recog. l. 52 quæſitas p. 29 l. 44 Regis l. 49 eneruationem p. 31 l. 27 inimus l. 43 perfectæ p. 32. l. 18. dies l. 19. vice l. 33. Papæ p. 34. l. 21. Dei l. 47. incaſſum p. 35. l. 37. argenti marcas continente p. 38. l. 42. vere p. 39. l. 29 ipſe p. 41. l. 38. deſæuit p. 41. l. 42. verò p. 43. l. 30. ſalute p. 44. l. 51. viſum p. 45. l. 17. Dei l. 20. requiſitus p. 47. l. 48. profecerim p. 49 l. 31 honorifice p. 50 l. 28 & 29 decoratus. Papa enim non cappâ, ſed caſulâ & pallio deſuper redimitus Conſilio præſidebat. p. 51 l. 6 eſſe; certam ſe tantummodo l. 29 tantæ rei exiſteret l. 30 *Beneuentanum* l. 50 quod vel in p. 52 l. 6 quatenus muta, ita Ms. l. 17 vel l. 39 floret ac ſonorâ l. vlt. ſed vel p. 53 l. 24 fuerant p. 54 l. 41 æquas p. 55 l. 28 illum p. 59 l. 27 filitæ ita Ms. p. 60 l. 10 grauiter, ita Ms. p. 62 l. 23 exiret, ita Ms. p. 63 l. 34 abſtinere, ita Ms. p. 64 l. 50 gratiâ l. vlt. bonæ p. 66 l. 24 Munera quæ p. 68 l. 26 reuerentiam p. 70 l. 22 huic p. 71 l. 30 patremus l. 46 ſibi p. 72 l. 6 conſecrationem l. 7 excuſationem p. 76 l. 15 vobis p. 77 l. 2 Ciuitatis p. 78 l. 46 deuotione p. 79 l. 14 liminibus l. 31 omni l. 36 *Romæ* p. 80 l. 10 Comitiſſæ l. 30 *Anſelmi* l. 43 hæc p. 81 l. 11 Paſtoribus l. 42 ſupra p. 82 l. 25 non l. 40 nominetis p. 83 l. 9 neceſſariæ l. 39 audebant p. 86 l. 36 officio l. 51 *Cantuarienſi* l. 53 indulgeamus p. 87 l. 38 Epiſcopia l. 49 pœnitentijs p. 88 l. 6 incolumem p. 89 l. 20 deceſſum p. 90 l. 48 ingraueſcente p. 92 l. 26 *Anſelmus* l. 32 Alioquin p. 93 l. 23 vbi dixit *Anſelmus* l. 33 debitam l. 39 *Mellento* p. 94 l. 42 quoniam l. 44 bonum l. 45 Hæc p. 95 l. 39 quoniam p. 98 l. 38 quindecem p. 100 l. 49 Quapropter p. 101 l. 13 venire p. 102 l. 25. innumera l. 11 in conſpectu p. 103 l. 2 proxime l. 30 dictis, ilico ſimul. l. vlt. vult conſideraris ita quod & cætera, vſque ad vocabulum *turbuſa*. p. 104. l. 7. charactere, vt vocant, rotundo erant imprimenda. p. 104 l. 7 profitendo p. 105 l. 20. remanſit determinanda p. 106 l. 15 virorum p. 107 l. 12 viuens p. 108 l. vlt. Eccleſiæ pendi p. 110 l. 3 neceſſitas l. 48 coronauit p. 112 l. 10 per l. 30 *Geruemetham* p. 112 l. 4 affuerant l. 32 præfatos l. 35 inſtantia p. 113 l. 35 ſede *Cantia* p. 115. l. 26 inconſulto l. 40 contra p. 116 l. 10 Lateran. l. 30 *David* l. 37 ſuperuacue l. 41 æquum l. 47 Epiſcopum p. 118 l. 52 veniſſemus p. 119 l. 1 veniſſemus l. 12 verſarentur l. 17 omni l. 39 perueniſſemus p. 122 l. 19 honeſtas. ita Ms. l. 41 cogitatu ne dicam p. 123. l. 21 GVIDONEM l. 25 ſedi l. 52 ſcientes quoniam p. 124 l. 17 agere diſpoſuiſſe l. 30 cum p. 125 l. 22 *Thurſtanum* l. 26 necne p. 129 l. 39 perpendice. p. 133 l. 24 profuturum. p. 145 l. 22 in conſpectu l. 30 ſequi p. 136 l. 42 communi p. 138 l. 51 quorundam aliorum, & quorundam aliorum. ita Ms. p. 139 l. 49 liberaui p. 140 l. 1. nolui, æſtimans l. 2 debebam, de Rege. l. 25. redditurus. Pag. 172, lin. 38. interpolato, pag. VII. Præfationis lin. 21. fruſtratim.

EADMERI CANTVARIENSIS MONACHI,

In Hiſtoriam Novorum PRÆFATIO.

CVm præſentis ætatis viros, diverſis caſibus ſubactos, intueor, acta præcedentium anxiè inveſtigare (cupientes videlicet, in eis vnde ſe conſolentur & muniant, invenire) nec tamen ad hoc pro voto poſſe pertingere, quoniam ſcriptorum inopiâ fugax ea deleuit oblivio; videor mihi videre magnum quid poſteris præſtitiſſe qui ſuis geſta temporibus, futurorum vtilitati ſtudentes, literarum memoriæ tradidere. Quos nimirùm ſi bono quidem zelo in hujuſmodi deſudarunt, bonam exinde mercedem recepturos à Deo crediderim. Hoc igitur conſiderato penes Me, ſtatui ea quæ ſub oculis vidi vel audivi, brevitati ſtudendo, ſtili officio commemorare; tum vt amicorum meorum me ad id obnixè incitantium voluntati morem geram, tum vt poſterorum induſtriæ, ſi forte quid inter eos emerſerit quod horum exemplo aliquo modo juvari queat, parum quid muneris impendam. Et ea quidem hujus Operis intentio præcipua eſt, vt, deſignato qualiter Anſelmus Beccenſis *Cœnobij Abbas fuerit*

Cantuarienſis *Archiepiſcopus factus, deſcribatur quamobrem, orto inter Reges* Anglorum *& illum diſcidio, totiens & tam diu exulaverit à regno, & quem eventum ipſa diſcidij cauſa inter eos ſortita ſit. Ipſa deniq; cauſa nova res huic noſtro ſæculo eſſe videtur, & à tempore quo in* Anglia Normanni *regnare cœperunt (non dico prius) Anglis inaudita. Ex eo quippe quo* VVillielmus Normanniæ Comes *terram illam debellando ſibi ſubegit, Nemo in ea Epiſcopus vel Abbas ante* Anſelmum *factus eſt qui non primò fuerit Homo Regis, ac de manu illius Epiſcopatus vel Abbatiæ Inveſtituram per dationem virgæ Paſtoralis ſuſcepit, exceptis duobus Epiſcopis* Erneſto *videlicet atq;* Gundulfo *Hi namq; vnus poſt vnum,* Roffenſi *Eccleſiæ præſidentes, ex more à venerandæ memoriæ* Lanfranco *Archiepiſcopo* Cantuarienſi, *in Capitulo fratrum* Cantuariæ, *ipſo Epiſcopatu inveſtiti fuerunt. Hunc ergo morem quaſi Deo ſacriſq; Canonibus contrarium* Anſelmus *abolere, ac per hoc injuſticias inde manantes reſecare deſiderans, Regibus ipſis inviſus effectus eſt, & patriam exire coactus. Fuerunt & aliæ ipſius exitus cauſæ, ſicut rerum geſtarum ſeries declarabit. Deſcribentur etiam alia nonnulla, quæ & ante, & inter, & poſt hæc in* Anglia *provenerunt, quorum ſcientia illos qui Nos ſequuturi ſunt penitus defraudandos pro noſtro poſſe rati non ſumus. Sed hæc in prologo paucis memoraſſe ſuffecerit. Cæterùm narrandi ordinem aggredientes, paulò altius ordiendum putamus; & ab ipſa, vt ita dixerim, radicis propagine de qua eorum quæ dicenda ſunt germen excreuit, brevi relatu progrediendum.*

Incipit

Incipit

HISTORIA NOVORVM IN ANGLIA

à Venerabili

EADMERO

MONACHO CANTVARIENSI

Edita.

LIBER PRIMVS.

Edgarus Rex.

Regnante in Anglia glorioſiſſimo Rege Edgaro & totum regnum ſanctis legibus ſtrenuè gubernante, Dvnstanvs *Cantuariorum* Antiſtes, vir totus ex virtutibus factus, Chriſtianæ legis moderamine totam *Britanniam* diſponebat. Hujus gravi operatione, atq; conſilio, Rex idem & Deo devotus extitit, & vndiq; irruentium barbarorum impetus invictâ virtute debellavit, evicit, compreſſit. Pacem itaq; dieſq; fœlices *Angliæ* circumquaq; obtinuit, dum Regis iſtius & Patris Dvnstani corporali præſentiâ potiri promerint. Qui Rex cum vitæ ſuæ diem vltimum propinquum fore ſentiret, Edwardo filio ſuo regni habenas reliquit. Succeſſor ergo glorioſi Patris glorioſus Edwardvs, à Sancto Dvnstano inſtitutus, regnum, quo tempore vixit, ſtrenuiſſimè rexit. Verùm evolutis coronæ ſuæ pauculis annis impiâ ſuæ Novercæ fraude necatus, fratrem ſuum, Edelredvm nomine, filium ipſius malæ mulieris, regni quidem, ſed nullius probitatis, hæredem ſortitus eſt. Cui, quia per ſanguinem fratris ad regnum aſpirauit, gravi invectione præfatus Antiſtes comminatus eſt; quòd ipſe videlicet in ſanguine victurus, quòd barbarorum incurſus atroci oppreſſione paſſurus, quòd ipſum quoq; regnum innumeris atque cruentis vaſtationibus conterendum foret edixit. Quæ prophetia viri Dei quàm vera extiterit; & in cronicis, qui legere volunt, & in noſtris tribulationibus qui advertere ſciunt, videre facillime poſſunt, ne dicam in hijs quæ iſtius operis ſeries per loca, veritate dictante, demonſtrabit.

Edwardus Edgari R. filius.

Edelredus Rex.

Tranſlato igitur ad cœleſtia beato Dvnstano; eveſtigio, vt prædixerat ipſe, barbarorum irruptioni *Angliæ* patuit. Regis etenim deſidia circumcirca innotuit, & ideo exterorum cupiditas opes *Anglorum* quàm mortes affectans, hac & illac, per mare, terram invadere, & primo propinquas mari villas & vrbes, deinde remotiores, ac demum totam provinciam miſerabili depopulatione devaſtare. Quibus cum ille, nimio pauore percuſſus, non armis occurrere, ſed data pecunia pacem ab eis petere non erubuiſſet; ipſi ſuſcepto precio in ſua revertebantur, vt, numero ſuorum adaucto, ferociores redirent, ac præmia iteratæ irruptionis multiplicata reciperent. vnde modò decem millia, modò ſedecim millia, modo viginti quatuor millia, modo triginta millia librarum argenti conſecuti ſunt; omnia eis largiente præfato Rege Edelre-

DO, & gravi exactione totum regnum opprimente. Inter iſta mala quartus, à beato DVNSTANO, ALFEGVS, *Wentanus* Epiſcopus, Eccleſiam *Cantuarienſem* regendam ſuſcepit, vir ſtrenuus, & ab infantia ſua ſacrâ religionis vitâ & habitu decoratus. Hic igitur, conſideratis innumeris malis quibus totum regnum in immenſum devaſtabatur, inhorruit & quibus poterat modis operam dare cæpit quemadmodum immanitati nefandorum hominum poſſit obviari. Quod ipſi percipientes, & ne conſuetis quæſtibus privarentur, ſibi ac ſuis providentes in ipſum, acerbo odio, animati ſunt. Vnde vaſtatâ & conflagratâ civitate *Cantuariâ*, civibuſq; ejus lachrymabili per eos ſorte damnatis, Eccleſiam quoq; *Salvatoris* in ea conſiſtentem flamma conſumpſit. Ipſe pater interea furentum manibus vinctus abducitur, trucidatis primò coram eo penè omnibus Monachis qui ſub ejus regimine in ipſa Eccleſia Domino Chriſto famulabantur. Inde ALFEGVS, naucellæ injectus, ad Grenewic vehitur &, crudeli cuſtodiæ per ſeptem menſes mancipatus, dum malignantium iniquitati manus dare, nullis minis victus, adquieſceret, ſæviſſima nece ab eis lapidatus occubuit. Hæc paucis commemoraverim non hiſtoriam texens; ſed quàm veridico vaticinio Pater DVNSTANVS mala Angliæ ventura prædixerit, ſcire volentium intellectuî pandens. Nec hic malorum finis extitit. Acta ſunt enim poſt hæc & alia per *Angliam* ingentia mala, ac pluribus annis, ſemper ſunt ſibi ipſis in detervis aucta. Inter quæ, Monaſteria quoq; ſeruorum & ancillarum Dei, quæ vſq; in quadraginta octo numero, tempore Regis EDGARI per patrem DVNSTANVM, coöperantibus ſanctis OSWALDO videlicet *Eboracenſi* & ATHELWOLDO Pontifice *Wintonienſi*, nova ſurrexerant, & magna ex parte diruta; & religio Monachici ordinis in nihili penè redacta eſt. Tranſierunt in iſtis anni plures.

EDWARDVS Confeſſor Rex.

Regnante autem EDWARDO, quem ex ſorore RICHARDI *Comitis Normannorum* (IMMA nomine) præfatus Rex Anglorum ADELREDVS filium ſuſceperat; Monaſteriorum, quæ vſque id temporis deſtructioni ſupererant, plurima deſtructio facta eſt. Qua tempeſtate GODWINVS *Cantiæ* Comes magnanimus, per Angliam, terra mariq; habebatur. Hic orto inter illud & Regem gravi diſcidio, exul ab *Anglia* cum ſuis omnibus fere judicatus eſt. Ivit itaq; ad Comitem BALDWINVM in *Flandria*, & HARALDVS filius eius in *Hiberniam*. Hinc, Matre Regis IMMA defunctâ, GODWINVS & HARALDVS in *Angliam* reverſi ſunt; numeroſis vterq; navibus & validâ Militum manu vallatus. Quod multi Principum Regis agnoſcentes, & bellum hinc inde moveri horreſcentes, vt pax vtrinq; fieret, inſtiterunt. At Rex, GODWINI verſutias ſuſpectui habens, reſtitit, nec paci adquieſcere voluit, niſi primò quibus ſibi ſecuritas pararetur obſides haberet. VVLNOTHVS itaq; filius GODWINI, & HACVN, filius SVANI filij ſui, obſides dantur, ac in *Normannia* WILLELMO Comiti, filio ſcilicet ROBERTI filij RICHARDI fratris Matris ſuæ, cuſtodiendi deſtinantur. Quibus geſtis GODWINVS, vtpote hoſtis Eccleſiæ *Cantuarienſis* (nam ſeducto EDZINO Archiepiſcopo, villam ipſius Eccleſiæ nomine *Folcheſtanum* ei ſurripuit) mala morte poſt breue tempus interijt, & HARALDVS filius ejus Comitatum *Cantiæ* patri ſuccedens obtinuit. Is, elapſo modico tempore, licentiam petivit à Rege *Normanniam* ire & fratrem ſuum atque Nepotem qui obſides tenebantur liberare, liberatos reducere. Cui Rex, Hoc inquit non fiet per Me; Veruntamen ne videar te velle impedire, permitto vt eas quo vis, ac experiare quid poſſis. Præſentio tamen te in nihil aliud tendere, niſi in detrimentum totius *Anglici* regni & opprobrium tui. Nec enim ita novi Comitem mentis expertem, vt eos aliquatenus velit concedere tibi ſi non præſcierit in hoc magnum proficuum ſui. Aſcendit itaq; HARALDVS navem ſuo quàm Regis conſilio credens cum ditioribus & honeſtioribus hominibus ſuis, auro & argento veſtéque præcioſa nobiliter inſtructis.

Mare

Mare turbulentum navigantes exterritat, & Navem vndarum cumulus vehementer exagitat. EDWARDVS Confeſſor Rex. Ejecta tandem cum omnibus quæ ferebat in *Pontivum* fluvium qui *Maia* vocatur, à Domino terræ illius, pro ritu loci, captivitati addicitur; & homines in ea conſiſtentes diligentiori cuſtodiæ mancipantur. Conſtrictus igitur HARALDVS quemlibet ex vulgo promiſſa mercede illectum, clàm ad Comitem *Normanniæ* dirigit, exponere illi quid ſibi contigerit. At ille feſtinatò per Nuncios mandat Domino *Pontivi*; HARALDVM cum ſuis ab omni calumnia liberum ſibi quantociùs mitti, ſi priſtinâ amicitiâ ſuâ à modò vellet ex more potiri. Sed cum ille hominem dimittere nollet, iterum in mandato accepit ſe neceſſariò HARALDVM miſſurum, alioquin certiſſime ſciret WILLELMVM *Normanniæ* Ducem armatum pro eo *Pontivum* iturum. Mittit igitur virum cum ſocijs, primò tamen eis quæ meliora detulerant ſimul ablatis. Hinc ad WILLELMVM HARALDVS veniens honorificè ſuſcipitur. Et audito cur patriam exierit, benè quidem rem proceſſuram ſi in ipſo non remaneret, WILLELMVS reſpondit. Tenuit ergo virum aliquot diebus circa ſe, & in mora illa, more prudentis, aperuit ei quod habebat in mente. Dicebat itaq; Regem EDWARDVM quando ſecum invene olim invenis in *Normannia* demoraretur; ſibi interpoſitâ fide ſuâ pollicitum fuiſſe; quia ſi Rex Angliæ foret, Ius regni in illum jure hæreditario poſt ſe transferret. Et ſubdens ait. *Tu quoq; ſi mihi te in hoc ipſo adminiculaturum ſponderis, & inſuper Caſtellum* Dofris *cum puteo aquæ ad opus meum te facturum, ſororemq; tuam quam vni de principibus meis dein in vxorem te, ad me, tempore quo Nobis conveniet, deſtinaturum, necne filiam meam te in conjugem accepturum fore promiſeris, tunc & modò nepotem tuum, & cum in Angliam regnaturus venero, fratrem tuum incolumem recipies. In quo regno ſi aliquando fuero tuo favore confirmatus, ſpondeo quia omne quod à me tibi rationabiliter concedi petieris, obtinebis.* Senſit HARALDVS in his periculum vndique, nec intellexit quâ evaderet niſi in omnibus iſtis voluntati WILLELMI adquieſceret. Adquievit itaq;. At ille vt omnia rata manerent, prolatis Sanctorum reliquijs, ad hoc HARALDVM perduxit quatenus, ſuper illas jurando, teſtaretur, ſe cuncta quæ convenerant inter eos opere completurum, niſi communi mortalibus ſorte præſenti vitæ praeriperetur. Hijs ita geſtis, HARALDVS, adepto Nepote, in patriam ſuam reverſus eſt. Vbi verò quid acciderit, quid egerit, Regi percunctanti narravit, Nonne dixi tibi, ait, me WILLELMVM nôſſe, & in illo itinere tuo plurima mala huic regno contingere poſſe. In brevi poſt hæc, obit EDWARDVS. Iuxta quod ille ante mortem ſtatuerat, In regnum ei ſucceſſit HARALDVS.

Dein venit Nuntius in *Angliam* à præfato WILLELMO directus, expetens HARALDVS Rex. ſororem HAROLDI juxta quod convenerat WILLELMO & illi. Alia etiam quæ, violato Sacramento, ſervata non erant, calumniatus eſt. Ad quæ HAROLDVS hoc modo fertur reſpondiſſe. *Soror mea quam, juxta condictum, expetis, mortua eſt. Quod ſi corpus ejus quale nunc eſt vult Comes habere, mittam ne, judicer ſacramentum violaſſe quod feci. Caſtellum* Dofris *& in eo puteum aquæ licet neſciam cui, vt vobis convenit, explevi. Regnum quod nec dum fuerat meum quo jure potui dare vel permittere? Si de filia ſua quam debui in vxorem, vt aſſerit, ducere, agit; ſuper regnum* Angliæ *mulierem extraneam, inconſultis principibus, me nec debere, nec ſine grandi injuriâ poſſe adducere noverit.* Reuerſus Nuntius reſponſa retulit Domino ſuo. Quibus ille auditis, iterùm ei amicâ familiaritate mandauit quatenus allijs omiſſis, ſeruatâ fidei ſponſione, ſaltem filiam ſuam vxorem duceret; alioquin ſe promiſſam regni ſucceſſionem armis ſibi vindicaturum proculdubiò ſciret. At ipſe nec illud quidem ſe facere velle, nec hoc formidare, reſpondit. Vnde WILLELMVS indignatus, magnâ ſpe vincendi belli, ex hac HAROLDI injuſtitia, eſt animatus. Parata igitur claſſe, *Angliam* petit, conſertoq; gravi prælio HAROLDVS in acie cecidit, & WILLELMVS victor regnum obtinuit. De quo prælio teſtantur ad-

huc *Franci* qui interfuerant: quoniam licet varius caſus hincinde extiterit, tamen tanta ſtrages ac fuga *Normannorum* fuit, vt victoria, quâ potiti ſunt, verè & abſque dubio ſoli miraculo Dei aſcribenda ſit, qui puniendo per hanc iniquum perjurij ſcelus HAROLDI, oſtendit ſe non Dominum eſſe volentem iniquitatem.

Rex itaque factus WILLELMVS, quid in Principes *Anglorum* qui tantæ cladi ſupereſſe poterant, fecerit, dicere, cum nihil proſit, omitto. Qui, ex quo victoria vſus eſt, quod fuit pridiè Idus Octobris, inunctus permanens; in natiuitate Domini vnctus eſt in Regem apud *Weſtmonaſterium* à beatæ memoriæ EALREDO Archiepiſcopo *Eboracenſi*, & nonnullis Epiſcopis *Angliæ*. Quam conſecrationem licet ipſe Rex & omnes alij optime noſſent debere ſpecialiter fieri, & propriè à Pontifice *Cantuarienſi*, tamen quia multa mala & horrenda crimina prædicabantur de *Stigando* qui eo tempore ibi Pontifex erat, voluit eam ab ipſo ſuſcipere, ne maledictionem videretur inducere pro benedictione. Vſus ergò atque leges, quas patres ſui & ipſe in *Normannia* habere ſolebant, in *Anglia* ſeruare volens, de huiuſmodi perſonis Epiſcopos, Abbates, & alios Principes per totam terram inſtituit, de quibus indignum judicaretur, ſi per omnia ſuis legibus, poſtpoſitâ omni alia conſideratione, non obedirent, & ſi vllus eorum, pro quavis terreni honoris potentia, caput contra eum levare auderet; Scientibus cunctis vnde, qui, ad quid aſſumpti fuerint. Cuncta ergo Divina ſimul & Humana ejus nutum expectabant. Quæ cuncta vt paucis animadvertantur, quædam de eis quæ nova per *Angliam* ſervari conſtituit ponam, æſtimans illa ſcitu eſſe neceſſaria ad cognitionem eorum quorum cauſa maxime iſtud ſcribendi onus ſuſcepimus. Non ergo pati volebat quemquam in omni Dominatione ſua conſtitutum *Romanæ* vrbis Pontificem, pro Apoſtolico, niſi ſe jubente recipere, aut eius literas ſi primitùs ſibi oſtenſæ non fuiſſent vllo pacto ſuſcipere. Primatem quoque regni ſui, Archiepiſcopum dico *Cantuarienſem* ſeu *Dorobernenſem*, ſi coacto generali Epiſcoporum Concilio præſideret, non ſinebat quicquam ſtatuere aut prohibere niſi quæ ſuæ voluntati accommoda, & a ſe ptimo eſſent ordinata. Nulli nihilominus Epiſcoporum ſuorum conceſſum iri permittebat, vt aliquem de Baronibus ſuis ſeu Miniſtris, ſive inceſto, ſive adulterio, ſive aliquo capitali crimine denotatum, publicè niſi ejus præcepto implacitaret aut excommunicaret, aut vllâ Eccleſiiaſtici rigoris pœnâ conſtringeret. Quæ autem in ſecularibus promulgaverit, ea re, literarum memoriæ tradere ſuperſedemus, quoniam & ea nihill noſtri officij ſcribere refert, & ex Divinis quæ juxta quod delibavimus ordinavit, qualitas illorum vt reor adverti poterit. Vt ita cœptum peragamus iter, de his ſatis dictum.

In hujus Regni anno quinto LANFRANCVS *Cadomenſis* Cœnobij Abbas, vir ſtrenuus, & in divinis atque humanis rebus excellenti ſcientia præditus, *Angliam* ex præcepto Domini Papæ ALEXANDRI & prædicti Regis advenit, & pauco poſt tempore Archiepiſcopatum *Cantuarienſem* regendum ſuſcepit. Sacratus eſt autem in ipſa metropoli Sede quarto Kl. Septembris à cunctis fermè Epiſcopis *Angliæ*. Hic *Romam* pro debito ſibi pallio iens, THOMAM Archiepiſcopum *Eboracenſem* quem ipſe factâ ſibi, de ſubjectione ſua, Canonicâ profeſſione *Cantuariæ* conſecrauerat & REMIGIVM *Lincolnienſem* Epiſcopum comites itineris habuit. Qui *Romam* ſimul pervenientes, vrbanè ſuſcepti ſunt, honore ſingulis congruo. Poſt quæ, ſtatuto die pater LANFRANCVS Apoſtolicæ Sedis Pontifici ALEXANDRO præſentatur; Cui quod *Romanam* ſcientibus conſuetudinem forte mirum videatur, Ipſe Papa ad ſe intranti aſſurgens, cum vt greſſum figeret, dulcitèr hortatus eſt. Ac deinde ſubdens, *Honorem*, inquit, *exhibuimus non quem Archiepiſcopatui tuo, ſed quem Magiſtro (Cujus ſtudio ſumus in illis, quæ ſcimus, imbuti) debuimus. Hinc quod ad te pertinet, ob reuerentiam beati Petri te exequi par eſt.* Reſidente

dente igitur illo, LANFRANCVS progreſſus humiliat ſe ad pedes ejus, ſed mox ab eo erigitur ad oſculum eius. Conſident & lætè inter eos agitur dies ille. Sequenti luce, cum iam diverſa negotia in medium ducerentur, calumniatus eſt coram Papa memoratum THOMAM cum præfato REMIGIO quod neuter illorum jure fuerit promotus ad Pontificatum. Primus, ea ſcilicet re, quod ſacri Canones filios Presbyterorum quos religionis ordo non ornat, à ſacrorum ordinum promotione removeant. Sequens verò pro eo quod, factâ conventione, illum à WILLIELMO, pòſt Rege facto emerit, officio videlicet quo ei in excidium *Angliæ* properanti multifariâ contentione ac multiplicibus impenſis deſervierat. Ad hæc illi nullam, quâ excuſari poſſent, probabilem cauſam habentes, redditis Baculis & Annulis cum cura pontificali, ad petendam miſericordiam converſi ſunt. Quorum precibus ſeſe LANFRANCVS medium injiciens, ſicut erat vir pietate ac ſapientia pollens, eos multarum rerum ſcientiâ fultos, novo Regi in novis regni diſpoſitionibus perneceſſarios, multis præſtare, oratoriâ facultate oſtendit. Quibus auditis, Pontifex ſummus converſus ad eum. *Tu videris*, inquit, *Pater es patriæ illius, ac per hoc induſtria tua conſideret quid expediat. Virgæ paſtorales quas reddiderunt, ecce hæc ſunt, accipe illas atque diſpenſa prout vtilius Chriſtianitati regionis illius agnoſcere poteris.* At ille, ſuſceptis eis, illico in præſentia Papæ reveſtiuit præfatos viros, quemq; ſuâ. Dein LANFRANCVS ſtolâ ſummi Pontificatus à Papa ſuſceptâ in iter reverſus *Angliam* cum ſocijs alacer advectus eſt; & à *Cantuaritis* debitâ reverentiâ receptus, Primas totius *Britanniæ* confirmatus eſt. Poſt hæc, evoluto breui temporis ſpacio, fama nominis ejus & magnitudo prudentiæ ejus quaq; inſonuit, eumq; apud hominum mentes clarum fecit atque ſpectabilem.

WILLIELMVS I. Rex.

Is inter alios, immò præ alijs, erat memorato Regi WILLELMO acceptus & Dei rebus in cunctis, non mediocri cura, intentus. Quapropter magno ſemper operam dabat, & regem Deo devotum efficere, & religionem morum bonorum in cunctis ordinibus hominum per totum regnum renovare. Nec privatus eſt deſiderio ſuo; Multum enim illius inſtanciâ atq; doctrinâ per totam terram illam religio aucta eſt, & vbique nova Monaſteriorum ædificia, ſicut hodie apparet, conſtructa. Quorum ædificiorum conſtructoribus ipſe primus exemplum præbens, Eccleſiam Chriſti *Cantuarienſem*, cum omnibus Officinis quæ infra murum ipſius Curiæ ſunt cum ipſo muro ædificauit. Qua verò prudentiâ, & quo paternitatis officio Monachos in eandem Eccleſia conſiſtentes, à ſæculari vita in qua illos invenit plus æquo verſari, erexerit, omnique ſanctæ converſationis tramite imbuerit, ac, multiplicato illorum numero, qua eos dum vixit benignitate confoverit, cui vnquam ad plenum declarare poſſibile erit? Quos, vt interim alia taceam, quia ſine penuria & ſollicitudine Dei ſervicio ſemper intendere deſiderabat; apud Regem, ſua ſagacitate & induſtria egit, quatenus ferè omnes terras quas *Normanni* de jure ipſius Eccleſiæ cum primo terram cæpiſſent, invaſerant, & etiam quaſdam alias quæ ante illorum introitum propter diverſos caſus perditæ fuerant, ipſi Eccleſiæ redderet. Verum de hijs ac innumeris alijs bonis, quibus in ſudando vitam ſuam conſummavit, licet mihi quidem ſcribere opus non ſit, propter quod & opera ejus ita parent, vt ipſa ſe evidentius ſcripto demonſtrent, & ipſemet de rebus Eccleſiaſticis quæ ſuo tempore geſta ſunt veraciſſimo, & compendioſo calamo ſcripſerit, tamen pro dulcedine memoriæ ejus quæ prælibaminus paucis explicare gratum duximus.

Hic ergo LANFRANCVS cum *Cantuariam* primò veniſſet, & Eccleſiam *Salvatoris*, quam regere ſuſceperat, incendio atq; ruinis penè nihili factam inveniſſet, mente conſternatus eſt. Sed cum magnitudo mali illum cogeret deſperare, redijt in ſe, animique fortitudine fretus, ſuâ commoditate poſthabitâ, domos ad opus Monachorum neceſſarias, citato opere, conſummavit. Quibus

vbi

WILLELMVS I. Rex.

vbi per plures annos vſi ſunt, adaucto eorum conventu, parvæ admodum viſæ ſunt. Deſtructis itaque illis, alias decore ac magnitudine prioribus multum præſtantes ædificavit. Ædificavit & Curiam ſibi, Eccleſiam præterea, quam ſpacio ſeptem annorum à fundamentis fermè totam perfectam reddidit; in Cappis, Caſulis, Dalmaticis, Tunicis auro magnificè inſignitis, pallijs, & alijs ornamentis multis ac preciosis nobiliter decoravit. Erga fratres autem ipſius Eccleſiæ quàm bonus, quàm pius, quàm beneficus extiterit, inde aliquantulum colligi poteſt, quod nec ex parentibus aut fratribus eorum ſuſtinere poterat penuriâ vllâ quenquam affligi. Et quod magis fortè mireris in vſum acceperat non expectare vt ſubvenire rogaretur, ſed miſericordiæ viſceribus plenus, modo hinc, modo illi vltro offerebat, quod egenti cognato per plurimum temporis auxilio eſſe valeret. In quo tamen ſemper ducebatur præcipua diſcretione, conſiderato videlicet penes ſe merito ac neceſſitate cujuſq;. Ad hæc, Quidam ipſius Cœnobij frater ſingulis annis triginta ſolidos denariorum ad opus matris ſuæ ab ipſo patre ſolebat accipere. Huic quadam vice ſolidi quinq; de illis (nam diviſæ per temporum vices conferebautur) ex præcepto ejus dati ſunt; Quos ipſe in panno ligatos, matri loquens in manum ſicut putabat clanculo dedit. At ipſa alias mente intentâ, quid filius faceret non advertit; & ita, nummis decidentibus, diviſi ab invicem ſunt mater & filius. Poſt hæc mandavit mulier filio ſuo, ſcire volens, quid de nummis actum fuerit, quos ſibi ſe daturum ſpoponderat. Admiratus ille, fecit eam venire ad ſe. Et audiens rei eventum triſtis effectus eſt, non tantum pro damno quod Matri contigerat, ſed ne hoc Archiepiſcopus ſciens, ob incuriam ſuam irritatus, eum aliquatenus gratiâ ſuâ privaret. Inter hæc, pius Pater, pro more clauſtrum introiens, ſedit, ac fratrem à materno colloquio redeuntem, mœſtum intuens, remotis alijs, cauſam mœſticiæ ejus ſecretè perquirit, audit, & benigniſſimo vultu, ſicut jugitèr erat circa afflictos, ità reſpondit. Et inde fili mi Kariſſime contriſtaris? Denarios illos Deus alij prædeſtinavit & contulit, qui eis plus matre tua fortaſſis indiguit. Tace & ne cuiquam inde loquaris diligenter attende. Ac ne quod actum eſt animum tuum vel modicum gravet, ſolidos ſeptem pro illis quinq; ad vtilitatem Matris tuæ tibi hodie dari præcipiam. Sed, vt dixi, inde id nemo ſciat. Ipſum quippe vſum in dando habebat, vt danda hilariter daret, & nulli vel datum vel dantis perſonam cuivis revelare concederet. Et hæc quidem de ipſius Matris Eccleſiæ Monachis dicta ſint. Cæterum quis vnquam pauper clamavit ad eum & deſpectus eſt? Quis Peregrinorum de quocunque ordine hominum petijt opem ejus, & eam aſſecutus non eſt? Quæ Congregatio Monachorum ſeu Clericorum ad ipſum aliquando miſit ſubſidium petens, & copiam largitatis ejus vltra quam ſperabatur experta non eſt? Teſtis horum quæ dicimus *Italia*, *Gallia*, *Britannia* eſt, quæ vſque hodie mortem LANFRANCI miſerando ſuſpirio plangit. Quid referam de Abbatia ſancti ALBANI, quam intus & extra ad nihilum fere devolutam ipſe, vt ſuam, inſtitutó ei bone memoriæ PAVLO Abbate, à fundamentis reedificavit & intus magna religione, foris multarum rerum donatione auxit, honeſtavit, ditavit. In Epiſcopatu *Roffenſi* non multo plures quam quatuor Canonicos & ipſos ærumnoſam vitam agentes ſub SIWORDO Epiſcopo reperit, Qui Epiſcopus vbi cum ERNESTO quem ei ſucceſſorem LANFRANCVS ſtatuerat præſenti vitæ ſublatus eſt, Monachus piæ recordationis, GVNDVLFVS nomine, ab eodem ibi ſubrogatus Epiſcopus eſt. Per hunc vetuſtam Eccleſiam Epiſcopatus cum fabrica adjacente ſubvertit, & nova quæq; extruxit. Clericos qui illic ſicut diximus vitam agebant, aut in eodem loco ad religionis culmen erexit, aut, datis alijs rebus, de quibus abundantius ſolito victum & veſtitum haberent, in alia loca mutavit. Sedem etenim Epiſcopalem Monachici ordinis cultu inſtituit, ac delegatis terris, & alijs quæ ſuſtentationi illic ſervientium Deo competebant, divitem de paupere, ſublimem de humili, ſicut in præſenti

habetur,

habetur, effecit. Sed quod de pauperibus foras muros civitatis *Cantuariæ* fecit, prætermittendum mihi in hoc opere fere non arbitror. Extra aquilonalem deniq; portam vrbis illius lapideam domum decentem & amplam conſtruxit, & ei pro diverſis neceſſitudinibus hominum & commoditatibus habitacula plura cum ſpacioſa curte adjecit. Hoc palatium in duo diviſit; viros videlicet varijs infirmitatum qualitatibus preſſos vni; parti vero alteri fœminas ſe malè habentes inſtituens. Ordinavit etiam eis de ſuo veſtitum, & victum quotidianum; Miniſtros quoq; atq; Cuſtodes qui modis omnibus obſervarent ne aliquid eis deeſſet, neque viris ad fœminas, vel fœminis ad viros accedendi facultas vlla adeſſet. Ex altera vero parte viæ Eccleſiam in honorem beati GREGORII Papæ compoſuit, in qua Canonicos poſuit, qui regularitèr viverent, & præfatis infirmis quæ ſaluti animarum ſuarum congruerent cum ſepultura miniſtrarent. Quibus etiam in Terris, in Decimis, & in alijs redditibus tanta largitus eſt, vt ad ſuſtentationem eorum ſufficientia eſſe viderentur. Remotius verò quam à Boreali ab Occidentali portæ civitatis ligneas domos in devexo montis latere fabricans, eas ad opus Leproſorum delegavit, viris in iſtis, quemadmodum in alijs, à Fœminarum ſocietate ſejunctis. His nihilominus pro qualitate ſui morbi omnia quibus egerent de ſuis miniſtrari conſtituit, inſtitutis ad hoc peragendum talibus viris de quorum ſolertia benignitate ac patientia,vt ſibi quidem videbatur, nemini foret ambigendum. Super hæc, in villis ad Pontificatum pertinentibus domos multas atq; honeſtas partim de lapide, partim de ligno, ſibi & ſucceſſoribus ſuis ædificavit. Pro dignitate autem Eccleſiæ *Cantuarienſis* quam quidam de Epiſcopis, ſed maximè THOMAS Archiepiſcopus *Eboracenſis*, vt novus *Angliæ* Civis, nimium conatus eſt ad exaltationem ſuæ Eccleſiæ humiliare, quantos labores perpeſſus ſit, & quemadmodum ipſum THOMAM ad menſuram Anteceſſorum ſuorum humiliaverit, ſupervacaneum eſt atque dependens hic aliquid ſcribere. Ipſe etenim inde veritate plena & totius regni aſſenſu confirmata ſub teſtimonio Regij ſigilli ſcripta reliquit. Qui eo quidem magis in iſtis laboravit, quòd antiqua ipſius Eccleſiæ privilegia in ea conflagratione quæ eandem Eccleſiam tertio ante ſui introitus annum conſumpſit, penè omnia perierant.

WILLIELMVS I. Rex.

Alias quoque conſuetudines quas priſcis temporibus Eccleſiæ *Cantuarienſi*, vt liberrima in cunctis exiſteret, reges *Angliæ* ſua munificentia contulerunt & ſtabiles in perpetuum manere ſacratiſſimâ ſanctione conſtituerunt, quorundam imprudentiâ perditas, ſua prudentiâ recuperavit. ODO ſiquidem Epiſcopus *Bajocenſis*, vt de alijs taceam, frater prædicti Regis WILLIELMI, & *Cantiæ* Comes, priuſquam LANFRANCVS *Angliam* intrâſſet, magnus & præpotens per totum regnum habebatur. Hic dominatione qua immenſum ſuſtollebatur, non modo terras, ſed & libertatem nominatæ Eccleſiæ nullo ei reſiſtente multipl citer invaſerat, oppreſſerat, tenebat. Quæ, vbi LANFRANCVS, vt erant, didicit, apud Regem de illis egit ſicut oportere ſciebat. Vnde præcepit Rex, quatenùs adunatis primoribus & probis viris non ſolum de Comitatu *Cantiæ* ſed & de alijs Comitatibus *Angliæ*, querelæ LANFRANCI in medium ducerentur, examinarentur, determinarentur. Diſpoſito itaque apud Pinnedene Principum conventu GOFFRIDVS Epiſcopus *Conſtantienſis*, vir ea tempeſtate prædives in *Angliâ*, vice Regis LANFRANCO Iuſtitiam de ſuis querelis ſtrenuiſſimè facere juſſus, fecit. LANFRANCVS enim valida ratione ſubnixus, ex communi omnium aſtipulatione & judicio, ibi cuncta recuperavit quæ oſtenſa ſunt antiquitùs ad jura Eccleſiæ Chriſti *Cantuarienſis* pertinuiſſe, tam in terris quam in diverſis conſuetudinibus.

Item alio tempore idem ODO, permittente Rege, placitum inſtituit contra ſæpefatam Eccleſiam, & Tutorem ejus patrem LANFRANCVM, & illuc omnes quos peritiores legum, & vſuum *Anglici* Regni noverat, gnarus adduxit. Cum igitur ad eventilationem cauſarum ventum eſſet, omnes qui tuendis Eccleſiæ

cleſiæ cauſis quaque convenerant in primo congreſſu ita convicti ſunt, vt in quo eas tuerentur ſimul amitterent. Ipſe namq; LANFRANCVS non intererat. Talibus enim, niſi neceſſitas ſumma vrgeret, ei intereſſe moris non erat. Ipſi ergo in Camera Lectioni divinæ occupato quid geſtum fuerit nunciatur. At ille, nil corde perterritus, dicta adverſariorum non recte proceſſiſſe aſſeruit, & ideo cuncta in craſtinum induciari præcepit. Sequenti nocte, adeſt in viſu Antiſtiti beatus DVNSTANVS, monens ne illum multitudo conturbet, ſed de præſentia ſui ſecurus placitum manè ipſemet hilaris intret, quod & fecit. Suas itaq; cauſas quodam exordio quaſi à rebus quæ tractatæ fuerant vel tractandæ penitus alieno cunctis ſtupentibus orſus, ita proceſſit vt quæ ſuper eum pridiè dicta fuerunt ſic devinceret & inania eſſe monſtraret, vt donec vitæ præſenti ſuperfuit, nullus exurgeret qui inde contra eum os aperiret. De his ita.

Super hæc ſuis quoq; & eiſdem fermè diebus, omnes circitèr qui ex clericali ordine per Regem WILLIELMVM in *Anglia* conſtituti Pontifices erant, Monachos qui in nonnullis Epiſcopatibus *Angliæ* ab antiquo vitam agebant, inde eliminare moliti ſunt; & Regem ipſum in hoc ſibi conſentaneum effecerunt; in quo tamen ſe effectu potituros certi extiterant, vt WALCHELINVS Epiſcopus adunatos penè quadraginta Clericos, Canonicorum more, tonſura ac veſte redimitos haberet, quos, ejectis Monachis, *Wentanæ* Eccleſiæ, cui præſidebat, mox intromitteret. Sola mora hæc peragendi, nondum requiſita ab Archiepiſcopo LANFRANCO licentia fuit. Vt autem eam dicto quoq; citiùs impetraret, nulla menti ejus dubitatio inerat, ſed alitèr ac ſibi mens ſua ſpoponderat exitus rei provenit. Nam vbi quod Epiſcopus moliretur inſonuit auribus ejus, ilicò facinus exhorruit, nec ſe dum viveret vt effectum quoquo modo talis voluntatis obtineret conſenſurum aſſeruit. Ita ergo & Clerici qui ſuccedere Monachis fuerant per WALCHELINVM collecti, & in ſua dimiſſi ſunt, & Monachi qui cedere Clericorum præjudicio quodam damnati erant, gratia Dei & inſtantia boni LANFRANCI priſtinæ converſationis in ſua Eccleſia compotes effecti ſunt. Nec iſta pro ſedandis quorundam animoſitatibus, quas ad dejectionem Monachorum conceperant, ſufficere poterant. Namq; pari voto, ſimili conamine, vno conſenſu, concordi animo Pontifices quos religionis ordo non ſibi aſtrinxerat eniti cœperunt quatenus ſaltem de Primatu *Cantuarienſi* Monachos eradicarent, intendentes ſe hoc facto facillime alios aliunde excluſuros. De illis etenim, potioribus, ſicut eis videbatur, rationibus ad id agendum fulciebantur, partim ob ſublimitatem primatis ſedis, quæ diſpoſitioni & correctioni Eccleſiarum per ſuas perſonas quaq; per *Angliam* invigilare habet, partim ob alias multiplices cauſas quarum executio, juxta quod ipſi confingebant, magis Clericorum quam Monachorum officium ſpectat. Deductus eſt in ſententiam iſtam Rex & alij Principes regni, LANFRANCO vt ſui moris erat totis viribus obnitente, & omnium molimini ac invidiæ viriliter reſiſtente. Ne tamen poſt obitum ſuum fieret quod ſe ſuperſtite ſciebat per auxilium Dei nequaquam perficiendum, neſciens mortis ſuæ diem vel horam, egit ſagacitate & induſtria, qua pollebat, vt, autoritate *Romanæ* & Apoſtolicæ ſedis, Monachorum habitatio in eadem Eccleſia confirmaretur & inconvulſa dum ſæculum duraret in perpetuum ſtabiliretur. Quod privilegio tali ſummus Apoſtolicæ Antiſtes ALEXANDER ſedis ita ſcripto ſuo roboravit.

ALEXANDER *Epiſcopus Servus Servorum Dei; Reverendiſſimo Fratri in Chriſto* LANFRANCO *Venerabili* Cantuariorum *Archiepiſcopo, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Accepimus à quibuſdam venientibus de veſtris partibus ad limina Sanctorum Apoſtolorum*

WILLIELMVS I. Rex.

rum PETRI & PAVLI *quod quidam Clerici aſſociato ſibi terrenæ poteſtatis, Laicorum videlicet, auxilio, Diabolico ſpiritu repleti, moliuntur de Eccleſia Sancti* SALVATORIS *in* Dorobernia *quæ eſt Metropolis totius* Britanniæ *Monachos expellere, & Clericos inibi ſtatuere. Cui nefario operi molitionis ſuæ hoc adijcere conantur vt in omni ſede Epiſcopali ordo Monachorum extirpetur, quaſi in eis non vigeat autoritas Religionis. Qua de re zelo Dei compulſi ſcrutinium de privilegijs Eccleſiarum fieri præcepimus, & venit ad manus ſtatutum Prædeceſſoris noſtri beatæ memoriæ* GREGORII *maioris, de Eccleſijs* Angliæ, *quomodo ſcilicet præcepit* AVGVSTINO *gentis veſtræ Apoſtolo vt eiuſdem ordinis viros, cuius & ipſe noſcitur eſſe, poneret in præfata ſede Metropolitana. Cuius præceptionis inter alia, hæc ſubnexa ſunt. Quia tua, inquit, fraternitas Monaſterij regulis erudita in Eccleſia* Anglorum *quæ nuper auctore Deo ad fidem perducta eſt, hanc debet converſationem inſtituere, quæ in initio naſcentis Eccleſiæ fuit Patribus noſtris in quibus nullus eorum ex hijs quæ poſſidebant aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia; Quam communionis regulam ordini Monachorum permaxime congruere, nemo qui dubitat. Hinc habetur Epiſtola* BONIFACII *qui quartus à beato* GREGORIO *Eccleſiæ* Romanæ, *Cui (auctore Deo) præſidemus, præfuit, quam* ATHELBERTO *Regi* Anglorum, & LAVRENTIO *Archiepiſcopo Prædeceſſori veſtro miſit, in qua quibuſdam præmiſſis huiuſmodi cenſura anathematis vſus eſt. Glorioſe, inquit, fili, quod ab Apoſtolica ſede per Coepiſcopum noſtrum* MELLITVM *poſtulaſtis libenti animo concedimus, id eſt, vt veſtra benignitas in Monaſterio in* Dorobernenſi *Civitate conſtituto quod Sanctus Doctor noſter* AVGVSTINVS *beatæ memoriæ* GREGORII *diſcipulus Sancti* SALVATORIS *nomini conſecravit (cui ad præſens præeſſe dinoſcitur dilectiſſimus frater noſter* LAVRENTIVS) *licenter per omnia Monachorum regulariter viventium habitationem ſtatuat, Apoſtolica authoritate decernentes vt ipſi veſtræ ſalutis Prædicatores Monachi Monachorum gregem ſibi aſſocient, & eorum vitam ſanctitatum moribus exornent. Quæ noſtra decreta ſi quis ſucceſſorum noſtrorum, Regum, ſive Epiſcoporum, Clericorum ſive Laicorum irrita facere temptaverit, à Principe Apoſtolorum* PETRO, & *à cunctis ſucceſſoribus ſuis anathematis vinculo ſubiaceat, quoadvſq; quod temerario auſu peregit, Deo, placita ſatisfactione, pæniteat & huius inquietudinis veſtræ emendationem promittat. vnde quia ratione dictante, quieti Eccleſiarum vtile eſſe perſpeximus, præſens decretum ſupranominatorum Patrum confirmamus & vice Apoſtolorum ſub eodem anathemate eos conſtringimus quicunq; hinc obviare contenderint.*

Quàm vero ſecurâ libertate & liberâ ſecuritate quæq; ad jura Eccleſiæ *Cantuarienſis* pertinentia potiri, ſæpè fatus Pater LANFRANCVS intenderit, & ex hijs quæ paucis deſignauimus, & ex Epiſtola quam ecce ſubſcribemus cuivis ſcire volenti patere ſatis erit; quam Epiſtolam de cauſis Eccleſiaſticis ſcriptam ea re maxime placuit alijs omiſſis præſenti operi commiſcere. Quatenus hij qui ſcientiam talem negotiorum non omnino expertes ſunt, ex conſuetudinibus aliarum Eccleſiarum animadvertant qua dignitate ipſam Eccleſiam inter alias conſtet eminere. Epiſtola igitur iſta eſt.

WILLIELMVS I. Rex.

LANFRANCVS *gratia Dei Archiepiſcopus dilectiſſimo Fratri* STIGANDO Ciceſtrenſi *Epiſcopo ſalutem Clerici villarum noſtrarum qui in veſtra diœceſi exiſtunt queſti nobis ſunt quod veſtri Archidiaconi, repertis occaſionibus, pecunias ab eis exquirunt, & à quibuſdam iam acceperunt. Meminiſſe debet fraternitas veſtra quia contra morem Anteceſſorum noſtrorum & veſtrorum vobis conceſſimus eiſq; imperauimus quatenus ad veſtras Synodos irent, & ea quæ ad Chriſtianæ Religionis notitiam prodeſſe poſſunt, ſine interpellatione vel diſcuſſione aliqua, à vobis audirent. Siqua in ipſis culpis invenirentur, ſuſpenſâ interim vindictâ, ad noſtrum examen ſeruarentur & nobis vel in miſerendo vel in vlciſcendo, ſicut ſemper conſuetudo fuit, obnoxij tenerentur. Mandamus itaque vobis vt malè accepta ſine dilatione reddi iubeatis, & miniſtris veſtris ne vlterius id præſumant, ſervandæ caritatis ſtudio, prohibeatis. Nos verò preſbyteris noſtris qui extra* Cantiam *conſtituti ſunt omnino præcipimus ne ad veſtram vel alicuius Epiſcopi Synodum amplius eant nec vobis nec aliquibus miniſtris veſtris pro qualibet culpâ reſpondeant. Nos enim cum ad villas noſtras venerimus quales ipſi vel in moribus vel in ſui ordinis ſcientia ſint, paſtorali auctoritate veſtigare debemus. Chriſma tamen à vobis accipiant & ea quæ antiquitùs inſtituta ſunt in Chriſmatis acceptione perſolvant. Sicut namque ea quæ antiquitùs vſque ad noſtra tempora Anteceſſores noſtri habuerunt ſolerti vigilantia cupimus illibata cuſtodire, ita alijs debita aliqua, quod abſit, vſurpatione denegare nolumus.*

Ad hæc qua ſagacitate (hoc enim paulo ante memoratum paucis replicare ab re non eſſe putamus) quâ inquam ſagacitate memorabilis pater LANFRANCVS apud regem WILLIELMVM egerit vt per inſpirationem gratiæ Dei ad hoc, eo imminente, perduceretur, vt quamplures teras nominatæ Eccleſiæ *Cantuarienſi* diuerſis cauſis ac violentijs hominum ablatas, pro redemptione animæ ſuæ reſtitueret, & referre longum & æſtimavi non neceſſarium. Earundam enim terrarum & numerus & nomina eidem Eccleſiæ notiſſima ſunt; & redditus illarum ex quibus hij qui, ſub domino, ipſi loco deſeruiunt ſuſtentantur, pro æternâ ejus ſalute, oculis juſti judicis, die noctuq; conſideranda ab eiſdem ipſis præſentantur. Quid itaque de alijs ipſius Eccleſiæ terris quæ in eadem qua olim ablatæ ſunt direptionis injuriâ, permanent, ſucceſſoribus tanti prouiſoris ſeruorum Dei faciendum ſit, fructus quem iſte ex his, quæ reſtituit conſecutus eſt docebit eos, iuxta quod ſui curam habebunt. Re etenim verâ, & illas reſtituiſſet ſi vltra quam vixit aliquanto tempore ſupervixiſſet. In hoc quippe illum gnara principis LANFRANCI prudentia duxerat & præfixo termino id ſe facturum ſpoponderat. Verum dum ſponſionis ſuæ effectu potiri non meruit, quanto ſtudio quis dum poteſt bonis inſiſtere debeat, exemplo ſui præmonuit. Hæc & hujuſmodi quæ glorioſus pater LANFRANCVS magnificè operatus eſt, ſi quiſquam vti ſunt, deſcribere volet, copioſa materia eſt, & ad opus grande ſufficiens. Ego autem quia probabili & firmâ ratione, ſicut cepi, in alia ducor, tantùm adhuc de eo breviter dico, ipſum reverâ magnum & inſuperabilem Eccleſiæ Chriſti defenſorem & pium totius *Angliæ* principem ac in quantum ſibi licuit bonum paſtorem cunctis in ea conſiſtentibus, dum vixit, fuiſſe.

Per idem tempus erat quidam Abbas *Becci* nomine ANSELMVS vir equidem bonus & ſcientia literarum magnificè pollens. Contemplativæ vitæ totus intendebat. Hic toti *Normanniæ* atq; *Franciæ*, pro ſuæ excellentis Sanctitatis merito,

rito,

rito, notus, carus & acceptus, magnæ famæ quoque in *Anglia* habebatur, ac Regi præfato necne LANFRANCO Archiepiſcopo ſanctiſſimâ familiaritate copulabatur. Huic cum nonnunquam pro diuerſis Eccleſiæ & aliorum negotijs ad curiam Regis veniret, Rex ipſe, depoſitâ feritate, qua multis videbatur ſævus & formidabilis, ita fiebat inclinus & affabilis vt, ipſo præſente, omninò quàm eſſe ſolebat, ſtupentibus cunctis, fieret alius. Hunc itaque & LANFRANCVM, videlicet viros diuinâ ſimul & humanâ prudentiâ, fultos, præ ſe magni ſemper habebat, & eos in omnibus quæ ſibi, quantum officij eorum referebat, agenda erant, dulciori præ cæteris ſtudio audiebat. Vnde & conſilio eorum ab animi ſui ſeveritate in quoſdam plurimùm & ſæpè deſcendebat & quatenus in ſua Dominatione ad obſervantiam religionis Monaſteria ſurgerent, ſtudioſè operam dabat. Quæ religio ne nata deficeret, procurabat Eccleſiarum pacem quaq; tueri, & eis, quæ in vſus ſeruientium Deo proficerent, in terris, in Decimis, in alijs redditibus, ex ſuo largiri. Hâc tamen benevolentiâ ſuper Eccleſias *Normanniæ* propenſiùs reſpiciebat.

Willielmus I. Rex.

Hic ergo WILLIELMVS cum viceſimo primo regni ſui anno infirmitate quâ & mortuus eſt, detentus apud *Rotomagum* fuiſſet, & ſe meritis, ac interceſſionibus ANSELMI omnimodis commendare diſpoſuiſſet; eum ad ſe de *Becco* venire & non longè à ſe fecit hoſpitari. Verùm cùm ei de ſalute animæ ſuæ loqui differret, eo quod infirmitatem ſuam paulùm levigari ſentiret; contigit ipſius Principis corpus tanta invalitudine deprimi vt Curiæ inquietudines nullo ſuſtinere pacto valeret. Tranſito igitur *Sequana*, decubuit lecto in *Ermentrudis* villâ quæ eſt contra *Rotomagum* in alterâ fluminis parte. Quicquid tum deliciarum Regi infirmo deferebatur, ab eo illarum medietas ANSELMO infirmanti mittebatur. Verumtamen nec eum amplius in hac vitâ videre, nec ei vt propoſuerat quicquam de animâ ſuâ loqui promeruit. Tanta enim infirmitas occupauit vtrumque vt nec ANSELMVS ad Regem WILLIELMVM nec WILLIELMVS poſſet pervenire ad Abbatem ANSELMVM. Et quidem WILLIELMVS ita mortuus eſt: non tamen vt dicitur, inconfeſſus; atque ANSELMVS eveſtigiò eſt ab infirmitate relevatus, priſtinæq; ſaluti poſt modicum redonatus. Qui autem Regio funeri interfuerint, quâve pompâ corpus ejus *Cadomum* delatum ſit, quamq; liberæ immò quam ſervili calumnia in Eccleſiâ beati STEPHANI ſepultum ſit, & dictu lugendum & auditu fatemur eſſe miſerendum. Quæ enim conditio ſortis humanæ non moneat ad pietatem, cùm auditum fuerit Regem iſtum qui tantæ potentiæ in vitâ ſuâ extitit, vt in tota *Anglia*, in tota *Normannia*, in tota *Cinomannenſi* patria, nemo contra Imperium ejus manum movere auderet, mox vt in terram ſpiritum exhalaturus, poſitus eſt, ab omni homine, ſicut accepimus, vno ſolo duntaxàt ſerviente excepto, derelictum cadaver ejus ſine omni pompâ per *Sequanam* naucella delatum, &, cum ſepeliri deberet, ipſam terram ſepulturæ illius à quodam ruſtico calumniatam, qui eam, hæreditario jure reclamans, conqueſtus eſt illam ſibi jam olim ab eodem injuria fuiſſe ablatam. Quantus autem meror LANFRANCVM ex morte ejus perculerit, quis dicere poſſit, quando nos qui circa illum, nunciatâ morte illius, eramus, ſtatim eum, præ cordis anguſtiâ, mori timeremus?

Willielmus II. Rex

Defuncto itaque Rege WILLIELMO, ſucceſſit ei in regnum WILLIELMVS filius ejus, qui cum Regni faſtidia fratri ſuo ROBERTO præripere geſtiret, & LANFRANCVM, ſine cujus aſſenſu in regnum aſciſci nullatenus poterat, ſibi in hoc ad expletionem deſiderij ſui non omnino conſentaneum inveniret, verens ne dilatio ſuæ conſecrationis inferret ei diſpendium cupiti honoris, cepit tam per ſe, quàm per omnes quos poterat, fide ſacramentoq; LANFRANCO promittere, juſtitiam, æquitatem, & miſericordiam ſe per totum regnum, ſi Rex foret, in omni negotio ſeruaturum; pacem, libertatem, ſecuritatem Eccleſiarum contra omnes defenſurum, necne præceptis, atque

con-

WILLIELMVS II. Rex.

conſilijs ejus per omnia & in omnibus obtemperaturum. Sed cum poſthàc in regno fuiſſet confirmatus, poſtpoſitâ pollicitatione ſuâ, in contraria dilapſus eſt. Super quo cum à LANFRANCO modeſte redargueretur, & ei ſponſio fidei non ſeruatæ opponeretur, furore ſuccenſus, *Quis*, ait, *eſt*, *qui cuncta quæ promittit implere poſſit?* Ex hoc igitur non rectis oculis ſuper Pontificem intendere valebat, licet à nonnullis, ad quæ illum voluntas ſua trahebat, ipſius reſpectu, eo ſuperſtite, temperaverit. Erat enim LANFRANCVS idem, vir divinæ ſimul & humanæ legis peritiſſimus, atque ad nutum illius, totius regni ſpectabat intuitus. Qui, cum de hac vita tranſlata fuiſſet, quam grauis calamitas ex obitu illius Eccleſias *Angliæ* devaſtaverit, multa prætermittendo paucis oſtendere placuit. Confeſtim enim Rex foras expreſſit quod in ſuo pectore, illo vivente, confotum habuit. Nam mox, vt alia quæ perperam geſſit omittam, ipſam totius *Angliæ*, *Scotiæ*, & *Hiberniæ*, necne adjacentium Inſularum matrem, Eccleſiam ſcilicet *Cantuarienſem*, invaſit; cuncta quæ juris illius erant, intùs & extrà per clientes ſuos deſcribi præcepit; taxatóque victu Monachorum inibi Deo ſervientium, reliqua ſub cenſu atque in ſuum dominium redigi juſſit. Fecit ergo Eccleſiam Chriſti venalem: jus in eâ dominandi præ cæteris illi tribuens, qui ad detrimentum ejus in dando pretium, alium ſuperabat. Vnde miſerâ ſucceſſione ſingulis annis pretium renovabatur. Nullam ſiquidem conventionem Rex ſtabilem eſſe ſinebat, ſed qui plura promittebat excludebat minus dantem; niſi forte ad id quod poſterior offerebat, primâ conventione vacuatâ, prior aſſurgeret. Videres inſuper quotidiè, ſpretâ ſervorum Dei religione, quoſq; nefandiſſimós hominum regias pecunias exigentes, per clauſtra Monaſterij torvo & minaci vultu procedere, hinc inde præcipere, minas intentare, dominationem potentiamq; ſuam in immenſum oſtentare. Quâ de re quæ vel quot ſcandala, diſſenſiones, inordinationes ortæ ſint, reminiſci piget. Super hæc, quidam ipſi Eccleſiæ Monachi, malis ingruentibus diſperſi ac miſſi ſunt ad alia Monaſteria; & qui relicti, multas paſſi tribulationes & improperia. Quid de hominibus Eccleſiæ dicam, qui tam vaſtâ miſeriâ, miſeràq; vaſtatione ſunt attriti; vt dubitarem, ſi ſequentia mala non eſſent, an ſalvâ vitâ illorum poſſent miſeriùs atteri. Nec iſta quæ dicimus in ſola Eccleſia *Cantuarienſi* facta ſunt. Deſævit immanitas iſta etiam in cunctis per *Angliam* conſtitutis filiabus ejus, quæ viris ſuis, Epiſcopis ſcilicet ſeu Abbatibus, decedentibus, in Viduitatem, ea tempeſtate, cadebant. Et quidem ipſe primus hanc luctuoſam oppreſſionem Eccleſijs Dei indixit, nullatenus eam ex paterna Traditione excipiens. Deſtitutas ergo Eccleſias ſolus in Dominio ſuo tenebat. Nam aliam neminem præter ſe ſubſtituere volebat, quam diu per ſuos Miniſtros aliquid quod cujuſvis prætij duceret, ab eis extrahere poterat. Itaque planum erat vbique miſeriam videre. Duravit autem ferè per quinq; annos (vt de alijs taceam) ſuper Eccleſia *Cantuarienſem*, hæc ipſa miſeria ſemper in peius proficiens, ſibique ipſi miſerior deteriorq; ſuccreſcens.

Quarto inter hæc anno, HVGO Comes *Ceſtrenſis* volens in ſua quadam Eccleſia Monachorum Abbatiam inſtituere, miſſis BECCVM nuntijs, rogavit Abbatem ANSELMVM *Angliam* venire, locum inſpicere, eumq; per Monachos ſuos regulari converſatione informare. Renuit ipſe, nec venire voluit. Iam enim, quodam quaſi præſagio mentes quorundam tangebantur, &, licet clanculò, nonnulli ad invicem loquebantur, cum ſi *Angliam* iret, Archiepiſcopum *Cantuarienſem* fore. Quod quamvis omnino remotum eſſet, à voluntate eius & firmitas propoſiti ſui, ſe nunquam hoc onus ſubiturum, certitudinem promitteret animo eius; tamen quia hoc non omnes intelligebant (providendo bona non tantum coràm Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus) *Angliam* intrare noluit, ne ſe hujus rei gratia intraſſe quiſquam ſuſpicaretur. Contigit interea Comitem ipſum acri languore gravari. Quod mox ANSELMO mandans, magnoperè precatus eſt quatenus antiquâ familiaritate conſideratâ,

ratâ,

ratâ, ad conſulendum animæ ſuæ ſine morâ veniret. Et ſi timor, inquit, ſuſcipiendi Archiepiſcopatus, ne veniat, eum detinet; fateor, inquit, in fide mea, quoniam id, quod rumor inde jactat, nihil eſt; ac per hoc indecens ejus ſanctitati eſſe ſciat, ſi nihilo tentus magnæ meæ neceſſitati ſubvenire detrectat. Perſtat ille in non veniendo, & Comes æquè permanet in requirendo. Tertiò itaque mandat illi hæc, ſi non veneris, reverâ noveris, quia nunquam in vita æterna in tanta requie eris quin perpetuo doleas te ad me non veniſſe. Quod ille audiens anguſtiæ, ait, mihi ſunt vndique. Si *Angliam* ivero, vereor ne cui per hoc praua ſuſpicio ſurrepat, & me cauſâ conſequendi Archiepiſcopatus illuc ire exiſtimet. Si non ivero, fraternæ caritatis violator ero, quam quidem non ſolùm amico, verum exhibere jubemur & inimico. Quæ denique, ſi erga inimicum violata peccatum eſt, erga amicum quid eſt? Et certé amicus meus familiaris ab antiquo Comes *Ceſtrenſis* Hvgo fuit, qui mei nunc, vt dicit, indiget. In neceſſitate probatur amicus. Si ergo propter obliquam, quam in me forſan homines habere poſſunt opinionem, amico meo in ſua neceſſitate non ſuccurro, meum certum, pro dubio aliorum, peccatum incurro. Commendans igitur me, atque meam conſcientiam ab omni terreni honoris ambitione vacuam Deo pergam, reſpectu ſancti amoris ejus, morem gerere amico meo. Cætera ipſe Deus agat, & me ſaluâ gratiâ ſuâ ab omni ſecularis negotij impedimento pro ſua miſericordia immunem cuſtodiat. Exigebant etiam tum temporis Eccleſiæ ſuæ quædam valdè neceſſariæ cauſæ vt *Angliam* pergeret; ſed præfato illum cohibente pavore, nullo pro eis pacto volebat iter arripere. Contigit interea vt *Comitiſſæ* Idæ locuturus *Bononiam* iret, vbi cum per dies aliquot neceſſariò detentus moraretur, mandatum eſt illi à *Beccenſibus* ne, ſi peccato inobedientiæ notari nollet, vltra Monaſterium repeteret, donec tranſito mari, ſuis in *Anglia* rebus ſubveniret. Profectus igitur, mare tranſijt, & *Dofris* appulſus eſt. Inde citato greſſu, ad Comitem venit, ipſumque ab infirmitate jam convaluiſſe invenit. Detentus eſt tamen in *Anglia* ferè menſibus quinque, detinente eum non ſolùm Abbatia quam diſponere venerat ſed & multiplicium ratione cauſarum, quæ illius adventus cauſâ non inferior, ſicut diximus, erat. Sicq; hujus temporis ſpatium tranſijt, vt de pontificatu *Cantuarienſi* nihil ad eum vel de eo dictum actumve ſit; ipſeq; ſui periculi, & antiqui timoris ſecurus effectus fuerit. Poſt hæc in *Normanniam* regredi volens, negatâ à Rege licentiâ copiam id agendi habere non potuit.

Inter hæc cum gratia Dominicæ nativitatis, omnes regni primores ad Curiam Regis, pro more, veniſſent, contigit, vt eorum optimi quinque vno conſenſu inter ſe de communi matre Regni quererentur, quod, viduata ſuo paſtore, tam diu, & tam inauditâ vexatiòne opprimeretur. Hujuſmodi ergo de hoc ab eis conſilium ſumptum eſt, vt ſupplici prece dominum ſuum Regem convenirent, quatenus orationes, quod poſteris mirum dictu fortaſſe videbitur, per Eccleſias *Angliæ* fieri ad Dominum permitteret, vt ipſe ſua pietate Regi inſpiraret, quatenus inſtituto illi digno paſtore, à tanta ea clade, & alias, per eam revelaret. Quod cum illi vna ſuggeſſiſſent, ipſe licet nonnihil exinde indignatus, tamen fieri, quod petebatur permiſit, dicens, quod quicquid Eccleſia peteret, ipſe ſine dubio pro nullo dimitteret quin faceret omne quod vellet. Hoc ita reſponſo accepto, Epiſcopi ad quos iſta maximè pertinebant, Anselmvm ſuper reipſa conſuluerunt. Et quòd ipſe orationis agendæ modum & ſummam ordinaret, vix optinere ſuis precibus ab eo potuerant. Epiſcopis enim præferri in tali ſtatuto, ipſe Abbas fugiebat. Coactus itaque, juxta quod magis Eccleſiæ Dei expedire ſciebatur, modum orandi cunctis audientibus edidit, & laudato ſenſu ac perſpicacia animi ejus, tota, quæ convenerat, Nobilitas regni, ſolutâ curiâ, in ſua diſceſſit. Inſtitutæ igitur preces fiunt per *Anglorum* Eccleſias omnes.

Hæc inter evenit, vt die quadam vnus de Principibus terræ, cum Rege familiariter

miliariter agens promeantibus verbis in hoc, vt fit, ſic ei inter alia diceret, Hominem tantæ ſanctitatis nullum novimus, quantæ eſt, vt verè probamus, Abbas *Beccenſis* ANSELMVS. Nil etenim amat præter Deum, nil (vt in omni ſtudio ejus claret) cupit tranſitorium.

Ad quod Rex ſubſannans, non inquit, nec Archiepiſcopatum *Cantuarienſem*. Cui cum alter referret, nec illum quidem maximè, ſicut mea, multorumq; fert opinio. Obteſtatus eſt Rex quod manibus, ac pedibus plaudens, in amplexum ejus accurreret, ſi vllam fiduciam haberet, ſe ad illum poſſe vllatenus aſpirare. Et adjecit, ſed per ſanctum vultum de LVCA, (ſic enim jurare conſueverat) nec ipſe hoc tempore nec alius quis Archiepiſcopus erit, me excepto. Hæc illum dicentem eveſtigiò valida infirmitas corripuit, & lecto depoſuit, atque indies creſcendo fermè vſque ad exhalationem ſpiritus egit. Quid plura? Omnes totius regni Principes coëunt; Epiſcopi, Abbates, & quique Nobiles, nihil præter mortem ejus præſtolantes. Suggeritur ægro, de ſalute animæ ſuæ cogitare, carceres aperire, captivos dimittere, vinculatos ſolvere, repetendarum pecuniarum debita perdonare, Eccleſias, ſuo eatenùs dominio, ſervituti ſubactas, locatis Paſtoribus, libertati reſtituere, præcipuèq; Eccleſiam *Cantuarienſem*, cujus oppreſſione inquiunt, totius in *Anglia* Chriſtianitatis conſtat eſſe deteſtandam dejectionem. Hac tempeſtate ANSELMVS inſcius horum morabatur in quadem villa non longè à *Gloceſtria* vbi Rex infirmabatur. Mandatum ergo illi eſt, quatenus ſub omni feſtinatione ad Regem veniat, & ejus obitum ſua præſentia tueatur & muniat. Accelerat ipſe venire, audito tali nuncio, & venit. Ingreditur ad Regem, rogatur quid conſilij ſalubrius morientis animæ judicet. Exponi ſibi primò poſtulat, quid ſe abſente ab aſſiſtentibus, ægro conſultum ſit. Audit, probat, & addit, Scriptum eſt, *Incipite domino in Confeſſione*, vnde videtur mihi vt primò de omnibus, quæ ſe contra Deum feciſſe cognoſcit, puram confeſſionem faciat, & ſe omnia, ſi convaluerit emendaturum ſine fictione promittat, ac deinde quæ conſuluiſtis, abſque dilatione fieri jubeat. Laudatur hæc conſilij ſumma, ſibiq; hujus confeſſionis ſuſcipiendi injungitur cura. Refertur ad notitiam Regis, quid ſaluti animæ illius magis expedire ANSELMVS dixerit. Nec mora, adquieſcit ipſe, & corde compunctus, cunctá, quæ viri ſententia tulit ſe facturum, necne totam vitam ſuam in manſuetudine, & juſtitia ampliùs ſervaturum pollicetur. Spondet in hoc fidem ſuam, & vades inter ſe & Deum facit Epiſcopos ſuos, mittens, qui hoc votum ſuum Deo ſuper altare, ſua vice promittant. Scribitur Edictum, regioque ſigillo firmatur, quatenus captivi quicunque ſunt in omni dominatione ſua relaxentur, omnia debita irrevocabiliter remittantur, omnes offenſiones antehæc perpetratæ, indulta remiſſione, perpetuæ oblivioni tradantur. Promittuntur inſuper omni populo bonæ & ſanctæ leges, inviolabilis obſervatio juris, injuriarum grauis, & quæ terreat cæteros, examinatio. Gaudetur à cunctis, benedicitur Deus in iſtis, obnixe oratur pro ſalute talis ac tanti Regis.

Interea regi à bonis quibuſq; ſuadetur, quatenus communem totius regni matrem, inſtituendo illi Paſtorem, ſolvat à priſtina viduitate. Conſentit libens, & in hoc animum ſuum verſari fatetur. Quæritur itaq; quis hoc honore ſungi dignius poſſit. Sed cunctis ad nutum regis pendentibus, prænunciavit ipſe, & concordi voce ſubſeqritur acclamatio omnium, Abbatem ANSELMVM tali honore digniſſimum. Expavit ANSELMVS ad hanc vocem, & expalluit. Cumq; raperetur ad regem, vt per virgam paſtoralem Inveſtituras Archiepiſcopatus de manu ejus ſuſciperet, toto conamine reſtitit, idque multis obſiſtentibus cauſis nullatenus fieri poſſe aſſeruit. Accipiunt igitur eum Epiſcopi & ducunt ſeorſum de multitudine hæc ei verba dicentes, *Quid agis? Quid intendis? Quid contraire Deo niteris? vides omnem Chriſtianitatem in* Anglia *ferè periſſe, omnia in confuſionem veniſſe, omnes abbominationes emerſiſſe, quaqua verſum nos ipſos & quas regere deberemus Eccleſias Dei, in periculum mortis æterna*

terna

WILLIELMVS II. Rex.

terna per tyrannidem iſtius hominis decidiſſe, & tu, cum poſſis ſubvenire, contemnis? Quid ò mirabilis homo cogitas? Quo fugit ſenſus tuus? Eccleſia Cantuarienſis *in cujus oppreſſionem omnes oppreſſi ſumus & deſtructi te vocat, te ſublevatorem ſui, & noſtri anxia quæritat, & tu poſtpoſitâ libertate ejus, poſtpoſitâ nihilominus relevatione noſtra, fratrum laboris participium abjicis, tui ſolus ocioſam quietem appetis?* Ad hæc ille, *Suſtinete,* inquit, *quæſo, ſuſtinete, & intendite; fateor, verum eſt: tribulationes multæ ſunt, & ope indigent. Sed conſiderate obſecro, Ego jam grandævus ſum, & omnis terreni laboris impatiens. Qui ergo pro me ipſo laborare nequeo, qualiter laborem totius Eccleſiæ per* Angliam *conſtituta ſuſcipere queo? Ad hæc, ſicut mea mihi conſcientia teſtis eſt, ex quo Monachus fui, ſæcularia negotia fugi, nec vnquam eis ex voto intendere potui, quia nihil in eis eſſe conſtat quod me in amorem aut delectationem ſui flectere queat. Quare ſinite me pacem habere, & negotio, quod nunquam amavi, ne non expediat, implicare nolite. Tu tamen,* inquit, *primatum Eccleſiæ nihil hæſitans ſuſcipe & i præ in via Dei, dicendo & præcipiendo quod faciamus, & ecce tibi manus dabimus, quòd ſequendo & obtemperando quæ juſſeris non deficiemus. Tu Deo pro nobis intende, & nos ſæcularia tua diſponemus pro te. Impoſſibile eſt,* ait, *quod dicitis: Abbas ſum Monaſterij Regni alterius, Archiepiſcopum habens cui obedientiam, terrenum Principem cui ſubjectionem, Monachos quibus debeo conſilij atque auxilij ſubminiſtrationem. His omnibus ita ſum aſtrictus vt nec Monachos deſerere poſſim, ſine illorum conceſſione, nec me à dominatu Principis mei valeam exuere ſine ejus permiſſione, nec obedientiam Pontificis mei ſubterfugere queam, cum ſalute animæ meæ, abſq; ipſius abſolutione. De his omnibus,* aiunt, *leve conſilium, & facilis erit aſſenſus omnium.* Ait ille, *Nihil eſt omnino; non erit quod intenditis.* Rapiunt igitur hominem ad Regem ægrotum, & pervicaciam eius exponunt. contriſtatus eſt Rex, penè and ſuffuſionem oculorum, & dixit ad eum, O ANSELME *quid agis? Cur me pœnis æternis cruciandum tradis? Recordare quæſo fidelis amicitiæ, quam Pater meus & Mater mea erga te & tu ſemper erga eos habuiſti, & per ipſam obſecro, ne patiaris filium eorum me in corpore & anima ſimul perire. Certus ſum enim quod peribo, ſi Archiepiſcopatum in meo Dominio tenens vitam finiero. Succurre igitur mihi, ſuccurre Domine pater, & ſuſcipe Pontificatum, pro cujus retentione nimis confundar, & vereor ne in æternum plus confundar.* Compuncti ſunt ex his verbis quique aſſiſtentium, & ANSELMVM ſe excuſantem, & tantum onus nec tunc quidem ſubire volentem, invadunt, talia cum quadam indignatione, & conturbatione ipſi ingerentes, *Quæ dementia occupavit mentem tuam? Regem turbas, turbatum penitus necas, quandoquidem illum jam morientem obſtinatiâ tua exacerbare non formidas. Hunc igitur ſcias quia omnes perturbationes, omnes oppreſſiones, omnia crimina quæ deinceps* Angliam *prement, tibi imputabuntur, ſi tu hodie per ſuſceptionem curæ paſtoralis eis non obviaveris* Inter has anguſtias poſitus ANSELMVS, vertit ſe ad duos Monachos, qui ſecum erant, BALDWINVM videlicet & EVSTACHIVM, dixitq; illis, Ah fratres mei, cur mihi non ſubvenitis? Dixit hoc (ecce coram Deo, quia non mentior) in tanta, ſicut affirmare ſolebat, anxietate conſtitutus, vt ſi ei tunc optio daretur, multò lætius ſalvâ reverentiâ voluntatis Dei mori eligeret, quàm Archiepiſcopatus dignitate ſublimari. Reſpondit itaq; BALDWINVS, Si voluntas Dei eſt vt ita fiat, nos qui ſumus qui voluntate Dei contradicamus? Quæ verba lachrymæ, & lachrymas ſanguis vbertim mox è naribus illius profluens ſecutus eſt, palàm cunctis oſtendens ex qua cordis contritione cum lachrymis verba prodierint. Audito hujuſcemodi reſponſo, ANSELMVS; Væ, quàm cito, inquit, baculus tuus confractus eſt. Sentiens ergo Rex quod incaſſum labor omnium expendebatur, præcepit vt omnes ei ad pedes caderent ſi fortè vel ita ad conſentiendum illici poſſet. Sed quid? Cadentibus illis, cecidit ipſe coram eius, nec à prima ſententia ſua cadere voluit. At illi, animati in eum, ſeq; ipſos, pro mo-

WILLIELMUS II. Rex. ra quam objectionibus ipſius intendendo paſſi ſunt, ignaviæ redarguentes, vir-
gam huc paſtoralem, virgam, clamitant, paſtoralem. Et arrepto brachio eius
dextro, alij renitentem trahere, alij impellere, lectoq; jacentis cæperunt appli-
care. Rege autem ei baculum porrigente, manum contrà clauſit & eum ſuſci-
pere nequaquam conſenſit. Epiſcopi vero digitos ejus ſtrictim volæ infixos eri-
gere conati ſunt, quo vel ſic manui ejus baculus ingereretur verùm cum in hoc
conatum ſuum aliquandiu fruſtrà expenderent, & ipſe pro ſua, quam patieba-
tur, læſione verba dolentis æderet, tandem, indice levato, ſed protinus ab eo
reflexo, clauſæ manui ejus baculus appoſitus eſt, & Epiſcoporum manibus cum
eadem manu compreſſus atque retentus. Acclamante autem multitudine, vi-
vat Epiſcopus, vivat: Epiſcopi cum clero, ſublimi voce hymnum *Te Deum*
laudamus decantare cæpere, electumq; portaverunt Pontificem potius quàm
duxerunt in vicinam Eccleſiam; ipſo modis, quibus poterat, reſiſtente, atque
dicente, nihil eſt quod facitis, nihil eſt quod facitis. Geſtis vero quæ in tali cau-
ſa geri in Eccleſia mos eſt, revertitur ANSELMUS ad Regem, dicens illi, di-
co tibi Domine Rex, quia ex hac tua infirmitate non morieris ac pro hoc vo-
lo noveris quam bene corrigere poteris quod de me nunc actum eſt, quia nec
conceſſi nec concedo vt ratum ſit. His dictis, reflexo greſſu, diceſſit ab eo.
Deducentibus autem eum Epiſcopis, cum tota regni nobilitate, cubiculo exceſ-
ſit. Converſuſq; ad eos, in hæc verba ſciſcitatus eſt, *Intelligitis quid molimini?*
Indomitum taurum, & vetulam ac debilem ovem, in aratro conjungere, ſub vno
jugo, diſponitis. Et quid inde proveniet? Indomabilis vtique feritas tauri ſic o-
vem lanæ & lactis & agnorum fertilem per ſpinas & tribulos hac & illac ra-
ptam, ſi jugo ſe non excuſſerit, dilacerabit, vt nec ipſa ſibi nec alicui, dum nihil
horum miniſtrare valebit, vtilis exiſtat. Quid ita? Inconſiderate ouem tauro co-
pulaſtis. Aratrum Eccleſiam perpendite, juxta Apoſtolum dicentem, Dei agri-
cultura, Dei ædificatio eſtis. *Hoc aratrum in* Anglia *duo boves cæteris precellen-*
tes regendo trahunt, & trahendo regunt. Rex videlicet, & Archiepiſcopus Can-
tuarienſis. *Iſte ſeculari juſtitia & imperio, ille divina Doctrina & magiſterio.*
Horum boum vnus ſcilicet LANFRANCUS *Archiepiſcopus mortuus eſt; &*
alius ferocitatem indomabilis tauri obtinens jam inuenis aratro prælatus, & vos
loco mortui bovis me vetulam ac debilem ovem cum indomito tauro conjungere
vultis? Quæ dico, ſatis intelligitis, & ea re quid cui velitis aſſociare vellem
conſideraretis, conſiderantes ab incæpto diſiſteretis. Quod ſi non deſiſtitis, en præ-
dico vobis quia me, de quo lanam & lac verbi Dei, & agnos in ſervitium ejus,
nonnulli poſſent habere (extra quam modo putetis) regia feritas diverſis à ſe fa-
tigatum injurijs opprimet, & gaudium, quod nunc de me quaſi pro relevationis
veſtra ſpe vos tenet multos (cum nil conſueti conſilij aut ſperati auxilij per me
habere potuerint) verſum in mæſtitiam dolentes efficiet. Eoq; proficietis vt Eccle-
ſiam quam relevare à viduitate, tantopere ſatagitis, relabi in viduitatem, etiam
vivente paſtore ſuo, quod peius eſt, quandoq; cernatis. Et hæc mala, quibus im-
putabuntur, niſi vobis qui tam inconſiderate Regis feritatem & meam imbecillita-
tem conjunxiſtis? Cum igitur, me oppreſſo, nullus ex vobis fuerit, qui ei in ali-
quo audeat obviare, vos quoq; proculdubio pro libitu ſuo non dubitabit vndiq;
conculcare. Hæc dicens, ac, erumpentibus lachrymis, dolorem cordis ſimulare
non valens, ad hoſpitium ſuum, dimiſſa curià, vadit. Acta ſunt hæc anno in-
carnationis Dominicæ milleſimo nonageſimo tertio, Pridie nonas Martij, pri-
ma Dominica quadrageſima. Præcepit itaque Rex, vt ſine dilatione, ac dimi-
nutione inveſtiretur de omnibus ad Archiepiſcopatum pertinentibus intùs &
extrà, atque at civitas *Cantuaria* quam LANFRANCUS ſuo tempore in be-
neficio à Rege tenebat, & *Abathia Sancti* ALBANI quam non ſolum LAN-
FRANCUS ſed & anteceſſores ejus habuiſſe noſcuntur in Alodium Eccleſiæ
Chriſti *Cantuarienſis* pro Redemptione animæ ſuæ, perpetuo jure, tran-
ſirent.

AN-

WILLIELMVS II. Rex.

Anselmvs autem poſt hæc in villis ad Archiepiſcopatum pertinentibus ex præcepto Regis morabatur, converſante ſecum ac victui ſuo exinde neceſſaria quæq; procurante venerabili Gvndvlpho *Roffenſi* Epiſcopo.

Intereà miſſi ſunt à Rege nuncij cum literis in *Normanniam* ad Comitem, ad Pontificem *Rotomagenſem*, ad Monachos *Beccenſes*, quatenus hijs quæ in *Anglia* de Abbate *Beccenſi* geſta fuerant, ſinguli quantum ſua intererat aſſenſum præberent. Sed quid? Plurima in hunc modum acta nihili apud eos profecerunt. Tandem tamen importunâ ratione ac rationabili importunitate, Deo diſponente; devicti, quæ de Anselmo cæpta erant, perfici conceſſerunt, & ne onus impoſitum ſubterfugeret, ei, per obedientiam, injunxerunt. Vnde & literæ à ſingulis ſingulæ ſcriptæ ſunt, quæ in vno eodemq; concordantes per nuncios Anselmo & Regi ſunt tranſmiſſæ; de quibus omnibus, vnas huic opuſculo inſeram quatenus in ipſis & aliarum ſenſus eluceat. Sint igitur hæ. *Frater* Gvilielmvs *Archiepiſcopus ſuo Domino & amico* Anselmo, *Dei benedictionem & noſtram. De his quæ de vobis à me Rex quæſivit, & de quibus ipſe mihi ſcripſiſtis, ſicuti de tanta re decuit hucvſq; diu multumq; pertractavi, & amicorum meorum ac veſtros, ſuper hoc, conſilium quæſivi. Qui vtrinq; voluiſſent, ſi poſſibile fuiſſet, & veſtram ſemper, vt olim, habere præſentiam, & non facere vnde offenderent divinam voluntatem. Sed quia ad hoc res venit vt vtrumq; impleri nequeat, ſicut dignum eſt, divinam voluntatem noſtræ præponimus, & noſtram voluntatem divinæ ſubijcimus, atque ex parte* Dei *& Sancti* Petri, *omniumq; amicorum meorum ac veſtrorum qui ſecundum Deum vos diligunt jubeo, vt paſtoralem curam* Cantuarienſis *Eccleſiæ & Eccleſiaſtico more benedictionem Epiſcopalem ſuſcipiatis, oviumq; veſtrarum vobis, vt credimus, divinitus commiſſarum ſaluti deinceps invigiletis. Valete; Viſcera mea.*

Iſtæ literæ cum alijs Anselmo directis priùs ipſi quàm Regi ſuæ ſunt allatæ. Inter hæc, juxta quod Anselmvs prædixerat, Rex ab infirmitate convaluit. Mox igitur cuncta quæ infirmus ſtatuerat bona, diſſolvit, & irrita eſſe præcepit. Captivi nempe, qui nondum fuerant dimiſſi, iuſſit vt artiùs ſolito cuſtodirentur, dimiſſi, ſi capi poſſent, recluderentur; antiqua iamq; donata debita in integrum exigerentur; placita & offenſiones in priſtinum ſtatum revocarentur; illorumq; judicio, qui juſtitiam ſubvertere magis quam tueri defenderéve curabant, tractarentur & examinarentur, ad miſerorum vtique oppreſſionem & pecuniæ direptionem potius quàm ad alicujus peccati correctionem. Orta eſt ergo tam vaſta miſeria miſeraq; vaſtatio, per totum regnum, vt qui illius recordatur, parem ſe ei ante hanc vidiſſe in *Anglia*, ſicut æſtimo, non recordetur. Siquidem omne malum quod Rex fecerat, priuſquam fuerat infirmatus, bonum viſu eſt, comparatione malorum quæ fecit vbi eſt ſanitati redonatus. Quæ ſiqui ſcire velint de quo fonte manaverint, ex eo perpendere poſſunt quod ipſe prædicto *Roffenſi* Epiſcopo, cum illum, recuperatâ ſanitate familiari affatu moneret, vt ſe amplius circumſpecte ſecundum Deum in omnibus haberet, reſpondit, *Scias, ô Epiſcope, quod per Sanctum vultum de* Lvca, *nunquam me Deus bonum habebit pro malo quod mihi intulerit.* Hæc de Rege ad præſens ſuccinctè memoraſſe ſufficiat, jamq; ad deſtinatum narrandi ordinem ſermo recurrat. Cum igitur Anselmvs, ſecundum quod prælibavimus literas, à *Normannia* deſtinatas ſuſcepiſſet, & Rex de *Dofris* à colloquio Roberti Comitis *Flandriæ Roveceſtram*, vbi tunc ipſe Anselmvs erat, veniſſet, in ſecretum locum Anselmvs Regem tulit, eumq; talitèr allocutus eſt. *In vtroque dubius pendet adhuc, domine mi Rex, animus meus, vtrum videlicet adquieſcam pontificatum ſuſcipere, annon. Verum ſi me ad ſuſceptionem illius ratio perduxerit, volo brevi prænoſcas quid velim mihi facias. Volo equidem vt omnes terras, quas Eccleſia* Cantuarienſis, *ad quam regendam electus ſum, tempore beatæ memoriæ* Lanfranci *Archiepiſcopi tenebat, ſine omni placito & controverſia ipſi Eccleſiæ reſtituas, & de alijs terris quas eadem Eccleſia ante ſuum*

tempus habebat, ſed perditas nondum recuperauit, mihi rectitudinem judiciumq́ conſentias. Ad hæc volo vt in ijs quæ ad Deum & Chriſtianitatem pertinent, te meo præ cæteris conſilio credas, ac ſicut ego te volo terrenum habere dominum & defenſorem, ita & tu me ſpiritualem habeas patrem & animæ tuæ proviſorem. De Romano *quoque Pontifice* Vrbano *quem pro Apoſtolico hucuſque non recepiſti, & ego jam recepi atque recipio, eiq́ debitam obedientiam & ſubjectionem exhibere volo, cautum te facio ne quod ſcandalum inde oriatur infuturo. De his quæſo tuæ voluntatis ſententiam edicio, vt eâ cognitâ certior fiam quo me vertam.* Rex itaque, vocato ad ſe WILLIELMO *Dunelmenſi* Epiſcopo, & ROBERTO Comite de *Mellento*, juſſit vt eis præſentibus, quæ dixerat, iteraret. Fecit imperata, & Rex ſibi per Conſilium ita reſpondit. *Terras de quibus Eccleſia ſaiſita quidem fuerat ſub* LANFRANCO *omnes eo, quo tunc erant, tibi modo reſtituam, ſed de illis quas ſub ipſo non habebat, in præſenti nullam tecum conventionem inſtituo. Veruntamen, de his & alijs, credam tibi ſicut debebo.* Finierat Rex in iſtis & ab invicem diſceſſerunt.

Deinde, paucis diebus interpoſitis, Rex ipſe conſenſum quem à *Normannis* ſuper ANSELMO, juxta quod præfati ſumus, expetierat, per epiſtolas accepit. Et veniens in villam, ſuam quæ *Windleſora* vocatur, ANSELMVM per ſe ſuoſq́; convenit, quatenùs & ſecundùm totius regni de eo factam electionem Pontifex fieri vltrà non negaret, & terras Eccleſiæ quas ipſe Rex, defuncto LANFRANCO, ſuis dederat pro ſtatuto ſervitio, illis ipſis hæreditario jure tenendas, cauſâ ſui amoris, condonaret. Sed ANSELMVS nolens Eccleſiam, quam necdum re aliqua inveſtierat, expoliare, terras, vt petebatur, nullo voluit pacto concedere, & ob hoc, orto inter eum & Regem diſcidio, quod primum quoque de pontificatu ejus agebatur, indefinitum remanſit. Vnde ANSELMVS oppido lætatus eſt, ſperans ſe hac occaſione, à prælationis onere, per Dei gratiam, exonerandum. Iam enim cum virgâ paſtorali curam quam ſuper *Beccum* Abbas ſuſceperat, pro deſcripta ſuperiùs abſolutione, ipſi *Becco* reſtituerat. Et nunc eo quod terras Eccleſiæ injuriâ dare nolebat, Epiſcopalis officij onus ſeſe lætus evaſiſſe videbat. Verum cum decurſo non exiguo tempore, clamorem omnium, de Eccleſiarum deſtructione conquerentium, Rex ampliùs ferre nequiret, virum ad ſe *Wintoniæ*, adunato ibi conventu Nobilium, venire fecit; ac multis bonis & Eccleſiæ Dei profuturis promiſſionibus illectum, primatum Eccleſiæ *Anglorum* ſuſcipere ſuaſit atque perſuaſit. Ille igitur more & exemplo prædeceſſoris ſui inductus, pro vſu terræ, Homo Regis factus eſt & ſicut LANFRANCVS ſuo tempore fuerat, de toto Archiepiſcopatu, ſaiſiri juſſus eſt.

Venit poſthæc *Cantuariam* VII. Kl. Octobris atque immenſâ Monachorum, Clericorum, totiuſq́; plebis alacritate ſuſceptus, ad regendam Eccleſiam Dei, locum Pontificis magno deductus honore conſcendit. Eodem die venit *Cantuariam* à Rege miſſus quidam nomine RANVLPHVS, regiæ voluntatis maximus executor, qui, ſpretâ conſideratione pietatis ac modeſtiæ, placitum contra eum ipſa die inſtituit; & ferus ac tumens, tantum Eccleſiæ gaudium conturbare non timuit. Quæ res cunctorum animos grauiter vulnerauit, conquerentium ac nimis indignè ferentium tanto viro tantam injuriam fieri, vt nec primum quidem ſuæ dignitatis diem permitteretur in pace tranſigere. Quorum indignationi hoc quoque non parum doloris adjiciebat, quod negotium vnde agebatur ad jura Eccleſiæ pertinebat; nec in aliquo regalis judicij definitionem reſpiciebat. Igitur eo tempore nimis atroci plagâ percuſſi ſunt homines ipſius Eccleſiæ. Vnde ANSELMVS vehementiſſimè dolens, ſed Regi contraire non valens, ex præſentibus futura conjecit; &, quia multas in pontificatu anguſtias foret paſſurus, intellexit atque prædixit. Accedens itaque ad novum ſibiq́; inſolitum genus ſerviendi Deo, juxta SALOMONEM, ſtabat in timore, & præparabat animam ſuam ad tentationem, ſciens omnes

piè

piè volentes in Chriſto vivere tribulationem neceſſariò pati oportere. Willielmus II. Rex.

Inſtante verò tempore ſuæ conſecrationis, venit ex more Thomas Archiepiſcopus *Eboracenſis*, & omnes Epiſcopi *Angliæ*, *Cantuariam*, eumq; debitâ veneratione ibi Pontificem conſecravêre pridie nonas Decembris. Dúo tamen Epiſcopi *Wigornenſis* videlicet & *Exonienſis*, infirmitate detenti, huic conſecrationi intereſſe non valuerunt. Sed nuncijs apicibuſq; directis, abſentiam ſuam Coëpiſcoporum ſuorum præſentiæ hac in cauſa præſentem & conſentaneam fore denunciaverunt. Verùm cum ante ordinandi Pontificis examinationem Walchelinus *Wentanus* Epiſcopus, rogatu Mauricii Epiſcopi *Londonienſis* cujus hoc officium eſt, Eccleſiaſtiço more electionem ſcriptam legeret, mox in primo verſu Thomas *Eboracenſis* graviter offenſus eam non jure factam conqueſtus eſt. Nam cum diceretur, *Fratres & Coëpiſcopi mei, veſtræ fraternitati eſt cognitum, quantum temporis eſt ex quo, accidentibus varijs eventibus, hæc* Dorobernenſis *Eccleſia totius* Britanniæ *metropolitana ſuo ſit viduata paſtore*, ſubintulit, dicens, *Totius* Britanniæ *metropolitana? Si totius* Britanniæ metropolitana, *Eccleſia* Eboracenſis *quæ metropolitana eſſe ſcitur, metropolitana non eſt. Et quidem Eccleſiam* Cantuarienſem *primatem totius* Britanniæ *eſſe ſcimus, non metropolitanam.* Quod auditum ratione ſubnixum eſſe, quod dicebat intellectum eſt. Tunc ſtatim Scriptura ipſa mutata eſt & pro *Totius* Britanniæ *metropolitana*, *Totius* Britanniæ *primas* ſcriptum eſt, & omnis controverſia conquievit. Itaque ſacravit eum vt totius *Britanniæ* primatem. Cum igitur inter ſacrandum, pro ritu Eccleſiæ, textus Euangelij ſuper eum ab Epiſcopis apertus, tentus, &, peractâ conſecratione, fuiſſet inſpectus, hæc in ſummitate paginæ ſententia reperta eſt, *Vocauit multos, & miſit ſervum ſuum horâ cœnæ dicere invitatis vt venirent, quia jam parata ſunt omnia; & cœperunt ſimul omnes excuſare.* Deinde jam conſummato ordinationis ſuæ die octavo, *Cantuariam* egrediens, ad curiam Regis pro imminente nativitate Domini vadit. Quo perveniens, hilariter à Rege totâq; regni Nobilitate ſuſcipitur.

Ea tempeſtate, Rex *Normanniam* fratri ſuo Roberto, toto conamine, auferre laborans multam & immenſam vndecunque collectam pecuniam in hoc expendebat, adeò vt nonnullas etiam difficultates pateretur, quas regiam pati excellentiam videcens indebatur. Suaſus igitur ab amicis ſuis novus Pontifex, quingentas argenti libras Regi obtulit, ſperans, & pollicentibus credens ſeſe pro hoc ejus deinceps gratiam firmiter adepturum, & quæ Dei ſunt intendere volentem fautorem in cunctis habiturum, necne rebus Eccleſiaſticis intùs & extrà pacem tuitionemq; illius contra omnes æmulos adquiſiturum. Rex ergò tali oblatione auditâ, bene rem quidem laudando reſpondit; ſed quidam malignæ mentis homines Regem, vt fieri ſolet, ad hoc perduxerunt quatenus oblatam pecuniam ſpernendo recipere non adquieſceret.

Tu, inquiunt, *eum præ cæteris* Angliæ *Principibus honoraſti, ditaſti, exaltaſti; & nunc cum tuâ neceſſitate conſideratâ duo millia, vel certè, vt leviſſimè dicatur, mille libras pro agendis munificentiæ tuæ gratijs tibi dare deberet quingentas (proh pudor!) offert. Sed paululùm ſuſtine, faciemq; tuam ſuper eo commuta, & videbis quod conſueto aliorum ductus terrore, ovans, ad tuam benignitatem recuperandam, quingentis quas offert totidem libras adijciet.* Siquidem hunc ipſe Rex morem erga cunctos quibus dominatur, habebat, vt quum quis eorum aliquid ei pecuniarum, etiam ſolius gratiæ obtentu, offerebat, oblatum, niſi quantitas rei voto illius concurreret, ſperneret. Nec offerentem in ſuam vlterius amicitiam admittebat, ſi ad determinationem ſuam oblatum munus non augeret. Opinati ſunt ergo illi mallgni Anſelmum quoque hoc more terrendum, atque ad explendam Regis voluntatem, auctâ pecuniâ illicò promovendum. Verum mentita eſt iniquitas ſibi. Itaque mandatur illi, Regem oblatam pecuniam refutare; & miratus eſt. Aditoq; Rege, ſciſcitatus eſt vtrum ab eo tale mandatum proceſſerit, annon. Audit verè proceſſiſſe, & ſtatim poſtulans ait, *Ne mi*

Domine,

Domine, precor hoc facias vt quod in præſentiarum offero ſuſcipere abnuas. Licet enim primum ſit, non tamen extremum Archiepiſcopi tui donum erit. Et fateor, vtilius tibi eſt, & honeſtius à me pauca cum amicâ libertate, & ſæpe ſuſcipere quam violentâ exactione mihi multa ſimul ſub ſervili conditione auferre. Amicâ nempe libertate me, & omnia mea ad vtilitatem tuam habere poteris, ſervili autem conditione nec me nec mea habebis. Ad quæ, iratus Rex, *Sint,* inquit, *cum jurgio tua tibi, ſufficient mea mihi. Vade.* Surrexit ergo & exijt, reputans apud ſe, fortè non ſine ſui præmonitione, primo ad ſedem ſuam introitus Dei, Evangelium lectum fuiſſe, *Nemo poteſt duobus Dominis ſervire.* Et alacrior in ſeipſum reverſus. *Benedictus ſit,* ait, *omnipotens Deus, qui me ſuâ miſericordiâ immunem ſervavit ab omni infamia. Si enim hæc quæ obtuli Rex gratioſe ſuſcepiſſet, profectò à malignis hominibus, qui exundant, jam ante pro Epiſcopatu promiſſa, & nunc ſub callida oblatione reddita fuiſſet putatum. Sed modo quid agam? Præſignatum vtiq; munus pro redemptione animæ ſuæ pauperibus Chriſti dabo, non illi; & quo ei ſuam gratim infundat meq; ab omni malo defendat, devotus orabo.* Quæſitâ dehinc per inter nuntios, ſed quia pecuniam duplicare, noluit, minimè adquiſitâ gratiâ ejus, à curia, feſtivitate finita, receſſit, ſollicitius agens, oblato munere, vt propoſuerat, Chriſti pauperes recreare.

Veniens autem in villam ſuam, quæ *Herga* vocatur, dedicavit illic Eccleſiam quam LANFRANCVS quidem fabricaverat, ſed morte præventus ſacrare nequiverat. Inter quam dedicationem, venerunt illuc duo Canonici de Sancto PAVLO ab Epiſcopo *Lundoniæ* miſſi, literas ex parte Epiſcopi deferentes, in quibus vt ipſam dedicationem, donec ſimul inde loquerentur, differret, deprecatus eſt. Dicebat enim ipſam Eccleſiam in ſua Parochia eſſe, & ob hoc licèt in terra Archiepiſcopi fuerit, dedicationem illius ad ſe pertinere. Audiens hoc ANSELMVS, & Anteceſſorum ſuorum antiquam conſuetudinem ſciens, ratus eſt ab ipſo Miniſterio pro hominum precibus non ceſſandum, nec fecit. Si quidem mos & conſuetudo Archiepiſcoporum *Cantuarienſium* ab antiquo fuit & eſt, vt in terris ſuis vbicunq; per *Angliam* ſint, nullus Epiſcoporum præter ſe jus aliquod habeat, ſed humana ſimul & divina omnia velut in propria Diocœſi in ſua diſpoſitione conſiſtant. ANSELMVS tamen nulli quicquam injuriarum, quaſi liberâ vtens poteſtate, facere volens, diligenti poſtmodum Inquiſitione conſuetudinis hujus certitudinem ſtuduit inveſtigare; quatenùs ſi eam ratam non fuiſſe conſtaret, à modò ab ea temperaret. Supererat adhuc beatæ memoriæ WOLSTANVS Epiſcopus vnus & ſolus de antiquis *Anglorum* Patribus, vir in omni religione conſpicuus, & antiquarum *Angliæ* conſuetudinum ſcientiâ apprimè eruditus. Hunc ANSELMVS de negotio conſuluit, & quo ſimplicem ſibi veritatem innoteſceret, poſtulavit. Quo ille ſuſcepto, ſcripſit illi hæc.

REverendiſſimo, ac Beatiſſimo vitæ ſanctitate & ſummæ ſedis dignitate Prælato, ANSELMO *Archiepiſcopo,* WOLSTANVS *ſervorum Dei minimus* Wigornienſis *Eccleſiæ Epiſcopus merito indignus, orationum obſequia fideliaq; ex caritate ſervitia. Novit prudentia veſtra, quotidianos labores & oppreſſiones ſanctæ Eccleſiæ, malignis eam opprimentibus, & ipſis, quos oportuerat eam tueri, auctoribus exiſtentibus. Ad hos repellendos, & contra tales ſanctam Eccleſiam defendere, Sanctitas veſtra locata eſt in ſumma arce. Ne igitur dubitet; non eam ſæcularis potentiæ timor humiliet, non favor inclinet, ſed fortiter incipiat, incepta cum Dei adjutorio perficiat, inſurgentibus obſiſtat, opprimentes reprimat, ſanctamq; Matrem noſtram contra tales defendat. De his autem vnde Nobis dignitas veſtra ſcribere*

bere & noſtræ parvitatis Conſilium eſt dignata quærere, quantum recordari poſſumus dicere non omittimus. Hanc denique vnde conſuluit cauſam ventilari nunquam audivimus, quia nullus aliquando extitit qui hanc Cantuarienſi *Archiepiſcopo poteſtatem adimere vellet, & ne dedicationem propriarum duntaxat Eccleſiarum publice faceret, defenderet. Extant quippe & in noſtra Diœceſi altaria, & quædam etiam Eccleſiæ in hijs ſcilicet villis quas* Stigandvs *veſtræ Excellenciæ Prædeceſſor, haut tamen jure Eccleſiaſticæ hæreditatis ſed ex dono poſſederat ſecularis poteſtatis, ab ipſo dedicata noſtris & anteceſſoris noſtri temporibus, Nobis inconſultis, nec antea nec poſtea inde calumniantibus, vtpote hanc ſpiritualem poteſtatem ejuſdem Metropolitani Epiſcopi eſſe ſcientibus. Judicium tamen hinc agitatum, aut hoc ex iure ſibi iudicatum aliquando minime audivimus, ſed quod in noſtra Diœceſi eum feciſſe liberè agnovimus, in aliorum etiam facere poſſe credimus. Ecce quantum inde reminiſci aut ſcire potuimus prudentiæ veſtræ intimavimus; iam quid faciendum ſit ipſa conſideret. Valeat paternitas veſtra & oret pro Nobis.*

Roboratus igitur Anselmvs ex iſtis, atque ex multis aliorum quos longum eſt enumerare teſtimonijs; Securè deinceps ſuorum morem Anteceſſorum emulabatur, non ſolum Eccleſias, inconſultis Epiſcopis, ſacrans, ſed & quæq; divina officia in cunctis terris ſuis per ſe ſuoſve diſpenſans.

Evolutis de hinc aliquantis diebus; ex præcepto Regis, omnes fere Epiſcopi, vna cum principibus *Angliæ* ad **Haſtinges** convenerunt, ipſum Regem in *Normanniam* transfretaturum ſua benedictione & concurſu proſecuti. Venit & Pater Anselmvs, ſuis quam maxime orationibus per marina pericula Regem protegendo ducturus. Morati verò ſunt ibi Rex & Principes plus vno menſe, vento tranſitum Regi prohibente. In qua mora Anselmvs ſacravit in Eccleſia ſanctæ Dei genitricis Mariæ quæ eſt in ipſo Caſtello, Robertvm ad regimen Eccleſiæ *Lincolnienſis*, miniſtrantibus ſibi in hoc officio ſeptem de ſuffraganeis Epiſcopis ſuis. De qua tamen conſecratione quidam de Epiſcopis atq; Principibus conati ſunt contra Anselmvm ſcandalum movere, intendentes ad hoc vt eundem Epiſcopum abſolutè abſq; debita profeſſione conſecraret. Quod nullo jure fulti ea ſolummodo re ſunt aggreſſi; quia putabant ſe animo Regis aliquid ex conturbatione Anselmi, vnde lætaretur inferre, ſcientes eum pro ſupraſcripta cauſa adverſus ipſum non parum eſſe turbatum. Sed Anselmvs ex his nil rancoris mente concipiens, placido vultu nulla ratione aſſenſum eis præbere, nec Epiſcopum, niſi primo ſuſceptâ profeſſione ab eo de ſubjectione & obedientia ſua, ſacrare voluit. Rex quoque, vbi quid Epiſcopi moliebantur audivit, aſſeruit ſe nullo pacto conſenſurum vt pro inimicitia quam contra Archiepiſcopum habebat, Matri ſuæ Eccleſiæ *Cantuarienſi* de ſua dignitate quid quivis detraheret.

Eo tempore Curialis iuventus ferme tota crines ſuos invencularum more nutriebat; & cotidie pexa, ac irreligioſis nutibus circumſpectans, delicatis veſtigijs, tenero inceſſu, obambulare ſolita erat. De quibus cum in capite jejunij ſermonem in populo ad Miſſam ſuam & ad Cineres confluente, idem Pater habuiſſet; copioſam turbam ex illis in pœnitentiam egit, &, attonſis crinibus, in virilem formam redegit. Illos autem quos ab hac ignominia revocare nequivit, à Cinerum ſuſceptione, & à ſuæ abſolutionis benedictione ſuſpendit. Erat autem in hijs & hujuſmodi prudentèr ac libere agens. Necne ſolius Iuſtitiæ reſpectum præ oculis in omnibus habens, qualitèr ad Dei ſervitium juſtitiamq; colendam Regem provocaret ſtudioſius intendit.

Die igitur quadam ad eum ex more ivit, & juxta illum ſedens, cum his verbis

WILLIELMVS II. Rex

bis alloqui cæpit. *Mare te*, *Domine* mi Rex *tranſiturum &* Normanniam *tuæ ditioni ſubjugaturum diſpoſuiſti. Verum, quo hæc & alia quæ deſideras tibi proſpere cedant; obſecro primum fer opem & conſilium qualiter in hoc regno tuo Chriſtianitas quæ jam fere tota in multis periјt in ſtatum ſuum redigi poſſit.* Reſpondit. *Quam opem, quod conſilium? Iube*, ait, *ſi places Concilia ex antiquo vſu renovari, quæ perperam acta ſunt in medium revocari, revocata examinari, examinata redargui, redarguta ſedari. Generale nempe concilium Epiſcoporum ex quo Rex factus fuiſti non fuit in* Anglia *celebratum, nec retroactis pluribus annis. Quapropter multa crimina eruperunt, & nullo qui ea recideret exiſtente in nimium robur per parvam conſuetudinem excreverunt.* At ille. *Cum*, inquit, *mihi viſum fuerit de his agam, non ad tuam ſed ad meam voluntatem. Sed in hoc aliud tempus expendetur*, & adjecit ſubſannans. *Tu vero in Concilio vnde loquereris?* Tunc ille. *Nefandiſſimum* Sodomæ *ſcelus (vt illicita conſanguineorum conubia, & alia multa rerum deteſtandarum facinoroſa negotia taceam) ſcelus inquam* Sodomæ *noviter in hac terra divulgatum jam plurimum pullulavit, multoſq; ſuâ immanitate fœdavit. Cui fateor niſi diſtrictius à te prodiens ſententia Iudicij, & Eccleſiaſticæ vigor diſciplinæ celerius obviet, tota terra non multò poſt* Sodoma *fiet. Sed conemur vnà quæſo, tu regia poteſtate & ego Pontificali authoritate quantus tale quid inde ſtatuatur, quod cum per totum fuerit regnum divulgatum, ſolo etiam auditu quicunq; illius fautor eſt, paveat & deprimatur.* Non ſederunt hæc animo principis, & paucis ita reſpondit. *Et in hac re quid fieret pro te? Si non*, inquit ANSELMVS, *pro me, ſpero fieret pro Deo, & te. Sufficit*, dixit, *nolo inde vltra loquaris.* Tacuit ille, ſed mox verba ſua vertit ad alia dicens. *Eſt & aliud cui tam induſtriam intendere vellem & intendendo conſilij tui manum extendere. Abbatiæ quamplures ſunt in hac terra ſuis Paſtoribus deſtitutæ. Quamobrem Monachi, relicto ordine ſuo, per luxus ſæculi vadunt & ſine confeſſione de hac vita exeunt. Vnde conſulo, precor, moneo, quatenùs tanta re diligenter inſpecta, ſecundum voluntatem Dei, Abbates illis inſtituas, ne in deſtructione Monaſteriorum & perditione Monachorum tibi, quod abſit, damnationem adquiras.* Non potuit amplius ſpiritum ſuum Rex cohibere, ſed oppidò turbatus, cum iracundia dixit. *Quid ad te? Nunquid Abbatiæ non ſunt meæ? Hem, tu quod vis agis de villis tuis, & ego non agam quod volo de Abbatijs meis?* Ait. *Tuæ quidem ſunt vt illas quaſi Advocatus defendas atq; cuſtodias, non tuæ autem vt invadas aut devaſtes. Dei ſcimus eas eſſe, vt ſui Miniſtri inde vivant, non quo expeditiones & bella tua inde fiant. Deniq; villas & quam plures redditus habes vnde pleniter adminiſtrare tua potes. Eccleſijs ſi placet ſua dimitte. Pro certo*, inquit, *noveris mihi valde contraria eſſe quæ dicis. Nec enim anteceſſor tuus auderet vllatenus Patri meo talia dicere; & nihil faciam pro te.* Intellexit ergo ANSELMVS ſe verba in ventum proferre, & ſurgens abijt.

Reputans autem in hujuſmodi reſponſis, non nihil priſtinam iram operari, & conſiderans offenſo Principis animo nequaquam poſſe pacem rebus dari; quo & rebus conſuleret & liberius, favente ſibi regali providentiâ, Deo fructificaret, humili per Epiſcopos prece Regem deprecatus eſt, vt in amicitiam ſui ſeſe gratis admitteret. *Quod ſi* (ait) *facere non vult, cur nolit edicat, & ſi offendi, ſatisfacere paratus ſum.* Relata ſunt iſta ad Regem, & reſpondit. *De nulla re illum inculpo, nec tamen ei gratiam meam, quia non audio quare, indulgere volo.* Quod cum Epiſcopi viro retuliſſent, percunctatus eſt quidnam illud eſſet quod, quia non audiebat, preces ſuas exaudire nolebat. *Myſterium hoc*, inquiunt, *planum eſt. Nam ſi pacem ejus vis habere, neceſſario te oportet ei de pecunia tua copioſe præbere. Iam nuper obtuliſti ei quingentas libras, ſed quoniam parum ſibi viſum eſt, noluit illas recipere. Nunc ſi vis noſtro conſilio credere, &, quod in ſimili negotio facimus, tu quoq; facere, ſuademus, ipſas ei quingentas libras ad præſens da, & tantundem pecuniæ quam ab hominibus tuis accipies illi promitte,*

Willielmus II. Rex.

te, & confidimus quod & tibi amicitiam ſuam reſtituet, & tuam vt voles pacem habere permittat. Aliam, qua exeas, viam non videmus, nec Nos pari anguſtia clauſi aliam exeundi habemus. At ille continuò intelligens quid conſilij hujus effectus prætenderet, ait, *Abſit hic exitus à me. Nam cum ipſe mihi juxta quod dicitis, nullam alicujus offenſæ calumniam imponat, & tamen tantum iratus eſt mihi vt non niſi mille libris argenti pacari queat: fortè ſi nunc novus Epiſcopus hac eum donatione pacarem, ex ipſo vſu alia vice ſimiliter iraſceretur, vt pari voto pacaretur. Amplius; Homines mei poſt obitum venerabilis memoriæ* LANFRANCI *Anteceſſoris mei, depredati ſunt & ſpoliati, & ego cum hucvſq; nil eis vnde reveſtiri poſſint contulerim, jam eos nudos ſpoliarem, immò ſpoliatos excoriarem? Abſit. Nihilo quoq; minus hoc abſit à Me, amorem Domini mei facto oſtendere venalem eſſe. Fidem ei debeo & honorem, & ego illi hoc dedecus facerem, ſcilicet gratiam ſuam quaſi Equum vel Aſinum vilibus nummulis emerem? Emptum deniq; amorem ejus vtiq; tanti pendere poſtea quantum precium pro eo datum eſtimarem. Sed longe ſit à Me ſublimitatem tantæ rei humili precio comparare. Magis autem ſatagite quo gratis & honeſtè me ſicut Archiepiſcopum* Cantuarienſem *& Patrem ſuum ſpiritualem diligat, & ego ex mea parte dabo operam vt me, & mea ad ſervitium & voluntatem ejus juxta quod debebo exhibeam.* Dixerunt, *Scimus quod ſaltem oblatas ei quingentas libras non negabis.* Reſpondit. *Nec ipſas vtiq; illi amplius dabo, quia cum eas ſibi offerrem ſuſcipere noluit; & jam plurimam partem earum vt promiſi pauperibus dedi.* Nunciata ſunt iſta Regi, & juſſit hæc ei contra referri. *Heri magno, & hodie illum majori odio habeo; & ſciat revera quod cras & deinceps acriori & acerbiori odio ſemper habebo. Pro Patre verò vel Archiepiſcopo nequaquam illum vltrà tenebo, ſed benedictiones & orationes ejus execrans penitus reſpuo. Eat quo vult, nec me transfretaturum pro danda benedictione diutiùs expectet.* Feſtinantius igitur à Curia diſceſſimus, & ipſum voluntati ſuæ reliquimus. Et ipſe quidem in *Normanniam* tranſijt, expenſâq; immenſâ pecuniâ eam ſibi nullatenus ſubigere potuit. Infecto itaq; Negocio in *Angliam* reverſus eſt.

Quem conſiſtentem in quadam villa quæ tribus Miliarijs à *Sceftesberia* diſtans Ilingheham vocatur ANSELMVS adijt, eiq; ſuam voluntatem in hoc eſſe innotuit, vt *Romanum* Pontificem pro pallij ſui petitione adiret. Ad quod Rex. *A quo inquit Papa illud requirere cupis?* Erant quippe, illo tempore, duo vt in *Anglia* ferebatur qui dicebantur *Romani* Pontifices à ſe invicem diſcordantes, & Eccleſiam Dei inter ſe diviſam poſt ſe trahentes. VRBANVS videlicet qui, primo vocatus ODO, fuerat Epiſcopus *Oſtienſis*, & CLEMENS, qui WIBERTVS appellatus fuerat, Archiepiſcopus *Ravennas*. Quæ res vt de alijs mundi partibus ſileam, per plures annos Eccleſiam *Angliæ* in tantum occupavit, vt ex quo venerandæ memoriæ GREGORIVS qui antea vocabatur HILDEBRANDVS, defunctus fuit; nulli, loco Papæ, vſque ad hoc tempus ſubdi vel obedire voluit. Sed VRBANO jamdudùm pro Vicario beati PETRI ab *Italia Galliaq;* recepto; ANSELMVS etiam, vtpote Abbas de *Normannia*, eum pro Papa receperat, & ſicut vir nominatiſſimus, necnon authoritate plenus ejus literas ſuſceperat, eique velut ſummo ſanctæ Eccleſiæ Paſtori ſuas direxerat. Requiſitus ergo à Rege à quo Papa vſum pallij petere voluiſſet, reſpondit, Ab VRBANO. Quo Rex audito, dixit illum pro Apoſtolico ſe nondum accepiſſe, nec ſuæ vel paternæ conſuetudinis eatenus extitiſſe; vt præter ſuam licentiam aut electionem aliquis in regno *Angliæ* Papam nominaret, & quicunq; ſibi hujus dignitate poteſtatem vellet præripere; vnum foret ac ſi Coronam ſuam ſibi conaretur auferre. Ad quæ ANSELMVS admirans, in medium protulit quod ſupra retulimus, ſe videlicet antequam Epiſcopus fieri conſentiret ei apud *Roveceſtram* dixiſſe, quod ipſe Abbas *Beccenſis* exiſtens VRBANVM pro Papa ſuſceperit, nec ab illius obedientia & ſubjectione quoquo modo diſcedere voluerit. Quibus ille auditis, iræ ſtimulis exagitatus

gitatus proteſtatus eſt illum nequaquam fidem quam ſibi debebat ſimul & Apoſtolicæ ſedis obedientiam, contra ſuam voluntatem, poſſe ſervare. ANSELMVS igitur, ſalvâ ratione ſua, quam de ſubjectione & obedientia *Romanæ* Eccleſiæ in medium tulerat, petivit inducias ad iſtius rei examinationem quatenus Epiſcopis, Abbatibus, cunctiſq; regni Principibus vnà coëuntibus communi aſſenſu definiretur, vtrùm ſalvâ reverentiâ & obedientiâ ſedis Apoſtolicæ poſſet fidem terreno Regi ſervare, annon. Quod ſi probatum, inquit, fuerit, vtrumque fieri minimè poſſe, fateor malo terram tuam, donec Apoſtolicum ſuſcipias, exeundo devitare, quam beati PETRI ejuſq; Vicarij obedientiam vel ad horam abnegare. Dantur ergo induciæ, atque ex regia ſanctione fermè totius Regni Nobilitas quinto Id. Martij pro ventilatione iſtius cauſæ in vnum apud **Rochinghebam** coit.

Fit itaque Conventus omnium, Dominico die, in Eccleſia quæ eſt in ipſo Caſtro ſita ab hora prima, Rege & ſuis ſecretius in ANSELMVM conſilia ſua ſtudioſe texentibus. ANSELMVS autem Epiſcopis, Abbatibus & Principibus ad ſe à regio ſecreto vocatis, eos & aſſiſtentem Monachorum, Clericorum, Laicorum numeroſam multitudinem hac voce alloquitur. “Fratres mei filij Eccleſiæ Dei, omnes dico qui hîc congregati eſtis in nomine Domini, precor intendite, & cauſæ propter quam ventilandam adunati eſtis, pro viribus opem veſtri conſilij ferte. Quæ autem ipſa cauſa ſit brevi qui nondum pleniter audiſtis, ſi placet, audite. Verba quædam orta ſunt inter Dominum noſtrum Regem & Me, quæ quandam videntur diſſenſionem generare. Nam cum nuper licentiam adeundi VRBANVM ſedis Apoſtolicæ præſulem juxta morem Anteceſſorum meorum pro pallij mei adeptione ab eo poſtulaſſem, dixit ſe VRBANVM ipſum pro Papa necdum ſuſcepiſſe, & ideo nolle me ad eum illius rei gratiâ properare. Quinetiam ait, ſi eundem VRBANVM aut quemlibet alium ſine mea electione, & auctoritate in regno meo pro Papa ſuſcipis, aut ſuſceptum tenes; contra fidem quam mihi debes facis, nec in hoc me minùs offendis, quàm ſi Coronam meam mihi tollere conareris. Vnde ſcias in regno meo nullum te participium habiturum, ſi non apertis aſſertionibus probavero te omnis obedientiæ ſubjectionem VRBANO de quo agitur, pro voto meo, negaturum. Quod ego audiens, admiratus ſum. Siquidem, Abbas eram, vt noſtis, in alio regno, per miſericordiam Dei converſatus ad omnes ſine querela. Nulla verò ſpe vel deſiderio Pontificatus, ſed quibuſdam rationabilibus cauſis quas nullatenus omittere poteram, in hanc terram ſum venire coactus. Ipſo autem Rege infirmato, omnes qui tunc aderatis ei vt Matri ſuæ & veſtræ ſcilicet Eccleſiæ *Cantuarienſi* per inſtitutionem Pontificis ante mortem ſuam conſuleret, pro voto conſuluiſtis. Quid dicam? Suſcepto conſilio, placuit illi & vobis in hoc opus eligere me. Objeci plurima, ſubducere me Præſulatui geſtiens, nec adquieviſtis. Profeſſus ſum inter alia me hunc de quo nunc querela iſta conſeritur VRBANVM pro Apoſtolico ſuſcepiſſe, Meq; ab ejus ſubjectione quoad viveret vel ad horam diſcedere nolle; & qui ad hoc tunc temporis mihi contradiceret nemo fuit. Sed quid? Rapuiſtis me & coëgiſtis onus omnium ſuſcipere qui corporis imbecillitate defeſſus meipſum vix poteram ferre. In quo facto putabatis forſan mihi ad votum ſervire. Sed quantum illud deſideraverim, quàm gratum habuerim, quantum in illo delectatus ſim, dicere in præſenti quidem, cum nihil proſit, ſupervacuum æſtimo. Verum ne quis in hac re conſcientiam meam neſciens ſcandalizetur in me: fateor verum dico quia ſalvâ reverentiâ voluntatis Dei maluiſſem illa die ſi optio mihi daretur in ardentem rogum comburendus præcipitari, quam Archiepiſcopatus dignitate ſublimari. Attamen videns importunam voluntatem veſtram, credidi Me vobis & ſuſcepi onus quod impoſuiſtis, confiſus ſpe auxilij veſtri quod polliciti eſtis. Nunc ergo, ecce tempus adeſt quo ſeſe cauſa obtulit, vt

“ onus

“ onus meum conſilij veſtri manu levetis. Pro cujus conſilij adeptione petivi inducias ab eo die quo mihi præfata verba dicta ſunt, in hunc diem quatenus in vnum conveniretis, communi conſilio inveſtigaretis, vtrumnam poſſim ſalvâ fidelitate Regis, ſervare obedientiam Apoſtolicæ Sedis. Petivi inquam inducias & accepi, & ecce gratiâ Dei adeſtis. Omnes itaque, ſed vos præcipuè Fratres & Coëpiſcopi mei, precor & moneo, quatenus iſtis diligenter inſpectis ſtudioſius, ſicut vos decet, quo inniti queam mihi conſilium detis, Ita vt, & contra obedientiam Papæ nihil agam, & fidem quam Domino Regi debeo non offendam. Grave ſiquidem mihi eſt Vicarium beati Petri contemnendo abnegare: Grave, fidem quam Regi me ſecundum Deum ſervaturum promiſi violare: Grave nihilominus quod dicitur, impoſſibile mihi mihi fore vnum horum, non violato altero, cuſtodire. Ad hæc Epiſcopi reſponderunt. *Conſilium quod à Nobis petis, penes te eſt; quem prudentem in Deo ac bonitatis amatorem eſſe cognoſcimus, & ob hoc in tam profunda re conſilio noſtro non eges. Verum ſi, remotâ omni alia conditione, ſimpliciter ad voluntatem Domini noſtri Regis conſilij tui ſummam transferre velles, prompta tibi voluntate, vt nobis ipſis, conſuleremus. Attamen, ſi jubes, verba tua ipſi Domino noſtro referemus, & cum audierimus quid inde ſentiat, dicemus tibi.* Annuit ipſe, & fecerunt vt dixerant. Præcepit itaque Rex vt omnia in craſtinum, quia dies Dominica erat, differrentur, & Anselmus ad hoſpitium ſuum, Curiam manere petiturus, reverteretur. Factum eſt ita. Et manè, juxta condictum, reverſi ſumus. Itaque Anselmus in medio Procerum & conglobatæ multitudinis ſedens, ita orſus eſt. “Si juxta quod à vobis, Domini Fratres, heſterno no die, conſilium de præſenti cauſa petivi, vel nunc dare velletis, acciperem. At illi. *Quod heri reſpondimus, modo reſpondemus: ſcilicet, ſi purè ad voluntatem Domini Regis Conſilij tui ſummam transferre volueris, promptum, & quod in nobis ipſis vtile didicimus, à Nobis conſilium certum habebis. Si autem ſecundum Deum, quod vllatenus voluntati Regis obviare poſſit, conſilium à Nobis expectas, fruſtra niteris; quia in hujuſmodi nunquam tibi Nos adminiculari videbis.* Quibus dictis, conticuerunt, & capita ſua quaſi ad ea quæ ipſe illaturus erat demiſerunt. Tunc Pater Anselmus erectis in altum luminibus vivido vultu, reverenda voce iſta locutus eſt. “Cum Nos qui Chriſtianæ plebis Paſtores, & vos qui populorum Principes vocamini, conſilium mihi Principi veſtro non niſi ad vnius hominis voluntatem dare vultis; Ego ad ſummum Paſtorem, & Principem omnium, Ego ad magni conſilij angelum curram & in meo, immò in ſuo & Eccleſiæ ſuæ negotio, conſilium quod ſequar ab eo accipiam. Dicit beatiſſimo Apoſtolorum Petro, Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ Inferi non prævalebunt adverſus eam, & tibi dabo claves regni Cœlorum, & quodcunq; ligaveris ſuper terram erit & in cœlis ligatum, & quodcunq; ſolveris ſuper terram erit ſolutum & in cœlis. Communiter etiam Apoſtolis omnibus. Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit; & qui tangit vos, ſicut qui tangit pupillam oculi mei. Hæc ſicut principaliter beato Petro, & in ipſo cæteris Apoſtolis dicta accipimus, ita principaliter Vicario beati Petri, & per ipſum cæteris Epiſcopis, qui vices agunt Apoſtolorum, eadem dicta tenemus; non cuilibet Imperatori, non alicui Regi, non Duci, non Comiti. In quo tamen terrenis Principibus ſubdi ac miniſtrare debeamus. Docet & inſtruit idem ipſe magni conſilij Angelus, dicens, *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.* Hæc verba, hæc conſilia Dei ſunt. Hæc approbo, hæc ſuſcipio, hæc nulla ratione exibo. Quare cuncti noveritis in communi, quod in his quæ Dei ſunt Vicario beati Petri obedientiam, & in his quæ terrenæ Domini mei Regis dignitati jure competunt & fidele conſilium & auxilium pro ſenſus mei capacitate impendam. Finierat Pater in iſtis. Omnes igitur aſſidentes oppidò turbati, cum feſtinatione & magno tumultu ſurrexerunt, turbationem

Willelmus II. Rex.

ſuam confuſis vocibus exprimentes, vt eos illum eſſe reum mortis vnà clamare putares. Converſiq; ad illum, cum jurgio, *Scias*, inquiunt, *Nos hæc verba tua minimè Domino noſtro tua vice portaturos*. Quibus dictis ad Regem reverſi ſunt. Quia ergo nemo cui verba ſua Regi deferenda tuto committeret cum ANSELMO remanſit, ipſemet ad Regem ingrediens, quæ dixerat, viva voce innotuit, illicóq; reverſus eſt. Ad quæ Rex vehementer iratus, cum Epiſcopis atque Principibus, intentiſſimè quærere cepit, quid dictis ejus objicere poſſet, nec invenit. Scandalizati ergo inter ſe, abinvicem ſunt in partes diviſi, & hîc duo, ibi tres, illic quatuor in vnum conſiliabantur, ſtudioſiſſimè diſquirentes, ſi quo modo poſſent aliquod reſponſum contra hæc componere, quod & regiam animoſitatem deliniret, & prælibatas ſententias Dei adverſâ fronte non impugnaret. Solus inter hæc ANSELMVS ſedebat tantùm innocentiâ cordis ſui, & in miſericordia Domini Dei fiduciam habens. Adverſarijs verò ejus conciliabula ſua in longum protelantibus, ipſe ad parietem ſe reclinans leni ſomno quieſcebat. Factâ itaque longâ morâ redeunt Epſcopi cum nonnullis Principibus à Rege, hæc viro dicentes. *Vult Dominus noſter Rex omiſſis alijs verbis à te ſub celeritate ſententiam audire, De his videlicet quæ inter illum & te dicta fuerunt apud* Illinghcham, *vnde petiſti inducias in hunc diem reſpondendi. Res nota eſt, & expoſitione non indiget. Veruntamen noveris totum regnum conqueri adverſum te quod noſtro communi Domino conaris decus Imperij ſui, Coronam auferre. Quicunque enim Regiæ dignitatis ei conſuetudines tollit, Coronam ſimul & Regnum tollit. Vnum quippe ſine alio decenter haberi non poſſe probamus. Sed re cogita, rogamus te, & VRBANI illius qui offenſo Domino Rege nil tibi prodeſſe, nec ipſo pacato tibi quicquam vales obeſſe, obedientiam abijce, ſubjectionis jugum excute, & liber, vt Archiepiſcopum* Cantuarienſem *decet in cunctis actibus tuis voluntatem Domini Regis, & juſſionem expecta: necne, quòd ſecus egiſti culpam agnoſce, ac vt tibi ignoſcat voto illius in omni quod à te inde petierit ſapientis more concurre, quatenus inimici tui qui caſibus tuis nunc inſultant, viſa dignitatis tuæ ſublevatione erubeſcant. Hæc, inquam hæc rogamus, hæc conſulimus, hæc tibi tuiſq; neceſſaria eſſe dicimus, & confirmamus.* Reſpondit. " Quæ dicitis audio, ſed, vt ad alia taceam, abnegare obedientiam " Domini Papæ nullatenus volo. Iam dies declinat in veſperam. Diſ- " feratur ſi placet, in craſtinum cauſa iſta quo tractans mecum, reſpondeam " quod Deus inſpirare dignabitur. Suſpicati ergo illum, aut quid diceret vltrà neſcire, aut metu addictum jam ſtatim cœpto deſiſtere, reverſi ad Regem perſuaſerunt inducias nullâ ratione dandas, ſed cauſâ recenti examinatione diſcuſsâ, ſupremam, ſi ſuis adquieſcere conſilijs nollet, in eum mox Iudicij ſententiam invehi juberet. Erat autem quaſi primus & Prolocutor Regis in hoc negotio WILLELMVS ſupra nominatus *Dunelmenſis* Epiſcopus, homo linguæ volubilitate facetus, quàm purà ſapientiâ præditus. Hujus quoque diſcidij quod inter Regem & ANSELMVM verſabatur, erat Auctor gravis, & Incentor. Regiq; ſpoponderat ſe facturum, vt ANSELMVS aut *Romani* Pontificis funditùs obedientiam abnegaret, aut Archiepiſcopatui, reddito baculo & annulo, abrenunciaret. Quâ ſponſione fretus Rex, applaudebat ſibi, ſperans illum vel, abjurato Apoſtolico, infamem remanere in regno ſuo, vel eodem retento, rationabiliter extorrem fieri à regno ſuo. Et iſta quidem volebat propterea quod omnem auctoritatem exercendæ Chriſtianitatis illi adimere cupiebat. Nec enim regiâ dignitate integrè ſe potitum ſuſpicabatur, quamdiù aliquis in tota terra, vel etiam ſecundum Deum, niſi per eum quicquam habere (nota dico) vel poſſe dicebatur. Quam cordis illius voluntatem *Dunelmenſis* intelligens, omni ingenio ſatagebat, ſi quo modo ANSELMVM calumnioſis objectionibus fatigatum regno eliminaret, ratus vt dicebatur, ipſe diſcedente, ſe Archiepiſcopatus ſolio ſublimandum. Cum igitur Regi perſuaſiſſet quæſitus inducias ANSELMO non eſſe dandas, comitatus quàm pluribus qui verba ſua ſuo fulcirent teſtimonio, ad virum ingrediens,

grediens, ait. *Audi querimoniam Regis contra te. Dicit quod quantum tua intereſt, eum ſuâ dignitate ſpoliaſti, dum* ODONEM *Epiſcopum* Oſtienſem *ſine ſui auctoritate præcepti Papam in ſua* Anglia *facis, & ſic ſpoliatum petis tibi inducias dare quo poſſis eandem ſpoliationem tuis adinventionibus juſtam eſſe demonſtrare. Reveſti eum primo ſi placet debitâ Imperij ſui dignitate, & tunc demum de inducijs age. Alioquin noveris illum ſibi ipſi odium Dei omnipotentis imprecari, Noſq; fideles ejus imprecationi ipſius conniventes acclamare, ſi vel ad horam inducias dederit, quas tibi in craſtinum dari precaris. Quare jam nunc è veſtigio ad Domini noſtri dicta reſponde, aut ſententiam tuæ vindicem præſumptionis dubio procul in præſenti experiere. Nec jocum exiſtimes eſſe quod agitur, immò in iſtis magni doloris ſtimulis vrgemur. Nec mirum. Quod enim Dominus tuus & noſter in omni dominatione ſua præcipuum habebat, & quo eum cunctis Regibus præſtare certum erat, hoc ei quantum in te eſt iniquè tollis, tollens fidem cum ſacramento quod ei feceras polluis, & omnes amicos ejus magna in hoc confuſione involuis.* Audiens hæc ANSELMUS patienter ſuſtinuit, moxq; ad tantæ calumniæ nefas ita brevì reſpondit. *Qui propterea quod venerabilis ſanctæ* Romanæ *Eccleſiæ ſummi Pontificis obedientiam abnegare nolo vult probare me fidem & ſacramentum violare quod terreno Regi debeo, aſſit, & in nomine Domini me paratum inveniet ei ſicut debeo & vbi debeo reſpondere.* Quibus auditis, aſpicientes ſeſe ad invicem, nec invenientes quid ad iſta referrent, ad Dominum ſuum reverſi ſunt. Protinus enim intellexerunt quod prius non animadverterunt, nec ipſum advertere poſſe putaverunt, videlicet Archiepiſcopum *Cantuarienſem* à nullo hominum, niſi à ſolo Papa, judicari poſſe vel damnari, nec ab aliquo cogi pro quavis calumnia cuiquam, eo excepto, contra ſuum velle reſpondere. Ortum interea murmur eſt totius multitudinis pro injuria tanti viri ſummiſſa inter ſe voce quærentis. Nemo quippe palàm pro eo loqui audebat ob metum Tyranni. Veruntamen Miles vnus de multitudine prodiens viro aſtitit flexis coram eo genibus dicens. *Domine Pater, rogant te per me ſupplices filij tui ne turbetur Cor tuum ex ijs quæ audiſti, ſed memor eſto beati* IOB *vincentis Diabolum in ſterquilinio, & vindicantis* ADAM *quem ipſe vicerat in Paradiſo.* Quæ verba dum Pater comi vultu accepiſſet, intellexit animum populi in ſua ſecum ſententia eſſe. Gaviſi ergo exinde ſumus, & animæquiores effecti, confidentes juxta ſcripturam vocem populi, vocem eſſe Dei. Quid agam? Si minas, ſi opprobria, ſi contumelias, ſi mendacia viro objecta ſingulatim deſcribere voluero, timeo nimius judicari. Quæ tamen omnia pro fidelitate Apoſtolicæ ſedis æquanimitèr ſuſtinebat, &, juvante Deo, invictâ quæq; ratione deſtruebat, oſtendens potius in veritate ſeſe conſiſtere, atq; in cunctis quæ negotij ſumma reſpiciebat Deum Auctorem habere. Cum hæc omnia Rex agnoviſſet vſq; ad diviſionem ſpiritus ſui exacerbatus, Epiſcopis dixit; *Quid eſt hoc? Nonne mihi polliciti eſtis quod eum omnino ad velle meum tractaretis, judicaretis, damnaretis?* Cui *Dunelmenſis* ita inprimis tepidè & ſilenter per ſingula loquebatur, vt omnis humanæ prudentiæ inſcius & expers putaretur. Et adjecit, *Nox eſt. Iubeatur ad hoſpitium ire, & Nos, jam plenè agnitâ ratione ſua, cogitabimus pro te, vſq; manè.* Hinc ad Reges præceptum repetivimus hoſpitium noſtrum. Mane autem reverſi, ſedimus in ſolito loco expectantes mandatum Regis. At ille cum ſuis omnimodo perquirebat quid in damnationem ANSELMI componere poſſet, nec inveniebat. Requiſitus WILLIELMUS *Dunelmenſis* quid ipſe, ex condicto, noctu egerit apud ſe, reſpondit *nil rationis poſſe afferri ad enervatianem rationis* ANSELMI, *præſertim cum omnis*, inquit, *ratio ejus innitatur verbis Dei, & autoritati beati* PETRI. *Verum mihi violentiâ videtur opprimendus, & ſi Regiæ voluntati non vult adquieſcere, ablato baculo & annulo, de regno pellendus.* Non placuerunt hæc verba principibus. Et ait Rex. *Quid placet ſi hæc non placent? Dum vivo parem mihi in regno meo vtiq; ſuſtinere nolo. Et ſi ſciebatis eum tanto in cauſâ*

WILLIELMUS II. Rex.

ſua

ſua robore fultum, quare permiſiſtis Me incipere placitum iſtud contra eum ? Ite, conſiliamini; quia per vultum Dei ſi vos illum ad voluntatem meam non damnaveritis, ego damnabo vos. Ad quæ ROBERTVS quidam ipſi Regi valdè familiaris ita reſpondit. *De Conſilijs noſtris quid dicam, fateor neſcio. Nam cum omni ſtudio per totum diem inter Nos illa conferimus, & quatenùs aliquo modo ſibi cohereant conferendo conſerimus, ipſe nihil mali è contra cogitans, dormit, & prolata coram eo ſtatim vno labiorum ſuorum pulſu quaſi telas araneæ rumpit.* Et vos Epiſcopi mei, quid dicitis ? Dixerunt, *Dolemus quod animo tuo, Domine, ſatisfacere non valemus. Primas eſt non modo iſtius Regni, ſed &* Scotiæ, *&* Hiberniæ, *necne adjacentium Inſularum, Noſq; Suffraganei ejus. Vnde patet Nos rationabiliter eum judicare vel damnare nullatenus poſſe, etiam ſi aliqua culpa in eo, quæ modo non valet, poſſet oſtendi.* Ait, *Quid igitur reſtat ? Si eum judicare non poteſtis, nonne ſaltem omnis obedientiæ fidem ac fraternæ ſocietatis amicitiam ei abnegare poteſtis ? Hoc quidem,* inquiunt, *quoniam jubes facere poſſumus. Properate igitur, & quod dicitis citiùs facite, vt cum viderit ſe à cunctis deſpectum & deſolatum, verecundetur, & ingemiſcat ſe* VRBANVM *me Domino ſuo contempto ſecutum. Et quo iſta ſecurius faciatis, En ego primum in imperio meo penitus ei omnem ſecuritatem, & fiduciam mei tollo, ac deinceps in illo vel de illo nulla in cauſa confidere, vel eum pro Archiepiſcopo aut Patre ſpirituali tenere volo.* Actis ex hinc pluribus ac diverſis contra virum machinationibus, quæ ab incæpta ſui propoſiti norma eum avellerent, nec in aliquo proficientibus, tandem, ſociatis ſibi Abbatibus, Epiſcopi retulerunt Patri quod dixerat Rex, ſuam pro voto illius abnegationem quam prælibavimus ingerentes. Quibus ille reſpondens, ait. *Quæ dicitis audio. Sed cum propterea quod me ad beati* PETRI *Principis Apoſtolorum ſubjectionem & fidelitatem teneo, Mihi omnem ſubjectionem, fidem, & amicitiam quam Primati veſtro & Patri ſpirituali debetis abnegatis non rectè proceditis. Abſit tamen à me, ſimilem vobis vicem rependere. Verum fraternam paternamq; vobis caritatem exhibens, nitar, ſi pati non refugitis, vos vt fratres ac filios ſanctæ Matris Eccleſiæ* Cantuarienſis, *ab hoc in quo lapſi eſtis trepido errore convertere, & per poteſtatem mihi à Domino datam ad viam rectitudinis revocare. Regi autem qui mihi omnem in regno ſuo ſecuritatem adimit, Meq; pro Archiepiſcopo vel Patre ſpirituali habere ſe amodo nolle dicit, omnem cum fideli ſervitio ſecuritatem quantum mea intereſt ſpondeo, & paterno more diligentiam animæ illius curam, ſi ferre dignabitur, habebo, retentâ ſemper apud me in Dei ſervitio poteſtate, nomine & officio Pontificatus* Cantuarienſis, *qualicunq; oppreſſione vexari contingat res exteriores.* Ad hæc ille reſpondit. *Omnino adverſatur animo meo quod dicit, nec meus erit quiſquis ipſius eſſe delegerit. Quapropter vos qui regni mei principes eſtis omnem fidem & amicitiam, ſicut Epiſcopi fecerunt, ei denegate, quatenus appareat quid lucretur in ea fide, quam offenſa voluntate mea ſervat Apoſtolicæ ſedi.* Dixerunt. *Nos nunquam fuimus Hominès ejus, nec fidelitatem quam ei non fecimus abjurare valemus. Archiepiſcopus noſter eſt; Chriſtianitatem in hac terra gubernare habet, & ea re Nos qui Chriſtiani ſumus ejus Magiſterium dum hic vivimus declinare non poſſumus, præſertim cum nullius offenſæ macula illum reſpiciat, quæ vos ſecus de illo agere compellat.* Quod ipſe repreſsâ ſuſtinuit irâ rationi eorum palam me nimis offenderentur, contraire præcavens. Igitur Epiſcopi hæc videntes, confuſione vultus ſui operti ſunt, intelligentes omnium oculos in ſe converti, & Apoſtaſiam ſuam non injuſtè à cunctis deteſtari. Audires enim ſi adeſſes, nunc ab iſto, nunc ab illo iſtum vel illum Epiſcopum aliquo cognomine cum interjectione indignantis denotari; videlicet, IVDÆ proditoris, PILATI, vel HERODIS horumq; ſimilum; Qui paulo poſt ſingulatim requiſiti à Rege, vtrum omnem ſubjectionem & obedientiam, nulla conditionem interpoſita, an illam ſolam ſubjectionem & obedientiam, quam prætenderet ex autoritate *Romani* Pontificis, ANSELMO denegaſſent, cum quidam vno,

no, quidam alio modo ſe hoc feciſſe reſponderent; hos quidem qui, nulla conditione interpoſitâ, funditus ei quicquid Prælato ſuo debebant ſe abjuràſſe profeſſi ſunt, juxta ſe ſicut fideles & amicos ſuos honorificè ſedere præcepit; illos vero qui in hoc ſolo quod præciperet ex parte Apoſtolici ſeſe ſubjectionem & obedientiam illi abnegaſſe dicere auſi ſunt, vt perfidos ac ſuæ voluntatis inimicos procul in angulo domus ſententiam ſuæ damnationis irâ permotus juſſit præſtolari. Territi ergo & confuſione ſuper confuſionem induti in angulum domus ſeceſſerunt. Sed reperto ſtatim ſalubri & quo niti ſolebant domeſtico Conſilio, hoc eſt, data copioſâ pecuniâ in amicitiam Regis recepti ſunt. Anselmvs autem ſciens omnem ſibi in *Anglia* ſecuritatem à Rege ſublatam, mandavit ei dare ſibi conductum quo cum ſuis portum maris, tutò petens, regno decederet, donec Deus tantæ perturbationi modum dignantèr imponeret. Quo ipſe audito gravi cordis moleſtia elanguit. Nam licet diſceſſum ejus ſummopere deſideraret, nolebat tamen eum Pontificatus dignitate ſaiſitum diſcedere, ne noviſſimum ſcandalum, quod inde poterat oriri, peius fieret priore. Vt verò Pontificatu illum diſſaiſiret, impoſſibile ſibi videbatur. Turbatus itaque, & Epiſcoporum conſilio per quod in has anguſtias ſe devolutum quærebatur, omiſſo, cum principibus conſilium inijt; quid facto opus eſſet inquiſivit. Rogant illi quatenus vir cum ſumma pace moneatur ad hoſpitium ſuum redire; reſponſum Regis ſuper petitione ſua mane recepturus. fit juxta verbum illorum, &, perturbatis etiam Curialibus plurimis, hoſpitium repedavimus. Rati ſunt quippe hominem à terra diſcedere, & ingemuerunt. At ille lætus & alacer ſperabat ſe perturbationes & onera ſæculi, quod ſemper optabat, tranſito mari, evadere. Cum igitur inter ſpem à regno diſcedendi, & metum in regno remanendi animus ipſius fluctuaret, ecce Principes à latere Regis manè directi, *rogat*, aiunt, *Dominus noſter Rex te venire ad ſe.* Aſcendimus, inimus, & ſupremam de negotio noſtro ſententiam avidi audire, in quo ſoliti eramus loco conſedimus. Nec mora, veniunt ad Patrem noſtrum Proceres regni nonnullis Epiſcopis comitati, hæc ei dicentes. *Antiquâ tui amicitiâ moti dolemus diſcordiam iſtam inter Dominum Regem & Te eſſe exortam. Quare cupientes in priſtinam concordiam vos revocare prævidimus in præſenti vtile fore, inducias vtrimq; de negotio dari quatenus hinc vſq; ad definitum aliquod tempus inter vos pace ſtatutâ, nec à Te illi vel ſuis, nec ab eo tibi vel tuis quicquam fiat, quod concordiæ metas erumpat. Hoc inquam vtile fore prævidimus, & volumus dicas an velis in hoc adquieſcere Nobis.* Reſpondit. *Pacem atq; concordiam non abjicio. Veruntamen videor mihi videre quid iſta, quam offertis, pax habeat in ſe. Ne tamen ab aliquo judicer magis velle meo ſenſui quam aliorum in iſtis credere; Concedo ſuſcipere quod Domino Regi, & vobis placet pro pacis cuſtodia ſecundum Deum ſtatuere, ſalvâ ſemper apud me debita reverentia & obedientia Domini* Vrbani *ſedis Apoſtolicæ Præſulis.* Probant dictum, & referunt ad Regis auditum. Dantur ergo induciæ vſq; ad octavus Pentecoſtes; ac Regiâ fide ſancitur, quatenus ex vtraq; parte interim omnia, vt dictum erat, eſſent in pace. Et Rex *ſi integritas*, inquit, *perfectè pacis iſtam quæ inter nos eſt controverſiam ante hunc terminum non ſedaverit, omnino qualis hac die eſt, talis in præfinito termino induciarum definienda in medium revocetur.*

His ita geſtis; acceptâ à Rege licentiâ, ad ſuam Anselmvs revertit ſedem, præſciens apud ſe pacem & inducias illas inane & momentaneum velamen eſſe odij, & oppreſſionis mox futuræ. Quod in brevi poſtmodum patuit. Siquidem evolutis paucis diebus Baldvinvm Monachum in quo pars major Conſiliorum Anselmi pendebat, & duos Clericos ejus Rex ipſe, præſcripti diſcidij cauſâ, ab *Anglia* pepulit, & Anselmvm in hoc facto atroci mœroris verbere perculit. Quid referam Camerarium ejus, in ſua Camera, ante ſuos oculos, captum, alios homines ejus injuſto Iudicio condemnatos, deprædatos, innumeris malis afflictos? Et hæc omnia infra dies induciarum,

WILLIELMVS II. Rex

ciarum & præfixæ pacis, regalis conſtantia fidei contra virum excercebat. Paſſa eſt igitur ea tempeſtate Eccleſia *Cantuarienſis* in omnibus hominibus ſuis tam ſævam tempeſtatem, vt fere vniverſi conclamarent, melius ſibi abſq; Paſtore jam olim fuiſſe, quam nunc ſub hujuſmodi Paſtore eſſe. A cujus tempeſtatis deſcriptione temperantes modum præſenti volumini imponemus, caventes ne prolixa fatuitas & fatua prolixitas orationis legentes vel audientes, ſi forte aliqui fuerint, nimio tædio afficiat.

Explicit Liber Primus.

Incipit Liber Secundus.

CVm datarum dic induciarum præſtolaretur & hinc inde fides vtrorumq; WILLIELMI, videlicet Regis & ANSELMI Archiepiſcopi certis indicijs panderetur, Regis ſcilicet omnia quæ ſpoponderat in contrarium pervertendo, & Pontificis ſuâ ſponſione ſervatâ patientèr irrogatas injurias perpetiendo; *Albanenſis* Epiſcopus WALTERVS nomine ab VRBANO ſedis Apoſtolicæ Præſulis *Româ* miſſus *Angliam* venit, adducentibus eum duobus Clericis GIRARDO ſcilicet & WILLIELMO qui de Capella Regis erant. Siquidem ipſe Rex vbi ſenſit ANSELMVM ſuæ voluntatis in præſcripto Negotio nolle obtemperare; clàm & ANSELMO ignorante, eoſdem Clericos *Romam* miſerat, *Romanæ* ſtatum Eccleſiæ per eos volens certò dinoſcere. Erant namq; *Romæ* in illis diebus ſicut prædiximus duo Pontifices qui à diverſis Apoſtolici nuncupabantur; ſed quis eorum Canonicè, quis ſecùs fuerit inſtitutus, ab *Anglis* vſq; id Temporis ignorabatur. Scire itaq; veritatem hujus rei *Romam* miſſi ſunt hij duo Clerici, eâq; cognita, juſſi ſunt ſacris promiſſionibus illectum ad hoc ſi poſſent Papam perducere, vt ipſi Regi ad opus Archiepiſcopi *Cantuarienſis* pallium tacitâ perſona ANSELMI, deſtinaret, quod ipſe Rex, ANSELMO à Pontificatu ſimul & Regno dejecto, cui vellet cum Pontificatu nice Apoſtolici poſtmodum daret. Hoc quippe diſpoſuerat apud ſe; hoc ſuſpicatus eſt, non injuria ſibi concedi poſſe; hoc indubitatò fieri promittebat opinioni ſuæ.

Præfatus ergo Epiſcopus *Angliam* veniens, ſecum Archiepiſcopatus ſtolam Papâ mittente clanculo detulit. Et ſilenter *Cantuariâ* Civitate pertranſita, ANSELMOQ; devitato, ad Regem properabat nulli de pallio quod ferebat quicquam dicens, nullum in abſentia ductorum ſuorum familiaritèr alloquens. Rex deniq; præceperat ita fieri, nolens myſterium conſilij ſui publicari. Ille igitur cum nonnullis diebus ante Pentecoſten ad Regem veniſſet; & ei ad ſingula quæ ſuæ voluntati accepta fore didicerat bonæ ſpei fiduciâ reſpondiſſet; nil penitus ipſi pro ANSELMO locutus eſt quod pacem inter eos conciliaret, quod tribulationes in quibus pro fidelitate ſedis Apoſtolicè deſudabat mitigaret, quod eum ad ſublevandum in *Anglia* Chriſtianæ Religionis cultum roboraret. Super quo multi, qui prius, ex adventu ipſius, magni ſpe boni tenebantur, oppidò admirati, *Papæ*, inquiunt, *quid dicemus? Si aurum & argentum* Roma *præponit Iuſtitiæ, quid ſubventionis, quid Conſilij, quid ſolaminis ibi de-*

inceps

inceps in ſua oppreſſione reperient qui pro adipiſcenda ſuæ cauſæ rectitudine non habent quod dent?

Sentiens itaque Rex Epiſcopum ex parte Vrbani cuncta ſuæ voluntati conniventia nunciare, & ea, ſi ipſum Vrbanvm pro Papa in ſuo regno ſuſciperet; velle Apoſtolica authoritate ſibi dum viveret in privilegium promulgare, adquievit placito, præcipiens Vrbanvm in omni imperio ſuo pro Apoſtolico haberi, eiq; vice beati Petri in Chriſtiana religione obediri. Egit poſt hæc quibus modis poterat ipſe Rex cum Epiſcopo, quatenus *Romani* Pontificis autoritate Anselmvm ab Epiſcopatu, regali potentia fultus, deponeret, ſpondens immenſum pecuniæ pondus ei & Eccleſiæ *Romanæ* ſingulis annis daturum, ſi in hoc ſuo deſiderio ſatisfaceret. Verum cum id nulla ratione fieri poſſe, docente Epiſcopo, didiciſſet, deficiebat animo, reputans apud ſe nihil in requiſitione vel ſuſceptione *Romani* Antiſtitis ſe profeciſſe. Attamen immutabile conſiderans quod factum fuerat; conſilio cum ſuis inito quærebat qualiter, ſervatâ ſingulari Celſitudinis ſuæ dignitate, viro ſaltem ſpecietenus amorem ſuum redderet, cui crudeliter iratus nihil poterat cupitæ damnationis pro voto inferre.

Inſtante igitur die, in quem induciæ datæ ſunt inter ipſos, mandatum eſt Anselmo tunc in villa ſua quæ Murtelac dicitur conſiſtenti, & ibi ſolennitatem Pentecoſtes celebranti, quatenus ad aliam villam ſuam quæ *Heiſa* vocatur accederet, vbi Nuncij Regis Curiam ſuam in ipſa feſtivitate apud *Windleſoram* tenentis, ad eum venire & verba Regis illi, & illius poſſent Regi deferre. Ivimus ergo illuc, Et ſequenti die, veniunt ad illum penè omnes Epiſcopi *Angliæ*, qui præmiſſâ pace ſui, pedetentim explorare aggreſſi ſunt, vtrum aliquo modo illum ad hoc illicere poſſent, vt ipſe jam tot ac tantis adverſitatibus actus, vel tunc, datâ pecuniâ, Regis amicitiam ſibi conciliaret. Ad quod cum illum more ſolito inflexibilem repeiſſent, tandem hujuſcemodi quæſtibus eum interpellare deſtiterunt, ſubjungentes hæc. *Si ergo pro adipiſcenda amicitia ipſius nil de tuis dare vis, dic, rogamus te, compendioſo ac ſimplici verbo quid velis?* Ait. *Dixi vobis jam, quod nunquam Domino meo hanc contumeliam faciam vt facto probem amicitiam ejus eſſe venalem. Sed ſi me ſicut debet Patrem ſuum vult gratis diligere & vt, more Archiepiſcopi* Cantuarienſis, *ſub obedientia Domini Papæ* Vrbani *in* Anglia *vivam permittere, gratioſè ſuſcipiam, eiq; pace ac ſecuritate potitus ſicut Domino & Regi meo fideliter & oportune deſerviam. Si hoc non vult, ſcitis quod in hunc diem convenit inter Nos. Det ſcilicet mihi conductum donec ad mare perveniam, & poſtmodum quod intelligam me facere debere, faciam. Nihilne Nobis*, inquiunt, *aliud dices?* Refert. *Hinc, nihil. Dominus Papa* Vrbanvs, aiunt, *rogatu Domini noſtri Regis ſtolam illi Archiepiſcopatus per Epiſcopum qui de* Roma *venit direxit. Tuum igitur erit conſiderare, quid tanto beneficio dignum Regi rependas. Quod enim ſine multis periculis magnoq; labore atq; conſtamine obtinere non poſſes, ecce nullo interveniente gravamine, ſi in te non remanſerit, habes.* Senſit in his Anselmvs nimis implicitum negotium actitatum contra ſe, & anxiatus ſpiritu dixit. *O beneficium! cujus eſtimatio quænam ſit apud me, novit Dominus inſpector conſcientiæ meæ.* Dixerunt. *Quomodocunq; facti hujus executio ſedeat animo tuo, laudamus & conſulimus vt ſaltem quod in via expenderes ſi pro hoc* Romam *ires Regi des, ne ſi nihil feceris injurius judiceris. Nec hoc quidem*, ait, *nec omnino hujus rei gratiâ quicquam illi dabo vel faciam. Ad nihilum tenditur, Sinite.* Præterea quæ quantavè ſuper iſtis facta ſunt, enarrare piget. Poſt quæ omnia Rex, vt diximus, Principum ſuorum conſilio vſus, poſthabitâ omnis præteriti diſcidij cauſa, Anselmo gratiam ſuam gratis reddidit, &, quemadmodum Patrem regni ſpiritualem & Epiſcopum *Cantuarienſem*, quod ſui officij foret illum quaq; per *Angliam* exercere conceſſit. Quod cum Pater gratioſus accepiſſet, & donatis hincinde retroactis querelis, Curiæ

 illius

illius apud *Windleſoram* ſe præſentâſſet, ac familiari alloquio in conſpectu procerum & coadunatæ multitudinis ipſum detinuiſſet, ecce WALTERVS ille *Romanus* advenit. Ingreſſuſque, *En*, inquit alludens, *quam bonum & quam jocundum habitare fratres in vnum.* Et ſedens, de pace quædam ex dominicis verbis protulit, laudans eam inter illos revixiſſe, quam verecundabatur ſuâ induſtriâ ſatam in eis non fuiſſe.

Cum autem de Pallij ſuſceptione ageretur, & quidam pro captanda Regis gratia virum ad hoc ducere molirentur, vt, pro regiæ Majeſtatis honorificentia, illud per manum Regis ſuſciperet, non adquievit, rationabiliter oſtendens hoc donum non ad regiam dignitatem, ſed ad ſingularem beati PETRI pertinere auctoritatem: vnde cum omnes ſilentio preſſi conticuiſſent, ſtatutum eſt vt à quo Pallium in *Angliam* delatum eſt, ab eodem *Cantuariam* ſuper Altare Salvatoris deferretur, & inde ab ANSELMO quaſi de manu beati PETRI pro ſummi, quo fungebatur, Pontificatus honore, ſumeretur. Adquievit iſtis multitudo omnis & in quo ita fieret, præfixus eſt Dies.

Poſt hæc ANSELMVM à Curia diſcedentem ſecuti ſunt Epiſcopi duo ROBERTVS *Herefordienſis*, & OSMVNDVS *Serberienſis* pœnitentiam apud illum agentes pro culpa ſuæ abnegationis, quam cum alijs Coepiſcopis ſuis fecerant apud **Rochingheham**. Qui miſertus eorum, abſolvit eos in quadam Eccleſiola, quæ ſe nobis optulit ambulantibus propoſitâ viâ. Ibi etiam WILFRIDO Epiſcopo ſancti DAVID de *Gualis*, qui vulgò **De wi** vocatur, ipſa hora reddidit Epiſcopale officium, à quo, exigente culpa ejus, jam antea ipſemet illum ſuſpenderat.

Deinde *Doroberniam* properavimus, illic adventum *Romani* Epiſcopi præſtolaturi. Qui Epiſcopus juxta condictum, die Dominica, quæ erat quarto Id. Iunij venit, pallium in argentea capſula decentiſſimè deferens. Itumq; eſt obviam à Monachis in ipſa metropoli Sede Domino Chriſto famulantibus aſſociato, ſibi Fratrum Conventu vicinæ beatorum Apoſtolorum PETRI & PAVLI Abbatiæ, cum numeroſa Clericorum necnon immenſa Laicorum diverſi ſexus ætatis multitudine. Pater etiam ipſe Epiſcopis, qui ob hoc *Cantuariam* venerant, dextrâ levâque ſtipatus ac ſuſtentatus, ſacro beati Apoſtolorum Principis muneri nudis pedibus, ſed indutus ſacris veſtibus devotus occurrit. Tali devotionis cultu, pallium ſuper Altare delatum ab ANSELMO aſſumptum eſt, atque ab omnibus pro reverentia ſancti PETRI ſuppliciter deoſculatum. Indutus eo Pontifex dehinc ſummus ad celebranda miſſarum ſolemnia, magno cum honore adductus, altario præſentatur. Ad quam miſſam recitata eſt pro officio ipſius diei illa Euangelij lectio, quam in conſecratione ejuſdem Pontificis diximus ſuper verticem ejus inventam, hoc eſt, *Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocavit multos, Et miſit ſervum ſuum hora cœnæ dicere invitatis vt venirent, quia jam parata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes excuſare*, &c. Quod ſic eveniſſe nonnullis admirationi fuit, præſertim cum hoc, nullo præmeditante, nullo prærordinante conſtiterit actum. Attamen quid quidam inde dixerint, quid præconati fuerint dicere ſuperſedemus. Verum ex his quæ pro rerum geſtarum veritate ſuo loco, adjuvante Deo, dicemus, palàm erit videre, ipſa verba Domini nec primò in conſecratione ejus ſuper eo caſu occurriſſe, nec ſecundò in confirmatione ipſius conſecrationis coram populo in caſum lecta fuiſſe.

Revocato poſt hæc prædicto BALDVINO in *Angliam*, & rebus aliquanta pace ſopitis, venit ad ANSELMVM quidam Monachus Cœnobij ſancti ALBANI, natione *Hibernenſis*, nomine SAMVEL. Hic defuncto bonæ memoriæ DONATO *Dublinæ* Civitatis Epiſcopo, à Rege *Hiberniæ*, **Murierdach** nomine, necne à Clero & populo in Epiſcopatum ipſius Civitatis electus eſt, atque ad ANSELMVM, juxta morem antiquum, ſacrandus cum communi decreto directus. Quorum electioni & petitioni ANSELMVS annuens, homi-

nem

WILLIELMVS II. Rex.

nem aliquandiu ſecum honorificè detentum, necne qualiter in domo Dei converſari deberet diligenter inſtructum, ſumpta ab eo de Canonica ſubjectione ſua ex antiquo more profeſſione, promovit in Epiſcopatus officium *Wintoniæ*, octava die ſubſequentis Paſchæ, miniſtrantibus ſibi in hoc officio quatuor Epiſcopis ſuffraganeis ſuis. Qui novus Pontifex tanti Principis benedictione, ac literarum præfato Regi, Clero quoque ac plebi *Hiberniæ* pro teſtimonio ſuæ conſecrationis ſcriptarum aſtipulatione roboratus, in patriam ſuam cum gaudio revertitur, atque in ſedem ſuam cum honore pro vſu ſuſcipitur terræ.

Eodem, hoc eſt tertio, anno Pontificatus ANSELMI, electus eſt SAMSON ad Epiſcopatum Eccleſiæ *Wigornenſis*, & GIRARDVS cujus ſupra meminimus ad regimen Eccleſiæ *Herefordenſis*. Qui cum in ſummum promovendi Sacerdotium ad ANSELMVM pro more veniſſent, necdumq; omnes inferiores ordines habuiſſent; ordinavit eos pro inſtanti neceſſitate, ad Diaconatum & Preſbyteratum vnum, & alium ad Preſbyteratum, in Sabbatho jejunij quarti menſis, in Villa ſancti ANDREÆ de *Roveceſtra* quæ, propè *Lundoniam* ſita, *Lambeta vocatur*. In craſtino autem ſacravit eos *Lundoniæ* in ſede Epiſcopali ad Pontificatus honorem, miniſtrantibus ſibi in hoc quatuor de Suffraganeis ſuis, THOMA videlicet Archiepiſcopo *Eboracenſi*, MAVRICIO Epiſcopo *Lundonienſi*, ROBERTO *Tydfordenſi* ſeu *Norwicenſi*, & GVNDVLPHO *Roffenſi*.

Eo tempore ROBERTVS Comes *Normanniæ* in expeditionem *Ieroſolitanam* proficiſci diſponens: Fratri ſuo WILLIELMO Regi *Angliæ*, *Normanniam* ſpatio trium annorum pecuniæ gratis in dominium tradidit. Quæ pecunia per *Angliam* partim data partim exacta totum regnum in immenſum vaſtavit. Nihil Eccleſiarum ornamentis in hac parte indulſit dominandi cupiditas, nihil ſacris altarium vaſis, nihil reliquiarum capſis, nihil Euangeliorum libris auro vel argento paratis. Conventus eſt & ANSELMVS per id temporis, & vt ipſe quoque manum auxilij ſui in tam rationabili cauſa Regi extenderet, à quibuſdam ſuis eſt amicis admonitus. Intellexit ille & rationis eſſe & honeſtatis hoc facere, ſed propriarum rerum tenuitate conſtrictus, vnde expleret, quod faciendum fore videbat non habebat. Vſus igitur conſilio Magnorum virorum WALCHELINI videlicet *Wentani* Pontificis, & GVNDVLPHI *Roffenſis*, necne aliorum, quorum in hujuſce negotijs conſilio par credi judicabatur, de theſauro Eccleſiæ *Cantuarienſis* partim in auro, partim in argento, valens ducentas argenti conivente majori parte conventus accepit, quod præfato Regi cum illis quæ de ſuis habere poterat pro inſtanti neceſſitate, vt rebus conſuleret, pariter contulit. Verum in hoc facto nullum ſucceſſoribus ſuis quod imitarentur exemplum relinquere volens, mox Dominicam villam ſuam quæ **Pecchcham** vocatur, ſpacio ſeptem annorum ejuſdem Eccleſiæ juri conceſſit, quatenus ex redditibus ipſius villæ, qui circiter triginta libræ denariorum illis diebus erant, illatum Eccleſiæ damnum reſtitueretur. Et quidem eodem ſpatio ipſa Eccleſia eàdem villâ potita eſt; & ſilva, & villæ, & toti redditus ejus in novo opere, quod à majori turre in orientem tenditur, quodq; ipſe Pater ANSELMVS inchoâſſe dinoſcitur, conſumpta ſunt. Hæc ex geſtæ rei veritate proponimus, vt ora obloquentium qui vſque hodie ANSELMO depredatæ Eccleſiæ crimen intentant, ſi fieri poteſt, obturemus, optantes quatenus tanto viro detrahere deſinant, ne quo ſe, quod ſibi non proſit, peccati vulnere lædant. Ipſo quoque tempore eandem Eccleſiam res ſuas in majori quam ſolebat libertate, ſua ſanctione deinceps poſſidere conſtituit, & alia quædam quæ Anteceſſores ejus in dominio ſuo tenebant ipſi Eccleſiæ perpetuo jure poſſidenda conceſſit. His brevi per exceſſum, ſed, vt reor, non ſuperfluè dictis, ad quod cepimus revertamur. Igitur pacto inter Fratres, Regem videlicet WILEIELMVM & Comitem ROBERTVM, de præfato negotio facto:

WILLIELMVS II. Rex. WILLIELMVS mare tranſijt, & traditam ſibi à ROBERTO *Normanniam* ſuæ ditioni ſubigit.

Quo cum demoraretur, Rex *Hiberniæ* MVRCHERTACHVS nomine, & DOFNALDVS Epiſcopus cum cæteris Epiſcopis, & quique Nobiles cum Clero & populo ipſius Inſulæ miſerunt nuncios ac literas ad ANSELMVM, innoteſcentes ei Civitatem quandam *Wataſerdiam* nomine, in vna ſuarum Provinciarum eſſe; cui ob numeroſam Civium multitudinem expediret Epiſcopum inſtitui, ſimulq́; petentes, ipſe quatenus Primatus quem ſuper eos gerebat poteſtate, & qua fungebatur vicis Apoſtolicæ authoritate, ſanctæ Chriſtianitati ac neceſſariæ plebium vtilitati inſtituendo eis Pontificem ſubveniret. Iam enim ſæcula multa tranſierant, in quibus eadem Civitas abſque providentia & cura Pontificali conſiſtens, per diverſa temptationum pericula jactabatur. Elegerant autem idem ipſi in hoc officium quendam ſuæ gentis virum vocabulo MALCHVM, eumq́; ſacrandum cum communi Decreto ad ANSELMVM tranſierunt. Decretum autem hoc eſt.

ANSELMO *Dei gratia* Anglorum *Archiepiſcopo, Clerus & Populus oppidi* Wataſerdiæ, *cum Rege* MVRCHERTACHO, *& Epiſcopo* DOFNALDO *ſalutem in Domino. Pater ſancte, cæcitas ignorantiæ nos diù detrimenta ſalutis noſtræ ſuſtinere coegit, quod magis eligimus ſerviliter Dominico jugo colla ſubtrahere, quam liberaliter Paſtorali obedientiæ ſubeſſe. Nunc autem quantum proficiat Paſtorum cauſa agnovimus, cum aliarum rerum ſimilitudines ad mentem revocamus, quia ſine regimine, nec Exercitus bellum, nec Navis marinum audet attemptare periculum. Navicula ergo noſtra mundanis dedita fluctibus ſine Paſtore contra callidum hoſtem qua ratione pugnabit? Propterea nos & Rex noſter* MVRCHERTACHVS, *& Epiſcopus* DOFNALDVS, *&* Dermeth *Dux noſter frater Regis eligimus hunc Presbyterum* MALCHVM, WALKELINI Wintonenſis *Epiſcopi Monachum nobis ſufficientiſſime cognitum, natalibus & moribus* Nobilem, *Apoſtolica & Eccleſia diſciplina imbutum, fide Catholica prudentem, moribus temperatum, vita caſtum, ſobrium, humilem, affabilem, miſericordem, literatum, hoſpitalem, ſuæ domui bene præpoſitum, non neophytum, habentem teſtimonium bonum in gradibus ſingulis. Hunc nobis petimus à veſtra Paternitate ordinari Pontificem quatenus regulariter nobis preeſſe valeat & prodeſſe, & nos ſub ejus regimine ſalubriter Domino militare poſſimus. Vt autem omnium noſtrorum vota in hanc electionem convenire noſcatis, huic Decreto Canonico promptiſſima voluntate ſinguli manibus proprijs roborantes ſubſcripſimus. Ego* MVRCHERTACHVS *Rex* Hiberniæ *ſubſcripſi. Ego* Dermeth *Dux Frater Regis ſubſcripſi. Ego* DOFNALDVS *Epiſcopus SS. Ego* IDVNAN *Epiſcopus* Midiæ *SS. Ego* SAMVEL Dunelmenſis *Epiſcopus SS. Ego* FERDOMNACHVS Laginienſium *Epiſcopus SS.* Subſcripſerunt his multo plures quos nos brevitati ſtudentes notare non neceſſarium duximus.

Igitur ANSELMVS conſiderans & intelligens eos juſta & vtilia petere, petitioni eorum libens annuit. Electum ergo Pontificem diligenter in his quæ ſacra jubet auctoritas examinatum, ac multorum cum vitæ ſuæ teſtimonio, dignum Epiſcopatu comprobatum, ſumptâ ab eo ex more de ſubjectionis ſuæ obedientia profeſſione, ſacravit eum *Cantuariæ* quinto Kl. Ianuarij, aſſiſtentibus

bus & cooperantibus ſibi in hoc Miniſterio ſuo, duobus Epiſcopis ſuis Radulfo ſcilicet *Ciceſtrenſi*, & Gundulpho *Roffenſi*. Willielmus II. Rex.

Poſt hos dies Rex, *Normanniâ* ſibi ad votum ſubactâ atq; diſpoſitâ, *Angliam* redit ac interpoſito parvi temporis ſpacio, ſuper *Walenſes* qui contra eum ſurrexerant excercitum ducit, eoſque, poſt modicum in deditionem ſuſcipit, & pace vndiq; potitus eſt. Sed quid? Cum jam multi ſperarent, quod hæc pax ſervitio Dei deberet militare & attenti expectarent, aliquid magni pro emendatione Chriſtianitatis, ex Regis aſſenſu, Archiepiſcopum promulgare: ecce ſpei hujus & expectationis turbatorias literas Rex, à *Gualis* reverſus, Archiepiſcopo deſtinat mandans in illis ſe pro militibus quos in expeditionem ſuam miſerat nullas ei niſi malas gratias habere, eo quod nec convenientèr ſicut aiebat inſtructi, nec ad bella fuerant pro negotij qualitate idonei. Præcepitq; vt paratus eſſet de his, juxta judicium Curiæ ſuæ, ſibimet rectitudinem facere, quandocunq; ſibi placeret inde eum appellare. Ad quæ Anselmus. *Expectavimus*, inquit, *pacem & non eſt bonum*; *tempus Curationis & ecce turbatio.* Licet enim jam olim ſciverit ſe, eodem Rege ſuperſtite, in *Anglia* Chriſto non adeo fructificaturum, tamen quod rogatus de ſubventione Chriſtianitatis nonnunquam ſolebat reſpondere ſe propter hoſtes quos infeſtos circumquaq; habebat eo intendere non valere, jam tunc illum pace potitum cogitaverat ſuper hac re convenire, & ſaltem ad conſenſum alicujus boni fructus exequendi, quibus modis poſſet attrahendo delinire. Sed ne cordis ejus affectus perveniret ad effectum, orta eſt inſtinctu maligni quam dixi cauſa diſcidij vtiq; non ex Rei veritate producta, ſed ad omnem pro Deo loquendi aditum Anselmo intercludendum malicioſè compoſita. Quod ille dinoſcens, & inſuper cuncta regalis Curiæ judicia pendere ad nutum Regis, nilq; in ipſis niſi ſolum velle illius conſiderari certiſſimè ſciens, indecens eſtimavit pro verbi calumnia placitantium more contendere & veritatis ſuæ cauſam Curiali judicio quod nulla lex, nulla æquitas, nulla ratio muniebat, examinandam introducere. Tacuit ergo nec quicquam nuncio reſpondit, reputans hoc genus mandati ad ea perturbationum genera pertinere, quæ jam olim ſæpè ſibi recordabatur illata, & ideò hoc ſolum vt Deus talia ſedaret ſupplici corde precabatur. Prætereà videns Eccleſias & Monaſteria ſolito intùs & extrà ſuis rebus ſpoliari, omnem in eis religionem exterminari, quoſq; ſæcularium tam majores quam minores corruptæ vitæ ſemitas tenere multas, mala vbiq; fieri, & iſta de die in diem, ceſſante diſciplinâ, multiplicari, roborarique, verebatur ne hæc Dei Iudicio ſibi damno fierent, ſi quibus modis poſſet eis obviare non intenderet. Sed obviare ſibi impoſſibile videbat, quod totius regni Principem, aut ea facere, aut eis favere perſpicuum erat. Viſum itaq; ſibi eſt auctoritatem & ſententiam Apoſtolicæ ſedis ſuper his oportere inquiri.

Cum igitur in Pentecoſte, feſtivitatis gratiâ, Regiæ Curiæ ſe præſentâſſet, & modò inter prandendum, modò alias quemadmodum oportunitas ſe offerebat, ſtatum animi regalis, quis erga colendam æquitatem eſſet ſtudioſe perquiſiſſet, eumque qui olim fuerat omnimodo reperiſſet, nihil ſpei de futura ipſius emendatione in eo vltrà remanſit. Peractis igitur feſtivioribus diebus, diverſorum negotiorum cauſæ in medium duci ex more cæperunt. Quærebatur etiam quo ingenio prælibata cauſa contra Anselmum ſic ageretur, vt culpæ addictus, aut ingentem Regi pecuniam penderet, aut ad implorandam miſericordiam ejus caput amplius non levaturus, ſe totum impenderet. Interea Anselmus accerſitis ad ſe quos volebat de principibus Regis, mandavit per eos Regi ſe ſummâ neceſſitate conſtrictum velle, per licentiam ipſius, *Romam* ire. Ad quod ille ſtupefactus, *nequaquam ait. Nec enim illum alicui tali peccato obnoxium credimus, vt neceſſe habeat inde ſingularem Apoſtolici abſolutionem petere, nec ita cujuſlibet conſilij expertem, Vt non magis illum ſciamus Apoſtolico quam Apoſtolicum ſibi in dando Conſilio poſſe ſuccurrere.* Relata ſunt

WILLIELMUS II. Rex.

ſunt ANSELMO hæc, & reſpondit; *Poteſtas in manu ſua eſt, dicit quod ſibi placet. At ſi modo non vult concedere, concedet forſitan alia vice. Ego preces multiplicabo.* His pro licentia dictis, ſtatim omnis commentatio implacitandi ANSELMVM, compreſſa; omiſſa eſt, & nos immunes ab illa querela Curiâ diſceſſimus.

Inſequenti autem Menſe Auguſto cum de ſtatu Regni acturus Rex Epiſcopos, Abbates, & quoſq; Regni Proceres, in vnum præcepti ſui ſanctione egiſſet & diſpoſitis his quæ advnationis illorum cauſæ fuerant; dum quiſq; in ſua repedare ſategiſſet, ANSELMVS ceptæ petitionis ſuæ non immemor, rogavit Regem quatenus quæſitam jam olim licentiam vel tunc, repetitis precibus, non negaret. Sed ſecundo negat, ſicut primo negarat. Poſtea conventu ſoluto, in Menſe Octobri, *Wintoniæ* ad Regem ex condicto venimus. Inſtantius itaq; tam per ſe quam per alios Regem Pontifex orat, quatenus bono animo ſibi concedat, quod ſe jam tertio poſtulare neceſſitas ſua cogebat. Hinc ille tædio affectus, iraq; permotus ait. *Conturbat me, & intelligentem non concedendum fore quod poſtulat, ſua graviter importunitate fatigat. Quapropter jubeo vt amplius ab hujuſmodi precibus ceſſet, & qui me jam ſæpe vexavit, pront judicabitur mihi emendet.* Ad hæc ille. *Paratum me potius ſciat ratione oſtendere quod juſta peto, & quod ipſe mihi in his non debeat juſte contradicere.* Reſpondit. *Rationes ſuas non admitto, Sed ſi iverit, pro certo noverit quod totum Archiepiſcopatum in dominium meum redigam nec illum pro Archiepiſcopo vltra recipiam.* Orta eſt igitur ex his quædam magna tempeſtas diverſis diverſæ parti acclamantibus. Quamobrem quidam permoti ſuaſerunt in craſtinum rem differri, ſperantes eam alio modo ſedari. Aſſenſum eſt vtrinque in iſtis, & diviſi hoſpitium inimus. Mane autem regreſſi cum in loco apto ſediſſemus, ecce quidam Epiſcopi, cum nonnullis principibus, ad ANSELMVM venientes ſciſcitati ſunt quid ſecum ab heri de cauſa tractaverit. Dixit. *Non ea re conceſſi cauſam de qua agitis heſterno induciari, quaſi ignoraverim quid hodie inde reſponſurus fuerim, ſed ne viderer tantum meo ſenſui credere, vt nec vna nocte ad ſui diſcuſſionem dignarer aliorum conſilio cedere. Nunc ergo ſciatur quod in ſententia qua fui, ſum, & ideo precor Dominum meum quatenus bona mente & alacri vultu vt eum decet, mihi licentiam quam poſtulo det, indubitanter ſciens quod cauſa mea ſalutis, cauſa ſanctæ Chriſtianitatis, & verè cauſa ſui honoris ac profectus ſi credere velit, ire diſpono.* Dixerunt. *Si alia quæ dicas habes, profer. De licentia nempe ſupervacuè loqueris. Non dabit. Si dare,* ait, *non vult, ego vtiq; illam ſuper me accipiam quod ſcriptum eſt, obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Ad hæc WALCHELINVS *Wentanus* Epiſcopus aſpiciens in eum dixit; *Et quidem Dominus meus Rex & Proceres ſui credunt te eſſe hujuſmodi moris, vt non facile ab hijs quæ certo inceperis movearis. Verum in hoc ſcilicet, vt, ſpreto tanti Pontificatus honore ſimul & vtilitate,* Romam *petas non leve eſt credere quod ſtabilis maneas.* At ille ſciens animum viri, vivido vultu, intentis in eum oculis, reſpondit. *Vere ſtabilis.* Quo dicto, ad Regem reverſi quæ audierant, retulerunt. Rege igitur conſilia ſua protelante, & ſummo Pontifice cum ſuis ſedente, occurrit animo, Epiſcopos equius eſſe debere in ſuo quod erat Dei, quam in Conſilio Regis terreni. Mittens ergo præcepit eos venire ad ſe. Erant autem hij WALCHELINVS Epiſcopus *Wintonienſis*, ROBERTVS *Lincolnienſis*, OSMVNDVS *Serberienſis*, IOHANNES *Bathonienſis*. Qui cum levaq; dextra illius juſſi conſediſſent, ait illis. *Fratres, ideo feci vos venire ad Me quod veſtri officij eſt ea quæ Dei ſunt præ cæteris tractare, diſponere, ſervare. Epiſcopi enim eſtis, Prælati in Eccleſia Dei eſtis. Si ergo ita fideliter & diſtricte vultis in mea parte conſiderare atq; tueri rectitudinem, & Iuſtitiam Dei ſicut in parte alterius perpenditis atq; tuemini jura & vſus mortalis hominis, hocq; mihi promittitis, exponam vobis ſicut fidelibus & filijs Dei quo tendat hæc mei præſentis Conſilij ſumma, & audiam ſequarq; Conſilium*

quod

WILLIELMUS II. REX.

quod mihi inde veſtra fida Deo induſtria dabit. Dixere. *Loquemur ſi places adinvicem & communem conſenſum referemus ad te.* Surgentes itaque in partem ſeſe tulerunt, & habitis inter ſe nonnullis verbis miſerunt *Wentanum* Pontificem & Epiſcopum *Lincolinum* ad Regem percunctari de negotio voluntatem ac juſſum illius. Edocti ergo propter quæ miſſi erant, ad ſocios reverſi docuerunt eos quæ didicerant. Quid plura? Placuit eis in commune ſequi voluntatem hominis terreni, ilicoque reverſi vna ad ANSELMUM dixerunt ei. *Domine Pater ſcimus te virum religioſum eſſe ac ſanctum, & in cælis converſationem tuam. Nos autem impediti conſanguineis noſtris quos ſuſtentamus, & multiplicibus ſæculi rebus quas amamus, fatemur ad ſublimitatem vitæ tuæ ſurgere nequimus, nec huic mundo tecum illudere. Sed ſi volueris, ad Nos vſque deſcendere, & qua incedimus viâ nobiſcum pergere, Nos tibi ſicut Nobis ipſis conſulemus, & negotijs tuis quæcunq; fuerint vbi opus fuerit, ſicut noſtris, opem feremus. Si vero te ad Deum ſolummodo quemadmodum cæpiſti tenere delegeris ſolus, quantum noſtra intereſt in hoc vt hactenus fuiſti & amodo eris, Nos fidelitatem quam Regi debemus non excedemus.* At ille ait. *Bene dixiſtis. Ite ergo ad Dominum veſtrum; ego me tenebo ad Deum.* Fecerunt vt dixerat, & remanſit ANSELMUS quaſi ſolus. Factâ deinde aliquantulâ morâ, & vnoquoque noſtrûm qui admodum pauci cum eo remanſimus ad imperium illius ſingulatim ſedente, & Deum pro digeſtione ipſius negotij interpellante, veniunt prædicti Epiſcopi cum aliquibus Baronibus Regni, inferentes viro hæc. *Mandat Tibi Rex quod ſæpè diverſis eum querelis exagitaſti, exacerbaſti, cruciaſti. Verum cum tandem poſt placitum quod totius Regni advnatione contra Te apud* Rochingeham *habitum eſt, eum tibi ſicut Dominum tuum reconciliari ſapienter peteres: & adjutus meritis & precibus plurimorum pro te ſtudioſe intervenientium petitioni tuæ effectum obtineres, pollicitus es ipſi te vſus ac leges ſuas vſquequaq; deinceps ſervaturum, & eas ſibi contra omnes homines fideliter defenſurum. Quibus opem credulus factus, ſperabat ſe de cætero quietum fore. Sed hanc pollicitationem, hanc fidem en tu patentèr egrederis, dum* Romam *non expectatâ licentiâ ejus te iturum minaris. Inauditum quippe in regno ſuo eſt, & vſibus ejus omnino contrarium quemlibet de ſuis Principibus, & præcipue te quid tale præſumere. Ne igitur in hujuſcemodi re vltra vel à te vel à quovis alio te forſan, cum in aliquo læſus fuerit, imitari volente fatigetur, vult, & jubet quatenus aut jurejurando promittas quod nunquam amplius ſedem Sancti* PETRI *vel ejus Vicarium pro quavis, quæ tibi queat ingeri, cauſa appelles, aut, ſub omni celeritate, de terra ſua recedas. Et ſi mavis interpoſito hoc ſacramento, remanere quam recedere, tunc te ad Iudicium Curiæ ſuæ præcepit ſibi emendare quod de re in qua non eras certus te perſeveraturum, auſus fuiſti eum totiens inquietare.* Dixerunt & ad Regem protinus reverſi ſunt. Tunc ANSELMUS cum ſuis pauca locutus ſurrexit atque ad Regem nobis eum proſequentibus ingreſſus, dextram illius ex more aſſedit. Deinde mandatis quæ à Nuntijs acceperat in audientia ejus ſingulatim recapitulatis, percunctatus eſt, vtrumnam à facie ipſius eo quo ſibi dicta fuerant modo verè proceſſerint, Et audita revera proceſſiſſe, ilico quid inde ſentiret tali ſubintulit voce dicens. *Quod dicis me Tibi promiſiſſe vſus & conſuetudines tuas ſervaturum, & eas contra omnes homines tecum fideliter defenſurum; fateor verum eſſe. Cognoſcerem, ſi eo illas pacto diſtinguendo proferres, quo tunc temporis, quando promiſſio ipſa de qua agis facta eſt, eas fuiſſe diſtinctas indubitanter recordor. Scio quippe Me ſpopondiſſe conſuetudines tuas ipſas videlicet quas per rectitudinem & ſecundum Deum in regno tuo poſſides me ſecundum Deum ſervaturum, & eas per juſtitiam contra omnes homines pro meo poſſe defenſurum.* In his verbis cum Rex & Principes ſui cæcâ mente objicerent, ac jurisjurandi interjectione firmarent, nec Dei nec rectitudinis in ipſa ſponſione vllam mentionem factam fuiſſe, rupit voces eorum ANSELMUS, & ait. *Papæ! ſi nec Dei nec rectitudinis*

tudinis mentio, vt dicitis, facta fuit, Cujus tunc? Abſit ab omni Chriſtiano, abſit, leges vel conſuetudines tenere, aut tueri, quæ Deo & rectitudini contraria eſſe noſcuntur. Cum ad hæc illi ſummurmurantes, contra virum capita moverent, nec tamen quid certi vivâ voce proferrent; ad ea quæ ceperat ſubinferens Pater ait, *Sed quid aſſeris conſuetudinis tuæ non eſſe vt ego, cauſa ſalutis animæ meæ, cauſa regiminis Eccleſiæ Dei quod ſuſcepi, beatum* PETRVM *requiram & ejus Vicarium? Pronuncio hanc conſuetudinem Deo & rectitudini contraire, & idcirco ob omni ſervo Dei ſpernendam profiteor ac refutandam. Quod ſi per iſta quæ dico, quiſquam probaturum ſe dixerit me fidem quam tibi debeo non ſervare, paratum me ſicut & vbi debeo ad demonſtrandum inveniet, magis in hoc me tibi eſſe fidelem, quam ſi ſecus agerem. At nunc ad hoc oſtendendum non intendo. Scitur tamen quod omnis fides quæ cuivis homini legaliter promittitur, ex fide Dei roboratur. Sic enim ſpondet homo homini. Per fidem quam debeo Deo, fidelis tibi ero. Cum ergo fides quæ fit homini per fidem Dei roboretur, liquet quod eadem fides ſi quando contraria fidei Dei admittit, enervetur. Sed diſputatio rei hujus non eſt temporis hujus. Itaque fides quam debeo Deo & ſervitium ejus cogunt me ad caput Chriſtianitatis Papam accedere, & ab eo pernéceſſarium Eccleſiæ Dei & mihi conſilium petere. nec videtur quod aliquis Deum offendere timens hoc debeat prohibere. Nec enim tu Rex æquanimiter ferres, ſi quilibet de hominibus tuis potens ac dives vllum ſuorum fidelitati ſervitioq; tuo intendentem præpediret ac præpeditum minis & terroribus ab exequenda vtilitate tua prohiberet, verum debitâ in eum vltione violatæ quam tibi debebat fidei reatum punires.* Tunc Rex & Comes de *Mellento* ROBERTVS nomine, interrumpentes verba ejus, *ô ô*, dixerunt, *prædicatio eſt quod dicit, prædicatio eſt; non rei de qua agitur vlla quæ recipienda ſit à prudentibus ratio.* Quibus cum quique procerum acclamarent, & os Patris ſuis vocibus oppilare laborarent, ipſe inter ora perſtrepentium, demiſſo vultu, mitis ſedebat, & clamores eorum quaſi ſurdâ aure deſpiciebat. Fatigatis autem eis à proprio ſtrepitu, ſedatoq; tumultu, ANSELMVS ad verba ſua remeat dicens. *Ad ea quæ jubes vt, quo ſecurus de me poſſis amodo eſſe, jurem tibi quod nunquam amplius pro qualibet cauſa beatum* PETRVM *vel ejus Vicarium in* Anglia *appellem, dico hujuſmodi juſſionem tuam qui Chriſtianus es omnimodis eſſe non debere. Hoc enim jurare, beatum* PETRVM *eſt abjurare. Qui autem beatum* PETRVM *abjurat, Chriſtum qui eum ſuper Eccleſiam ſuam Principem fecit, indubitanter abjurat. Cum igitur propter te (ô Rex) Chriſtum negavero; fateor, peccatum, quod in requirenda licentia admiſi, Iudicio Curiæ tuæ non ſegnis emendabo.* His verbis præfatus Comes indignando ſubjungens, ait, *Eia, eia,* PETRO, *& Papæ te præſentabis, & nos equidem non tranſibit quod ſcimus.* Cui Pater reſpondit. *Deus quidem novit quid vobis manebit, & mihi ad Apoſtolorum ſuorum limina properanti ſi ſibi placet auxiliari valebit.* Poſt hæc ſurrexit, atque ad locum vnde exieramus reverſos, eveſtigiò Nuncij Regis ſubſecuti intulerunt viro hæc. *Ecce ibis. Veruntamen ſcias Dominum noſtrum pati nolle te exeuntem quicquam de ſuis tecum ferre.* At ille, *Equitaturas habeo, veſtes quoque & ſuppellectilem, quæ fortaſſis dicet aliquis eſſe de ſuo. Hæc ſi non permittit vt mecum habeam, noverit quod potius pedes ac nudus abibo, quam cœpto deſiſtam.* In iſtis Princeps pudore ſuffuſus, dictum ſuum non ita intellexiſſe ſe reſpondit. *Nec enim dixi,* ait, *vt nudus aut pedes abiret. Attamen die qui erit vndecimus ab iſto, jubeo vt mare tranſiturus ad portum ſit, & ibi Nuncius meus ipſi obvius erit, qui dictabit ei quid ex permiſſu meo ille vel ſui diſcedentes ſecum ferant.* His tali modo digeſtis, ſtatim volebamus ad hoſpitium ſecedere. Sed ANSELMVS doctus in patientia poſſidere animam ſuam, jocundo & hilari vultu ad Regem revertitur, dicens ei, *Domine, ego vado. Quod ſi bono animo veſtro fieri vobis placeret, vtique & vos magis deceret, & omni bono homini acceptius eſſet. At nunc rem in contrarium lapſam, licèt moleſtè quantum ad vos, quod tamen mea refert æquanimiter pro poſſe feram, nec ob hoc me ab amore*

auctore animæ veſtræ ſalutis, miſerante Domino, auferam. Nunc igitur ignorans quando vos iterum viſurus ſim; Deo vos commendo, & ſicut ſpiritualis Pater dilecto filio, ſicut Archiepiſcopus Cantuarienſis *Regi* Angliæ, *vobis Dei & meam benedictionem antequam abeam, ſi eam non abjicitis, tribuere volo.* Tunc Rex, *Benedictionem,* ait, *tuam non abjicio.* Mox ille ſurgens, levatâ dextrâ ſignum ſanctæ Crucis ſuper Regem ad hoc caput humiliantem edidit, & abſceſſit, viri alacritatem Rege cum ſuis admirante. Anno ab incarnatione Filij Dei milleſimo nonageſimo ſeptimo acta ſunt hæc, feria quinta quæ fuit Idus Octobris.

WILLIELMVS II. Rex.

Venit dehinc *Cantuariam* ANSELMVS, vbi ſedes Pontificalis, vbi totius Regni Caput eſt, atque Primatus. Poſtera die allocutis, & pro inſtanti negotio magnopere conſolatis filijs ſuis, aſtante Monachorum, Clericorum, ac numeroſa populorum multitudine, peram & baculum peregrinantium more coram Altari ſuſcepit, commendatiſq; omnibus Chriſto ingenti fletu & ejulatu proſecutus, egreſſus eſt. Ipſo die ad portum *Doſris* ivimus, ibiq; Clericum quendam WILLIELMVM nomine à Rege ex condicto, vt diximus, directum reperimus. Detenti autem ibi ſumus quindecim diebus, vento nobis tranſitum prohibente. In qua mora idem WILLIELMVS cum Patre intrans & exiens, & in menſa illius quotidiè comedens, nihil de cauſa pro qua miſſus fuerat agere volebat. Die vero quintodecimo cum nos Nautæ vrgerent naves petere, & nos tranſire avidi ad hoc fatigaremur, ecce videres rem miſerandam. Patrem Patriæ, Primatem totius *Britanniæ*, WILLIELMVS ille quaſi fugitivum, vel alicujus immanis ſceleris reum in littore detinuit, ac ne mare tranſeat ex parte Domini ſui jubet, donec omnia quæ ſecum ferebat, ſibi ſingulatim revelet. Allatæ igitur ante illum Bulgiæ, & Manticæ reſeratæ ſunt, & tota ſupellex illius ſpe pecuniæ reperiendæ ſubverſa & exquiſita eſt, ingenti plebis multitudine circumſtante ac nefarium opus, pro ſui novitate, admirando ſpectante, & ſpectando execrante. Rebus ergo everſis, ſed nihil eorum quorum cauſâ everſæ ſunt, in eis reperto, deluſa ſollicitudo perſcrutantis eſt, & ANSELMVS cum ſuis abire permiſſus. Itaque navem ingredimur, ventis vela panduntur, & poſt modicum orta aliquanta difficultate, ſed eâ reſpectu clementiæ Dei in brevi ſedatâ, proſperimè marinos fluctus evecti, Witſandis pro voto appulimus.

Rex autem WILLIELMVS vbi audivit ANSELMVM transfretâſſe confeſtim præcepit cuncta quæ illius juris fuerant in ſuum tranſcribi Dominium, & irrita fieri omnia quæ per ipſum mutata vel ſtatuta fuiſſe probari poterant, ex quo primo venerat in Archiepiſcopatum. Deſævit igitur quandoque per Epiſcopatum tam ſæva tempeſtas, vt tribulationes quæ factæ ſunt in illo poſt mortem venerandæ memoriæ LANFRANCI ante introitum Patris ANSELMI, parvipenſæ ſunt comparatione tribulationum quæ factæ ſunt his diebus.

Nos igitur manè à Witſandis diſcedentes, & poſt dies ad ſanctum BERTINVM venientes, magna plebis alacritate ac Monachorum veneratione ſuſcepti, quinque inibi dies morati ſumus. Interea rogatus ANSELMVS à Canonicis ſancti AVDOMARI Eccleſiam ſuam viſitare, ibiq; Altare quod in honorem ſancti LAVRENTII Martyris fecerant dedicare; Adquievit ille precibus eorum Miniſterioq; decenter expleto pranſus Abbatiam repetijt, objiciens Clericis ſecum illum remorari petentibus Domini dictum, quod diſcipulos ſuos jubet, de domo in domum non tranſire.

Poſt hæc nobis cœptum iter accelerantibus, fama viri multo celerius præcurrebat, & multiplici populos voce replebat. Vnde turbarum concurſus, Clericorum cœtus, Monachorum exercitus, ei quocunque veniebat, occurrunt; iſti gaudio & exultatione concrepantes, illi vexillis & ſonoris concentibus Deo pro illius adventu conjubilantes. Verum ſicut quidam ad venerationem & mi-

niſterium

niſterium ejus omni ſtudio parabantur, ita quidam è diverſo alio ſpiritu acti, eum capere, eum ſuis rebus ſpoliare moliebantur. Sed vbi adeſt Divina protectio, quid valet humana molitio? Tranſitâ *Franciâ*, *Burgundiam* intravimus. Percuſſæ autem fuerant aures Ducis illius terræ diviti fama Archiepiſcopi *Cantuarienſis*, per terram ſuam tranſire volentis. Vnde ſuccenſus amore pecuniæ, quam copioſam illum ferre rumor diſperſerat; proponit animo eam ipſi auferre. Quadam igitur die cum in itinere eſſemus, & refrigerandi gratia à via paulisper declinâſſemus, ecce Dux idem armatâ Militum manu ſtipatus, in equis ocior advolat, & clamore valido, quis vel vbi eſſet Archiepiſcopus interrogat, Quem ſibi deſignatum mox equo ſedentem torvo fuiſſet aſpectu intuitus, ſubito pudore percuſſus, demiſſo vultu erubuit, & quid diceret non invenit. Cui Pater. *Domine*, ait, *Dux ſi placet oſculabor te.* Et ille. *Oſculari & ſervire tibi Domine paratus ſum, ac de adventu tuo in Deo gratioſus exulto.* Dato igitur oſculo pacis dicit ad illum Pater. *Cauſa Religionis Chriſtianæ, vir venerande,* Angliam *exivi*, *& miſerante Deo* Romam *ire diſpoſui. Nunc autem videns te lætor & gaudeo, tum quia Cognitionem & amicitiam tuam, tum quia ſecuritatem & pacem in terra tua me & meos deinceps per te habere deſidero.* Reſpondit. *Et quidem quod dicis multum amo & volo, meq́; tuis orationibus benedictioniq́; committo.* Quibus dictis præcepit cuidam qui de ſuis ibi potentior aderat quatenus virum per terram ſuam conduceret, eiq́; vbi opus haberet non ſecus quam ſibi ipſi miniſtraret. Diſcedens itaque odium Dei omnipotentis omnibus imprecatus eſt, qui ſe ad inſequendum hominem Dei concitaverant. *Nec enim hominis ſed vultus*, ait, *Angeli Dei fulget in eo.* Vnde ſciant omnes qui ei ſcienter infeſti ſunt, quod maledicti à Deo ſunt. Nos, huic Deo pro ſua miſericordia debitas ex corde gratias agentes, itinere cepto perreximus.

Venimus vero *Cluniacum* tertio die ante Nativitatem Domini, ibiq́; à toto illius Monaſterij Monachorum agmine, ſummâ cum veneratione, Pater ſuſcipitur, & cuncta loci ipſius gaudio lætitiaq́; replentur. Quid deinde? Donec ibi fuit, vt paucis dicam, ſingulari præ omnibus id loci venientibus reverentiâ habitus eſt.

Mittit intereà Nuncium qui ſuum venerabili HVGONI Archiepiſcopo *Lugdunenſi* notificet adventum. Erat quippe idem vir ANSELMO jam ex multis præcedentibus annis notus; & ſanctæ dilectionis illius igne ſuccenſus, magno videndi eum deſiderio fatigabatur. Quem etiam ANSELMVS in tantum diligebat, ejuſq́; prudentiam atque conſilij auctoritatem tanti pendebat, vt ſtatuerit apud ſe ſummam negotij ſui conſiderationi & diſpoſitioni ejus, necne reverendi HVGONIS *Cluniacenſis* Abbatis, ex integro commendare. Hic itaque Pontifex, audito ANSELMVM ſuis finibus acceſſiſſe, oppidò lætatus eſt. Et dirigens ad eum quos familiariores ac digniores circa ſe habebat, quatenus Eccleſiam ſuam ſeq́; ipſum ſine mora dignaretur inviſere, obnixè deprecatus eſt. Mandavit inſuper Epiſcopo *Matiſconenſi* vt viro decenti honore occurreret, & officioſiſſimè deſerviret. Quod ipſe diligenter executus eſt. Vbi vero *Lugdunum* venimus; qua veneratione ab ipſo ſummo Pontifice & ſuis omnibus ſuſcepti ſimus, & enarrare difficile, & dictu fortaſſis eſt incredibile. Quo cum demoraremur, didicit ANSELMVS ex hijs quæ fama ferebat non multum ſuæ cauſæ profuturum, ſi ipſe in vlteriora procederet. Imbecillitas quoque ſui corporis reſiduæ viæ laborem perhorrebat, & inſidiæ quæ ab Indigenis illarum regionum ea tempeſtate commeantibus & maximè religioſi ordinis viris ſtruebantur, eum nonnihil retardabant. Itaque *Lugduni* reſedit, cunctis valdè acceptus & honorabilis.

Scriptam dehinc Epiſtolam vnam ſedis Apoſtolicæ Præſuli deſtinavit, in qua quid illi de hijs quæ acciderant ſuggeſſerit, quoque animi ſui deſiderium intenderit, tenor ipſius Epiſtolæ quam ſubſcribimus, deſignabit.

Willelmus II. Rex.

D*Omino & Patri cum amore reverendo, & cum reverentia amando ſummo Pontifici* VRBANO, *frater* ANSELMVS *ſervus Eccleſiæ* Cantuariæ *debitam ſubiectionem, & orationum devotionem. Novimus Domine reverende, & Pater diligende, quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſublimavit ſanctitatem veſtram in Eccleſia ſua ad conſulendum & ſubveniendum his, qui ad ſupernæ Patriæ requiem anhelantes, in huius ſæculi exilio diverſis fatigantur tribulationibus. Hac igitur ſpe & conſideratione, Ego humilis ſervus veſter in anguſtijs cordis mei ad ſinum paternæ & Apoſtolicæ pietatis veſtræ, per exhibitionem præſentiæ meæ, confugere diſpoſui, ſed hoc vtiq; facere non poſſum ſicut deſidero. Cur autem non poſſim, per præſentium latorem cognoſcetis. Quoniam ergo per memetipſum præſentiam veſtram ſecundum deſiderium meum adire nequeo, per literas vt poſſum clementiæ veſtræ anguſtias meas inſinuo, quatenus eius conſolatione eædem anguſtiæ mitigentur, & anima mea deſideratam tranquillitatem per affectum veſtræ compaſſionis ſe adipiſci gratuletur. Tanta enim eſt cordis mei tribulatio, vt nec verbis nec literis ſufficiam illam exprimere, ſed oro Deum qui novit occulta vt eam vos intelligere faciat, & per viſcera miſericordiæ ſuæ, viſcera veſtra, ad eius miſerationem ſecundum deſiderium & neceſſitatem meam commoveat. De hac tamen mea neceſſitate, & meo deſiderio aliqua aperio, per quæ, veſtram prudentiam poſſe intelligere quid mihi expediat non dubito. Notum eſt multis, mi Pater pie, qua violentia & quàm invitus, & quam contradicens captus ſim & detentus ad Epiſcopatum in* Anglia, *& quomodo obtenderim repugnantiam ad huiuſmodi officium, Naturæ, ætatis, imbecillitatis, & ignorantiæ meæ, quæ omnino omnes ſæculi actiones fugiunt, & inconſabiliter execrantur vt nullatenus illas tolerare poſſim cum ſalute animæ meæ. In quo Archiepiſcopatu iam per quatuor annos manens nullum fructum feci, ſed in immenſis & execrabilibus tribulationibus animæ meæ, inutiliter vixi, vt cotidie magis deſiderem mori extra* Angliam, *quam ibi vivere. Nam ſi ita vitam præſentem, ſicuti eram ibi finirem; plus videbam Animæ meæ damnationem quam ſalutem. Videbam enim multa mala in terra illa, quæ nec tolerare debebam, nec Epiſcopali libertate corrigere poteram. Ipſe quoq; Rex faciebat quædam, quæ facienda non videbantur de Eccleſijs, quas poſt obitum Prælatorum aliter quam oporteret tractabat. Me etiam, & Eccleſiam* Cantuarienſem *multis modis gravabat. Terras namq; ipſius Eccleſiæ, quas poſt mortem Archiepiſcopi* LANFRANCI, *cum in manu ſua Archiepiſcopatum teneret, militibus ſuis dederat, mihi ſicut eas idem, Archiepiſcopus tenuerat non reddebat, ſed inſuper alias ſecundum libitum ſuum, me Nolente, dabat. Servitia gravia & Anteceſſoribus meis inuſitata vltra quam ferre poſſem aut pati deberem à me exigebat. Legem autem Dei, & Canonicas & Apoſtolicas auctoritates, voluntarijs conſuetudinibus obrui videbam. De hijs omnibus cum loquebar, nihil efficiebam, & non tam ſimplex Rectitudo quam voluntariæ conſuetudines obtendebantur. Sciens igitur quod ſi hæc ita vſq; in finem tolerarem, in damnationem animæ meæ ſucceſſoribus meis tam pravam conſuetudinem confirmarem, nec de his placitare poteram (nullus enim aut conſilium aut auxilium mihi ad hæc audebat dare) petij à*

Rege

Rege licentiam adeundi veſtram Paternitatem quatenus illi & cordis mei anguſtias oſtenderem, & deinde eius conſilio & auxilio, quod ſalubrius eſſet animæ meæ agerem. Quâ de re iratus petijt vt de huius licentiæ petitione quaſi de gravi offenſa illi ſatisfacerem, & ſecurum illum facerem me deinceps nullo modo requiſiturum, pro aliqua neceſſitate, Apoſtolicum, nec ſaltem inde locuturum, aut ſi vnquam hoc facturus eram, in præſenti hoc facerem. Sic itaq; mare tranſij cauſa ad vos veniendi. Quod ſicut dixi facere non poſſum. Quoniam autem impoſſibile eſt me huiuſmodi vitæ concordare, aut animam meam in tali Epiſcopatu ſalvari, tum propter rerum quas dixi qualitates, tum propter meas multimodas & ſenſus, & morum, & naturæ, & ætatis imbecillitates; Hæc eſt ſumma ſupplicationis meæ propter quam ad vos ire volebam, vt ſicut Deum animæ meæ, & animam meam Deo deſideratis, per paternam & Apoſtolicam pietatem, quæ Cor veſtrum inhabitat, animam meam de vinculo tantæ ſervitutis abſolvatis, eiq; libertatem ſerviendi Deo in tranquillitate reddatis, ne abundantiore triſtitia ſicut iam nimis paſſa eſt abſorbeatur, & de dolore temporali ad æternum pertrahatur; deinde vt Eccleſiæ Anglorum *ſecundum prudentiam, & auctoritatem Apoſtolatus veſtri conſulatis. Omnipotens Dominus veſtram ſanctitatem Nobis in ſuæ gratiæ proſperitate diu ſervet incolumem, & conterat Sathanan & portas inferi ſub pedibus veſtris. Amen.*

Inter hæc *Romam* vſq; divulgatum eſt, Archiepiſcopum *Cantuariæ* Primatem *Britanniæ* multo auri & argenti pondere onuſtum mare tranſijſſe, *Romam* pergere. Accenſi ergo nonnulli cupiditate non bona viam obſervant, exploratores ponunt, laqueos parant, vt eum capiant. His tamen quam maxime homines *Alamannici* Regis intendebant, ob diſſenſionem quæ fuerat illis diebus inter Papam & ipſum. Supererat quoque ea tempeſtate Wibertus Archiepiſcopus *Ravennas* qui de Apoſtulatu quem contra jus invaſerat pulſus, omni Religioſæ perſonæ *Romam* petenti per ſe ſuoſq; modis qualibus poterat ſtruebat inſidias. Vnde quidam Epiſcopi, Monachi, & Religioſi Clerici ea ſæviente perſecutione capti, ſpoliati, multiſq; contumelijs affecti, necati ſunt. Spe igitur maximâ manus iniqua ſibi confiſa eſt, ſimili pœnarum genere ſeſe Anselmum damnaturam. Sed ille vt diximus, *Lugduni* remanſit, reditum nunciorum ſuorum ibi operiens. Cum verò malignantes illi moram, ex adventu ejus, extra ſpem paterentur, didicerint à Peregrinis eum validа corporis infirmitate tentum, à *Lugduno* amplius non promovendum. Quod dictum peregrinorum non fuit, ex toto, veritati contrarium. Infirmatus nempe fuerat, vt de ſanitatis illius recuperatone deſperatio Nos non parva teneret. Quo illi audito, conſternati ſunt animo, & quod de Anselmi diſturbatione ſpem habebant, perdiderunt. Verum langore, magna ex parte, ſopito, & rumore qui populos de proceſſu ipſius repleverat circumquaq; extincto, ecce quos *Romam* miſerat nunicij veniunt, & quod omni excuſatione ſublata eum ad ſe Papa præparare præcepit, referunt. Quod moror? Neſcius moræ, Apoſtolicis juſſis obaudit, viæ ſe periculis, mortem pro Deo non veritus, tradit.

Diſcedentes igitur à *Lugduno* tertia feria quæ ante Dominicam diem Palmarum erat, venimus in ſubſequenti Sabbatho ad villam quandam quæ *Aſpera* dicitur, in qua cum hoſpitati atq; refecti fuiſſemus, viſum Patri eſt decentius inter Monachos qui in eadem villa cohabitabant, quam inter villanos, nocte illa, Nos converſari, tum propter Religionem Monachici ordinis, tum propter Officium imminentis Noctis atq; diei. De re itaq; mandatum Monachis

WILLIELMVS II. Rex.

chis eſt; & alacres aſſenſerunt. Eramus quippe tres Monachi qui hoc quærebamus, Dominus videlicet & Pater ANSELMVS, præfatus BALDVINVS & ego qui hæc ſcribo frater EADMERVS. Qui ita ibamus quaſi pares eſſemus, nullo Patrem noſtrum coram alijs dominandi jure ſequente. Cum igitur Monachi illi nobiſcum, ſicut peregrinis, veſpertina hora loquerentur, & vnde veniſſemus percunctarentur, reſpondimus, de *Franciæ* partibus nos adventaſſe, & *Romam* vſq; ſi Deus concederet ire velle. At illi in nihili tenditis iniquiunt. Nam viam iſtam quam aggredimini nullus in habitu religioſo peragere poteſt quin capiatur, multiſq; injurijs afficiatur. Quod Archiepiſcopus *Cantuarienſis* intelligens, ſapienti conſilio vſus eſt. Propoſuit namq; idem vir ſe pro ſua, vt fertur, cauſa nuper *Romam* iturum, & venit vſq; *Placentiam*. Verum cum illic ſequentis viæ periculum didiciſſet, reverſus eſt, & nunc *Lugduni* moratur. Ad hæc BALDVINVS ait. Et ille bene quidem fecit, & Nos quia ſervitio Dei, & obedientia ſpiritualis Patris, ire compellimur, quantum nobis licuerit ducente Domino progrediemur. Quando vltra non potuerimus, ſalvâ obedientiâ noſtrâ revertemur. Ducat nos, aiunt, benignus Deus. Celebrato igitur inter eos Noctis officio atque Die, nos viæ reddidimus.

Ex hinc cum *Romam* proſpero itinere perveniſſemus, & ANSELMVS à Papa decentiſſime ſuſceptus de ſui adventus cauſa requiſitus fuiſſet, eo illam ordine retulit quo in Epiſtola ſua quam à *Lugduno*, vt diximus, ei direxit, ipſam digeſſit. Audit ille quæ feruntur & ſubventionem pollicetur. Scribit literas WILLIELMO Regi *Angliæ*, in quibus vt res ANSELMI liberas in Regno ſuo faceret, ac de ſuis omnibus illum reveſtiret, movet, hortatur, imperat. Scribit quoque ANSELMVS ſub eadem materia literas; & eas vna cum literis Papæ ipſi Regi deſtinat. Manſimus ergo *Romæ* decem diebus in palatio *Lateranenſi* cum Papa degentes.

Præerat eo tempore Abbas quidam, IOHANNES nomine, Cœnobio *Salvatoris* quod prope *Teleſinam* Vrbem ſitum eſt. Qui IOHANNES, *Romanus* genere, diſcendarum ſtudio literarum, jam olim *Franciam* venerat, ibiq; fama permotus ANSELMI qui tunc *Becci* Abbas erat; eum Religionis propoſito fervens adijt, eoque audito, *Becci* Monachus factus eſt. Quod vbi poſt aliquot annos, ad aures ſummi Pontificis VRBANI pervenit, IOHANNEM ipſum ad ſe accercitum præfati Cœnobij Abbatem fecit. Hic itaq; agnito Patrem ſuum ANSELMVM *Romam* veniſſe, miſſis Nuncijs omni ſtudio deprecatus eſt, quatenus ad ſe veniret atq; in ſua quadam manſione cui ſalubris aura favebat, ad evitandas *Romanæ* Vrbis ægritudines inſtanti dignaretur æſtate converſari. Quibus ille auditis, ſupernæ pietati ac fraternæ ſollicitudini gratias egit, ſummoq; Pontifici relatas preces innotuit. At ille, *O*, inquit *Divinæ miſerationis prædeſtinatio! Vere etenim promiſit Deus* IOSEPH *in Ægyptum ante* IACOB *Patrem ſuum. Quapropter, licet omnia, quæ habeo, tuis vtpote viri propter juſtitiam necne beati* PETRI *fidelitatem exulantis propoſuerim neceſſitatibus ſervitura, tamen quia vrbis iſtius aër multis & maxime peregrinæ regionis hominibus nimis eſt inſalubris, laudo, vt eas quo vocaris, ne quod ſuperna dignatio tibi providit, negligere videaris.* Adquieſcit ANSELMVS dicto Pontificis, & expectaturus quid Rex *Angliæ* reſpondeat litteris Papæ ac ſuis, partes, ad quos invitabatur, petijt. Occurritur ei cum lætitia & honore in omni loco ad quem ingreditur, & certatim ad miniſtrandum illi, quique parantur. Vbi verò loco ad quem ibat appropinquavit; adiuncta ſecum fratrum caterva IOHANNES obviam vadit, & Patrem ſuum more boni filij magna cum reverentia & exultatione ſuſceptum Monaſterio introducit. Exinde quoniam calor ibi cuncta torrebat, ducit eum in villam ſuam *Sclaniam* nomine, quæ in montis altitudine ſita, ſano jugitèr aëre converſantibus illic habilis extat.

His

His ferme diebus ROGERVS Dux *Apuliæ*, adunato grandi exercitu, *Capuanam* Civitatem, à ſua ditione reſilientem, obſidebat. Et auditâ famâ ANSELMI, directis Nuncijs, rogavit eum venire ad ſe, cupiens illum videre, & alloqui, atque per eum his quæ ſaluti ſuæ adminiculari poterant, informari. Ivit ergo Pater ad eum. Adhuc longè eramus; & ecce dux ipſe copioſa militum multitudine ſeptus, Patri occurrit, ac in oſcula ruens, ei, pro ſuo adventu, gratias egit. Plures exhinc dies in obſidione fecimus, remoti in tentorijs à frequentia & tumultu perſtrepentis exercitus. Cum autem inter hæc ſedis Apoſtolicæ Pontifex VRBANVS illò adventaret, & ei ab ANSELMO ac principibus totius exercitus obviam itum eſſet, ingenti ſæcularis gloriæ pompâ proſecutus, ductus eſt in tentorium quod ei propè nos erat cæteris excellentius conſtitutum. Sicque donec civitas in deditionem tranſijt, obſidio illius Dominum Papam & ANSELMVM vicinos habuit, ita vt familia illorum magis videretur vna quam duæ; nec facile quivis declinaret ad Papam qui non diverteret ad ANSELMVM.

Sed quid faciam? Si Dilectioni, ſi Reverentiæ, ſi Honori, qui ANSELMO ab vniverſis inter quos habitabat eo tempore, & veniebat, exhibebatur, ſcribenda ſingulatim immorari voluero, non immeritò indiſcretionis argui potero. Tantùm dico, quæ licet Rex *Angliæ* qui illum, vt prædictum eſt, de regno ſuo pepulit, tam literis quam largis muneribus omnes quos ratus erat ei poſſe detrimento exiſtere conatus fuerit adverſus eum commovere, tamen nihil profecit. quin potius ex his perſpicaciter intellectum eſt, virum ſimplicis juſtitiæ viam tenere, & omnino, contra æquum, fatigari. Nam cum literæ quæ directæ fuerant, nullam ipſi quâ jure argui poſſet culpam referendo inveherent nec latores earum à literis ipſis pejora dicendo diſſentirent, factum, vt & viri juſtitiæ firmius crederetur, & injuſtitia hominis, eum non æquo judicio fatigantis, magis ac magis publicata deteſtaretur. Quiq; igitur ex hoc illius cæperunt cauſæ favere, illius commodo, illius Honori ſe ſuaque pro voto certatim impendere. Dux ipſe, Ad quem ipſa mandata præ cæteris lata fuerunt, non conſideratis éis, Patrem multis precibus ad hoc flectere niſus eſt, quatenus ſecum dignaretur remanere & optimas terrarum ſuarum tam in villis quam in Caſtellis ſeu Civitatibus, juxta electionem ſuam, dono accipere eaſque in vſus ſuos ſuorumque, dum viveret, proprio jure vindicare. Alitèr igitur molimina Regis in ANSELMVM proceſſerunt ac ipſe ratus fuerat. Obſidione dehinc ſolutâ, ANSELMVS, cum Papa, ad *Averſanam* Civitatem vadit. Papa Civitatem, ANSELMVS, multâ prece invitatus, Abbatiam Sancti LAVRENTII, hoſpitandi gratia, petit. Igitur ANSELMO ab ipſius Cœnobij fratribus perfectæ caritatis obſequium exhibetur, & loquenti ſolito more quæ Dei ſunt, auditus ſtudioſe præbetur.

Conſiderans itaq; ANSELMVS apud ſe, quantam mentis inquietudinem & perturbationem fuerit paſſus in *Anglia*, & quomodo, nullus, exceptis aliquibus Monachis, eum, gratia fructificandi Deo, audire voluerit, quantaque mentis tranquillitate potitus, & quam fructuoſo ſtudio ſit à cunctis auditus poſt quam exivit de *Anglia*, omni deſiderio fervebat, curam *Angliæ*, cum Pontificatu, deſerere, & eis perpetìm abrenunciare. Huic quoque deſiderio non parum roboris impendebat, quod, omnium dubietate ſublatâ, videbat impoſſibile fore ſuos & WILLIELMI Regis mores in vnum amplius concordare. Ad ea nempè quæ illum in *Anglia* poſiti facere ſolere cognoveramus, nova quædam cotidie ab his qui inde veniebant publicè referebantur, in quibus, ita contra Dei juſtitiam obfirmatus intelligebatur, vt multi regionum illarum viri ſimul ac mulieres aliam de eo æſtimationem haberent, quàm de Chriſtiano Chriſtianos lex Chriſtiana docet habere. De quibus pauca brevi perſtringere placuit, ne ſolummodo nudis verbis quæ dicuntur, dici putentur. Quæ tamen ſicut illa accepimus ſimpliciter ponam, non aſtruens vera

an

an ſecus extiterint, an non. Ferebant igitur hi qui veniebant, quod eodem ferè tempore cum idem Rex *Rotomagi* moraretur, videri qui in Civitate ipſa degebant, ad eum convenire, conquerentes, nonnullos ex ſuis, ſpreto *Iudaiſmo*, Chriſtianos tunc noviter factos fuiſſe, atque rogantes, vt ſumpto pretio, illos; rejecto Chriſtianiſmo, ad Iudaiſmum redire compelleret. Adquieſcet ille & ſuſcepto pretio apoſtaſiæ, jubet ex *Iudæis* ipſis adduci ad ſe. Quid plura? Plures ex illis minis & terroribus fractos, abnegato Chriſto, priſtinum errorem ſuſcipere fecit. WILLIELMVS II. Rex.

Erat præter ea, illis diebus, adoleſcens quidam *Iudæus*, cui vno dierum per viam fortè eunti apparuit alter juvenis, vultu ac veſte decorus, qui interrogatus, vndè vel quis eſſet, dixit ſe jam olim ex *Iudæo* Chriſtianum effectum, STEPHANVM protomartyrem eſſe. *Sed eâ*, inquit, *causâ nunc de cælo ad terras deſcendi vt tu, abjectâ ſuperſtitione Iudaicâ, Chriſtianus efficiaris, & meo nomine Baptizatus, in Chriſto appelleris.* Dixit, & ab oculis ejus elapſus, non comparuit. Adoleſcens autem timore correptus, ilicò Preſbyterum adijt, quid viderit, quidvè audierit, clarâ voce innotuit; ſcq; in Chriſtum credere confeſſus, Baptiſmi gratiam ſtatim adeptus eſt. Quod factum cum pater ejus agnoviſſet, acri cordis dolore afficitur. Et æſtuans quonam modo ſuis ſacris filium poſſet reſtituere, didicit quemadmodum WILLIELMVS Rex *Anglorum* nonnullos hujuſmodi, pecuniæ gratis, nuper *Iudaiſmo* reddiderit. Ivit ergo ad illum, & qualiter perdidit filium ſuum, querulâ voce depromſit. Orat ſibi miſereri, & vnici more à ſe dilectum, paternis rogat legibus imperiali ſanctione reſtitui. Tacet ille ad rogata, nondum audiens quamobrem tali negotio ſeſe deberet medium facere. Advertit *Iudæus* myſterium cur ſuis precibus non reſponderet, & eveſtigiò ſexaginta Marcas argenti ſe ille daturum, ſi *Iudaiſmo* reſtitueret filium ſuum, pollicetur. Iubente igitur Rege, juvenis ipſe in conſpectum ſuum adducitur, & Rex illum hac voce alloquitur. *Queritur pater tuus de te, quod præter licentiam ſuam Chriſtianus effectus es, hoc ſi ita eſt, præcipio tibi quatenus, voluntati eis ſatisfaciens, omni ambage ſeclusâ* Iudaiſmo *te ſine mora reſtituas.* Cui juvenis reſpondens. *Domine Rex*, ait, *vt puto, jocaris.* At ille indignatus, *Tecum*, inquit, *jocarer ſtercoris fili? Recede potiùs & præceptum meum velocius imple. alioquin per vultum* de LVCA *faciam tibi oculos erui.* Tunc Adoleſcens animæquior factus, voce conſtanti ita reſpondit. *Vtique non faciam. Verum noveris, quia ſi bonus Chriſtianus eſſes, nunquam de ore tuo talia protuliſſes. Chriſtiani etenim eſt, eos qui à Chriſto per incredulitatem ſeparati ſunt, ei conjungere; non autem eos qui illi per fidem juncti ſunt ab eo ſeparare.* Confuſus Princeps in iſtis, contumelijs affectum Iuvenem cum dedecore juſſit ſuis conſpectibus eliminari. Qui expulſus, pâtrem ſuum, eventu rei pro foribus præſtolantem, invenit. In quem animatus, *Fili*, ait, *mortis, & Pabulum externæ perditionis, non ſufficit tibi damnatio tua niſi & me tecum præcipites in eam? Ego verò cui jam Chriſtus patefactus eſt, abſit vt te vnquam pro patre agnoſcam, quia pater tuus Diabolus eſt.* Dum iſta ita dicuntur, ad juſſum Regis, introducitur ante eum *Iudæus*, & ait illi Rex. *Ecce feci quod rogaſti, redde quod promiſiſti.* At ille, *Filius meus jam nunc & in Chriſti confeſſione conſtantior, & mihi eſt ſolito factus infeſtior: & dicis, feci quod petiſti, redde quod promiſiſti? Immò quod cæpiſti, primò perfice, & tunc demum de pollicitis age. Sic enim convenit inter nos. Feci*, dixit, *quantum potui: verùm quamvis non proficerim, minimè tamen feram me ſine fructu laboráſſe.* Anguſtiatuſq; *Iudæus* ex his, vix obtinuit, vt, datâ medietate promiſſæ pecuniæ, alia ſibi medietas laxaretur.

Præter hæc quoque, per id temporis, ferebatur, eum in tantam mentis elationem corruiſſe, vt nequaquam patienter audire valeret, ſi quivis vllum negotium quod vel à ſe, vel ex ſuo præcepto foret agendum, poneret ſub conditione voluntatis Dei fieri. Sed quæque acta ſimul & agenda ſuæ ſoli induſtriæ ac fortitudini volebat aſcribi. Quæ mentis elatio ita excrevit in eo, vt, quemadmodum

admodum dicebatur, crederet & publicâ voce aſſereret nullum Sanctorum cuiquam apud Deum poſſe prodeſſe, & ideò nec ſe velle, nec aliquem ſapientem debere beatum PETRVM, ſeu quemlibet alium quo ſe juvaret interpellare. Hac fide in ipſo proficiente, ad hoc quoque lapſus eſt, vt Dei judicio incredulus fieret; injuſticiæq; illud arguens, Deum aut facta hominum ignorare, aut æquitatis ea lance nolle penſare aſtrueret. Exempli cauſa, quinquaginta circiter viri quibus adhuc illis diebus, ex antiqua *Anglorum* ingenuitate, divitiarum quædam veſtigia arridere videbantur, capti ſunt, & calumniati, quod Cervos Regis ceperint, mactaverint, manducaverint. Negant illi; vnde ſtatim ad judicium rapti, judicantur, injectam calumniam, examine igniti ferri, à ſe propulſare debere. Statuto itaque die, præfixi pœnæ judicij pariter ſubacti ſunt remotâ pietate & miſericordiâ. Erat ergo, miſeriam videre. verum omnipotens Deus cui miſericordiam & judicium canit Dauidicus Pſalmus, innocentia eorum, ſervatis miſericorditer ab exuſtione manibus omnium, cunctis oſtendit, & malitia hominum eos impiè deſtruere cupientium quàm injuſta fuerit, juſto judicio declaravit. Igitur cum Principi eſſet relatum condemnatos illos, tertio judicij die ſimul omnes inuſtis manibus apparuiſſe, ſtomachatus taliter fertur reſpondiſſe. *Quid eſt hoc? Deus eſt juſtus Iudex? Pereat, qui deinceps hoc crediderit. Quare per hoc & hoc meo judicio amodò reſpondebitur; Non Dei quod pro voto cujuſque hincindè plicatur.* Hæc & hujuſmodi plura his atrociora quæ à diverſis non ignobilis famæ hominibus, de WILLIELMO illo tunc temporis nunciabantur, magnò vt diximus ANSELMVM accendebant Pontificatui *Angliæ* abrenunciare; ſcientem videlicet mores ſuos moribus ipſius nullâ poſſe ratione amplius concordare.

Poſtulaturus igitur à ſummo Pontifice ipſius vinculi, quo ſe nimis aſtingi gemebat, relaxationem, eum adijt, ei ſui cordis anxietatem innotuit, miſereri ſibi popoſcit, id eſt, vt ab onere curæ Paſtoralis, quod importabile ſibi quia infructuoſum videbat, ſe relevaret, obnixè rogavit. Audit Papa quod ille poſtulat, & ilicò miratus, exclamat. *O Epiſcopum! O Paſtorem! Nondum cædes, nondum vulnera perpeſſus es. & jam Dominici curam ovilis ſubterfugere quæris? Chriſtus in cura ovium ſuarum probat* PETRI *amorem erga ſe. &* ANSELMVS, ANSELMVS *inquam ille ſanctus, ille talis ac tantus vir, ſolummodò quieſcere volens, oves Chriſti & ante pugnam luporum morſibus dilaniandas non veretur exponere? Ah quid dicam? Quo amore ſperat Domino copulari, qui hoc fugit quo ipſe Dominus ſe teſte probatur amari? Abſint hæc à te, abſint à tua religione, dilectiſſime frater* ANSELME. *Potiùs ne me in iſtis vlteriùs inquietes, ſcias quod non ſolum non concedo tibi facere quod petis, immò ex parte Dei omnipotentis vice beatiſſimi* PETRI *Apoſtolorum Principis tibi per ſanctam obedientiam præcipio, quatenus curam* Anglici *regni tibi commendatam quamdiù retinere, vt hactenus poteris, non abijcias. Quod ſi propter tyrannidem Principis, qui nunc ibi dominatur, in terram illam redire non permitteris, jure tamen Chriſtianitatis ſemper illius Archiepiſcopus eſto, poteſtatem ligandi atque ſolvendi ſuper eam dum vixeris obtinens. Et inſignibus pontificalibus more ſummi Pontificis vtens vbicunque fueris.* Ad hæc ille, *Obedientiam Pater non abijcio; ſed ſi non diſplicet, quid animo geram, paucis ſuggeram. Credat, ſi placet, excellentia veſtra, quoniam ſi cædes, ſi vulnera, ſi mors ipſa, mihi pro tutela & defenſione ovium Chriſti intenderetur ſpero non aufugerem, ſi me conſcientia mea non fallit. At nunc, vt de Rege ipſo, qui me, ſicut notum eſt, de regno ſuo expulit, taceam, ipſi quos oves, & Epiſcopi quos adjutores habere debebam, & qui mihi obedientiam profeſſi ſunt, omnes in commune ad hoc me ducere conabantur, quatenus ſub obtentu juſtitiæ contra juſtitiam facerem, id eſt, obedientiæ beati* PETRI *abrenunciarem, ne fidem quam debebam Regi terreno violarem. Quibus dum niterer perſuadere, me vtrumque horum, altero inviolato, poſſe ſervare, (quandoquidem Dominus jubeat,* quæ Cæſaris Cæſari, & quæ Dei ſunt Deo reddi) *obijciebat hoc apud ſe in vſu*

non

non haberi; nec velle de Domino ſuo hanc injuriam ſuſtinere, vt aliquis in regno ejus cuilibet intenderet, niſi ei vel per eum. Et ego, Pater, inter tales quid facerem? Reſpondit; *Ratione duceris. Ego quoq; ne de his atque alijs tibi non jure illatis videar non curare, eaq; gladio Sancti* Petri *nolle vindicare, moneo quatenus Concilio quod apud* Barum, *ante corpus beati* Nicholai, *Kalendis Octobris celebrare conſtitui, præſentiam tuam exhibeas, vt quod de ipſo Rege* Anglico *ſuiſq; ac ſui ſimilibus qui contra libertatem Eccleſiæ Dei ſe erexerunt, mediante æquitatis cenſurâ, me facturum diſpoſui auditu viſuq; percipias.* Dehinc ad habitaculum ſuum *Sclaviam* Anselmvs revertitur quietem & paupertatem, oblatis divicijs, anteponens.

Inſtante autem termino Concilij, ad Apoſtolicum reverſus eſt; & cum eo, *Barum* vſque profectus. In ipſo verò concilio, dum plurima de fide Catholica, ſumus Pontifex, facundâ ratione, rationabiliq; facundiâ diſſeruiſſet, mota eſt quædam quæſtio, ex parte *Græcorum* Evangelicâ autoritate probare volentium, *Spiritum Sanctum proceſsionem non habere niſi tantùm à Patre.* Huic errori tum multis argumentis, tum plurimis rationibus Papa contraire niſus, inter alia quiddam de Epiſtola ſibi olim ab Anselmo, de Incarnatione verbi, editâ & directâ, exempli gratia, intulit, quod ſuæ diſputationi non parùm claritatis ac firmitudinis attulit. Verùm, cum nonnulla obijcerentur & redditæ rationes, quemadmodum inſtabilibus mos eſt, diſquiſitæ enucleatius exponi peterentur, imperatum ſilentium primus ipſe Pontifex rupit alta noce dicens; *Pater & Magiſter* Anselme, *Anglorum Archiepiſcope, vbi es?* Sedebat enim idem Pater in ordine cæterorum inter primos Concilij Patres, & ego ad pedes ejus. vbi ergo ſe requiri audivit, ſurrexit continuò, & reſpondit. *Domine Pater, quid præcipitis? Ecce me.* At ille, *Quid quæſo facis? Cur in aliorum ſilentio degis? Veni, veni, obſecro; aſcende vſq; ad nos & pugnans pro Matre tua & noſtra, adjuva nos, cui ſuam integritatem vides* Græcos *iſtos conari adimere & nos in id ipſum nefas, ſi facultas eis tribuitur, præcipitare: Succurre igitur quaſi vere pro hoc à Deo miſſus huc.* Videres itaq; circa ſolium Papæ quoſq; perſtrepere, ſedes mutare, locum ſedendi viro parare, & ſic demum honorificè levatum ad ſe propè Papam collocare, concilio ſtupente ad hæc, & percunctante quis eſſet aut vnde. Tum compreſſo tumultu, omnibus in commune viri ſanctitatem atque induſtriam Papa expoſuit; & quia propter juſtitiam multas perſecutiones paſſus, atq; injuriâ de ſua ſit terra expulſus, reverendâ voce innotuit. Cum igitur ad imperium ejus Anselmvs preſtò eſſet, motæ quæſtioni mox reſpondere, viſum nonnullis eſt melius fore, in craſtinum rem differri, quo liberioribus animis dicenda expeditiùs proponerentur. Incraſtino itaq; maturius conventu diſpoſito, Anselmvs ex condicto debitum ſoluere poſtulatus eſt. Surrexit ergo & coram vniverſis in edito ſtans, ſic de negotio, regente cor & linguam eis Spiritu Sancto, tractavit, diſſeruit, abſolvit, vt in ipſo conventu nemo exiſteret qui non inde ſibi ſatisfactum conſentiret. Sed quibus hoc Argumentis, quibus rationibus, quibuſve divinæ Scripturæ auctoritatibus & exemplis egerit, ſcribere ſuperſedemus, eo quod ipſemet Anselmvs poſtmodum inde diligentius atque ſubtilius tractans, egregium opus ſcripſit idque per multa terrarum loca vbi ejuſdem erroris fama pervenit ab amicis ſuis rogatus, direxit. Ergo vbi finem dicendi fecit intendens in eum ſummus Pontifex, ait, *Benedictum ſit cor & ſenſus tuus, & os & ſermo oris tui ſit benedictus.* Hinc in laude Viri demoratum eſt, & fides ejus atque prudentia divulgata, ac magnificata, nec non eorum perfidia ſi qui forent qui eà quæ de propoſita quæſtione docuit, ſuſcipere & credere nollent, exprobrata ac perpetuo anathemate percuſſa atque proſtrata.

Procedente deinceps ratione de Rege *Anglorum* ſermo conſeritur, & ſiniſtra quædam de ipſo publicè prædicantur, Anselmo, inter illa, demiſſo

Willielmus II. Rex.

vultu ſedente & loquentes nullo favore proſequente. Tandem de venditione & oppreſſione Eccleſiarum de quibus inter alia vituperabatur, necne de injurijs Anselmo illatis Apoſtolicus acriter quæſtus eſt. *Quem propterea*, inquit, *etiam Regni ſui fecit extorrem quoniam à beati* Petri *fidelitate & obedientia nequivit ſeparare.* Et adjecit. *Ecce vita illius tyranni qualis ad Apoſtolicam ſedem ſæpè delata eſt. Cui pro correctione ſui plura multotiens cohoratoriâ ſimul, & caſtigatoria ſuaſione verba mandavimus, ſed afflictio atque depulſio tanti viri quem coram videtis ſatis innuit quantum profecimus. Ad hæc, fratres, quid ſentitis? Quid decernitis?* Dixerunt. *Sententia plana eſt & judicium evidens. Si enim ſemel, ſi ſecundo, ſi tertio vocaſti, & renuit audire, renuit diſciplinam accipere, reſtat vt gladio Sancti* Petri *ſub anathematis ictu percuſſus, quod meruit, ſentiat, donec à ſua pravitate diſcedat.* Reſpondit. *Ita eſt.* Audiens hæc Anselmus illicò ſurrexit, & flexis genibus coram Papa, præfatum Regem jam tunc excommunicare parato, vix obtinuit ne in Regem faceret, quod communis omnium ſententia promulgavit. Qui ergo bonitatem viri ſolo prius fuerant auditu edocti, nunc eum facto ſe experiri gaviſi ſunt, dum illum & pro malo bonum reddere & pro perſequente ſe non ficta vident prece intercedere. Admirabilis itaque vniverſis factus eſt.

Inter hæc ego, Patri per omnia præſens, aderam, paratus videlicet ad ſervitium ejus. Et quia mihi ab infantia hic mos erat, ſemper nova quæ fortè ſed maxime in Eccleſiaſticis, occurrebant diligenti intentione conſiderare, ac memoriæ commendare, diſpoſitum Concilium, loca, & ordines perſonarum, modòs & examinationes cauſarum, curioſa fortaſſe magis quam ſagaci mente & oculo, hinc inde vt pote qui nunquam prius talia videram modeſto intuitu conſideravi. Ecce autem, cum illis intenderem, occurrit, quem antea bene noveram, Archiepiſcopus *Beneventanus*, cappâ præ omnibus qui conventui ipſi intererant, precioſiori decoratus (Papa enim non cappâ ſed caſulâ & pallio deſuper redimitur) concilio præſidebat. Ego igitur, intuens cappam Antiſtitis *Beneventani* & eam, vt dixi, cæteris præſtare perſpiciens, recordatus ſum verborum, quæ puer à ſenioribus Eccleſiæ noſtræ Edwio ſcilicet magnificio viro Blachemanno atq; Farmanno alijſq; nonnullis olim audieram. Solebant etenim ijdem memorabiles viri ſæpe narrare quod, ipſis adoleſcentiæ primordia agentibus, Imma Regina, cujus in capite hujus operis habita mentio eſt; inter multa bona quæ Eccleſiæ Chriſti *Cantuarienſi* contulit, Brachio beati Apoſtoli Bartholomæi, ipſam Eccleſiam, diſponente Domino ſuo Cnud Rege *Anglorum*, ſublimaverit. Quæ res, qualiter acta fuerit, hoc modo (quod per exceſſum cœptæ narrationis dici patientèr quæſo accipiatur) vno ſenſu, pari ordine referebant. Tempore aiunt quo ipſa Domina, ſicut Regina, in regno *Anglorum* magna & præpotens habebatur, Pontifex Eccleſiæ *Beneventanæ* venit in *Angliam*, quem ſicut ipſe ferebat, immanis fames certis præſagijs totam *Apuliam* afflictura illo deduxerat, cupiens aliquo modo ſi non poſſet toti Provinciæ, ſaltem ſuis civibus tantum malum propulſare. Is iter ingreſſus Brachium beati Bartholomæi Apoſtoli ſecum tulerat, ſpe ſibi certa promittens ſe per illud multa lucraturum. Idem quippe Brachium, ob hujuſmodi neceſſitudinum contrahenda ſubſidia in ipſa Eccleſia *Beneventi* à reliquo corpore ſervabatur remotum. Epiſcopus itaque, tranſita *Italia*, venit in *Galliam*, quæ ſibi dabantur, gratanter vbique bona ſuſcipiens. Audita verò diviti fama regni *Anglorum*, ratus eſt ſibi eò progrediendum, ex aliorum eventibus ſperans ſe illic amplius cæteris regionibus adquiſiturum. Præfata quoque Regina magni nominis & divulgatæ famæ habebatur; Quam bonitas ſua, & qua ſuper Eccleſias reſpiciebat, largitas, ei pepererat. Pontifex igitur *Angliam* veniens, ipſam Reginam adijt, & illius allocutione potitus, quid detulerit, quam ob cauſam tam remotas orbis adierit partes, inſinuavit. At illa hominis caritativo labore ad miſericordiam flexa de ſuis ei copioſe largita eſt, &

& illum patriam remeare nec non eis quibus imminens famis periculum formidabat, ſubvenire ortata eſt. Sed ipſe intelligens non ſufficere ſibi ad ſuum negotium quæ habebat, eos quos magis familiares in curia ipſi Dominæ eſſe acceperat, percunctatus eſt, vtrum Os quod attulerat, dato pretio, Reginæ in jus proprium transferre curæ eſſet. Quid multa? Inveſtigatur de re animus Dominæ, & invenitur promptiſſimus eſſe certam ſe, tantummodo Epiſcopus faceret ipſum Os nominati Apoſtoli reverà fuiſſe, & taliter vt ipſamet teſtaretur ſibi, ſublatâ omni ambiguitate, ſatisfactum. Ad quod ille. Quo inquit modo. *Super corpus*, ait, *Dominicum & ſuper Sanctorum reliquias quas ei proponam, jurejurando, reliquias de quibus agitur veracitèr eſſe de corpore beati Apoſtoli* BARTHOLOMÆI, *& id remota omni æquivocatione atq; ſophiſmate faciat. Hoc*, inquit Epiſcopus, *ſecurè me facturum polliceor.* Veniens itaquè *Cantuariam* cum Brachio ipſo, prout illi Rex & Regina dictaverant, decentèr ſuſceptus eſt. Aſtante igitur ipſâ, Monachorum quoq; ac Clericorum immenſo agmine eam vallante, inter quos etiam ſupra memorati viri à quibus hæc accepimus ſe præſentes fuiſſe teſtati ſunt, numeroſaq; vtriuſq; ſexus & ætatis multitudine, ob hoc convolante & audiente, jurando ſuper Altare & Corpus Chriſti necne Sanctorum reliquias quas beatum GREGORIVM Sancto AVGVSTINO alioſque *Romanos* Pontifices alijs Archiepiſcopis deſtinaſſe ſcitur, aſſeveravit, ipſum Os de quo ſermo habebatur beati BARTHOLOMÆI Apoſtoli proprium fuiſſe nec ipſi aſſertioni ſuæ aliquid omnino ſophiſmatis aut æquivocationis ineſſe. Quo facto, memorabilis Domina quamplures argenti libras antiſtiti contulit, & Oſſe potita illud Eccleſiæ Chriſti *Cantuarienſis* ſolemni donatione ex parte Regis CNVDI ſuaq; conceſſit. Illis quippè diebus hic mos *Anglis* erat, patrocinia Sanctorum, omnibus ſæculi rebus anteferre. Pontifex quippe ſedis ipſius ÆOBLNOTHVS nomine, inter reliqua quæ homini dedit, cappam illi valdè precioſam aurifrigio ex omni parte ornatam dedit, quæ & illius Eccleſiæ decori & Eccleſiæ *Cantuarienſis* futuris temporibus tantæ exiſteret teſtimonio & probationi. Ego igitur, cum vt dixi, concilio præſens antiſtitem *Beneventanum*, cappâ reliquis præſtante ornatum viderem, & eam ex his quæ olim audieram optimè noſſem, non modice lætatus, & cappam & verba mihi puero ex inde dicta Patri ANSELMO oſtendi. Mox celebrato Concilio, vbi *Beneventanum* ipſum adij, & inter alia mutuæ dilectionis colloquia cæpi de eadem cappâ loqui, & vnde illam haberet quaſi neſcius interrogavi; ſummam rei expoſuit, & eam ordine quo deſcripſi ſuam Eccleſiam ab Eccleſia *Cantuarienſi* adeptam eſſe declaravit. Qua de re, certior effectus, putavi aliquibus gratum hoc ipſum huic opuſculo indere, licet propoſitum narrationis tramitem me hoc agendo, non neſcirem excedere. Quo peracto, ad cæptum redeamus iter, finito concilio à *Baro* diſceſſimus, comitatum Papæ *Romam* vſque non deſerentes.

Intereà revertit nuncius quæ à *Roma* ad Regem *Angliæ* deſtinatum ſupradiximus, referens ipſum Regem ſuſceptis quidem quoquo modo literis Papæ literas ANSELMI nullo voluiſſe pacto ſuſcipere, imò cognito illum eſſe Hominem ejus juraſſe, per vultum Dei, quia ſi feſtinè terram ſuam non exiret, ſine retractatione oculos ei erui faceret. WILLIELMVS II. Rex

Verùm, poſt dies aliquot, ex quo *Romam* reverſi fuimus venit, miſſus à Rege, WILLIELMVS cujus in exitu *Angliæ* mentionem fecimus, Domino Papæ ad literas quas pro ANSELMO miſerat reſponſurus. Dicebat ergo Pontifici. *Mandat tibi Dominus meus Rex, ſibi non parvæ admirationi eſſe quod velut in mentem tibi cadere potuit vt eum, pro reſtitutione rerum* ANSELMI, *interpellares.* Et ſubdidit. *Si cauſam quæris, hæc eſt. Quando de terra ſua diſcedere voluit apertè minatus eſt ſe illo diſcedente totum Archiepiſcopatum in Dominium ſuum accepturum. Quoniam igitur nec his minis conſtrictus quin exiret, omittere noluit, juſte ſe putat feciſſe quod fecit, & injuriâ reprehendi.* Ad hæc

Papa; *Accuſat eum*, inquit, *aliunde?* Reſpondit. *Non.* Papa: ait; *quis unquam audivit talia? pro hoc ſolo, primatem Regni ſuis omnibus ſpoliavit, quia ne ſanctam Matrem Eccleſiam omnium* Romanam, *viſitaret, omittere noluit? Verè & ſine omni ambiguitate, dicere poſſumus à ſæculo tale quid non eſſe auditum. Et pro tali reſponſo mirabilis homo huc te fatigaſti? Redi quantocius redi; & præcipe illi ex parte beati* PETRI *quatenus mota omni contradictione illum ſuis omnibus integrè reveſtiat, ſi excommunicari recuſat. Itaq; fac vt quid hinc velit ſcire me faciat ante Concilium quod tertia hebdomadâ Paſchæ in hac vrbe ſum celebraturus. alioqui certiſſime noverit ſe in eodem Concilio damnationis ſententiâ puniri, quam promeruit.* At ille. *Priuſquam abeam, tecum ſecretius agam.* Manſit ergo ibi per dies plurimos idem WILLIELMVS, prudenter operam dando hos & illos ſuæ cauſæ fautores efficere; ac, vt Domini ſui voluntati ſatisfaceret, munera, quibus ea cordi eſſe animadvertebat diſpertiendo, & pollicendo parvi habere. Deductus ergo à ſententia *Romanus* Pontifex eſt, ac pro voto WILLIELMI, inducias vſque ad feſtum Sancti MICHAELIS dedit Regi. Acta ſunt hæc in ipſis ſolemnijs Nativitatis Chriſti.

Quod videntes, vane nos ibi conſilium nihil auxilium operiri intelleximus, petitâq; licentiâ *Lugdunum* remeare decrevimus; Quam licentiam cum nullatenus impetrare potuiſſemus remanſimus *Romæ* vſque ad præfinitum tempus Concilij, continuè circa Papam degentes & quaſi in commune viventes. Nec enim duæ, ſed vna videbatur amborum curia eſſe. Vnde & ipſe Papa frequenter ad ANSELMVM veniebat, letè cum eo ſeſe agendo; & curiam faciendo ei dedit quoque illi hoſpitium in quo converſabamur eo jure vt ſi aliquando *Romam* rediret contra omnes homines illud ſibi vendicaret. Ipſe in conventu Nobilium, in proceſſionibus, in ſtationibus, ſemper & vbiq; à Papa ſecundus erat, præ cunctis honoratus, cunctis acceptus, & ipſe cunctis ſimplici humilitate ſummiſſus.

Cum verò ad Concilium ventum eſſet, & Epiſcopis qui de *Italia* & *Gallia* venerant, ſuas ſedes ex conſuetudine vendicantibus, nemo exiſteret qui ſe vel audiſſe vel vidiſſe Archiepiſcopum *Cantuarienſem Romano* Concilio ante hæc interfuiſſe diceret, vel ſcire quo tunc in loco ſedere deberet, ex præcepto Papæ, in Corona ſedes illi poſita eſt, qui locus non obſcuri honoris in tali conventu ſolet haberi. Igitur dum in ipſo Concilio multa tractarentur, multa diſponerentur, multa obſervari decernerentur, nec tamen ab omnibus partim propter conventus immenſitatem, partim propter intrantium & exeuntium à corpore B. PETRI ſtrepitum & concrepationem, clarè intelligerentur, præcepit ipſe Pontificum ſummus *Lucenſi* Epiſcopo, REINGERO nomine, quatenus in medio cæteris eminentior ſtaret, norâ quâ pollebat voce, quæ ſtatuta erant, cunctorum auribus expreſsè deponeret. Paret ipſe præſidentis Imperio. Verùm nonnullis ab eo capitulis in audientia omnium diſertè expoſitis, ſubito admirantibus cunctis; vultu, voce, ac geſtu corporis in alium habitum demutatus eſt. vnde ſuorum luminum acie in circumſedentes directa, vulneratæ mentis dolorem vltrà diſſimulare non potuit. Ruptâ igitur decretorum ſerie, quæ exponenda ſuſceperat, intulit dicens; *Sed videlicet quid faciamus? Præceptis ſubditos oneramus, & iniquis tyrannorum ſævitijs non obviamus. Oppreſſiones namque quas ipſi, ſua tyrannide Eccleſijs inferunt, & expoliationes perſonarum quæ tuendis illis inſtituta ſunt quotidiè ad hanc ſedem referuntur; conſilia & auxilia, ſicut à Capite omnium, requiruntur: Sed quo terminentur effectu, heu totus mundus novit & inde conqueritur. De cujus mundi remotiſſimis partibus vnus ecce inter nos modeſtâ taciturnitate quieſcens, mitis reſidet, cujus ſilentium clamor magnus eſt, cujus humilitas & patientia quo declivior atque manſuetior eo ſublimior eſt ante Deum & in nos ferventior, iſte vnus, vnus inquam iſte, quàm crudeliſſimè afflictus, quàm injuſtiſſimè ſuis omnibus expoliatus, venit huc judicium & æquitatem Apoſtolicæ ſedis de negotio ſuo efflagitans. Iam annus ſecundus eſt quo huc venit; ſedne quid hucuſque ſubventionis invenit?*

venit? Si de quo dico non omnes agnoſcitis, ipſe eſt Anselmvs *Archiepiſcopus Anglicæ Regionis.* His dictis virgam Paſtoralem quam manu tenebat tertiò pavimento illiſit, indignationem ſpiritus ſui, compreſſis exploſo murmure labijs & dentibus, palàm cunctis oſtendens. Ad hæc Papa ei innuens ait, *Frater* Reingere, *ſufficit, ſufficit. De hac re bonum conſilium erit.* At ille, producto in eum ſpiritu, inquit, *Et equidem expedit. Nam aliter eum qui juſta judicat non tranſibit.* Deinde ad perdicenda Concilij Decreta monitus, verba reſumpſit, ac in fine dicendi, ne parvi penderetur injuria Anselmo illata, repetijt, monuit, & ſeſſum ivit. Hæc omnia, cum Pater Anselmvs audiſſet, & tandem circa finem verborum de ſe dicta intellexiſſet, oppidò miratus eſt, ſciens ſe nec homini de re locutum fuiſſe, nec à ſe vel vllo ſuorum, vt talia diceret, proceſſiſſe. Sedebat ergo vti ſolebat, ſilenter auſcultans. Willielmvs II. Rex.

Inter vltima verò Synodi, jam reciſis quæ recidenda, & ſtatutis quæ viſa fuerant conſtituenda, in adverſarios ſanctæ Eccleſiæ, Excommunicationis ſententiam cum toto Concilio, Papa intorſit; qua ſententia omnes quoque Laicos Inveſtituras Eccleſiarum dantes, & omnes eaſdem Inveſtituras de manibus illorum accipientes, necne omnes in officium ſic dati honoris hujuſmodi conſecrantes, pari modo involvit. Eos nihilominùs ſub ipſius anathematis vinculo colligavit, qui pro Eccleſiaſticis honoribus Laicorum hominum Homines fiunt; dicens nimis execrabile videri manus quæ in tantam eminentiam excreverint, vt, quod nulli *Anglorum* conceſſum eſt, Deum cuncta creantem ſuo miniſterio creent, & eundem ipſum pro redemptione & ſalute totius mundi ſummi Dei Patris obtutibus offerant, in hanc ignominiam detrudi, vt Ancillæ fiant earum manuum quæ die ac nocte obſcœnis contagijs inquinantur, rapinis ac injuſtæ ſanguinum effuſioni addictæ commaculantur. His præſentes fuimus; hæc conſpeximus; his, ab vniverſis, Fiat, Fiat, acclamari audivimus; & in his conſummatum Concilium ſcimus.

Poſterà die, acceptà licentià, *Romà* digredimur, nil judicij vel ſubventionis, prætérquàm quod diximus, per *Romanum* Præſulem nacti. Via verò redeundi tunc temporis multis erat periculis obnoxia; ſed, protegente nos Domino, pericula cuncta evaſimus, ac *Lugdunum* illæſi pervenimus vbi cum ſumma veneratione gaudioq; ſuſcepti, & à Pontifice Civitatis detenti, manſionem noſtram illic firmavimus, amiſſà omni fiduciâ vlteriùs tempore Willielmi Regis *Angliam* remeandi. Habitus eſt ergo ibi Anselmvs, non ſicut hoſpes, aut peregrinus, ſed ſicut indigena, & verè loci Dominus; vnde nuſquam ipſe ipſius vrbis antiſtes, eo præſente, ſuo volebat loco præſidere, ſed, præſidente vbiq; Anselmo, inferioris & ſuffraganei loco ſimul & officio, mirâ ductus humilitate fungebatur. Anselmvs feſtivitates, ſacros ordines, Eccleſiarum dedicationes celebrabat, & Pontificalia quæque officia adminiſtrabat.

Sed cum multi agnità benevolentiæ ejus amplitudine, ad eum concurrerent & Sacramentum impoſitionis manus Epiſcopi ab illa ſibi ac ſuis conferri depoſcerent, ipſe, qui in Epiſcopalium officiorum adminiſtrationibus ſemper nutum Pontificis expectabat, leui affabilitate reſpondebat, ſuum non eſſe tale quid in Parochia alterius Epiſcopi, eo inconſulto, præſumere. In quo eum ratione agi intelligentes, mox ad ſuum Epiſcopum nuncios dirigunt, &, quà benignitate vir ad ſuas preces reſponderit, innoteſcentes, orant illum rogari pro ſe. De re ergo à Pontifice appellatus, immo per totam Parochiam ſuam hoc & alijs pontificalibus officijs in illius voluntatis deliberatione poſitis, omnes admittere, neminem ab ipſius gratia Sacramenti patiebatur immunem diſcedere. Fiebat itaque frequens populorum concurſus, & nonnunquam in hoc ſolo expendebatur dies totus, ita vt nos, qui ei miniſtrabamus, gravi tædio ſæpe fatigaremur, ipſo ſemper jocundo vultu & hilari exiſtente. Crevit autem in eum mira quædam ex his & inaudita dilectio omnium, & bonitas ejus divulgabatur per circuitum.

WILLIELMUS II. Rex.

Inter hæc, per populos fama diſperſit VRBANVM ſedis Apoſtolicæ, præſulem, præſenti vitæ modum feciſſe. Si quidem prius obijt, quàm quæ à Rege *Anglorum* pro cauſis ANSELMI expectabat reſponſa ſuſciperet. Qui deceſſus vitæ, vbi ejuſdem Regis auribus inſonuit, reſpondit. *Et Dei odium habeat qui inde curat.* Adjecitque, *Ille verò qui modo Papa eſt cujuſmodi eſt?* Cui cum in aliquibus ANSELMO Archiepiſcopo ſimilis diceretur, ait, *Per vultum Dei, ſi talis eſt, non valet. Verumtamen ſit modo ipſe per ſe, quia per hoc & hoc Papatus ſuus non aſcendit hac vice ſuper me. Ego interim libertate potitus agam quod libet.* Nec enim putabat Apoſtolicum Orbis poſſe in regno ſuo eſſe cujuſlibet juris, niſi permiſſus à ſe. Qualiter ergo deinceps ſeſe habuerit ad alia feſtinanti, ſcribere oportunum non eſt. Attamen libertate qua ſe potitum gloriatus eſt, non diù frui permiſſus eſt. Prius enim quam annus tranſijt, inſperatâ & ſubitâ morte percuſſus eam perdidit. October namque audivit eum gloriantem; ſecunda dies ſequentis Auguſti vidit eum expirantem. Siquidem illâ die manè pranſus in ſylvam venatum ivit, ibique ſagittâ in corde percuſſus, impœnitens & inconfeſſus eveſtigiò mortuus eſt, & omni homine mox derelictus. Quæ ſagitta vtrum, ſicut quidam aiunt, jacta ipſum percuſſerit, an, quod plures affirmant, illum pedibus offendentem ſuperque ruentem occiderit, diſquirere otioſum putamus, cum ſcire ſufficiat eum juſto judicio Dei proſtratum atque necatum. Hic occurrit animo quid Rex iſte quondam, vt ſupra retulimus, *Roffenſi* Epiſcopo dixerit, videlicet quod *Deus nunquam eum bonum habiturus eſſet pro malo quod ſibi inferret*, & perpendo quid poſtmodum Deus erga illum egerit, donec vitæ præſenti ſuperfuit. Scitur enim quia ex quo illa verba, depulſo languore, quo notum eſt, illum fuiſſe gravatum, protulit, tantum in deprimendo & ſubjugando inimicos in adquirendo terras, in exercendo voluptates ſuas proſperatus eſt, vt omnia ſibi arridere putares. Ventus inſuper, & ipſum mare videbantur ei obtemperare. Verum dico, non mentior, quia cum de *Anglia* in *Normanniam* tranſire, vel inde curſum prout ipſum voluntas ſua ferebat, redire volebat, mox, illo adveniente, & mari appropinquante, omnis tempeſtas, quæ nonnunquam immanè ſeviebat, ſedabatur, & tranſeunti mirâ tranquillitate famulabatur. Quid amplius? Ita fateor in cunctis erat fortunatus, ac ſi verbis ejus hoc modo reſpondit Deus. *Si te pro malo vt dicis nunquam bonum habebo, probabo an ſaltem pro bono poſſim te bonum habere, & ideo in omni quod tu bonum æſtimas velle tuum adimplebo.* Sed quid? In tantum ex ſucceſſibus ſuis profecit vt ſicut hij qui factis ejus die noctuque præſentes extiterunt atteſtantur, nunquam vel de lecto ſurgeret, vel in lecto ſe collocaret, quin ſeipſum aut collocante aut ſurgente ſemper deterior eſſet. Quapropter dum nec malo corrigi voluit, nec bono ad bene agendum attrahi potuit, ne in perniciem bonorum diutino furore ſæviret, compendioſâ illum & momentaneâ cæde equus Arbiter huic vitæ ſubtraxit.

Explicit Liber Secundus.

Incipit Liber Tertius.

SEcundo itaque Anno ex quo à *Roma Lugdunum* venimus, qui erat noſtri exilij annus tertius, venerunt ad Anſelmum jam tertium diem in Cœnobio, quod *Caſa Dei* dicitur, agentem, duo Monachi, vnus *Cantuarienſis*, & alter *Beccenſis*, nunciantes ei jam ſæpè memorati Willielmi Regis vitæ exceſſum. Quo ille vehementi ſtupore percuſſus, mox eſt in acerbiſſimum fletum concuſſus. Quod videntes admirati admodùm ſumus. At ille, ſingultu verba ejus interrumpente, aſſeruit in ipſa veritate quam ſervum Dei tranſgredi non decet, quia, ſi hoc efficere poſſet, multo magis eligeret ſeipſum corpore quàm illum ſicut erat mortuum eſſe. Henricus I.

Nobis poſt hæc *Lugdunum* reverſis, ecce alius è Fratribus Eccleſiæ *Cantuarienſis* advenit, literas deferens, preces offerens, quibus obnixè ab *Anglorum* Matre Eccleſia interpellatur, quatenus, extincto Tyranno, filios ſuos, ruptâ morâ, reviſere, conſolariq; dignetur. Audito igitur de re conſilio memorati reverendi Hugonis ipſius vrbis Epiſcopi, iter *Angliam* remeandi ingreſſus eſt; Ipſo Pontifice, & toto populo terræ ſuper hoc dolente, & niſi rationi contrairet, modis omnibus, ne fieret, prohibere volente. Magno denique ſolatio ſe in diſceſſu ejus deſtitui videbant. Proſecuti autem illud ſunt de villa in villam, per plures dies tam viri quàm mulieres, ſinguli certatim currentes, & pro ſua deſolatione gemebundas voces edentes. Necdum pervenimus *Cluniacum*, & nihilominus alter Nuncius ex parte novi Regis *Anglorum*, & procerum regni Patri occurrens, moras ejus in veniendo redarguit, totam terram in adventu ejus attonitam, & omnia negotia regni ad audientiam & diſpoſitionem ipſius referens pendere dilata. Cujus verba literæ Regis quas attulerat atteſtantes, & dicta plenius explanantes, preces & vota ipſius Regis virum feſtinatò venire magnopere poſtulantis, & ſeipſum regnumq; ſuum ejus conſilio ac moderamini ſe ſubjecturum pollicentis continebant. Hæc & hujuſmodi plura quam dicere velim, nos ad Patriam properare coegerunt.

Proſperrimo itaque curſu marina pericula tranſvecti nono Kl. Octobris *Dofris* appulimus, & ingenti gaudio totam terram in adventu Anſelmi exultantem reperimus. Quædam etenim quaſi novæ reſurrectionis ſpes ſingulorum mentibus oriebatur, qua & ab oppreſſione calentis adhuc calamitatis ſe quiſquè liberandum, & in ſtatum optatæ proſperitatis aditum ſibi pollicebatur. Quæ ſpes indè maximè procedebat quod Henricus qui tunc noviter Fratri defuncto in regnum ſucceſſerat, in ipſo ſuæ conſecrationis die bonas & ſanctas omni populo leges ſe ſervaturum, & omnes oppreſſiones & iniquitates quæ ſub Fratre ſuo emerſerant in omni ſua Dominatione, tam in Eccleſijs quàm in ſæcularibus negotijs, prohibiturum & ſubverſurum ſpoponderat, & hæc omnia jurisjurandi interjectione firmata, ſub monimento literarum ſigilli ſui teſtimonio roboratarum, per totum regnum divulgatum iri præceperat. Præſentia nihilominus communis omnium Patris jam ipſi ſpei non parum roboris apud hominum mentes adijciebat, conſtantem illius probitatem agnoſcentium, & ſancta quædam ad reformandum Chriſtianæ Religionis ſtatum qui poſt obitum venerandæ memoriæ Lanfranci Archiepiſcopi in multis deciderat, proximè ab eo prodire & ſtatui, arrectis ſenſibus expectantium.

Sed

HENRICVS I. Rex.

Sed cum poſt paucos ſui reditus dies *Serberiam* ad Regem veniſſet, &, ab eo gaudenter ſuſceptus, rationi illius qua ſe excuſavit cur in ſuſcipienda Regiæ dignitatis benedictione, illum cujus juris eam eſſe ſciebat, non expectaverit, adquieviſſet, poſtulatus eſt pro conſuetudine Anteceſſorum ſuorum Regi Hominium facere, & Archiepiſcopatum de manu ejus recipere. Quibus cum ille nequaquàm ſe aut velle aut poſſe aſſenſum præbere reſponderet, interrogantibus quare, ſtatim quid ſuper his & quibuſdam alijs in *Romano* Concilio acceperit, manifeſtà relatione innotuit, itaque ſubinferens ait, *Si Dominus Rex iſta ſuſcipere, & ſuſcepta ſervare voluerit, bene inter Nos & firma pax erit. Sin autem; non video remanere meum in* Anglia *vtile fore vel honeſtum, præſertim cum ſi Epiſcopatus aut Abbatias dederit, privari me penitùs tam à ſui quam & eorum qui ſuſceperint communione neceſſe ſit. Nec enim ea de cauſa* Angliam *redij, vt ſi ipſe* Romano *Pontifici obedire nolit, in ea reſideam. Vnde quid velit precor edicat, vt ſciam quo me vertam.* His Rex auditis graviter conturbatus eſt. Grave quippe ſibi viſum eſt Inveſtituras Eccleſiarum & Hominia Prælatorum perdere; Grave nihilominùs ANSELMVM à regno, ipſo nondum in regno plenè confirmato pati diſcedere. In vno ſiquidem videbatur ſibi quaſi dimidium regni perderet, in alio verebatur ne fratrem ſuum ROBERTVM qui tunc de *Ieruſalem Normanniam* redierat ANSELMVS adiret, & eum in Apoſtolicæ ſedis ſubjectionem deductum, quod facillimum factu ſciebat, Regem *Angliæ* faceret. De verbis igitur altrinſecus motis induciæ vſque Paſcha petitæ ſunt, quatenus vtrinque *Romam* mitterentur, qui Decreta Apoſtolica in priſtinum regni vſum mutarent, & interim Eccleſijs *Angliæ*, in quo erant ſtatu manentibus, ANSELMVS redditis terris quas Rex mortuus Eccleſiæ *Cantuarienſi* abſtulerat, ſuis omnibus reveſtiretur, ſicq; fieret, vt ſi à ſententia flecti Papa nequiret, totius negotij ſumma in eum quo tunc erant ſtatum rediret. Hæc ANSELMVS quamvis frivola eſſe, & in nihil vtile tendere ſciret, atque prædiceret, tamen ne novo Regi ſeu Principibus vllam contra ſe ſuſpicionem de Regni tranſlatione aut aliunde incuteret, precibus illorum paſſus eſt vinci, & quod volebant, annuit, dimiſſâq; Curià in pace ad ſua ſeceſſit.

Hinc paucis diebus interpoſitis, MATHILDIS filia MALCHOLMI nobiliſſimi Regis *Scotorum*, & MARGARETÆ quæ ſcitur exorta de ſemine Regum *Anglorum* nupſit præfato HENRICO Regi *Anglorum*. Ipſa quippe MARGARETA filia fuit EDWARDI filij Regis EDMVNDI qui fuit filius Regis ETHELREDI filij glorioſiſſimi Regis EADGARI cujus mox in capite hujus operis mentio facta eſt. Negotium itaque ipſius copulæ, licet propoſiti operis intentionem vt quibuſdam fortè videtur haudquaquam reſpiciat, tamen quia per ANSELMVM adminiſtratum eſt (nam & eos in conjugium benedixit, & illam pariter in Reginam conſecravit) brevi autumo deſcribendum qualiter actum ſit. Hoc autem ea re nobis maximè in voluntatem cecidit, quoniam ANSELMVM in hoc à rectitudine deviâſſe nonnulla pars hominum, vt ipſi audivimus, blaſphemavit. Siquidem eadem MATHILDIS, inter ſanctimoniales in Monaſterio ab infantia nutrita & adulta, credebatur à multis in ſervitium Dei à parentibus oblata, eo quod publicè viſa fuerat earum inter quas vivebat more velata. Quæ res, dùm illa jam olim, dimiſſo velo, à Rege amaretur,* plurimorum ora laxaret, & eos à cupitis amplexibus retardaret; ipſa ANSELMVM cujus in hoc nutum omnes expectabant adijt, conſilium de negotio, & auxilium ſummiſſa prece quæſivit. Cui ille famam, quæ ferebatur inijciens, affirmabat nulla ſe vnquam ratione in hoc declinandum, vt ſuam Deo ſponſam tollat, & eam terreno homini in matrimonium jungat. Refert illa, & penitùs ſe negat oblatam; Negat etiam ſe vel ſemel aliquando ſua voluntate fuiſſe velatam, & hæc ſi credere aliter nolit, offert ſe judicio totius *Anglorum* Eccleſiæ probaturam. *Attamen*, inquit, *me velum portaſſe non abnego. Nam cum adoleſcentula eſſem, & ſub amica mea* Chriſtianæ, *quam tu*

* Lege cùm pl.

bene

bene noſti, virga paverem, illa ſervandi corporis mei cauſa contra furentem & cujuſque pudori ea tempeſtate inſidiantem Normannorum *libidinem, nigrum panniculum capiti meo ſuperponere, & me illum abjicientem acris verberibus & nimium obſcœnis verborum convicijs ſæpè cruciare ſimul & dehoneſtare ſolebat. Quem pannum in ipſius quidem præſentia gemens ac tremebunda ferebam, ſed mox vt me conſpectui ejus ſubtrahere poteram, arreptum in humum jacere, pedibus proterere, & ita quo in odio fervebam, quamvis inſipienter, conſueveram deſævire. Iſto, non alio modo, teſte conſcientia mea, velata fui. Ac ſi me oblatam quiſque dicet, & hoc quale ſit ex eo colligi poteſt, quod, ſicut plurimi qui adhuc ſuperſunt noverunt, Pater meus cum me, quemadmodum dixi, velatam fortè vidiſſet, furore ſuccenſus, injectâ manu velum arripuit, & diſſipans illud, odium Dei imprecatus eſt ei qui mihi illud impoſuit, conteſtans ſe* Comiti Alano *me potiùs in vxorem, quam in Contubernium ſanctimonialium prædeſtinâſſe. Hæc eſt unde calumnior ratio mea, quam quæſo perpendat prudentia tua, & agat pro me ſicut novit agendum paternitas tua.* Quid plura? Differt Anselmus ſententiam ferre, & cauſam judicio religioſarum perſonarum regni determinandam pronunciat. Statuto itaque die coeunt ad nutum illius, Epiſcopi, Abbates, Nobiles quique, ac religioſi ordinis viri in villa ſancti Andreæ de *Roveceſtra* quæ *Lambeta* vocatur, quo & ipſum præſentis negotij tunc tenor adduxerat. Cauſa igitur juxta præſcriptam ſeriem in medium deducta eſt. Prodeunt hincinde idonei teſtes, verba puellæ, puræ veritati ſubnixa, proteſtantes. Accedunt iſtis Archidiaconi duo Willielmus videlicet *Cantuarienſis*, & Humbaldus *Serberienſis*, quos Pater Anselmus *Wiltuniam*; vbi illa fuerat educata, pro hujus rei certitudine rimandâ direxerat, qui publicâ voce teſtati ſunt ſe & rem à ſororibus diligentiſſimè perquiſiſſe, & nil quod relatæ rationi obſiſteret, ab eis capere potuiſſe. Monet ergo Anselmus & per Chriſtianam obedientiam omnibus imperat, vt nullum à veritate favor aut timor deflectat, ſed ſicut reverâ cauſæ Dei quo juſtè determinetur vnuſquiſque pro viribus opem ferat ne, quod abſit, aiens, talis judicij ſententia prodeat; cujus exemplo in ſuperventuris temporibus, vel ſua quilibet libertate non jure privetur, vel Deus his, quæ ſui juris eſſe debent, injuria defrudetur. Acclamant omnes, ita faciendum, &, ſe non aliter facturos, ſpondent. Remoto itaque à Conventu ſolo Patre, Eccleſia *Angliæ* quæ convenerat in vnum de proferenda ſententia tractat. Deinde illo in medium reverenter adducto, expoſitum eſt quid de negotio communis omnium conſenſus invenerit. Ratum aiunt perſpectâ re ſibi videri, & ad hoc comprobandum paratos ſe aſſerunt, nulla ſententia poſſe puellam pro cauſa ſua jure conſtringi, quin libertate corporis ſui quocunque modo legaliter velit, valeat vti. Quod licèt, inquiunt, levi argumento probare poſſemus, eo tamen cum opus non ſit, ſuperſedemus, noſtris argumentis firmiorem tenentes parem judicij hujus ſententiam à venerandæ memoriæ Prædeceſſore veſtro, & Patre & Magiſtro noſtro Lanfranco, ſimili de cauſa, promulgatam. Nam quando ille magnus Willielmus hanc terram primò devicit, multi ſuorum ſibi pro tanta victoria applaudentes, omniaq; ſuis voluntatibus atque luxurijs obedire, ac ſubdi debere autumantes, non ſolùm in poſſeſſiones victorum, ſed & in ipſas Matronas & Virgines vbi eis facultas aſpirabat, nefandâ libidine cœperunt inſanire. Quod nonnullæ prævidentes, & ſuo pudori metuentes Monaſteria Virginum petivere, acceptoq; velo ſeſe inter ipſas à tanta infamia protexere. Quæ clades, cum poſtmodùm ſedata & pro temporis qualitate pax rebus data fuiſſet, quæſitum ab eodem Patre Lanfranco eſt quid de his quæ tali refugio ſuam pudicitiam ſervaverunt, ipſe ſentiret; eſſentnè videlicet conſtringendæ in Monaſterio velum tenere quod acceperant, necne. At ipſe quæſtionem ipſam conſilio generalis Concilij taliter ſolvit vt eis pro caſtitate quam ſe tam manifeſtæ rei oſtenſione amare teſtatæ fuerant, debitam magis reverentiam judicaret exhibendam,

Henricus I. Rex.

HENRICVS I. Rex.

quàm vllam ſervandæ religionis continentiam, niſi propriâ illam voluntate appeterent, violentèr ingerendam. Et adjunxerunt. *His inter fuimus, hæc approbari à ſapientibus viris audivimus, & hæc in præſenti negotio valere volumus ac roborari poſtulamus. Licet enim ſciamus cauſam illarum iſtius eſſe leviorem dum ille ſponte iſta coacta pari de cauſa velum portaverit, tamen ne quis Nos favore cujuſvis duci exiſtimet, Non vltra progredi in judicio volumus hoc ſolo contenti, vt quod valuit in majori valeat in minori.* Tunc ANSELMVS adhæc. *Scitis quid monuerim, quid præceperim, quidq; polliciti ſitis. Cum igitur ſecundum quod vobis viſum eſt juſtius in commune judicaveritis, ſicut aſſeritis, ego judicium veſtrum non abijcio, ſed eò ſecurius illud ſuſcipio quo tanti Patris autoritate ſuffultum audio.* Illa dehinc in medium ducitur, geſta comi vultu audit, & amplectitur, auditum ſibi præſtari paucis precatur. Loquens ergo obtulit ſe vel Sacramento vel alia quam magis eligerent Eccleſiaſticâ lege, probaturam ſolidæ veritati ſubnixam eſſe jam definitam rationem ſuam. Quod non propterea facturam fatetur quaſi ſibi non creditum eſſe putet, ſed vt malevolis hominibus omnem deinceps blaſphemandi occaſionem amputet. Reſpondetur, nihil horum opus eſſe, quoniam ſi malus homo de malo theſauro cordis ſui protulerit mala, dicto citius opprimetur ipſâ veritate jam tantarum perſonarum aſtipulatione probatâ, & roboratâ. Allocutione poſthæc & benedictione ANSELMI potita abijt, & pauculis diebus evolutis fit vt dixi Regina & conjunx. Verum cum ipſa conjunctio juxta ritum Eccleſiæ fieri firmariq; deberet, Pater ipſe totam regni Nobilitatem populumq; minorem pro hoc ipſo circumfluentem necne pro foribus Eccleſiæ Regem & illam circumvallantem, ſublimius cæteris ſtans in commune edocuit, quo ordine cauſa Virginis quam fama vulgarat, per Epiſcopos, & Religioſas perſonas ventilata fuit & determinata. Quo facto, monendo, authoritate Dei præcepit, quatenus ſi quis aliter de negotio illo ſentiret, ac ſententia tulerat (vnde ſcilicet ipſam copulam ſecundum legem Chriſtianam fieri non debere poſſet oſtendi) nihil heſitans ſalva pace omnium coram proferret. Ad quæ, cunctis vna clamantibus rem juſtè definitam nec in ea quid reſidere vnde quis niſi forte malitia ductus jure aliquam poſſet movere calumniam, legitime conjuncti ſunt, honore quo decuit Regem & Reginam. En ordinem geſtæ rei, teſte conſcientiæ meæ veritate, ſicut eam præſens audivi & vidi in nullam partem declinando deſcripſi; Verba puellæ ita duntaxat in medio ponens, vt non aſſeram vera extiterint necne. Si ergo quis in iſtis ANSELMVM contra æquum aliquid egiſſe dicere vltra voluerit, ipſe viderit. Nos vero qui cor ejus in hoc & in multis agnovimus, teſtimonium ei perhibemus quia ſicut ipſe fateri ſolebat, nec ſcire nec poſſe illo tempore habuit quomodo in hac re melius aut equius faceret quam fecit.

Eodem anno venit in *Angliam* GVIDO Archiepiſcopus *Viennenſis* functus vt dicebat Legatione totius *Britanniæ*, ex præcepto & autoritate Apoſtolicæ ſedis. Quod, per *Angliam* auditum, in admirationem omnibus venit; inauditum ſcilicet in *Britania* cuncti ſcientes, quemlibet hominum ſuper ſe vices Apoſtolicas gerere niſi ſolum Archiepiſcopum *Cantuariæ*. Quapropter ſicut venit ita reverſus eſt à nemine pro Legato ſuſceptus, nec in aliquo Legati Officio functus.

Exinde, cum ad tempus induciarum Paſcha ventum eſſet, & qui *Romam* miſſi fuerant Nuncij, nec dum rediſſent, vſq; ad adventum illorum induciæ dilatæ ſunt.

In ſubſequenti autem ſolemnitate Pentecoſtes adventus Comitis ROBERTI fratris Regis in *Angliam* prævià famâ totam Regalem Curiam commovit, & quorundam animos, vt poſtmodùm patuit, in diverſa permovit. Rex igitur Principes, & Princeps Regem ſuſpectum habentes, ille ſcillicet iſtos ne à ſe inſtabili vt fit fide diſſilirent, & iſti illum formidando ne vndiq; pace

potitus

potitus in ſe, legibus efferatis deſæviret, actum ex conſulto eſt vt certitudo talis hincinde fieret, quæ vtrinq; quod verebatur excluderet. Sed vbi ad ſponſionem fidei Regis ventum eſt tota Regni nobilitas cum populi numeroſitate ANSELMVM inter ſe & Regem medium fecerunt, quantus ei vice ſui manu in manum porrecta promitteret, iuſtis & Sanctis legibus ſe totum Regnum quoad viveret in cunctis adminiſtraturum. Hoc facto ſibi quiſq; quaſi de ſecuritate applaudebat. Poſtquam autem certitudo de adventu fratris ſui Regi innotuit, mox ille, coacto exercitu totius terræ ipſi bello occurrendum impiger ſtatuit. Exercitus verò grandis erat atq; robuſtus, & circa Regem fideliter cum ſuis in expeditione excubabat Pater ANSELMVS. At vbi ROBERTVM ipſum cum ſocijs transfretaſſe inſonuit, ſtatim majores Regni, quaſi ſuæ ſponſionis immemores, ad illum relicto Rege, ſemet transferre parabant. Quod ſic eſſe ANSELMVS certo relatu agnoſcens doluit, eoq; magis ne quid adverſi Regi accideret intendere cæpit. Sed talis vir, quid de talibus ageret, ignorabat. Nullum enim de tali crimine publice poterat calumniari. Dum nulli teſtes adeſſent, crimen ipſum non audebat reticendo nutrire ne perjuri effecti Regem ſeducerent. Rex ipſe non modò de Regni amiſſione ſed & de vita ſua ſuſpectus, nulli credere, in nullo, excepto ANSELMO, fidere valebat. Vnde ſæpè ad illum venire; Principes quos magis à ſe labi timebat illi adducere; quatenus, audito verbo illius, & ipſe à formidine relevaretur, & illis metus, ſi à fide quam ſibi ſpoponderant, aliquatenùs caderent, incuteretur. Ipſe igitur ANSELMO jura totius Chriſtianitatis in *Anglia* exercendæ ſe relicturum, atq; Decretis & juſſionibus Apoſtolicæ ſedis ſe perpetuo obediturum ſummopere promittebat. Quibus ita ſe habentibus ANSELMVS adunatis Principibus cunctis, omnem circumfuſi exercitus multitudinem ſimul & eos, ſilita omni calumnia, quam execrabiles Deo, & omni bono homini forent qui fidem quam Principi ſuo debebant quoquomodo violarent, ita indiſſolubili verborum ratione edocuit vt cuncti, perſpecto ipſum via virtutis incedere, ilico ſpretâ vitâ non ſequius eligerent morte procumbere quam violata fide ſua Regem ſeducere. Quapropter in dubia licet aſſertione fateri, quoniam ſi poſt gratiam Dei fidelitas & induſtria non interceſſiſſet ANSELMI, HENRICVS Rex ea tempeſtate perdidiſſet jus *Anglici* regni. ROBERTVS igitur amiſſâ fiduciâ quam in Principum traditione habebat, & non levem deputans excommunicationem ANSELMI, quam ſibi vt invaſori (niſi cæpto deſiſteret) invehi certo ſciebat, paci adquievit & in fraternum amorem reverſus eſt, exercituſq; in ſua dimiſſus.

Itaque poſthac dum omnes intenti expectarent aliquid tanto beneficio dignum in ANSELMVM à Rege proceſſurum, ecce ad Curiam Regis venire mandatur, reſponſurus de negotio quo de induciæ dilatæ fuerunt. Nuncij quippe jam *Româ* reverſi, literas à PASCHALE Papa qui VRBANO ſucceſſerat Regi deſtinatas attulerunt. Quæ quid in ſe continuerint, textus earum ſubter annexus declarabit.

PASCHALIS *Epiſcopus Servus Servorum Dei, Dilecto filio* HENRICO *Regi* Anglorum *Salutem & Apoſtolicam Benedictionem.*

Legationis tuæ verba fili Chariſſime gratanter excepimus, ſed vellemus obedientiam promittentis. In quibus nimirum Sanctæ Romanæ *Eccleſiæ illa in tuo regno pollicebaris, quæ tempore tui Patris habuerat, eos requirens honores quos Anteceſſorum noſtrorum tempore Pater tuus habuerat. Quæ profectò omnia grata in ſuperficie viderentur. interius requiſita, & Legati tui vocibus expoſita, gravia & vehementiſſima paruerunt. Querebas enim vt tibi Epiſcoporum, Abbatumq; per Inveſtituram conſtituendo-*

Henricus I. Rex.

rum ius & facultas à Romana indulgeretur Eccleſia, & quod per ſe ſolum fieri omnipotens Dominus perhibet, hoc Regiæ poteſtatis fieret. Ait enim Dominus. Ego ſum oſtium; Per me ſi quis introierit ſalvabitur. Cum autem Eccleſiæ oſtium Reges eſſe arrogant, fit profectò vt qui per eos Eccleſiam ingrediuntur, non paſtores ſed fures & latrones habeantur, eodem Domino dicente. Qui non intrat per oſtium in ovile ovium, ſed aſcendit aliunde, fur eſt & latro. Et quidem ſi à nobis magnum aliquid tua dilectio poſtularet, quod cum Deo, cum Iuſtitia, cum noſtri Ordinis ſalute concedi poſſet, graviter vtique concederemus. Hoc verò tam grave, tam indignum eſt vt nulla ratione Catholica id admittat Eccleſia. Facilius ad extrema qualibet beatus AMBROSIVS cogi potuit quam Imperatori Eccleſiæ permittere poteſtatem. Reſpondit enim. Noli gravare te Imperator vt putes mea quæ divina ſunt, imperiale aliquod jus habere. Noli te extollere, ſed ſi vis diutiùs imperare, eſto Dei ſubditus. Scriptum eſt, Quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari. Ad Imperatorem Palatia pertinent, ad Sacerdotem Eccleſiæ, Publicorum tibi mœnium jus commiſſum eſt, non ſacrorum. Quid tibi cum Adultera. Adultera eſt enim quæ non eſt legitimo conjugio copulata. Audis, ô Rex, adulteram Eccleſiam nuncupari quæ non legitimè nupſerit. Eccleſiæ ſiquidem ſponſus vnuſquiſque æſtimatur Epiſcopus juxta Scripturam illam qua ex fratris vxore frater non ſui nominis filios ſuſcitare præcipitur, & ſponſæ contemptor à futuro ſponſo diſcalciari mandatur. Vides igitur, ô Rex, quàm ignominioſum, quàm periculoſum ſit per filios ſuos matrem adulterio pollui! Si ergo Eccleſiæ filius es, quod vtique omnis Catholicus Chriſtianus eſt, permitte matri tuæ legitimum ſortiri coniugium, vt non per hominem ſed per Deum & hominem Chriſtum legitimo ſponſo copuletur Eccleſia. Per Deum enim Epiſcopos eligi, cùm canonicè eliguntur, teſtatur Apoſtolus PAVLVS dicens. Nec quiſquam ſumit ſibi honorem ſed qui vocatur à Deo tanquam AARON. Et beatus AMBROSIVS. Merito, inquit, creditur quod divino eſſet electus judicio, quem omnes poſtulaviſſent. Et poſt pauca. Vbi vniverſorum poſtulatio congruit, dubitare nos non oportet ibi Dominum IESVM & voluntatis Auctorem, & petitionis Arbitrum fore, & ordinationis Præſulem, & Largitorem gratiæ. Præterea Propheta DAVID ad Eccleſiam loquens ait. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, conſtitues eos Principes ſuper omnem terram. Eccleſia filios genuit. Eccleſia Principes ſtatuit. Poſſemus alia de Scripturis ſacris teſtimonia & exempla proponere, quibus conſtaret Eccleſiæ ſponſos ac paſtores Epiſcopos non ſæcularium poteſtatum nutu, Sed Chriſti diſpoſitione & Eccleſiæ iudicio præponendos. Unde etiam Imperator IVSTINIANVS ſanxit in legibus ſic. Debet enim prius diſceptari de vita Epiſcopi vtrum bona ſit, an reprehenſibilis, & vtrum bonis teſtimonijs muniatur, an non. Et infra. Fiat, inquit, facultas vnicuique ſi velit contradicere. Et ſiquidem ante conſecrationem fuerit contradictio facta, non prius conſecretur Epiſcopus, niſi diſceptatio de contradictione ſit facta, & vndique appareat innoxius is qui ad Epiſcopatum vocatur. Ecce quod Populi totius eſſe, pronunciat Imperator, hoc ſui ſolius eſſe, Regia poteſtas inceſſit. Ip-

ſius etiam Imperatoris lege cautum eſt vt nec profectio, nec ingreſſus ad Imperatorem, ſine Metropolitani literis, pateret Epiſcopo. Quem ergo in Curia tua ſine Metropolitani literis admittere non debes, eum vis, ô Rex, in Eccleſia principem conſtituere? Monſtruoſum profectò eſt, vt Patrem filius generare, homo Deum creare debeat. Sacerdotes namq; in Scripturis Sanctis Deos vocari tanquam Dei Vicarios manifeſtum eſt. Vnde ſanctæ memoriæ CONSTANTINVS *Imperator de Epiſcoporum cauſis diſceptare auſus non fuiſſe deſcribitur. Propter hoc ſancta* Romana *Eccleſia & Apoſtolica per Prædeceſſores noſtros Regiæ Vſurpationi & Inveſtituræ abominabili vivaciter obviare curavit, & graviſſimis perſecutionibus per Tyrannos affecta, vſq; ad tempora noſtra non deſtitit. Confidimus autem in Domino, quoniam nec in Nobis confidentiæ ſuæ virtutem, Eccleſiæ Princeps* PETRVS *& Epiſcoporum primus amittet. Porrò ſæcularium Poteſtatum & Regum in Eccleſia quod ſit officium, exponit Apoſtolus* PAVLVS *dicens.* Dei enim Miniſter eſt tibi in bonum. Non enim ſine cauſa gladium portat, Dei enim Miniſter eſt vindex in ira ei qui male agit. *Et* PETRVS *Apoſtolus in eadem verba conſentiens*, ſive Regi, *ait*, quaſi præcellenti, ſive Ducibus tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. *Inter iſta, Rex, nullius tibi perſuaſio profana ſurripiat, quaſi aut poteſtati tuæ aliquid diminuere, aut Nos in Epiſcoporum promotione aliquid Nobis velimus amplius vendicare. Immo ſi ab hoc propter Deum deſiſtas, quod contra Deum eſſe manifeſtum eſt, quod cum Deo, nec Tu exercere, nec Nos concedere aut cum noſtra ſeu tua ſalute poſſumus, quicquid deinceps poſtulaveris, quod cum Deo poſſumus, libentiùs indulgebimus, & honori tuo & ſublimationi propenſiùs inſiſtemus. Nec exiſtimes quod poteſtatis tuæ columen infirmetur, ſi ab hac profana vſurpatione deſiſtas. Immò tunc validius, tunc robuſtius, tunc honorabilius regnabis, cum in regno tuo divina regnabit autoritas. Tunc amicitiam & familiaritatem noſtram firmius obtinebis, & regni tutores beatos Apoſtolos habere gaudebis. Nec tibi nunc in petitionibus tuis abeſſe poterimus, cui petitionum noſtrarum fautorem Dominum adeſſe ſenſerimus. Ipſe omnipotens Deus in cuius manu corda ſunt Regum, aſſit hortatui noſtro, aſſit auditui tuo, vt dum iuxta præcepta eius tuas diſpoſueris actiones, ipſe regnum tuum pacis & honoris ſui ſtabilitate ac ſublimatione diſponat. Amen.*

HENRICVS I. Rex.

Cum igitur ad Curiam veniſſemus, Rex vſus conſilio fratris ſui, & amicorum illius qui acerbo contra ANSELMVM pro regni amiſſione odio erant inflammati, exegit ab eo vt aut Homo ſuus fieret, & eos quibus Epiſcopatus vel Abbatias ſe daturum dicebat pro more Anteceſſorum ſuorum conſecraret, aut Terram ſuam ſine retractatione & feſtinanter exiret. Cui Ille reſpondit. *Dixi quemadmodum* Romano *Concilio interfuerim, quidq; ibi à ſede beati* PETRI *acceperim. Si ergo excommunicationi cujus in hoc regno Relator extiti memet alicujus rei cauſa ſubjicio; Cui quaſo deinceps adhærere potero, meo judicio excommunicatus. Nuncij hæc ipſa mutare directi infecto negotio reverſi ſunt. Horum igitur quæ cum ſalute & honeſtate mea nequeo tranſgredi me tranſgreſſorem fieri, non videtur ſani Conſilij.* Refert. *Quid ad Me? vſus anteceſſorum meorum nolo perdere, nec in regno meo, qui meus non ſit quemquam ſuſtinere.* Dixit?

Audio

mali dirimendi conſilium proni depoſcunt. Audit ille quæ feruntur, & non invenit verba quibus exprimat quantum inde miretur. Cum tamen ab Epiſcopis magnoperè precaretur ſuis rebus præcavere, ac definitæ Prædeceſſoris ſui ſententiæ rigorem, vt vndique pax eſſet, temperare, aſſeruit ſe nec pro capitis ſui redemptione hoc facturum, *Decreta*, dicens indignando, *& Inſtitutiones, ſanctorum Patrum minis actus vnius hominis, diſſiparem?* Finierat in iſtis. Super hæc ſcriptas Epiſtolas Regi & Anselmo cuique ſuam deſtinavit. Regi inter alia Eccleſiarum Inveſtituras judicio ſancti Spiritus interdicens, & Anselmum vt quæ agebat ageret & quæ loquebatur affectuosè deprecans, firmatâ & Apoſtolicæ ſedis auctoritate roborata in omnibus ſui Primatus dignitate. Quæ vt melius pateant, Epiſtolas ipſas legentium oculis ecce præfigimus. Henricus I. Rex.

Paschalis *Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, chariſſimo filio* Henrico *Regi* Anglorum *ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Regi Regum Domino gratias agimus qui te in regnum beneplacito ſuæ voluntatis evexit, & tanquam Chriſtianum Regem in beneplacito ſuæ voluntatis ineffabili miſericordia cuſtodivit. Rogamus ergo vt bona regni tui exordia in melius augeat, & vſque in finem ſua in te dona cuſtodiat. Deſeruiſti enim fratris tui Regis impietatem, quam Divino conſpicis judicio terribiliter vindicatam. Eccleſias libertati reſtituiſti, Clerum honorare cœpiſti, & Cleri Principes Epiſcopos immo in his Chriſtum Dominum venerari. Confidimus itaque quoniam vſque in finem eadem ſapies, & in eadem probitate perſiſtes niſi ſunt aliqui perverſæ mentis homines qui cor regum per Epiſcoporum & Abbatum Inveſtituras, Divinæ indignationi aptare conantur. Quorum in hac parte conſilia tanquam virus tibi ſunt evitanda, ne illum offendas per quem Reges regnant, & potentes iuſta decernunt. Quem profecto ſi propitium habueris, fœliciter regnabis, poteſtatemque integram & divitias obtinebis. Quem ſi, quod abſit, offendis, non Procerum conſilia, non Militum ſubſidia, non arma, non divitiæ vbi ſubvertere cœperit poterunt ſubvenire. Porro in honore Domini, in Eccleſiæ libertate, Nos familiares, Nos adiutores habebis. Nec opineris quia quiſquam Nos à tua divellet amicitia, ſi ab Inveſtituris abſtinere, ſi honorem debitum & libertatem à Domino inſtitutam Eccleſiæ conſervaveris. Eccleſiarum ſiquidem Inveſtituras nos ſancti Spiritus iudicio Regibus & Principibus immo Laicis omnibus interdicimus. Nec enim decet vt à filio mater in ſervitutem addicatur, vt ſponſum quem non optavit accipiat. Habet ſponſum ſuum Regem ac Dominum noſtrum, qui te miſericordia ſua in potentia, & probitate cuſtodiat, & à terreno ad cœleſte perducat. Amen.*

Paschalis *Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, venerabili Fratri, & Coepiſcopo* Anselmo *ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.* Non ig*noras Divinæ voluntatis eſſe conſilium quod religio tua in* Anglici *regni regione præſideat. Cum enim perverſi Regis odia declinans ſeceſſum elegiſſes, & procul ab* Anglicis *tumultibus tecum habitans Deo viveres, de perverſo Rege ſua omnipotens Dominus iudicia terribiliter perpetravit. Te autem totius populi poſtulatione vehementi, & nova Regis devotione mirabili ad Cathedram quam dimiſeras pro Deo revocavit. Deo autem gratias quia in te ſemper Epiſcopalis auctoritas perſeverat, & inter barbaros poſitus non Tyrannorum violentia, non potentum gratia, non incenſione ignis, non effuſione manus*

à ve-

à veritatis annunciatione deſiſtis. Rogamus itaque vt quod agis agas. quod loqueris perloquaris. Non enim deficiet ſermonum noſtrorum operumq; principium, qui in principio erat verbum. Neq; nos in ipſo deficiemus, qui eſt Dei virtus, & Dei ſapientia. Eundem enim cum Patribus noſtris ſpiritum habentes credimus, propter quod & loquimur. Et verbum quidem Dei non eſt alligatum, Nos autem humiliamur nimis. Cæterum in hac humiliatione, cum Deo mente excedimus; In ejus veritate hominum mendacia intuemur. Qua de re in Synodo nuper ad Lateranenſe *conſiſtorium celebrata Patrum noſtrorum Decreta renovavimus, ſancientes & interdicentes ne quiſquam omnino Clericus de manu Laici Eccleſias vel Eccleſiaſtica dona ſuſpiciat. Hæc eſt enim Simoniacæ pravitatis radix, dum ad percipiendos honores Eccleſiæ ſæcularibus perſonis inſipientes homines placere deſiderant. Idcirco Sanctorum Conciliorum veneranda majeſtas ſæcularium Principum poteſtatem ab Eccleſiaſticis electionibus decrevit arcendam, vt ſicut per ſolum Chriſtum prima in Baptiſmo Eccleſiæ ianua, vltima in morte vitæ aperitur æternæ, ita per ſolum Chriſtum ovilis Chriſti oſtiarius ſtatuatur, per quem Chriſti ovibus non pro mercedibus ovium ſed pro Chriſto ingreſſus & egreſſus ad vitam perducatur æternam. Hæc, frater Chariſſime, prolixiori poſſent oratione, & ratione tractari ſed ſapientiæ tuæ pauca ſuggeſſiſſe ſatis eſt, quæ & orationibus Divinis abundat, & Eccleſiaſticis eſt rationibus aſſueta. Hæc ita doceas, ſicut ſcis tuo Primatui expedire. Quem profecto ita fraternitati tuæ pleniter & integrum confirmamus, ſicut à tuis conſtat Prædeceſſoribus fuiſſe poſſeſſum. Hoc perſonaliter adjicientes vt quamdiu Regno illi religionem tuam Divina miſericordia conſervaverit, nullius vnquam Legati, ſed noſtro tantum ſubeſſe debeas iudicio.*

Scripſit quoque per idem tempus Epiſtolam vnam Epiſcopo & Clericis Eccleſiæ *Exceceſtrenſis*, quam huic opuſculo indere non omnino alienum putamus, quandoquidem illam futuris temporibus alicujus negotio forte profuturam ſperemus. Eſt autem hæc.

PASCHALIS *Epiſcopus Servus Servorum Dei, Venerabili Fratri* OSBERNO *Epiſcopo, & Clericis* Exceceſtrenſis *Eccleſiæ Salutem & Apoſtolicam Benedictionem. Et Patrum ſanxit autoritas, & Eccleſiæ conſuetudinis ſtabilitas exigit, vt ſicut in Clauſtris ſuis viventes religioſi Monachi converſantur, ita & defunctorum Corpora infra Monaſteriorum ſuorum ambitum requieſcant, vt illud ex divino munere cum cordis valeant exultatione cantare.* Hæc requies mea in ſæculum ſæculi, hic habitabo quoniam elegi eam. *Vos autem vt audivimus Monachos Sancti* MARTINI *de Bello in veſtra civitate converſantes ſepeliri infra Monaſterij ſui ambitum prohibetis, & grave eſt, vt in eo loco quiſquam cum devotionis gratias converſetur vnde cadaver ſuum prævidet omnimodis propellendum. Qua de re dilectioni veſtræ præſentia ſcripta mandamus, præcipientes & prohibentes ne vlterius ſupradictis Monachis Cœmiterium ad ſepeliendos ſuos interdicatis, ſed ſicut vobis per Anteceſſoris noſtri bone memoriæ*

HENRICUS I. Rex.

moriæ Domini VRBANI *literas præceptum eſt concedatis. Tua autem frater Epiſcope* OSBERNE *intereſt, eiſdem fratribus cœmiterium benedicere & eorum Religionem ad Omnipotentis Dei ſeruicium confouere. Si quis autem huic inſtitutioni contraire temptauerit; Venerabili fratri & Coepiſcopo* ANSELMO *iniunximus, vt in eam tanquam ſedis Apoſtolicæ contemptorem Apoſtolici rigoris vltionem exerceat.*

Reuerſis Epiſcopis & alijs qui *Romam* vt diximus directi fuerant, Rex adunatis *Londoniæ* Principibus Regni, ANSELMVM per internuncios ex more conuenit, quatenus ſibi aut Conſuetudines paternas vltra non negaret aut Regni ſui cultor eſſe deſineret. Reſpondit. *Inſpiciantur ſi placet literæ quæ allatæ ſunt, & ſalua honeſtate mea, ſalua ſedis Apoſtolicæ obedientia, quantum potero voluntati eius morem gerere prætemptabo. Si vult*, ait, *ſua videantur; mea ſciat hac vice non videbuntur.* Refert, *Cum igitur*, inquiens, *alia vice ſibi eas oſtendere placuerit, tunc & mea ad ea, quæ modo haberet, promptum habebit.* Reſpondit. *Nequaquam de litteris ago vel agam, ſed an mea voluntati omni ambage dimiſſa in cunctis concurrere velit, edicat vt audiam.* Quod auditum multis magnæ admirationi fuit, dicentibus inter ſe, quaſi literæ voto ipſius concordarent, eas etiam, nolente ANSELMO, vltroneus publicaret. Non ergo nobis eo tempore innotuerunt. Attamen quo tum ſollicitius ſunt celatæ, eo latius poſt aliquot dies ſunt diuulgatæ. Verum lectis atq; relectis coram omnibus auditum præbere volentibus literis ANSELMO directis, ſubjunxerunt Epiſcopi qui *Roma* venerant, ſe alia *Romæ* ab Apoſtolico verbis accepiſſe, quam literæ ipſæ vel etiam illæ quas Regi detulerant continerent in ſe. Requiſitiq; conteſtati ſunt in Epiſcopali veritate Papam ipſum Regi verbis puris mandaſſe per ſe, quoniam quandiu in alijs vitam boni Principis ageret, de Eccleſiarum Inueſtituris æquanimiter illum toleraret, nec eum vllo excommunicationis vinculo necteret, ſi religioſas perſonas per dationem virgæ Paſtoralis eis inveſtiret. Cur autem hanc tanti doni dignitatem ei per Cartæ inſcriptionem noluerit delegare, eam ferebant cauſam eſſe, videlicet, ne in aliorum notitiam Principum prolata, ipſi eam ſibi vſurparent, *Romani* Pontificis autoritate contempta. Ad hæc cum hij qui ex parte ANSELMI miſſæ fuerant, viva voce teſtarentur, Papam nil cuilibet verbis mandaſſe quod literis aliquatenus adverſaretur, objecerunt Epiſcopi ſe clam illis alia egiſſe, palam alia. Quod BALDWINVS audiens & infamem Apoſtolicæ ſedis inconſtantiam quæ notabatur ſuſtinere non valens, eos, ſicut erat, Spiritu fervens, & boni amans, nonnihil etiam in iſtiuſmodi dictis contra Fidem & Sacramenta quæ ſe coram *Romæ* fecerant Apoſtolico, agere calumniatus eſt. Orta igitur diſſenſio non modica inter Proceres eſt. Hij etenim aſtruere nitebantur, ſemoto verborum incerto, ſcriptis ſigillo Papæ ſignatis, verbiſq; Monachicis omnino credendum. Illi è contra trium potius Epiſcoporum aſſertionibus, quam veruecum pellibus atramento denigratis, plumbiq; maſſula oneratis fore * cedendum, abjecto Monachellorum teſtimonio qui vbi ſæculo ſe abrenunciare profeſſi ſunt, omne, inquiunt, ſæcularis negotij teſtimonium perdiderunt. **Aſt hoc*, ait BALDWINVS, *negotium ſæculare non eſt.* Aiunt. *Et quidem te virum prudentem, & ſtrenuum ſcimus, ſed ipſe ordo expoſtulat vt Archiepiſcopum vnum Pontificeſq; duos majoris teſtimonij quam te eſſe judicemus. Et de literarum*, inquit, *teſtimonio quid?* Reſponderunt. *Teſtimonium Monachorum contra Epiſcopos non recipimus, & ouinæ pellis reciperemus? Ve, ve*, aiunt ad iſta quilibet religioſi, *nonne & Evangelia pellibus ouinis inſcribantur?* O hinc ſimultatis detecta confuſio! Quid in his ANSELMVS ageret, quo ſe verteret, aliquamdiu dubitavit. Grave quippe judicavit quomodocunq; oſtendere, fidem ſe literis Apoſtolicis non habere, & fomitem gravis ſcandali vidit eſſe, verba tantarum perſonarum in Epiſcopali veritate illa vera eſſe conteſtantium, adverſa fronte refellere. Textus autem literarum hic eſt.

* l. credendum.

HENRICVS I. Rex.

PASCHALIS *Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri* ANSELMO Cantuarienſi *Archiepiſcopo ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Adverſus illam venenoſam Simoniacæ prauitatis radicem, Eccleſiarum, videlicet, Inveſtituram quam validè, quam robuſtè quam ſeverè patres noſtri, præteritis temporibus, obuiauerint ſapientiæ tuæ ſatis eſt manifeſtum. Reverendæ in Chriſto memoriæ prædeceſſoris noſtri Domini* VRBANI *tempore apud Barum, collecto venerabilium Epiſcoporum & Abbatum ex diverſis partibus Concilio, in quo tua Religio & Nos ipſi inter fuimus, ſicut qui nobiſcum aderant reminiſcuntur, in eandem peſtem, excommunicationis eſt prolata ſententia. Et nos eundem cum Patribus noſtris ſpiritum habentes idem ſapimus, & eadem teſtamur. De Sacerdotum & Levitarum filijs dudum Nos tibi ſcripſiſſe reminiſceris. Porrò ſi promoti fuerint inventi & ſpe promotionis adempta in eo quo reperti ſunt ordine manere voluerint, quia illa eis macula non ex proprij culpa reatus inhæſit, non videtur ſi alias digni fuerint in eos depoſitionis ſententiam dari, vt ſe iterum negotijs implicent ſecularibus cum in eis ordinationis tempore propriæ voluntatis arbitrium non remanſerit.* Gualenſis *Epiſcopi cauſam ſacris omnino canonibus obuiare non neſcis. Cæterum quia inter barbaros barbarice & ſtolide promotus eſt, in tuæ fraternitatis arbitrio ponimus. Sic tamen vt de cætero in ea Regione hujuſmodi non præſumatur adverſio. Quod ſuper ejuſdem Epiſcopi negotio, & alijs rebus per fideles Nuncios dirigimus, tanquam ex noſtro ore audias. Muneraque beato* PETRO *miſiſti, recepimus cum gratiarum actione, vnde ab illo qui omnium bonorum eſt retributor mercedem recipias. Datæ* Beneuenti II. *Id. Decembris.*

Rex itaq; ex his, quæ Epiſcopi dicebant, in ſua ſententia animoſior factus conſtantèr inſiſtere cæpit, faventibus ſimul & incitantibus eum Epiſcopis regnique Proceribus quatenus ſine retractatione ſibi ANSELMVS Hominium faceret, & eos quibus ſe daturum protinus Epiſcopatus dicebat, conſecraturum ſponderet, ſervatâ in omnibus Anteceſſorum ſuorum conſuetudine. Tunc ille, *Si ſuorum, dixit, verbis, Epiſcoporum literæ concordarent, intellecta ratione forſan quod exigit, facerem. Nunc autem ne in vllo decipiar electius videtur* Romanum *ſuper hijs Pontificem conſulere, quam in re tam ambigua ſententiam præcipitare.* Ad quæ, qui *Roma* venerant Epiſcopi, reſpondere. *Quæ diximus dicimus, quæ teſtati ſumus, confirmamus, inq; his omnibus Apoſtolicæ ſedis teſtimonium, ſi nobis non credis, appellamus. Super hæc quoq; tibi, ex parte Domini Papæ, qui hoc juſſit denunciamus quatenus conſilio noſtro te, nihil hæſitans credas, quia, dum voles, Nos paratos habebis reipſa probare his quæ dicimus nihil duplicitatis ineſſe.* At ille. *Adverſus ea quæ aſſeritis lites conſerere nolo. Verum quia ſentio ex illis quæ auditu ſecretiùs didici voluntatem Procerum in hoc vnam factam eſſe ſcilicet vt ſi Rex inveſtituras Eccleſiarum, ſicut ſe facturum minatur, dederit, licet id me nec approbante nec concedente faciet, ego cauſa veſtri nec danti nec accipienti meam quaſi excommunicatis communionem ſubtraham, donec nuncijs quos pro negocij hujus diſcuſſione* Romam *deſtinabo reverſis pro certo ſciam quid agam, ſolus ab eis diſcrepare nolo. Hoc interim obſervato penes Me vt nulla penitus ratione quemquam in officium ſic ſuſcepti honoris conſecrem, aut cuivis alij conſecrare præcipiam vel concedam.* Soluta in iſtis controverſia eſt, & vtrinque res ſopita. Tunc Rex tanquam cupitæ poteſtati donatus, exultans, & hilaris per dationem virgæ Paſtoralis ilicò duos de Clericis ſuis duobus Epiſcopatibus inveſtivit, ROGERIVM videlicet Cancellarium Epiſcopatu *Serberienſi*, & alium ROGERIVM, Larderarium ſuum, Pontificatu *Herefordenſi*.

Per

Per idem tempus, celebratum eſt generale Concilium Epiſcoporum & Abbatum totius regni in Eccleſia beati PETRI Apoſtolorum Principis, quæ in occidentali parte *Lundoniæ* ſita eſt. Cui Concilio præſedit ANSELMVS Archiepiſcopus *Dorobernenſis*, conſidentibus ſecum Archiepiſcopo *Eboracenſi*, GERARDO, MAVRITIO Epiſcopo *Lundonienſi*, WILLIELMO electo Epiſcopo *Wintonienſi*, ROBERTO Epiſcopo *Lincolnienſi*, SAMSONE *Wigornenſi*, ROBERTO *Ceſtrenſi*, IOHANNE *Bathonienſi*, HERBERTO *Norwicenſi*, RADVLPHO *Ciceſtrenſi*, GVNDVLPHO *Roffenſi*, HERVEO *Pangorenſi* & duobus noviter inveſtitis, ROGERIO ſcilicet *Serberienſi*, & ROGERIO *Herefordenſi*. OSBERNVS autem *Exonienſis*, infirmitate detentus, intereſſe non potuit. In hoc Concilio multa Eccleſiaſticæ diſciplinæ neceſſaria ſervari ANSELMVS inſtituit, quæ poſtmodum ſedis Apoſtolicæ Pontifex ſua auctoritate confirmavit. Cujus Concilij ſeriem ſicut ab eodem Patre ANSELMO deſcripta eſt, huic operi inſerere non incongruum exiſtimavimus. Scribit itaque ſic. HENRICVS I. Rex.

Anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo ſecundo, quarto autem Præſulatus PASCHALIS ſummi Pontificis, tertio regni HENRICI glorioſi Regis *Anglorum*, ipſo annuente, celebratum eſt Concilium in Eccleſia beati PETRI in occidentali parte juxta *Lundoniam* ſita, communi conſenſu Epiſcoporum & Abbatum, & Principum totius Regni. In quo præſedit ANSELMVS Archiepiſcopus *Dorobernenſis* & Primas totius *Britanniæ*, conſidentibus venerabilibus viris GERARDO *Eboracenſi* Archiepiſcopo, MAVRITIO *Lundonienſi* Epiſcopo, WILLIELMO *Wintoniæ* electo Epiſcopo, alijſq; tam Epiſcopis quàm Abbatibus. Huic conventui affuerunt, ANSELMO Archiepiſcopo petente, à Rege, Primates regni, quatenus quicquid ejuſdem Concilij auctoritate decerneretur, vtriuſque Ordinis concordi cura & ſollicitudine ratum ſervaretur. Sic enim neceſſe erat quùm multis retro annis, Synodali cultura ceſſante, viciorum vepribus ſuccreſcentibus, Chriſtianæ Religionis fervor in *Anglia* nimis refrixerat.

PRIMVM itaque ex auctoritate ſanctorum Patrum Simoniacæ hæreſis ſurreptio in eodem Concilio damnata eſt. In qua culpa inventi, depoſiti ſunt GVIDO Abbas de Perſcore, & WIMVNDVS de Taveſtoch, & EALDWINVS de *Rameſcia*, & alij nondum ſacrati, remoti ab Abbatijs, ſcilicet GODRICVS de *Burgo*, HAIMO de Cernel, EGELRICVS de Mideltune; abſque ſimonia verò remoti ſunt ab Abbatijs pro ſua quiſque cauſa, RICARDVS de *Heli*, & ROBERTVS de ſancto EDMVNDO, & qui erat apud Micelenei.

Statutum quoque eſt, ne Epiſcopi ſæcularium placitorum officium ſuſcipiant, & vt non ſicut Laici, ſed, vt religioſas perſonas decet, ordinatas veſtes habeant, & vt ſemper & vbique honeſtas perſonas teſtes habeant ſuæ converſationis.

Vt etiam Archidiaconatus non dentur ad firmam.

Vt Archidiaconi ſint Diaconi.

Vt nullus Archidiaconus, Preſbyter, Diaconus, Canonicus vxorem ducat vel ductam retineat. Subdiaconus verò quilibet qui Canonicus non eſt, ſi poſt profeſſionem caſtitatis vxorem duxerit, eâdem regulâ conſtringatur.

Vt Preſbyter quamdiù illicitam converſationem mulieris habuerit, non ſit legalis, nec miſſam celebret, nec ſi celebraverit, ejus miſſa audiatur.

Vt nullus ad Subdiaconatum aut ſupra ordinetur ſine profeſſione caſtitatis.

Vt filij Preſbyterorum non ſint hæredes Eccleſiarum Patrum ſuorum.

Ne quilibet Clerici ſint ſæcularium præpoſiti, vel Procuratores, aut Iudices ſanguinis.

Vt Preſbyteri non eant ad potationes, nec ad pinnas bibant.

Vt veſtes Clericorum ſint vnius coloris, & calciamenta ordinata.

Vt Monachi vel Clerici qui ordinem ſuum abjecerunt, aut redeant aut excommunicentur.

Vt Clerici patentes Coronas habeant.

Vt Decimæ non niſi Eccleſijs dentur.

Ne Eccleſiæ aut Præbendæ emantur.

Ne novæ Capellæ fiant ſine conſenſu Epiſcopi.

Ne Eccleſia ſacretur donec provideantur neceſſaria & Preſbytero & Eccleſiæ.

Ne Abbates faciant Milites, & vt in eadem domo cum Monachis ſuis manducent & dormiant, niſi neceſſitate aliqua prohibente.

Ne Monachi pœnitentiam cuivis injungant ſine permiſſu Abbatis ſui, & quod Abbates eis licentiam de hoc dare non poſſunt, niſi de eis quorum animarum curam gerunt.

Ne Monachi Compatres, vel Monachæ Commatres fiant.

Ne Monachi teneant villas ad firmam.

Ne Monachi Eccleſias niſi per Epiſcopos accipiant, neque ſibi datas ita expolient ſuis redditibus vt Preſbyteri ibi ſervientes in ijs quæ ſibi & Eccleſijs neceſſaria ſunt penuriam patiantur.

Vt fides inter virum & mulierem occultè & ſine teſtibus de conjugio data, ſi ab alterutro negata fuerit, irrita habeatur.

Vt criniti ſic tondeantur, vt pars aurium appareat, & oculi non tegantur.

Ne cognati vſque ad ſeptimam generationem ad conjugium non copulentur, vel copulati ſimul permaneant, & ſi quis hujus inceſtus conſcius fuerit, & non oſtenderit, ejuſdem criminis ſe participem eſſe cognoſcat.

Ne corpora defunctorum extra parochiam ſuam ſepelienda portentur.

Vt Preſbyter parochiæ perdat quod inde illi juſtè debetur.

Ne quis temeraria novitate corporibus mortuorum, aut fontibus, aut alijs rebus, quod contigiſſe cognovimus, ſine Epiſcopali auctoritate, reventiam ſanctitatis exhibeat.

Ne quis illud nefarium negotium quo hactenus homines in *Anglia* ſolebant velut bruta animalia venundari, deinceps vllatenus facere præſumat.

Sodomiticum flagitium facientes, & eos in hoc voluntariè juvantes, in hoc eodem conſilio gravi anathemate damanti ſunt, donec pœnitentiâ & confeſſione abſolutionem mereantur. Qui verò hoc crimine publicatus fuerit, ſtatutum eſt ſiquidem fuerit perſona religioſi Ordinis, vt ad nullum amplius gradum promoveatur, & ſi quem habet ab illo deponatur. Si autem Laicus, vt in toto regno *Angliæ*, legali ſuæ conditionis dignitate privetur. Et ne hujus criminis abſolutionem ijs qui ſe ſub regula vivere non noverunt aliquis niſi Epiſcopus facere præſumat.

Statutum quoque eſt vt per totam *Angliam* in omnibus Dominicis diebus excommunicatio præfata renovetur.

Et hic quidem *Lundonienſis* Concilij textus eſt qui poſt non multos inſtitutionis ſuæ dies multos ſui tranſgreſſores in omni hominum genere fecit. Sanè quod vltimum de renovanda excommunicatione Dominicis diebus ſtatutum fuit, ipſemet ANSELMVS rationabili diſpenſatione vſus poſtponi conceſſit. Finito Concilio ANSELMVS *Lundoniâ* diſceſſit.

Præfatus ergo ROGERIVS, qui, vt diximus, in Epiſcopatum *Herefordenſem* aſſumptus erat, eveſtigiò in ipſa Civitate *Lundoniæ* gravi infirmitate percuſſus ad extrema deductus eſt. Qui cum ſe proximum morti ſentiret, miſſo Nuncio cum Epiſtola rogavit ANSELMVM quatenus præciperet duobus Epiſcopis ſuis *Lundonienſi* videlicet atque *Roffenſi*, vt eum antequam moreretur ſub celeritate Epiſcopum conſecrarent. Quod ipſe audiens inſipientiam hominis admiratus paululùm ſubriſit, nihilq; reſpondens ad poſtulata Nuncium à ſe ſicut venit, vacuum emiſit. Et ille quidem mox *Lundoniæ* mortuus eſt, & Cancellarius Reginæ REINELMVS nomine, loco illius, pari Inveſtiturâ, ſubrogatus.

Mittens

HENRICVS I. Rex.

Mittens ergo Rex rogavit ANSELMVM, quatenus pro ſuo jure hos noviter electos cum WILLIELMO jamdudum *Wentanæ* Civitatis Epiſcopo electo conſecraret. Reſpondit. *Equidem* WILLIELMVM *libens conſecrabo, ſed quod de nuper inveſtitis inter Me & illum convenit, non mutabo.* At ille, nonnihil ab animi tranquillitate mutatus, vnum ſine alijs illum, ſe vivente, non ſacraturum, interpoſito ſacramento, aſſeruit. Erat quippe idem WILLIELMVS in Epiſcopatum *Wentanæ* vt prælibavimus Civitatis, ANSELMO necdum ab exilio revocato, electus ſed ipſe nec electioni conſentire, nec Baculum ſibi à Rege porrectum ſuſcipere, nec rebus vel cauſis Epiſcopalibus vllo volebat pacto intendere. Revocato autem ANSELMO, Clerus & Populus ei inſiſtere, ac vt electum ſuum ſibi præficeret, magno cœperunt opere poſtulare. Differt ipſe, nec ſubitum præbet aſſenſum. Tandem tamen, & eorum aſſiduitate, & Eccleſiaſticæ neceſſitatis conſideratione promotus, connivente Rege, WILLIELMVM in Eccleſiam, exultantibus cunctis & Monachis ipſius Eccleſiæ feſtivè procedentibus, adduxit, ac *Wentani* Pontificatus curam ei, ſub præſentia totius multitudinis, dato Baculo paſtorali, delegavit. Hunc igitur ita electum, viſum eſt Pontificali benedictione non eſſe jure defrudandum. Sed cum Rex illum ſine alijs ſacrari permittere nequaquam, nec ANSELMVS eos cum illo ſacrare vllatenùs adquieſcere vellet, præcepit Rex vt GERARDVS *Eboracenſis* ſimul omnes ſacraret. Quod vbi Præfatus REINELMVS advertit, retulit Regi Baculum & Annulum quos ſe injuria ſuſcepiſſe dolebat, ſciens quia maledictionem pro benedictione ſuſciperet, ſi tali ordine benedicendus ſe manibus GERARDI ſummitteret. Vnde Rex nimis iratus eum gratiâ ſuâ Curiaq; privavit. GERARDVS itaque, ſociatis ſibi cunctis Epiſcopis *Angliæ*, reſiduos duos, id eſt, WILLIELMVM atque ROGERIVM, ſpretâ omni æquitate, ſtatuto die *Lundoniæ* voluit conſecrare, ANSELMO in villa quæ non longè eſt Murtelac nomine conſiſtente, & eventum rei præſtolante. Verùm, Epiſcopis ad examinationem ſacrandorum pro more paratis, atque diſpoſitis, WILLIELMVS amore compunctus juſtitiæ mox inhorruit, & ſuis omnibus ſpoliari, quam tam infando miniſterio ſub tanti myſterij adminiſtratione collum inclinare delegit. Quapropter, Epiſcopi ſua confuſione percuſſi, infecto negotio, abinvicem ſunt ilicò diviſi. Ad hæc, totius multitudinis quæ rei exitum ſpectare convenerat, clamor inſonuit, vna voce, WILLIELMVM recti amatorem, & Epiſcopos, non Epiſcopos, ſed juſtitiæ præcipitatores eſſe, concrepantis. At illi, mentis ſuæ rancorem ex vultus immutatione pandentes, Regem adeunt, illatæ ſibi contumeliæ querimoniam coram illo depromunt. WILLIELMVS in medium deducitur, patrati delicti reus accuſatur, minis non levibus hincindè concutitur. Ille ſtat, nec avelli poteſt à recto, & ideò ſuis omnibus expoliatus eliminatur à regno. Quærit ANSELMVS ſuper iſtis à Rege judicium, & juſtitiam, nequicquam. Iterùm atque iterùm preces & querelas, pro qualitate negotij ſuggerit, ſed ille nec prece nec querimoniâ motus cœpto deſiſtere voluit.

Subſequenti dehinc media quadrageſimâ ferè, Rex *Cantuariam* venit, quædam, vt ferebantur, regni negotia *Dofris* cum Comite *Flandriæ* tractaturus. Moratus autem triduò *Cantuariæ eſt*, & quod de Comitis agebatur adventu nihil fuiſſe agnitum eſt. Agnitum verò eſt quare venerit, & ipſius more occaſio patuit. In illis quippe diebus per ſuòs convenit ANSELMVM quatenus ſuâ jam diutinâ patientiâ delibutus paternarum Conſuetudinum amplius ſibi nil derogaret, ne irritatus cogeretur actu monſtrare qualiter ea quæ ſe contra faciebat ſibi ſederent in mente. Nam, ſicut per eos qui ſecretorum illius conſcij erant nonnullis innotuit, diſpoſuerat apud ſe, illum aut aliquo gravi corporis damno læſurum, aut certè inhoneſtè trans mare pulſurum, ac demum omnia juri Eccleſiæ competentia direpturum, ſi eum ad executionem ſuæ voluntatis de nota querela non reperiret omnino paratum. Quibus agnitis, ita

Pater ANSELMVS reſpondit. *Nuncij quos pro verbis quæ detulerunt Epiſcopi* Romam *direxi, jam reverſi ſunt, & veritati atteſtantes, vt aiunt, literas attulerunt. Ipſæ quæſo literæ inſpiciantur, ſi fortè in illis aliquid quod me voluntati ſuæ condeſcendere ſinat, inveniatur.* Nequaquam, ait. *Ambages hujuſmodi vltra non feram, finalem cauſæ volo habere ſententiam. Quid mihi de meis cum Papa? Quæ Anteceſſores mei hoc in regno poßiderunt, mea ſunt. Hæc ſi quis auferre mihi voluerit, quod inimicus meus ſit, omnis qui me diligit certißimè noverit.* Tunc Præſul ad iſta. *Nihil eorum quæ ipſius eſſe ſcio ipſi tollo, aut tollere volo. Veruntamen noverit quod nec pro redemptione capitis mei conſentiam ei de ijs quæ præſens audivi in* Romano *Concilio prohiberi niſi ab eadem ſede interdictorum abſolutionis ſententia prodeat, à qua conſtitutionis ipſorum vinculum prodijt.* Multiplicata ſunt ergo verba iſtius diſcidij, tantumq; gravata, vt filij Eccleſiæ magnò timerent, ne patrem ſuum protinùs perderent. Ipſos Principes, quorum conſilijs Rex innitebatur, conſideratione futurorum malorum ingemiſcentes lachrymis maduiſſe conſpeximus. Fiunt preces & orationes ab Eccleſia ad Chriſtum, & pio gemitu interpellatur quatenus ſuæ pietatis intuitu ſedet inſtantia mala. Hæc inter, voce ſummiſſa Rex Antiſtiti mandat, & multis precibus obſecrat, quatenus ipſe per ſe *Romam* ire, & quod alij nequiverant ſuâ ſibi induſtriâ conetur adquirere, ne ipſe perdendo ſuorum jura Anteceſſorum eis vilior fiat. Senſit Pater quò hæc vergerent, & reſpondit. *Differantur hæc, ſi placet, vſque in Paſcha, vt audito Epiſcoporum regniq; Primatum conſilio, qui modo non adſunt, reſpondeam hinc.* Terminata in iſtis ea vice cauſa eſt & abinvicem ſunt in pace diviſi.

Igitur in Paſcha Curiam venit, regni ingenuitatem de negotio præſens conſuluit, communis conſilij vocem vnam accepit, æquum ſcilicet fore illum, tantæ rei gratiâ, viæ laborem debere non ſubterfugere. Refert. *Dum in commune vultis ut eam, ego corpore licèt imbecillis, ſenioq; confinis iter aggrediar, iturus quo conſulitis prout vires conceſſerit Deus, omnium finis. Attamen, ſi ad Apoſtolicum pervenire potuero, noveritis quod ipſe nil quod vel Eccleſiarum libertati, vel meæ poßit obviare honeſtati, meo faciet vel rogatu vel conſilio.* Dixerunt. *Legatum ſuum Dominus noſter Rex ſuas preces regniq; negotia Apoſtolicis auribus expoſiturum tecum diriget & tu ſolummodò ijs quæ vera dixerit atteſtare.* Ait. *Quod dixi dico, nec vera dicenti, Deo miſerante, contradictor exiſtam.*

Finitis itaque Paſchalibus Feſtis, à Curia diſceſſit ANSELMVS, iter *Angliam* exeundi quantocius acceleratus. Vulneraverat enim quodammodò mentem ejus, quod Rex nec per ſe nec per ſuos, vt dixi, audire volebat quid literæ *Româ* nuper allatæ continerent in ſe. Quod ideò illum facere quidam opinati ſunt, quoniam materiam earundem literarum ei jam revelatam per vnum illorum quos ANSELMVS *Romam* direxerat ſenſim intellexerunt. Formidabat ergo ANSELMVS ne ſi verbis Epiſcoporum in literis ipſis Papa non concordaret, pro Inveſtituris Eccleſiarum quæ factæ fuerant, & etiam conſecrationibus quorundam Abbatum quos ea tempeſtate inveſtitos ROBERTVS *Lincolinus* Epiſcopus, & IOHANNES *Bathonienſis* ſacraverant, ſæpe dictâ excommunicationis ſententiâ tales nonnullos involverit, à quorum communione ſe nequaquam, ſine gravi ſcandalo, cohibere valeret. Literas etenim nondum inſpexerat, præcavens ne ſi fortè, mutato conſilio, Rex eas inſpiciendas requireret, ſigilloq; excluſas reperiret, aliquid haberet quod earum auctoritati objicere non injuriâ poſſet. Feſtinatò igitur ratus eſt *Angliâ* exeundum, ne illic, excommunicatis communicando, aliquâ excommunicationis culpâ involveretur. Venimus ergo *Cantuariam*, vbi non vltrà quatuor dies demorati, acceptâ ſacræ benedictionis licentiâ à Monachis dilectiſſimis filijs ſuis, necne à Civium circumfluentiumq; populorum numeroſitate, ingenti pietatis affectu proſecuti ad portum maris properavimus. Itaque naves ingreſſi **Witſandis** appulimus. Acta ſunt hæc anno incarnati Verbi milleſimo centeſimo tertio, V. Kalend.

lend. Maij. Regiâ igitur pace ſuiſq; omnibus inveſtitus mare tranſijt; & liberâ viâ, per *Bononiam* iter *Normanniam* veniendi aſſumpſit, quorumq; Nobilium terræ non vili obſequio fretus. HENRICVS I. Rex.

Cum autem *Becci* fuiſſet (vbi quà devotionis, quà dilectionis, quà gaudij & omnis boni jocunditate ſuſceptus ſit, taceo, dum id nulli poſſibile dictu exiſtimem) literas ibi prænominatas ſigillo abſolvit. Quid itaque in eis invenerit, textus earum quem ſubſcribimus declarabit.

PASCHALIS *Epiſcopus Servus Servorum Dei*, ANSELMO Cantuarienſi *venerabili Fratri & Coepiſcopo ſalutem & benedictionem. Suaviſſimas dilectionis tuæ ſuſcepimus literas, caritatis calamo ſcriptas. Neq; enim aliud cartæ calamus indidit quam quod de fonte caritatis intinxit. In his reverentiam devotionis tuæ complectimur, & perpendentes fidei tuæ robur, & piæ ſollicitudinis inſtantiam, exultamus quia gratiâ Dei tibi præſtante auxilium, te nec minæ concutiunt, nec promiſſa ſuſtollunt. Dolemus autem quia cum fratres noſtros Epiſcopos Legatos Regis* Anglorum *benigne ſuſcepiſſemus, quæ nec diximus eis nec cogitavimus, redeuntes ad propria, retulerunt. Audivimus enim eos dixiſſe, quod ſi Rex in alijs bene ageret, Nos Inveſtituras Eccleſiarum nec prohibere nec factas excommunicare, & quod ideo volebamus cartæ committere, ne ſub hac occaſione & cæteri Principes in Nos inclamarent. Vnde* IHESVM *qui renes & corda ſcrutatur in animam noſtram teſtem inducimus, ſi ex quo hujus ſanctæ Sedis curam cepimus gerere hoc immane ſcelus vel deſcendit in mentem. Et hoc Deus avertat à Nobis vt eſt, & non ſurrependo inficiat Nos, vt aliud habeamus ore promptum, aliud corde reconditum cum contra mendaces Propheta imprecetur, dicens.* Diſperdat Dominus vniverſa labia doloſa. *Si vero noſtro ſilentio paterentur Eccleſiam felle amaritudinis & impietatis radice pollui, qua ratione poſſemus apud internum Iudicem excuſari, cum Dominus ſub ſpecie Sacerdotum dicat Prophetæ,* Speculatorem te dedi Domus ISRAEL. *Non bene cuſtodit vrbem qui in ſpecula poſitus dum non obſiſtit eam hoſtibus diripiendam exponit. Si ergo virgam Paſtoralitatis ſignum, ſi Annulum ſignaculum fidei tradit Laica manus, quid in Eccleſia Pontifices agunt? Eccleſiæ honor atteritur, ſolvitur diſciplinæ vigor, & omnis religio Chriſtiana conculcatur, ſi quod novimus Sacerdotibus ſolis deberi, Laica patiamur temeritate præſumi. Non eſt Laicorum Eccleſiam tradere, nec filiorum matrem adulterio maculare. Iure ergo privandus eſt patrimonio qui matrem polluit adulterio, nec meretur Eccleſiaſticæ benedictionis conſortium, quæ eam impia infeſtatione inſequitur. Laicorum enim eſt Eccleſiam tueri, non tradere.* OZIAS *quidem cum illicitum ſibi Sacerdotium vendicaret, lepra percuſſus eſt. Filij quoque* AARON *quia alienum ignem impoſuerunt, igne Divino conſumpti ſunt. Alienum eſt ab Eccleſia & à ſacris Canonibus eſt inhibitum, ne Principes & ſeculares viri Inveſtituras non ſolùm non dare, ſed nec electioni Epiſcoporum ſe audeant violenter inſerere. In ſeptima quippe Synodo, vt noſtis, ſcriptum eſt.* Sancta & vniverſalis Synodus definivit neminem Laicorum Principum, potentumve ſemet inſerere Electioni Epiſcoporum vel promotioni eorum. *Si ergo filij* AARON, *quia ignem alienum intulerunt, corporaliter*

HENRICVS I. Rex.

liter puniti ſunt, iſti qui à Laicis à quibus alienum eſt Eccleſiam ſuſceperunt, ſpirituali gladio feriuntur. Epiſcopos autem qui veritatem in mendacio invocarunt, ipſa veritate quæ Deus eſt in medium introducta à beati PETRI *gratia, & à noſtra ſocietate excludimus donec* Romanæ *Eccleſiæ ſatisfaciant, & reatus ſui pondus agnoſcant. Quicunque vero intra prædictas inducias Inveſtituram ſeu Conſecrationem acceperunt, à Conſortio, fratrum & ordinatores & ordinatos alienos habemus, nec eis ad excuſationem deceptio ſufficit, quia & Propheta ab alio Propheta deceptus, nec ideo mortem evaſit. Rogamus intereà caritatem tuam Nos tuis ſanctis precibus commendari, vt quanto propius ad Deum paſſibus virtutum acceleras, nobis orationum tuarum manus extendas. Omnipotens Deus qui te ad hujus ſtudij curſum invitavit, fœlici conſummatione perducat ad præmium. Dato II. Id. Decembr. apud* Beneventum.

Cum autem de *Becco* Carnotum in feſtivitate Penteçoſtes, vtpote propoſitum iter inde acturus, ANSELMVS veniſſet, accepit ab *Ivone* Civitatis Epiſcopo & à multis non ſpernendi Conſilij viris, ſatius fore cœptum iter in aliud tempus differendum quam *Italicis* ardoribus ea ſe tempeſtate cum ſuis tradere cruciandum. Nimis etenim fervor eſtatis ita vbiq;, ſed maxime vt ferebatur in *Italia*, tunc temporis quæq; torrebat, vt incolis vix tolerabilis, peregrinis vero gravis & importabilis. Quod Pater intelligens, conſilio credulus *Beccum* revertitur. Reſedit ergo illic vſque ad medium menſis *Auguſti*, Monachorum ædificationi indefeſſus invigilans. Deinde poſthæc, in iter *Carnotum* reverſus eſt. Quid agam? Si potentum occurſus, ſi honores, ſi obſequia ei delata &, vltrà quàm recipere vellet, oblata ſingulatim deſcribere manum imponerem, nimirum alijs occupatos tædio nimiæ prolixitatis afficerem. Quapropter paucis accipiatur dictum, eum, vallante vbique divino præſidio, ſumma pace ac proſperitate iter peregiſſe, atque incolumem cum ſuis omnibus *Romam* perveniſſe.

Itaque veniente illo, GVILIELMVS quidam, à Rege directus *Anglorum*, aliquantis diebus prævenerat, *Romanos* in cauſam quam agitandam ſciebat, ſua ſollicitudine pro voto traducturus Regis. Qui WILLIELMVS, ſimili modo contra eundem virum ab alio Rege miſſus, *Romam* venerat, & quemadmodum Rei geſtæ series ſupra deſignat, ijs quæ tunc Eccleſiaſtica gerebantur pro viribus opem impenderat. Vbi ergo adventus ANSELMI ſummæ ſedis Antiſtiti nunciatus, illicò mandans, illum deprecatus eſt quatenùs diem illum atque ſequentem à fatigatione ſui apud Sanctum PETRVM quietos duceret, ac demum ſe ipſius præſentiæ *Lateranis* exhiberet. Ille paternæ pietatis mandatum gratioſe ſuſcipiens, paret, quodque ſibi à Papa VRBANO, ceu ſupra meminimus in Palatio *Lateranenſi* datum fuerat, die tertia hoſpitium ſubit. Dein Papæ præſentatus, honorificè ſuſcipitur, ac pro ejus adventu ipſe, & quæ confluxerat *Romana* Curia vehementer ſe lætari fatetur. Die poſt hoc conſtituto, cauſa propter quam illo potiſſimum venerat, in medium duci jubetur. Adeſt & WILLIELMVS legationi quâ fungebatur toto ſtudio curam impendens, hoc eſt vt Regi HENRICO omnes Patris & Fratris ſui conſuetudines & vſus, Apoſtolicæ ſedis auctoritate firmaret. Exponit etiam ſtatum Regni, Regiamq; in *Romanos* munificentiam, vnde ampliori quadam & digniori præ cæteris ſublimitate ex Apoſtolica largitione Reges *Anglorum* probat antiquitùs vſos, eaque re no ſolum moleſtum & indecens fore huic ſuorum anteceſſorum jura perdere, verumetiam ſicut ſe certò cognoviſſe ferebat, magno *Romanis* hoc ipſum damno futurum ſi contingeret, & dum fortè locum recuperandi inventuri non eſſent, ab eis ſerò lugendum. Quid plura? Ducti ſunt

ijs

HENRICVS I. Rex.

ijs atque alijs necnè perducti, in cauſam Regis, ***Romanorum*** nonnulli, admittendæ rationis eſſe conclamantes, quæ ferebantur, neque vota tanti viri vllâ conſideratione poſtponenda. Inter iſta ſilet A N S E L M V S operiens in omnibus examen ſummi Pontificis. Nec enim verba ſua dare volebat vt mortalis homo Eccleſiæ Dei oſtium fieret, ne poſtpoſito Chriſto qui ſe oſtium ouium eſſe pronuntiat & per quem, ſi quis intrat, ſalvatur, & ingreditur atq; egreditur & paſcua invenit, ovile intrare volentes aliunde aſcenderent, ac ſic non ovium Paſtores, ſed fures fierent atque latrones. Ipſe nihilominus Pontificum Paſtor cum ad cuncta ſileret, & quid quiſq; diceret, prudenti conſideratione, examinaret, æſtimans W I L L I E L M V S jamjam illum pro favore ***Romanorum*** in ſe nihil eorum quæ quærebat ſibi negaturum, erupit & ait. ***Quicquid hincindeve dicatur, volo norint quicumq; aſſiſtunt Dominum meum Regem*** Anglorum ***nec pro amiſſione regni ſui paſſurum ſe perdere Inveſtituras Eccleſiarum.*** Tunc vir Apoſtolicus paucis hæc verba locutus eſt. ***Si quemadmodum dicis, Rex tuus, nec pro Regni amiſſione patietur Eccleſiarum donationes amittere, ſcias ecce, coram Deo dico, quia nec pro redemptione ſui capitis eas illi aliquando*** P A S C H A L I S ***Papa impune permittet habere.*** Quod auditum oppido conturbavit W I L L I E L M V M. ***Romanis*** autem dicto Pontificis acclamantibus, optatum in commune eſt, quatenus iſta exiſtimatio procul ab omnibus filijs Eccleſiæ fieret, Apoſtolicam videlicet ſedem nunquam facturam oſtium ouilis Dei Laicum quemlibet. Quapropter aliud aiunt Regi reſpondeatur quod & illum ad bene agendum paulatim demulceat, & aliorum offenſam principum exinde ***Roma*** non incurrat. Itaque ***Romanorum*** Conſilio Papa nonnullos paternos vſus, interdictis omnino Eccleſiarum Inveſtituris, Regi conceſſit, eumq; ab excommunicatione quam Anteceſſorem ſnum feciſſe ſuperius diximus immunem ad tempus conſtituit, eis duntaxat qui à manu ipſas Inveſtituras ſuſceperant, vel deinceps ſuſciperent, vſque ad dignam tanti reatus ſatisfactionem, pro ſervanda Eccleſiaſtici diſciplina rigoris, ſub excommunicationis cathena retentis. Regia igitur cauſa, quæ agebatur, tali modo ***Romæ*** acta, determinata eſt. Satisfactionem ſanè Inveſtitorum cenſuræ ac diſpoſitioni A N S E L M I Papa delegavit.

Poſt hæc A N S E L M V S, actis cum Pontifice ſuis & aliorum de Chriſtianæ Religionis obſervantiâ multiplicibus cauſis, quæ poſt principale negotium ſui itineris non vilipendendæ cauſæ fuerunt, reditum ſuum Apoſtolica petijt benedictione tueri. Cui Papa. ***Benedictio quam deſideras ita te comitetur vbique ſicut ipſemet optas. Et ne à liminibus Paſtorum Eccleſiæ videaris immunis abſcedere, en vice illorum tibi ſcripta ſuæ auctoritatis ſigillo roborata manu noſtra porrigimus, & ea quæ continent ſub illorum teſtimonio tibi & ſucceſſoribus tuis in perpetuum confirmamus.*** Datis ergo literis, oſculatus Patrem, & Nos qui cum eo eramus, Deo Nos commendavit ac ſic in pace dimiſit. Literarum autem ſeries hæc eſt.

PASCHALIS *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei. Venerabili Fratri* A N S E L M O Cantuarienſi *Epiſcopo, Salutem & Apoſtolicam Benedictionem. Fraternitatis tuæ poſtulationibus Nos annuere, tuæ ſapientiæ & religionis perſuadet auctoritas. Quondam enim in literis ab Apoſtolica tibi ſede directis* Cantuarienſis *Eccleſiæ primatum, ita tibi plenum conceſſimus ſicut à tuis conſtat Prædeceſſoribus fuiſſe poſſeſſum. Nunc autem petitionibus tuis annuentes tam tibi quàm legitimis ſucceſſoribus tuis eundem Primatum, & quicquid dignitatis ſeu poteſtatis eidem Sanctæ* Cantuarienſi *ſeu* Dorobernenſi *Eccleſiæ pertinere cognoſcitur, literis præſentibus confirmamus ſicut à temporibus beati* A V G V S T I N I *Prædeceſſores tuos ha-*

buiſſe Apoſtolicæ ſedis auctoritate conſtiterit. Datæ Lateranis XVI. *Kl. Decembris indictione* XII.

Nobis itaque *Romà* diſcedentibus, WILLIELMVS remanſit, aſſerens ſeſe voto conſtrinxiſſe beatum NICHOLAVM adire, Re autem verà *Romæ* moraturus & ſi poſſet, ANSELMO abſente, quod eo præſente nequiverat, Antiſtitem à data ſententia traducturus. Quod quia nequaquam facere potuit; perſuaſorias literas Regi deferendas, ne nil videretur egiſſe, à Papa obtinuit, ſicque *Romanos* fines remeandi viâ mutavit. Quem Nos, ductu glorioſæ MACHTILDIS Comitiſſæ per Alpes euntes, cum apud *Placentiam* reperiſſemus, tam velocem hominis curſum à beato NICHOLAO admirati admodum ſumus. Epiſtolæ quam Regi detulit textus hic eſt.

PASCHALIS *Epiſcopus Servus Servorum Dei. Illuſtri & glorioſo Regi* Anglorum HENRICO, *Salutem & Apoſtolicam Benedictionem. In literis quas nuper ad Nos per familiarem tuum noſtræ dilectionis filium* WILLIELMVM *Clericum tranſmiſiſti, & perſonæ tuæ ſoſpitatem cognovimus, & ſucceſſus proſperos quos tibi ſuperatis regni adverſarijs benignitas Dominica conceſſit. Audiuimus præterea optatam virilem ſobolem ex ingenua & religioſa te conjuge ſuſcepiſſe. Quod profectò cum Nos lætificauit, oportunum rati ſumus nunc tibi præcepta, & voluntatem Dei validius inculcare, cum amplioribus beneficijs Deo te plurimum perſpicis debitorem. Nos quoq; divinis beneficijs benignitatem noſtram penes te ſociare optamus, ſed graue Nobis eſt quia id à Nobis videris expetere quod præſtare omninò non poſſumus. Si enim aut conſentiamus aut patiamur Inveſtituras à tua excellentia fieri, & noſtrum proculdubio, & tuum erit immane periculum. Qua in re contemplari te volumus quid aut non faciendo perdas, aut faciendo conquiras. Nos enim in prohibitione hac nihil amplius obedientiæ, nihil liberalitatis per Eccleſias nauſciſcimur, nec Tibi debitæ poteſtatis aut iuris ſubtrahere quicquam nitimur, niſi vt erga te Dei indignatio minuatur, & ſic tibi proſpera cuncta contingant. Ait enim Dominus,* Honorificantes me honorificabo. Qui me autem contemnunt, erunt ignobiles. *Dices itaq; Mei hoc iuris eſt. Non vtiq;, non eſt Imperatorium, non eſt Regium, ſed Diuinum. Solius illius eſt qui dixit.* Ego ſum oſtium. *Vnde pro ipſo rogo te, cuius hoc munus eſt, vt ipſi hoc reddas. Ipſi dimittas cuius amori etiam quæ tua ſunt debes. Nos autem cur tuæ obniteremur voluntati, cur obſiſteremus gratiæ, niſi Dei in huius negotij conſenſu ſciremus voluntati obuiare, gratiam amittere? Cur tibi quicquam negarem quod cuiquam eſſet mortalium concedendum cum beneficia de te ampliora ſumpſerimus? Perſpice, fili Kariſſime, vtrum decus an dedecus tibi ſit, quod Sapientiſſimus ac Religioſiſſimus* Gallicanorum *Epiſcoporum* ANSELMVS Cantuarienſis *Epiſcopus propter hoc tuo lateri adhærere, tuo veretur in regno conſiſtere. Qui tanta de te hactenus bona audierant, quid de te ſentient, quid loquentur, cum hoc fuerit in regionibus diuulgatum? Ipſi qui coram te tuos exceſſus extollunt, cum præſentia tua caruerint, hoc profectò validius infamabunt. Redi ergo fili Kariſſime ad cor tuum propter miſericordiam Dei, & propter amorem vnigeniti deprecamur re-*

voca

uoca Paſtorem tuum, reuoca Patrem tuum. Et ſi quid quod non opinamur aduerſus te grauius geſſerit, ſiquidem Inveſtituras auerſatus fueris, Nos iuxta voluntatem, quantum cum Deo poſſumus, moderabimur. Tu tamen talis repulſæ infamiam à perſona tua & regno amoueas. Hæc ſi feceris, & ſi grauia quælibet à Nobis petieris quæ cum Deo præberi facultas ſit, profecto conſequeris & pro te Dominum, ipſo adiuuante, exorare curabimus & de peccatis tam tibi quam Conjugi tuæ Sanctorum Apoſtolorum meritis abſolutionem & indulgentiam faciemus. Filium etiam tuum quem ex ſpectabili & glorioſa coniuge ſuſcepiſti quem, vt audiuimus, egregij Patris WILLIELMI vocabulo nominaſti, tanta tecum imminentia confouebimus, vt qui vel te vel illum læſerit, Romanam læſiſſe videatur Eccleſiam. Quid ſuper his ad honorem Dei & Eccleſiæ gloriam exhibiturus ſis, maturiùs Nobis volumus reſponderi, interuentu, videlicet, talium Legatorum, de quorum relationibus nec noſter debeat nec veſter auditus ambigere. Data Lateranis IX. Kl. Decembris. HENRICVS I. Rex.

Ac Nos vnà cum WILLIELMO *Placentinos* fines deſerentes, protecti gratiâ Dei, ſani & incolumes *Lugdunum* vſque peruenimus acturi illic feſtum quod inſtabat Dominicæ Nativitatis. Sed cum WILLIELMVS feſtinaret, nec nobiſcum *Lugdunum* divertere vellet, ſeperando ſe à Patris comitatu, dixit ei. *Putabam* Romæ *cauſam noſtram alio euentu proceſſuram, & idcirco diſtuli ea quæ Rex Dominus meus tibi dicenda mandauit hucuſq; propalare. Nunc autem quia, citato greſſu, ad eum redire diſpono, quæ mandat vlterius abſcondere nolo. Dicit quia ſi ſic ad eum redieris, vt talem te illi per omnia facias quales Anteceſſoribus ſuis Anteceſſores tui ſe feciſſe noſcuntur, tunc libenti animo tuum in* Angliam *reditum volet & amplectetur.* Cui Pater. *Ne amplius dices? Prudenti loquor*, ait, Hac de re nil amplius dicto. At ille, *Scio quid dicas atq; intelligo.* Diviſi ergo ſunt in iſtis abinuicem, & ANSELMVS ſummô cum honore & gaudio à Venerabili HVGONE *Lugdunenſi* Archiepiſcopo & toto Clero ſuſceptus, in majorem Eccleſiam ductus eſt, ibique vt Pater & Dominus loci ab omnibus habitus. Directis interea nuncijs ac literis ad Regem *Angliæ*, geſti negotij ſummam innotuit, & quid à WILLIELMO ex parte illius acceperit inter alia non celavit. Quæ literæ ſunt hæ.

SVo *Reuerendo Domino* HENRICO *Regi* Anglorum, ANSELMVS Cantuarienſis *Archiepiſcopus fidele ſeruicium cum orationibus.* *Quamuis per* WILLIELMVM *de* Warelwaſt *cognoſcatis quid* Romæ *fecerimus, tamen quod ad me pertinet breuiter oſtendam.* Romam *veni; cauſam pro qua veneram Domino Papæ expoſui. Reſpondit ſe nequaquam velle diſſentire à ſtatutis Anteceſſorum ſuorum & inſuper præcepit mihi vt nullam haberem communionem cum illis qui de manu tua Inueſtituras acceperunt Eccleſiarum poſt huius prohibitionis noticiam, niſi pænitentiam agerent, & ſine ſpe recuperationis quod acceperant deſererent, neque cum Epiſcopis qui tales conſecrarunt, niſi ad Apoſtolicæ ſedis iudicium ſe præſentarent. Horum omnium teſtis eſſe poteſt prædictus* WILLIELMVS, *ſi vult. Qui* WILLIELMVS *quando ab inuicem diſceſſimus, ex veſtra parte commemorans amorem & benignitatem quam ſemper erga me habuiſtis, ſummonuit me ſicut Archiepiſcopum veſtrum vt talem me*

facerem quatenus ſic intrarem in Angliam, *vt ſic eſſe poſſem vobiſcum, ſicut fuit Anteceſſor meus cum Patre veſtro, & vos me eodem honore & libertate tractaretis, qua Pater veſter Anteceſſorem meum tractauit. Iu quibus verbis intellexi quia niſi me talem facerem, reditum meum in* Angliam *non velletis. De amore quidem, & benignitate gratias ago. Ut autem ita ſim vobiſcum ſicut Anteceſſor meus fuit cum Patre veſtro, facere non poſſum, quia nec vobis Homagium facere nec accipientibus de manu veſtra Inveſtituras Eccleſiarum propter prædictam prohibitionem me audiente factam audeo communicare. Unde precor vt mihi veſtram, ſi placet, mandetis voluntatem, vtrum ſic quemadmodum dixi poßim in pace veſtra & officij mei poteſtate redire in* Angliam. *Paratus enim ſum & vobis & populo divinâ mihi diſpoſitione commiſſo officij mei ſervitium pro viribus & ſcientia mea, ſervata regulari obedientia, fideliter exhibere. Quod ſi votis non placuerit, puto quia ſi quod animarum detrimentum inde contigerit, mea culpa non erit. Omnipotens Deus ſic regnet in corde veſtro vt vos per omnia regnetis in gratia ejus.*

His ita geſtis, ipſe, paucis de ſuis ſecum retentis, *Lugduni* reſedit in ſumma pace & quietè propriam prædicti Pontificis domum inhabitando, Nuncios ſuos expectans, &, ne ad horam quidem, ab ijs quæ Dei ſunt verbo ſe vel actu elongans.

Explicit Liber Tertius.

Incipit Liber Quartus.

IGitur vbi WILLIELMVS *Angliam* pervenit, & geſti negotij ſeriem HENRICO Regi expoſuit, Rex ilicò omnes reditus Archiepiſcopatus *Cantuarienſis* in ſuos vſus redigi præcepit. Cura tamen ipſorum reddituum colligendorum duobus hominibus Archiepiſcopi ab ipſo Rege delegata eſt, eâ videlicet, vt ab re credere non eſt, conſideratione, eâ pietate, vt tantò diligentius alijs hominibus & rebus ipſius Domini ſui ſtudium impenderent ne vexarentur, ne opprimerentur, ne diriperentur, quantò majori fide ac ſacramento eos illi aſtrictos fuiſſe cognoſcebatur. Verum ſiue obtemperatum tam conſideratæ pietati, & piæ conſiderationi ſit ab illis ſive non ſit, dum non multum meâ interſit, vanè ſcribendi operam inſumerem. Veniet namque Dominus tenebrarum abſcondita illuminaturus, & ſingulorum meritis æqua lance ſua præmia retributurus. Ego, ducente Deo, cœpto narrandi calle progrediar.

Euoluto igitur poſthæc aliquanto tempore, venit ad Nos vnus ex Monachis *Cantuarienſibus*, nomine EVERARDVS, deferens ANSELMO literas Regis, in quibus idem Rex planè teſtabatur ſe eorum, quæ WILLIELMVS dixerat diſcedens ab ANSELMO vt præfati ſumus, auctorem eſſe, hoc eſt, vt ANSELMVS *Angliam* non repedaret, niſi omnes Patris ac Fratris ſui Conſuetudines ſe illi ſervaturum primo promitteret. Quod dum ANSELMVS facere noluit,

noluit, ſuis ſpoliatus *Lugduni* remanſit, degens, circa ſæpenominatum venerabilem HVGONEM ipſius Civitate Antiſtitem, anno integro & menſibus quatuor. Quæ autem mala ex hoc diutino exilio ejus per *Angliam* quaq; emerſerint, vel cujuſmodi ſtudio illius ipſum exilium, multi reditum illius deſiderantes, eaq; re minùs rei ipſius veritatem conſiderantes, aſcripſerint, meliùs puto liquebit, ſi aliqua ex ijs quæ illi à religioſis viris ac Deum amantibus ſcripto mandata ſunt, huic operi paucis inſigo. Scribit itaque ei quidam Servus Dei ſic. HENRICVS I. Rex.

D*Omino venerabili & ſancto Patri* ANSELMO Cantuarienſi *Archiepiſcopo, Illius devotiſſimus & omnis familiæ Domini famulus, in Domino ſalutem. Conſideratâ loci noſtri & ſenſus inopiâ, meritò decreuiſſe potuerim, Pater ſancte, ne verbis ſimplicioris ingenij ſemel vel iterùm impedirem ſtudium ſanctæ mentis tuæ in quo Religionis inſigne reſulget, & quidam ſplendet virtutis comes, nitor ſapientiæ. Attamen extollit me, etiam ſupra me, tranquilla, & beata gratia opinionis tuæ quatenus tibi qualiſcunque eſt dirigatur ſermo noſter, non vt te doceam qui vix humana indiges doctrina, ſed vt tecum noſtrum & tuum reminiſcar dolorem. In cujus noſtri ſermonis exordio eo pacto convenire poſtulo cum reuerentia tua, vt liceat mihi interim vindicare dulciores partes piè objurgantis non amaras fraudes adulantis. Sanctitatem quippe tuam noſſe velim quod animos noſtros quorum in te affectus idem eſt immoderatior triſtitia abſorbeat de abſentia tua qui, ni fallor, vtilius noſtro adeſſes periculo, vt ſaltem te conſortem filiorum diſcriminis exhiberes, quam noſtræ quodammodo & Eccleſiæ oblitus iniuriæ abſens permittas Nos turbari ab hoſtibus impuris & crudelibus, qui nec pudicitiæ parcant, nec ſaluti. Ego plane te, Pater ſancte, eo ipſo infœlicem arbitror. Nam qui eras ſanctæ ſpei fiducia in tuos, ſi nunc vrgeri* Angliam *tam inopinato hoſte pigeret, quantum ingemiſceres, quantum affectares ſuccurrere, vel ſubire vobiſcum noua acerbitatum genera? Sponte tua nullo penitus cogente ereptus es periculis noſtris, fortaſſe ne ſentires quæ Nos perpeti, & quod gravius eſt ſpectare cogimur, ſublimari ad ſacros Ordines quoſdam de Curialibus quibus nec Canonica electio, nec iuſtitia conſentit. Quonam dubium non eſt ſi eoſdem verus Eccleſiæ Oſtiarius qui Chriſtus eſt in ſacra iura admitteret, neque poſſe perpetrari quæ quotidie cernimus in Provincia noſtra, Principum iniuſtam & immitem Tyrannidem, rapinas pauperum, damna Eccleſiarum, adeo vt locus corporis & ſanguinis Domini libertatem amittat. Gemere viduas, flere ſenes incommoda ſua, eo quod eripiatur eis ſatis anguſta, quam vix merentur, victus ſui portio. Rapi virgines & illicita inceſtari concubitu, quodq; omnium primum malum eſt, ad dedecus honeſtatis noſtræ, Sacerdotes vxores ducere. Et exceptis his, alia per plura flagitia quæ nefas eſt vel impoſſibile meminiſſe aut retuliſſe. Quod ſi diſpenſationis Eccleſiaſticæ regulam & antiquæ conſuetudinis ordinem ſollicita ſtuduiſſes conſideratione penſare, nec tibi aliqua exulandi cauſa ſurriperet, nec alij occaſione tuæ abſentiæ tam grave diſcrimen incurrerent. Itane putas inimicorum Dei contumaciam inflectere, qui nec Deo crederent, nec veritati niſi inuiti locum præberent. Qua vero ratione ad hoc Paternitas tua aſpiret, ignoro. Qui enim regendam nauim ſuſcepit, tanto amplius neceſſe eſt vigilet, quanto amplius procellas timet. Sed tunc fortaſſis*

pro

HENRICVS I. Rex.

pro ſola voluntate inuidentium fugiſſe pudebit, cum videris ante Tribunal Chriſti ducentes choros animarum illos fortiſſimos divini gregis arietes, quibus nec lupus nocuit, nec alicuius terror in fugam vertit. Quam beata erit tunc memoria inter cæteros illius ſanctiſſimi Patris noſtri AMBROSII *qui, ſicut narrat Eccleſiaſtica hiſtoria, non erubuit* THEODOSIO *Imperatori in faciem reſtitiſſe, & pro reatu ſuo limina Eccleſiæ illi denegaſſe. Quid non impetraret talis affectus, & tanta conſtantia? Etiam, Pater ſancte, ſi quiſpiam incarceratum & afflictum euiſceraret, hoc modo receſſiſſe non debueras. Quanto magis cum nihil horum expertus fueris, nec Sedes tua tibi negata ſit, ſed pro vno verbo cuiuſdam* WILLIELMI *fugere decreuiſti, &, relicto hoſte, dilacerandas impijs oues tuas dimiſiſti. Pudet ergo quod euenit recolere, quoniam omnes illi, vel pene omnes, quos Eccleſiarum præſens ærumna expectabat ad ſuæ neceſſitatis ſolatium, occaſione timoris accepta, magis elegerunt tecum ſuccumbere quam fruſtra ſine te reſiſtere. Quid enim facerent quibus Pater deerat, & quibus caput non ſuppetebat. Proinde admonenda eſt Sanctitas tua non erudienda vt matures adventum ſanctæ Matris Eccleſiæ, depellas oppobrium, & aduerſus hoſtes noſtros jam penetralibus inſiſtentes, feſtinum prætendas auxilium. Licet adhuc morbum eijcere, dum in ſuperficie vulnus videtur apertum. Scio namque ſi ad Sedem tuam redire velis, in promptu multos, vt aiunt, reperies qui tecum partes Dei viriliter defendant, niſi eneruauerit eos tuæ Paternitatis defectus. Si* Angliam, *vti audiuimus, ſuſpendere vel excommunicare volueris, quid ego fratreſq; noſtri faciemus qui ſemper tibi obedire præſto fuimus, remandare quæſo digneris. Vale.*

Cum igitur hæc & nonnulla iſtis deteriora, exulante ANSELMO, per *Angliam* fierent, & quidam, malorum magnitudine afflicti, Regi inſiſterent, vt ipſum, ſcilicet Patriæ Patrem, qui ea corrigeret revocaret, ipſe, tam religioſitate viri inductus quàm & immanium malorum exuberatione animo conſternatus, fieri quidem de reditu viri quod petebatur ſe libenter velle fatebatur, ſic tamen vt paternarum Conſuetudinum nihil ſibi ab eo vlterius derogari vlla ratione pateretur. Vnde nobis adhuc *Lugduni* degentibus, Nuncij *Romam* ab ib ipſo Rege directi ſunt qui modis omnibus elaborarent Apoſtolicum ad hoc deducere vt ANSELMVM *Angliam* redire & Regiæ voluntati juberet in cunctis ſubdi & obedire. Ad quod dum minimè illum flectere poſſent, ſicut venerunt infecto negotio reverſi ſunt.

In diebus illis GVALO Epiſcopo *Pariſiacenſis* de *Roma* veniens ad Nos, reliquias corporis beatæ Martyris PRISCÆ ſibi *Romæ* datas attulit, & inde mihi in præſentia Patris ANSELMI partem aliquantulam dedit. Quæ pars dum admodum parva mihi viſa fuiſſet, rogantem me vt donum Antiſtes augeret, ANSELMVS compeſcuit, dicens ſufficere quod habebam. *Cum enim,* inquiens, *os ipſum de corpore illius ſit, donec eo caruerit, integritatem ſui non habebit. Quapropter ſi illud dignè ſervaveris & Dominæ cujus eſt qua potes devotione in illo ſervieris, tam gratanter officij tui munus accipiet quam ſi toti corpori ejus deſervires.* Adquievi dicto, & quod acceperam diligenti cuſtodia ſervo. In ſecundo autem anno adventus noſtri à *Roma Lugdnum*, ipſe Papa coacto *Lateranis* generali Concilio, Comitem de *Mellento*, cujus ſæpe ſuperius habita eſt mentio, & complices ejus qui Regem ad Inveſtituræ flagitium ſicut dicebatur impellebant, necne illos qui ab eo Inveſtiti fuerant, à liminibus ſanctæ Eccleſiæ judicio Spiritu ſancti repulit, & hoc ipſum per Epiſtolam quam ecce ſubponimus ANSELMO ſub celeritate innotuit.

PASCHA-

PASCHALIS *Epiſcopus Servus Servorum Dei*, *Venerabili Fratri* Cantuarienſi *Archiepiſcopo* ANSELMO, *Salutem & Apoſtolicam Benedictionem*. *De illata tibi injuria membra Eccleſiæ non modicum patiuntur quia, ſicut dicit Apoſtolus, ſi compatitur vnum membrum compatiuntur & cætera membra. Licet enim corporali ſeperemur præſentia, vnum tamen in capite ſumus. Tuas namq; injurias ac repulſas æquè ac noſtras portamus. Illud etiam nos vehementer affligit quod tua religio regno ſublata eſt* Anglico. *Quæ enim ſunt ſine Paſtore oves Lupus rapit & diſpergit. Iccircò de tua ad eos reuerſione modis quibus poſſumus laboramus. Vnde in Concilio nuper habito ex communi Fratrum & Coepiſcoporum ſententia deliberatum eſt, & Regis Conſiliarios qui ad Inueſtituræ flagitium illum impellunt & eos qui ab eo Inueſtiti ſunt ab Eccleſiæ luminibus repellendos, quia de libera facere conantur Ancillam. Quam nimirum ſententiam nos Sancti Spiritus iudicio in Comitem de* Mellento *& eius complices promulgavimus, & eandem ipſam in eos qui ſunt Inueſtiti à Rege eiuſdem Sancti Spiritus iudicio confirmamus. Regis vero ſententia ea ex cauſa dilata eſt, quia ſuos ad Nos Nuncios in præteritæ Paſchæ tempore debuit deſtinare. Datæ* Lateranis VII. *Kl. Aprilis*. HENRICVS I. Rex.

Hanc igitur Epiſtolam poſtquam ANSELMVS ſuſcepit, inſpexit, intellexit ſe ampliùs fruſtra *Lugduni Romanam* opem præſtolari, præſertim cum jam ſæpenumerò ipſi *Romanæ* ſedis Antiſtiti Legatos, & literas de ſui negotij conſummatione tranſmiſerit, & eo vſque nil niſi quandam quaſi conſolatoriæ expectationis promiſſionem, de termino in terminum, ab eo meruerit. Tertiò quoque literas ſuas Regi *Angliæ*, pro ſuarum rerum reſaiſitione direxerat, nec aliquid ab eo, niſi quod blandientem ſibi dilationem ingereret, reſponſi acceperat. Conſulto itaq; venerabili præfato *Lugdunenſis* Civitatis Epiſcopo *Lugduno Franciam* petiturus deceſſit, mœrente ſuper hoc Pontifice ipſo & omnium populo terræ.

Cum ergo *Cluniacum* ad Caritatem, quæ Cella *Cluniacenſis* Cœnobij eſt, veniſſemus, didicit ANSELMVS Comitiſſam *Bleiſenſem*, majoris WILLIELMI Regis filiam, nomine ADALAM, apud Caſtrum ſuum *Bleiſum* infirmari. Vertit itaque iter quo ſe remis ire (ſicut à MANASSE ipſius vrbis Antiſtite multis erat, & obnixis precibus per internuncios interpellatus) diſpoſuerat, & *Bleiſum* abijt ad Comitiſſam, omnem cujuſlibet vituperij notam pro ſuo more vbique devitans. Ipſa ſiquidem Comitiſſa in pluribus ei tam in hoc quam & in alio exilio ejus magnificâ liberalitate miniſtraverat, eumq; ſicut virum ſanctum, ac religioſum vitæ ſuæ, poſt Deum, inſtitutorem elegerat atque tutorem. Si itaque illam extrema vt dicebatur agentem paterna præſentia non viſitaret, notam juſtæ repræhenſionis non evaderet. Igitur vbi ad illam venimus, eamq; languore ſopito fermè convaluiſſe invenimus, detenti ab eo in ipſo Caſtro per aliquot dies decentiſſime ſumus. In quibus diebus, cum verba ſæpe inter ſe confererent Antiſtes & illa, Antiſtes illam pro ſuo officio ſtudioſè ad bene agendum inſtigando, Illa Antiſtitem pro vitæ ſuæ qualitatibus vt Patrem, quæ inquirenda eſſe ſciebat, interrogando; ANSELMVS Comitiſſæ cauſam reditus ſui *Franciam* ab ea inquiſitus innotuit, & quia Fratrem ipſius HENRICUM videlicet Regem *Anglorum* pro injuria quam Deo ſibiq; jam per biennium & vltrà fecerat excommunicare veniebat, non celauit. Quod illa audiens, fraternæ damnationi vehementer indoluit, ac, vt illum potius Pontifici concordaret, operam dare diſpoſuit. Egit ergo apud virum vt *Carnotum* ſecum pergeret.

Eo

HENRICUS I. Rex.

Eo tempore ipſe Rex in *Normannia* erat, ipſamq; pene totam ſuæ ditioni ſubegerat. Poteſtas nempe ROBERTI *Normannorum* Comitis fratris, ſcilicet ejuſdem Regis ita cunctis ea tempeſtate viluerat, vt vix vllus pro eo quicquam facere vellet, quod pro terræ Principe quaq; gentium fieri ſolet. Pium etenim Cor & terrenarum rerum minima cupido quæ in eo juxtà vigebant hoc ei pepererant. Omnes igitur ferme *Normannorum* majores, illico ad Regis adventum, ſpreto Comite Domino ſuo, & fidem quam ei debebant poſtponentes, in aurum & argentum Regis cucurrerunt, eique Civitates, Caſtra, & Vrbes tradiderunt.

Cum itaque Rex per Legatos Comitiſſe ANSELMI adventum, & quamobrem relicta *Burgundiâ Franciam* venerit, accepiſſet, qualiter animum viri à propoſita intentione deflectere poſſet, perquiſiuit. Inito igitur cum ſuis Conſilio, per Nuncios deprecatus eſt Comitiſſam, quatenus ad loquendum ſibi virum *Normanniam* duceret, pollicens ſe in multis de querela priſtina voluntati ejus, pacis gratiâ, condeſcenſurum. Quid plura? Statuto termino Archiepiſcopus & Comitiſſa in Caſtrum, quod *Aquila* vocatur, pro Colloquio Regis vti petiuerat vna venerunt, & Regem vehementi gaudio pro adventu ANSELMI exultare, ac non parum à priſtina feritate deſcendiſſe repererunt. Deinde habito inter eos Colloquio, ANSELMUM Rex de redditibus ſui Pontificatus reveſtivit, & in priſtinam amicitiam vtrinq; recepti ſunt. Quibuſdam igitur ad hoc ſollicitè operam dantibus vt Antiſtes ſtatim *Angliam* remearet, Rex annuit, ſic tamen vt nulli eorum qui à ſe Inueſtituras Eccleſiarum ſuſceperant vel eos conſecrauerant, ſuam in aliquo communionem ſubtraheret. Cui conditioni ANSELMUS minimè adquieſcens (obedientiam videlicet Papæ in nullo prætergredi volens) extra *Angliam* manere delegit, donec illi quid ad ipſum Negotium, & quædam alia de quibus inter eos illa vice convenire non poterat determinanda ex condicto *Romam* mittendi erant, reverſi fuiſſent. Hæc autem inter ipſos acta ſunt anno tertio exitus noſtri de *Anglia* XI. Kl. Auguſti.

Pro magna itaque exultatione quam ex hac reconciliatione ANSELMI Rex concepit apud ſe, videres illum quamdiu in præfato Caſtro morabamur, non facile pati ad ſe venire ANSELMUM, ſed quotiens erat aliquid inter illos agendum ſemper ipſum ire ad ANSELMUM. Iam enim multis in locis per *Angliam*, *Franciam*, atque *Normanniam*, fama vulgaverat Regem ipſum ab ANSELMO proximè excommunicandum, & idcirco ei vtpote Poteſtati non adeo amatæ multa mala ſtruebantur, quæ illi à tanto viro excommunicato efficacius inferenda putabantur. Quod ille ſciens verſam à ſe viri ſententiam magnifice lætabatur. Deniq; omne malum quod eum expectabat averſo ANSELMO, ab eo verſum eſt, reverſo in amicitiam ejus ANSELMO. Itaq; vt homo citius in Epiſcopatum ſuum ad ſuorum exultationem ac totius Patriæ releuationem rediret, pollicitus eſt Rex ita ſe Nuncios ſuos *Romam* deſtinaturum, vt in proxima Natiuitate Chriſti Curiæ ſuæ ANSELMUS in *Anglia* poſſet adeſſe. Miſit ſuper hæc in *Angliam* literas præcipiens vt omnes res & homines ANSELMI vbicumq; eſſent, in pace eſſent & quiete nec vllus eos gravaret aut implacitaret, ſed ab omni debito liberi, quæ tenebant cum honore tenerent ac in cunctis ad nutum ANSELMI juſſionemq; penderent. Hæc ergo dum hominibus ad Archiepiſcopatum pertinentibus innotuiſſent, mox quoddam quaſi inſperatum jubar ſolis illis emicuit, quod illos à priſtinæ oppreſſionis immanitate & tenebris non modicum ejecit.

Cum poſthac ANSELMUS *Beccenſe* Cœnobium, & Rex *Angliam* remeaſſet, ortis quibuſdam occaſiunculis, Legati qui *Romam* mitti debuerunt, diù vltra ſtatutum terminum morati ſunt. Vnde vehemens admiratio multorum corda concuſſit, arbitrantium tantam de reditu viri dilationem Diaboli eſſe ſeductionem & apertè videntium immanem totius Chriſtianitatis in *Anglia* eſſe

eſſe deſtructionem. Quod melius vt puto liquebit, ſi quædam ſcripta de hijs quæ ad Nos in hac mora à quodam non contemnendæ auctoritatis viro transmiſſa ſunt, breui ſubinferam. Scribit itaq; inter alia ſic. HENRICVS I. Rex.

KAriſſime Pater & Domine, quamuis optime ſciatis quid facere debeatis, & quid facere velitis, videtur tamen omni fere homini ſano ſenſu ſapienti, omnino nihil aliud eſſe id quod inter vos & Regem ſub tam moroſa expectatione agitur niſi Diabolicæ fraudis illuſio, & illudens dilatio, & vt manifeſtius dicam totius Anglorum *Eccleſiæ, ac Religionis ac Legis Chriſtianæ cotidiana diminutio, & ſumma deſtructio. Eccleſiarum namq; quæ tam diù manent Paſtoralibus viduatæ, poſſeſſiones diripiuntur, ordo ſanctæ Religionis in eis neglectus annihilatur. Legis Chriſtianæ Rectores non jam Rectores ſed præcipitatores, ac iuxta Regiæ voluntatis arbitrium, & ſuum libitum, pene omnis Iuſtitiæ ſunt effecti ſubuerſores. De Clericis quid dicam qui circitur omnes reuoluti ſunt ad iniquitatem priſtinam? Quid de Laicis? Ipſi quippe, ſed Principes maxime, vix niſi ex propria parentela conjuges ſibi accipiunt, clam deſponſant, deſponſatas contra Legem Eccleſiam ſcientèr tenent & ſibi defendunt. De Sodomitis verò quos ipſe in magno Concilio vſq; ad pœnitentiam & confeſſionem excommunicaſtis, ac de Crinitis, quos in Paſchali poſtmodum ſolemnitate Pontificali Stola redimitus, coram vniuerſo populo à liminibus ſanctæ Eccleſiæ remouiſtis quid dicendum? cum vt deberetis non ſubuenitis, nec vel vnus in toto Regno exiſtat, qui hæc & alia multa Deo & omni ſeruo Dei contraria vice noſtra reprehendere audeat aut emendare contendat. Et ſi veritatem vultis audire, fateor omnia hæc multo deteriùs fieri, quam poſſint ſcripto edici, in tantum vt ipſe etiam Rex teſtetur nunquam tantæ fortitudinis nequitiam in patria iſta fuiſſe, ſicut modo eſt. Hæc autem omnia procul dubio vos ſolum reſpiciunt, & veſtræ ſanctitati imputantur. Videte igitur & intendite oneri quod ſuſcepiſtis, & cui curam eius veſtri loco diſponendam commiſiſtis, quando Vos qui talibus obuiare conſtituti eſtis, pro nihilo, tam diù Regno, in quo exercentur, abeſtis. Conſiderate quoq; ſi vobis placet, ſi cor veſtrum ita ſoli Deo vacat & ſi in tanta ſecuritate veſtri iam conuerſamini, vt talibus animarum miſerijs alia vigilantia condeſcendere non debeatis. Scio equidem & bene ſcio vos optime ſcire quid eſt quod facitis, ſed ipſum ſcire veſtrum perparum prodeſt Nobis. Fructum etenim communi vtilitate ex tam diuturno negotio veſtro nullum adhuc procedere videmus, mala autem ſolius veſtri occaſione in Eccleſia & populo Dei, vndique ſuccreſcere, omni die conſpicimus.*

Et hæc quidem ille vir tot mala exoſus ſcripſit, autumans ANSELMVM non niſi propria voluntate ab ingreſſu *Angliæ* remorari. Sed reuera Rex HENRICVS nullo eum pacto ingredi patiebatur, niſi, poſtpoſitâ, vt ſupera meminimus, obedientiâ Papæ, Epiſcopis & Abbatibus excommunicatis communicaret. Attamen ANSELMO *Remis* conſiſtente (illuc enim obnixis precibus Antiſtitis & Canonicorum ipſius loci deuictus iuerat, & majori quam litteris queat exponi honore, feſtiuoq; occurſu omnium id loci degentium ſuſceptus circa pontificem MANASSEN magnâ & officioſâ caritate detentus per plures dies ibi morabatur) miſit ei Epiſtolam vnam idem Rex, quam ecce ſubponimus.

REuerentiſſimo, & amantiſſimo Patri ANSELMO Cantuarienſi *Archiepiſcopo,* HENRICVS *Dei gratia Rex* Anglorum, *ſalutem, & totius bonæ voluntate affectum. Venerabilis Pater non tibi diſpliceat quod eorum iter quos* Romam *ad negotium meum peragendum dirigere decreui tamdiù detinui. Quod mox vt* WILLIELMVS de Warelwaſt *ad te peruenerit, quem ad hoc negotium peragendum ſicut de-*

HENRICVS I. Rex.

creuimus Romam *dirigo, tibi expediet. Te ſupplex igitur deprecor & deuotus exoro, vti cum eodem* WILLIELMO, BALDWINVM *de* Tornaio Romam *dirigas, ad noſtram rem tractandam, & Deo volente finiendam. Vale.*

Ad hanc ſcripſit ANSELMVS Epiſtolam hanc.

S*Vo Chariſſimo Domino* HENRICO *glorioſo Regi* Anglorum, ANSELMVS *Archiepiſcopus* Cantuariæ *fidele ſeruicium cum orationibus.*

Quod veſtra magnitudo me in ſuis literis tam honorifice, tanto bonæ voluntatis affectu ſalutat, gratias magnas ago ſicut debeo. Quod autem tam ſuppliciter me rogatis vt non mihi diſpliceat quod Legatus veſter Romam *mittendus tantum moratur; vtiq; veſtram precem, quantum in me eſt, contemnere non debeo, ſed cauſa magis Dei eſt quam mea, vnde corde fideli, & benigno animo vobis dico quod tacere non debeo. Mihi quidem aliquid diſplicere niſi cum propter Deum diſplicet, non eſt magnum, ſed diſplicere Deo aliquid, nullatenus eſt contemnendum. Vtiq; non parum diſplicet Deo Epiſcopum ſpoliari rebus ſuis, quod iam gratia Dei vobis inſpirante correxiſtis; ſed Epiſcopum ſegregari à ſuo officio, & Eccleſiam à ſuo Epiſcopo, ſine cauſa quam Deus approbet, nimis graue iudicat. Expedit itaq; animæ veſtræ quatenus ſatagatis vt ego, qualiſcunq; ſim Epiſcopus Eccleſiæ quam Deus Regiæ veſtræ poteſtati cuſtodiendam commendauit, & Regno veſtro in pace veſtra celeriùs reſtituar, & mihi opportunitas vtendi ſecundum poſſibilitatem meam officio pro quo ibi poſitus ſum diutius non impediatur. Valde quoq; mihi timendum eſt ne Deo diſpliceat, & me Dominus Papa iuſte reprehendat, quia poſtquam vos & ego ſimul conuenimus apud Caſtrum quod vocatur* Aquila *in tam longo tempore non illi miſi Legatum noſtrum per quem quid de tantare inter Nos factum, & quid peragendum ſit cognoſceret, & ego eius Conſilium, & iuſſionem acciperem. Quapropter periculoſum eſt mihi diu expectare veſtrum Legatum quem ante proximam* Natiuitatem *Domini ſicut in verbis veſtris intellexi* Romam *rediturum ſperaui, præſertim cum neſcio quo Conſilio quaue ratione nullum terminum modo mihi conſtituitis. Quoniam igitur plus mihi debet eſſe de hoc quod ego Eccleſiæ mihi commiſſæ præſens eſſe nequeo, quàm de vlla terrena poſſeſſione, precor vt mihi aliquem proximum terminum nominatis per literas veſtras quando poſſim Legatum veſtrum* Romam *iturum expectare, quia ego non audeo differre vt multum dicam vltra proximam* Natiuitatem *Domini quin meum Legatum mittam.*

Scripſit quoque ſæpe memorato ROBERTO Comiti de *Mellento* tunc temporis in hunc modum, vtpote illi, cujus Conſilio cuncta negotia ſua Rex ipſe diſponebat.

ANSELMVS *Archiepiſcopus Domino & amico* ROBERTO *Comiti de* Mellento *ſalutem. Vos ſcitis quia quando Rex & Ego conuenimus apud Caſtrum* Aquilæ, *Dictum fuit quod Rex mitteret Legatum ſuum* Romam *pro ijs in quibus concordare non poteramus niſi per Dominum Papam. Quod intellexi vt ita fieret, quatenus ante proximam Natiuitatem Domini Legatus rediret. Videtis autem quia Dominus meus Rex hoc quod tunc dixit facere moratur. Sed hoc ſolum mandat mihi qui Legatum meum cum eius Legato mittere volebam, ne mihi diſpliceat quia ſuus tantum*

tum moratur, nullum mihi conſtituens terminum quando venturus eſt. Vnde quidam opinantur & dicunt quod Rex, non multum curat feſtinare, vt ego redeam in Angliam, *& Eccleſia Dei quam Deus illi cuſtodiendam commendauit, quæ iam fere per tres annos deſolata eſt, ſuo viuo Paſtore eius reditu & præſentia conſoletur, & pro Conſilio animæ ſuæ quo diu priuata eſt, in illis qui hoc amant & deſiderant lætificetur. Quapropter dico vobis quia valde timeo ne ipſe ſuper ſe prouocet iram Dei, & ſuper eos quorum Conſilio differt, tam neceſſarie rei, tam rationabili ſuccurrere, cum ad illum hoc pertineat, & facere poſſit, vt nihil perdat de ijs quæ ſecundum Deum ad Regiam pertinent poteſtatem. Sicut amicus, & ſicut Archiepiſcopus qualiſcunque ſim conſulo illi & ijs qui circa illum ſunt, vt non plus ſtudeant ſatisfacere voluntati ſuæ quam voluntati Dei, quia Deus aliquando ſatisfaciet voluntati ſuæ contra voluntatem illorum qui hoc faciunt. Conſulite ergo illi & vobis, priuſquam Deus oſtendat iram ſuam quam adhuc ſuſpendit, expectans vt humiliemini ad voluntatem ſuam. Deus dirigat eum, & Conſiliarios eius ad verum honorem, & ad veram vtilitatem eius.* HENRICVS I. Rex.

Hæc idcirco ita deſcribimus, vt quicunque iſta legit vel audit, planè intelligat cui mala quæ in *Angliam* exulante ANSELMO facta ſunt, moramve exilij ejus potiſſimum aſcribere debeat.

Itaque poſthac miſſi ſunt *Romam*, ex parte quidem ANSELMI, BALDWINVS Monachus, vir vtique ſanctæ libertatis Eccleſiæ, & omnis boni non fictus amator, &, ex Regis, WILLIELMVS ſæpe ſuperiùs memoratus, pro libertate Eccleſiæ ſicut ſolebat acturus. Quas vero quantaſve oppreſſiones inter hæc tota *Anglica* oppreſſa ſit, difficile dictu eſſe ſcio. Rex enim ipſe à *Normannia* digreſſus, quia eam totam eo quo ſupradiximus modo ſibi ſubjugare nequiuerat, reverſus in *Angliam* eſt, vt copioſiori pecuniâ fretus, rediens, quod reſiduum erat, exhæredato fratre ſuo, ſibi ſubijceret. In cujus pecuniæ collectione nullus in collectoribus pietatis aut miſericordiæ reſpectus fuit, ſed crudelis exactio ſuper omnes, vt nobis qui inde veniebant teſtabantur, deſævit. Denique videres, ſicut aiebant, eos quidem qui non habebant quid darent, aut à ſuis domunculis pelli, aut auulſis aſportatiſq; hoſtijs domorum penitus diripiendos exponi, aut ablata vili ſuppellectile in ſummam penuriam redigi, aut certè alijs atque alijs miſerabilibus modis affligi, & cruciari. In eos autem qui videbantur aliquid habere noua & excogitata quædam foris facta obijciebantur, & ſic cum adverſus Regem terræ defendendi ſe placitum ingredi non audiebant, ablatis rebus ſuis, in gravem erumnam deijciebantur. Sed hæc ab aliquibus leuia dictu fortaſſis æſtimabuntur eo quod iſta non ſolum ſub Rege HENRICO, ſed & horum ſimilia multa facta fuerunt ſub fratre ejus, vt de patre taceam, Rege WILLIELMO. Attamen iſta illis grauiora & intolerabiliora viſa ſunt, quoniam multò minùs ſolito quod jam ſpoliatis & exhauſtis auferretur inveniebatur. Ad hæc; In Concilio *Lundonienſi* ſocietas Mulierum, vt in ſuperioribus diximus, omnibus Preſbyteris & Canonicis *Angliæ* interdicta erat, ipſumq; interdictum, ANSELMO exulante, retentis vel certè reſumptis mulieribus, à pluribus eorum violatum fuerat. Hoc ergo peccatum Rex impunitum eſſe non ſuſtinens, ſuos Miniſtros eos implacitare, & pecunias eorum pro hujus peccati expiatione præcepit accipere. Sed vbi perplures eorum ab illa tranſgreſſione ſunt immunes reperti, pecunia quæ ad opus Principis quærebatur minorem quàm exactores ſperare poterant copiam adminiſtrabat. Quapropter mutata, immo ſuper innocentes cum nocentibus ſententia verſa, omnes Eccleſiæ quæ parochias habebant ſub debito poſitæ ſunt, & vnaquæque, indictâ pecuniæ quantitate, per Perſonam quæ in ea Deo ſeruiebat

redimi juſſa eſt. Erat ergo miſeriam videre. Cum enim exactionis iſtius tempeſtas ferueret, & nonnulli quid vel darent non habentes, vel rem inauditam execrati nil pro tali cauſa dare volentes contumelioſe raperentur, incarcerarentur, cruciarentur, contigit Regem ipſum *Lundoniam* venire. Adunati ergo, vt dicitur, fermè ducenti Preſbyteri, induti albis & Sacerdotalibus ſtolis, Regi ad palatium ſuum eunti, nudis pedibus, occurrerunt vna voce miſereri implorantes. At ille fortè, vt fit, ad multa diuiſus, nulla ad preces eorum miſeratione permotus eſt, vel ſaltem quauis eos, ſicut homines omnis religionis expertes, reſponſi honeſtate dignatus, ſuis obtutibus feſtinè abigi præcepit. Qui confuſione ſuper confuſionem induti, Reginam adeunt, & interuentricem flagitant. Illa, vt fertur, pietate mota in lachrymas ſoluitur, ſed timore conſtricta, ab interuentione arcetur. Ferebantur eo tempore plura his, in hujuſmodi per *Angliam* acta. Sed Nos breuitati ſtudentes, pauca quæ dicta ſunt pro intentione præſentis opuſculi ſufficere poſſe putamus.

Attamen dicendum quod eo vſque mala ſuper *Angliam* ipſis diebus inundauerunt, vt ipſi Epiſcopi qui ſemper libertatem Eccleſiæ & ANSELMVM eandem libertatem ſubleuare tueriq́; nitentem, vt ex ſuperioribus intelligi poteſt, cum Principe deprimere niſi ſunt, tantorum malorum immenſitate compulſi, mandata ANSELMO cum epiſtola dirigerent, & opem ſubuentions ejus proni depoſcerent, ſcq; illum amodò ſecuturos in Dei rebus vt Patrem promitterent. Sed hæc, vt opinor, melius liquebunt, ſi epiſtola ipſa ſubſcribatur quam ei miſerunt. Eſt igitur hæc.

P*Atri dilectiſſimo* ANSELMO Cantuarienſi *Archiepiſcopo*, GERARDVS Eboracenſis *Archiepiſcopus*, *&* ROBERTVS Ceſtrenſis, *&* HERBERTVS Norwicenſis, *&* RADVLPHVS Ciceſtrenſis, *&* SAMSON Wigornienſis *Epiſcopi*, *&* WILLIELMVS Wintonienſis *electus ſalutem. Suſtinuimus pacem, & ipſa longius receſſit; quæſiuimus bona, & inualuit turbatio. Viæ Sion lugent, quia eas conculcant incircumciſi. Templum mæret, quia intra Sancta Sanctorum & ad ipſam Aram irruperunt Laici. Exurge vt olim ſenex ille* MATHATHIAS. *habes in filijs tuis virtutem* IVDÆ, *ſtrenuitatem* IONATHÆ, *prudentiam* SIMONIS. *Hÿ tecum præliabuntur prælium Domini & ſi ante Nos appoſitus fueris ad Patres tuos, de manu tua ſuſcipiemus hæreditatem laboris tui. Sed jam non eſt tibi pigritandum. Vt quid enim peregrinaris, & oues tuæ ſine paſtore pereunt? Iam apud Deum nulla tibi remanet excuſatio. Te enim non ſolum ſubſequi ſed & præire ſi juſſeris parati ſumus. Veni ergo ad Nos, veni citò, vel Nos aut ex* Nobis *aliquos ad te venire jube, ne dum ſejuncti à te ſumus in ſiniſtram te partem inclinent eorum conſilia qui ſua quærunt. Nos enim jam in hac cauſa non quæ noſtra ſed quæ Dei ſunt quærimus.* Reſcriptum ANSELMI ad eos.

ANSELMVS *Archiepiſcopus* Cantuarienſis, *Amicis ſuis, & Coepiſcopis quorum literas ſuſcepit, ſalutem. Condoleo, & mente compatior tribulationibus quas vos & Eccleſia* Angliæ *ſuſtinetis, ſed ad præſens ſecundum meam, & veſtram voluntatem ſubuenire nequeo, quia nondum quid, & quantum confidere poſſim ſum certus, donec per Legatos noſtros quos in proximo* Roma *redituros expecto, quid apud Dominum Papam effecerint cognoſcam. Bonum tamen eſt & gratum mihi quia tandem cognoſcitis, ad quid vos perduxit, vt mitius dicam, veſtra patientia, & quia promittitis mihi auxilium veſtrum, non in mea ſed in Dei cauſa, & inuitatis me non pigriter venire ad vos. Quamuis enim hoc modo facere non poſſim, quia Rex non vult me eſſe in* Anglia *adhuc niſi diſcordem à juſſione Papæ & eius con-*

cordem

HENRICVS I. Rex.

cordem voluntati; & ego nondum certus ſim quid poßim, ſicut dixi, tamen gaudeo pro veſtra bona voluntate, & Epiſcopali conſtantia quam promittitis, & exortatione quam mihi facitis. Vt autem aliquos ex vobis ad me venire faciam, ſicut poſcitis, ne, dum ſejuncti ſumus ab inuicem, peruertant conſilium meum qui ſua quærunt, ad præſens non opinor oportere. Spero enim in Deo quia nullus cor meum à veritate in quantum cognoſcam poterit auertere; & quia in proximo Deus mihi, quid facere queam, oſtendet, & ego quam citius potero vobis notificabo. Quid autem vobis interim faciendum ſit, prudentia veſtra ſatis intelligit, ſed tamen dico quia ego in quantum ſperando in Deo conſcientiam meam ſentio, pro redimenda vita mea non præberem aſſenſum, neq; Miniſtrum aut executorem eius mali me facerem, quod audio nouiter ſuper Eccleſias Angliæ *promulgari. Valete.*

Inter hæc crebris de *Anglia* nuncijs *Normanniam* venientibus, id quod de Presbyteris *Angliæ* Rex faciebat nimis divulgabatur, & non ſolum hos qui infamiâ ejus, verum & eos qui laude illius paſcebantur, in odium & vituperium ejus adducebat. At ANSELMVS tam malam famam de Rege non ferens eumq; à tanta injuria revocare deſiderans, ſcripſit ei de negotio ſemel & iterùm, totienſq; reſponſi ejus ſcripta recepit. Quæ ſcripta eo quo miſſa ſunt ordine ſubter annotanda putaui, ratus ea futuris temporibus, exempli gratia, profutura; ſi altiori Conſilio Deus non ſedauerit in regno *Anglorum* quæ ſub oculis ejus hodie fiunt maxima mala. In quo tamen ab ijs qui iſta legunt vel audiunt petitum iri optamus, ne Nobis ſuccenſeant, quod ſcribendis Epiſtolis tantum occupamur. Negotij enim, quod manu verſamus, quædam & magna pars eſt, nec totum alicujus rei, ignotis partibus ejus, ſciri poteſt. Ipſarum igitur Epiſtolarum textus hic eſt.

HENRICO *ſuo Karißimo Domino gratia Dei Regi* Anglorum ANSELMVS *Archiepiſcopus* Cantuariæ, *fideles orationes cum fideli ſeruitio. Ad me pertinet, ſi audio quod faciatis aliquid quod animæ veſtræ non expediat, vt hoc vobis non taceam, ne, quod Deus auertat, Deus iraſcatur, & vobis, ſi facitis quod illi non placeat, & mihi, pro taciturnitate mea. Audio quod veſtra excellentia vindictam exercet ſuper Presbyteros* Angliæ *& foriſfacturam exigit ab eis qui non ſeruauerunt præceptum Concilij, quod ego cum veſtro fauore tenui apud* Lundoniam *cum alijs Epiſcopis, & Religioſis perſonis. Quod hactenus inauditum & inuſitatum eſt in Eccleſia Dei de vllo Rege, & de aliquo principe. Non enim pertinet ſecundum legem Dei bujuſmodi culpam vindicare, niſi ad ſingulos Epiſcopos per ſuas Parochias; aut ſi & ipſi Epiſcopi in hoc negligentes fuerint, ad Archiepiſcopum & Primatem. Precor igitur vos ſicut charißimum Dominum cuius animam diligo plus quam præſentem vitam corporis mei, & conſulo ſicut verè fidelis corpori & animæ veſtræ ne vos contra Eccleſiaſticam Conſuetudinem in tam graue peccatum mittatis, & ſi iam incepiſtis, vt omninò deſiſtatis. Dico enim vobis quod valde timere debetis, quod pecunia taliter accepta, vt taceam quantum noceat animæ, non tamen cum expendetur, adiuuabit terrena negocia, quantum poſtea perturbabit. Deniq; vos ſcitis quia me in* Normannia *in pacem veſtram ſuſcepiſtis, & de Archiepiſcopatu meo me reſaiſiſtis, & quod cura & vindicta talis offenſæ maxime pertinet ad Archiepiſco-*

HENRICVS I. Rex.

epiſcopatum, quoniam plus ſum Epiſcopus pro ſpirituali Cura quam pro terrena poſſeſſione. Omnipotens Deus ſic & in hoc; & in alijs actibus veſtris dirigat cor veſtrum ſecundum voluntatem ſuam vt poſt hanc vitam perducat vos ad gloriam ſuam. Amen.

HENRICVS *Dei gratia Rex* Anglorum, ANSELMO *Archiepiſcopo* Cantuariæ, *Salutem. In die Sancti* GREGORII *apud* Tuncbrigge *mihi fuerunt delatæ literæ repoſitæ in tuo ſigillo. Et per eas mihi mandaſti talia vnde multum miror quia quod feci credo me per te feciſſe. Et in die Aſcenſionis Domini habebo omnes Barones meos mecum congregatos, & per conſilium eorum ita conuenienter tibi reſpondebo, quod cum tecum loquar non credo te me inde blaſphematurum. Et quicquid fiat alias, ſcito quod tui, quicquid ipſi fecerint, per omnes terras tuas in pace permanſerint.*

S*Vo Kariſſimo Domino* HENRICO *gratia Dei Regi* Anglorum ANSELMVS *Archiepiſcopus* Cantuarienſis *fidele ſeruitium & fideles orationes. Gratias ago Deo, & dignationi veſtræ quæ in literis ſuis promiſit ſe conuenienter reſponſuram mihi de hoc vnde precatus eam fueram in literis meis de Sacerdotibus* Angliæ, *& oro Dominum cuius conſilium manet in æternum, vt ipſe vobis conſulat reſpondere & facere quod illi placeat, & vnde fideles dilectores animæ veſtræ gaudeant. De hoc autem quod legi in literis veſtris quod creditis vos facere per me quod facitis, pro certo ſcitote, mi Domine, quod non eſt per me, quoniam contra Deum facerem ſi per me eſſet. Quapropter adhuc precor magno & fideli affectu quatenus, in tali incepto, nullius Conſilio perſiſtatis. Valete.*

HENRICVS *Rex* Anglorum, ANSELMO *Archiepiſcopo* Cantuariæ, *ſalutem & amicitiam. De hoc quod mihi mandaſti de Sacerdotibus, ſcias quod ita decenter feci vt opinor ſecundum quod facere debui. Nec tibi ſit incognitum breui intervallo temporis me tranſfretaturum. Et ex quo tecum locutus fuero, ſi qua commiſi in his, Omnipotentis Dei, & tuo Conſilio corrigam. Teſte* WALDRICO Cancellario *apud* Merlebergam.

Dum hæc ita fiunt, ecce qui *Romam* miſſi fuerant redeunt. Suſpenſus autem fuerat ab officio Epiſcopali jam olim WILLIELMVS Archiepiſcopus *Rotomagenſis*, & per hos Nuncios interceſſerat pro eo apud Dominum Papam ANSELMVS Archiepiſcopus *Cantuarienſis*. Mandauit itaque ei Dominus Papa vt de cauſa ipſa quod faciendum intelligeret ſua vice faceret, ſciens eum à Iuſtitiæ ſemitis nullius rei interventu ſcienter flecti poſſe. Iuit ergo *Rotomagum*, & in Synodo Clericorum, quæ tunc erat adunata, aduentus ſui cauſam expoſuit. Profert literas WILLIELMVS Legatus Regis quas, ex parte Apoſtolici, de re *Roma* detulerat, & coram omnibus recitantur ſic.

PASCHALIS *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, Venerabili Fratri* WILLIELMO Rotomagenſi *Epiſcopo ſalutem, & Apoſtolicam Benedictionem. Licet cauſæ tuæ qualitas patientiam noſtram plurimum grauet, pro reuerentia tamen fratris noſtri* Cantuarienſis *Epiſcopi & dilectione latoris præſentium filij noſtri* WILLIELMI *qui pro te apud Nos vehementius interceſſerunt, paterna penes te benignitate mouemur. Cauſam itaq; tuam eidem fratri* Canruarienſi *Epiſcopo commiſimus, vt quod ipſe indulſerit indulgeamus. Eo nimirum intuitu, ea conditione, vt malos Conſiliarios*

rios quorum inſtinctu multas prauitates incurriſti, à tua familiaritate repellas. Datæ Beneuenti V. Kl. Aprilis. HENRICUS I. Rex.

Miſit quoque Dominus Papa Epiſtolam hanc ANSELMO.

PASCHALIS Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, Venerabili Fratri ANSELMO Cantuarienſi Epiſcopo ſalutem, & Apoſtolicam Benedictionem. Quod Anglici Regis cor ad Apoſtolicæ Sedis obedientiam Omnipotentis Dei dignatio inclinauit, eidem miſerationum Domino gratias agimus, in cujus manu Regum corda verſantur. Hoc nimirum tuæ caritatis gratia, tuarumq; orationum iuſtantia factum credimus, vt in hac parte populum illum cui tua ſollicitudo præſidet, miſeratio ſuperna reſpiceret. Quod autem & Regi, & ijs qui obnoxij videntur, adeò condeſcendimus, eo affectu & compaſſione factum noueris, vt eos qui jacebant erigere valeamus. Qui enim ſtans jacenti ad ſubleuandam manum porrigit, nunquam iacentem eriget niſi & ipſe curuetur. Cæterum quamuis caſui propinquare inclinatio videatur, ſtatum tamen rectitudinis non amittit. Te autem, Frater in Christo Venerabilis & Kariſſime, ab illa prohibitione ſiue, vt tu credis, excommunicatione abſoluimus quam ab anteceſſore noſtro Sanctæ memoriæ VRBANO Papa aduerſus Inueſtituras aut Hominia factam intelligis. Tu verò eos qui Inueſtituras acceperunt aut Inueſtitos benedixerunt aut Hominia fecerunt cum ea ſatisfactione qua tibi per communes Legatos, WILLIELMUM & BALDVINUM viros fideles ac veridicos ſignificamus, Domino cooperante, ſuſcipito & eos vice noſtræ authoritatis abſoluito, quos vel ipſe benedicas vel à quibus volueris benedici præcipias, niſi aliud in eis forte repereris propter quod à ſacris ſint honoribus repellendi. Cæterùm Elienſi Abbati tuæ communionis conſortium ſubtrahes, quamdiu Abbatiam retinere præſumpſerit quam, concepto noſtri oris interdicto quod præſens audierat, per repetitam Inueſtituram præſumpſit inuadere: ſi qui vero deinceps præter Inueſtituras Eccleſiarum, prælationes aſſumpſerint, etiam ſi Regi Hominia fecerint; nequaquam ob hoc à benedictionis munere arceantur, donec per Omnipotentis Domini gratiam ad hoc omittendum cor regium tuæ prædicationis imbribus molliatur. Præterea ſuper Epiſtolis qui falſum vt noſti à nobis rumorem retulerunt, Cor noſtrum vehementius aggrauatur, quia non ſolum nos læſerunt ſed multorum ſimplicium animas deceperunt, & regem aduerſus charitatem Sedis Apoſtolicæ impulerunt. Vnde & multum eorum flagitium, Domino cooperante, non patimur. Verum tamen quia filij noſtri Regis inſtantia pro eis nos pulſat attentiùs, etiam ipſis communionis tuæ participium non negabis, Donec veniendi ad nos præceptum accipiant. Sanè Regem & eius conjugem ac Proceres illos qui pro hoc negotio circa regem ex præcepto noſtro laborauerunt & laborare nitentur, quorum nomina ex ſupradicti WILLIELMI ſuggeſtione cognoſces, iuxta ſponſionem noſtram à pœnitentij ſuis & peccatis abſolues. Igitur quandoquidem Omnipotens Dominus tantum nos in Angliæ regno ad ſuum & Eccleſiæ ſuæ honorem in hac præſtitit correctionē proficere; ea deinceps manſuetudine, diſpenſatione, ſapientia, prouiſione circa regem & Principes tua fraternitas ſatagat, vt quæ minùs adhuc correcta

ſunt,

ſunt, auxiliante Domino Deo noſtro per tuæ ſollicitudinis ſtudium corrigantur. Qua in re ita dilectioni tuæ noſtrum ſentias adeſſe præſidium vt quæ ſolueris abſoluamus, quæ ligaueris alligemus. Rotomagenſis *Epiſcopi cauſam & interdictum meum juſtitia dictante prolatum tuæ deliberationi commiſimus. Quod ei indulſeris indulgemus. Fraternitatem tuam ſuperna dignatio per tempora longa conſeruet incolumen. Data* $\overline{X}$. *Kl. Aprilis.*

His diebus venit *Rotomagum* BOEMVNDVS vnus de nominatiſſimis *Ieroſolimitanæ* viæ Principibus, habens in Comitatu ſuo, quendam *Romanæ* Eccleſiæ Cardinalem nomine BRVNONEM. Huic erat magiſter militum ILGYRVS nomine, vir ſtrenuus, & non ignobilis famæ inter ſuos. Hic ab adoleſcentia ſua notus ANSELMO, multa fuerat ejus beneficia conſecutus. Familiariter itaque cum eo agens inter plurima quæ ipſi de ſuperatis bellis, de vrbibus captis, de ſitu locorum, alijſq; nonnullis quæ in expeditione *Ieroſolimitana* acceperat delectabili allocutione diſſeruit. Quod multas Sanctorum reliquias haberet, quoque modo eas adeptus fuerit, aperuit. In quibus immò ſuper omnibus quas habebat præcipuè gloriatus eſt de capillis beatæ Matris Dei MARIÆ, quorum aliquos ſibi datos ferebat à Patriarcha *Antiocheno*, Vbi Magiſtratum militum ipſe ſub BOEMVNDO agebat. Et ad hæc intulit, *Hos capillos fateor ſuſcipere auſus non fuiſſem, ſi me amor Patriæ iſtius in qua natus fui & educatus ad hoc non animaſſet. Sperabam enim me huc quandoque peruenturum, & ipſis hanc meam patriam ſublimaturum. Quoniam igitur illa ſpe, protegente Domino, fraudatus non ſum, Duos ex ipſis huic Eccleſiæ quæ totius* Normanniæ *principatum obtinet Chriſtianitatis, dare diſpoſui; duos Abbatiæ beati* PETRI, *& ſancti* AVDOENI, *duos Monaſterio ejuſdem virginis virginum, in quo ſub tuo patrocinio ad ætatem hominis prouectus ſum, & duos tibi. Duodecim enim numero de illis mihi præfatus Epiſcopus dedit, conteſtans illos ab ipſa Domina ſibimet auulſos, cum juxta Crucem filij ſui ſtans gladius animam ejus pertranſiuit, ſecundum quod in Antiquarum monimentis literarum quæ magnæ auctoritatis apud illos habebantur, & in Archiuis Eccleſiæ, cui præſidebat, ſeruabantur, ſicut aſtruebat, ſcriptum reperit.* Et hæc ille; ſuper quibus ANSELMVS admodum exhiliratus, actis cum Pontifice *Rotomagenſi* & BOEMVNDO ac *Ieroſolimitanis* quæ videbantur agenda, *Beccum* reuertitur. Ac crines de quibus prædictus miles locutus fuerat, quoniam *Carnoti*, vbi familia & penè tota ſuppellex BOEMVNDI reditum ejus præſtolabatur, remanſerant, miſſi ab Archiepiſchopo *Rotomagenſi*, & Abbate *Beccenſi* religioſi Ordinis viri ſunt qui illos deferrent. Et factum eſt. Appropinquantibus eis, qui, quos *Rotomagus* habere debebat, apportabant, ipſi Ciuitati adjunctis ſibi Canonicis & omni Clero Ciuitatis, cum Monachis ſancti AVDOENI, ac totius populi innumera multitudine, Pontifex longa proceſſione deuotus occurrit, & quanto potuit honore ſuſceptos in Eccleſiam detulit, & ſacratiori loco repoſuit. Quatuor autem ex illis *Beccum* delati ſunt, quorum duos ipſi loco reſiduos ANSELMVS reuerenter ſibi excepit. Mihiq; vtpote qui capellæ illius cuſtos eram atque diſpoſitor, cuſtodiendos commendauit, quod vſque hodie facio. Quid itaque de iſtis aliorum ſenſus habeat neſcio. Ego tamen certiſſimè ſcio Dominum & reuerendum Patrem ANSELMVM eos in magna ſemper veneratione habuiſſe, & meipſum ſacro & grandi experimento ſenſiſſe magnum quid & mundo amplectendum inſignæ ſanctitatis illis ineſſe. De his ita.

Itaque WILLIELMVS, vbi ad Regem in *Anglia* venit, & ei quæ de negotio ejus ad *Romanum* Pontificem acta fuerant, enarrauit, lætus ille ad audita, ilicò ANSELMVM ad Eccleſiam ſuam redire per eundem WILLIELMVM poſtulauit; qui WILLIELMVS ab nos poſt paucos dies reuerſus ANSELMVM infirmum inuenit, & valdè conturbatus eſt. Erat enim tunc

jam

jam ad libertatem Eccleſiæ Dei cor habens, & in quantum poterat ſollicitè operam dans vt Anselmvs ſuæ ſedi in pace & honore reſtitueretur. Timens ergo ne virum loci ac fratrum amor non minus quam ea quâ grauabatur corporis inualitudo ab itinere *Angliæ* præpediret, modis quibus poterat tam per ſe quàm & per nos qui ſecum eramus agere cœpit, qualiter virum loco euelleret, & in iter quod deſiderabat promoueret. Præmiſſis igitur precibus quibus eum ex parte Domini ſui Regis *Anglorum* interpellauit quatenus *Angliam*, ejus abſentiâ deſolatam, citato reditu viſitaret, affirmabat, & affirmando promittebat Regem ipſum penitùs ad voluntatem ipſius in omne quod deinceps præciperet promptiſſimam mentem habere, nec vlterius à *Romana* Eccleſia velle diſſentire; Et ſubjungens, ait, *Propterea obſecro vt omnem moram rumpatis in veniendo, ne forte ex aduerſo aliqua ſæcularis aura prorumpat quæ eum ab iſtis ſubuertat.* Hæc ille audiens Deo ſuper admirabili dono ejus gratias egit; acceptâque licentiâ à fratribus inter quos jamdiù magno cum amore & honore habiti fueramus in *Angliam* iturus *Gemeticum* venit. Vbi renouatâ infirmitate qua vt memorauimus *Becci* grauatus fuerat, à loco progredi nequaquam potuit. Quapropter miſſis in *Angliam* nuncijs, intimauit Regi quid ſibi, ne rediret, obſtabat. Turbatur ille ad audita & vehementer indoluit, jurans per Verbum Dei, ſcilicet omnia damna æquanimiùs toleraturum quàm Anselmi deceſſu. Remiſſis ergo celerrimè nuncijs, orat virum ſibi ipſi parcere, ac omnimodis indulgere quieti. Præcepit quoque vt de ijs quæ ſui juris in *Normannia* erant, pro voto acciperet, & ſibi ac ſuis exinde miniſtrari ſufficienter juberet, ſeq; in proximo transfretaturum expectaret; quo ipſe gratiosè accepto, circiter menſe vno ibi remanſit. Mitigato deinde languore *Beccum* redijt, ratus ſibi opportunius & honeſtius fore illic quam aliàs Regium præſtolari aduentum. Vbi omnibus mirâ alacritate de reditu ejus exultantibus, ecce lacramabile malum concuſſit atque ſubuertit gaudium ipſum. Nam tam grauis infirmitas iterùm inuaſit Anselmvm vt de eo præter mortem nihil expectaremus. Confluunt Epiſcopi & Abbates terræ illius ac de funere ejus quique pertractant. Sed omnipotens Deus, ſuâ pietate, ipſum contra omnium opinionem, ſanitati reſtituit & multos magno exinde gaudio lætificauit. Henricus I. Rex.

Igitur in Aſſumptione beatæ Mariæ Rex *Beccum* venit, celebratoq; ab Anselmo ſolemni Miſſæ officio, vnà Rex ſcilicet & ipſe conuenerunt, & tandem omnia quæ illos in diuerſa traxerant pacem & concordiam inuenerunt. Siquidem Eccleſias *Angliæ* quas Willielmvs Rex frater Regis Henrici ſub cenſum, vt longè ſuperiùs retuli, primus redegerat, liberas ab eadem exactione Rex in manus Anselmi reddidit. Et ſe de ipſis dum viueret nil accepturum quamdiù eſſent ſine paſtore, promiſit. Pro pecuniæ autem quam à Preſbyteris vt præfati ſumus acceperat, eam emendationem ſpopondit, vt ij, qui nondum inde quid dederant, nihil darent, & qui dederant tribus annis ſua omnia in pace & quiete libera poſſiderent. Cuncta vero quæ de Archiepiſcopatu, exulante Anselmo, ſuo juſſu accepta fuerant, ſe redditurum cum in *Angliam* eſſet reuerſus, dato vadimonio, pollicitus eſt.

His & alijs, quæ res expetebat, inter viros compoſitis, Anselmvs iter *Angliam* remeandi ingreſſus eſt, &, diuino tutamine fretus, ſanus & alacer cum ſuis omnibus *Dofris* eſt appulſus. quâ vero exultatione, quâ jocunditate, quâ ſpe boni in *Angliam* veniens ſuſceptus ſit, Reor ex conſideratione malorum quæ paucis tetigimus illic ante reditum ejus proueniſſe, aliquantulum ſubintelligi poſſe; vnde, vt diuerſæ ætatis & ordinis hominum gaudia ſileam, de ipſa Regina hoc breuiter dixerim, quod nec terrena negotia, nec pompa ſæcularis gloriæ vlla poterant eam detinere, quin virum loca diuerſa adeuntem præcederet, & Monachis ſeu Canonicis ei pro more obuiam procedentibus, ipſa procederet, hoſpitiaq; eius, ſuâ prouidentiâ, dignis apparatibus adornaret.

HENRICVS I. Rex.

Itaque poſt hæc, ij qui Eccleſijs ac Monaſterijs, pro exigenda Regia pecunia fuerant intromiſſi, ejecti ſunt, & perſonis cujuſque Eccleſiæ res intùs & extra ad communem vtilitatem commendatæ. Preſbyterorum etiam cauſæ, ſicut Regem ANSELMO promiſiſſe diximus, diſpoſitæ ſunt; atque id ipſum per totum Regnum diuulgatum.

Rex ipſe inter hæc *Normanniam* ſibi bello ſubegit, & id ANSELMO per Epiſtolam quam ecce ſubſcribimus ſignificauit.

HENRICVS *Rex* Anglorum, ANSELMO Cantuarienſi *Archiepiſcopo ſalutem & amicitiam. Paternitati & Sanctitati Veſtræ ſignificamus* ROBERTVM *Comitem* Normanniæ *cum omnibus copijs militum & peditum quos prece & pretio adunare potuit, die nominata & determinata, mecum ante* Tenerchebraium *acriter pugnaſſe, & tandem ſub miſericordia Dei vicimus, & ſine multa cæde noſtrorum. Quid plura? Diuina miſericordia Ducem* Normanniæ *& Comitem* Moritonij, *&* WILLIELMVM Criſpinum, *&* WILLIELMVM *de* Ferreris, *&* ROBERTVM *de* Stuteuile *ſenem, & alios vſque ad quadringentos milites, & decem millia peditum in manus noſtras, &* Normanniam *dedit. De illis autem quos gladius peremit, non eſt numerus. Hoc autem non elationi vel arrogantiæ, nec viribus meis tribuo, ſed dono Diuinæ diſpoſitionis attribuo. quo circa, Pater reuerende, ſupplex & deuotus genibus tuæ Sanctitatis aduolutus te deprecor, vt ſupernum Iudicem cuius arbitrio & voluntate triumphus iſte tam glorioſus & vtilis mihi contigit, depreceris vt non ſit mihi ad damnum & detrimentum, ſed ad initium bonorum operum & ſeruitij Dei, & ſanctæ Dei Eccleſiæ ſtatum tranquilla pace tenendum & corroborandum, vt amodò libera viuat, & nulla concutiatur tempeſtate bellorum.*

Igitur ob pacem quam Rex fecerat cum ANSELMO hac victoria eum potitum multi teſtati ſunt.

Normanniâ ergo ſub Regiâ pace diſpoſitâ, & Duce ROBERTO cum Comite *Moritonij* in *Angliam* ſub captione præmiſſis, Rex ipſe in Regnum ſuum reverſus eſt. Adunatis autem ad Curiam ejus in Paſcha, terræ Principibus, dilata eſt Eccleſiarum ordinatio quam Rex ſe facturum diſpoſuerat eò quòd ſummus ſedis Apoſtolicæ Pontifex PASCHALIS *Franciam* venerat, & ſibi ad Concilium quod *Trecis* erat celebraturus, à Rege HENRICO & ab ANSELMO Archiepiſcopo ſæpe ſupra memoratos viros, WILLIELMVM & BALDWINVM mitti mandauerat. Ratus itaque Rex aliquid noui ſe in reditu illorum accepturum; in ſubſequens feſtum Pentecoſtes omnia diſtulit, quatenus, eis reuerſis, ſecuriùs quæque, agnitâ Pontificis voluntate, diſponeret.

Solutâ igitur Curiâ, ANSELMVS ad Abbatiam ſancti EADMVNDI vadit crucem magnam ibi conſecraturus, & alia quædam Epiſcopalia officia adminiſtraturus. Quibus expletis, cum jam rediturum ſe putaret graui corporis infirmitate corripitur, & nigraueſcente languore ad extrema ferè perducitur. Detentus autem eſt ibi propter ipſam infirmitatem vſque ad octauas Pentecoſtes, & Concilium quod ſicut diximus dilatum erat, cauſa infirmitatis ejus, inducias in Kl. Auguſti accepit.

Inter hæc, ex parte Apoſtolici allata eſt ANSELMO Epiſtola iſta.

PASCHA-

HENRICVS I. Rex.

PASCHALIS *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, venerabili Fratri* ANSELMO Cantuarienſi *Epiſcopo ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. De Presbyterorum filijs quid in* Romana *Eccleſia conſtitutum ſit, Fraternitatem tuam neſcire non credimus. Cæterùm quia in* Anglorum *regno tanta huiuſmodi plenitudo eſt, vt maior penè & melior Clericorum pars in hac ſpecie cenſeatur, nos diſpenſationem hanc ſollicitudini tuæ committimus. Eos enim quos ſcientia & vita commendat apud vos, ad ſacra officia promoueri, pro neceſſitate temporis & vtilitate Eccleſiæ concedimus; vt in poſterum conſtitutionis Eccleſiaſticæ præjudicium caueatur. De perſona quoque* RICHARDI Helienſis *Abbatis, petentibus filijs noſtris,* HENRICO *Rege &* WILLIELMO *de* Warelwaſt, *permittimus vt eam in communionem tuam, præmiſſa ſatisfactione, ſuſcipias, & ſi ad Monaſterij regimen vtilis eius perſona conſpicitur tuæ diſpenſationi committimus, cætera etiam quæ in regno illo pro neceſſitate temporis diſpenſanda ſunt iuxta gentis barbariem, iuxta Eccleſiæ opportunitates, ſapientiæ ac religionis tuæ ſollicitudo diſpenſet. Data* III. *Kl. Iunij.*

In Kalendis ergo Auguſti, conuentus Epiſcoporum, Abbatum, Procerum Regni *Lundoniæ* in Palatium Regis factus eſt. Et per tres continuos dies, abſente ANSELMO inter Regem & Epiſcopos ſatis actum de Eccleſiarum Inueſtituris; quibuſdam ad hoc nitentibus vt Rex eas faceret more patris ac fratris ſui, non juxta præceptum & obedientiam Apoſtolici. Nam Papa in ſententia quæ exinde promulgata fuerat, firmus ſtans, conceſſerat Hominia quæ VRBANVS Papa æquè vt Inueſtituras interdixerat, ac per hoc Regem ſibi de Inueſtituris conſentaneum fecerat, vt ex epiſtola quam ſupra deſcripſimus, colligi poteſt. Dehinc, præſente ANSELMO, aſtante multitudine, annuit Rex & ſtatuit, vt ab eo tempore in reliquum nunquam per dationem Baculi Paſtoralis vel Annuli quiſquam Epiſcopatu vel Abbatiâ per Regem vel quamlibet Laicam manum inueſtiretur in *Anglia*; concedente quoque ANSELMO vt nullus in prælationem electus pro Hominio, quod Regi faceret, conſecratione ſuſcepti honoris priuaretur. Quibus ita diſpoſitis, penè omnibus Eccleſijs *Angliæ* quæ ſuis erant Paſtoribus diù viduatæ, per conſilium ANSELMI ac Procerum Regni, ſine omni Virgæ Paſtoralis aut Annuli Inueſtiturâ Patres à Rege ſunt inſtituti. Inſtituti quoque ſunt ibidem & eodem tempore ab ipſo Rege quidam ad regimen quarundam Eccleſiarum *Normanniæ* quæ ſimiliter ſuis erant Patribus deſtitutæ.

Inter iſta cæpit ANSELMVS coram Rege regnique Epiſcopis atque Principibus exigere à GERARDO Archiepiſcopo *Eboracenſi*, profeſſionem de ſua obedientia & ſubjectione, quam non fecerat ex quo de Epiſcopatu *Herefordenſi* in Archiepiſcopatum *Eboracenſem*, vt ſupra meminimus, translatum fuerat. Ad quæ cum Rex ipſe diceret ſibi quidem non videri neceſſe eſſe, vt profeſſioni quam ordinationis ſuæ tempore GERARDVS fecerat aliam ſuper adderet, præſertim cum licet Eccleſiam mutauerit, idem tamen qui fuerat in perſona permanſerit, nec à prima profeſſione abſolutus extiterit; ANSELMVS, in præſenti quidem, Regijs verbis adquieuit, ea conditione, vt GERARDVS in manum ſibi daret ſe eandem ſubjectionem in Archiepiſcopatu ei ſeruaturum quam in Epiſcopatu profeſſus fuerat. Annuit GERARDVS & ſuâ manu impoſitâ manui ANSELMI, interpoſitâ fide ſua, pollicitus eſt ſe eandem ſubjectionem & obedientiam ipſi & ſucceſſoribus ſuis in Archiepiſcopatu exhibiturum quam *Herefordenſi* Eccleſiæ ab eo ſacrandus Antiſtes promiſerat.

Exin ſtatutum eſt, vt qui ad Epiſcopatum electi erant, *Cantuariam* irent, & ibi dignitatis ipſius benedictionem ex more ſuſciperent. WILLIELMVS itaque *Wintonienſis*, & ROGERIVS *Serberienſis*, ac REINELMVS tunc nuper Eccleſiæ *Herefordenſi* reſtitutus Epiſcopus, quorum ſupra meminimus, necnon WILLIELMVS qui Legatione Regis fungi ſolebat, tunc autem *Execeſtrenſi* Eccleſiæ electus Epiſcopus, VRBANVS quoque *Glamorgatenſi* Eccleſiæ quæ in *Gualis* eſt ſimiliter electus Epiſcopus, ſimul *Cantuariam* venerunt, & in Dominica die quæ fuit tertio Idus Auguſti pariter ab ANSELMO conſecrati ſunt, miniſtrantibus & cooperantibus ſibi in hoc officio ſuffraganeis ipſius ſedis, GERARDO videlicet Archiepiſcopo *Eboracenſi*, ROBERTO *Lincolienſi* Epiſcopo, IOHANNI *Bathonienſi*, HERBERTO *Norwicenſi*, ROBERTO *Ceſtrenſi*, RADVLFO *Riceſtrenſi*, RANVLFO *Dunelmenſi*. Ipſo die priuſquam eorundem Epiſcoporum conſecrationem ANSELMVS faceret, præſentibus eis & Epiſcopis qui conuenerant juxta mandatum Domini Papæ (nam hoc ei per literas olim mandauerat) reddidit EALDWINO virgam Paſtoralem Abbatiæ de Rameſei quam vt ſupra meminimus perdiderat in Concilio *Lundonienſi*.

In ſubſequenti etiam quinta feria, ſacrauit in ipſa ſede ROBERTVM Monachum Cœnobij Sancti PETRI *Weſtmonaſterij*, ad Regimen Abbatiæ Sancti EADMVNDI.

Ordinatio autem Abbatis Sancti AVGVSTINI per id temporis ea cauſa vt ita dixerim dilata eſt, quòd ipſe qui in Abbatem, ſcilicet HVGO Monachus *Beccenſis*, electus erat, nondum ſacros ordines habebat. Ordinatus vero eſt ad Diaconatum ab Archiepiſcopo in Capella ſua *Cantuariæ* cum multis alijs, in jejunio ſeptimi menſis, & item ad Presbyteratum à WILLIELMO *Exonienſi* Epiſcopo in eadem Capella, jejunio decimi menſis. ANSEMVS enim infirmabatur, & partim eâ re partim propter imminens feſtum Natiuitatis Chriſti, *Cantuariam* ad ANSELMVM idem Epiſcopus juſſus venerat. Poſt hæc cum ANSELMVS ordinationem ipſius Abbatis accelerare vellet, eo quod res Eccleſiæ peſſum ibant, & cotidiè in ſui diminutionem intus & extrà decidebant, voluit vt prædictus Epiſcopus eum in Abbatem ad Altare Chriſti *Cantuariæ* ſolemniter (ſe aſtante) conſecraret. Sed vbi Monachis Sancti AVGVSTINI res innotuit, ad contra dicendum animati ſunt. Nam Eccleſiam ſuam priuilegia habere commentati ſunt per quæ Abbatem ſuum non niſi in ſede ſua ordinari debere manifeſta allegatione ſe probaturos aſſeruerunt. Durauit autem hac fabula illorum diebus nonnullis. ANSELMO nullatenus aſſertioni eorum cedere volente. Tandem in initio quadrageſimæ cum ANSELMVS juxta *Lundoniam* pro colloquio Regis veniſſet, quidam ex ipſis Monachis quos ad rem exercendam ij qui domi remanſerant pari voto ſelectos eo direxerant, omiſſis priuilegijs ſuis (quæ nulla vel non rata à Rege & Principibus comprobata, ſunt & damnata) per ſuos aduocatos Regi perſuaſerunt, vt ANSELMO mandaret, Abbatem in Eccleſia Sancti AVGVSTINI, ex antiqua conſuetudine conſecrare. Hujus mandati Nuncij fuerunt WILLIELMVS Epiſcopus *Wintonienſis*, & ROGERIVS *Serberienſis*, & WILLIELMVS *Exonienſis*, cum Gisleberto Abbate *Weſtmonaſterij* à Rege ad ANSELMVM. Reſpondit ergo ANSELMVS, *Si Rex me rogaret quatenus pro ſuo amore ipſum Abbatem in Eccleſia ſua ordinarem fortaſſis facerem, ea conſideratione, eo intuitu quod Anteceſſorum meorum, juris fuit & mei eſt indifferenter per* Angliam *vbicunque voluntas tulit, Epiſcopale officium adminiſtrare. Nunc autem quia mandat vt id faciam ex conſuetudine, dico conſuetudinis illud non eſſe.* At illi, *ſi contra fidem non eſſe dinoſcitur, omnino vult vt in ſua ſede conſecretur.* Refert, *non omnia facienda ſunt quæ fidei contraria non ſunt; Alioquin plura inconuenientia fierent. hoc quoque vnde agitur quamuis, ſi fieret, fidei contrarium non eſſet, fieri tamen ex conſuetudine non debet, eo quod nimis inconueniens eſſet.*

Ei

Ei quippe, qui Canonicè mihi & Eccleſiæ noſtræ per omnia ſubjci debet, ſubditus in hoc contra ordinem fierem. Ad hac, Archiepiſcopus Cantuarienſis *primas eſt totius* Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, *& adjacentium Inſularum nec pro alicujus perſonæ conſecratione niſi ſolummodo Regis ac Reginæ ſedem ſuam ex conſuetudine egreditur. Si ergo Rex vult vt ego eundem honorem exhibeam Abbati Sancti* Avgvstini *quem ſibi, parem eum vult in regno ſuo facere ſibi. Quod ne fiat conſulo ſicut ei cui fidem debeo, Quatenus ſe ab hac voluntate cohibeat. Re etenim vera dico quia ſi vnquam tanta inordinatio in* Anglia *facta fuerit, non modo Regi ſed Archiepiſcopis, Epiſcopis, Principibus, & toti regno grande opprobrium erit.* Dixerunt. *Eia, ſi eum in ſede ſua ordinare, iſtis rationibus actus, non vis, mandat vt in ſua Capella ſe præſente, illum ordinari permittas ab aliquo Epiſcoporum cui ipſe præceperit.* Reſpondit. *Cur illum ab alio Epiſcopo ordinari permitterem quem ego gratia Dei, pro meo jure, vti debeo, ordinare potis ſum?* Et *hoc quidem* aiunt, *mallet, vt illic eum tu ipſe conſecrares.* Dixit. *Si hoc fecero nonnullam injuriam faciam ipſi Domino meo. meum quippe non eſt, in Capella ejus Miſſam celebrare, niſi quando ipſe debet à me Coronari. Itaq; ſi hoc facio pro Abbatis conſecratione, Regius honor vileſcet, & deinceps mei exemplo exigetur pro conſuetudine quod hactenus fiebat ſtatuto tempore pro ſolo Regis honore. verum quia ipſe vult vt proxime conſecretur, eo quod nondum confirmato Abbate fluctuant res Abbatiæ, Si voluerit, hic in Capella Hoſpitij mei eum ordinabo, quoniam quidem mihi facile non eſt pro tam leui re hac vice* Cantuariam *ire.* Relata ſunt iſta Regi & approbatâ ratione Anselmi, laudauit vt omiſſis cunctis objectionum ambagibus Abbas ſacraretur, vti dixit, Anselmvs. ordinauit igitur illum iv. Kl. *Martij*, quinta feria primæ ſeptimanæ Quadrageſimæ apud *Lambetham* in Capella *Roffenſis* Eccleſiæ vbi tunc Anselmvs erat hoſpitatus. Accepta ab eo profeſſione, ex more, qua ſe Eccleſiæ *Dorobernenſi* & Archiepiſcopis ejus Canonice, per omnia, obediturum promiſit. Ij ergo qui affuerunt multo honeſtius ipſum *Cantuariæ* potuiſſe ſacrari dixerunt, & quod major honor eſſet Abbati, requirere Patrem patriæ pro benedictione ſua in Metropoli ſede quam in Capella *Roffenſis* Eccleſiæ. Inter hæc Anselmvs miſit Domino Papæ Epiſtolam hanc.

Paschali *Domino Patriq; Reuerendo ſummo Pontifici* Anselmvs *ſeruus Eccleſiæ* Cantuarienſis *debitum obedientiam cum orationum aſſiduitate. Non debeo tacere excellentiæ veſtræ, quod per eam Dei gratia operatur in* Anglia *& in* Normannia. *Rex qui dominatur* Anglis *&* Normannis *obedienter ſuſcipiens veſtram iuſſionem Inueſtituram Eccleſiarum renitentibus multis, omnino deſeruit, quod vt faceret;* Robertvs *Comes de* Mellente, *&* Richardvs *de* Redueris, *vt fideles veſtri & filij Eccleſiæ veritatis attracti monitis vehementer inſtiterunt. Rex ipſe in perſonis eligendis nullatenus propria vtitur voluntate, ſed religioſorum ſe penitus committit conſilio; de me autem quantas debeo gratias paternæ benignitati veſtræ ſcribendo non ſufficio reddere, ſed eas in charta cordis mei ſcriptas lego aſſidue. cum enim ſicut ſerui veſtri dilecti fratres noſtri* Willielmvs *&* Baldwinvs, *retulerunt, vitæ meæ corruptibilis curam ne cito deficiat tam benigna ſolicitudine mihi gerere præcipitis, non modicum pietatis affectum magnitudinem veſtram erga paruitatem meam habere monſtratis. Omnipotens Deus vitam veſtram nobis in omni proſperitate diu cuſtodiat.*

Hanc Epiſtolam idcirco placuit huic operi admiſcere, vt ea teſte monſtraremus quæ de Inueſtituris Eccleſiarum diximus rata eſſe. Ad quam etiam cor-

Exin ſtatutum eſt, vt qui ad Epiſcopatum electi erant, *Cantuariam* irent, & ibi dignitatis ipſius benedictionem ex more ſuſciperent. WILLIELMVS itaque *Wintonienſis*, & ROGERIVS *Serberienſis*, ac REINELMVS tunc nuper Eccleſiæ *Herefordenſi* reſtitutus Epiſcopus, quorum ſupra meminimus, necnon WILLIELMVS qui Legatione Regis fungi ſolebat, tunc autem *Execeſtrenſi* Eccleſiæ electus Epiſcopus, VRBANVS quoque *Glamorgatenſi* Eccleſiæ quæ in *Gualis* eſt ſimiliter electus Epiſcopus, ſimul *Cantuariam* venerunt, & in Dominica die quæ fuit tertio Idus Auguſti pariter ab ANSELMO conſecrati ſunt, miniſtrantibus & cooperantibus ſibi in hoc officio ſuffraganeis ipſius ſedis, GERARDO videlicet Archiepiſcopo *Eboracenſi*, ROBERTO *Lincolienſi* Epiſcopo, IOHANNI *Bathonienſi*, HERBERTO *Norwicenſi*, ROBERTO *Ceſtrenſi*, RADVLFO *Ciceſtrenſi*, RANVLFO *Dunelmenſi*. Ipſo die priuſquam eorundem Epiſcoporum conſecrationem ANSELMVS faceret, præſentibus eis & Epiſcopis qui conuenerant juxta mandatum Domini Papæ (nam hoc ei per literas olim mandauerat) reddidit EALDWINO virgam Paſtoralem Abbatiæ de Rameſei quam vt ſupra meminimus perdiderat in Concilio *Lundonienſi*.

In ſubſequenti etiam quinta feria, ſacrauit in ipſa ſede ROBERTVM Monachum Cœnobij Sancti PETRI *Weſtmonaſterij*, ad Regimen Abbatiæ Sancti EADMVNDI.

Ordinatio autem Abbatis Sancti AVGVSTINI per id temporis ea cauſa vt ita dixerim dilata eſt, quòd ipſe qui in Abbatem, ſcilicet HVGO Monachus *Beccenſis*, electus erat, nondum ſacros ordines habebat. Ordinatus vero eſt ad Diaconatum ab Archiepiſcopo in Capella ſua *Cantuariæ* cum multis alijs, in jejunio ſeptimi menſis, & item ad Presbyteratum à WILLIELMO *Exonienſi* Epiſcopo in eadem Capella, jejunio decimi menſis. ANSEMVS enim infirmabatur, & partim eâ re partim propter imminens feſtum Natiuitatis Chriſti, *Cantuariam* ad ANSELMVM idem Epiſcopus juſſus venerat. Poſt hæc cum ANSELMVS ordinationem ipſius Abbatis accelerare vellet, eo quod res Eccleſiæ peſſum ibant, & cotidiè in ſui diminutionem intus & extrà decidebant, voluit vt prædictus Epiſcopus eum in Abbatem ad Altare Chriſti *Cantuariæ* ſolemniter (ſe aſtante) conſecraret. Sed vbi Monachis Sancti AVGVSTINI res innotuit, ad contra dicendum animati ſunt. Nam Eccleſiam ſuam priuilegia habere commentati ſunt per quæ Abbatem ſuum non niſi in ſede ſua ordinari debere manifeſta allegatione ſe probaturos aſſeruerunt. Durauit autem hac fabula illorum diebus nonnullis. ANSELMO nullatenus aſſertioni eorum cedere volente. Tandem in initio quadrageſimæ cum ANSELMVS juxta *Lundoniam* pro colloquio Regis veniſſet, quidam ex ipſis Monachis quos ad rem exercendam ij qui domi remanſerant pari voto ſelectos eo direxerant, omiſſis priuilegijs ſuis (quæ nulla vel non rata à Rege & Principibus comprobata, ſunt & damnata) per ſuos aduocatos Regi perſuaſerunt, vt ANSELMO mandaret, Abbatem in Eccleſia Sancti AVGVSTINI, ex antiqua conſuetudine conſecrare. Hujus mandati Nuncij fuerunt WILLIELMVS Epiſcopus *Wintonienſis*, & ROGERIVS *Serberienſis*, & WILLIELMVS *Exonienſis*, cum Gieſleberto Abbate *Weſtmonaſterij* à Rege ad ANSELMVM. Reſpondit ergo ANSELMVS, *Si Rex me rogaret quatenus pro ſuo amore ipſum Abbatem in Eccleſia ſua ordinarem fortaſſis facerem, ea conſideratione, eo intuitu quod Anteceſſorum meorum, juris fuit & mei eſt indifferenter per* Angliam *vbicunq; voluntas tulit, Epiſcopale officium adminiſtrare. Nunc autem quia mandat vt id faciam ex conſuetudine, dico conſuetudinis illud non eſſe.* At illi, *ſi contra fidem non eſſe dinoſcitur, omnino vult vt in ſua ſede conſecretur.* Refert, *non omnia facienda ſunt quæ fidei contraria non ſunt; Alio quin plura inconuenientia fierent. hoc quoque vnde agitur quamuis, ſi fieret, fidei contrarium non eſſet, fieri tamen ex conſuetudine non debet, eo quod nimis inconueniens eſſet.*

Ei

Ei quippe, qui Canonicè mihi & Eccleſiæ noſtræ per omnia ſubjci debet, ſubditus in hoc contra ordinem fierem. Ad hæc, Archiepiſcopus Cantuarienſis *primas eſt totius* Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, *& adjacentium Inſularum nec pro alicujus perſonæ conſecratione niſi ſolummodo Regis ac Reginæ ſedem ſuam ex conſuetudine egreditur. Si ergo Rex vult vt ego eundem honorem exhibeam Abbati Sancti* AVGVSTINI *quem ſibi, parem eum vult in regno ſuo facere ſibi. Quod ne fiat conſulo ſicut ei cui fidem debeo, Quatenus ſe ab hac voluntate cohibeat. Re etenim vera dico quia ſi vnquam tanta inordinatio in* Anglia *facta fuerit, non modo Regi ſed Archiepiſcopis, Epiſcopis, Principibus, & toti regno grande opprobrium erit.* Dixerunt. *Eia, ſi eum in ſede ſua ordinare, iſtis rationibus actus, non vis, mandat vt in ſua Capella ſe præſente, illum ordinari permittas ab aliquo Epiſcoporum cui ipſe præceperit.* Reſpondit. *Cur illum ab alio Epiſcopo ordinari permitterem quem ego gratia Dei, pro meo jure, vti debeo, ordinare potis ſum?* Et *hoc quidem* aiunt, *mallet, vt illic eum tu ipſe conſecrares.* Dixit. *Si hoc fecero nonnullam injuriam faciam ipſi Domino meo. meum quippe non eſt, in Capella ejus Miſſam celebrare, niſi quando ipſe debet à me Coronari. Itaq; ſi hoc facio pro Abbatis conſecratione, Regius honor vileſcet, & deinceps mei exemplo exigetur pro conſuetudine quod hactenus fiebat ſtatuto tempore pro ſolo Regis honore. verum quia ipſe vult vt proxime conſecretur, eo quod nondum confirmato Abbate fluctuant res Abbatiæ, Si voluerit, hic in Capella Hoſpitij mei eum ordinabo, quoniam quidem mihi facile non eſt pro tam levi re hac vice* Cantuariam *ire.* Relata ſunt iſta Regi & approbatâ ratione ANSELMI, laudauit vt omiſſis cunctis objectionum ambagibus Abbas ſacraretur, vti dixit, ANSELMVS. ordinauit igitur illum IV. Kl. *Martij*, quinta feria primæ ſeptimanæ Quadrageſimæ apud *Lambetham* in Capella *Roffenſis* Eccleſiæ vbi tunc ANSELMVS erat hoſpitatus. Accepta ab eo profeſſione, ex more, qua ſe Eccleſiæ *Doroberneuſi* & Archiepiſcopis ejus Canonice, per omnia, obediturum promiſit. Ij ergo qui affuerunt multo honeſtius ipſum *Cantuariæ* potuiſſe ſacrari dixerunt, & quod major honor eſſet Abbati, requirere Patrem patriæ pro benedictione ſua in Metropoli ſede quam in Capella *Roffenſis* Eccleſiæ. Inter hæc ANSELMVS miſit Domino Papæ Epiſtolam hanc.

HENRICUS Rex.

PASCHALI *Domino Patriq; Reuerendo ſummo Pontifici* ANSELMVS *ſeruus Eccleſiæ* Cantuarienſis *debitum obedientiam cum orationum aſſiduitate. Non debeo tacere excellentiæ veſtræ, quod per eam Dei gratia operatur in* Anglia *& in* Normannia. *Rex qui dominatur* Anglis *&* Normannis *obedienter ſuſcipiens veſtram iuſſionem Inueſtituram Eccleſiarum renitentibus multis, omnino deſeruit, quod vt faceret;* ROBERTVS *Comes de* Mellente, *&* RICHARDVS *de* Redueris, *vt fideles veſtri & filij Eccleſiæ veritatis attracti monitis vehementer inſtiterunt. Rex ipſe in perſonis eligendis nullatenus propria vtitur voluntate, ſed religioſorum ſe penitus committit conſilio; de me autem quantas debeo gratias paternæ benignitati veſtræ ſcribendo non ſufficio reddere, ſed eas in charta cordis mei ſcriptas lego aſſidue. cum enim ſicut ſerui veſtri dilecti fratres noſtri* WILLIELMVS *&* BALDWINVS, *retulerunt, vitæ meæ corruptibilis curam ne cito deficiat tam benigna ſolicitudine mihi gerere præcipitis, non modicum pietatis affectum magnitudinem veſtram erga paruitatem meam habere monſtratis. Omnipotens Deus vitam veſtram nobis in omni proſperitate diu cuſtodiat.*

Hanc Epiſtolam idcirco placuit huic operi admiſcere, vt ea teſte monſtraremus quæ de Inueſtituris Eccleſiarum diximus rata eſſe. Ad quam etiam cor-

HENRICVS I. Rex.

correctionem *Mellentinus* Comes pro literis quas ei vt ſupra ſcripſimus Papa direxerat perductus fuerit, hujus teſtimonio deſignare, pari voto cordi fuit. re etenim vera ab ijs in quibus olim verſatus fuerat quadam ex parte mutatus erat. ſiquidem juſti amator iſtis Conſilium, illis auxilium, aliquibus vtrumque, juxta quod ratio exigebat, ſæpe exhibebat. Rex ipſe HENRICVS illius Conſilio, in regni negotijs præſtantius, & efficacius cæteris credens, defuncti fratris ſui Regis veſtigia, ſequi, ſicut fatebatur, perhorrebat. Attamen præfatus Comes nec *Anglos* diligere nec aliquem illorum ad Eccleſiaſticam dignitatem prouehi patiebatur.

Supra memorato GVNDVLPHO *Roffenſi* Epiſcopo de hac vita ſublato, ANSELMVS ad eum ſepeliendum *Roſam* iuit, qui, obſequio ſub magna lugentium Monachorum, Clericorum, ac Laicorum multitudine decenter expleto; res ipſius Epiſcopij ſicut expedire melius intelligebat, ad opus Eccleſiæ intus & extra, ſuas videlicet, ordinauit. Bacculus autem Epiſcopalis *Cantuariam* ab ERNVLFO Monacho *Roffenſi*, qui ejuſdem Epiſcopi Capellanus extiterat pro more delatus eſt, & in præſentia fratrum ſuper Altare Domini *Saluatoris* præſentatus.

Inter iſta Rex HENRICVS conſiderans, totum penè Regnum in grauem ærumnam multis ex cauſis decidiſſe, per conſilium ANSELMI & Procerum Regni operam dare inſtituit qualiter aliquo modo, mala quæ pauperes maxime deprimebant, mittigarentur. Cujus boni exordium gnarus à ſua Curia cæpit. Tempore ſiquidem fratris ſui Regis hunc morem multitudo eorum qui Curiam ejus ſequebantur habebat, vt quæq; peſſundarent, diriperent, & nulla eos cohibente diſciplina, totam terram, per quam Rex ibat deuaſtarent. accedebat his aliud malum; plurimi namq; eorum ſua malitia * debriati dum reperta in hoſpitijs quæ inuadebant, penitus abſumere non valebant, ea aut ad forum per eoſdem ipſos, quorum erant, pro ſuo lucro ferre, ac vendere, aut ſuppoſito igne cremare, aut ſi potus eſſet, lotis exinde equorum ſuorum pedibus, reſiduum illius per terram effundere, aut certe aliquo alio modo diſperdere ſolebant. Quæ vero in Patresfamilias crudelia, quæ in vxores ac filias eorum indecentia fecerint, reminiſci pudet. Has ob cauſas quiqui, præcognito Regis aduentu, ſua habitacula fugiebant, ſibi ſuiſque quantum valebant, in ſyluis vel alijs locis in quibus ſe tutari poſſe ſperabant, conſulentes. Huic malo Rex HENRICVS mederi deſiderans, indicto edicto omnibus qui aliquid eorum quæ dixi, feciſſe probari poterant, aut oculos erui aut manus vel pedes vel alia membra conſtanti juſtitia ſtrenuus faciebat amputari. Quæ juſtitia in pluribus viſa, cæteros integritatem ſui amantes, ab aliorum læſione detorrebat.

* l. inebriati.

Item Moneta corrupta & falſa multis modis multos affligebat. Quam Rex ſub tanta animaduerſione corrigi ſtatuit vt nullus qui poſſet deprehendi falſos denarios facere, aliqua redemptione, quin oculos & inferiores corporis partes perderet, juuari valeret. Et quam ſæpiſſime dum Denarij eligebantur, flectebantur, rumpebantur, reſpuebantur, ſtatuit vt nullus Denarius vel Obolus integer eſſet. Ex quo facto magnum bonem ad tempus toti Regno creatum eſt. Hæc, in ſæcularibus ad releuandas terræ ærumnas, interim Rex faciebat.

Diuina nihilominus officia, quoniam indigne per quorundam Sacerdotum manus eo vſque tractabantur, ſollicitus inſtitit, vt & ipſa ſuo ritu caſtè celebrarentur. Multi nempe Preſbyterorum ſtatuta Concilij *Lundonienſis*, necne vindictam quam in eos Rex exercuerat, quorum ſuperius mentionem fecimus, poſtponentes, ſuas fœminas retinebant, aut certe duxerant quas prius non habebant. Quod incontinentiæ crimen Rex ſubuertere cupiens, adunatis ad curiam ſuam in ſolemnitate Pentecoſtes apud *Lundoniam* cunctis majoribus Regni, de negotio cum ANSELMO Archiepiſcopo & cæteris Epiſcopis *Angliæ* tractauit, eoſque ad malum illud extirpandum regali Authoritate atque potentia fultos roborauit.

roborauit. Vnde ANSELMVS Archiepiſcopus *Cantuarienſis*; & THOMAS electus Archiepiſcopus *Eboracenſis* (nam GERARDVS tunc nuper ad eandem curiam tendens abjerat) & omnes alij *Angliæ* Epiſcopi ſtatuerunt in præſentia ejuſdem glorioſi Regis HENRICI, aſſenſu omnium Baronum ſuorum, vt Preſbyteri, Diaconi, Subdiaconi, caſtè viuerent, & fœminas in domibus ſuis non haberent, præter proxima conſanguinitate ſibi junctas, ſecundùm quod ſancta *Nicena* Synodus definiuit. Illi vero Preſbyteri, Diaconi, Subdiaconi, qui poſt interdictum *Lundonienſis* Concilij fœminas ſuas tenuerunt, vel alias duxerunt, ſi amplius Miſſam celebrare vellent, eas omnino à ſe facerent ſic alienas, vt nec illæ in domos eorum, nec ipſi in domos earum intrarent, ſed neque in aliqua domo ſcienter conuenirent, neque hujuſmodi fœminæ in territorio Eccleſiæ habitarent; ſi autem propter aliquam honeſtam cauſam, eos colloqui oporteret, cum duobus ad minus legitimis teſtibus, extra domum colloquerentur. Si vero in duobus aut in tribus legitimis teſtibus, vel publicâ Parochianorum fama, aliquis eorum accuſatus eſſet, quod hoc ſtatutum violaſſet, purgaret ſe adjunctis ſibi ſecum ordinis ſui idoneis teſtibus ſex, ſi Preſbyter; quinq; ſi Diaconus; quatuor ſi Subdiaconus eſſet. Cui autem hæc purgatio deficeret, vt tranſgreſſor ſacri ſtatuti judicaretur. Illi autem Preſbyteri qui diuini Altaris, & ſacrorum ordinum contemptores præeligerent cum mulieribus habitare, à diuino officio remoti, & omni Eccleſiaſtico beneficio priuati, extra Chorum ponerentur infames pronuntiati. Qui vero rebellis & contemptor fœminam ſuam non relinqueret & Miſſam celebrare præſumeret, vocatus ad ſatisfactionem, ſi negligeret, octauo die excommunicaretur, eadem ſententia Archidiacones & Canonicos omnes complectebatur, tam de mulieribus relinquendis quam de vitanda earum conuerſatione, & de diſtrictione cenſuræ, ſi ſtatuta tranſgreſſi fuiſſent. Iurarent inſuper Archidiaconi omnes quod pecuniam non acciperent pro tolleranda tranſgreſſione hujus ſtatuti, nec tollerarent Presbyteros, quos ſcirent fœminas habere Cantare vel Vicarios habere, & ſi eos audirent calumniari, veritatem inde inquirerent. Similiter & Decani hæc eadem per omnia jurarent. Qui vero Archidiaconus vel Decanus hoc jurare nollet, Archidiaconatum vel Decanatum irrecuperabiliter perderet. Presbyteri verò qui, relictis mulieribus, Deo & ſacris Altaribus ſeruire eligerent quadraginta dies pro tranſgreſſione præfati Concilij ab officio ceſſantes, pro ſe interim Vicarios haberent, injuncta eis pœnitentia, ſecundum quod Epiſcopis eorum viſum eſſet. Omnia verò mobilia lapſorum poſt hac Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum, & Canonicorum traderentur Epiſcopis, & Concubinæ cum rebus ſuis velut adulteræ.

HENRICVS I. Rex.

His diebus ſermo habitus eſt de Parochia Epiſcopi *Lincolienſis* quæ in nimium tendebatur, eoq; proceſſit vt, quum ratio Chriſtianitatis id vtile fore ſuadebat, Regi & Archiepiſcopo cæteriſq; Principibus regni viſum fuerit, de ipſa Parochia ſumendum quo fieret alter Epiſcopatus, cujus Cathedræ principatus poneretur in Abbatia de *Heli*. Sed ANSELMVS quem ipſius negotij ſumma reſpiciebat, ſciens præter conſenſum & *Romani* Pontificis authoritatem nouum Epiſcopatum nuſquam rite inſtitui poſſe, ſcripſit ei ſic.

D*omino & Patri reuerendo* PASCHALI *ſummo Pontifici* ANSELMVS *Eccleſiæ* Cantuarienſis, *debitam obedientiam cum fideli obſequio & orationibus. Quoniam robur diſpoſitionum quæ vtiliter fiunt in Eccleſia Dei, de veſtræ pendet authoritate prudentiæ, quando fiunt, ad veſtrum referendæ ſunt notitiam & iudicium, vt, cum Apoſtolico aſſenſu fuerint confirmatæ, nulla præſumptione à poſteris, quæ ſalubriter ſtatutæ ſunt, queant violari, ſed rata permaneant in perpetuum. In* Anglia *eſt*

HENRICVS I. Rex.

quidam Epiſcopatus, ſcilicet Lincolienſis, *cuius Diœceſis tam ampla eſt vt ad ea quæ non niſi ab Epiſcopali perſona fieri queunt vnus Epiſcopus plene ſufficere non poſsit. Quod cum conſideraret Rex, & Epiſcopi, & Principes, & alij rationabiles & religioſi viri regni* Anglorum, *ad vtilitatem Eccleſiæ viſum conſilium eſt Epiſcopatum præfatum in duos diuidere; ita vt ſedes Epiſcopalis in quadam Abbatia quæ ſita eſt in Inſula vocata* Heli, *& eſt intra præfatam dioceſim conſtituatur, Monachis ibidem permanentibus ſicut ſunt multi Epiſcopatus qui Monachos in Matre Eccleſia habent, non Canonicos. Quod libenter concedit ipſe Epiſcopus* Lincolienſis ROBERTVS *nomine, quia pro ijs quæ aſſumuntur de ſua Eccleſia ad inſtaurandum nouum Epiſcopatum in* Heli, *tantum Eccleſiæ* Lincolienſi *reſtauratur, vt ipſe ſufficiens & gratum ſibi eſſe fateatur. Cui rei mihi tum propter prædictam neceſsitatem, tum propter multitudinem prædictorum qui in hoc conſentiunt, viſum eſt, vt, ſalua veſtra auctoritate, aſſenſum præberem. Precatur igitur ſuppliciter mea paruitas, quatenus hoc quod pro vtilitate Eccleſiæ ſic diſpoſitum eſt, veſtra auctoritate in perpetuum roboretur, ne à poſteris vlla præſumptione (quod bene ſtatutum fuerit) violetur. Oramus Dominum Omnipotentem vt Eccleſiæ ſuæ vos in diuturna proſperitate cuſtodiat.*

Soluta Curia, ANSELMVS ad villam ſuam, Murtelac nomine, iuit. ibiq; in ſubſequenti jejunio quarti menſis, multos ad ſacros Ordines promouit. Inter quos RICARDVM quoque in præcedenti proxima ſolemnitate *Pentecoſtes* electum ad Pontificatum Eccleſiæ *Lundonienſis*, ad Preſbyteratum ordinauit.

Deinde ad feſtiuitatem glorioſiſſimorum Apoſtolorum PETRI & PAVLI *Cantuariam* veniens die ipſius feſtiuitatis in Capitulo præſentibus Eccleſiæ Fratribus & multis alijs tam Monachis quàm Clericis, necnon & Laicis, dedit RADVLPHO Abbati *Sagij*, viro equidem bono & religioſo, & ipſi Eccleſiæ valdè familiari, Epiſcopatum *Roffenſem*, accepto prius ab ipſo coram omnibus Hominio, ac fidelitate. Quam fidelitatem ſe illi, & cunctis legitimis ſucceſſoribus ejus Eccleſiæq; *Cantuarienſi* perpetuò ſeruaturum promiſit, & hoc ſuper quatuor Euangelia jurando confirmauit. In craſtino autem miſit eum *Roueceſtram*, & cum eò WILLIELMVM Archidiaconum ſuum, vt illum ex ſua parte ipſo Epiſcopatu inueſtiret. Ejuſdem quoque negotij cauſa miſit & ANTONIVM Monachum illuc, qui Subprioris officio in Monaſterio *Cantuarienſi* fungebatur. Nam ex quo ÆRNVLPHVS ipſius Eccleſiæ Prior apud *Burgum* Abbas fuerat factus, vſque id temporis nullus in Prioratum ſucceſſerat.

Eodem tempore Rex *Normanniam* ire parabat. ANSELMVS autem ad benedicendum illi, portum Maris vbi tranſire debebat, ab eo inuitatus aduenit. Sed nocte, cùm ſequenti mane brachiolum Maris quo Regis hoſpitium ab hoſpitio ANSELMI dirimebatur, Regi locuturus tranſire deberet, adeò infirmatus eſt, vt ad Regem accedere nullo pacto valeret. Quod vbi nuntiatum eſt Regi, ei per WILLIELMVM Epiſcopum *Wintonienſem*, & ejuſdem nominis Epiſcopum *Execeſtrenſem* præcipiendo mandauit, ne ad ſe vllatenus iret ſed plenæ indulgeret quieti. Per eoſdem quoque ſemetipſum, quo pergebat, & filium ſuum quem in regno relinquebat cum toto regnô commendauit tuitioni ejus, vt quicquid ſtatueret, ratum eſſet; irritum, quod prohiberet. Rogauit etiam illum propter amorem ſui, conſecrare ſupra memoratum RICHARDVM *Lundonienſi* Eccleſiæ electum Pontificem, apud *Ciceſtram*, quoniam prope erat, & Epiſcopi quos adjutores ac miniſtros in officio ipſo haberet, preſtò. Cauſa autem, propter quam hoc ita feſtinato fieri volebat, illa

dicebatur

dicebatur eſſe, quia eundem Richardvm in ſæcularibus multum valentem, longe verſus Occidentales *Angliæ* fines, ad ſua negotia exercenda tranſmittere ſub celeritate diſponebat. At Anselmvs conſideratis quibuſdam rationabilibus cauſis renuit, nec Epiſcopum ſacrare in *Ciceſtra*, ſicut petebatur, adquieuit. Veruntamen ne nihil pro Rege qui cuncta, quæ tunc petebatur pro Anselmo faciebat, facere videretur, eundem Epiſcopum pro amore illius in Capella ſua apud Pagaham conſecrauit, VII. Kl. *Auguſti* miniſtrantibus ei in hoc officio Willielmo Epiſcopo *Wintonienſi*, Rogerio *Serberienſi*, Radvlfo *Ciceſtrenſi*, & Willielmo *Execeſtrenſi*, accepta prius ab eo pro more de obedientia & ſubjectione ſua, profeſſione. Henricvs I. Rex.

Poſthæc venit Anselmvs *Cantuariam*, & ibi cum magno honore, ſacrauit præfatum Radvlfvm *Roffenſi* Eccleſiæ electum Epiſcopum, quinto Idus *Auguſti*, Miniſtrantibus ſibi in hoc Willielmo Epiſcopo *Wintonienſi*, Radvlfo *Ciceſtrenſi*, & Richardo *Lundonenſi*. Qui Ricardvs Anteceſſorum ſuorum morem ſecutus, honeſto munere honorauit ipſo die Matrem ſuam Eccleſiam *Cantuarienſem* juxta quod ſtatutum fuerat à Rege quando impetrauit ab Anselmo vt eum ſacraret apud Pagaham ſicut diximus.

Inter hæc electus eſt ab Alexandro Rege *Scotiæ* & Clero & Populo Monachus quidam *Dunelmenſis* nomine Tvrgodvs ad Epiſcopatum Sancti Andreæ *de Scotia*. Cujus conſecratio dum vltra quam expediret demoraretur, tum propterea quia Thomas *Eboracenſis* Eccleſiæ Antiſtes electus necdum fuerat conſecratus, tum propter quædam alia, quæ longum eſt enarrare, Ranvlfvs *Dunelmenſis* Epiſcopus propoſuit eundem electum in præſentia ipſius Thomæ apud *Eboracam* conſecrare, aſſociatis ſibi Epiſcopis *Scotiæ* & *Orcadarum* Inſularum. Verum, quia id præter conſenſum & auctoritatem *Cantuarienſis* Epiſcopi rite fieri non poſſe ſciebat, mandauit ei de negotio per militem quendam, & vt ejus conſilio & conceſſione ſacraretur, deprecatus eſt. Ad quæ ſcripſit ei Epiſtolam hanc.

Anselmvs *Archiepiſcopus* Cantuariæ, Ranvlfo *Epiſcopo* Dunelmenſi, *Salutem. Mandaſtis mihi per quendam militem* Scollandvm *nomine, quod volebatis, vt electus Epiſcopus Eccleſiæ Sancti* Andreæ *de* Scotia *ſacraretur, & hoc volebatis fieri meo Conſilio & mea conceſſione. Sed hoc nec debet nec poteſt Canonice fieri ab eodem electo Archiepiſcopo, nec ab alio per illum, priuſquam ipſe fiat Archiepiſcopus Canonica conſecratione. Quapropter nec conſulo nec concedo, (immo interdico) ne fiat ante Conſecrationem eiuſdem electi Archiepiſcopi, niſi à me ſi forte hoc neceſſitas exegerit. Vale.*

Poſt hæc Anselmvs conſiderans Thomam Epiſcopalem ſuam benedictionem non ita expetere, ſicut debebat, ſcriptam hanc Epiſtolam ei direxit.

Anselmvs *Archiepiſcopus* Cantuarienſis, *Amico ſuo* Thomæ *electo Archiepiſcopo Eccleſiæ* Eboracenſi, *Salutem. Canonica Auctoritas præcipit vt Eccleſia Epiſcopatus vltra tres menſes non maneat ſine Paſtore. Quoniam autem Regi placuit conſilio Baronum ſuorum & noſtra conceſſione vt veſtra perſona Eligeretur ad Archiepiſcopatum* Eboracæ, *non debet per vos terminus ſalubriter conſtitutus diutius differri. Vnde miror,*

HENRICVS I. Rex.

quia poſt electionem veſtram non requiſiſtis vt conſecraremini, ad quod electus eſtis. Mando itaq; vobis vt Octauo Idus Septembris *ſitis apud Matrem veſtram Eccleſiam* Cantuarienſem *ad faciendum quod facere debetis, & ad ſuſcipiendam conſecrationem veſtram. Quod ſi non feceritis, ad me pertinet vt ego Curam habeam & faciam quæ pertinent ad Epiſcopale officium in* Eboracenſi *Archiepiſcopatu. Præterea audiui quod vos priuſquam conſecremini facere vultis vt electus Epiſcopus Sancti* ANDREÆ *de* Scotia *apud* Eboracam *conſecretur. Quod nec vos facere debetis, nec ego concedo, ſed omnino interdico ne fiat, aut de illo aut de aliqua perſona quæ in Regimen animarum debet prouehi ab Archiepiſcopo* Eboracenſi, *quia non pertinet ad vos dare, vel concedere alicui, Regimen, aut Curam animarum quia nondum accepiſtis. Valete.*

Ad illam, ſcripta eſt Epiſtola hæc.

D*Ilectiſſimo Patri & Venerabili Domino* ANSELMO *Sanctæ* Cantuarienſis *Eccleſiæ Archiepiſcopo,* THOMAS Eboracæ *Metropoli electus licet indignus, Salutem & amicæ fidelitatis obſequium. Gratias ago vobis, Reuerende Pater, quod me ſemper dilexiſtis & audiuiſtis, & de prouentu meo exultauit, & lætatum eſt cor veſtrum in Domino. Dominus Deus retribuat vobis pro me. Quod ad conſecrationem meam venire diſtuli cauſa fuit non vna nec parua quæ me detinuit. Pecuniam quam pro facultate mea magnam cauſa veniendi ad vos contraxeram vltra ſpem meam, & nimiùm diù moratus totam diſpendi* Wintoniæ *à quâ citiùs diſcedens, ad vos venire diſpoſueram. Placuit autem Domino noſtro Regi vt quum ille Legatos* Romam *pro cauſa ſua mittebat, ego cum eis meum mitterem ad requirendum Eccleſiæ noſtræ Pallium. Feſtinanter igitur conſilio Regis ad propria reuerſus ad hoc opus quæſiui, & adhuc quæro pecuniam, ſed parum, niſi grauiter mutuatam, inuenio; quoniam Dominus* GIRARDVS *Archiepiſcopus Eccleſias noſtras & homines & ipſum dominium noſtrum multum pauperauit. Et certe Rex promiſit mihi quod vobis colloqueretur, & dilationem meam apud vos excuſaret. Termino à vobis conſtituto (Domino auxiliante) ero apud ſanctam* Cantuarienſem *Eccleſiam ſi opportune potero, ſuſcepturus & facturus quæ debeo. Quod ſi non potero, cum mihi Paternitas veſtra mandauit vt quindecem diebus antè, vobis renuntiarem, precor benignitatis veſtræ ſanctitatem, vt decem diebus ante vobis renuntiare poſſim, mihi concedatis. Literas verò Paternitatis veſtræ requiro in teſtimonium perſonæ & electionis noſtræ quales debetis & ſcitis oportere. Hoc modo veſtra Sanctitas meæ paruitati debet; hoc veſtra Eccleſia noſtræ denegare non debet. De electo Epiſcopo Sancti* ANDREÆ *de* Scotia, *quod audiſtis, rumores ſunt, quibus credere non oportet. Facile ergo eſt interdici, quod, vt fieret, non à me excogitatum eſt. Viuere vos ſanum, lætumq;, diuq;, Deoq;, noſtra Domino noſtro ſupplicat Eccleſia. Sanctæ* Cantuarienſis *Eccleſiæ congregationem ſaluto & oro vt pro me oret. Valete.*

Reſcriptum ANSELMI ad eundem THOMAM.

ANSELMVS *Archiepiſcopus* Cantuarienſis *Amico ſuo* THOMÆ *Electo Archiepiſcopo* Eboracenſi *ſalutem. Mandaſtis mihi in literis veſtris quod termino à me vobis conſtituto (Deo auxiliante)* Cantuariæ *eritis, ſi opportune poteritis, ſuſcepturus & facturus quod debetis. Rogaſtis*

gaſtis quoque vt ſi id efficere non valetis, concederem quatenus id mihi X. diebus ante renunciare poſſetis. ſed & WILLIELMVS Clericus Nuncius veſter precatus eſt me ex veſtra parte, quatenus ego ipſum terminum aduentus veſtri aliquantum extenderem, vt ad nos opportunius poſſetis venire. Quod & ego cauſa veſtri amoris, & opportunitatis libenter facio. Ne itaque opus ſit vos mihi quicquam ante, de veſtro aduentu renunciare, Summoneo vos vt die Dominico qui erit quinto Kl. Octobris Cantuariæ ſitis ad faciendum quod facere debetis; & ad ſuſcipiendam Conſecrationem veſtram. Præterea quod dicitis in literis veſtris vos pecuniam quærere, vt Romam mittatis pro Pallio Eccleſiæ veſtræ, non concedo. Et puto quod id fruſtra faceretis, quoniam nullus debet habere Pallium antequam ſit conſecratus. Literas quas requiritis in teſtimonium perſonæ & electionis veſtræ, cum mihi locuti fueritis & oſtenderitis cui eas dirigere debeo, libenter faciam pro vobis, ſicut pro amico, quod facere debebo. Valete.

HENRICVS I. Rex.

Ratus ergo ANSELMVS non eſſe ab re præmunire Dominum Papam de negotio Pallij, quod ſibi THOMAS ſe mandauerat requiſiturum, ſcripſit ei Epiſtolam hanc.

DOmino & Patri verè diligendo & reuerendo PASCHALI ſummo Pontifici, ANSELMVS Seruus Eccleſiæ Cantuarienſis debitam obedientiam cum fidelibus orationibus. Quoniam fortitudo & directio Eccleſiarum Dei maxime pendet ex auctoritate Paternitatis veſtræ poſt Dominum, quando ratio exigit ad eius libenter recurrimus auxilium & conſilium. Archiepiſcopus Eboracenſis, GIRARDVS nomine, migrauit de hac vita. Et alius, THOMAS nomine, loco eius electus eſt. De quo rumor eſt quòd quæritur ei Pallium antequam ſit conſecratus, & mihi faciat profeſſionem ſecundum antiquam conſuetudinem Anteceſſorum meorum & ſuorum. Hæc eſt igitur ſumma precum mearum in hac re; vt antequam conſecretur & mihi debitam obedientiam (ſicut dixi) profiteatur, & hoc factum eſſe literis noſtris cognoſcatis, à veſtra Excellentia Pallium non ſuſcipiat. Quod non dico idcirco, quod illi Pallium inuideam, ſed quoniam quidam autumant, & etiam procurant, vt ſi hoc à vobis conceſſum fuerit, confidat ſe profeſſionem debitam mihi poſſe denegare. Si enim hoc contingeret, ſcitote, quia Eccleſia Angliæ ſcinderetur, & ſecundum ſententiam Domini dicentis (Omne Regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur) deſolaretur & vigor Apoſtolicæ diſciplinæ in ea non parum debilitaretur. Ego quoque nullatenus remanerem in Anglia. Non enim deberem aut poſſem pati, vt (me in ea viuente) Primatus Eccleſiæ noſtræ deſtrueretur. Hoc ipſum & eodem affectu ſuggero, reuerentiæ veſtræ de Lundonia, ſi eius Epiſcopo Pallium petitur (quod nunquam habuit) vt ſcilicet ad hoc nullatenus aſſenſum præbeat. Quidam namque concinnant ſub hac ſpecie boni, Primatus Cantuariæ dignitatem quemadmodum non oportet humiliare. Miſi Sanctitati veſtræ in hoc anno poſt Pentecoſten literas per BERNARDVM ſeruientem Domini PETRI Camerarij veſtri quod Rex Angilæ conqueritur, quod ſuſtinetis Regem Teutonicum dare Inueſtituras

turas Eccleſiarum ſine excommunicatione, & ideo minatur, ſine dubio ſe reſumpturum ſuas Inueſtituras, quoniam ille ſuas tenet in pace. Videat igitur prudentia veſtra ſine dilatione quid inde agere debeatis, ne quod tam bene ædificaſtis, irrecuperabiliter deſtruatur. Rex enim noſter diligenter inquirit, quod de illo Rege facitis. Oramus Dominum Deum vt nos lætificet, de diuturna proſperitate veſtra.

Reſcriptum Domini Papæ ad ANSELMVM.

PASCHALIS *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei dilecto Fratri* ANSELMO Cantuarienſi *Archiepiſcopo ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Literas tuæ dilectionis recepimus per quas affabilitatis tuæ dulcedinem recognouimus. Bene autem & ſapienter egiſtis quod nos de cauſa & honore* Cantuarienſis *Eccleſiæ præmonitos & cautos reddidiſti. Nos ſiquidem in Te ipſius beati* AVGVSTINI Anglorum *Apoſtoli perſonam venerabilem intuemur, & ideò Honori tuo, vel Eccleſiæ tuæ aliquid detrahere omnino refugimus; vnde quæ rogaſti libenter ſuſcepimus & ad ſeruandum tuum & Eccleſiæ tuæ honorem, cuſtodiam & ſollicitudinem adhibemus. Porro quod in eiſdem literis ſignificaſti ſcandalizari quoſdam quod Regem* Teutonicum *dare Inueſtituras Eccleſiarum toleramus; nec toleraſſe nos aliquando, nec toleraturos ſcias. Expectauimus quidem vt ferocia Gentis illius edomaretur. Rex vero ſi in paternæ nequitiæ tramite perſeuerauerit, Beati* PETRI *gladium quem jam educere cœpimus, proculdubio experietur. Datæ* Beneuenti IV. *Idus Octobris.*

Supra memoratus THOMAS inter iſta, mutato priori conſilio, *Cantuariam* ſtatuto ſibi termino, prohibitus à Canonicis ſuis, ſicut per literas ANSELMO mandauit, venire non potuit, & ob hoc quid ſibi inde foret agendum, conſilium ab eo petiuit. Ipſi quippe Canonici ſcientes ANSELMVM ætate ſimul, & debilitate fatigari, rati ſunt eum citius huic vitæ ſubtrahendum, & ideo mota calumnia Eccleſiam *Eboracenſem* parem eſſe *Cantuarienſi* ANSELMO ſcripſerunt. In quo tamen electum antiſtitem Eccleſiæ ſuæ *Cantuariam* ire debere pro benedictione ſua cognouerunt, ſed profeſſionem de ſubjectione ſua Pontifici *Cantuarienſi* eum facere debere negauerunt, ac ne faceret, quantum in eis fuit, ex parte Dei & *Romanæ* Eccleſiæ prohibuerunt. Quod quali fama ipſos Canonicos apud multorum mentes notauerit &, me tacente, conijcere poſſunt, qui, quid juris ex antiquo Eccleſia *Cantuarienſis* ſuper *Eboracenſem* ſemper habere conſueuerit, ſciunt. ANSELMVS autem poſtponens Clericorum literis reſpondere, ad literas THOMÆ ſcripſit hæc.

ANSELMVS *Archiepiſcopus* Cantuarienſis *amico ſuo* THOMÆ *electo Archiepiſcopo* Eboracenſi *ſalutem. Mandaui vobis caritatiue pluſquam ſemel, quatenus ad Matrem veſtram Eccleſiam* Cantuarienſem *veniretis, ad ſuſcipiendam benedictionem veſtram, & ad faciendum quod debetis, & non veniſtis. Qua proper eâdem dilectione vobis adhuc mando quatenus apud ipſam Matrem veſtram ſexto Idus Nouembris ſitis, vt faciatis quod debetis & ſuſcipiatis benedictionem noſtram. Præterea, quia conſilium petitis, conſulo vobis vt non incipiatis aliquod quod non debetis, contra*

Eccle-

Eccleſiam Cantuarienſem. *Nam pro certo ſciatis quia omnibus modis quibus poſſum ad hoc me impendam, vt de ſua dignitate Eccleſia ipſa meo tempore nihil perdat. Valete.* HENRICVS I. Rex.

Non venit, ſed directa Epiſtola hæc inter alia ſcripſit.

C*Auſam qua differtur Sacratio mea, quam nemo ſtudioſius quam ego vellet accelerare, qui protulerunt non deſiſtunt corroborare. Quamobrem quam periculoſum, quam turpe ſit contra conſenſum Eccleſiæ (cui præfici debeo) regimen ipſius inuadere, veſtra diſcretio nouerit. Sed & quam formidabile quam ſit euitandum ſub ſpecie benedictionis maledictionem induere.*

Ex his ANSELMVS aduertens THOMAM Clericorum ſuorum, magis quàm ſuo, quod petiuerat, conſilio inhærere, fecit Epiſcopos venire ad ſe, & cum eis negotio tractans, quid præcipuè foret agendum, diſquiſiuit. Probant illi duos adhuc Epiſcopos ad eum dirigi, qui illum ex parte ANSELMI & omnium Epiſcoporum *Angliæ* moneant, cœptæ rebellioni renunciare, & ſiquidem id facere nolit, ſuadeant ei *Cantuariam* pro benedictione ſua, ſecundum quod ſe facere debere cognouerat, venire ibiq; (ſi poſſit) probet ſe à ſubjectione quam ANSELMVS exigebat debere liberum eſſe, & hoc ſi queat efficere ſacratus redeat in ſua cum pace. Placuerunt iſta Patri. Et hæc agere miſſi ſunt Epiſcopi duo, *Lundonienſis* videlicet qui Decanus Eccleſiæ *Cantuarienſis*, & *Roffenſis* qui ejuſdem Eccleſiæ proprius atque domeſticus eſſe dignoſcitur. Hij ergo iter aggreſſi, mandauerunt THOMÆ, & occurrit eis apud *Suthwellam* villam ſuam. Exponunt ei, pro quibus venerint. at ipſe Nuncium ſuum quem *Normanniam* ad Regem miſerat, & plures de ſuis, quos ad ſe longè inde peruenire mandauerat, ſe expectare reſpondit. qui cum venerint, inquit, audito eorum conſilio, faciam quod potiſſimum mihi faciendum laudauerint. Reuerſi in iſtis Epiſcopi ſunt.

Poſt hæc, breui temporis ſpacio interpoſito, Nuncius ex parte THOMÆ ad ANSELMVM directus, literas, quas ecce ſcribimus, ſigillo Regis incluſus ei porrexit.

HENRICVS *Dei gratia Rex* Anglorum ANSELMO Cantuarienſi *Archiepiſcopo, caro Patri ſuo ſalutem, & amicitiam. Mando vobis vt reſpectetis æquo animo & bona voluntate benedictionem* THOMÆ Eboracenſis *Archiepiſcopi, vſque ad* Paſcha, *& quicquid inter vos inde actum eſt. Ego enim, ſi infra prædictum terminum in* Angliam *rediero; Conſilio Epiſcoporum & Baronum meorum vos juſte & honorifice inde concordabo. Quod ſi tam citò non rediero, taliter inde agam quod fraterna pax & bona concordia inter vos erit.*

Ad hæc, Nuncio petenti quid ANSELMVS vellet dare reſponſi, Dixit, *Se Regi qui ſibi literas miſit non* THOMÆ *reſponſurum.* Delegata igitur legatione hujus rei, ODONI Decano Eccleſiæ *Ciceſtrenſis*, & ALBOLDO Monacho Cœnobij ſanctæ MARIÆ *Beccenſis*, deſtinauit eos in *Normanniam* ad Regem narrare illi totum quod præſentis diſſidij tenore, inter ſe & *Eboracenſes* actum extiterat. Rogarent etiam illum quatenus ſuæ Auctoritatis ingenuitate, & prouiſione ſatageret, ne integritas Chriſtianitatis in duo diuiſa ſcinderetur in *Anglia*, certus exiſtens, quod ſciſſionem juxta Domini dictum deſolatio ſequeretur. De inducijs autem quas THOMÆ *Eboracenſi* Archiepiſcopo dari mandauerat, pro certo ſciret, quòd prius pateretur totus membratim diſſecari, quàm de negotio, in quo illum contra antiquas Sanctorum Patrum ſanctiones, ſi in-

juſtè

juſtè & aduerſus Deum erexiſſe ſciebat, vel ad horam illas aliquando daret. Reuerſi Nuncij, referunt Regem æquo animo ac benigno verba ANSELMI ſuſcepiſſe, pollicitumq; ſe per auxilium & miſericordiam Dei re ipſa oſtenſurum, quod integritatem Chriſtianitatis diligeret in *Anglia*, non ſciſſuram.

Inter hæc languor qui corpus Patris ANSELMI grauiter affligebat grauior ſibi ipſi de die in diem fiebat. Notæ tamen rebellionis non immemor, Scripſit THOMÆ Epiſtolam hanc.

ANSELMVS *Miniſter Eccleſiæ* Cantuarienſis, THOMÆ *electo Archiepiſcopo* Eboracenſi. *Tibi* THOMA, *inconſpectu Omnipotentis Dei, Ego* ANSELMVS *Archiepiſcopus* Cantuarienſis *&* *totius* Brittanniæ *primas loquor. Loquens ex parte ipſius Dei, Sacerdotale officium, quod meo juſſu in Parochia mea per ſuffraganeum meum ſuſcepiſti, tibi interdico atque præcipio ne te de aliqua Cura Paſtorali vllo modo præſumas intromittere, donec à rebellione quam contra Eccleſiam* Cantuarienſem *incepiſti, diſcedas, & ei ſubiectionem quam Anteceſſores tui*, THOMAS videlicet, *&* GIRARDVS *Archiepiſcopus, ex antiqua Anteceſſorum conſuetudine, profeſſi ſunt, profitearis. Quod ſi in ijs, quæ cœpiſti magis perſeuerare, quam ab eis deſiſtere, delegeris, Omnibus Epiſcopis totius* Brittanniæ *ſub perpetuo Anathemate interdico, Ne tibi vllus eorum manus ad promotionem Pontificatus imponat, vel, ſi ab externis promotus fueris, pro Epiſcopo vel in aliqua Chriſtiana communione te ſuſcipiat. Tibi quoq;* THOMA *ſub eodem Anathemate ex parte Dei interdico, vt nunquam benedictionem Epiſcopatus* Eboracenſis *ſuſcipias niſi prius profeſſionem, quam Anteceſſores tui* THOMAS *&* GIRARDVS *Eccleſiæ* Cantuarienſi *fecerunt, facias. Si autem Epiſcopatum* Eboracenſem *ex toto dimiſeris, concedo, vt officio Sacerdotali, quod iam ſuſcepiſtis, vtaris.*

Hanc Epiſtolam omnibus Epiſcopis *Angliæ*, ſingulam ſingulis, cum ſuo ſigillo direxit, vnicuiq; mandans atque præcipiens, per Sanctam obedientiam, quam Eccleſiæ *Cantuarienſi* debebant, vt ſecundùm quod in illa ſcriptum erat ſe erga ipſum THOMAM deinceps tenerent.

Poſt hæc XI. Kl. *Maij* defunctus eſt *Cantuariæ* in Metropoli ſede *Glorioſus Pater* ANSELMVS, & die ſequenti (quæ fuit Cœna Domini) in Majori Eccleſia ad Caput venerandæ memoriæ LANFRANCI Prædeceſſoris ſui, honorificè ſepultus, Anno Incarnati verbi Milleſimo Centeſimo nono, Regni vero HENRICI glorioſi Regis *Anglorum* Nono, Pontificatus autem ipſius ANSELMI XVI. Ætatis vero ſeptuageſimo ſexto.

Itaque poſt hæc, paucis diebus euolutis, venit *Angliam*, miſſus à venerando ſummo Pontifice Paſchale, Clericus quidam (VLRICVS nomine) Cardinalis Sanctæ *Romanæ* Eccleſiæ. Hic Pallium *Eboracenſi* Eccleſiæ ſecum ferens, vbi didicit ANSELMVM vitam finiſſe (nam obitum ejus, quia tunc nuper acciderat, non longe extra *Angliam* famæ certitudo pertulerat) conſternatus animo, quid potiſſimum ſibi foret agendum, dubitabat. Pallium etenim ipſum ANSELMO primitus deferendum à *Romano* Pontifice ſumpſerat, & vt demùm, juxta conſilium ac diſpoſitionem ipſius, inde ageret, ab eodem præceptum acceperat.

In ſubſequenti feſtiuitate *Pentecoſtès*, Rex HENRICVS Curiam ſuam *Lundoniæ* in magna Mundi gloria, & diuiti apparatu celebrauit. Qui tranſactis Coronæ ſuæ feſtiuioribus diebus, cœpit agere cum Epiſcopis & regni Principibus, quid eſſet agendum de conſecratione electi Eccleſiæ *Eboracenſi*.

Ad

Ad quod recitata eſt coram eo Epiſtola, quam proime ſupraſcripſimus, ipſi electo ab ANSELMO deſtinata, interdicendo, videlicet, illi benedictionem, ſi primo non faceret Eccleſiæ *Cantuarienſi* profeſſionem. Quam ROBERTVS Comes de *Mellento* ſibi expoſitam, vti intellexit, ſciſcitatus eſt, quiſnam Epiſcoporum eandem Epiſtolam ſuſcipere auſus fuerit, præter aſſenſum & imperium Domini Regis, in qua interrogatione Epiſcopi aduertentes Comitem velle calumniam mouere, qua eos Regiæ Majeſtati obnoxios faceret; remoti á multitudine, habito conſilio, ſtatuerunt apud ſe, ſuis omnibus, ſi Regia ſententia hoc forte Comitis inſtinctu dictaret, ſe malle deſpoliari, quàm ijs quæ ANSELMVS de præſenti querela præceperat, non obtemperare. Erant autem hij, RICHARDVS *Lundonienſis*, WILLIELMVS *Wintonienſis*, ROBERTVS *Lincolienſis*, HERBERTVS *Norwicenſis*, ROGERIVS *Serberienſis*, RADVLPVS *Roffenſis*; REINELMVS *Herefordenſis*, ROBERTVS *Ceſtrenſis*, IOHANNES *Bathonienſis*, RADVLFVS *Citeſtrenſis*, WILLIELMVS *Exonienſis*. Iſtis ergo, firmato Conſilio, vt diximus inter ſe, viſum eſt SAMSONEM *Wigornenſem* Epiſcopum accerſiendum, & quam de negotio ſententiam ferret etiam ipſe, perquirendum. Factum eſt, & reſpondit. *Licet hunc qui in Pontificatum* Eboracenſem *electus eſt, olim ex conjuge filium ſuſceperim, eiq́; juxta ſæculum & carnis naturam honoris ac dignitatis provectu jus æquiſſime debeam, multo maximè tamen id Matri meæ Eccleſiæ* Cantuarienſi *debeo, quæ me in eum, in quo ſum, honorem prouexit, & gratiæ quam à Chriſto Domino meruit me per Pontificale miniſterium participem fecit. Quapropter notum omnibus eſſe volo me & literis Patris noſtri* ANSELMI *de cauſa quæ nunc inter nos agitur factis, modis omnibus obediturum, nec vnquam aſſenſum præbiturum, vt Is, qui electus eſt in Epiſcopatum* Eboracenſem *aliquatenus conſecretur donec de ſubjectione ſua Eccleſiæ* Cantuarienſi *debitam & Canonicam obedientiam profiteatur. Ipſe enim præſens fui quando frater meus* THOMAS *Archiepiſcopus* Eboracenſis *tum Antiquis conſuetudinibus, tum inuincibilibus allegationibus actus, eandem profeſſionem* LANFRANCO *Archiepiſcopo* Cantuarienſi, *& cunctis ejus ſucceſſoribus fecit.* His dictis ilico, ſimul omnes Epiſcopi ad Regem reuerſi ſunt, conſtanter & literas ſuper quibus Comes ſciſcitatus fuerat, ſe ſuſcepiſſe, & contra eas nulla ratione quicquam acturos aſſerentes; Ad quæ, cum idem Comes caput agitaret, autumans jam in illos quaſi de contemptu Regis crimen inijciendum, dixit Rex; *Quicquid in ijs aliorum ſententia ferat, de me conſtat, quia cum Epiſcopis ſentio, nec vel ad horam excommunicationem* ANSELMI *ſubjacere aliquatenus volo.* Quibus auditis, gauiſi ſunt omnes. Et agentes Domino grates pariter conclamauerunt ANSELMVM adeſſe & quam, non poterat in corpore degens, jam mundo abſentem cauſam Eccleſiæ ſuæ determinaſſe. Deinde, in laudibus eximij Prinripis demoratum eſt, ac vt ipſe dignitatem Primatus Eccleſiæ *Cantuarienſis* humiliari à nullo permitteret poſtulatus; ſiquidem in hoc, dicunt, conſuetudines antiquæ & earum confirmationes, aſtipulatione totius regni ſub magno Rege WILLIELMO factæ, necne priuilegia quæ his priora exiſtunt ab Apoſtolica Sede, ipſi Eccleſiæ collata corrumperentur, ſcinderentur, annihilarentur. Adquieuit iſtis Rex, & juſſit ipſarum quoq; ſcripta Auctoritatum, quæ Eccleſia *Cantuarienſis* habebat, ſub celeritate afferri, allata recitari. Quod vbi factum eſt, intulit. *Quid amplius quæritur? Auctoritates, & priuilegia Apoſtolicæ Sedis & quæ in præſentia Patris & Matris meæ, ſub teſtimonio & confirmatione Epiſcoporum, Abbatum, & Procerum Regni definita ſunt vt quaſi de Epiſtola* ANSELMI *penitùs taceatur, ego in quæſtionem mitterem, ego nouis Ambagibus agitari permitterem? Immo ſciat* THOMAS *ſe aut ſubjectionem & obedientiam Eccleſiæ* Cantuarienſi *ejuſq́; primatibus, vt Anteceſſores ſui profeſſi ſunt, profeſſurum aut Archiepiſcopatui* Eboracenſi *ex toto ceſſurum. Agat ergo, quod vult. Conſideratis itaq;* THOMAS

HENRICVS I. Rex.

aucto-

HENRICVS I. Rex.

auctoritatibus quibus Eccleſiam Dorobernenſem *niti , & circumuallari videbat, ſpretis Clericis ſuis , quorum ſe Conſilio credidiſſe ſerò dolebat, ſe contra ipſas Auctoritates nolle ſtare, ſed morem Anteceſſorum ſuorum ſequendo , & ipſis adquieſcere, & Eccleſiam ipſam deinceps ſemper diligere velle dixit, & honorare. Præcepit igitur Rex vt profeſſio, quam* THOMAS *erat facturus in ſui præſentia dictaretur, ſcriberetur, ſigilloq; ſuo , nequid in ea quouis molimine antequam eam profitiendo* THOMAS *legeret , mutaretur , ſeruaretur incluſa.* Quod & factum eſt.

Dominica ergo die quæ fuit IV. Kl. *Iulij* conuenerunt , jubente Rege, RICHARDVS *Lundonienſis*, WILLIELMVS *Wintonienſis* , RADVLPHVS *Roffenſis* , HERBERTVS *Norwicenſis* , RADVLPHVS *Ciceſtrenſis* , RANVLPHVS *Dunelmenſis*, & HERVEVS *Pangornenſis* Epiſcopi in Eccleſia beati PAVLI *Lundoniæ* pro conſecratione THOMÆ. Inter ſolitam ergo examinationem , ſuo loco profeſſionem , de ſubjectione & obedientia ſanctæ Eccleſiæ *Dorobernenſi* exhibenda RICHARDVS *Lundonienſis* Epiſcopus , qui THOMAM erat ſacraturus ab illo exegit. Profeſſio igitur, ſicut erat ſigillata , ſibi coram omnibus oblata eſt , fractoq; ſigillo euoluta & lecta ab eo eſt ita. *Ego* THOMAS Eboracenſis *Eccleſiæ conſecrandus Metropolitanus profiteor ſubjectionem , & Canonicam obedientiam ſanctæ* Dorobernenſi *Eccleſiæ , & ejuſdem Eccleſiæ Primati Canonicè electo , & conſecrato, & ſucceſſoribus ſuis Canonicè inthronizatis ſalua fidelitate Domini mei Regis* HENRICI Anglorum , *& ſalua obedientia ex parte mea tenenda , quam* THOMAS *Anteceſſor meus ſanctæ* Romanæ *Eccleſiæ ex parte ſua profeſſus eſt.*

Intererat huic officio Prior Eccleſiæ *Dorobernenſis* (CONRADVS nomine) & ex Monachis ejuſdem loci , quamplures, qui pro hoc ipſo quoniam res eos maximè reſpiciebat , illo conuenerant. Lectam itaque profeſſionem cum à THOMA ſibi oblatam RICHARDVS Antiſtes *Lundonienſis* accepiſſet , eam nominato Priori & Fratribus tradidit , dicens ; *Hanc Fratres & Domini mei in teſtimonium auctoritatis veſtræ Eccleſiæ ſuſcipite, & ipſam vobis factam in memoriam poſteritatis , ſeruate.* Deinde à RADVLPHO *Ciceſtrenſi* Epiſcopo Dictum in populo eſt ipſam conſecrationem , ex recto , & antiqua conſuetudine debere fieri *Cantuariæ*. Et adjecit. *Verum quia ipſa Ciuitas , defuncto Patre noſtro* ANSELMO, *nunc quidem Pontifice caret, viſum Regi ſacratiſq; ordinibus regni eſt atque Principibus, eam hic atque ab hujus ſedis Epiſcopo præ alijs potiſſimum celebrandam, eo intuitu , ea ratione quod Epiſcopus* Lundonienſis *inter alios Epiſcopos eſt Decanus Eccleſiæ* Cantuarienſis, *& ideo ſpeciali quadam dignitate, cæteris anteponendus.* Ita ergo in Epiſcopatum *Eboracenſem* THOMAS conſecratus eſt , ſuſcipiens à Miniſtro , quod ſuſcipere detrectauit à Magiſtro. Dum ergo vitæ præſenti ſuperfuit , pænitudo hujus facti ab animo ejus non receſſit , ſe infœlicem , nec tanti Patris benedictione dignum fuiſſe pronuncians.

Quibus peractis, præfatus Eccleſiæ *Romanæ* Cardinalis, audito Rege, Curiæque Regis conſilio, Pallium, quod detulerat, *Eboracam* detulit, ipſoq; Pontificem ejus inueſtiuit, ſicq; *Romam* redeundi iter repetijt

Inter hæc ERVEVS Epiſcopus *Pangornenſis* (cujus ſuprà meminimus) ab Eccleſiâ ſuâ,quam olim dimiſerat,penitùs tranſlatus eſt,& nouo Epiſcopatu, quem Rex & Principes dudum in *Heli* ſtatuendum , juxta mentionem inde ſuperius factam, decreuerant, inthronizatus. Quod quidem vt adipiſci mereretur multâ prece , multis multarum rerum promiſſionibus , multorum quoque officiorum exhibitionibus, vix poſt obitum ſtrenuiſſimi Patris ANSELMI obtinere, potis fuit.

Ipſo Anno apparuit Stella , quam Cometam quamplurimi nominabant.

Viſa

HENRICUS I. Rex.

Viſa eſt autem in menſe *Decembri*, circa lacteum Circulum, Crinem in Auſtralem cœli dirigens plagam.

In ſubſequenti Natiuitate Domini Chriſti, Regnum *Angliæ* ad Curiam Regis *Lundoniæ* pro more conuenit, & magna ſolemnitas habita eſt atque ſublimis. Ipſa die Archiepiſcopus *Eboracenſis*, ſe loco Primatis *Cantuarienſis* Regem Coronaturum, & Miſſam ſperans celebraturum, ad id omninò paratum ſemet exhibuit. Cui Epiſcopus *Lundonienſis* non adquieſcens, Coronam Capiti Regis impoſuit, eumque per dextram induxit Eccleſiæ, & officium diei percelebrauit.. At cum ad menſam Regis ventum eſſet, & de loco Seſſionis inter eoſdem Epiſcopos diſſenſio mota fuiſſet, noluit eos Rex audire, ſed vtrumque à prandio ſuo remotum, pranſurus hoſpitia ſua præcepit adire. Et quidem quod Epiſcopus *Lundonienſis* ita fecit (vt alia taceam) ea ratione vſus eſt quod & Decanus Eccleſiæ *Cantuarienſis*, & item juxta inſtitutionem Beati GREGORII *Anglorum* Apoſtoli, tunc prior alterius extitit, quia prius eo fuerat ordinatus. Cujus nimirum prioratus gratia, ſe ſub tanta feſtinatione (vt ſupra diximus) licèt aliud in populo predicaretur, in Pontificatum ordinari gnarus expetijt, quemadmodum nobis teſtati ſunt qui animi ejus abſque dubio ſecreta nouerunt, & ipſemet à me percunctatus familiari affatu aſſeuerauit. Sed de Seſſione prandij Regalis tunc inter Epiſcopos, res ita remanſit determinanda, judicio futuri Pontificis *Cantuariorum*.

Per id temporis, acta eſt cauſa Preſbyterorum *Angliæ* & diſtrictius quàm tempore Patris ANSELMI, à conſortio mulierum coerciti ſunt. Quamplurimi namque illorum ex obitu Patris ANSELMI non modicum exhilarati, promiſerant ſibi, eo de medio ſublato, licitum fore quod, ipſo ſuperſtite, ſibi illicitum fuiſſe condoluere. Sed in contrarium res lapſa eſt. Rex enim qui plus Deo à multis timebatur, ſua lege eos conſtrinxit, quatenùs vellent nollent, Concilij *Lundonienſis* (quod ſupra notauimus) ſaltem oculis hominum fierent executores. At ſi ipſi Preſbyteri deterius agere, quaſi in damnationem & contumeliam ANSELMI pro hoc elaborauerunt, ipſi viderint. onus ſuum quiſque portabit. Scio quippe quoniam, ſi Fornicatores & Adulteros judicabit Dominus, conſanguinearum, ne dicam Sororum vel Filiarum ſtupratores, non effugient judicium ejus. Nec quod eos ANSELMVS ab illicitis amplexibus prohibuit, vlla ſuarum iniquitatum excuſatio erit; ſed nimirum vnuſquiſque recipiet, prout geſſit. Quod ſi aliquis dixerit ANSELMVM melius feciſſe ſi tacendo toleraret, quod prohibitum in peius pullulaturum fortaſſe procederet, dicere poterit, diuitem illum Euangelicum qui ad Cœnam quam præparauit, multos vocauit, ſeruum ſuum non debuiſſe ad Conuocandum inuitatos deſtinare, eo quod contigit ſimul ne venirent omnes excuſare. Et hanc ipſam Euangelij Lectionem tam in conſecratione ipſius ANSELMI ſuper eum repertam, quàm & in Pallij ejus ſuſceptione in populo Lectam ea forſitan præſignaſſe non alienum à veritate eſt credere. Quoniam pœne omnibus quæ prædicando docuit vel docendo prohibuit, excuſatio objecta eſt, & in nullo verbis ejus efficacitèr obtemperatum. Legat, qui vult, textum Concilij *Lundonienſis* & inſpectis ſtatutis ejus atque præceptis, perpendat quis eis obediat, quis eorum executor exiſtat, quis non ea quaſi inania ducat. Ecce, vt plurima taceantur, Abbates quidam qui in ipſo Concilio pro Simonia depoſiti fuerunt, aut illas quas perdiderunt aut alias Abbatias, dato prætio per Laicos adepti ſunt. Item qui Preſbyteri dicuntur ſiue Canonici jam tepeſcente Regis edicto, apud Epiſcopos ſuos & Archidiaconos infami commercio id effecerunt, vt aut ſuas quas reliquerant, aut alias, quæ magis placeant, ſpretis prioribus, liberè meretriculas ducant. Ad hæc Criniti quos à Patre ANSELMO à Sanctæ Eccleſiæ liminibus certiſſimè nouimus

excommunicatos, in tantum abundant tantùmque ſe de Crinium ſuorum fœminea & ignominioſa longitudine jactitando magnificant, vt qui Crinitus non eſt, Ruſtici vel Presbyteri probroſo vocabulo denotetur. Cætera horum indignitate non minus indigna, ne eorum amatores, cum mea nihil interſit, gratis offendam, ſilentio premam. Tantùm dico quia quid futura dies ſit paritura neſcio; in præſenti ſcio quam pauci (de ſæcularibus, dico) inueniuntur, qui via quam illuſtris Pater ANSELMVS docendo monſtrauit, ad Cœnam Domini puro, ac ſimplici corde properare contendant. Exiuit *Angliam* ſemel, exiuit ſecundò ad modum videlicet præcepti quod Euangelico ſeruo ſuo Dominus fecit. In quibus exitibus quod ingentem multitudinem predicando, admonendo, caſtigando Cœnæ Dominicæ de alienigenis introduxerit, nos qui itineris ejus & laboris comites fuimus omni remoto ambiguo ſcimus. Auertat igitur Omnipotens Deus ab illis vocatis, ad quos adducendos primò miſſus eſt, ſententiam quam idem Dominus intulit, *dico* ſcilicet *vobis quod nemo jurorum illorum, qui vocati ſunt guſtabit cœnam meam.*

His ita digeſtis, præſens opus, cui quidem, vt operam darem, ſincera dilectio quam erga beatæ memoriæ Patrem ANSELMVM ſuperna pietas mihi indigno conceſſit habere, Maxima inter alias cauſa fuit, fini addicam. Prius tamen, & ab ijs qui modo ſunt, & ab eis qui poſt nos filij Eccleſiæ *Cantuarienſis*, id eſt, *Dorobernenſis* (Deo donante) futuri ſunt, paucis petitum iri precamur, ne nobis, qui iſta ſcripſimus, quaſi in nihili laborauerimus, ipſi ſuccenſeant, judicantes fortaſſis apud ſe, ea quæ glorioſum & magnificum Patrem LANFRANCVM ſuo tempore conſtat feciſſe ad tuendam conſeruandamque nominatæ Eccleſiæ dignitatem ſatis ſufficere, & ſuperabundare. Et nobis vtique de illis quæ ipſe fecit (quantum quidem ad negotia ſpectat; quorum gratia illa fecit) nullum aliud quam illorum judicium eſt vel aliquando fuit. Vnde vt tantum onus ſcribendi aſſumeremus, quaſi noſtro opere, opera ejus aliquatenus fulcire cogitauerimus, amentia eſſe videtur, in mentem alicui cadere; præſertim cum noſtra, quæ illis continuantur, non niſi per illa robur vnde ſubſiſtant ſalua rerum quas deſcripſimus veritate ſortiantur. Attamen (quod pace omnium dictum eſt) quæſo accipiatur non parùm ad exterminandum ſcandalum quod *Eboracenſes* ſuper ipſam Eccleſiam mouerunt & confirmare niſi ſunt, vt de alijs taceam, ipſa Epiſtola profuit, quam piæ recordationis PASCHALIS Papa, GIRARDO Pontifici *Eboracenſi* de profeſſione quam Epiſcopo *Cantuarienſi* facere debebat pro ANSELMO direxit. Siquidem, eadem Epiſtola *Cantuariæ* cum ſigillo Papæ remanſit, quam GIRARDVS, vt vir in Eccleſiaſticis Diſciplinis educatus, illius Auctoritatis præcepto non egens, factam in Epiſcopatu profeſſionem ANSELMO (ſicut mentio inde ſuperius habita declarauit) interpoſita fide ſua, firmauerat. Textum autem ipſius Epiſtolæ hic (vt omnibus qui legere vel audire iſta dignantur innoteſcat) ſubſcribemus, & cum in laudem nominis Dei terminum hujus operis conſtituemus.

PASCHALIS *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, Venerabili fratri* GIRARDO Eboracenſi *Epiſcopo, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Quamquam praue aduerſus nos, immò contra Matrem tuam Sanctam* Romanam *Eccleſiam, te non ignoremus egiſſe, præſentibus tamen literis, tibi mandamus vt profeſſionem tuam venerabili fratri noſtro* ANSELMO Cantuarienſi *Epiſcopo facere non negligas. Audiuimus enim* THO-

MAM quondam Prædeceſſorem tuum, ex hac eadem re contentionem mouiſſe, & cum, in præſentia Domini ALEXANDRI Secundi Papæ ventilata eſſet ex præcepto ejus, diffinitione habita, poſt varias quæſtiones LANFRANCO Prædeceſſori ſuo & Succeſſoribus ſuis eandem profeſſionem feciſſe. Unde & nos quod tunc temporis definitum eſt, Volumus (Auctore Deo) firmum, illibatumq; ſeruari. Datæ Beneuenti pridie Idus Decembris. HENRICVS I. Rex.

Hinc igitur & in omni opere ſuo laudetur ipſe, & benedicatur, qui idem in ſe manens innouat omnia, transfert regna, & quem vult ſuper illa conſtituit, viuans & regnans ante & vltra omnia ſæcula DEVS. Amen.

Explicit Liber Quartus Hiſtoriæ Novorum in Anglia.

Incipit Liber Quintus; & hoc ex Abundanti.

Terminus quarti Libri *Hiſtoriæ* cui *Nouorum in Anglia* notam indidimus, plane indicat nos ibi deliberaſſe totius operis metam ponere, immò modis omnibus poſuiſſe. Tranſlato etenim eo de hac vita, cujus amor ipſius Hiſtoriæ deſcribendæ cauſa præcipua fuit, videlicet, Domino & glorioſiſſimo Patre ANSELMO *Anglorum* ſummo Pontifice, ratus ſum, viſâ morâ Pontificis ſubſtituendi, me ſi vltra procederem in ſcribendo, aut inania fortè ſcripturum, aut in priuato conuerſantem, non multa, quæ ſcribenda ratio expeteret, pleniter agniturum, tacita incertitudine vitæ meæ quæ nunc quidem mihi non certior eſt quam tunc fuit. Verùm inter hæc, ex his quæ ſcripſeram certo comperiens me multorum voluntati, ac dilectioni morem geſſiſſe, placuit ſeriem rerum deſcribendo illis annectere, juxta quod Deus, omnium finis, dignabitur inſpirare. Eo ſiquidem reſpectu, quo illa pluribus accepta eſſe deprehendi ſperabam & iſta oneri non affutura. Priùs tamen quàm illa aggrediar, quibuſdam qui adhuc præfato Pontifici, vere Sancto, detrahere non verentur, eo ſcilicet quod nec Sæcularium, nec Eccleſiaſticarum rerum extructionibus, ipſe (vt dicunt) in ſua manu omnia tenens ita ſtudium impenderit ſicut Anteceſſor illius venerandæ memoriæ Pater LANFRANCVS ſuo tempore fecit, paucis rationem oſtendere in mentem venit, quatenus, inſpecta negotij qualitate, ex ipſa veritate perpendant an amodò ſit eis ſilendum ſuper hoc, an non.

Vtique cum idem ANSELMVS primò Pontificatum *Cantuarienſem* regere ſuſcepiſſet, ita omnes terras ad ipſum Honorem pertinentes, vaſtatas inuenit, & omnes redditus à WILLIELMO filio majoris WILLIELMI Regis di-

HENRICVS I. Rex.

reptos, vt vnde ſubſiſteret (nota loquor) non haberet. Quamobrem fraudatus redditibus, quibus à feſto Sancti MICHAELIS (nam paulo ante hoc feſtum *Cantuariam* venerat) vſque in Natiuitatem Domini viuere debuit, ſumma neceſſitate coactus, de ijs quibus ab ipſa ſolemnitate, vſque in Paſcha victurus erat, victum ſibi miniſtrari faciebat. Sicque ſubſeqnentium terminorum redditus, in præcedentibus terminis paulatim, & diſcreto moderamine ſumens vix tertio ſui introitus Anno, ad ſtatum à Prædeceſſoribus ſuis ſtatutum in his pertingere potuit. Quid autem Anguſtiarum, præter has à Rege WILLIELMO & ſuis paſſus ſit per illos tres & quarto, qui ſubſecutus eſt, anno, in primo & ſecundo nominatæ hiſtoriæ libro, vtpote qui eis affuimus nonnullis digeſſimus. Ita igitur in tribulatione & atroci perſecutione quatuor Annis in *Anglia* degens, quinto pulſus ab eodem Rege eſt, & totus Archiepiſcopatus inuaſus, ac per tres continuos Annos (hoc eſt donec Rex idem ſagitta interijt) vſque in immenſum vaſtatus. ANSELMVS verò inter hæc Patria eliminatus, dum vnde ſe, ſuoſque procuraret, de ſuis ab *Anglia* nil habere mereretur, ab externis neceſſaria mutuatus eſt, nolens quidem grauis eſſe his inter quos morabatur, nec gratis accipere omnia quæ ſibi offerebantur. Deinde reuocatus à Rege HENRICO qui in Regnum fratri ſucceſſerat, & res ſuos in ſupremam paupertatem redactas reperit, & exactores pecuniarum, quas mutuò acceperat, de tranſmare cotidie venientes vacuos à ſe dimittere, conſiderata æquitate, honeſtum eſſe non judicabat. Si in iſtis anguſtiabatur, nulli mirandum. Super hæc, pax inter illum, & Regem diutina firmitate non durauit. vexatus itaque graui modo per biennium eſt, ac demùm extra terram exire ſeductus. Exiuit, nec niſi quarto ſui exitus anno penè peracto, redire (ſicut deſcripſimus) potis fuit. Tandem reuerſus duobus annis ſuperuixit, tertio tranſijt; Debitis, quibus ſe in peregrina patria ſuſtentauerat, vix ſolutis. His ita ſe habentibus, qua quæſo ratione poterat terrenis operibus operam dare, quem tam aſſiduæ oppreſſiones & ſuarum rerum deſtructiones non ceſſabant fatigare? Ea tamen quæ per ſe ipſum non valebat, per fideles Eccleſiæ ſuæ filios, liuore carens, & nihil vſque ſæcularis gloriæ quærens exercebat. Nam res Monachorum poſuit in diſpoſitione eorum, conſtituens eis in Priorem poſt HENRICVM, ERNVLFVM, poſt ERNVLFVM, CONRADVM (ipſius loci Monachos) ad quorum nutum negotia Eccleſiæ cuncta referrentur & communi conſilio fratrum tractarentur, diſponerentur, terminarentur. Ex libertate igitur, qua in res ſuas Monachi per bonum ANSELMVM potiti ſunt, multum per omnem modum Eccleſia aucta eſt in recuperatione, videlicet, plurimarum terrarum, quas quidam Laici tenentes in hæreditatem ſibi vendicabant, in diuerſis ornamentis, inque omni decore domus Dei, ita vt pauca, & indecora viſa fuerint Eccleſiæ ornamenta, comparatione decoris, & multitudinis illius quæ in his diebus perducta ſunt. Super hæc, ipſum oratorium, quantum à majore turri in Orientem porrectum eſt, ipſo Patre ANSELMO prouidente, diſponente, auctum eſt. Et hæc quidem omnia de rebus Eccleſiæ acta ſunt, ſicut & multa quæ per LANFRANCVM facta fuerunt. ANSELMO de ſuis præter illa plurimam pecuniæ quantitatem in Augmentum domus Dei conferente. Ex his verò quæ in Dominio ſuo poſſidebat, & offerendæ majoris Altaris medietatem (aliam medietatem enim Pater LANFRANCVS contulerat) & quaſdam terras ad ſubſidium Monachorum antiquitùs pertinentes, tunc autem in alios vſus diſtractas, & Pallia valdè bona quamplurima, ac nonnulla alia decori domus Dei competentia, juri Eccleſiæ perpetuò poſſidenda conceſſit. Ad hæc, poſtquam de ſecundo exilio reuocatus eſt, vt quadam pace potitus, dedit in opera Eccleſiæ Denarios, qui ſingulis annis de Parochianis Eccleſijs, in Paſcha Matri Eccleſia pendi ſolent. Æquius enim eſſe judicauit eos ab Eccleſia

cleſia cui pro ſigno debitæ ſubjectionis conferuntur, poſſideri, quàm à ſæculari poteſtate, quaſi ſuos, obeunte Epiſcopo, auferri, eo quod illos quoque Pontifices, pro ſuo officio, antehac, juri proprio vindicabant. Nec eo defuncto aliter ac ipſe diſpoſuerat, in his à Rege actum eſt; ſed in eo ſtatu quo Eccleſiam Pater ipſe moriens reliquit, toto temporis ſpatio, quo Paſtore carebat, ejus inſtituta mutare conſilij eſſe non autumans, eam conſeruabat. Pax igitur, qua potita eſt, cui, poſt Deum, aſcribenda ſit, ſatis elucet. Detractores itaque tanti Viri, & tam magnifici Benefactoris Eccleſiæ CHRISTI parcant obſecro linguæ ſuæ, parcant obſecro animæ ſuæ. Nam ſi hos, qui ſecretè detrahunt proximo ſuo, perſequitur Deus, timendum fateor, ne illos qui publicè, & contra æquum, prauis verbis corrodunt patrem ſuum, deſtruat Deus. His hoc modo pro negotij neceſſitate ſuccinctè propoſitis, accedamus ad res geſtas ab illis, quæ deſcripſimus, narrandi exordium ſumentes.

HENRICVS I. Rex.

Igitur vbi beatus, & fœlix Præſul ANSELMVS ab ærumnis vitæ labentis in beatitudinem vitæ permanentis tranſlatus eſt, omnia ad Epiſcopatum quidem *Cantuarienſem* pertinentia, morem fratris ſui WILLIELMI Regis ſecutus, in ſuum Dominium Rex HENRICVS redigi præcepit. Rebus Monachorum, in ea qua illas Pater ANSELMVS poſuerat, libertate & prouidentia perſiſtentibus. Vnde & tunc multa in decorem domus Domini Chriſti facta ſunt. Quapropter, cum maligni quidam Regi ſuggeſſiſſent, Monachos inſanire & quæ Regalibus expenſis magnificè poſſent adminiculari, in ſuperfluos vſus ab eis quotidiè profligari, ipſe (vt vir prudenti bonitate conſpicuus) *Quid*, inquit, *in externas expenſas, in ſæcularia aliqua, in vana vel ordini ſuo contraria opera, res ſuas Monachi ponunt? At, ſi in augmentum & gloriam domus Dei, eas expendunt, benedicatur Deus, qui & illis hujuſmodi animum inſpirauit, & hanc mihi ſuo munere gratiam tribuit, vt meis diebus, mea Mater Eccleſia crementum potius capiat, quam detrimentum.* Sic itaque & Eccleſia proficiebat, & ne à quouis infeſtaretur, Regia cenſura proſpiciebat. Agebat quoque in ea curam Pontificalis officij RADVLPHVS *Roffenſis* Antiſtes, & ei intus & extra, ſi qua emergebant, aſſiduus propugnator erat atque fidelis. Ipſe Eccleſias in omnibus terris totius Pontificatus *Cantuarienſis* intus & extra *Cantiam* inconſultis Epiſcopis, vti petebatur, dedicabat. Ipſe quæ ad Chriſtianitatem pertinent, in eiſdem terris prout res exigebat ſedulus miniſtrabat. Et hæc ita integro quinquennio quo à tranſitu Patris ANSELMI Eccleſia ipſa viduata permanſit, in filijs ac rebus ejus agebantur. Quo tempore penè peracto, Rex HENRICVS & monitis Domini Papæ & precibus fratrum *Cantuarienſium*, aliorumq; multorum, immò quod maximum eſt, inſtinctu Dei permotus, Epiſcopos & Principes *Angliæ* in vnum apud *Windleſhoram* fecit venire, eorum conſilium in conſtituendo Pontifice *Cantuarienſi* volens habere. Inuitati etiam ſunt præfatus RADVLPHVS *Roffenſis* Epiſcopus, & Prior ac nonnulli Fratres *Cantuarienſis*, Curiam venire, ignorantes certitudinem cauſæ, propter quam inuitabantur. Iuimus ergò illuc. quamplures verò, nobis euntibus, obuiantes, & ſe a Curia venire, & nos abſque omnì contradictione, Abbatem *Abendoniæ*, FARICIVM nomine, Archiepiſcopum habituros aſſeuerabant. Quod nos, induſtriam hominis probatam habentes, gaudenti animo amplectebamur; placeret ſolummodò Dei voluntati, in quo totam ſpem noſtram locaueramus. Quid multa? Ad Curiam venimus, & ecce omnia plena erant de Abbate quæ audieramus. Et reuerà Regia volnntas hoc propoſuerat ac propter id ipſum juſſus à Rege, idem Abbas Curiæ ſe præſentauerat. Animus tamen Epiſcoporum, & quorundam Magnatorum in aliud vergebat, præoptantium, videlicet, aut quemlibet Epiſcopum de ordine Clericali, aut Clericum aliquem de Capella Regis in opus illud aſciſci. Verum, vbi eis objectum eſt, nullum à beato AVGVSTINO niſi de Monachico ordine, vnquam Pontificatui *Cantuarienſi* præſediſſe, vno duntaxat excepto, qui & ob hanc præſumptionem

HENRICVS I. Rex.

tionem,& alia quædam peruerſe ab eo commiſſa depoſitus per *Romanum* Pontificem fuit, & ea re, tam antiquam & autenticam conſuetudinem, cum nulla ratio vel neceſſitas exigeret, ſubuerti non oportere, deſiſtere cœpto, quod plurimo conatu perficere laborabant, compulſi ſunt. Diſponente igitur prouidentia ſummi Dei in prænominatum *Roffenſem* Epiſcopum ſubitò verſa Epiſcoporum ſententia eſt; Illum, ſcilicet, in primatem totius *Britanniæ* conſtitui cupientium, & aſſenſum Regis in hoc ſibi cooperari poſtulantium. Ad quod Rex ſtatim mutata mente, quam in promotione Abbatis, habebat libens in ea quæ de Epiſcopo ſuggerebantur, animum tranſtulit. vellent tantummodò Monachi, natuq́; majores, & populi *Cantuarienſes.* nec mora; requiritur quale ſit in iſtis velle eorum & vota omnium inueniuntur eſſe vnum. Refertur in turbam negotij ſumma, & in laudem Dei laxantur pro hoc omnium ora. Sic electus in Pontificatum *Cantuarienſem* RADVLPHVS *Roffenſis* Epiſcopus eſt, & inexplicabilis lætitia, omni multitudini quæ confluxerat, exinde procreata. Mira namque affabilitas, quæ ad cunctos in eo vigebat, & eum magnopere diligi, & honori ejus aggaudere, quemque bonum faciebat. Audires interea (ſi adeſſes) multos vnà conclamare, *Verè cor Regis in manu Dei; quocunque vult inclinat illud.* Acta ſunt hæc, Anno Incarnationis Dominicæ, milleſimo centeſimo quartodecimo, VI. Kl. *Maij*, quinto die peracto quinquennio à tranſitu glorioſiſſimi Patris ANSELMI. Venit dehinc *Cantuariam*, XVI. Kl. *Iunij*, & glorioſè à Clero & populo ſuſceptus eſt, atque ab Epiſcopis (qui ob hoc conuenerant) loco Pontificis ſublimatus. Egit autem primos introitus dies ſui, in magna gloria & diuiti rerum apparatu, gaudentibus cunctis, & Deum collaudantibus, quod jam tandem, poſt diutinam expectationem, Eccleſiæ ſuæ Paſtorem non de Externis ſed de Domeſticis inſtituere dignatus ſit.

Poſt hæc, ſemotis à Dominatu, ijs qui Pontificatui dominari ſolebant, locauit ſuos vt ſibi quidem melius videbatur;& ſenſus plurimorum necne voluntas ab eo, quo fuerant ſuper ipſum, demutata ſunt,ac fama illius quæ antehac ab omnibus prædicabatur, à multis, vulgi more, ſiniſtrorſum detrahebatur. Inter hæc Rex HENRICVS *Normanniam* ire parabat, *Francos*, ſuoſq; vicinos ſibi inimicitias extruentes paci ſubigere, qua præditus erat induſtria, volens. Sed ne quid in *Anglia*, ſe abeunte, remaneret indiſpoſitum, Monaſteria cuncta, quæ jamdiù cura Paſtorali fuerant deſtituta, conſilio Epiſcoporum & Principum ſuorum, locatis perſonis, in hoc officium ordinauit. Quod ſi aliqui eorum Lupi magis quam Paſtores effecti ſunt, ipſi viderint; Rex eos vt Paſtores, non Lupi eſſent (ſicut credi fas eſt) collocauit. Quod tamen credibilius fortè videretur, ſi non omnes ex alienigenis, ſed aliquos ſaltem ex indigenis terræ, non vſquequaque *Anglos* peroſus, tali Miniſterio ſubſtituiſſet. Vitæ etenim meritum, ac regularis obſeruatio diſciplinæ, necnon prudentia rerum adminiſtrandarum, quæ oportebat, eis qui reſpuebantur, non minùs quàm ijs inerat qui aſſumebantur. Vnum eos, natio ſcilicet, dirimebat. Si *Anglus* erat, nulla virtus, vt honore aliquo dignus judicaretur, eum poterat adjuuare. Si alienigena, ſolummodo quæ alicujus boni ſpeciem, amicorum teſtimonio prætenderent, illi aſcriberentur, honore præcipuo ilicò dignus judicabatur. Verùm, in iſtis nemo cujuſuis injuſtitiæ Deum accuſet, cùm ejus diſpoſitioni cuncta ſubjaceant, cùm nil injuſtè vſquam diſponat, cùm interea nihil fiat ſine cauſa. Quæ dum ita ſint, nullus ſibi de ijs, qui Deus non approbat, plaudat, quoniam vnde iſti cororam, inde illi nouit æquo judicio pœnam prærogare. Sed de his, hac interim vice ſufficiat. Dies enim mali ſunt.

Dum itaque Rex Eccleſiarum diſpoſitioni, vt diximus, operam daret, poſtulatus à Pontifice *Cantuariorum* eſt, quatenùs ſibi Monachum Eccleſiæ *Cantuarienſis*, tunc quidem Abbatem *Burchorum*, ERNVLPHVM nomine, redderet; vt eum *Roffenſi* Eccleſiæ, loco Pontificis, ſibimetipſi ſubrogaret. Et hoc qui-

dem

dem faciebat, tum quia ſapientiam, ac religionem hominis compertam habebat, tum quia ignotam perſonam ſuper ipſam Eccleſiam, vel inter Fratres *Cantuarienſes* immittere nolebat, tum etiam quia ſe ex vicinitate ipſius, multum ſperabat adjuuandum in diſpoſitione rerum ſuarum. Quod Rex perpendens, libenter annuit. Abductus igitur Abbas à *Burcho* eſt; & *Cantuariæ* in capitulo Fratrum ab Archiepiſcopo IV. Kl. *Octobris* Epiſcopatu *Roffenſi*, ex antiquo more inueſtitus, conuenientibus ad hoc, eumq; eligentibus Monachis, Clericis, & Laicis ad ipſum Epiſcopatum pertinentibus, & alia hominum multitudine copioſa. Qui electus, licet Eccleſiæ *Dorobernenſis* Monachus eſſet profeſſus, tamen antequam Epiſcopatu qer Virgam Paſtoralem inueſtiretur, tactis Euangelijs, promiſit ſe, & fidelitatem Eccleſiæ *Cantuarienſi* & Antiſtiti ejus per omnia ſeruaturum, & nullo vnquam molimine, aut occaſione ſe intromiſſurum, vel aſſenſum præbiturum, vt Eccleſia *Cantuarienſis* dignitatem aut poteſtatem, quam ſuper *Roffenſem* Eccleſiam eatenus habuit, vllo modo perderet. Vt enim iſta ſponſio fieret, Archiepiſcopus (qui *Roffenſis* Epiſcopus fuerat) omnimodo expedire ſciebat. Moratus eſt autem ipſe electus *Cantuariæ* penè quindecim diebus poſt hæc. ac demùm VI. Id. *Octobris* ab Archiepiſcopo *Rhofham* perductus atque in ſedem Pontificalem, digno cum honore, à Clero & populo ſuſceptus. Eâdem die fluuius, Medewege vocatus, ita ab auſtrali pontis parte, prope caſtrum Ciuitatis, per nonnulla miliaria, in ſe defecit, vt in medio alueo ſui etiam paruiſſimæ naues, ob penuriam aquæ, elabi minime poſſent. nec hunc defectum ſolus ille fluuius, ipſa die, paſſus eſt. *Tamiſia* nihilominus eidem, illa die, defectui patuit. Nam inter pontem, & Regiam turrim, ſub ponte etiam, in tantum fluminis ipſius aqua diminuta eſt, vt non ſolùm equis, ſed & in numera hominum, & puerorum multitudo, illud pedibus tranſuadarent, aquâ vix genua eorum attingente. Durauit autem, hic aquæ defectus, à medio noctis præcedentis, vſque ad profundas tenebras noctis ſubſequentis, ſicut hij teſtati ſunt, & hucuſque teſtantur, qui præſentes iſta viderunt, & tranſuadantes tranſuadantium ſocij extiterunt. Similem quoque aquarum defectum ipſo die apud *Geruemutham* & in alijs locis per *Angliam* certo relatu contigiſſe didicimus.

Dehinc Kl. *Nouemb.* Radvlphvs Archiepiſcopus ſacrauit *Cantuariæ* in Metropoli ſede Alboldvm *Beccenſis* Cœnobij Monachum, cujus in quarto libro præfatæ hiſtoriæ meminimus ad regimen Abbatiæ ſancti Edmvndi.

His diebus miſſi ſunt *Romam* Nuncij, qui Pallium Archiepiſcopo *Cantuarienſi* ab Apoſtolica ſede deferrent. Fuerunt autem hij; Iohannes Monachus *Sagij*, qui paulò ante hos dies in Abbatem *Burchorum*, poſt præfatum Ernvlphvm electus fuerat & conſecratus, Warnerivs Monachus *Cantuarienſis*, & Iohannes Clericus filius ſororis Archiepiſcopi, qui *Romam* venientes literas Regis *Anglorum* & Archiepiſcopi, Conuentus quoque Fratrum Eccleſiæ *Cantuarienſis* & ſingulatim omnium penè Epiſcoporum *Angliæ* Domino Papæ detulerunt. Quorum Literarum vnas de omnibus hic ponere non ab re æſtimauimus; volentes, & aliarum ſenſus per illas agnoſci. Sunt igitur hæ.

D*omino ſanctæ vniuerſalis Eccleſiæ ſummo Paſtori* Paschali, *Conuentus Eccleſiæ Chriſti* Cantuarienſis, *fideles Orationes, & totius ſanctæ deuotionis obſequium. Notum eſſe non dubitamus glorioſæ Paternitati veſtræ (pie Domine) quod Eccleſia* Cantuarienſis *Mater noſtra, ſanctæ ſcilicet* Romanæ *Eccleſiæ ſpecialis filia, jam ab obitu beatæ memoriæ Patris noſtri* Anselmi *Archiepiſcopi, per quinquennium curâ Paſtoralis officij, peccatis noſtris exigentibus, ſit deſtituta. Nuper autem reſpectu miſericordiæ Dei, adunato conuentu totius* Anglici *Regni in præſentia glorioſi Regis*

HENRICVS I. Rex.

gis noſtri HENRICI *electus à nobis & Clero & populo eſt ad Regimen ipſius Eccleſiæ* RADVLPHVS Roffenſis *Epiſcopus, nobis ſufficientiſſime cognitus, & propter vitæ ſuæ meritum & ſanctæ conuerſationis effectum toti Regno valde acceptus. Huic Electioni affuerant* Epiſcopi, *Abbates, & Principes Regni, & ingens populi multitudo conſentiente Domino noſtro Rege & eandem electionem laudante, ſuaq; auctoritate corroborante. Quoniam igitur ita res ſe habet, mittimus ad vos, modis quibus poſſumus ſupplicantes, vt quem ad ſubleuationem & conſolationem Eccleſiæ ſuæ Deus (quantum nobis datur intelligi) elegit, veſtra ſancta auctoritate, in quo electus eſt, confirmetis, & ei Pallium quod omnes Anteceſſores ſui à ſacratiſſima ſede beati* PETRI *conſecuti ſunt tranſmittere dignemini ne Sanctitate veſtra aures pietatis ſuæ precibus noſtris (quod Deus auertat) non inclinante, in priſtinas miſerias aliquo euentu Eccleſia noſtra (filia veſtra) relabatur. Ipſemet enim tanta corporis imbecillitate grauatur, vt non ſine magno periculo ſui, & detrimento omnium noſtrum valeat hoc tempore veſtigijs veſtris ſe præſentare. Sanctum Apoſtolatum veſtrum omnipotens Deus dignetur ad honorem ſuæ ſanctæ Eccleſiæ per multa tempora incolumem conſeruare dignetur, digniſſime Pater. Amen.*

Ad hæc, qui miſſi fuerant, legationis ſuæ officium, qua præditi erant prudentia, Apoſtolicis auribus ſuggeſſerunt; ſed reſponſum, quod eis alicujus cauſæ ſuæ effectus ſpem promitteret, primò recipere non meruerunt. Locuti ſunt his & illis ſibi non notis & reſpondebatur eis ſicut ignotis. Fluctuabant ergo, nec quò ſe tuto verterent aduertebant.

Erat illis diebus *Romæ* ANSELMVS nepos ANSELMI Domini Archiepiſcopi Domino Papæ familiaris & ab eo Abbas ſancti SABÆ *Confeſſoris* effectus. Qui in diebus beati Auunculi ſui plurimo tempore in *Anglia* degens, pro manſuetudine ſua ab indigenis terræ, quaſi vnus eorum, diligebatur. Hic, audito præfatus Nuncios adueniſſe, alacer ad eos *Lateranis* venit, & in cunctis quæ negotij ſui tenor exigebat, erga eos morem veri amici ſequens, exercuit. Quid plura? *Romanum* Pontificem, & quorum conſilio nitebatur communicata inſtantia ita cauſæ illorum fautores effecit, vt gratis omninò voti ſui compotes fierent, & ipſum ANSELMVM (qui Pallium, pro quo iuerant, ex parte beati PETRI & Domini Papæ *Cantuariam* deferret) tradente illum eodem ſummo Pontifice, per manum acciperent. Quibus peractis Nuncij *Roma* regrediuntur, ANSELMO pro ijs quæ ſua intererant, cum Papa relicto. Venientes igitur in *Normannia* ad Regem, quid egerint ediſſerunt, & ſuæ induſtriæ meritas laudes excipiunt. Inde directo Nuncio in *Angliam*, qui Archiepiſcopo geſta referret, ipſi aduentum præfati ANSELMI trans mare præſtolantur. Qui adueniens à Rege cum honore ſuſcipitur, ac pro ſua ſollicitudine dignitati Regni *Anglorum* impenſa, dignæ grates perſoluuntur. Traditis deinde literis ipſi à Papa directis, poſt aliquot dies cum eo exactos, *Angliam* Nuncijs, qui *Roma* venerant, comitatus impiger tendit. Literarum textus, quas Regi detulerat, hic eſt.

PASCHALIS *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, dilecto filio* HENRICO *illuſtri* Anglorum *Regi ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Cum de manu Domini largius honorem, diuitias, pacemq; ſuſceperis, miramur vehementius, & grauamur, quòd in Regno poteſtateq; tua beatus* PETRVS, *& in beato* PETRO *Dominus honorem ſuum, juſtitiamq; perdiderit.*

rit. Sedis enim Apoſtolicæ Nuncij, vel Literæ, præter iuſſum Regiæ Maieſtatis nullam in poteſtate tua ſuſceptionem aut aditum promerentur. Nullus inde clamor, nullum inde iudicium ad ſedem Apoſtolicam deſtinatur. Quamobrem multæ apud vos ordinationes illicitæ præſumuntur, & licenter delinquunt qui delictorum deberent licentiam cohibere. Nos tamen vſque adhuc in his omnibus, ampliori patientia vſi ſumus, ſperantes per tuæ probitatis induſtriam omnia corrigenda. Quid enim honoris, quid opulentiæ, quid tibi dignitatis imminuitur cum beato Petro *debita in Regno tuo reuerentia conſeruatur? Hæc nimirum tanto nobis indigniora ſunt, quanto familiarius Regnum veſtrum veterum Regum temporibus ſedi Apoſtolicæ adhæſiſſe cognoſcimus. Legimus quippe Reges ipſos Apoſtolorum limina viſitaſſe, & illic vſque ad obitum commoratos. Legimus nonullos Eccleſiarum Præpoſitos & Magiſtros vltro illuc à* Romanis *Pontificibus deſtinatos. Pro his igitur apud vos pertractandis & corrigendis cariſſimum filium* Anselmvm *familiarem tuum nunc ſancti* Sabæ *Abbatem ad tuam Excellentiam deſtinamus; Per quem etiam tuæ & Epiſcoporum petitioni in cauſa* Cantuarienſis *Epiſcopi, quamuis contra auctoritatem ſedis Apoſtolicæ, ſatisfecimus, ſperantes, & vos deinceps ſedi Apoſtolicæ in ſuæ Dignitatis iuſtitia ſatisfacturos. Alioquin, ſi ſuam vos beato* Petro *iuſtitiam ſubtraxeritis, ipſe quoque in poſterum ſuæ vobis ſubtrahet beneficia dignitatis. Quæ minùs literis continentur, viuis Legati vocibus explebuntur. Omnipotens Deus, ſua, te, dextera protegat, & in ſua dilectione perficiat. Eleemoſyna beati* Petri *(prout audiuimus) ita perperam doloſeq́ collecta eſt, vt neque mediam eius partem hactenus Eccleſia* Romana *ſuſceperit. Quod totum, tibi, ſicut & alia, imputatur, quia præter voluntatem tuam nihil in regno præſumitur. Volumus igitur vt eam deinceps, plenius colligi facias, & per præſentem Nuncium mittas. Data* Lateranis III. *Kl.* Aprilis.

Igitur Anselmvs, *Angliam* ingreſſus, Archiepiſcopum adijt, à quo decenter ſuſceptus, decenter eſt per plurimum tempus, ab eo detentus. Die ergo Dominica, quæ fuit v̄. Kl. *Iulij*, conuenerunt in Metropoli ſede, *Cantiæ* Epiſcopi, Abbates, quique Nobiles, & innumerabilis quaque verſum coacta hominum multitudo. Itaque juxta quod fuerat præordinatum, præfatus Anselmvs Pallium, in vaſe argenteo honorificè ferens, *Cantuariam* venit, itumque eſt illi obuiam, vſque ad portam Ciuitatis, ab vtroque Conuentu duarum Eccleſiarum, Archiepiſcopatus ſcilicet, & vicinæ Abbatiæ Sancti *Auguſtini*, cum omnibus, qui pro hoc ipſo illò confluxerant. Pater ſtipatus Epiſcopis, & indutus (vt alij) veſtibus ſacris, nudis pedibus deuotus occurrit. Sicq́; delatum ſuper Altare Salvatoris Pallium eſt, & à Pontifice inde ſuſceptum, facta prius *Romano* Pontifici de fidelitate & Canonica obedientia, profeſſione. Deinde pro reuerentia Beati Petri, ab omnibus deoſculatur, & indutus eo Pontifex ſummus ad Cathedram Patriarchatus *Anglorum* glorioſè perducitur, & inthronizatur. Ante quam Cathedram dictis orationibus, & alijs, quæ ipſius Eccleſiæ ſacer vſus dici inſtituit, mox Eccleſiæ *Wigornenſis* Antiſtes electus, Theobaldvs nomine, ei conſecrandus præſentatur. Qui, ab eo examinatus, & more ſolito, Canonicam ei, & ſucceſſoribus ſuis obedientiam, profeſſus, ſacratus eſt honorifice, in Pontificatum, ad quem fuerat prætitulatus. Huic conſecrationi interfuerunt, & adjutores extiterunt Epiſcopi, qui conuenerant, videlicet, Ricardvs *Lundonienſis*, Rogerivs *Serberienſis*, Heri-

BERTVS *Norwicenſis*, RADVLPHVS *Ciceſtrenſis*, IOHANNES *Bathonienſis*, HERVEVS *Elienſis*. Quod Epiſcopopus *Roffenſis* ea die, licet affuerit, ſacratus non fuit, in eo remanſit, ratione detento, quæ in aliud tempus id differendum magis expedire perſuaſit, animo ejus.

Literas, quoque per id temporis, Dominus Papa Fratribus Eccleſiæ Chriſti *Cantuarienſis* deſtinauit, quas hic ponere non alienum putaui à ratione. ſunt autem hæ.

PASCHALIS *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei*, Cantuarienſis *Eccleſiæ filijs ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Eccleſiæ veſtræ Legatos benignè ſuſcepimus, tanquam viros religioſos, atque prudentes, ſed legatio, quam ad nos cum veſtris literis attulerunt, nobis non ingrata tantum, ſed etiam grauis fuit. Significabatur enim* Roffenſis *Epiſcopi, ad Metropolim veſtram facta tranſlatio, quòd præter ſcientiam & conuenientiam noſtram præſumi omnino non debuit, quia Sacrorum Patrum decretis inhibitum prorſus agnoſcitur. Pro religione tamen, & honeſtate perſonæ, quæ tranſlata dicitur, nos hanc præſumptionem veſtram toleramus, ſed noſtrum ad vos Legatum in proximo dirigemus, largiente Domino, qui ſuper hoc negotio, quæ fuerint diſponenda, diſponat. Datæ* Laterani XII. *Kl.* Martij.

Poſt hos dies RADVLPHVS Archiepiſcopus, conſilio & petitione Epiſcoporum, proximè ſupranominatorum, dedit (concedentibus, & approbantibus Monachis *Cantuarienſibus*) Archidiaconatum ipſius Eccleſiæ, IOHANNI nepoti ſuo. Clerico, videlicet, honeſtorum morum & manſuetæ conuerſationis ad omnes. Quæ donatio facta eſt in Capitulo, præſente Fratrum Conuentu, copioſa Clericorum ac Laicorum multitudine, pro hoc ipſo in medium adducta, facto prius, coram omnibus, ab eodem IOHANNE, tactis Euangelijs, Sacramento, quo ſe fidelitatem Eccleſiæ ipſi, per omnia & in omnibus exhibiturum dum viueret repromiſit. Eodem anno HENRICVS Rex juſſit omnes Epiſcopos, & Principes totius Regni, ad Curiam ſuam, ſub vno venire. Vnde rumor per totam terram diſperſus eſt, Pontificem *Cantuariorum* generale Concilium (præſente Legato Domini Papæ cujus ſupra meminimus) celebraturum, & noua quædam tantoque Conuentui digna, pro correctione Chriſtianæ Religionis in omni ordine promulgaturum. Itaque vt Rex juſſerat, XVI. Kl. *Octobris* Conuentus omnium apud *Weſtmonaſterium* in Palatio Regis factus eſt: & quod de Concilij celebratione, & Chriſtianitatis emendatione, rumor diſperſerat, nihil fuiſſe, quæ confluxerat multitudo tandem aduertit. Venit tamen illuc ſæpenominatus ANSELMVS, qui Pallium *Cantuariam* detulerat, deferens Epiſtolam ex parte Apoſtolici, Regi & Epiſcopis *Angliæ* hunc textum habentem.

PASCHALIS *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, Dilecto filio* HENRICO *illuſtri Regi, & Epiſcopis* Anglici *Regni ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Qualiter Eccleſia Dei fundata ſit, non eſt à nobis nunc temporis differendum. Hoc enim plenius Euangelij textus, & Apoſtolorum Literæ profitentur. Qualiter verò Eccleſiæ ſtatus, præſtante Domino, perſeueret & referendum nobis eſt & agendum. A ſancto ſiquidem Spiritu Eccleſiæ dictum eſt,* Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram. *Super qua conſtitutione* PAVLVS *Apoſtolus præcipit, dicens,* Manum cito nemini impoſueris, neque communicaueris peccatis alienis. *Quam eiuſdem Apoſtoli ſententiam B.* LEO

Doctor

Doctor exponens, ait. Quid eſt, cito manum imponere, niſi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam diſciplinæ Sacerdotalem honorem tribuere non probatis? *Qua igitur ratione* Anglici *Regni Epiſcopis Sacerdotalis honoris confirmationem tribuere poſſumus, quorum vitam, quorum ſcientiam nulla probatione cognoſcimus. Ipſe Caput Eccleſiæ Dominus* IESVS Chriſtus *cum Paſtori primo Apoſtolo* PETRO *Eccleſiam commendaret, dixit;* Paſce oues meos, Paſce agnos meos, *oues quippe in Eccleſia, Eccleſiarum præpoſiti ſunt, qui Deo filios generare ipſo donante conſueuerint. Quomodo ergo, vel agnos vel oues paſcere poſſumus, quos neque nouimus nec vidimus? quos neque audimus, neque ab ipſis audimur? Quomodo ſuper eos illud Domini præceptum implebimus, quo* PETRVM *inſtruit, dicens,* Confirma fratres tuos. *Vniuerſum, ſiquidem terrarum orbem Dominus & Magiſter noſter ſuis Diſcipulis diſpertiuit, ſed* Europæ *fines* PETRO *ſingulariter commiſit &* PAVLO. *Nec per eorum tantum, ſed per Succeſſorum Diſcipulos, ac Legatos,* Europæ *vniuerſitas conuerſa eſt & confirmata. Vnde vſque ad nos (licèt indignos) eorum Vicarios hæc conſuetudo peruenit; vt per noſtræ Sedis Vicarios grauiora Eccleſiarum per Prouincias negotia pertractarentur, ſeu retractarentur. Vos autem (inconſultis nobis) etiam Epiſcoporum negotia, definitis, cum Martyr* VICTOR *Eccleſiæ* Romanæ *Pontifex dicat,* Quamquam Comprouincialibus Epiſcopis, accuſati cauſam Pontificis ſcrutari liceat; non tamen definire, conſulto *Romano* Pontifice, permiſſum eſt. ZEPHERINVS *quoque Martyr & Pontifex,* Iudicia, *inquit,* Epiſcoporum, majoreſque cauſæ à Sede Apoſtolica, & non ab alia ſunt terminandæ, *vos oppreſſis Apoſtolicæ Sedis appellationem ſubtrahitis, cum Sanctorum Patrum Concilijs Decretiſq; ſancitum ſit, ab omnibus oppreſſis ad* Romanam *Eccleſiam appellandum. Vos præter Conſcientiam veſtram, Concilia Synodalia celebratis, cum* ATHANASIVS Alexandrinæ *Eccleſiæ ſcribat;* Scimus in *Nicæa* magna Synodo Trecentorum decem & octo Epiſcoporum, ab omnibus concorditer eſſe corroboratum, non debere abſque *Romani* Pontificis ſcientia, Concilia celebrari. *Quod ipſum ſcriptis ſuis Sancti Pontifices firmauerunt, & aliter acta Concilia irrita fieri ſtatuerunt. Videtis igitur, & vos contra Sedis Apoſtolicæ auctoritatem plurimum exceſſiſſe, & dignitati plurimum ſubtraxiſſe, & nobis pro noſtri officij debito imminere, vt probatos habeamus quibus Sacerdotalem conferimus dignitatem ne contra Apoſtolum manum citius cuique imponentes communicemus peccatis alienis, quia juxta Beati* LEONIS *Sententiam,* Graui ſemetipſum afficit damno, qui ad ſuæ dignitatis collegium ſublimat indignum. *Vos præter auctoritatem noſtram Epiſcoporum quoque mutationes præſumitis, quod ſine ſacroſanctæ* Romanæ *Sedis auctoritate ac licentia fieri nouimus omnino prohibitum. Si ergo in his omnibus Sedi Apoſtolicæ Dignitatem, ac Reuerentiam ſeruare conſentitis, nos vobis, vt fratribus & filijs Caritatem debitam conſeruamus, & quæ vobis ab Apoſtolica Eccleſia concedenda ſunt,*

HENRICVS II. Rex.

HENRICVS I. Rex.

benigne ac dulciter Domino præſtante concedimus. Si verò adhuc in veſtra decernitis obſtinatia permanere, nos Euangelicum dictum, & Apoſtolicum exemplum pedum in vos puluerem excutiemus, & tanquam ab Eccleſia Catholica reſilientes, diuino judicio trademus; dicente Domino; Qui non colligit mecum, diſpergit, & qui non eſt mecum, aduerſum me eſt. *Deus autem Omnipotens & nobiſcum vos in ipſo eſſe, & Nobiſcum vos in ipſo colligere, ita concedat, vt ad æternam eius vnitatem, quæ id ipſum permanet, peruenire concedat. Data* Lateranen. *Kl.* Aprilis *indictione octaua.*

Rex ad hæc, conſilio cum Epiſcopis habito, quid ſuper his, & quibuſdam alijs, quæ animum ſuum plurimum offendebant, Papæ reſponderet, placuit in commune, vt ſuos Nuncios mitteret, per quos quæ vellet ſecurius Papæ mandaret. Nam ante hos dies quidam *Romanæ* Eccleſiæ Cardinalis, functus Legatione Apoſtolicæ Sedis, CONO nomine, *Franciam* venerat, & ibi, juxta ſuæ Legationis officium, generalia Concilia celebrans, Epiſcopos *Normanniæ*, ab Epiſcopali officio ſuſpenſos excommunicauit; eo quòd Concilijs tertiò vocati, intereſſe noluerant. Quæ Epiſcoporum excommunicatio, animum Regis valdè reddidit conturbatum, & rationis eſſe duxit, ſuper his Papam conuenire. Maximè quòd in hujuſmodi viſus ſit, priuilegia Patri, & Fratri ſuo, ſibiq; à *Romanâ* Eccleſia jam olim collata, ſe non promerente ſcidiſſe. Ad hæc itaque agenda, directus eſt WILLIELMVS Antiſtes *Exonienſis* Papæ notiſſimus, vtpote qui ſæpe ad eum, tempore glorioſi Patris ANSELMI, pro negotijs quæ tunc inter Reges *Angliæ*, & eundem Patrem verſabantur, ab ipſis fuerat Regibus deſtinatus. Nec enim cœcitas quæ viſum ei tulerat, ab ipſo itinere illum poterat excuſare, quia præterita geſta ejus, fiduciam Regi præbebant, illum pro poſſe, juxta morem ſuum, ſuæ cauſæ fideliter velle inſiſtere.

Interea Clerici *Meneuuenſis* Eccleſiæ, quæ ſub patrocinio beati ANDREÆ & Sancti DAVIDI in *Walis* fundata conſiſtit, Epiſcopum ſibi, defuncto Epiſcopo ſuo WILFRIDO, à Rege HENRICO poſtulauere, & electus eſt in hoc opus, BERNARDVS quidam Capellanus Reginæ, vir probus, &, multorum judicio, Sacerdotio dignus. Electus eſt autem Sabbato jejunij ſeptimi menſis, & eodem die ad Preſbyteratum à *Wentano* Epiſcopo WILLIELMO apud *Suthwercham* conſecratus. De promotione verò Pontificatus, quam mox in craſtino fieri, & Rex & alij plures optabant, cum, vbi aptius fieri poſſet, diſquireretur, intulit ROBERTVS Comes de *Mellento* ſupervacuæ de loco dubitari, dum conſtaret, Epiſcopum tali Euentu Electum, ex conſuetudine, in Capella Regis debere ſacrari, & hoc ſe probaturum (ſi opus eſſet) pronuntiat. Quod non equum hominis dictum, Pater RADVLFVS parato animo ferre non valens, dixit eum hujuſmodi allegatione leuiter poſſe efficere, vt nec ibi, nec alibi niſi *Cantuariæ* pro quauis cauſa, Pontifex idem ſacraretur. Sciret tamen Comes ipſe, quia póſtquam de Capella tantum Regis dixit, nulla ratione ſe illum inibi conſecraturum. Ad quæ Rex, ad Comitem verſus, nihil eſt (inquit) quod intendis. Nec enim ego, aut quilibet alter poteſt Archiepiſcopu *Cantuarienſem* aliquo modo conſtringere, vt Epiſcopos *Brittanniæ* alibi conſecret quam velit ipſe. Quapropter viderit. Suum eſt. Conſecret Epiſcopum ſuum vbi voluerit. Propoſuit itaq; illum in Eccleſia hoſpitij ſui, apud *Lambetam* conſecrare, verum quia ipſi officio Regina intereſſe volebat, poſtulatus ab ea ſacrauit ipſum in Eccleſia beati PETRI *Weſtmonaſterij* XIII. Kl. *Octobris*, accepta ab eo, ſolita profeſſione, de ſubjectione, & obedientia Eccleſiæ *Cantuarienſi*, & Epiſcopis ejus exhibenda. Huic conſecrationi interfuerunt, & cooperatores extiterunt ſuffraganei Eccleſiæ *Cantuarienſis*, Epiſcopi videlicet hij, WILLIELMVS *Wintonienſis*, ROBERTVS *Lincolienſis*,

Ro-

Rogerivs *Serberienſis*, Iohannes *Bathonienſis*, Vrbanvs *Glamorgacenſis*, Gilebertvs *Lumnienſis* de *Hibernia*. Henricvs I. Rex.

Hoc eodem tempore Alexander Rex *Scotorum* miſit Radvlfo Epiſtolam hanc.

D*Omino & Patri Chariſſimo* Radvlfo, *venerabili* Cantuarienſi *Archiepiſcopo*, Alexander, *Dei miſericordia*, *Rex* Scotorum, *ſalutem & deuotæ fidelitatis obſequium. Notificamus vobis (benigniſſime Pater) quod Epiſcopo Eccleſiæ Sancti* Andreæ *Apoſtoli, Dominus videlicet*, Tvrgodvs, II. *Kl.* Septem br. *migrauit à ſæculo. Vnde valde contriſtamur tanto ſolatio deſtituti. Requirimus ergo veſtræ conſilium & auxilium, ſicut confidimus in vobis, vt ſecundum Deum, talem ſubſtituere valeamus qui nos & gentem noſtram per Deo placitam conuerſationem, Regere & docere vtilitèr ſciat. Petimus etiam vt recordari dignemini, quid vobis, jam quadam vice ſuggeſſimus de Epiſcopis Eccleſiæ Sancti* Andreæ; *quod in antiquis temporibus non ſolebant conſecrari, niſi ab ipſo* Romano *Pontifice, vel ab Archiepiſcopo* Cantuarienſi; *hocque tenuimus, & per ſucceſſiones temporum, ex autoritate ratum habuimus, quouſq; Dominus* Lanfrancvs *Archiepiſcopus (neſcimus quo pacto) abſentibus nobis & noſtris* Thomæ Eboraci *Archiepiſcopo illud ad tempus relaxauerat. Quod omnino veſtra, ſi placet, autoritate ſuffulti, vt amplius ſic remaneat, non concedimus. Nunc igitur, ſi ad id nobis noſtræq; Eccleſiæ reparandum veſtrum adjutorium ſperare debemus, quod humillimus votis deſideramus, & petimus, ſecreto nobis certitudinem dignis veſtris apicibus remandare curate. Valete.*

Ipſo Anno, VII. Kl. *Ianuarij* Radvlfvs Archiepiſcopus ſacrauit ſuper memoratum Ernvlfvm in Pontificatum Eccleſiæ *Roffenſis*, & Gosfridvm ad Regimen Eccleſiæ *Herefordenſis*. Sacrati ſunt autem ſimul *Cantuariæ* in Metropoli Sede, conuenientibus, & cooperantibus in hoc officio, ſuffraganeis ipſius ſedis, Willielmo Epiſcopo *Wintonienſi*, Herberto *Norwicenſi*, Radvlfo *Ciceſtrenſi*, & Bernardo *Meneuvenſi*.

Poſt hæc XIII. Kl. *Aprilis* factus eſt conuentus Epiſcoporum, Abbatum, & Principum totius Regni apud *Serberiam*, cogente eos illuc ſanctione Regis Henrici. Siquidem *Normanniam* ſe proxime transfretaturum, diſpoſuerat, & quid ſibi euenturum foret, ignorans, Willielmvm, quem ex ingenua conjuge ſua filium ſuſceperat, hæredem Regni ſubſtituere ſibi volebat. Igitur, agnita Regis voluntate mox ad nutum ejus omnes Principes facti ſunt Homines ipſius Willielmi, Fide & Sacramento confirmati. Radvlfvs autem Archiepiſcopus *Cantuarienſis*, & alij Epiſcopi atque Abbates Regni *Anglorum*, Fide & Sacramento profeſſi ſunt, ſe & Regnum, & regni Coronam ſi defuncto Patre ſuo ſuperuiuerent, in eum, omiſſa omni calumnia, & occaſione, tranſlaturos, eique, cum Rex foret, Hominia fideli mente facturos. De his ita. Habita quoq; eſt his diebus cauſa de quærela, quæ inter Archiepiſcopum *Cantuariorum*, & electum Pontificem *Eboracenſem*, per integrum pœne annum verſata fuerat. Defuncto ſiquidem Thoma (cujus, circa finem quarti libri; ſupra memoratæ Hiſtoriæ, ſatis habita mentio eſt) electus erat ad Regimen prædicti Pontificatus, quidam de Clericis Regis, vocabulo Thvrstanvs, conniuente Radvlfo Archiepiſcopo, & aliam, quàm rei exitus probauit, de eo habente opinionem. Hic itaq; electus, cum ab ipſo Pontifice, moneretur vt Eccleſiæ *Cantuarienſi* faceret quod debebat, & benedictionem ſuam Eccleſiaſtico

HENRICVS I. Rex.

cleſiaſtico more ſuſciperet , reſpondit benedictionem quidem ſe libenter velle ſuſcipere, ſed profeſſionem quam exigebat, & Anteceſſores ſuos feciſſe ſciebat, nulla ratione facturum. Cujus verbis , quia RADVLFVS nec auditum præbere æquanimiter voluit , negotium ipſum eouſq; indeterminatum remanſit. Ipſe quoque THVRSTANVS Legatos ſuos *Romam* direxerat , modis quibus apud *Romanos* agi oportere ſciebat, à Papa cupiens abſolutionem debitæ profeſſionis obtinere, ſed nihil effecerat. Rex autem HENRICVS , vti aduertit THVRSTANVM in ſuâ peruicaciâ ſtare,& eandem peruicaciam quaſi ex tuitionis ſuæ fiducia, fulcire, ac manutenere , rupit ei ipſius fiduciæ nodos, & apertè proteſtatus eſt, illum aut morem Anteceſſorum ſuorum tam in profeſſione facienda, quam & in alijs dignitati Eccleſiæ *Cantuarienſis* , ex antiquo jure competentibus, executurum, aut Epiſcopatu *Eboracenſi* cum benedictione funditus cariturum. Ad quæ ille, Clericorum, quaſi dignitatis ſuæ libertati , fictâ Reuerentiâ acclamantium , ſuiq; cordis Conſilio inpræmeditatius credens, renuntiauit Pontificatui ; ſpondens Regi, & Archiepiſcopo, ſe, dum viueret, illum non reclamaturum , nec aliquam calumniam inde moturum , quicunque ſubſtitutus fuiſſet. Sed cum poſt dies, & conſueta obſequia , & priſtini honores circa ſe, defectui magno paterent , tabeſcebat animo & ſe feciſſe quod fecit vehementer indoluit. Quapropter mutato Conſilio , Regem trans mare euntem , ſecutus eſt , ſperans ſe reveſtituram ſui Pontificatus recuperaturum ; & tali modo erga eum facturum, vt, eo præcipiente, benedictionem ab Archiepiſcopo ſine profeſſionis exactione adipiſceretur. Cui negotio cum ſe medium niſi rem protelando Rex facere nollet, Sciens Archiepiſcopum abhominabile habere tanto præcipitio ſe perenniter fieri obnoxium , ſuſpenſa res eſt, & nec ipſe, nec alius quis in Epiſcopatum *Eboracenſem* ſubſtitutus.

Ipſo anno circa menſem *Auguſtum* , reuerſus à *Roma* ſupramemoratus ANSELMVS venit *Normanniam* ad Regem HENRICVM literas Apoſtolici deferens , quæ ſibi vices Apoſtolicas , in *Anglia* adminiſtrare concedebant. Quod Regno *Angliæ*, breui innotuit. Admirati ergo Epiſcopi, Abbates, & Nobiles quiq; *Lundoniæ* adunati ſunt , ſuper his, & quibuſdam alijs , preſente Regina , communi Conſilio tractaturi. Quid multa ? Placuit omnibus Archiepiſcopum *Cantuarienſem* quem maximè res hæc reſpiciebat , Regem adire , & expoſitâ ei antiquâ Regni conſuetudine, ſimul ac libertate, ſi conſuleret *Romam* iret , & hæc noua annihilaret. Amplectitur ille conſilium , & amore quàm maximo viſitandi Apoſtolorum limina, ardens mare tranſijt, & Regem *Rotomagi* reperit. A quo , & Eccleſia Pontificatus ipſius Ciuitatis , ſummo gaudio, & honore ſuſceptus , per plures dies in eadem Ciuitate, ab ipſo Rege , detentus eſt. Supramemoratum quoq; ANSELMVM ibi reperimus tranſitum in *Angliam*, gratia legationis ſuæ exercendæ,præſtolantem. Sed Rex HENRICVS antiquis *Angliæ* conſuetudinibus, præjuditium inferri non ſuſtinens , illum ab ingreſſu *Angliæ* detinebat , & ei , vtpote nuncio beati PETRI, largitèr & officioſè miniſtrari faciebat.

RADVLFVS igitur Archiepiſcopus, cum Rege, de negotijs,pro quibus venerat, iuxta rerum ordinem diligentiùs agens , ad conſilium ejus *Romani* itineris callem ingreditur. Vbi autem in *Franciam* venit, graui vlcere in facie percuſſus eſt , & intumeſcente toto capite , vſq; ad extrema penè perducitur. Qua de cauſa, in caſtro (quod *Feritas à freno* vocatur) per integrum menſem lecto decubuit, nobis, qui cum eo eramus, vix vitam illi pollicentibus. Melioratus tandem ab infirmitate , prout pati potuit, paulatim *Romam* eundi iter repetijt. Ibat autem cum magno & diuiti Comitatu , & admirabilis cunctis habitus magnificè ſuſcipiebatur ab omnibus, ad quos veniebat.

Lugdunum verò cum veniſſimus , vbi Dominus , & inclitus Pater ANSELMVS olim ab *Anglia*, pro juſtitia pulſus, non ſicut exul, aut peregrinus, ſed incola, & verè ipſius loci præſul , & Dominus , ab omnibus habitus fue-

rat,

rat , *Lugdunum* (inquam) cum veniſſimus , & cum honore , & amore præcipuo ſuſcepti fuiſſemus, manſimus ibi aliquandiu, tùm ſincera omnium mihi conuerſantium dilectione illecti, tùm nimia hiemis aſperitate conſtricti, tùm inſtanti Natiuitatis Chriſti ſolemnitate deuincti. His diebus pro nota mihi locorum, & hominum familiaritate, ad ſanctum HIRENEVM quadam vice aſcendens,diuerti ad oratorium beatæ MARIÆ MAGDALENÆ,duabus Ancillis Dei iuxta idem oratorium pro Deo recluſis, locuturus. Hæ Patri ANSELMO, pro ſua Religione, quondam notæ, ejus fuerant ſacratiſſima inſtitutione in multis edoctæ. Inter has inſtinctu maligni, grauiſſima quædam diſcordia poſt diſceſſum Domini ANSELMI orta eſt ex inuidiæ , vt fit , malo producta. Dum igitur inter ſe lites, improperia, & plurima , quæ earum propoſito indecentia erant , ſingulis penè diebus verſaretur , ſecundum quod ab eis ipſis accepi , vna noctium aſtitit vni illarum , quam major ipſius diſcidij culpa notabat , Pater ANSELMVS, dura illam inuectione corripiens, & quod ab eis malè obſeruatâ doctrinâ ſuâ , de remotis mundi partibus ſe ad eas vſque fatigauerit, conquerens. Iuſſit tamen vt cæptis deſiſterent, & ſi ſuam (quæ Dei erat) pacem perdere nollent, ſub omne celeritate, omiſſis ambagibus cunctis, in pacem redirent. Factum eſt quod ſuaſit admirabilis præſul ; & ecce, habitant in Domo Dei vnanimes , nec dubitant eum ſibi eſſe præſentem , quem ſunt expertæ ſalubriter corripientem. Præterea vna de iſtis (ACHALEIDIS nomine) familiari affatu mihi ſub teſtimonio veritatis innotuit , ſe, poſt obitum memorandi Patris ANSELMI , quadam vice plus ſolito ex dono gratiæ Dei orationibus ac lachrymis deditam ſubito velut in mentis exceſſum ſuper ſe raptam, & tribunali glorioſiſſimæ Reginæ Cœlorum à quibuſdam reuerendis perſonis adductam. Quam cum debita veneratione ſalutaſſet , & juſſa ante pedes ejus concidiſſet, poſt plurima , quæ vidit , & audiuit admiranda patriæ Cœleſtis præconia,quaſi quadam fiducia conſtantior effecta eſt. Inter alia quæ à Domina rerum inquiſiuit , nec quæ fuerint , mihi dicere voluit , De venerabili HVGONE *Lugdunenſi* Pontifice, ſciſcitata eſt , quomodo, ſcilicet , aut in qua ſorte judicij Dei, jam defunctus ſæculo, eſſet conſtitutus. At illa, benè inquit, filia, bene ille erit per miſericordiam Dei. Et de Domino meo,ait,ANSELMO *Cantuarienſi* Archiepiſcopo, pia Domina, ſi tibi placet, precor inſinua, quid ſentiemus; reſpondit ; De illo certiſſima eſto, quod in magno gloria Dei eſt. ad hæc illa, ad ſe reuerſa, quid fecerit,in quo videlicet reſiduum noctis expenderit , dulcedo & dignitas viſionis conſiderantes quoſq; docebit. Hæc quaſi per exceſſum diximus , ducti amore digniſſimi Patris ANSELMI quo vehementer (Domino miſerante) imbuti , de eo ſemper ſcribere , aut loqui dulce habemus. Hinc narrandi ordine progredimur.

HENRICVS I. Rex.

Cum itaq; *Placentiam* perueniſſimus , Epiſcopus *Norwicenſis* (HERBERTVS nomine) qui nobiſcum *Romam* iturus, *Angliam* exierat , valida infirmitate correptus eſt , ita vt ingraueſcente languore , decem continuis diebus , ſine cibo , & voce mutus jaceret. Quamobrem quatuor ebdomadas ibi exegimus, ſuſpenſi quid de Epiſcopo faceret Deus. Vbi verò illum conualeſcere certo aduertimus , ad petitionem & conſilium ejus , Pater noſter cœpto ſeſe itineri reddidit , ipſe debilitate nimia feſſus ibi remanſit , Archiepiſcopum aut illic præſtolaturus, aut conualeſcens (ſi moram faceret) redeundo præceſſurus. Nos itaq; *Romam* , Ille *Normanniam* , prout Dominus poſſe dedit , poſt nonnullas dies vſq; peruenimus. Quoniam igitur Dominus Papa propter diſcordiam,quæ illis diebus inter ipſum & Imperatorem erat, & *Romanos* , *Beneuenti* morabatur ; nec RADVLFVS, vſque ad eum ; partim propter corporis ſui imbecillitatem, partim propter præfatam diſcordiam , cujus cauſa omnibus ad Papam ire volentibus graues inſidiæ ab incolis ſtruebantur, vllatenùs accedere poterat; miſſis Nuntijs cum literis innotuit ei & aduentum , & aduentus ſui cauſam vſque *Romam* , quos ille benigne ſuſcipiens , & verba eorum moderatâ æquitatis

tatis lance perpendens, juxta negotij modum ſcripſit Epiſcopis *Angliæ* & Regi, ſic.

PASCHALIS *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, Venerabilibus fratribus Epiſcopis* Angliæ, *& Chariſſimo filio* HENRICO *illuſtri Regi, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Veniente ad nos Chariſſimo, ac Reuerendiſſimo Fratre noſtro* RADVLFO Cantuarienſi *Archiepiſcopo, veſtram ad nos Legationem miſſam per venerabilem Fratrem* HERBERTVM Norwicenſem *Epiſcopum nouimus. Et quidem grauibus infirmitatum moleſtijs impediti idem Fratres, & Coepiſcopi peruenire ad noſtram præſentiam minimè potuerunt. Sed nuntiorum honeſtis venerabilibuſq; perſonis, peruenientibus, eorum ſcripta ſuſcepimus, in quibus & ipſorum poſtulationes, & veſtræ Legationis vota inſpeximus. Id enim optabatur, id poſcebatur ne Eccleſia* Cantuarienſis *temporibus noſtris ſua dignitate priuetur, ne nos eandem dignitatem minuamus aut minui ſinamus, qua videlicet dignitate potita eſt, ex quo à Beato* GREGORIO *per Beatum* AVGVSTINVM *fundata eſt. Præter hæc literarum inditia, Legati, qui ad nos miſſi ſunt, vt ſapientes, ac ſtrenui viri aſſertiones ſuas prudenter, inſtanter, & efficaciter executi ſunt. Nos profectò & Legatorum perſonas, & Legatorum aſſertiones, & veſtrum omnium ſuggeſtiones, tanquam Chariſſimorum Fratrum benignè hilariterq; ſuſcepimus, quia vobis in Domino, propter Dominum placere optamus. Veſtræ igitur dilectioni notum haberi volumus, quia* Cantuarienſis *Eccleſiæ dignitatem nec imminuimus nec imminuere deliberamus. Beatum namq;* GREGORIVM, *Apoſtolicæ Sedis Pontificem, tanquam præcipuum Chriſti membrum, tanquam Chriſtiani populi Paſtorem, & Doctorem, tanquam ſalutis æternæ Miniſtrum in omnibus veneramur. Et rata eſſe, cupimus, quæ ab eius inſtitutionibus proceſſerunt. Illam ergo dignitatem quam ab eo per Beatum* AVGVSTINVM Cantuarienſis *ſuſcepit Eccleſia, & quam Frater noſter ſanctæ memoriæ* ANSELMVS *iure, ac poſſeſſione legittima tenuiſſe cognoſcitur, nos profectò nullatenus imminuimus, ſed in eodem ſtatu eſſe* Cantuarienſem *Eccleſiam volumus, vt autentica eius priuilegia, juxta Canonum ſanctiones, nullis perturbationibus violentur. Data* Beneuenti IX *Kl.* Aprilis.

In his Nuncij Papam deſerentes ad nos *Romam* reuerſi ſunt, nobis autem à *Romà Sutriam* vſque egreſſis, poſt aliquot dies, RADVLFVS Archiepiſcopus inuitatus ab Imperatore eum (annuente Papa) adijt, & per octo dies, in exercitu ſuo, quem circa *Romam* adduxerat, conuerſatus cum illo eſt. Inde iterum *Romam* reuerſus denuò *Sutriæ* multis diebus moratus eſt. Fama ſiquidem quaque diſperſerat *Romanum* Pontificem ſub celeritate in vrbem venturum, & ratus eſt ſe, colloquium ejus magnopere deſiderantem, illic opportunius præſtolaturum. Verùm vbi intellectum eſt rem alitèr eſſe, remeandi patriam iter arripiuit. Venimus itaque *Rotomagum* ad Regem *Anglorum*, & ab eo multo tempore in *Normannia* detenti ſumus.

Quibus diebus Clerici *Eboracenſes* ſupramemoratum THVRSTANVM electum videlicet ſuum, ſuæ Eccleſiæ reſtitui cupientes, & ne profeſſionem de ſubiectione ſua Pontifici *Cantuariorum* faceret, modis omnibus inſiſtentes, quos prudentiores de ſuis habebant, ad Papam dirigunt, deſiderium ſuum, ejus autoritate, & imperio noua lege per eos ſtabiliri geſtientes. Qui viam aggreſſi,

aggreſſi, & ad Papam vſque profecti, quàm veridici cauſæ ſuæ relatores apud eum extiterint, & res geſta, veraci fateor ſuperius ſtilo digeſta, & textus Epiſtolæ quam ipſe Papa, pro eodem Tvrstano direxit, ſcire volentibus declarabit. Eſt autem hæc. Henricvs I. Rex.

Paschalis *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, Dilecto filio* Henrico *illuſtri* Anglorum *Regi ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Nos auctore Deo, de probitate tua non tantum bona, ſed etiam meliora confidimus. Idcirco monemus excellentiam tuam, vt diuinæ gratiæ ſemper memor exiſtas, quæ tibi, & Regni pacem & juſtitiæ notitiam tribuit. Honorem igitur Dei & Eccleſiarum eius in regno tuo diligenter obſerua & iuſtitiam efficaciter exequere, quia per honorem Dei tuus profectò honor augebitur. Audiuimus electum* Eboracenſis *Eccleſiæ virum ſapientem, & ſtrenuum, ſine judicio, ab* Eboracenſi *Eccleſia ſequeſtratum, quod nimirùm diuinæ iuſtitiæ & ſanctorum Patrem inſtitutionibus aduerſatur. Nos quidem, neque* Cantuarienſem *Eccleſiam minui, neque* Eboracenſem *præiudicium volumus pati, ſed eam conſtitutionem, quæ à Beato* Gregorio, Anglicæ *gentis Apoſtolo, inter eaſdem Eccleſias conſtituta eſt, firmam cenſemus, illibatamq́ ſeruari. Idem ergo electus, vt iuſtitia exigit, ad ſuam Eccleſiam omnimodis reuocetur. Si quid autem quæſtionis inter eaſdem Eccleſias agitur, præſentibus vtriſq; partibus, in noſtra præſentia pertractetur, vt, præſtante Deo, vtraq; Eccleſia finem ſuæ iuſtitiæ conſequatur. Data* Beneuenti *Nonis* Aprilis.

Reſtitutus in Pontificatum Thvrstanvs venit *Angliam* circa *Februarium* menſem, anno ſcilicet ſecundo, quo ipſe in *Normanniam* ad Regem venerat. Venerabilis autem Pater Radvlfvs, nec dum ſe à Regis conſortio ſejungere valens, in *Normannia* reſedit, reditus ſui oportunum tempus operiens. Superius quoque nominatus Anselmvs, eovſque morabatur *Rotomagi*, cum Rege, pecuniam, quæ Beato Petro de *Anglia* quotannis pendi ſolet, *Romam* reuerſurus cupiens ſecum habere. Vt autem ipſe in *Angliam* pro exercenda legatione ſibi injuncta tranſiret, Rex (vt diximus) conſentire nolebat, ratione quam prælibauimus, & alijs non minus rationabilibus vſus. Quatenus ergò quid in hujuſmodi (ſi forte contigerint) ſit agendum ſecutura poſteritas animaduertat, quæ noſtris diebus acta ſunt, breui perſtrinximus, nulli præjuditium, quod malit ſequi, præfigentes.

Poſt hæc, ſecundo videlicet anno, quo & Radvlfvs Archiepiſcopus *Romam* iturus *Angliam* exierat, & Anselmvs pro exercenda legatione *Angliam* vt ſperabat intraturus de *Roma*, *Normanniam* ad Regem *Angliæ* venerat, ſacræ memoriæ Paschalis Papa defungitur, & loco ejus Iohannes quidam *Caitæ* natus ſubſtituitur. Qui Iohannes in Monaſterio Montis *Caſſini* ab infantia Monachus nutritus, & adultus, in Miniſterio venerabilium Apoſtolicorum Desiderii, Vrbani, & Paschalis aſſiduus fuerat Cancellarij officio functus. Succeſſor igitur ſummi Pontificis inſtitutus, mutato nomine, Gelasivs eſt nuncupatus. Rex vero *Teutonicus*, qui & *Romanus* Imperator, audito Papam huic vitæ deceſſiſſe, *Romam* aduolat, & *Bracharenſem* Epiſcopum, jam anno præterito ab eodem Papa *Beneuenti* excommunicatum, cedente ab vrbe Gelasio, ſuum Papam inſtituit, & ex Bvrdino, Gregorivm nominat. Quæ omnia vt ſcire volentibus clareant, Epiſtolam ſuper his ab ipſo Gelasio in *Gallias* miſſam, quam & ecce ſubſcribimus legant,

Henricus I. Rex.

G**elasivs** *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, venerabilibus Fratribus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, Clericis, Principibus & cæteris per* Galliam *fidelibus ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Quia vos* Romanæ *Eccleſiæ membra eſtis, quæ in ea nuper acta ſunt, dilectioni veſtræ ſignificare curauimus. Siquidem poſt electionem noſtram Dominus Imperator furtiue & inopinata velocitate* Romam *veniens, nos egredi compulit. Pacem poſtea minis & terroribus poſtulauit, dicens,* Se facturum quæ poſſet, niſi nos ei, juramento pacis, certitudinem faceremus. *Ad quæ nos iſta reſpondimus*; De controuerſia quæ inter Eccleſiam & Regnum eſt, vel conuentioni, vel juſtitiæ libenter adquieſcimus, & loco & tempore competenti, videlicet, vel *Mediolani*, vel *Cremonæ* in proxima Beati Lucæ feſtiuitate, Fratrum noſtrorum judicio vel conſilio, qui à Deo ſunt Iudices in Eccleſia conſtituti, & ſine quibus cauſa hæc tractari non poteſt. Et quoniam Dominus Imperator à nobis ſecuritatem quærit, nos verbo & ſcripto iſta promittimus, niſi interim ipſe impediat. Alias enim ſecuritates promittere, nec honeſtas Eccleſiæ, nec conſuetudo eſt. *Ille ſtatim, die videlicet poſt electionem noſtram quadrageſimo quarto,* Bracarenſem *Epiſcopum, anno præterito à Domino Prædeceſſore noſtro* Paschale *Papa, in Concilio* Beneuenti *excommunicatum, in Matris Eccleſiæ inuaſionem ingeſſit. Qui etiam dum per manus noſtras olim Pallium accepiſſet; eidem Domino noſtro, & Catholicis Succeſſoribus eius (quorum primus ego ſum) fidelitatem jurauit. In hoc tanto facinore nullum de* Romano *clero, Deo gratias, Imperator ſocium habuit, ſed* Gvibertini *ſoli,* Romanus de Sancto Marcello, Centivs *qui dicebatur* Grisogoni, *&* Evzo *qui multo per* Daciam *tempore, debacchatus eſt, tam infamem gloriam celebrarunt. Veſtræ igitur experientiæ literarum præſentium præcepto, mandamus, vt ſuper his communi, per Dei gratiam, deliberatione, tractantes, ad Matris Eccleſiæ vltionem, communibus præſtante Deo auxilijs, ſicut oportere cognoſcitis accingamini. Data* Caitæ XVII. *Kl.* Febr. Hæc ita *Romæ*.

His diebus graui damno *Anglia* percuſſa eſt, in morte Reginæ. Defuncta ſiquidem eſt, apud *Weſtmonaſterium* Kl. *Maij*, & in ipſo Monaſterio decenter ſepulta. Quo autem judicio Dei, ignoramus. Ilicò poſthæc plures *Normannorum* quam Regi jurauerant fidelitatem poſtpoſuerunt, & in Regem *Franciæ*, Principeſque ejus aduerſarios, ſcilicet ipſius naturalis Domini ſui non veriti juſtitiam, ſe tranſtulerunt. Vnde quæ, & quanta mala emerſerint, cogitatu ne dicam dictu ſcimus eſſe difficile. Inter quæ præfatus Papa Gelasivs, per mare *Burgundiam* venit, & aduentus ejus mox *Galliæ* toti innotuit. Excitati ſunt quique potentes, cum mediocribus, ei occurrere, & certatim parabantur intereſſe Concilio, quod ipſe diſponebat, ſe media quadrageſima *Remis* celebraturum. Radvlphvs quoque Archiepiſcopus, audito Papæ aduentu, de *Rotomago*, vbi couſque morabatur egreſſus, impiger ei occurrere ſtatuit. Sed vbi aliquantùm itineris confecit, accepit à quibuſdam, ipſum Papam longius diſceſſiſſe, & verſus *Hiſpanias* ire propoſuiſſe. Vnde ob laborem, & prolixitatem difficilis viæ, conſilio Amicorum ſuorum profectionem ſuam ab incepto rediens, diſtulit. Eandem vt putabat profectionem non multò poſt, reſumpturus, & ei *Cluniacum* venienti, auctore Deo, occurſurus; Ratus tamen conſilij fore, deſtinauit ad eum Legatos ſuos, qui & itineris illius certitudinem, & ani-

HENRICVS I. Rex.

mi ejus qualitatem, erga ſe, quidque de negotijs ſuis apud eum confidere poſſet diligentius inueſtigarent. Quæ vbi THVRSTANO *Eboracenſi* innotuerunt, relicta *Anglia*, Papam vt ſperabat ſuæ cauſæ gratia, petiturus, mare tranſijt, & *Rotomagum* venit. Vbi à Rege, quod ſe inconſultò, tranſfretauerit, redargutus, vltrà procedere inhibitus eſt, donec certiorem de proceſſu Papæ, ſententiam ediſceret. Sed euoluto non multo temporis ſpatio, Legati, quos Archiepiſcopus direxerat, reuerſi nunciant ſe ad Papam veniſſe, eumq; multa noſtris ſæculis noua, & inaudita proponentem facturum, morte præuentum & *Cluniaci* eſſe ſepultum.

Itaque poſt hæc, Cardinales & alij *Romani*, qui Papam ſecuti *Galliam* venerant, ſibi, veluti à ſuis longè remoti, conſulentes, GVIDONEM *Viennenſem* Archiepiſcopum loci auctoritate, & opibus fultum, quo tutiores in aliena Prouincia eſſent, loco defunctæ Papæ ſubſtituunt, & mutato nomine CALIXTVM nuncupant. Dum hæc Eccleſiaſtica ita in *Burgundia* diſponuntur, Apoſtolatus *Romanæ* Eccleſiæ præfato GREGORIO, ſede Beati PETRI præſidente, adminiſtratur. Super his ergò, multis rumoribus *Anglia* concuſſa eſt, alijs hunc, alijs illum, alijs neutrum Eccleſiæ Dei jure prælatum aſſerentibus. *Galli* tamen & Rex *Anglorum* cum Pontifice *Cantuariorum* in CALIXTVM ſe tranſtulerunt, & eum (ſpreto GREGORIO) pro Apoſtolico ſuſceperunt. Vtrum autem aliqua vel à CALIXTO, Regi & Primati *Anglorum*, vel ab iſtis illi mandata ſint, illis diebus quæ autentica & memoriæ digna extiterint, necne, nulla nobis hucuſque certitudo illuxit. Nos enim, qui his ſcribendis, operam dedimus in *Anglia*, illi verò, de quibus agitur, extra *Angliam* ea tempeſtate morabantur. Cum enim Pater RADVLPHVS *Roma* reuerſus, cum Rege HENRICO in *Normanniam* conuerſaretur, & me qui continuus comes Beati ANSELMI, dum viueret, eſſe ſolebam, quique in obſequio ſui ipſius ex quo in Pontificatum *Cantuarienſem* aſſumptus fuerat, couſque aſſiduus eram aliquantum infirmari aduerteret, paterno affectu mihi condoluit. Non igitur extra Eccleſiam, in qua ab infantia nutritus fueram aliquo me mortis periculo, premi, vllatenus ſuſtinens, *Cantuariam* mihi ire ſuaſit, ac perſuaſit, ſcribens pro bonitate ſua, conuentui Fratrum Eccleſiæ noſtræ, Epiſtolam hanc, & per ſuum Nuncium dirigens.

D*ilectiſſimis fratribus ac filijs* CONRADO *Priori, cæteriſq; ſeruis Dei, qui ſunt* Cantuariæ *in* Eccleſia Chriſti, *fideliſſimus eorum frater* RADVLPHVS, *eiuſdem Eccleſiæ Presbyter, & Miniſter deuotus, ſalutem & amorem, cum benedictione Dei & ſua. Deſiderio deſideraui videre facies veſtras, & eò ampliùs quod exiſtimabam vos aliquatenùs deſolari, ſuper prolixitate moroſa peregrinationis meæ. Ad vos igitur venturus in breui, præmitto vobis fratrem & amicum noſtrum Dominum* EADMERVM *omnium laborum & actuum noſtrorum conſcium, & ſocium, qui cor noſtrum funditùs vobis denudare poteſt, & enucleatius omnia quæ circa me aguntur, quæq; deſiderij mei ſint, reuelare, quàm alicui ſcripto credere judicauerim. Precor autem obnixiùs, vt gratias ei referre ſemel, & ſæpè reminiſcamini, pro ſeruitio & bonore quod mihi ex amore verò, vt vir prudens & perfectus, exhibuit, pro labore & onere quod ſine murmure pro me mœſtus, pro ſe verò nihil queſtus ſuſtinuit. Mementote ergo, vt illi parem gratiam referatis, oſtendentes mihi amorem quem erga me habetis, ſeruientes ei, & eum bonorem & amorem impendentes, quem mihi impendere cuperetis; ſcientes quod quoniam eius abſentiam ægrè ſuſtineo, ſed terruit me quidam quaſi ramuſculus illius infirmitatis, quo præterito anno vexatus eſt, cuius rei gratia,* *

eum præmittere coactus ſum. Vos igitur curate, vt ſitis ei pijſſimi fratres, & impigerrimi adminiſtratores omnium earum rerum, quæ ſaluti ſuæ congrua & conſequentia videritis. Valete noſtri memores.

Hanc Epiſtolam, non pro commendatione perſonæ meæ, quam nullius laude dignam certiſſimè ſcio, hic notaui, ſed vt his qui opinantur, & obloquuntur, dicentes me patrem meum quaſi in alieno poſitum deſeruiſſe, & ei ſolatium obſequij mei more prolis adulteranæ ſubtraxiſſe, rem geſtam ſimplici ſtilo deſcribendo proponam. Et quidem cum illum, moram vltrà condictum in redeundo facere viderem, profectò ad eum redijſſem, ſi ex ſua parte mihi interdictum non fuiſſet. Nam aduentum ſuum jamjam inſtare ſuis in *Anglia* ſæpiſſimè mandans, nolebat ſuæ pietatis intuitu fatigari, ſed ſe quantotiès vt putabat aduenturum, vbi eram, juſſit præſtolari. Hæc ita ſe habuiſſe, veritas ipſa nouit. quia ergo ab ipſo patre non alio, ſed hoc modo, ad præſens ſeparatus ſum, ſi ea quæ interim geruntur, aut geſta ſunt memoranda non ſcribo, nulli ſuccenſendum exiſtimo. Nihil enim dubij pro certo hactenùs volui, ſed nec nunc quidem ſcribere volo. Eum tamen aliquid egiſſe, aut agere, diſpoſuiſſe de negotio, quod eouſque verſabatur inter ipſum & ſæpe ſuperius memoratum THVRSTANVM *Eboracenſem*, dubitare non poſſum. Magna ſiquidem inſtantia priuilegium, quod tempore venerandæ memoriæ LANFRANCI Archiepiſcopi, ſub magno Rege WILLIELMO, de ipſa re promulgatum, & ſigillo ipſius Regis firmatum in Eccleſia Chriſti *Cantuariæ* diligenti cura ſeruatur, illis diebus ſibi mitti præcepit. Quod à tanto viro ab re factum non facilè crediderim. Hoc itaque priuilegium ad imperium ſuum ſibi allatum, Pater RADVLPHVS cum ſuſcepiſſet, Papæ vt nobis in *Anglia* dicebatur, de ſuis & alijs quibuſdam Eccleſiaſticis negotijs, cum eo acturus, ſe præſentaſſet, niſi fortè ſponſione Regis HENRICI, quâ, ſe in regnum ſuum reuerſo, omnem juſtitiam ei facturum, & ſæpè nominatum THVRSTANVM, ad voluntatem & ſubjectionem ſuam ſe exhibiturum pollicebatur, illo procedere detineretur. Et hæc quidem ſponſio nonnihil cum in tranſmarinis partibus detinebat, & euentum rei patienter expectare perſuadebat. Rex quoque bellicis tumultibus vndique occupatus, nec ſe vt volebat deliberare nec eis omiſſis in *Angliam* ſalua honeſtate ſua poterat remeare.

Inter hæc, ipſo videlicet electionis ſuæ anno, CALIXTVS Papa inſtituit *Remis* generale Concilium, XIII. Kl. *Nouembris* qui fuit annus ab Incarnatione Domini, milleſimus centeſimus nonus decimus, & ex quo RADVLPHVS Archiepiſcopus, *Romam* iturus, *Angliam* exierat, annus quartus. Ad hoc Concilium, Factus eſt multiplex Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, Abbatum, & Principum diuerſarum Prouinciarum concurſus, cum numeroſa Clericorum, ac Plebium multitudine. Quos inter, directi quoque ſunt ab HENRICO Rege *Anglorum*, ad ipſum Concilium, Epiſcopi & Abbates *Normanniæ* & inſuper Epiſcopi *Angliæ* qui tunc temporis in *Normannia* cum illo degebant. WILLIELMVS videlicet *Exonienſis*, RANVLPHVS *Dunelmenſis*, BERNARDVS *Meneuenſis*, & VRBANVS *Glamorganenſis*. RANVLPHVS autem Pontifex *Cantuariorum* partim corporis imbecillitate, partim alijs rationibus præpeditus, ab acceſſu ipſius Conuentus prohibitus eſt. Supranominatus autem THVRSTANVS à Rege licentiam petens illuc eundi, eam obtinere nullatenùs potuit, donec interpoſitâ fide ſuâ, quâ ei, ſicut Domino ſuo, aſtrictus erat, illi promitteret ſe apud Papam nihil acturum, vnde Eccleſia *Cantuarienſis*, vllum antiquæ dignitatis ſuæ diſpendium incurreret, nec Epiſcopalem benedictionem, ab eo, vlla ratione ſuadente, ſuſciperet; itaque tali ſponſione ligatus, iter arripuit, & ad Papam quemadmodum ſuo negotio expedire ſciebat, impiger venit. Quid plura? Poſthabitâ fidei ſponſione *Romanos* in cauſam ſuam, quo in quæque negotia pertrahi ſolent, largitatis officio tranſtulit, & per eos, vt à Papa

pa Epiſcopus ſacraretur, ſua manu cooperante impetrauit. Sanè, ante hæc Nuncium ſuum Rex ad Papam direxerat, cautum illum faciens de querela, quæ vſq; id temporis, verſabatur inter Radvlphvm Archiepiſcopum *Cantuariorum* & ipſum Thvrstanvm. Nuncius autem horum & executor fuit Sieffredvs cognomine Pilochinvs, Frater Archiepiſcopi, habitu Monachus, ingenio gnarus, prudentia prouidus; Regi ac Papæ familiaritatis nexu copulatus. Igitur, inter alia quæ huic Rex Papæ dicenda indixit, præcipuè juſſit ei dici, quatenùs id obſeruaret, vt nullius gratia rei interueniente, Thvrstanvm aut ipſe ſacraret, aut ab aliquo niſi à Pontifice *Cantuariorum* (vti moris eſſe ſolet) ſacrari juberet, aut permitteret. Alioquin ſe illum, in nullum ſuæ dominationis locum amplius recepturum. Et ſi contra hanc ſententiam ipſe, quaſi Apoſtolatus ſui auctoritate, forte niti vellet, certus exiſteret, quod nec pro amiſſione Coronæ ſuæ, vtpote ſpatio ſeptem Annorum excommunicatus, propoſitum ſuum in hac cauſa permutaret. Reſpondit. *Ne putet Rex me de negotio quo de agit, quauis ratione ſecùs acturum, quam ipſe velit. Nec enim, me vnquam ad hoc, mea tulit voluntas, vt* Cantuarienſis *Eccleſia dignitatem, cui tot præclari Patres, vt penè toti mundo notiſſimum eſt, præſederunt quoquo modo humiliem.* His Apoſtolici verbis Regius Nuntius credulus effectus, de ſuæ legationis effectu ſecurus factus eſt. Quapropter cum *Remis* veniſſet, & mane Dominici diei præcedentis, diem præſtituti Concilij cum *Cantuaritis* ſuis ſocijs audiret apud Sanctum Remigivm quoſdam poteſtantes ei, Thvrstanivm & ſuos alacres ad benedictionem Pontificatus, in ſede Epiſcopali præparari, miratus eſt vltra modum, nec ijs quæ dicebantur, aliquatenus poterat fidem præbere. Ac vbi rei veritas palàm innotuit, Iohannes Archidiaconus *Cantuarienſis* (quem negotij iſtius tenor illuc adduxerat) Papæ aſtitit & in præſentia plurimorum Epiſcoporum, neque aliarum excellentium perſonarum, ipſam benedictionem viua voce, à Pontifice *Cantuariorum* fieri debere calumniatus eſt, nec ipſum, licet officio Papæ fungeretur, jure poſſe Eccleſiæ *Cantuarienſi* jus ſuum præripere, cum conſtaret eam nulli, quod juſtè debebat, euſq; denegaſſe. Ad quæ ille reſpondens; *nullam*, inquit, *iniuſtitiam Eccleſia* Cantuarienſi *facere volumus, ſed ſaluâ juſtitiâ & dignitate illius, quod propoſuimus exequemur.* Quod audientium quique, mirum dictu judicauerunt, videntes eum aduerſa fronte, quæ dicebat nimis iniuſtè facto refellere. Conſecratus namque in Pontificatum *Eboracenſem* Thvrstanvs eſt, fide quam Domino ſuo, ſub Deo pollicitus fuerat, hoc modo fraudatus. Ex quo facto in admirationem concuſſa ſunt corda multorum. Rati enim ſunt tantam rem eum nullatenùs præſumere potuiſſe, ſi Regiam voluntatem ſibi conſentaneam, in ea non aduertiſſet. Huic conſecrationi cum ad juſſum Papæ plures è *Gallia* Epiſcopi intereſſent, reuerendæ memoriæ Hvbaldvs Archiepiſcopus *Lugdunenſis* nullo pacto, nec ipſo Papa iubente, intereſſe voluit, perpendens, non recto calle rem procedere, & horrens tantam injuriam Eccleſiæ *Cantuarienſi*, cui ſpeciali amicitia, & fraterna familiaritate jungebatur, contra æquum infligi. Epiſcopi verò regni *Anglorum* quos ad Concilium à Rege Henrico directos diximus, nondùm illuc venerant, & ea re (illis abſentibus) hæc ita completa ſunt: Quæ vt Regi certò innotuerunt, mandans modis omnibus Thvrstano & ſuis interdixit redire in *Normanniam* & *Angliam*, & in omnem locum dominationis ſuæ. Ratum ex his quique audientium habuere, præter conſenſum Regis, quæ fuerunt facta fuiſſe. Itaque poſt hæc Calixtvs *Giſortium* venit, & Rex Henricvs illic ei locuturus, acceſſit. Acta igitur ſunt multa inter eos, quorum gratia par erat tantas perſonas conueniſſe. Inter quæ Rex à Papa impetrauit, vt omnes conſuetudines, quas Pater ſuus in *Anglia* habuerat, & in *Normannia*, ſibi concederet, & maximè vt neminem aliquando legati officio in *Anglia* fungi permitteret, ſi non ipſe aliqua præcipua quærela exigente, & quæ ab

Henricus I. Rex.

ab Archiepiſcopo *Cantuariorum*, cæteriſq; Epiſcopis regni terminari non poſſet, hoc fieri à Papa poſtularet. Quibus omnibus, pro ſtatu temporis, definitis, Papa rogat Regem THVRSTANO amicum fieri, eumque Pontificatui, ad quem ipſum ſacrauerat, pro amore ſuo reſtitui. At ille, hoc ſe, dum viueret, non facturum, in ſua fide ſpopondiſſe confeſſus eſt. Ait. *Ego Apoſtolicus ſum, & ſi feceris quod poſtulo, ab hac te fidei ſponſione abſoluam. Tractabo de his*, ait, *& quæ conſilij mei tenor inuenerit, paternitati tuæ notificabo.* Hinc à Papa receſſit & ei per internuntios ſuos, de negotio ita reſpondit. Quod dicit ſe, quoniam Apoſtolicus eſt, me à fide, quam pollicitus ſum, abſoluturum, ſi contra eandem fidem THVRSTANVM, *Eboraci* recepero, non videtur Regiæ honeſtati conuenire hujuſcemodi abſolutioni conſentire. Quis enim fidem ſuam cuiuis pollicenti amplius crederet, cum eam mei exemplo tam facilè abſolutione annihilari poſſe videret. Verum tamen quia THVRSTANVM in Pontificatum tantoperè petit admitti, quantum mea refert, ea conditione pro amore ſuo concedo, vt ipſe primò *Cantuariam* veniat & debitam obedientiam, ac ſubjectionem quam THOMAS, GIRARDVS & alter THOMAS Eccleſiæ *Cantuarienſi*, ejuſque Primati profeſſi ſunt, ſcripta ex more profeſſione profiteatur. Quod ſi facere ſuperſederit, ſciat quod, nullo edicto compellente, me in *Anglia* regnante *Eboraci* Eccleſiæ præſidebit. Hoc ſiquidem me ſeruaturum promiſi & fidem meam vadem poſui, ne aliquando fiam tranſgreſſor hujus promiſſi. His ita de legatione *Angliæ* & Pontifice *Eboracenſi* determinatis, Pater RADVLFVS *Angliam* reuertitur & *Dofris* appulſus, cum ſummo honore, & gaudio in ſedem ſuam *Cantuariæ* II. Non. *Ianuarij* recipitur. ANSELMVS autem, qui legatione *Angliæ* (vt deſcripſimus) gloriabatur nec *Angliam* intrare, nec aliquo Legati officio fungi dignus habitus eſt. Itaq; omnis hujuſce poteſtatis exors effectus, à *Normannia* eſt in ſua regreſſus. THVRSTANVS verò Papam ſecutus eſt, ſed non diu ab eo ne præſentiâ ejus grauaretur, detentus. Rex autem HENRICVS in ſua ſententia perſtans, cum nec Pontificatui *Eboracenſi* nec in ſuæ poteſtatis aliquem locum admitti ſinebat.

His diebus excitata eſt ſollicitudo multorum, ad inveſtigandum auctoritates & Antiqua priuilegia Primatus quem Eccleſia *Cantuarienſis*, quæ eſt *Dorobernenſis*, ſibi vendicat ſuper Eccleſiam *Eboracenſem*. Quod ea re maximè contigit, quia cauſa, quæ inter RADVLFVM Pontificem *Cantuariorum* & THVRSTANVM *Eboracenſem* eo vſque, vt deſcripſimus, verſabatur, in notitiam tranſmarinorum Epiſcoporum delata fuerat ipſo THVRSTANO propugnationem eorum, ſibi, contra Patrem RADVLFVM, modis omnibus aſciſcente. Et illi quidem vtpote conſuetudinum, & priuilegiorum Eccleſiæ Chriſti *Cantuarienſis* ignari, immoderatius THVRSTANO fauebant, autumantes, vt ipſe ferebat, RADVLFVM vi magis, e diuitiarum Copijs, prodeunte quam priſcæ auctoritatis, & *Romanorum* Pontificum priuilegijs in ſuis aſſertionibus, niti. Sed cum ad hæc diceretur, in vanum tale quid opinari, & ſatis ſufficere ad determinationem hujus diſcidij, quæ à tempore Regis WILLIELMI, qui Armis *Angliam* cæperat, de ipſo negotio geſta ſunt, præſertim cum à diebus Regni ejus penè cuncta quæ ab *Anglis* antiquitus, quaſi Sacroſáncta celebrabantur, nunc vix poſtremæ Auctoritatis, quorundam judicio habeantur. Non hinc, aiunt, ità eſt, immò noua quæ iſtis temporibus inferuntur antiquorum ſcriptorum aſtipulationibus, vt Rata ſint, neceſſe eſt fulciantur. Ex his ergò, ad hæc inveſtiganda, multorum ſollicitudo (vt diximus) euigilauit, & confiſa Eccleſia Dei juſtitiæ, antiquorum ſcriniorum abdita, ſacrorum Euangeliorum volumina, ſoli decori Domus Domini eatenus inſeruientia diligentius perſcrutata eſt. Ecce autem, vt voluntas juſti amans, optato effectu non priuaretur; quæ ſubſcribimus, reuelante Deo, priuilegia quædam reperta ſunt, firma vndique & Apoſtolicâ auctoritate ſubnixa; ſunt autem hæc.

Bonefacivs *Papa* Æthelberto *Regi* Anglorum. Henricvs I. Rex.

D*Vm Chriſtianitatis veſtræ integritas, ita circa conditoris ſui cultum excreuerit, vt longè lateque reſplendeat, & in omni mundo annunciata, veſtra Deo digna operationis augmenta referat, enormes largitori omnium bonorum Deo grates exoluimus, &c.*

Bonefacivs Papa Ivsto Archiepiſcopo *Dorobernenſi.*

S*Vſceptis veſtræ dilectionis apicibus, in quibus reperimus inter alia, plurimos ex gentilitate ibidem degentium, Deo Omnipotenti, & Domino noſtro Ieſu Chriſto auxiliante conuerſos, Maxime autem in partibus* Cantiæ *ad veri Dei noſtri fidem veſtris laboribus perductos, valdè gratulati ſumus.*

Honorivs Papa Honorio Archiepiſcopo *Dorobernia.*

S*Vſceptis veſtræ dilectionis literis in eis reperimus veſtri laboris ſollicitudinem circà vobis commiſſam gregem, multa fagitatione occupatam, &c.*

Vitalianvs Papa Theodoro Archiepiſcopo *Cant.*

I*Nter plurima, quæ nobis per veſtras ſyllabas intimare iuſſiſti, cognouimus etiam deſiderium veſtrum pro confirmatione Diocæſis veſtræ, quæ tuæ ſubjacet ditioni, quæ in omibus ex noſtro Apoſtolicæ auctoritatis priuilegio ſplendeſcere deſideras, &c.*

Sergivs Papa Regibus *Anglorum.*

D*Onum gratiæ ſpiritualis, quod Sancti Spiritus illuſtratione, fidelium corda ſuccendit, ac reparando reficit & virtutis mirificæ conſtantiâ roborat, & cæleſtium beneficiorum inſtituit perbennitèr promereri ſuffragia, & labentium rerum exitia nihilomiuus præcauere, &c.*

Idem Papa Epiſcopis *Angliæ.*

S*Icut nobis, fratris incogniti, quibus curam officij paſtoralis beati Apoſtolorum Principis* Petri *ſupernæ dignatio miſerationis regimenq; conceſſit, reuerendam aduexit præſentiam, ità quoq; veſtri religioſſimi præſulatus Collegij agnita ſalus geminum attulit munus tripudij. Nam omnium auctori bonorum Domino Deo noſtro, immenſas peragimus gratias, reperta fratrum fidelium in ſinu Sanctæ Matris Eccleſiæ vnanimitatis deuota Conſtantia, & amoris feruente, intèr ſe dilectioniſq; conſortio. Sic enim ſagaci ſollertia Deum complacare naſcuntur, afferentes ei pura libamina, cum in ara pectoris ſplendore veri luminis refouentes, nullis illecebris mentem illudant, nullis fratrum ſtimulis corda pracellant, nullis nocentibus proximos mentibus annuant, ſed vt Dei Miniſtri, ſpeculum ſe ſubjectis vitæ morumq; probitate exhibeant; Hinc ſibi Deum proſperantem inuenient in aduerſis, nec quicquam poterit hoſtis inſidia eis nocendi ſubripere. Etenim vbi eſt præſto Domini adjutorium, cuncta fugatur ſpirituum malignorum aduerſitas, cumq; ita ſit, &c.*

Gregorivs Papa Epiſcopis *Angliæ.*

D*Ei Omnipotentis immenſæ pietatis magnitudinem collaudamus, qui ſuæ majeſtatis gloriam, ſic dilatare dignatus eſt vt in omnem terram exierit jam ſonus prædicatorum ſuorum, & in fines orbis terræ verba eorum, &c.*

Leo Papa Athelardo Archiepiſcopo.

P*Ontificali diſcretioni præcipuè conuenit præſulibus Eccleſiarum ſecundum eorum irreprehenſibilem fidem audientiam præbere & eorum, quæ per beatum* Petrvm *Principem Apoſtolorum, & nos gerere deſiderauerint, quæ Canonicis non refragantur Sanctionibus, affectum concedere.*

For-

FORMOSVS Epiſcopis *Angliæ*.

AVditus, nefandorum ritibus Paganorum in veſtris partibus repullulaſſe, & vos tenuiſſe ſilentium, vt canes non valentes latrare, gladio ſeparationis à corpore Dei Eccleſiæ vos ferire deliberauimus, &c.

IOHANNES Papa DVNSTANO Archiepiſcopo.

IOHANNES *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, Confratri* DVNSTANO Dorobernenſi *Epiſcopo, vitæ perpetuæ permanendam in Chriſto ſalutem. Si Paſtores Ouium ſolem geluq; pro gregis ſui cuſtodiâ die ac nocte ferre, contenti ſunt, & oculis conſpectant vigilantibus, ne aliqua quidem ex ouibus aut errando pereat aut ferinis laniata morſibus rapiatur, quanto ſudore quantâq; curâ debemus eſſe peruigiles ob ſalutem animarum, qui Paſtores dicimur earum? Attendamus igitur nos officium exhibere erga cuſtodiam Dominicarum ouium & ne quaſi Lupo veniente territi fugiamus ne in die Diuini examinis pro deſidia noſtra ante ſummum Paſtorem & negligentiâ noſtrâ excruciemur, vnde modo honoris reuerentia in ſublimiore arce cæteris dijudicamur. Primatum itaq; tuum, in quo tibi ex more Anteceſſorum tuorum, vices Apoſtolicæ Sedis exercere conuenit, ita tibi ad plenum confirmamus ſicut Beatum* AVGVSTINVM, *ejuſq; ſucceſſores, præfatæ Eccleſiæ Pontifices, pleniùs habuiſſe dinoſcitur. Pallium verò Fraternitati tuæ, ex more ad Miſſarum ſolemnia celebranda, commendamus, quod tibi non alitèr Eccleſiæ tuæ priuilegijs in ſuo ſtatu manentibus vti concedimus, quàm vſum Anteceſſores noſtri prodiderunt. Neq; tua prudentia hoc incognitum habet vel cujuſquam, quoniam indumenti honor moderatione actuum tremendus erit. Honeſtati morum tuorum, hæc ornamenta conueniunt, quatenus auctore Deo, poſſis eſſe conſpicuus, ita vt vita tua filijs tuis ſit regula, & in ipſa ſi qua tortitudo illis ineſt, dirigatur, dum in ea quod imitentur aſpiciant, In ipſa ſemper, conſiderando proficiant, vt tecum Deum per hoc, quod bene vixerint, videre mereantur. Cor ergo tuum neq; proſperis quæ temporaliter blandiuntur, extollatur, neque aduerſis dejiciatur. Quicquid illud fuerit aduerſi, virtute in Chriſto patientiæ, à te deuincatur. Nullum apud te locum fauor indiſcretus inueniat; in omnibus diſcretionem, alij in te cognoſcant. Inſontem apud te culpabilem, ſuggeſtio mala non faciat, nocentem gratia non excuſet. Remiſſum te delinquentibus non oſtendas; nec quod illis non profuerit, hos perpetrare permittas. Sic in te & boni Paſtoris dulcedo ſit, & judicis ſeuera diſtrictio; vnum ſcilicet quod innocentes foueas, aliud quod inquietos feriendo à prauitate compeſcas. Sed quoniam nonnunquam præpoſitorum Zelus dum diſtrictiùs malorum vindex eſt, tranſit in crudelitatem, Correptionem in judicio refrena, & cenſuram diſciplinæ diſcute, vt & culpas ferias, & à dilectiones peruerſorum quos corripis, non recedas. Miſericordiam (prout virtus patitur) pauperibus exhibe. Oppreſſis defenſio tua ſubueniat. Opprimentibus modeſta ratione contradicas. Nullius faciem contra juſtitiam accipias. Nullum quærentem juſta deſpicias. In cuſtodia æquitatis excellas. Vt nec diuitem potentia ſua, apud vos aliquid extra viam ſuam de accuſatione audias, nec pauperem faciat humilitas tua deſperare, quatenùs, Deo miſerante, talibus poſſis exiſtere, qualem ſacra Lectio præcipit dicens,* Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe. *Sed his omnibus vti ſalubritèr poteris ſi Magiſtram caritatem habueris, quam qui ſecutus fuerit, à recto tramite non recedit. Ecce Frater Chariſſime inter multa alia, iſta ſunt Sacerdotum, iſta ſunt Pallij jura, quæ ſi ſtudioſè ſernaueris, quod foris accepiſſe oſtenderis intùs habes. Sancta Trinitas fraternitatem veſtram gratiæ ſuæ protectione circundet; atque ita in timoris ſui viam te dirigat, vt poſt vitæ hujus amaritudinem, ad æternam ſimul dulcedinem peruenire mereamur.* Et hoc ſcriptum eſt per manum LEONIS ſcrinialis Sedis Apoſtolicæ in Menſe *Octob.* in dictione III. Datarum die I. Kl. *Octobris*, Anno XII. ſummi Pontificis IOHANNIS.

Hæc

Hæc, vt prælibauimus, in Archiuis Eccleſiæ domini SALVATORIS reperta, futurorum memoriæ, non abſurdum æſtimauimus commendare. Et quidem his plura inuenta ſunt, ſed aliquibus eorum nimiâ vetuſtate obliteratis, aliquibus in cartis ex Biblo compoſitis, & peregrinis caracteribus inſcriptis, & ipſis quoque ex majori parte detritis, notitiæ noſtræ vſquequaque non patuerunt. Ac nos ignota, pro notis ſcribere, horrori habentes, neceſſariò ea huic operi alienauimus. Sanè quod quoſdam non pudet aſtruere, ſoli ſcilicet perſonæ Beati AVGVSTINI primi Pontificis *Cantuariorum* Beatum GREGORIVM conceſſiſſe, non ſolùm Epiſcopos quos ordinaret, neque hos tantummodò qui per *Eboracæ* Epiſcopum eſſent ordinati, ſed etiam omnes *Britanniæ* Sacerdotes, habere, Domino Deo noſtro IESV CHRISTO Auctore, ſubjectos, quale ſit, ſacra Succeſſorum ejus Decreta, Succeſſoribus ipſius AVGVSTINI directa (quæ paucis prænotauimus) ſatis oſtendunt. In his quippe videre planum eſt, eos intellexiſſe non magni muneris eſſe, ſi ei ſolummodò illa dixiſſet, cum (vt alia taceam) ſuis diebus *Eboracenſis* Prouincia nec fidem CHRISTI ſuſceperit, nec qui eam prædicaret eo directus ſit. Tanta enim in *Cantia*, & vicinioribus Regionibus in prædicatione Nominis CHRISTI, & ipſe, & ſocij ejus habuerunt ad faciendum, vt à tam longinquis partibus eis fuerit abſtinendum. Beatus ſiquidem PAVLINVS, qui primus *Northumbrienſibus* Euangelium prædicauit, & *Eboraci* primus Cathedram Pontificalem ſortitus eſt, non à Beato AVGVSTINO, ſed à IVSTO, qui quartus ab ipſo AVGVSTINO *Cantuariorum* Pontifex extitit, Epiſcopus electus, ordinatus, & illuc deſtinatus fuit, quemadmodùm venerabilis BEDA in hiſtoria Gentis *Anglorum*, veraci ſtilo digeſſit, & omnibus notiſſimum eſt. Quæ igitur Beatus GREGORIVS, AVGVSTINO dixit, in AVGVSTINO, ſuis Succeſſoribus dixit. per quos Deo implere placuit, quæ per ipſum AVGVSTINVM ſua diſpoſitione implere voluit. Non jure itaque, priuilegio AVGVSTINO collato priuandi ſunt, qui ſedi ejus præſidentes vices ipſius exequendi officio functi ſunt. Quod verò dicunt, Beatum GREGORIVM ſatis dicere poſſe, & noſſe, ſi voluiſſet, *tua Fraternitas*, *& Succeſſores ſui*, verum omnimodis eſſe fatemur. Et ſimiliter non dubitamus, Dominum CHRISTVM, dicentem Beato PETRO, *Quodcunque ligaueris ſuper terram erit ligatum & in cælis, & quodcunque ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in cælis*, ſciſſe dicere, ſi voluiſſet, *& Succeſſores tui*. Qui ergo priuare nituntur ſucceſſores Sancti AVGVSTINI poteſtate & dignitate, quam ipſi AVGVSTINO conceſſit Beatus GREGORIVS, priuent (ſi audent) Succeſſores Beati PETRI, poteſtate & dignitate, quam ipſi PETRO conceſſit ſanctus & juſtus Dominus. Eodem enim modo, quo Dominus locutus alijs, in Apoſtolo ſuo PETRO, locutus eſt GREGORIVS Succeſſoribus ejus in diſcipulo ſuo AVGVSTINO. Iuſtè judicate filij hominum & perdendite de ſimilibus idem eſſe judicium. Illud etiam iſtis annectendum putaui, qoud præfatus BEDA refert, THEODORVM (qui ſeptimus à beato AVGVSTINO in Cathedram ejus ſucceſſit) primum eſſe in Archiepiſcopis, cui omnis *Anglorum* Eccleſia manus dare conſentiret. Et hic vtique cum primo functus Pontificatu *Britanniam* veniſſet CEADDAM *Eboracenſem* Prælatum, à Pontificatu ſummouit, eo quòd non jure ſacratus, injuria fuerit eidem Eccleſiæ, per officium Sacerdotale prępoſitus. Moxq; WILFRIDVM ſubſtituit, & ei integerrimè Pontificatum *Eboracæ*, fretus auctoritate *Romanæ* Sedis, delegauit. Quem deinceps ad Concilia ſua venire faciebat, & ejus obedientiâ ac ſubjectione pro temporum qualitate per omnia vtebatur. Hunc etiam poſtmodum, emergentibus quærelis, quas commemorare longiſſimum eſt, in ſua Eccleſia *Eboraci*, non ſolùm Epiſcopatu priuauit, ſed & Parochiam ejus in tres Epiſcopos, libera vtens poteſtate, diſtribuit. Deinde, Soluto ipſius diſcidij nodo, juxta placitum voluntatis ſuæ, remotis ipſis Epiſcopis, eundem WILFRIDVM priſtinæ dignitati reſtituit. Nihil noui dicitur. vetera ſunt hæc, &

HENRICVS I. Rex.

HENRICUS I. Rex.

antiquorum geſta ſcientibus euidentiſſima. Illud quoq; non minoris euidentiæ luce pateſcit, BRITHWALDVM Succeſſorem ipſius THEODORI, illum ipſum WILFRIDVM cujuſdam inobedientiæ culpa accuſatum, ſecundò ab Epiſcopatu depoſuiſſe; ac poſtea ſenectuti ejus, & Religioni compaſſum, ſui Pontificatus gradui reſtituiſſe ab Apoſtolica Sede interpellatus. Sed quid iuuat infinita contexere? Itaque de his ita, vt qui Eccleſiæ Chriſti *Cantuarienſis* auctoritati derogare non metuunt, ſaltem ſe in lumine poſitos non poſſe videre erubeſcant, & vel amodò ora claudant ne praua loquentes, recta amantibus obprobrio fiant. Ipſo anno quo RADVLFVS Archiepiſcopus *Cantuariorum* de tranſmarinis partibus in *Angliam* reuerſus eſt, qui fuit annus ab Incarnatione Verbi Dei milleſimus centeſimus viceſimus, venerunt ad eum miſſi ab ALEXANDRO Rege *Scotorum* quidam honorati & ſtrenui viri. Horum vnus quidem Monachus, & Prior Eccleſiæ *Dunifermelinæ* (PETRVS nomine) Clerici duo; vnus extitit Miles. Negotium autem legationis eorum qui noſſe curat, quam detulerunt Epiſtolam ſubſcriptam, legendo vel audiendo percurrat.

ALEXANDER *Dei gratia Rex* Scotorum, RADVLFO *reuerendo* Cantuarienſi *Archiepiſcopo & cum reuerentia diligendo ſalutem. Audita proſperi aduentus veſtri in* Angliam *iamdiu à me deſiderati manifeſta relatione, de incolumitate ac proſperitate veſtra congaudens ſummoq; Protectori gratias inde referens, cum temporalium vndique occupatio curarum iter meum, vt veſtra adpræſens valeam frui præſentia, impediat, tam Literarum deſignatione quàm Legatorum relatione animi mei affectum veſtræ bonitati cupio manifeſtare. Tantæ etenim diſcretionis perſonæ fretus conſilio, bonum propoſitum peropiime ad boni operis effectum (Deo annuente) non dubito me poſſe perducere. Veſtram igitur latere nolo excellentiam, Eccleſiam Sancti* ANDREÆ *in Regno meo exiſtentem iamdiu Paſtorali cura deſtitutam, Dei & veſtræ benignitatis prouidentia Paſtore idoneo, deſiderantem me velle conſolari. Quo circa veſtræ Pietatis depoſco clementiam, vt quandam perſonam à pleriſq; mihi laudatam,* EADMERVM, *ſcilicet, Monachum, ſi vobis idonea viſa fuerit, vt Pontificali inthronizetur dignitate, mihi liberam concedatis. Verens enim ſummum Paſtorem, me grauiter offendiſſe, cum gregem ſuum negligentia mea alijſq; forſan criminibus impedientibus Paſtoris penuria deſolatum, & à tramite veritatis in pluribus exorbitatum diu permiſerim, filiali etiam timore timens in hac re, eum amodò offendere, ad veſtræ fontem diſcretionis recurro, vt priſtinæ memor exiſtens dilectionis, inter nos habitæ, me filium veſtrum Paterno affectu ſpiritualiter iamdiu à vobis adoptatum, veſtri munimine conſilij, in hac re tueamini. Vale.*

Miratus ex his Pater RADVLFVS, & ratus hoc verbum à Deo egreſſum, (maximè, quia omninò conſtabat eundem Fratrem, nec per ſe nec per quemlibet hominem, vnquam de ipſo negotio, aliquo modo, apud quenquam egiſſe, licèt ejus abſentiam moleſtè ferret, nam ſicut in ſeruitio Beati Prædeceſſoris ſui ANSELMI, ſic & in ſuo aſſiduus eſſe ſolebat.) Noluit tamen Regiæ petitioni aſſenſum non præbere, ne videretur Dei ordinationi reſiſtere. Quoniam igitur acceperat ipſos Legatos pro eadem re, & pro alijs Regem *Anglorum* ex parte Domini ſui adituros, ipſe & Conuentus Fratrum *Cantuarienſium* miſerunt per manus illorum ipſi Regi Epiſtolam hanc.

HENRICO *Regi* Anglorum *charo Domino ſuo, ac ſummo honore venerando, Frater* RADVLFVS, *Sanctæ* Cantuarienſis *Eccleſiæ indignus Sacerdos, & totus Conuentus eiuſdem Eccleſiæ ſalutem, & orationes, & fidelia obſequia. Notum facimus ſublimitati veſtræ* ALEXANDRVM *Regem* Scotorum, *cum conſenſu Cleri & Populi Regni ſui, Legatos ſuos ad nos miſiſſe, & conſilum curæ Paſtoralis ad opus Eccleſiæ Sancti* ANDREÆ, *à noſtra Eccleſia expetiſſe. Conſiderantes ergò eorum iuſtam petitionem, & tàm Diuini amoris reuerentiam, quàm Sanctæ Matris Eccleſiæ vtilitatem attendentes, laudandis deſiderijs pium præbuimus aſſenſu. Conceſſimus ergo, iuxta petitionem eorum, perſonam Eccleſiæ noſtræ ab eis denominatam, Domnum* EDMERVM *quem à pueritia diſciplinis Eccleſiaſticis ſublimiter inſtitutum, & ſanctis moribus decenter ornatum ad officium Sacerdotale omnino ſcimus idoneum. Veſtram igitur venerabilem ſublimitatem ſubmiſſo corde depoſcimus, vt veſtræ Celſitudinis pia voluntate, atq; auctoritate, & illorum Deo digna petitio & ſuper tam neceſſario Eccleſiæ Dei negotio noſtræ humilitatis conceſſio roboretur. Omnipotens Deus ſublimitatem veſtram, ad honorem ſuum & munimen Eccleſiæ ſuæ per longa tempora incolumem cuſtodire, & poſt temporale Regnum dignitate perennis regni ſublimare dignetur.*

Reſcriptum Regis ad hæc.

HENRICVS *Rex* Anglorum RADVLFO *Archiepiſcopo* Cantuariæ *ſalutem. Volo & concedo, vt Monachum illum, vnde, Rex* Scotiæ *te requiſiuit, liberum ei concedas ad conſuetudinem Terræ ſuæ in Epiſcopatu Sancti* ANDREÆ. *Teſte* EVERARDO de Calna *apud* Rotomagum.

Poſt hæc miſit eundem Fratrem, prout oportere putabat, ad Regem *Scotiæ*, Scribens ipſi Regi ſic.

C*Aro Domino & Amico intimo* ALEXANDRO *Dei gratia Regi* Scotorum RADVLFVS *Archiepiſcopus ſalutem & orationes. Gratias Deo innumerabiles referimus, qui ad cognoſcendum atque petendum quæ debebatis, remotis nebulis, mentis veſtræ oculos aperuit. Gratias nihilominus generalitati veſtræ, qui petitionibus veſtris legitimis nos vobis, ex amicis amiciſſimos ex familiaribus familiariſſimos & iunctiſſimos reddidiſtis. Licet enim ipſis petitionibus, quaſi oculum aut dexteram à corpore noſtro auellere quæratis, laudare tamen habeo iuſtum deſiderium veſtrum, & in quantum potero, ſecundum Deum illi obtemperare. Volens quidem, etſi, pace Dei & veſtra poteſt dici inuitus aſſentior bonæ veſtræ voluntati; volens verò, quia Dei voluntati quem in hoc facto præſentem atque propitium conſpicio, reſiſtere non audeo, nec cor veſtrum in Nos amaricare. Inuitus autem quòd (quaſi ſolus) & patris conſolatione, ac releuatione aſſidua, & filij ſapientis conſilio, & auxilio in infirmitate noſtra, ac ætate deſtituor. O ſapientis viri conſilium (ſi nos eo non ſpoliaretis, & cum ſpolietis) qui tantum virum, tam famoſum, tam Eccleſiæ Dei vtilem, vita, & moribus, & literis Diuinis, & ſi opus fuerit Sæcularibus, à pueritia inſtructum, terræ veſtræ con-*

Henricus I. Rex.

HENRICVS I. Rex.

ſilio præeſſe, in his quæ ad Deum pertinent ſatagatis. Si alius ex partibus longinquis quod petitis peteret, pro certo ſciatis non paterer elongari à nobis cordis noſtri archanum; ſed vobis nihil eſt ſecundum Deum, quod abnuere velimus. Mittimus ergo ad vos perſonam quam petitis, & omnino liberam, vt à vobis certius diſcat, ſi ad honorem Dei & Sanctæ Matris Cantuarienſis *videlicet Eccleſiæ ſpectet petitio veſtra. Cautè igitur & cum conſilio tractate quod agitis, quia ſunt multi qui libenter ſacrationem iſtius diſturbarent, & ſi valerent diſturbando caſſarent. Proinde noſtrum eſſet conſilium vt quam citius ad nos remitteretur ſacrandus, ne dilatione quod timemus interueniat, vel quod nollemus. Salutat vos Conuentus Fratrum Eccleſiæ noſtræ verè fideles veſtri & omnino ad ſeruitium veſtrum parati. In commune autem rogamus vt ita vos habeatis erga Fratres noſtros qui in Regno veſtro ſunt, vt Deus vobis inde gratias habeat & nos. Valete.*

Veniens itaq; frater ipſe in *Scotiam*, mox tertio die aduentus ſui illo, qui fuit dies feſtiuitatis glorioſiſſimorum Apoſtolorum PETRI & PAVLI, ſuſcepit, eligente eum Clero, & Populo terræ, & concedente Rege, Pontificatum Sancti ANDREÆ Apoſtoli *Chenrimuntenſis*. Quæ res ita diſponente Deo acta eſt, vt nec virga Paſtorali, vel annulo à Rege inueſtitus fuerit, nec Hominium ei fecerit, lætus itaq; dies habitus eſt, atque in laudem Dei alacriter expenſus. In craſtino autem Rex, cum electo de conſecratione illius ſecretius agens, & modis omnibus, eum à Pontifice *Eboracenſi* conſecrari exhorrens, Vbi, eo Docente, accepit auctoritatem Eccleſiæ *Cantuarienſis*, ex antiquo toti *Britanniæ* præminere, & iccirco, ipſo diſponente, ſe *Cantuariæ* Epiſcopalem benedictionem velle requirere, conturbatus animo ſurgens diſceſſit ab eo. Nolebat enim Eccleſiam *Cantuarienſem* anteferri Eccleſiæ Sancti ANDREÆ de *Scotia*. Vocans itaque WILLIELMVM Monachum Sancti EDMVNDI, qui poſt THVRGODVM eidem Epiſcopatui Præpoſitus, penè illum euacuauerat, præcepit vt more ſolito in Epiſcopatu ſe haberet, expoliato nouiter inueſtito. Expleto autem poſt hæc menſe integro, & his quæ ſupererant jam terris Epiſcopatus funditus euacuatis, pro voto principum Regni Rex ALEXANDER ipſum Electum conuenit, vixq; ab eo obtinuit, vt quòd ſuper inimicos ſuos exercitum ducere diſponebat, virgam Paſtoralem deſuper Altare, quaſi de manu Domini ſuſciperet, & ità in toto Regno Curæ animarum omnium, pro poſſe, deinceps intenderet. Poſt hæc ad Eccleſiam Sancti ANDREÆ venit, & occurrente ei Reginâ, ſuſceptus à Scolaſticis, & plebe, Pontificis loco ſucceſſit.

Inter hæc, eouſque THVRSTANVS *Eboracenſis* in tranſmarinis partibus morabatur, & ſuprà memorato negotio ſuo viriliter inſudans, ad hoc etiam Regem *Anglorum* prouocauit, quatenus & Pontifici *Cantuariorum* ſemel & Regi *Scotorum* ter ſcriptis mandaret, ne aut ille electum Sancti ANDREÆ conſecraret, aut iſte vlla ratione ſacrari permitteret. Quæ res multorum animos vulnerauit & in diuerſa diſtraxit & electum, ne Chriſtianitati corrigendæ, jure Pontificali intenderet, non parùm debilitauit. Vnde hij, quibus cordi erat ſuis voluptatibus magis quam Dei juſſionibus obtemperare, roborati ſunt, & quoniam ſuorum morum correctionem formidabant, jam ſecuri irridebant. Quid plura? Rex ipſe ad Regis *Anglorum* juſſa pauescens, ex hoc Hominem minoris, apud ſe, honoris habere, & ſenſim ſua cœpit imminuere. Quod ipſe aduertens, ſeq; modicum eo ſibi aduerſo, ſecundum Deum in regno illius proficere, certiſſimè ſciens, propoſuit *Cantuariam* ire, & inde quid ſibi potiſſimum in tali cauſa foret agendum Conſilium quærere. Quod vti Regi innotuit, dixit eum ab Eccleſia *Cantuarienſi* penitùs abſolutum, nec omninò

ninò aliquid in ea participium habere, ſeq; in vita ſua conſenſum non præbiturum, vt Epiſcopus *Scotiæ* ſubderetur Pontifici *Cantuariorum*. Quibus cum ipſe referret, quod nec pro tota *Scotia* abnegaret ſe eſſe Monachum *Cantuarienſem* turbato ſpiritu. *Nihil*, inquit, *fecimus à* Cantuariâ *petentes nobis Epiſcopum*. Ex hoc igitur, cordis ſui rancore deuinctus, eundem virum in multis cæpit fatigare, multis injurijs clàm & palàm exagitare, eum dignitate, ac rerum Epiſcopalium prouentu deſpoliare. Non igitur eum recto oculo aſpicere, non verba ejus vel etiam de Deo prolata, poterat patienter audire; quæ res vulgus latere non potuit. Rumores itaq; multi exorti ſunt, partes diuerſas in diuerſa trahentes. Quod electus aduertens, & ſuum eſſe in talibus (vt prælibauimus) non vtile eſſe perpendens, per inter nuntios mandauit, ei hæc. *Quia video te non eſſe vt mihi expediret, ſerenum erga me, nec ſcio quare hoc ſit me promeruiſſe, cum certum habeatur me non multum te offenſo, in Chriſtianitatis correctione, in Regno tuo præfuturum, rogo, vt tuo fauore proſecutus*, Cantuariam *ire me ſinas, quatenus Conſilium, quòd mihi ſit agendum, inde requiram, & benedictionem Pontificalem ad honorem Dei & exaltationem Regni* Scotorum *inde ſuſcipiam.* Non ſederunt hæc animo ejus & petitioni illius ſe nequaquam aſſenſum præbiturum aſſeuerauit, conteſtans Regnum *Scotiæ Cantuarienſi* Eccleſiæ nihil ſubjectionis debere, & ipſum ab eâ penitus immunem factum ſibi datum eſſe. Cui cum ille hoc ſe eatenùs neſciſſe reſponderet, præſertim cum Epiſtola pro ſe ab Archiepiſcopo illi directa, inter alia contineret eum ad hoc *Scotiam* deſtinaſſe, vt diſceret vtrùm petitio, quam in eligendo eum ſuggeſſit, ad honorem Dei & Sanctæ Matris *Cantuarienſis* videlicet Eccleſiæ, ſpectaret, non vt dignitate jam quingentis annis ab ea inconcuſsè poſſeſſa, ipſe per ſe in nutritum filium euacuaret, indignatus nimium ſe cotidiè noua placita in iſto negotio inire neſcire jurauit. Ad hæc ille, vocato in Conſilium ſuum Iohanne Epiſcopo *Glaſchonenſi*, & duobus Monachis *Cantuarienſibus* quos tunc temporis ſecum habebat, ſciſcitatus eſt, quid in tali ſuo negotio ſibi melius decernerent fore agendum. Tunc illi Regem adeuntes, & ſtatum animi ejus ſuper viro plenius ediſcentes, quaſi non ab eo ſed ſimpliciter à ſe conſilij ſumma prodiret, intulerunt homini hæc, *Si vt filius pacis in pace viuere cupis, aliàs eam require. Hic, dum iſte regnauerit, nulla tibi, & paci communio erit. Nouimus hominem. Ipſe in regno ſuo vult eſſe omnia ſolus, nec ſuſtinebit vt quæuis poteſtas, ſine ejus diſpoſitione quicquam in aliquo negotio poſſit. Iam exacerbatus eſt contra Te, & neſcit quare, nunquam tibi plene reconciliatur etiam ſi viderit quare. Quamobrem aut linquere Te cuncta noueris oportere; aut perpetuò inter* Scotos *eorum vſus ſequendo, contra animæ tuæ ſalutem, in opprobrio vitam ducere. Quod ſi diſcedere manis, & annulum, quem à manu illius ſuſcepiſti, & baculum, quem deſuper Altare tuliſti, illi cogeris reſtituere. Alioquin terram ſuam, niſi eam tranſvolare potueris, non egredieris.* Ad hæc quanta dicta, quanta objecta ſint, hinc & inde ad alia tendentem ſcribere piget; poſt quæ omnia electus ipſe, conſiderato ordine, quo quæ penes ſe acta fuerunt, videlicet, qualitèr Annulum de manu Regis acceperit; qualitèr Epiſcopatu inueſtitus fuerit; qualitèr Baculum deſuper Altare tulerit; ità breui reſpondit, Annulum quidem, quem de manu illius ſuſcepi, libens Reddam, eâ re quòd nihil poteſtatis, quæ eo ſignificatur in illo accepi, Laico ſcilicet dante, cui tale quid nihil attinet. Baculum autem, quem ſuper Altare, præſentibus duobus Epiſcopis, ſumpſi, ponam vbi aſſumpſi, & eum diſpoſitioni Ieſu Chriſti commendabo. Relinquere autem, totum Epiſcopatum, eâ conditione, quia vis mihi infertur, adquieſco, vt eum tempore Alexandri Regis non reclamem, niſi Pontifex, & conuentus *Cantuariorum* & Rex *Anglorum* aliud mihi, ſuper his, Conſilium dederint. In his, in pace diuiſi ſunt, & Edmervs *Cantuariam* veniens, ab Epiſcopo & Fratribus ſuis lætè ſuſceptus eſt. Diligebatur enim ab omnibus, & qui de abſentia illius fuerant mœſtificati, in præſentia

Henricvs I. Rex.

HENRICVS I. Rex.

ſentia illius facti fuerant vehementèr exhilarati. Miſit autem Rex in accuſationem ipſius, per Nuncium ſuum Archiepiſcopo, Epiſtolam vnam continentem hæc.

ALEXANDER *Dei gratia Rex* Scotorum, RADVLFO *Archiepiſcopo* Cantuarienſi *in ipſo, qui vita eſt, ſemper viuere. Immenſæ bonitati veſtræ petitioni meæ condeſcendenti, perſonam in præſulatu Sancti* ANDREÆ *ſublimandam mihi mittendo, animi mei affectus, beneuolens, & vt iuſtum eſt, obnoxius, innumerabiles gratias reddit. Sed perſona in Epiſcopatu poſita, conſuetudinibus terræ moribuſq; hominum, vt res & tempus exigebat, & vt iuſtum & neceſſarium eſſet condeſcendere noluit. Ipſa verò tandem perſona, in præſentia quorundam Epiſcoporum & Comitum, proborumq; terræ meæ virorum, me requiſiuit vt ei licentiam recedendi, & de fidelitate, quam mihi fecerat, libertatem concederem, cum nullo modo remanere vellet, niſi eum in captione detinerem. Hæc audiens, ei his verbis reſpondi; quòd ſi aliquas, dictis, vel factis, iniurias, ei à me illatas, & quod in aliquibus quæ ei facere debuiſſem, me defeciſſe demonſtraret, pro Dei amore, & meo honore libentiſſimè praſtò eſſem emendare. Ad hæc, in præſentia omnium aſtantium, dixit quod nullas dictis, aut factis ei iniurias inieceram, nec vnquam in aliqua re, quam ei facere debuiſſem, defeceram. Præterea egomet, & Epiſcopi & Conſules, aliiq; terræ meæ probi homines, ibi aſtantes, reuerentiæ obedientiam in quibuſcunq; iuſtum eſſet, magna animi benignitate obtulimus, & pro penuria honeſtæ exhibitionis reuerentiæ non eſſe neceſſe ei præſulatum relinquere, cum magna admonitione retulimus; vt etiam remaneret, donec Regi* Angliæ *& vobis nuntiaſſem, vt amborum conſilio frui poſſem, obnixè rogauimus. His auditis, mihi reſpondit, quod nullo modo remaneret, niſi eum in captione detinerem; ſe enim nec vtilem, nec idoneum in præſulatus regimine ſciebat, & ſi remaneret, detrimentum animæ ſuæ & aliorum imminere videbat. Communi tandem conſilio nolui eum vi retinere, petitioni ſuæ quamuis inuitus adquieui; & Epiſcopatum reddidit, & fœdus amicitiæ inter me & ipſum oſculo confirmauit. Et hæc eſt rei veritas quam literis vobis declarare volui, ne ſi aliud ad aures veſtras perueniret crederetis. Sciat deniq; bonitas veſtra quod vobis penitùs, vt amicus fidelis, obnoxius eſſe cupio, & conſilio veſtro, veſtræ etiam dilectioni ſubdi deſidero. Ut Domino* EDMERO *honorem exhibeas, obnixè poſtulo. Vale.*

Vtrum autem in iſtis, tanto Patri Rex ipſe vera, ſophiſtica, falſaue mandauerit, non effugiet notitiam ejus, qui Conſilia, commenta, & deceptiones ſingulorum ſuo tempore denudabit, redditurus cuique, prout geſſerit. Scripſit tamen ad hæc, Pater RADVLFVS Epiſtolam hanc.

ALEXANDRO *illuſtri Regi* Scotorum, *Frater* RADVLFVS Cantuarienſis *Eccleſiæ Miniſter, ſic regnare in regno terreno vt cum Chriſto regnare poſſit in Cœlo. Gratias, quas poſſumus (Venerabilis Domine) ſublimitati veſtræ, referimus pro dilectionis, & honoris munere, quod erga paruitatem noſtram nuncijs, & literis referentibus vos habere*

Henricvs I. Rex.

bere dinoſcimus. In quo, Nos proculdubiò, Nos, pro poſſe ſemper deuotos habebitis, & ſi quid in vita noſtra (Domino largiente) fructuoſum inueniatur, veſtrum eſſe ſecurè, ſciatis. Gratias etiam, ex bona voluntate vobis perſoluimus pro ſuſceptione Chariſſimi filij noſtri Edmeri *videlicet electi Epiſcopi veſtri quem ſecundum petitionem veſtram vobis tranſmiſſum honorificè tractaſtis. Quem nos etiam ad partes noſtras redeuntem, prout decuit tantam perſonam, officiosè ſuſcipientes, in aduentu ipſius, non mediocriter lætati ſumus. Cumq; ſecretius, poſtea, inter nos ſermo verſaretur, audiuimus eum aliqua, à ſenſu literarum veſtrarum, quas priùs audieramus, diuerſa ſentire, nec omnibus anteà auditis, ex toto aſſenſum præbere. Nunc itaq; quoniam in ſcriptis veſtris aliud legimus, & aliud ab ipſo Fratre percepimus, conſilio nobis eſt, vt eundem filium noſtrum apud nos retineamus, quouſque, Domino ducente, in* Angliam *veniatis, niſi forte aliquid aliud, quod nobis faciendum ſit, antea mandaueritis. Cum autem (Deo donante) vobis præſentialiter loqui, & rerum cauſas hinc inde audire poterimus, ſi vita & doctrina huius amici noſtri vobis & patriæ veſtræ vtilis eſſe videtur, injuncta ſibi obedientia ad electionis ſuæ locum, ſi eum ſuſcipere vultis, redire poterit. Si verò in conſpectu veſtro aliud placitum fuerit, nos eum vt virum, in Lege Domini multipliciter inſtructum, & omni bono operi aptum cum magno gaudio retinebimus, & ſic ſpem bonam in miſericordia Dei habentes, eius reditum fructuoſum habebimus. Vale.* Itaque de his ita.

Sed dum talia, circà Monachum *Cantuarienſem* geruntur in *Scotia*, quiddam noſtris ſæculis inauditum contigit in *Anglia*. Willielmvs enim, filius Regis Henrici cujus in ſuperioribus hujus operis, nonnullis meminimus, Patrem ſuum à *Normannia* in *Angliam* regreſſum ſeque geſtiens, nauem ingreditur, copioſâ nobilium, militum, puerorum ac fœminarum multitudine comitatus. Qui mox portum maris euecti, miraq; aëris ſerenitate freti, freto elapſi, in modico nauis quâ vehebantur, rupem incurrens, euerſa eſt; & omnes qui in ea reſidebant, excepto ruſtico vno, & ipſo, vt ferebatur, nec nomine digno, qui mira Dei gratia viuus euaſit, marinis fluctibus ſunt abſorpti. Quæ res multorum mentes exterruit, atque turbauit, & de occultis juſti Dei judicijs in admirationem concuſſit. Eo tamen citius ſedata eſt, in plurimorum animis hujus turbationis immanitas, quia, animum Regis, quem maximè hoc infortunium reſpiciebat, videbant virili animo ſe agentem, & æquitati judiciorum Dei (cui nemo reſiſtere poteſt) hæc ſummiſſo geſtu, & voce attribuentem. In his namq; ſe conſolans, humili ſpiritu, & ore dixit quod omnibus Chriſtianis in cunctis euentibus ſuis dicendum fore intellexit, videlicet, *Sit nomen Domini benedictum in ſecula. Amen.*

Explicit Liber Quintus.

Incipit Liber Sextus.

QVa jocunditate, & exultatione Regnum *Angliæ* in reditu Regis exhilaratum fuerit, qui temporis illius recordatur, & (me tacente) aduertere poterit. Spes etenim magna magni boni, multorum mentibus eſt inde profecta, quæ ſibi promitteret leuamen, & auxilium à magnis malis, quorum tædio nimium antehàc videbantur infecta. Verum dum fama intonuit, WILLIELMVM jam olim regni hæredem deſignatum, de medio eſſe ſublatum, non parua, bonæ ſpei, portio perijt; conſideratis injuſticijs, quæ in omni genere Hominum, illis diebus, emergebant. Attamen Rex legalis conjugij nexu, olim ſolutus, ne quid vlteriùs inhoneſtum committeret, Conſilio RADVLFI *Cantuariorum* Pontificis, & Principum regni, quos omnes in Epiphania Domini, ſub vno *Lundoniæ* congregauit, decreuit ſibi in vxorem ATHELEIDEM filiam GODFREDI Ducis *Lotharingiæ*, puellam Virginem, bonis moribus, & decore modeſti vultus decenter inſignitam. Ad hujus igitur copulæ perfectionem directi Nuncij ſunt, qui cum his quos Dux memoratus *Angliam* pro hoc ipſo deſtinauerat, feſtinantius irent, & futuram regni Dominam (vt decebat) ſummo cum honore adducerent. Venienti ergo illi occurſus Epiſcoporum, & Procerum Regni *Dofris* (vbi appulit) grandis factus eſt, & inde ad Curiam Regis vſque perducta.

Cum hæc ita adminiſtrantur, conuentu Principum, qui pro occurſu Reginæ factus fuerat, nondum ſoluto, magnus ſermo habitus eſt, de diſcidio, quod eo vſque verſabatur, inter RADVLFVM Archiepiſcopum *Cantuarienſem*, & THVRSTANVM *Eboracenſem*. Siquidem ipſe THVRSTANVS (pro vt ſupra deſcripſimus) à CALIXTO, Epiſcopus ordinatus, literas ab ipſo CALIXTO more, quo cuncta *Romæ* impetrantur, adeptus fuerat; Quibus jubebatur, vt ipſe THVRSTANVS Epiſcopatu ſuo potiretur, aut Rex anathemate, & RADVLFVS ſuſpenſione Pontificalis officij, plecteretur. Ad quod recitatæ ſunt ſententiæ priuilegiorum, quæ ſuperiori libro indidimus; & quàm dignè Deo hæc Apoſtolica diſponerentur, intellectum eſt ab omnibus. Tamen ne præmiſſæ intentio pœnæ, Regem, vel Pontificem aliquatenùs conturbaret, ex commune Conſilio permiſſus eſt idem THVRSTANVS, *Angliam* redire, & *Eboracum*, Regià vià, venire. Quod & factum eſt, eà diſpoſitione, vt nullatenùs extrà Parochiam *Eboracenſem* diuinum officium celebraret, donec Eccleſiæ *Cantuarienſi*, de injurià, quam ei intulerat, abjuratà cordis ſui obſtinatione ſatisfaceret.

Hæc inter, de Reginæ maritatione, necne in Regnum promotione, actum eſt inter Regni ſublimiores, & in *Windleſora* ipſum negotium adminiſtrari diſpoſitum eſt. Vbi cum Epiſcopus *Serberienſis*, quia Caſtrum ipſum in Diocœſi ſua conſiſtit, officium ipſius copulæ niteretur adminiſtrare, contradictum & comprobatum ab alijs eſt, magis ad Archiepiſcopum *Cantuarienſem* id pertinere, ea ratione, quod Rex & Regina ſpeciales ac domeſtici Parochiani ſunt ipſius; nec Diocœſem cujuſuis Epiſcopi, ei poſſe præripere, quod ſui juris dinoſcitur

noſcitur eſſe, cum tota terra, lege primatus, *Cantuariæ* Parochia ſua ſit, & omnes Epiſcopi totius Inſnlæ, Parochias, quas habent, non niſi ab ipſo, & per ipſum habeant. Sedata igitur in his controuerſia eſt. Itaque quoniam RADVLFVS Archiepiſcopus corporis debilitate grauatus, miniſterium ipſum opportunè exequi nequibat, injunxit illud Epiſcopo *Wintonienſi*, ne, ſi Epiſcopus *Serberienſis* illud adminiſtraret, inſuper venturis temporibus, aliquis tale quid; ex ſuæ Parochiæ auctoritate, quam ex *Cantuarienſis* Epiſcopi obedientia ſibi vindicaret. In craſtino autem expletionis officij hujus, dum in Reginam ipſa puella benedici debuiſſet, & jam dicto introitu Miſſæ Pater RADVLFVS ipſum officium celebraturus, ſacris Altaribus aſtitiſſet, aduertit Regem in Solio ſuo ſedere coronatum, & admiratus eſt, ſciens Regni Coronam ſe illi non impoſuiſſe, nec illam ab alio poſitam, ſe præſente, jure ferre debuiſſe. Diuertit igitur infulatus, & ſui Patriarchatus Stolâ redimitus, ab Altari, & ad Regem accedens, eo ſibi ſuppliciter aſſurgente, ſciſcitatus eſt quiſnam capiti ejus Coronam impoſuiſſet; ad quod ille demiſſo vultu, ſe non magnam curam inde accepiſſe, & idcirco memoriæ id elapſum modeſta voce reſpondit. Quicunque ait illam poſuit, non id vtique jure fecit, nec quamdiù capiti tuo hoc modo inſederit, propoſiti negotij executor non exiſtam. Cui Rex, ſi non jure vt aſſeris, impoſita eſt, fac quod juſtè faciendum fore cognoſcis; me contradictorem in nullo habebis. Pontifex igitur, eleuatis manibus, ſuſtulit Coronam de capite ejus, ipſo diſſoluente anſulam, quâ ſub mento innodata erat, ne capite inſidens vacillaret. Quod ij, qui circumſtabant, intuentes, omnes elatâ voce Pontificem parcere, & Regio capiti Coronam remittere petiuerunt. Adquieuit ille, & mox juxta Regem coronatum ſtans, *Gloria in excelſis Deo*, ad incœptæ officium Miſſæ inchoauit. Choroq; ſequentia canente, Altario repræſentatur. Regina itaque in Regnum conſecrata eſt, & dies feſtiuus, & hilaris omni populo qui confluxerat, habitus eſt. HENRICVS I. Rex.

Poſt hæc Archiepiſcopus cum Rege *Abendoniam* veniens ſacrauit ibi ROBERTVM, qui ipſi Domino Regi, in curâ panum & potus ſtrenuè miniſtrare ſolebat, ad Epiſcopatum *Ceſtrenſis* ſeu *Conuentrienſis* Eccleſiæ, acceptâ priùs ab eo, profeſſione qua ſe, ex antiquo more, deuouit fore ſubjectum, & obedientem Sanctæ Matri Eccleſiæ *Cantuarienſi*, & pontificibus ejus. Sacratus eſt autem III. Idus *Martij*, aſſiſtentibus & cooperantibus huic Sacramento, WILLIELMO *Wentano* Epiſcopo, WILLIELMO *Exonienſi*, VRBANO & BERNARDO Epiſcopis *Walenſibus*.

Dum hæc, iſto ordine, in *Anglia* diſponuntur, famæ certitudo illuc vſque perlata eſt, Papam CALIXTVM, viribus vndicunque collectis, ſuprà memoratum MAVRICIVM, cognomento BVRDINVM, quem vocatum GREGORIVM in ſede Apoſtolica Imperator cum ſuis fautoribus Papam conſtituerat, cepiſſe, eumq; ſuis omnibus ſpoliatum, Monaſterio, vt Monachus eſſet, contumelioſè intruſiſſe. Quo facto ipſe Apoſtolici culminis ſecuritate potitus, liberâ auctoritate qua *Romanum* Pontificem niti æquum eſſe probatur, quaquauerſùm per Legatos ſuos vtebatur. De quorum numero, quidam PETRVS nomine, *Romanus* genere, Monachus *Clunıacenſis* profeſſione, venit in *Galliam*, miſſus ab ipſo Pontifice functus (vt ferebatur) Legatione *Galliæ*, ac totius *Britanniæ*, *Hiberniæ* quoque, & *Orcadarum* Inſularum. Supercreuerat autem fama iſtius famam omnium, ante eum in has partes, à *Romana* Sede, deſtinatorum. & Abbates, ac nonnulli alij viri videlicet honorati, ejus aduentum, *Angliæ* præconaturi, ab eo præmittebantur. Erat enim filius PETRI præclariſſimi, ac potentiſſimi Principis *Romanorum*, cujus fides & actio magni conſilij & fortitudinis eſſe ſolebat, ijs qui, in Sede Apoſtolica Canonicè conſtituti, Patres orbis habebantur. Attonitâ igitur tota terrâ, in expectatione quaſi tanti aduentus, direxit Rex HENRICVS BERNARDM Epiſcopum

HENRICVS I. Rex.

Sancti DAVID de *Walis*, & IOHANNEM filium Patrui ſui Clericum, trans mare vbi eouſque idem PETRVS morabatur, Regis *Anglorum* de introitu ſuo in *Angliam* voluntatem juſſumq; opperiens, quatenùs illum ad ſe perducerent. Quibus etiam ipſe Rex, prudenti vſus conſilio, injunxit quatenus iter ejus ita diſponerent, vt poſt ingreſſum *Angliæ*, nec Eccleſias nec Monaſteria quælibet ad ſe tendens, hoſpitandi gratia ingrederetur, nec aliundè quàm de ſuis victus neceſſaria ei miniſtrarentur. Perductus igitur ad Regem, dignè ab eo ſuſceptus eſt. Et expoſitâ ſui aduentus causâ, Rex obtenſa expeditione, in qua tunc erat, (nam ſuper *Walenſes* ea tempeſtate exercitum duxerat) dixit ſe tanto negotio operam tunc quidem dare non poſſe, cum Legationis illius ſtabilem auctoritatem non niſi per conniuentiam Epiſcoporum, Abbatum, & Procerum, ac totius Regni Conuentum roborari poſſe conſtaret. Super hæc ſibi patrias conſuetudines ab Apoſtolicâ Sede conceſſas, nequaquàm ſe æquanimiter amiſſurum fore teſtabatur (in quibus hæc, & de maximis vna erat, quæ Regnum *Angliæ* liberum ab omni Legati ditione conſtituerat) donec ipſe vitæ præſenti ſupereſſet. His horumq; ſimilibus, Regali facundiâ editis, præfatus PETRVS aſſenſum præbere vtile judicauit, & annuit. Quapropter, largâ Regis munificentiâ magnificè honoratus,* omni modo ſe illi quicquam antiquæ dignitatis derogaturum, immo vt dignitatis ipſius gloria vndecunque augmentaretur, ſpopondit plenâ fide elaboraturum. Pax itaque firma inter eos firmata eſt, & qui Legati officio fungi in tota *Britannia* venerat, immunis ab omni officio tali, cum ingenti Pompâ, viâ quâ venerat extra *Angliam*, à Rege miſſus eſt. *Dofris* itaque transfretaturus, *Cantuariæ* hortatu Regis, & Archiepiſcopi magnificè à Fratribus ſuſceptus eſt, & inter eos triduo cum jocunditate conuerſatus. In quo temporis ſpatio querimonia apud eum depoſita eſt pro graui injuria qua Papa CALIXTVS Eccleſiam *Cantuarienſem* in cauſa THVRSTANI *Eboracenſis* humiliare non veritus eſt, & ſuis literis eandem humiliationem, omiſsâ omnis juſtitiæ conſideratione, roborare. Quæ ipſe leui vultu ac miti mente ſuſcipiens, priuilegia ab antiquis Patribus, olim à *Romana* Sede poſſeſſa, oſtendi ſibi poſtulauit, & ſi rata eſſe probarentur, quæ nouiter inſtituta erant, ſe promiſit elaboraturum, vt in nihili redigerentur. Prudentum igitur ratione virorum, probatum eſt, Bullatas antiquitùs cartas incendio, quod totam Eccleſiam necdum tranſitis quinquaginta annis omninò conſumpſit, eſſe conſumptas, paucis illarum in antiquis ſcedulis, ſeu veteribus libris quoquo modo raptim tranſcriptis atque retentis, quarum veritas, & *Romani* ſtilo eloquij, & auctoritate, jam per quadringentos & eò ampliùs annos, ab ipſa Eccleſia inconcuſsè poſſeſſa declaratur. Quibus ille perſpectis atque perpenſis, teſtatus etiam ipſe eſt, Eccleſiam *Cantuarienſem* graue nimis & immoderatum præjudicium eſſe perpeſſam, & quatenùs hoc velociùs corrigeretur, ſe modis omnibus, opem adhibiturum pollicitus eſt. Poſt hæc *Angliam* egreditur, proſpero curſu procelloſum mare euectus.

* l. nullo modo.

His ita variantibus, ſuprà deſignatus Epiſcopus *Scotiæ*, *Cantuariæ* continuè degebat, ſicut olim priuſquam in Pontificatum electus eſſet, facere ſolebat. Conuentum Monachorum non facile deſerens, ſed more aliorum ſeſe in omnibus habens. Tranſijt in iſtis annus integer & ſemis. Venientes intereà *Cantuariam* diuerſi Epiſcopi, Abbates, & quique Nobiles, qui hominem ex cohabitatione Patris ANSELMI quondam notum habebant, de negotio illius percunctabantur. Et ordinem rei edocti, eum Eccleſiam quam canonicè electus regendam ſuſceperat, nulla ratione juxta ſcita Canonum indemnatum dimittere poſſe concordi ſententia aſſeruerunt, licet conſecratus non fuerit, electionem videlicet quodammodò Conſecrationi præſtare conteſtantes. Vſus igitur illorum & quorundam aliorum, & quorundam aliorum conſilio, necne beati Patris ſui ANSELMI, cujus beata conuerſatio eum in multis olim informauerat,

exemplo

exemplo prouocatus, qui olim ab *Anglia* æquè, vt ipſe à *Scotia*, pro ſimili cauſa, pari ordine pulſus fuerat, ſicut longè ſuperius habita mentio eſt, Regi *Scotorum* Epiſtolam, quam ecce ſubſcribimus, ſcriptam direxit. HENRICVS I. Rex.

ALEXANDRO *Illuſtri Regi* Scotorum, EDMERVS *quondam Electus Epiſcopus* Scotiæ *ſalutem & ſeruitium. Pro benigna voluntate, quam ſe erga me, veſtra Excellentia olim habuiſſe monſtrare dignata eſt, gratias, quas poſſum, vobis exſoluo. Et quidem benignitatis veſtræ non meritorum meorum fuiſſe non neſcio, quod prætermiſſis innumeris, quos & vitæ probitas, & ſapientiæ atque prudentiæ illuſtrabat auctoritas, me in Epiſcopatum elegiſtis, & Regno veſtro, in ijs, quæ Dei ſunt, præeſſe voluiſtis. Reddat vobis omnipotens Deus, pro tam bona voluntate illud præmium, quod bona voluntas meretur apud eum. Et hoc vtique orat quotidie, & deſiderat anima mea. Quod autem res alium, quàm propoſiti communis tenor extiterit, euentum ſortita eſt, Dei diſpoſitioni, quam penetrare vel ſubterfugere nemo poteſt, aſcribendum fore non dubito. Quid tamen ex diſceſſu meo à Pontificatu didicerim, ſi facultas mihi daretur ſecretiùs vobis loquendi, ſanctæ fidei veſtræ notificarem. Licet enim corpore à vobis diſceſſerim, noueritis tamen pro certo, quòd fidem, quam vobis debeo (Deo iuuante) non violabo. Vnde veſtrum & Regni honorem, in quibuſcunque potero, ſi non ſpreueritis, fideliter quæram, ipſo teſte, qui conſcientiæ meæ ſolus & verus inſpector eſt. Nec hæc dico, quod multum deſiderem in Regno veſtro epiſcopari, ſed tamen mallem dignitatem terræ veſtræ augeri, quàm minorari. Præterea nouerit beatitudo veſtra quòd omnes qui audiunt qualiter electus, ſuſceptus, & Pontificatu ſaiſitus, & loco Pontificis ſubſtitutus ſui, vnà ſententià aſſerunt, nec me iuſte potuiſſe Epiſcopatum dimittere, nec alium (me viuente) iuxta legem Domini ſubſtitui poſſe. Nec enim vir vxorem ſuam, aut vxor virum, vt alij nubat, dimittere regaliter poteſt. Sed fortaſſe dicitis,* Tu dimiſiſti, *Dimiſi quidem, ſed (quod, cum pace veſtra, dicatur) illata vi, cui contraire nequiui. Cum enim perpes diſcordia, & interminabiles inimicitiæ mihi, ex veſtra parte per eos (quos vobis familiares eſſe ſciebam) intenderentur, niſi Epiſcopatui funditùs cederem, & his, veſter habitus circa me, & diſſaiſitio, qua me his rebus, ad Pontificatum pertinentibus, ſine lege & iudicio ſpoliaſtis, atteſtarentur, neceſſariò dimiſi quod ablatum retinere non potui. Sed de iſtis, epiſtolari breuitate, diſquiri commodè non valet. Quamobrem, omiſſis iſtis, breuiter ſuggero, quia, ſi in pace veſtra permittitis, & opem (vt veſtram Regalem ſublimitatem decet) ferre volueritis, vt ad Vos honorificè redeam, ad explendum apud Vos ſeruitium Dei & veſtrum, ſecundum voluntatem Dei conabor iter aggredi, & in omnibus voluntati veſtræ parere, niſi (quod abſit) videatur voluntati Dei reſiſtere. Quod ſi amplecti minime vultis, vltra non poſſum. Deo cauſam Eccleſiæ ſuæ committo. ipſe videat, ipſe diſpenſet, ipſe, quod quiſque meretur, in hoc ſuo negotio cuique reddat. Ego liberam (vt æſtimo) animam meam; ego, vti debui, coram eo expoſui cauſam meam, paratus in omnibus ſequi voluntatem ſuam. Ne tamen putetis me in aliquo velle quicquam derogare libertati vel dignitati Regni* Scotorum, *ſecurum Vos eſſe volo,*

HENRICUS I. Rex.

quia, quod à me petiſtis, & ego tunc quidem adquieſcere nolui (æſtimans aliud quàm, ſecundum quod poſtmodum didici, æſtimare debebam) de Rege ſcilicet Anglorum, *de Pontifice* Cantuariorum, *& de benedictione Sacerdotali, ſi hucuſque perſiſtitis in ſententia veſtra, me amplius contradictorem non habetis, nec illa, me à ſeruitio Dei & amore veſtro (quin, quod volueritis faciam) vllo modo diuellent; tantummodo alia quæ Pontificis Sancti* ANDREÆ *juri competunt, mihi liceat cum veſtra bona voluntate adminiſtrare. Hæc olim vobis inſinuaſſem, ſed quia rumor quaque diſcurrebat, vos in* Angliam *(poſtpoſita omni ambiguitate) tunc vel tunc, aut certè tunc venturum, ſcribere diſtuli, quod magis optabam ſecreto vobis affatu declarare. Siue igitur iſta ſuſcipiatis, ſiue altiori conſilio poſtponatis, ego, quod mea refert, pura & ſimplici conſcientia feci; ipſo cuncta inſpiciente & examinante, qui nouit quid cuique rediturus, æquo moderamine, ſit. Quoniam ergo in manu eius ſunt etiam corda omnium Regum, intimo corde rogo, vt ipſe cor veſtrum, & actus veſtros, ad ſe, ſua gratia, dirigat, quatenus & Eccleſia ſua, quæ in Regno veſtro peregrinatur, veſtra ope in ſancta conuerſatione, de die in diem, proficiat, & animæ veſtræ, poſt hanc vitam, beatitudinis æternæ merces, exinde proueniat. Amen. Quid, de iſtis, Excellentiæ veſtræ placeat, benignè quæſo mihi fideli veſtro literis ſuis notificare dignetur. Vale.*

Miſit etiam, ipſis diebus, RADVLFVS Archiepiſcopus & Fratres Eccleſiæ *Cantuarienſis*, Epiſtolam ipſi Regi, hæc, inter alia, continentem.

ALEXANDRO *Illuſtri Regi* Scotorum, RADVLFVS Cantuarienſis *Eccleſiæ Miniſter, & Fratrum Conuentus, Domino Chriſto in ea deſeruiens, per illum in terra regnare, cui famulatur omnis militia cæleſtis. Nouit Prudentia veſtra, (chariſſime Domine) quanto tempore, Sedes Epiſcopalis, quæ in Patria veſtra, præcipua habetur, ſuo caruerit Paſtore, quæ proculdubiò quantò fuerit ſuo deſtituta vigore, tantò deterius Subditorum ruina inde proueniet. Vnde hortamur Strenuitatem veſtram, quam Diuina propitiatio inter alios Reges ita abſque notabili reprehenſione hucuſque honorauit, vt ab omnibus laudabilis habeatur, quatenùs tanto Religionis detrimento finem dantes, Paſtorem quem Vos canonicè elegiſtis, & Nos legaliter ad Vos miſimus, ad Sedem ſuam, ex bona voluntate veſtra, reuocetis. Et cum nec in vobis, nec in ipſo culpa pateat, quare hoc dignè fieri non debeat, ex Patrum auctoritate, non intelligimus qualiter, iſto viuente, alium, memorata Eccleſia veſtra poſſit ſortiri Epiſcopum; quia Sponſa Dei, (ſuo ſuperſtite) ne fiat adultera, niſi legalem omnem contemnit Maritum. Quapropter quomodocunque hactenus, hoc dilatum fuerit, virum, ſicut ſperamus, Vobis vtilem, & in Lege Dei à pueritia nobiliter inſtructum, in primum Dilectionis veſtræ gradum, & in Officium ſibi iniunctum, pro veſtra gloria reuocate. Deus pacis & dilectionis, à quo omne bonum conſilium procedit, ſit ſemper Vobiſcum. Quid Vobis videatur, de ijs quæ Vobis mandamus, nobis precamur reſcribi facite. Valeat Dilectio veſtra, cum Domina Regina*

gina Vxore veſtra, & cum omnibus, qui ea quæ juſta ſunt, volunt, & Vos diligunt, Glorioſe Domine, & honorandæ Sanctæ Matris Eccleſiæ Fili. Amen.

Eodem Anno, qui fuit Annus ab Incarnatione Domini, milleſimus centeſimus viceſimus ſecundus, &, ex quo ab Epiſcopatu *Roffenſi*, in Patriarchatum *Cantuarienſem* tranſlatus eſt Annus nonus, defunctus eſt *Cantuariæ*, in Metropoli Sede, RADVLPHVS Archiepiſcopus XIII. Kl. *Novembris*, præſentibus Filijs ſuis; Glorioſo ſcilicet agmine Monachorum ejuſdem loci, & tertio die abhinc, in medio Aulæ majoris Eccleſiæ decenter ſepultus.

Explicit Liber Sextus.

Ioannis Seldeni,
AD EADMERVM
& Notæ & Spicilegium.

Pag. 2. lin. 9.

QVI NON PRIMÒ FVERIT HOMO REGIS ET DE MANV ILLIVS EPISCOPATVS VEL ABBATIÆ INVESTITVRAM.] Obtinebat æuo illo ſuperiore mos ſolennis, atque ante *Normannorum* etiam aduentum hîc vſitatiſſimus, vt majorum gentium Antiſtites ſacri, Epiſcopi nimirùm & Cœnobiarchæ (qui ſaltem in clientela Regia) à ſacris Eccleſiarum corporibus electi, quin ſæpiùs etiam, ſpretis omninò corporum ſacrorum ſuffragijs, in Aulâ deſignati, Annuli & Baculi Paſtoralis ſiue Pedi traditione, in Dignitatis poſſeſſionem à Regibus noſtris, jure auito nixis, mitterentur. In *Glaſtonienſis* Cœnobij priuilegijs, apud *G. Malmesburienſem* de geſtis Regum lib. 2. cap 8. Rex EDGARVS *Monachis Electionem ſui Abbatis perpetuò manere cenſet, ſibi verò ſuiſq; hæredibus, tribuendi fratri electo Paſtoralem Baculum, poteſtatem retinuit.* Atqui idem autor alibi *Electionem Præſulum & Abbatum tempore* Anglorum *penes Clericos & Monachos fuiſſe ſcribit*, vti videre eſt in libro ejus 3. de geſtis Pontificum, vbi de *Edmundo* Epiſcopo *Lindisfarnenſi* agit. Verùm citerioribus æui *Saxonici* annis, ſiue Regum tantummodò gratiâ ſiue Aulicarum partium ſtudijs, ſacri hujuſmodi honores delati, &, neglecto prorſus ſuffragiorum jure, eodem ritu donati. De ea re luculentiſſimum perhibet teſtimonium *Ingulphus* Abbas *Crowlandenſis*, qui GVILIELMO I. coætaneus. *A multis*, inquit, *annis retroactis, nulla electio Prælatorum erat merè libera & Canonica. Sed Omnes Dignitates tam Epiſcoporum quam Abbatum per Annulum & Baculum Regis Curia pro ſua complacentia conferebat.* Egregium porro ritus hujuſce adijcit exemplum de WVLGATO Cœnobiarcha *Wegelandenſi* in *Crowlandenſem* ita creato ab EDWARDO *Confeſſore*; vnde liquet etiam ſolenne fuiſſe, demortuo Antiſtite, Baculum illud Paſtorale (puto & Annulum) à deſtinato ad hanc rem Sacri corporis nuncio, Regi, qui ſuo arbitratu ſurrogandum Antiſtitem eo inſigniret, exhiberi. GERVASIVS etiam *Dorobernenſis* in declamatione ſeu, vt vocat ipſe, *imaginatione* Ms. contra ROBERTVM Abbatem S. *Auguſtini Cantuarienſis*; LANFRANCVS, inquit, *petiuit Regem* (GVILIELMVM nempè I) *vt ſibi donationem Abbatiæ* (S. AVGVSTINI ſcilicet) *concederet ſicut omnes Prædeceſſores ſuos conſtat habuiſſe. Reſpondit Rex & dixit ſe velle omnes Baculos Paſtorales* Angliæ *in manu tenere.* Annales item *Lichfeldenſis* Eccleſiæ Mss. *Vſq; ad illa tempora* (de HENRICI I. æuo verba fiunt) *Reges conferebant omnes Epiſcopatus in* Anglia *per inueſtituram Annuli & Baculi.* compluria ejuſmodi paſſim occurrunt. Quàm controuerſioſa res eſſet, fuſiùs patet ex autore hoc noſtro atque alijs qui ejuſdem ſæculi res narrant. Cæterum vtcunq; hujuſmodi juri renuntiatum fuerit ab HENRICO I. (ita enim ſcribunt) in aliquo tamen vſu diù poſtea duràſſe videtur. Quod elicere fas eſt ex IOANNIS Regis diplomate quo Baculi Paſtoralis, in Cœnobiarcha *Nutelcienſi* deſignando, tradendi jus GVILIELMO MARESCALLO *Pembrochiæ* Comiti tranſtulit. Idem, ni fallor, conceſſit quod jus Patronatus Cœnobij Iuriſconſulti poſtea nominabant. verùm ecce ipſa diplomatis verba

ba deſcripta ex tabulis Regijs, quas Cartas vocant, anni 2. *Ioannis Regis membran.* 26. *num.* 118.

IOHANNES *Dei gratia &c. Sciatis nos propter amorem quem erga dilectum & fidelem noſtrum* WILLIELMVM MARESCALLVM *Comitem* Penbroc *habuimus, & propter bonum & fidelem ſeruitium quod ipſe nobis fecit, dediſſe & conceßiſſe & hac Carta noſtra confirmaſſe ei & hæredibus ſuis donationem Baculi Paſtoralis Abbatiæ de* Nutelega *quæ eſt in feodo ſuo, habendam & tenendam imperpetuum cum omnibus rebus & libertatibus & liberis conſuetudinibus ad donationem Baculi Paſtoralis pertinentibus. Quare volumus & firmiter præcipimus quòd prædictus* WILLIELMVS MARESCALLVS, *& hæredes ſui poſt eum, habeant & teneant de Nobis & hæredibus noſtris prædictam donationem Baculi Paſtoralis benè, & in pace, liberè, integrè, plenariè, & honorificè; cum omnibus libertatibus, & liberis conſuetudinibus ſuis. Teſtibus* R. *Com.* Mellent. *&* R. *Com.* Ceſtr. R. *Com.* Leic. *Dat. per manum S.* Wellen. *Archidiac. apud* Regulam 16. *die Auguſti, Anno Regni noſtri ſecundo.*

Neq; apud *Anglos* viguit duntaxàt hic mos. Frequens idem ipſe reperitur tum in Imperio *Romano*, tum in *Galliarum* regno, alibi; qua de re, præter *Othonem Friſingenſem*, *Sigebertum* atq; alios quamplurimos Hiſtoricos veteres, eos maximè qui res HENRICI Imperatoris IV. & ejuſdem nominis I. Regis *Anglorum* conſcripſere, conſulendi inprimis ſunt *Sigonius* de Regno *Italiæ* lib. 4. 9. 10. & 11. *Baronius* tom. 11. Ann. M. LXXVII. & poſteà ſæpius, *Cherubinus* de *Nurſia* in *Bullarij* tom. 1. pag. 16. & 17. *Binius* Concil. tom. 3. part. 2. in VRBANO, CALIXTO & PASCHALI ſecundis, *Renatus Choppinus* de *Domanio Franciæ* lib. 2. tit. 1. §. 6. & ſeqq. & *de Sacra Politia* lib. 1. tit. 7. §. 22. & 23. cum eis quæ obiter de hac re leguntur apud *Iuonem Carnotenſem* in Epiſtolis, *Goffridum Vindocinenſem* in Opuſculis & Epiſtolis, atque in *Cujacio* ad lib. 2. de Feudis tit. 3. qui, *Epiſcopatus*, inquit, *imò & omnia Feuda antiquo more* Gallico *per Annulum & Virgam, quod dicebatur* par Rain & par Baſton, *conferbantur.* Rain *pro Annulo, vt hodiè Germanis* Reing. Quod etiam planè *Anglicanum* eſt Ring. Adde, ſi placet, *Gratian.* Diſt. 63. c. 22. *Hadrianus.* & plura de hoc jure adnotata habes in Sereniſſimi Regis parænesi ad Principes Chriſtianos. Id ipſum, quantum ſaltem ad Pedi traditionem ſpectat, dicendum de Imperio Orientis; quod luculentèr oſtendunt & *Georgius Phranzes* in Chronici *Conſtantinopolitani* lib. 3. cap. 19. & *Malaxus Peloponeſius* in hiſtoria Patriarcharum. Cum enim, electo in Patriarcham GENNADIO SCHOLARIO, MVHAMEDES II. Turcarum Imperator ſuper ritus in creando Patriarcha adhiberi ſolitos, Sacros Vrbis ordines rogitabat, reſponſum eſt, ἔδιδε τοῦ ὁ Βασιλεὺς (ità ſe habent barbara recentioris Græciæ vocabula) μὲ τὸ χέρι τοῦ τὸ δικανίκιν, καὶ ἔτζι ἔλαβεν ὁ Σουλτᾶνος μὲ τὸ χέρι τοῦ τὸ δικανίκι, καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τὸ χέρι τοῦ Πατριάρχου, hoc eſt, *Dare ſolebat Imperator in Patriarchæ manus Scipionem ſeu Pedum* (quod Δικανίκιν heic & interdum Πατριαρχικὸν δικανίκιον vocatur) *atq; ita accepit manu ſua Imperator Pedum, & in Patriarchæ manum tradidit.* Sed videſis eundem *Malaxum* in HIEREMIA Patriarcha. Ad vetuſtius illud apud majores noſtros *Inueſtiturarum*, vt vocabant, jus ſpectat id quod habetur in EDWARDI Regis III. literis, ad *Romanum* Pontificem & purpuratorum collegium datis, quibus juri ſibi à majoribus tranſmiſſo aduerſari meritò aſſerebat quòd Epiſcopum aliquem in *Anglia* electum *Romanus* Pontifex ſacris ſolennibus in Dignitate prius, etiam tunc temporis, firmaret, quàm regius accederet electioni aſſenſus. Nam *Progenitores*, inquit, *noſtri qui dudum fundarunt*

fundarunt & dotarunt Eccleſiam , ſingulas Cathedrales Eccleſias regni noſtri vacantes olim liberè contulerunt Regio jure ſuo (quod ipſum eſt vetuſtum Inueſtituræ Ius) *ſed poſtmodùm, ad ſupplicationem Cleri ac reuerentiam & rogatum ſummi Pontificis qui tunc vniuerſali præſidebat Eccleſiæ, conceſſit Dominus Rex* Angliæ *qui tunc erat Capitulis Eccleſiarum Cathedralium quod cedente vel decedente loci Pontifice*, Sacrorum corporum votis alius eſſet deſignandus qui tamen neceſſariò ſolennem Regis aſſenſum , tametſi non Inueſtituræ Formulam quam diximus, expectaret. Extant literæ illæ in Tabulis *Romanis anni* 9. *&* 10. *Ed*. 3. *n*. 3. *&* 4. Deceſſorem autem , quem intelligit, puto, heic Edwardvs , eſt Ioannes Rex, de quo vide , ſi placet , *Matthæum Pariſ*. pag. 342. edit. *Londinenſis*. Recentiora quæ hanc rem attinent conſultò prætermittimus.

Ibidem lin. 11.

Exceptis Dvobvs Episcopis, *ERNESTO* Videlicet Atqve *GVNDVLPHO*.] Nam Antiſtitum *Roffenſium* ſubrogandorum jus erat olim penes Archiepiſcopos *Cantuarienſes* , quod ſingulare priuilegium (jure enim communi, Epiſcopatuum Patronus, apud nos, duntaxàt Rex ſemper habitus eſt) paſſim occurrit in vetuſtis *Cantuarienſis* Eccleſiæ tabulis. & videſis *Ioſcelinum* Antiq. Eccleſiæ *Brittannicæ* in vita *Chicheleij*, & Cart. 16. Reg. *Iohan*. membr. 6. & Dorſ. 5. in Archiuo Regio. & *Bracton. lib*. 5. *de exceptionibus cap*. 4. §. 8. In Codice item Cœnobij *Dunſtaplenſis* Ms. legimus ; *Anno* M.C.LXXXII. *Walterus* Roffenſis *Epiſcopus obijt, cui* Gualeranus *Archidiaconus ſubſtituitur, qui per textum Euangelij de manu Archiepiſcopi* (Richardi nimirùm , qui ſub Henrici II. Rege præfuit) *ſpiritualem cauſam Epiſcopatus ; per Annulum autem , Regalium poſſeſſionem accepit. Landauenſis* item Eccleſiæ Patronus olim Comes erat *Gloceſtriæ* , quod occurrit in Cod. vet. Ms. in Archiuo Fiſcali, Diplomatum ſcilicet Pontificiorum , pag. 106. atque alibi non ſemel. *Sodorenſis* etiam Epiſcopij in *Mannia* , Patronus habetur hodie *Derbienſis* Comes, vtpote, jure auito, Inſulæ Dominus.

Ibidem lin. 16.

Deo Sacrisqve Canonibvs Contrarivm.] Veteres quos hîc intelligit Canones ſunt, puto , Canon. 31. ex ijs qui Apoſtolis tribuuntur, & Oecumenicæ Septimæ Synodi, quæ *Nicææ* habita eſt, Canon. 3. præter alios ſuperioris æui apud *Gratianum* repertos Diſt. 63. Concilij *Romani* ſub *Gregorio* VII. Canonem 5. Synodi *Antiochenæ* Canonem 23. cum Cauſæ 16. quæſt. 7. c. 16. Alij ſunt recentiores de quibus mox obitèr. At vero vtcunque Canonibus priſcis adeo cautum fuerit , ne Principes Epiſcopos aut inſtituerent aut deſignarent , aut deſignatos ſeu electos in dignitatis poſſeſſionem mitterent ; in vtroque tamen Imperio, tum Occidentis tum Orientis , Cæſarem jus, vti *Anglorum* , *Gallorum* item , aliorumq; regnorum , ſiue ſanctiones ſiue mores aduerſabantur ; & Antiſtites ſacri à Regibus inſtituti occurrunt frequentiſſimi. De Occidente atque alijs Regnis , ſatis id notum eſt , ex ijs locis quæ ſupra adnotantur de Inveſtiturarum ritu. Et de Oriente, *Theodorus Balſamon* Patriarcha *Antiochenus* , juris Peritiſſimus , ad Synodi *Carthaginienſis* Canon. 16. Ὁ Βασιλεὺς, inquit, ἐπ' ἀδείας ἔχει Ἐπισκοπὴν εἰς Μητρόπολιν ἄγειν καὶ ἀποξενοῦν ἐκ τῆς οἰκείας Μητροπόλεως, ὡσαύτως ἐνορίας Ἀρχιερέων διαιρεῖν, καὶ ἐκ νέου Ἐπισκόπους καὶ Μητροπολίτας καθιστᾶν, id eſt, *Imperatori competit jus, Epiſcopatum in Metropolim mutare , & à propria Metropoli alienare, quin & Diœceſes Pontificum diſterminare, atq; de nouo Epiſcopos & Metropolitas conſtituere.* Eundem item *Theodorum* videſis ad Can. 4. Concilij *Chalcedonenſis*.

Pag. 4. *lin*. 2.

Wentanvs Episcopvs.] *Wintonienſis* nempè. *Wintonia* enim *Ptolemæo* & *Antonino*, *Venta* dicitur *Belgarum*, hodieq; Caer-guent

Cam-

Cambro-Britannis; vndè *Ventanus* & *Wentanus* ſæpiùs apud vetuſtiores Monachos; & deprauatè pro eodem *Wenlanus* in Codicibus impreſſis *Guil. Malmeſburienſis* de Geſt. Pontificum lib. 1. pag. 117. b. Edit. *Londin.*

Ibidem lin. 21.

QVÆ VSQVE IN QVADRAGINTA OCTO TEMPORE REGIS *EDGARI* NOVA SVRREXERANT.] Eximius enim Cœnobiorum & inſtaurator & auctor EDGARVS Rex, atq; ad DVNSTANI hortatum formatus, eorum, qui vitæ ſolitariæ nomina dederant, amantiſſimus erat, Preſbyterorum ſiue Clericorum aliorum cœtibus nimiùm infenſus. Conſultò prætermittens quicquid apud editos hiſtoricos de ea re legitur, haut intempeſtiuè hic adnoto Inſtitutiones ab eodem Rege promulgatas quæ Monaſticæ per totam *Angliam* Reipublicæ tunc temporis reparatæ ſiue ſodalibus, vtriuſque ſexus, *Benedictinis*, viuendi normam præbebant. Atq; earum ſanè etiámnum extat exemplar vetuſtiſſimum tum *Saxonicè* tum *Latinè* characteribus perpulcris exaratum, quod fideliter exſcriptum, vtroq; etiam idiomate, exhibere hic viſum eſt; neq; aliâ formâ quàm in ipſo exemplari reperitur, vbi verbum verbo redditur, atq; ita, puto, vt non tàm propriam idiomatis *Saxonici* ſyntaxin & ordinem quàm ſingulorum vocabulorum ſignificationem indicaret.

PROHEMIVM REGVLARIS CONCORDIÆ ANGLICÆ NATIONIS MONACHORVM SANCTIMONIALIVMQVE ORDITVR.

Se ƿuldorfulla ƿitodlice: Criſtes gefultumigendre gyfe. En-
Glorioſus etenim EADGAR *Chriſti opitulante gratia,* An-
gliſcra ⁊ oþra þeoda ƿiðinnan embhƿyrft Brittiſces Iglandes ƿuni-
glorum *cæterorumq; gentium intra ambitum* Britanniæ *Inſulæ degen-*
gendra Cing æþelboren. fram ongimendre his cyldhades ylde þeahþe ſƿaſƿa
tium Rex egregius, ab ineunte ſuæ pueritiæ ætate licet, vti
ſeo geƿunaþ ylde myſlicum bruce ðeaƿum. ⁊ ſƿa þeah geſyhþe midgod-
ipſa ſolet ætas, diuerſis vteretur moribus, attamen reſpectu diui-
cundre æthrinen. Abbude ſumon geornfullum mynegiendum ⁊ Cynelicne
no attactus, Abbate quodam aſſiduo monente ac Regiam
rihtes geleafan ƿeg geſƿutelígendum. ongann mærlice God ondrædan.
Catholicæ fidei viam demonſtrante, cæpit magnopere Deũ timere,
lufian ⁊ ƿurþian; Scinendum litlum *vel* ætƿega geleafan ſpearcan. ydel-
diligere ac venerari. Radiante paulatim fidei ſcintilla, ne o-
nyſſe mid ſlæƿðe adilgud acƿune. Mid hƿilcum haligra ƿorca
tioſitatis torpore exploſa deliteſceret, Quibus ſanctorum operum
gearnungum on hatne fullfremednyſſe ƿylm beon onælet he mihte.
meritis in feruidum perfectionis ardorem accendi valeret,
geornfullice aſmeagian carfull he ongann; Afundenum geƿiſlice. þæt
ſtudioſe percunctari ſollicitus cæpit. Comperto etenim, quod
þa halgan Minſtru on miſlicum hys cynerices ſtoƿum. toƿorene ⁊
ſacra Cœnobia, diuerſis ſui regiminis locis, diruta ac
forƿordan Drihtnes ure Hælendes. Criſtes þeoƿdom forlætene gymeleaſ-
pene Domini noſtri Iheſu Chriſti ſeruitio deſtituta neglegen-

lice ætteredon. Drihtnes onbryrd mid ᵹyfe. mid micelre modes bliſ-
ter tabeſcerent, Domini compunctus gratia, cum magna animi ala-
re eſtende æᵹhƿara ſtoƿa ᵹeƿyrenlice ᵹeedſtaluðe. ⁊ utadræf-
critate feſtinando vbicunq; locorum decentiſſime reſtaurauit, eiectiſ-
dum ᵹymeleaſra Preoſta ƿylþum, na þ an Munecas. ac eac My-
que negligentium Clericorum ſpurcitijs, nõ ſolum Monachos, verum San-
necyna eac. fæderum ⁊ modrum ᵹeſettum. to Godes þeoƿdome
ctimoniales etiam, Patribus Matribuſq; conſtitutis, ad Dei famulatum
æᵹhƿar ᵹeond ſƿa mycele hys rices rymþe eſtfullice he ᵹeſette,
vbique per tantam ſui regni amplitudinem deuotiſſimè conſtituit,
⁊ mid godum eallum ᵹegodiendum bliþe he ᵹeƿeleᵹude. Cynelicre
boniſque omnibus locupletans gratulabundus ditauit. Regali
ƿitudlice ᵹebroccen þenunᵹe, ſƿaſƿa Hyrda Hyrde earfull fram reaflum
vtique functus officio, veluti Paſtorum Paſtor ſollicitus à rabidis*
ortryƿra ᵹeaᵹlum. ſƿilce ᵹymendum ƿulfa ᵹomum vel hracũ. þa ſceap.
perfidorum rictibus, vti hiantibus Luporũ faucibus, Oues
þe Drihtnes forᵹifendre ᵹyfe. ᵹeornfull he ᵹegaderude beƿeriᵹen-
quas, Domini largiente gratia, ſtudioſus collegerit munien-
de he ᵹeneruðe; ⁊ hys ᵹemæccean mynecyna mynſtr-
do eripuit; conjugiq; ſuæ ALFRITHÆ *ſanctimonialium man-*
cluſan ſƿa uneargſes mid ᵹeƿunan Hyrdes heo beƿeruðe. ſƿiþƿærelice he be-
dras vt impauidi more Cuſtodis defenderet, cautiſſimè præce-
bead. þ ƿitudlice ƿærmann ƿærmann ƿifmann ƿifmannum buton ænigre
pit; vt videlicet Mas Maribus Fœmina Fœminis ſine vllo
ƿenan tƿynunᵹe ᵹeheolpe. Regulicre ƿitudlice Hæliᵹes fæder
ſuſpicionis ſcrupulo ſubueniret. Regulari itaque Sancti Patris BENEDICTI
rihtinᵹe ƿurþlice onfanᵹenre. ᵹe Abbudas ſƿiþe maneᵹa ᵹe eac Abbu-
normâ honeſtiſſimè ſuſceptâ, tam Abbates perplurimi quàm Abba-
diſſan. mid him underþeoddum ᵹebroþra ⁊ ſyſtra ᵹeferſcypum. halᵹe-
tiſſæ, cum ſibi ſubiectis Fratrum Sororumq; collegijs, ſancto-
ra fylian fotſƿaþu mid anum ᵹeleafan. na ſƿa þeah mid anum þeaƿes
rum ſequi veſtigia vna fide, non tamen vno conſuetudinis
ᵹeƿunan. toᵹeflices mid mycelre hyᵹdan ᵹeblyſſunᵹe. Mid þilcum ƿi-
*vſu, certatim cum magna *ſtuduerit hilaritate. Tali i-*
tudlice ⁊ þus mycelum biᵹendᵹe þæs forſæda Cyneᵹ mærlice ᵹeᵹladude.
gitur ac tanto ſtudio præfatus Rex magnopere delectatus,
diᵹlu ᵹehƿilce mid ᵹeornfulre care ſmeaᵹende. ſynoþlice ᵹemot æt
arcbana quæque diligenti cura examinans, Synodale Concilium
ƿintan ceaſtre beon ᵹedemde. ⁊ þar ƿord myneᵹyendlice ⁊ ᵹeſibſume
Wintoniæ *fieri decreuit, illucq; verba exortatoria ac pacifica*
on boceſelle hluttorlice aƿritene ſƿiþe eadmod he aſende. ⁊ ealle Criſtes
pitacio luculentiſſime caraxata humillimus deſtinauit, cunctoſq; Chriſti
on bryrd mid ᵹife. hemyneᵹude. þæt hi efenƿære midᵹelicum þeaƿas
compunctus gratia, monuit, vt concordes æquali conſuetudinis

ᵹeƿunan.

* *Citatur hic locus (atque ex ipſo exemplari quo nos uſi ſumus) à V.C.* Iſaaco Caſaubono *in Epiſtola Dedicatoria exercitationibus* Baronianis *præfixâ.*

* *l. ſtuduerint.*

geƿunan. haligas ⁊ acor geefenlæcende fæderas. regullice beboda mid fæstum
vſu, ſanctos probatoſq́; imitando, Patres, regularia præcepta … tenaci
geþances ancran gehealdende nate hƿan twyiccende ungeþwæruðon. þ hi na un-
mentis anchora ſeruantes nullo modo diſſentiendo diſcordarent; ne im-
gelic ⁊ mislic anes regules ⁊ anes Eþeles geƿuna byſmorlice tale hali-
par ac varius vnius regulæ ac vnius Patriæ vſus probroſe vituperiũ ſan-
gre drohtnunga ongebrohte; Þyſes heah yldestan Cynges mid ſmeagende
ctæ conuerſationi irrogaret. Huius præcellentiſſimi Regis … ſagaci
myneᵹunge gaſtlice onbryrde na þ an Biſceopes. ac eac ſƿilce Abbudas
monitu ſpiritualiter cõpuncti non tantũ Epiſcopi, verũ etiam Abbates
⁊ Abbudiſſan þæt ſƿilcne ⁊ ſƿa micelne hige earnudon habban Lareoƿ.
& Abbatiſſæ quod talem & tantum meruerunt habere Doctorẽ,
upaſtrehtum to roderum handum oſmæte heah ſittendum þancas. ƿill fæ-
erectis ad æthera palmis, immẽſas celſi throno grates, voti cõ-
stenes geſeeccean hyna yldon. ƿitud ſona hys hæsum mid ealre modes
potes referre non diſtulerũt. Nam ilico eius imperijs toto mentis
ſmeaunge bliþelice hyrſumgende. ⁊ haliges ealdres uses … … la-
conamine alacriter obtẽperantes, ſanctiq; Patroni noſtri Gregorii docymẽ-
ra mid þam þæne Eadgari … mynian he hygde þ na þ an Roma-
ta quibus Beatum Avgvstinvm monere ſtuduit, vt nõ ſolũ Roma-
niſcra ic eac ſƿilc franciſcra ƿyrþlice Cyrecena geƿunan. nirre Engla
næ verum etiam Galliarum honeſtos Eccleſiarũ vſus; rudi Anglorũ
Cyrcean. geƿlitegendo he geſette. ƿyrþigende. togeclipedũ. Floriſcũ Mo-
Eccleſia, decorando conſtitueret, recolentes, accitis Florenſis
necum þæs Eadigan ⁊ eac þæs healican mynyſtres þæt brymum
Beati Benedicti necnõ præcipui Cœnobij quod celebri
ys genemned naman. Munecum. æghƿylce of ƿurðum hyra þeaƿum
Gent *nuncupatur vocabulo, Monachis, quæq; ex dignis eorum morib⁹*
ƿurþfulle gegaderiende. ſƿa ſƿa beon Hunigcamb teares mid miſlicum felda
honeſta colligente, vti apes fauum nectaris diuerſis pratorũ
bloſmum on anre hyfe. ſƿa þas þeaƿa geƿunan to lyfes ƿyrdnysse
floribus in vno aluearia, ita has morum cõſuetudines ad vitæ honeſtatem
⁊ regulicre gehealtſumnesse ƿeredneſſe þ ſram þam þe ƿæg cynelicne
& regularis obſeruantiæ dulcedinem vt ab his qui viam regiam
beboda Drihtnes buton gilpes leahtre mealclide nu gyt Eadmodlice
mandatorũ Domini abſq; iactantiæ vitio lactei adhuc humiliter
ſtæppað utanydde ſnoſſan æmylnysse buton ceorunge. ælice dren-
*incedunt * depulſo nauſeæ tedio ſine querela, legitime hau-* * depulſo fort. l.
ce beon aburged myd luffendum. ⁊ grædige mid luflicre hi mihton beon
ſtu deguſtari libentiſſimo, ac auidi amabili poſſent im-
geſylled eſtfullneſſe gemetlice. mid mycelum ⁊ ſmeamfullum geſceades to-
pleri deuotione temperate, cum magna ac ſubtili Nationis diſ-
dale. Criſtes middaneardes Hælendes gefultumigendre gyfe. on þysse
cretione, Chriſti Mundi Saluatoris opitulante gratia, hoc
gehƿædon geſetton bec.
*exiguo appoſuerunt * Caticello.*

 * l. codicello.

Þæt na ƿitudlice syndrige gyf hi hyra. ꝥ na geƿyrðe. ƿindele
Ne igitur ſinguli, ſi ſuam, quod abſit, adinuentionem
on hyra ƿiſan þriſtſulle gecuran. þæne mærustan halige hyrſumnyſſe
ſuapte præſumptuoſi eligerent, excellentiſſimum ſanctæ obedientiæ
wæstm. summe ƿyþerƿyrdneſſe ƿritan on unnet beſƿicene earmlice
fructum, alicujus arrogantiæ faſtu inopinate ſeducti, miſerabiliter
forleton. [illegible] oððe neah. ma þænne Munecas oððe Menn
amitterent, ac Sarabaitæ, vel fere, potius quam Monachi aut Homines
ƿæron geðuhte æfliće; behæt Drihtne urum Hælendum Criste anmode
viderentur, legitimum votum Domino noſtro Iheſu Chriſto vnanimes
hy behéton 7 mid ƿedde gastlicum hi geƿæstnudan hi. lyfe geſiðan.
Vouerunt pactoque ſpirituali confirmauerunt ſe, vita comite,
geoce regules underðeodde, ðas ametercudan þeaƿa geƿunan mid geme-
jugo Regulæ deditos, has adnotatas morum conſuetudines com-
nelicre openlice healdan drohtnunge.
muni palam cuſtodire conuerſatione.
Oðer. æghƿilc on diglum gebedhuses stoƿum on sƿa micclum sƿa
Cæterum, vnuſquiſq; ſecretis Oratorij locis, in quantum
Haliges gastes gyfe mildelice ontiht synderlypum geƿitan gode mid
Sancti Spiritus gratia clementer inſtigauerit, peculiaribus, teſte Deo, cum
godra ƿeorca ƿæccean ƿærlice bruce gebedum.
bonorum operum vigilantia conſulte vtatur orationibus.
Þæt to soðan se æþela ðysses eðeles Ærcebisceop, mid fo-
Hoc etenim DVNSTANVS egregius hujus Patriæ Archiepiſcopus, præ-
reƿitigum ðurhblaƿen gaste to getrymmene þæs forsædan Synoðlicre
ſago afflatus ſpiritu, ad corroborandum præfati Synodalis
gegaderunge gemot. gleaƿlice 7 ƿislice to geihte. ꝥ geƿislice.
conuentus conciliabulum, prouide ac ſapienter addidit, vt videlicet,
nænig Muneca oððe ænige heahran hades ƿer oððe neoðeran
Nullus Monachorum vel alicuius altioris gradus vir vel inferioris
dygle Mynecena dyrstig ingan farendra gedyrstlæhte, 7 hƿa ðe
ſecreta ſanctimonialium audax ingredi luſtrando præſumeret, & hi qui
gastlices anƿealdes Ealdorscipe to lare note. na to ƿeoruldlicre
ſpiritualis imperij Prioratum ad diſciplinæ vtilitatem non ad ſæcularis
ricetere mihte ofer hig begað. sƿa hyra sƿare Eadiga minegað
tyrannidem potentatus ſuper eas exercent, ita ſuum, vt Beatus hortatur
digla gemætlice forsceaƿian togang. ꝥ hyra regu-
ISIDORVS, ſecretorum temperate prævideant acceſſum, vt earum regu-
les gehealdsumnesse nates hƿon ongean cƿeþan.
lari obſeruantiæ minime contradicant.
Þæt sylf riht gelyfedrum regulicum geoce underþeoddum to begy-
Id ſolummodo Catholicis regulari jugo, deditis adtenden-
menne ƿe gedemdon. na ꝥ þa þe ongeƿunan fæðra for þane Cynge 7 ƿel-
dum cenſuimus, ne eam quæ vſu Patrum pro Rege ac bene-

dondum

dondum of þæra weldædum. Cristes gifendum. we syndon fedde þingrædene
factoribus quorum beneficijs, Chriſto largiente, paſcimur, interceſſionis
an gebæde gewunlice we singað. mid micelre swiftnysse syngende god swy-
oramine conſuetè canimus, nimia velocitate pſallendo Deum po-
þor to yrsunge unbeſceawodlice. þ na sie. forðelyhan þænne forsceawu-
tiùs ad iracundiam inconſideratè, quod abſit, prouocent quam proui-
dlice to synna forgifnysse unſliðian. Swa witodlice. manegiende fæ-
de ad peccaminum veniam inuitent. Ita igitur, hortante Pa-
der urum eallé tó dælendlice singende hyðryman. þ geþange
tre noſtro BENEDICTO, *omnia diſtinctè Pſallendo modificentur, vt mens*
ure gedwærige stefne ure. 7 þ si gefylled þ Apostolice. Ic singe
noſtra concordet voci noſtræ & impleatur illud Apoſtolicum, Pſallam
on gaste. ic singe 7 on geþance; gyf soþlice for nigre neade ahwæt
ſpiritu, Pſallam & mente. *Si autem pro quilibet neceſſitate quid*
wiþutan gemenne regulices þeawes gewunan to icenne byð. swalange
extra communem regularis conſuetudinis vſum addendum fuerit, tamdiu
hyt sy gedon oð þ se intinga for þam hit is gedon, Cristes gefultumi-
agatur quoadusq; negotium pro qua agitur, Chriſti opitu-
gendre gyfe. sie gebet 7 þ forhogodre wiðerweardnysse swyþan þanc-
lante gratia, melioretur, & vt, contempto arrogantiæ faſtu, gra-
fullust hyrsumnysse si begeten wæstm 7 stæd se regollica, an þam
tiſſimus obedientiæ adquiratur fructus, & gradus ille regularis, in quo
ys geboden þ nanðing na do se Munuc buton þ gemennes Mynestres
præcipitur, vt nihil agat Monachus niſi quod communis Monaſterij
regul oþþe yldrena syn gemindgude bysena. geornlicost si ge healdon;
regula vel maiorum cohortantur exempla, diligentiſſimè cuſtodiatur.
natesþwon leng þriſtlice gewunan si healdan mid dyrstygnesse buton
**nequiquā vlterius præſumptuoſe vſu teneatur temerario niſi*
geþeahte Synoþlicum gecoren 7 betæhte mid gesceade mægena ealra
Concilio Synodali electum traditumq; cum diſcretione virtutum omniū
meder fram eallum byþ rihtgelyfedum; Onforesprecenum witodlice sy-
matre ab vniuerſis fuerit Catholicis. Præfato equidem Sy-
noðlicum gemote þ to understandenne micelum ealle gedemdon þ
nodali conciliabulo hoc adtendendum magnopere cuncti decreuerunt, vt
Æbbuda 7 Æbbudissena cyre mid Cynges geþeahte 7 mid ræde halges
Abbatum & Abbatiſſarum electio cum Regis conſenſu & concilio, Sanctæ
reguler wære gedon mid lare.
Regulæ ageretur documento.

Biſceopa eac cyre. eallswa Æbbuda. lacahwar on sede Biſceoplicum
Epiſcoporum quoq; electio, vti Abbatum, vbicunq; in Sede Epiſcopali
Munecas regullice drohtniað. gyf drihtenes unnendre gyfe. swilcre þeo-
Monachi regulares conuerſantur, ſi, Domini largiente gratia, tanti pro-
ginege þær Munuc beon gemet mæg; Ða sylfum gemete hit si gedon
fectus inibi Monachus repperiri potuerit. Eodem modo agatur,

na

* l. *fortè* nec quidquam; *ſed ita Saxonicè foret*, na ænige þing.

na oþrum ænigum ȝemæte þæne þæneſẏlſan hi ſẏnd ðrohtnunȝe ſƿain
nec alio quolibet modo dum eiuſdem ſunt conuerſationis, à
ænigum ſiȝeðriſt.
quoquam præſumatur.

Gẏf ſoþlice dẏſiȝdome ȝelettendum oððe ſẏnnum ȝeearnedum ſƿilc
Si autem, imperitia impediente, vel peccatis promerētibus, talis
ðe ſƿa miceleſ hadeſ ƿurþſcẏpe ƿẏrþe ſiȝ on þæneſẏlſan ȝeferrædene
qui tanti gradus honore dignus ſit in eadem congregatione
beon ȝemet na mæȝ, of oðrum cuðum Moneca Minſtra mid an-
repperiri non potuerit, ex alio noto Monachorum Monaſterio, con-
rædum Cẏneȝeſ ⁊ ȝebroðra þam beon ȝehalȝod he ſeal ȝeþeahte ſiȝeco-
cordi Regis & fratrum quibus dedicari debet conſilio, eliga-
ren; Se ȝehadud ȝeƿiſlice Biſceop on eallum þæneſẏlſan þeaƿ reȝu-
tur. Qui ordinatus videlicet Epiſcopus in omnibus eundem morem regu-
licne mid Munecum hẏſ þæne ſe Ebbud hẏlt reȝulic mid ȝeornfulre
larem cum Monachis ſuis quem Abbas tenet regularis, diligenti
ȝemene ⁊ ſƿiþuſt mid ormætre ealneȝ buton ȝeſƿicinȝe ȝehealde;
cura & magnopere excellenti iugiter ſine intermiſſione cuſtodiat.
Ne Biſceophadeſ intinȝan reȝuleſ beboda oferſƿiþut oððe oferȝittol
Nec Epiſcopatus occaſione, regulæ præcepta timidus vel obliuioſus
þriſtlice betƿixſende ac ſƿa mẏcelum ſƿa he oferſtihð ⁊ ƿeorce.
temerè intermittat, ſed quantum excellat & opere.

ƿeoruldlicra Ealdorſcẏpe. þ ne to mẏcelre hrẏre hẏnðe ealſƿa
Secularium verò Prioratum ne ad magni ruinam detrimenti, vti
hƿilum ȝelamp. earmlice become mid mẏcelum embeþance ⁊
olim acciderat, miſerabiliter deueniret, magna animaduerſione atq́
mid amanſumunȝe beon onfanȝen Mẏnſtrum on halȝum ƿiſlice for-
anathemate ſuſcipi Cœnobij ſacris ſapienter pro-
beodende. Cinȝeſ huruþinȝa ⁊ Cƿene hlaforðſcẏpe to halȝre ſtop mun-
hibentes, Regis tantummodò & Reginæ Dominium ad ſacri loci muni-
de ⁊ to Cẏriclicre æhte fultum mid ƿillan ſẏmle ȝẏrnan
mem & ad Eccleſiaſticæ poſſeſſionis augmentum, voto ſemper efflagitare
ȝeƿiſcendlicum ealra ſnoterlicuſt hiȝ heton.
optabili prudentiſſime iuſſerunt.

To Cẏnȝeſ ſoðlice neode ⁊ Cƿene fæderaſ Mẏnſtra ⁊ Mod-
Ad Regis verò obſequium & Reginæ Patres Monaſteriorum matreſ-
dra ſƿa aft ſƿamiȝe. to haliȝeſ Mẏnſtreſ ðam hi ofer ſẏnt note
que quotiens expedierit, ad ſacri Cœnobij cui præſunt, vtilitatē,
mid Godeſ ȝe ⁊ reȝuleſ ȝehealtſumneſſe eadmodlice to ȝan.
cum Dei timore & regulæ obſeruantiâ humiliter accedant.

Ricum na forintinȝan to ȝeƿeorðiȝenne ac for Mẏnſ-
Potentibus verò non cauſa conniuandi ſed pro Mona-
treſ note, ⁊ beƿerunȝe ſƿa aft ſƿa hit ſƿemiȝe onȝean ȝanȝende
ſterij vtilitate atq́ defenſione, quotiens expedierit, obuiandi
ƿiðinnan oððe ƿiþutan Mẏnſtre leafe hi habban.
intra infráue Monaſterium licentiam habeant.

ƿiðinnan

Ridende soþlice oððe feþan fer donde. na ydelum spellum hi ge-
Equitando autem vel pedites iter agendo, non otioſis fabulis va-
ænitgan. ac oððe sealmsangum hig þeawian oððe be þing neod behæfum
cent, ſed vel Pſalmodÿs inſeruiant vel de re neceſſaria
on alyfedom tyman hi spræcan.
opportuno tempore loquantur.

Ðisse besceawigende ꝥ tida regollice na ridende ac of horsum lih-
Hoc conſiderantes vt horas Regulares non equitando ſed de Equis deſi-
tende cneowigende. buton dæg freols hit beo. gedafenlice. swa swa hi
liendo genuflectentes, niſi dies feſtiua fuerit, conuenientèr, vt potue-
magon. mid godcundra on bryrnysse. hi gefyllan.
rint, cum diuina compunctione, compleant.

Siþigende soðlice na geonglingas ac geþungene ðæra mynegunge
**Iterantes verò non iuuenculos ſed adultos quorum ammonitione* * L. Itinerantes
hi beon gebeterude. mid him on geferscipe gelædan. Æt ham soðlice wuni-
meliorentur, ſecum in comitatu ducant. Domi verò de-
gende na ꝥ an gebroþru ac eac Æbbudas sam gunge oððe cildru
gentes non ſolùm fratres ſed etiam Abbates adoleſcentes vel puerulos
mid earmum clyppende oððe mid lippum leohtlice cyssende. ac mid
non brachÿs amplexando vel labris leuiter deoſculando, ſed ca-
luffendum modes willan. buton wordum hi wigendum. arwurþlice mid mice-
ritatiuo animi affectu, ſine verbis adulatores, reuerenter cum ma-
lum wærscype lufian. Ne to hyrsumnysse syndrige ænigne hyra.
gna cautela diligant. Nec ad obſequium priuatum quempiam illorũ,
ne huru under gastelices þinges gyrnege ænlyfigne ut lædan geþrist-
nec ſaltem ſub ſpiritualis rei obtentu ſolum deducere præſu-
læcean ac eal swa se regul byt unde hys hyrdes wæccean vel gymene
mant ſed vti Regula præcipit ſub ſui cuſtodis vigilantia
syngallice punige.
*jugiter *maneat.* * L. maneant

Ne se hyrdes mid syndrigum ænigum cilde butan ðriddan se
Nec ipſe Cuſtos cum ſingulo aliquo puerulo ſine tertio qui
gewitnyss æt stande to farenne leafe hæbbe ac mid gewunan mid
teſtis aſſiſtat migrandi licentiam habeat; ſed ſolito cum
ealre scole. gif ðing gesceadlice swa gearnð. ðyder neod ys. under swi-
tota ſcola, ſi res rationabilis ita exegerit, quo neceſſe eſt, ſub ſi-
gean oððe sealmsangum on þeowigende mid bletsunge he fare.
lentio vel Pſalmodÿs inſeruiendo, cum benedictione eat.

Tuna soþlice embe fær. buton neod mycel togenyde. ⁊ neod be heses
Villarũ autem circuitus niſi neceſſitas magna compulerit, & neceſſaria
gesceades to dal ꝥ dihte vel scifte. worigende nateshwon gelomlæ-
rationis diſcretio hoc dictauerit, vagando nequaquam frequen-
ceon.
tent.

ƿorulð manna ſoðlice gebeorſcipas; butan færunga ſeſ cumlið-
Sæcularium verò conuiuia, ni forſan itineris hoſpitali-
nyſſ unmiðlunga ofer becume. on nane ƿiſan mid ðriſtnyſſe dyrſti-
tas inopinatè ſuperuenerit, nullo modo auſu temera-
gne na ða Ealdraſ na ða underðeoddan geneoſian geðriſtlæcean.
rio nec Prælati nec ſubiecti adire præſumant.

Bigleofan mid gewihte gemete ⁊ getele. ſcrud. fæſten. for-
Victum cum pondere menſura & numero, veſtitum, ieiunium, ab-
hæfednyſſe. ƿæccean. ſƿigean. hyrſumnyſſe god ⁊ oðre gehƿilce
ſtinentiam, vigiliam, taciturnitatem, obèdientiæ bonum & cætera quæque
ða Mundboran ureſ þaſ Eadigan Benedicteſ geſetednyſſe ƿillice
quæ Patroni noſtri beati BENEDICTI *traditione voluntariè*
ƿe onfengon. Drihtneſ ureſ Hælendeſ Criſteſ geunnendre gyf. mid eal-
ſuſcepimus, Domino noſtri Jeſu Chriſti annuente gratia, to-
lum mægenum gehealdende;
tis viribus cuſtodientes.

Be geƿunelicum ðaſ haligan regoleſ þeaƿum ſamðe fram þam foreſædon
De conſuetis ſanctæ regulæ moribus tam à prædicto
fæder Benedicte ſamðe fram haligum æfter fyligendum ⁊ ge efenlæ-
Patre BENEDICTO *quàm à ſanctis ſequacibus & imitato-*
cendum hyſ. dælmælum mid þæſ micelum domeſ toſceade. mid ſynga-
ribus ſuis, partim cum magna examinis diſcuſſione, va-
lum gehealdað geƿunan. foreſædan Cynges mynegunge gegodude ⁊ yl-
gi cuſtoditis vſu, prædicti Regis monitu freti ac Pa-
drena hæſum getrymede carfullice. ealſƿa ƿe be heton, on ſƿa micelum
trum imperijs confiſi ſollicitè, vti polliciti ſumus, in quantum
ſƿa mihta helpað. ⁊ gaſteſ haligeſ gifu on tiht. to luſſendre
vires ſubpetent, & Spiritus Sancti gratia inſtinxerit, ad caritatiuam
broþerlicre annyſſe gehealdrumnyſſe ƿritende uton onlihton. þ fram
fraternæ vnitatis cuſtodiam ſcribendo dilucidemus, vt ab
him æceſ lifeſ edlean ealle anrædlice ⁊ bliðlice
ipſo, æterna vitæ remunerationem cuncti concorditer & gratulabunde
gehealdende onfon. ſe ðe deþ anmode. ðæt iſ aneſ þeaƿeſ. ear-
conſeruantes recipiant, qui facit vnanimes, id eſt vnius moris habi-
dian on huſe. ðar iſ Cyning God Godeſ ⁊ fæmnan ſunu. ſe mid
tare in domo; vbi eſt Rex Deus Dei & Virginis filius, qui cum
fæder ⁊ Halgum gaſte leofað ⁊ rixaþ God on ƿorulda ƿo-
Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat Deus in ſæcula ſæculo-
rulð.
rum. Amen.

Sequuntur Capitula XII. de Sacris Monachorum & ſolennibus Officijs, atque ea BENEDICTINIS præceptis aptata, vnde etiam ipſiſſimus nonnunquam orationis & procemij & capitulorum contextus petitur. Atqui, abſolutis capitulis hiſce, Regia ſubjungitur Sanctio, quâ cautum eſt ne, demortuis Cœnobiarchis, ea quæ *Eleſulinà* Iuriſconſultis Græcis dicta, & *Relexia* ſeu potius

potius *Hereota* noſtratibus, ab ijs qui ſuccedunt, fiſco penderentur. Anteà enim pendi ſolebant, quod ex Sanctione ipſa, quam heic ſubijcimus, liquet.

Ðas foresæde toforan Cyning ꝥ he ðysse litlan boce endspræce
Præfatus equidem Rex vt huius libelluli Epilogum
eallswa anginn ʒeleafullre ⁊ ʒesceadwislicre forþahtineʒe myneʒunʒe.
vti probemium fideli ac rationabili exortationis monitu
onʒan rihte ʒeleaflice beluce mid snoterum smeaʒende werede. mid
cæpit, Orthodoxe concluderet prudenti diſcutiens examine, cum
mycelum hys Cynelican mihte anwealde forbeodende mæstilcust
magno ſuæ Regiæ poteſtatis imperio interdicens magnopere
he het ꝥ nan Abbuda oððe Abbadyssena him stowe to þæm ʒold
iuſſit, vt nemo Abbatum vel Abbatiſſarum ſibi locellum ad hoc the-
hordiʒe eorþlice ꝥ ʒewunlic ʒafol ꝥ innlædisce Hereʒeate ʒewan-
ſaurizaret terrenum, vt ſolitus cenſus quem indigenæ Heriatua *vſuali-*
lice clywiaþ. ꝥ for þyses eardes maʒam æfter ʒewitneʒe Cynne-
ter vocitant, qui pro huius Patriæ potentibus poſt obitum, Regi-
ʒum beon ʒeseald ʒewunys. þanon for him. woruldbera ʒæfenlæcineʒe.
bus dari ſolet, vnde pro eis, ſecularium imitatione,
beon ʒeseald mihte, hi hæfdon. ⁊ swa on Ananian ⁊ Safiran aman-
dari poſſet, haberent, & ſic ANANIÆ & SAPHYRÆ *ana-*
sumunʒe hreosende to mycelum hys sawle forwyrde Haliʒes Reʒules
themate corruentes ad magnum ſuæ animæ detrimentũ Sanctæ Regulæ
bebodu. syndriʒe ealle forbeodende. to nahte ʒedydon. Ac ꝥ samþe
præcepta, peculiaria omnia prohibentia, adnullarent. Sed hoc tam
hi sylfum sam eallum æfterʒenceʒum hyra for Abbud oððe Abbu-
ſibi quam cunctis ſucceſſoribus ſuis pro Abbate vel Abba-
dyssan beon ʒeseald on Cristes þær ʒesselian hi synd ⁊ hys Modor
tiſſa dari in Chriſti cuius Vicarij ſunt eiuſq; Genetricis
Marian ⁊ ealra Halʒena naman mid æcum he forbead anwealde.
MARIÆ *ac omnium Sanctorum nomine æterno prohibuit imperio.*
Ðæt soþlice mid welwillendre tihtinega myngiende he lærde ꝥ Mynſ-
Hoc autem beneuola intentione hortando ſuaſit vt Monaſte-
tra fæderas ⁊ Moddra swa hwilce ofer ʒewunan neadbehefe ʒestaþe-
riorum Patres Matreſq; quæcunq; ſuper vſus neceſſarios reſtaue-
lian. ðurh handa ðearfena on heofenlice mid micelre ⁊ singalre
rint, per manus Pauperum in cœleſtes cum magno & iugi
onbryrdnysse ʒeloʒian goldhordu ꝥ lichaman on eorþan wuniʒendum
compunctione recondant theſauros quo corpore in terra degente,
mod fær. drohtneʒende underfiliʒende wuniʒe ðar ʒe goldhordum
animus ibi conuerſando ſubſequens maneat vbi theſauros
mid endyrdnesse foresend rihtwisustre; ʒyf æniʒe yldran ʒewi-
ordine præmiſit iuſtiſſimo. Si quæ vero, Priore ob-
tendum belifan. se æftra Abbud swa þæs Haliʒan ʒastes ʒyf on-
eunte; ſuperfuerint, ſubſequens Abbas vt Sancti Spiritus gratia in-

gebrincþ na ðam magon flæſclicum oððe Rycum weoruldlicum æf-
ſtinxerit, non propinquis carnalibus vel Tyrannis ſæcularibus ſe-
ter ðæs ærran Dihte dælende ac neodum gebroþra ⁊
cundum anterioris dictatum diuidendo, ſed neceſſitatibus fratrum &
þearfena helpende. forþende mid gebroþra geðeahte wiſlice
pauperum ſubueniendo, ordinans cum fratrum conſilio, ſapienter
dihte.
diſponat.

Idem jus poſteà ſemper apud nos in vſu, præterquam vbi mos ſingularis aut pactum ejuſmodi præſtationem exigeret. Qua de re conſulendi, ſi placet, *Bractonus* lib. de Acquirendo rerum Dominio cap. 35. §. 4. Codex *Breton* dictus capite de Homagijs. 3. *Ed.* 3. *fol.* 76. *b.* 20. *Ed.* 3. *tit.* Avowry 124. *& tit.* Relief 8. 3. *Hen.* 4. *fol.* 2. *a.* 8. *Rich.* 2. *tit.* Relief 14. Et de *Hereoto* ſeu Hergeate Saxonico, ſiue *Releuamento* aut *Releuatione* ſeu *Releuamine* (vti vocabant) videſis Legum CANVTI Regis cap. 68. & 69. & Leges EDWARDI *Confeſſoris* cap. de *Heretochijs*. quibus hæc adjungas ex Tabulis *Angliæ* Cenſualibus, ſub GVILIELMO primo, publica fide conſcriptis atque etiamnum in Archiuo Fiſcali ſeruatis. *In* Cantia *quando moritur* (ita Tabulæ illæ) Alodiarius, *Rex inde habet* Releuationem *terræ*, *exceptâ terra* S. Trinitatis, *&* S. Auguſtini, *&* S. Martini, *& exceptis his*, GODRIC *de* Burnes, *&* GODRIC *de* Carleſone, *&* ÆLNOLD Cilt, *&* ESBER Biga, SERET *de* Cillcham, *&* Turgis *&* Norman *&* Azor. *Super iſtos habet Rex Foriſfacturam de capitibus eorum tantummodo, & de Terris eorum habet* Releuamen *qui habent ſuam Socam & Sacam.* Et in Ciuitate Herefordenſi. *Burgenſis cum Caballo ſeruiens cum moriebatur, habebat Rex* Equum *&* Arma *ejus. De eo qui Equum non habet ſi moreretur, habebat Rex aut* X̄ *ſolidos aut terram ejus cum domibus.* Item in Arcenfeld (quod nunc Irchinfeild dicimus) pagi *Herefordenſis* villa, *Habet Rex*, vt in tabulis illis legitur, *tres Eccleſias. Presbyteri harum Eccleſiarum ferunt legationes Regis in* Wales; *& quiſq; eorum cantat pro Rege* II. *miſſas vnaquaq; hebdomada. Si quis eorum moritur, Rex habet de eo* XX. *ſol. per conſuetudinem.* Vide etiam *Camdenum* in Pago Berokienſi de Tainorum *Releuamine.* Atque alia ejuſmodi reperiuntur. Sed de his obiter.

Cæterùm quod ad ſedulam EDGARI in nouandis ſolitariæ vitæ inſtitutis curam atque nauatam operam porrò attinet; Extat etiamnum Codex, ejus juſſu literis aureis pulcherrimè exaratus, quo ea Nouo *Wintoniæ* Monaſterio inſtaurauit. Præfatione ad illius æui morem ſatis turgidâ (quæ aliquot paginas occupat nec tamen ad rem omnino facit) hic prætermiſſa, quod reliquum eſt, etiam exhibemus.

EGo EDGAR *diuina fauente gratia totius* ALBIONIS *Baſileus, rimari magnopere cœperam quid operum ſtudio exercerem vt ad tantam gloriam perueniens Chriſti ſanctorumq; eius, cœlo collocatus, contubernio coronatus fruerer, tantamq; inferni miſeriam deuitarem; Inſtigante etenim Domini clementia, occurrit animo, vt ipſe criminibus ceſſarem cunctis atq; bonis operibus inſiſtens forma factus gregi quoſq; noſtri regiminis gubernamine degentes lucrifacerem. Quoſdam igitur ſuaſionibus inuitans ad præmia, quoſdam terroribus compellans ad gloriam, bona ædificans, mala, vt Domino facientes potui, diſſipaui. Scriptum quippe per* HIERE-

MIAM *memini Prophetam.* Ecce conſtituite ſuper Gentes & deſuper regna vt euellas & deſtruas, & diſperdas, & diſsipes, & ædifices, & plantes. *Talibus igitur exortatus doctrinis quibus nos Dominus per Prophetam clementer ammonuit, agens, Chriſto faciente, in terris quod ipſe iuſte egit in cœlis, extricans videlicet Domini culturâ criminum ſpurcitias, virtutum ſemina ſedulus agricola inſerui.*

* Qua ratione *Clericos* eliminans, *Monachos* collocauit.

*Ad hunc modum Sanctionis capita in ipſo autographo diſtinguntur.

T*Imens, igitur, ne æternam incurrerem miſeriam ſi adepta poteſtate non facerem, quod ipſe qui operatur omnia quæ in cœlo vult, & in terra ſuis exemplis iuſtus examinator innotuit, vitioſorum cuneos* Canonicorum *è diuerſis noſtri regiminis Cœnobijs Chriſti Vicarius eliminaui. Quòd nullis mihi interceßionibus prodeſſe poterant, ſed potius vt Beatus ait* GREGORIVS, *iuſti vindictam iudicis prouocarent qui varijs vitiorum næuis contaminati non agentes quæ Deus iubendo volebat, omnia quæ nolebat rebelles faciebant, auidus inquiſitor aduertens, gratos Domino* Monachorum *Cuneos qui pro nobis incunctanter incederent noſtri iuris Monaſterijs deuotus hilariter collocaui.*

Quod Sancti Spiritus gratia compunctus *Abbatem* & *Monachos* conſtituit Monaſterio.

H*Ac itaq; ratione, Sancti Spiritus, attactus flamine, locum Domini mundans,* Wintanienſis *Eccleſiæ* Noui Monaſterij *arciſterium noſtro Saluatori, eiuſq; genitrici ſemper Virgini* MARIÆ, *& omnibus Apoſtolis, cum cæteris Sanctis dicatum reſtauraui.*

Sciens ſcriptum conſentientes & facientes pari conſtringuntur pœnâ, *Rebelliones Omnipotentis voluntati obuiantes poſſeßionem Domini vſurpare non ſuſtinens,* Clericos *laſciuientes repuli, ac veros Dei Cultores* Monachico *gradu fungentes, qui pro noſtris, noſtrorumq; inibi quieſcentium exceßibus ſedulo intercedêrent ſeruitio quo eorum interceßionibus noſtri regiminis ſtatus vigeret munitus,* Abbatem, *Chriſto cooperante, eligens, altithrono ſubiectus, illic deuotè ordinaui.*

Hoc ſubnixè efflagitans depoſco vt quod in ſuis egi, hoc agat in mihi ab ipſo conlatis, ſcilicet, aduerſarios noſtros deijciens, amicos ſublimando prouehat, vt inimicos ſanctæ Dei Eccleſiæ deprimens, amicos eius, Monachos *videlicet, beatificans juſtificaui.*

De illorum Anathemate qui *Monachis* inſidiantur.

S*I autem qualibet occaſione, Diabolo inſtigante, contigerit, vt faſtu ſuperbientes arrogantiæ, dejecti* Canonici Monachorum *gregem quem Ego venerans cum Paſtore in Dei conſtitui poſſeßione, Deijcere inſidiando voluerint, agatur de eis, & de omnibus qui quolibet munere cæcati inuamen eis impenderint, quod actum eſt de Angelis ſuperbienti-*

bus

bus & de Protoplaſto Diaboli fraude ſeducto vt Paradiſi videlicet limitibus ſublimibus regni cœlorum ſedilibus eiecti, cum his qui Domini famulatum aſpernentes contempſerunt Barathri incendijs detruſi jugi crucientur miſeria.

Necinde euulſi ſe glorientur euaſiſſe tormenta, ſed cum Ivda *Chriſti Proditore, ejuſq; complicibus Acheronte conglutinati, frigore ſtridentes, feruore peruſti, lætitia priuati, mœrore anxij, catenis igneis compediti, lictorum metu perculſi, ſcelerum memoria confuſi, totius bonitatis recordatione ſemoti, æterno lugubres punientur cruciatu.*

Item de Anathemate *Inſidiantium.*

Q*Vi autem iam prædictos noui* Wintanienſis *Eccleſiæ Cœnobij* Monachos *vel quoſlibet eiuſdem ordinis noſtro regimine degentes, è Monaſterij quæ vitiorum ſpurcitijs expurgans, Ieſum Chriſto Domino noſtro victo Dæmone, adquiſiui, eliminare præſumens voluerit, anathema ſit, & eadem maledictione qua* Cain *Parricida qui fratrem ſuum* Abel *(ſtimulante inuidia) liuidus interemit, maſtigia addictus eſt. ſine termino teneatur obnoxius, atq; in Dei perſecutione continuò perſeuerans, in hac vita nullum dignitatis adquirat honorem, nec in futuro ſine miſeria vnquam perſiſtat; Sed eum* Ananiæ *&* Saphiræ *vna* * Stix *porrigi ne * eiulantem crucians complectatur.*

De benedictione *Monachos* venerantium.

Q*Vicunq; prætitulatos* Monachos *bonis quibuſlibet locupletans ditare voluerit, Creator cuncti tenens clementer eos eorumq; progeniem totius vbertate proſperitatis, hic & in futuro ſæculo, ditando, locupletet.*

Scriptis decenter eorum in libro vitæ nominibus cum Chriſto portionem in cœlorum habitaculis habeant qui Monachos *ſuos quos noſtris congregatos temporibus poſſidet, vel verbis vel factis ſanctitatis ſtudio honorauerint.*

Quales & qualiter *Monachi* in hoc Monaſterio conuerſentur.

R*Egulares igitur* Monachi *non ſæculares in præfato, Chriſto Comite, degentes Monaſterio regularibus moribus obtemperent.*

*Patres * venerates ſpirituales ſanctorum Patrum imitentur exempla, nil agentes niſi quod communis Monaſterij regula, vel Majorum demonſtrauerit norma.*

A ſæcularibus igitur pompis remoti toto niſu corporis cuſtodiant & animæ caſtitatem.

Humilitatis ſtudio pollentes, corpus parſimoniæ vigore munientes alacri conſtringant animo.

Ciuium

Ciuium conuiuæ intra vrbem perpetuo interdictu fieri erubeſcant.

In ciuitate degentes, in Refectorio pompaticas laſciuaſq; ſæcularium delicias, vt melancoliam aporiantes, licitis caritatiui vtantur cibarijs.

Extra Refectorium autem minime, niſi domo infirmorum ægroti decubuerint edentes licite quæ iuſſi fuerint.

Sacri ſummiq; ordinis hoſpites, ſi ratio exegerit, & peregrini ordinati longo terrarum ſpatio venientes ad Abbatis menſam in refectorio cautiſſimè inuitentur.

Laicis in hoſpitio condecens exhibeatur humanitas.

Et Monachorum *quiſpiam manducandi vel bibendi cum eis ſecundum Patrum decreta licentiam non habeat.*

In refectorio autem edendi cauſâ vel bibendi non introducantur.

Pauperes, vt Chriſtus, ingenti cordis ſuſcipiantur tripudio.

De *Abbatum* electione.

D*Iuinarum ſtudio literarum luculentiſſime eruditi, orationum frequentia aſſiduè occupati, caritatis amplexu lætiſſimi, fidei exercitio promtiſſimi, ſpe prouehente ſinceriſſimi, pace concorditer fixi omniumque virtutum flore decorati ad finem vſque cæptum tantæ bonitatis initium, Chriſto iuuante, perducentes, eadem glorioſi fruantur libertate, quam Beatus Patronus* BENEDICTVS *omnibus regulari præcepto ſubiectis inſtituit.*

Scilicet vt poſt Abbatis obitum tunc temporis regentis Abbatem ex eadem ordinent congregatione quem ſibi omnis concors congregatio ſiue pars, quamuis minima, congregationis ſalubriori elegerit conſilio.

Qualiter REX *Abbatem & Monachos* venerantes muniat.

R*Eges itaq; quicunq; noſtri fuerint ſucceſſores nullam extraneam perſonam ius tyrannidis ſuper* Monachos *exercentem imponant, ne forte Deus eos damnans, & regno deponat & vita.*

Electum verò à fratribus Chriſti Vicarium dignanter ſuſcipiant, eumq; caritatis igne ſuccenſi locupletando venerentur.

Iuuamen, in quantum indiguerit, Chriſti amore compuncti alacriter impendant.

Mutuo namq; confortati iuuamine in nullo à regularibus præceptis diſcordantes, Domini gregem, non mercenarij ſed Paſtores fidiſſimi, Luporum rictibus eximentes, intrepidi defendant.

Qualiter *Abbas & Monachi* REGEM à Dæmonum temptatione eripiant.

A*Bbas autem armis ſuccinctus ſpiritualibus* Monachorum *cuneo hincinde vallatus, cariſmatum cæleſtium rore perfuſus aërias Dæmonum* ex-

expugnans verſutias, Regem, omnemq; ſui regiminis Clerum Chriſto (cuius virtute dimicant iuuante) à rabida hoſtium perſecutione inuiſibilium ſollertèr Spiritus gladio defendens, fidei ſcuto ſubtili protegens, tutamine robuſto prælians, triumpho miles eripiat in perterritus.

Qualiter Rex *Abbatem* & *Monachos* ab hominum perſecutione defendat.

REx itidem terrenus, cæleſtis caſtra Regis fortiſſimo roborans munimine, armis ſæcularibus viſibiles expugnans aduerſarios, hoſtiumq; rabiem ſæuientium adnihilando deijciens, conditoris ſui paſcua gregemq; ſollicitâ inexpugnabilis tueatur cuſtodiâ, quatenus ad vitæ brauium perueniens, æternis tripudians fruatur bonis quæ nec oculus videre aliquatenus potuit humanus, nec in hominis cor vllatenus aſcenditi, quæ præparauit Deus diligentibus ſe.

De *Monaſticæ Poſſeſſionis* libertate.

SInt præfati Monaſterij Rura omniſq; Monachornm *poſſeſſio in rebus magnis vel modicis internis vel externis in vrbanis vel ſuburbanis prædijs, campis, pratis, paſcuis, ſyluis, molendinis, riuulorum curſibus, æterna libertate in Chriſti nomine eiuſq; genitricis ditata.*

Quod nullus *Sæcularium* Monaſterij poſſeſsionem inlicitè vſurpet.

SÆcularium quiſpiam auſu temerario ius tyrannidis non in Chriſti cultura præſumptuoſius exerceat.

Non minuat, inſtigante Diabolo, quod Sancti Spiritus inſtinctu tam à me quam à Prædeceſſoribus meis necnon à Catholicis vtriuſq; ſexus hominibus largiflua conceſſum eſt dapſilitate.

De benedictione *Augentium*.

AVgenti tribuat rerum cunctarum opifex tranquillum vitæ præſentis excurſum, longæuam inſtantis temporis vitam, futuram æternæ beatitudinis talionem, Sufficientem victualium vbertatem, interminabile proſperitatis augmentum, copioſum virtutum omnium iuuamen.

De maledictione *Minuentium*.

MInuentem perpetua poſſideat miſeria.

In Domini manens perſecutione, eius genitricis Sanctorumq; omnium incurrat offenſam.

Præſentis vitæ aduerſitas illi ſemper eueniat.

Nulla ei bonitatis accidat proſperitas.

Omnia eius peculia inimici vaſtantes diripiant.

In

In futuro autem æterni miſerrimum cum ædis in ſiniſtra poſitum damnent cruciatus, ſi non ſatisfactione emendauerit congrua quod in Domini vſurpans detraxit cenſura. *

Quibus modis *Sæcularibus* obtemperent, & quòd nullius reatus hoc *Domini* priuilegium minuere valeat.

TRibus tantùmmodo cauſis, *Sæcularibus obtemperent præceptis; rata videlicet* * Expeditione, Pontis, Arciſue conſtructione, *alias æterná ditati glorientur libertate.*

Reatus quippiam, ſi incitante Dæmone, ſeductus vel Abbas vel Fratrum aliquis fragiliter, quod abſit, contraxerit, juſtitia purgante ſecundum regulare præceptum abolitus damnetur, maneatq; præfatæ munificentiæ libertas altithrono per noſtram humilitatem oblata ad Monachorum *vſus gratuite ſibi famulantium inuiolabilis æterna libertate jocunda, quia Deus qui hanc priuilegij largifluam donationem locumq; cum vniuerſa* Monachorum *familia ruraq; omnia ſacro ſubiecta Cœnobio poſſidet, nunquam reatum commiſit, nec vllo vnquam tempore committet.*

Sit igitur præfata libertas æterna, quia Deus libertatis poſſeſſor æternus eſt.

* *Videſis* Matt. Paris Ann 1244. pag. 818. edit. Londin. & 44 Ed. 3. fol. 25. a Knivet.

Quoties & quare in anni circulo hoc Fratribus legatur *Priuilegium*. *

ANno *Incarnationis Dominicæ* DCCCC. LXVI. *ſcripta eſt huius Priuilegij ſingrapha, his teſtibus conſentientibus quorum inferius nomina ordinatim caraxantur.*

✠ EGo EADGAR *Diuina largiente gratia* Anglorum *Baſileus hoc priuilegij donum noſtro largiens redemptori locoq; eius ſanctiſſimo primus omnium Regum* Monachorum *inibi Collegium conſtituens, manu propria ſignum agiæ Crucis imprimens confirmaui.*

✠ *Ego* DVNSTAN Dorobernenſis *Eccleſiæ Archiepiſcopus largifluam beneuoli Regis donationem venerans, Crucis ſignaculo corroboraui.*

✠ *Ego* EADMVND Clito *legitimus præfati Regis filius Crucis ſignaculum, infantili florens ætate, propria indidi manu.*

✠ *Ego* EADWEARD *eodem Rege* Clito *procreatus præfatam Patris munificentiam Crucis ſigno conſolidaui.*

✠ *Ego* ÆLFTHRYTH *legitima præfati Regis conjunx, mea legatione Monachos eodem loco Rege annuente conſtituens, crucem impreſſi.*

✠ *Ego* EADGIFV *prædicti Regis Aua hoc opus egregium Crucis taumate conſolidaui.*

✠ *Ego* OSCYTYL Eboracenſis *Eccleſiæ Archiepiſcopus confirmaui.*

* Deeſt hoc loco in autographo, ut alibi, quaternio; adeoque & caput illud cujus habetur hic lemma, & alia forſan deſiderantur. Sed quæ ſequuntur exſcribimus.

✠ *Ego*

✠ *Ego* ATHELWOLD *Eccleſiæ* Wintonienſis *Epiſcopus Regis glorioſiſſimi beneuolentiam, Abbatem, mea altum mediocritate, & alumnos, quos educaui, illi commendans, crucis ſignaculo benedixi.*
✠ *Ego* ÆLFSTAN Lundonienſis *Eccleſiæ Pontifex conſolidaui.*
✠ *Ego* OSVLF *Epiſcopus confirmaui.*
✠ *Ego* OSWOLD *Epiſcopus conſignaui.*
✠ *Ego* ALFWOLD *Epiſcopus conſolidaui.*
✠ *Ego* BYREHTELM *Epiſcopus confirmaui.*
✠ *Ego* ÆLFSTAN *Epiſcopus conſolidaui.*
Ego EADELM *Epiſcopus confirmaui.*
✠ *Ego* ATHVLF *Epiſcopus conſignaui.*
✠ *Ego* WYNSIGE *Epiſcopus confirmaui.*
✠ *Ego* ÆSCWIG *Abbas conſolidaui.*
✠ *Ego* OSGAR *Abbas conſignaui.*
✠ *Ego* ORDBYRIHT *Abbas.*
✠ *Ego* ÆLFSTAN *Abbas.*
✠ *Ego* ÆTHELGAR *primus huic loco Abbas ordinatus, Chriſto gubernante, vigui.*
✠ *Ego* ÆLFHERE *Dux.*
Ego ÆLFH *Dux.*
Ego ORDGAR *Dux.*
Ego ETHELSTAN *Dux.*
✠ *Ego* ETHELWINE *Dux.*
Ego BEORTNOTH *Dux.*
Ego ÆLFWINE * m̄.
Ego BYRHTFERTH m̄.
Ego OSWEARD m̄.
Ego ÆTHELWEARD m̄.
Ego ÆLFWEARD m̄.
Ego BE::::::: m̄.
Ego ÆLFWIN m̄.
Ego WULFSTAN m̄.

* *Miniſter*; quod *Thanus ſeu* Þegen erat Saxonibus, qui nempe plerunque, vt regius Cliens aut Miniſter Aulicus, fundum eo nomine poſsidebat.

Omnes qui nominatim hoc priuilegio, Regis iuſſu, deſcripti videmus, poſteritatis noſtræ proſapiam ſubnixe depoſcimus, vt manuum noſtrarum vadimonium, Chriſti Cruce firmatum, nequaquam violantes irritum faciant. Si ſucceſſorum quiſpiam temeritatis auſu violare præſumſerit, corporis & ſanguinis Ieſu Chriſti participatione priuatus, perpetua damnatus perditione, anathema ſit, niſi, diuino propitiante reſpectu, ad humilem ſatisfactionem reſipiſcens conuerſus fuerit.

Atque de inſigni hac ſolitariæ vitæ inſtauratione, intelligendum eſt illud *Henrici Huntingdonenſis* in EDGARI Regis elogio.

Templa Deo, Templis Monachos, Monachis dedit agros.

Leui eandem rem pede tranſeunt Hiſtorici noſtri, inter quos conſulendus, ſi placet, *Florentius Wigornienſis*, ſub annis DCCCC.LXIV. & LXIX. & LXX. vti etiam *Matthæus Florilegus*. & quod ij Sexageſimo quarto ſupra nongenteſimum

teſimum anno tribuunt, de Nouo illo *Wintoniæ* Cœnobio, in ſexageſimum ſextum transferendum eſt, ſi fides habenda (& habenda planè eſt) Regio diplomati quod jam inſeri ſuprà curauimus. videſis porrò quæ occurrunt apud *Surium* Die 5. Octob. tom. 5. & *Baronium* tom. 10. ann. 970. vbi hæ ſanctiones, quæ expreſſiſsimis verbis EDGARVM ſui autorem non ſemel luculentiſſimè agnoſcunt, breuitèr memorantur ac ſi DVNSTANVM ſolummodò & IOHANNEM. XIII. Pontificem *Romanum* autores habuiſſent. Quin EDGARI item Oratio ad Antiſtites de ea, quàm diximus, Inſtauratione extat apud *Ailredum* Abbatem *Rhiuallenſem* in Ms. Epiſtolica hiſtoria ad HENRICVM II. Atque obſeruatu quidem eſt digniſſima. ea ipſa eſt quam laudat V.C. *Iſaacus Caſaubonus* in Epiſtola Exercitationibus præfixa, atque ita ſe habet fideliter tranſcripta ex eiſdem Mss. quibus ipſe vſus eſt.

Anglicè habetur apud Fox. *Hiſt. Eccleſiaſt.* lib. 4. pag. 153.

QVoniam magnificauit Dominus miſericordiam ſuam facere nobiſcum, dignum eſt, ô Patres, reuerendiſsimi vt innumeris beneficijs illius, dignis reſpondeamus operibus. Neque enim in gladio noſtro poſsidemus terram, & brachium noſtrum non ſaluauit Nos, ſed dextra eius, & brachium ſanctum eius; quoniam complacuit illi in Nobis. Juſtum proinde eſt vt qui omnia ſubiecit ſub pedibus noſtris, ſubijciamus illi & Nos & animas noſtras, & vt hij, quos Nobis ſubdidit, eius ſubdantur legibus, non ſegniter elaboremus. Et mea quidem intereſt, Laicos cum æquitatis jure tractare, inter Virum & Proximum ſuum juſtum judicium facere, punire ſacrilegos, rebelles comprimere, eripere inopem de manu fortiorum eius, egenum & pauperem à diripientibus eum. Sed & meæ ſolicitudinis eſt Eccleſiarum Miniſtris, gregibus Monachorum, choris Virginum, & neceſſaria miniſtrare, & paci eorum ac quieti conſulere. De quorum omnium moribus ad Nos ſpectat examen, ſi viunt continenter, ſi honeſte ſe habent ad eos qui foris ſunt, Si in diuinis officijs ſolliciti, ſi ad docendos populos aſsidui, ſi victu ſobrij, ſi moderati habitu, ſi in iudicijs ſunt diſcreti. Pace veſtra loquor, Reuerendi Patres, ſi iſta ſolerti ſcrutinio curaſſetis, non tam horrenda & abominanda ad aures noſtras de Clericis perueniſſent. Taceo, quod nec illis eſt Corona patens, nec Tonſura conueniens, quod in veſte laſciuia, inſolentia in geſtu, in verbis turpitudo, interioris hominis loquuntur inſaniam. Præterea in diuinis officijs quanta ſit negligentia, cum ſacris vigilijs vix intereſſe dignentur, cum ad ſacra Miſſarum ſolennia ad ludendum vel ad ridendum magis quam ad Pſallendum congregari videantur. Dicam, dicam quod boni lugent, mali rident, dicam dolens (ſi tamen dici poteſt) quomodo diffluant in comeſſationibus, & ebrietatibus, in cubilibus, & impudicitijs, vt iam domus Clericorum putentur proſtibula meretricum, & conciliabula hiſtrionum. Ibi aleæ, ibi ſaltus & cantus, ibi vſque ad medium noctis ſpatium protractæ in clamore & horrore vigiliæ. Sic, ſic, patrimonia Regum, Eleëmoſynæ pauperum, immò (quod magis eſt) illius pretioſi ſanguinis pretium profligatur. Ad hoc igitur exhauſerunt theſauros ſuos Patres noſtri, ad hoc fiſcus Regius, diſtractis redditibus multis, detumuit, ad hoc Eccleſijs Chriſti agros & poſſeſsiones Regalis munificentia contulit,

contulit vt delicijs Clericorum meretrices ornentur, luxurioſa conuiuia præparentur, canes & aues ac talia ludicra comparentur. Hoc milites clamant, plebs ſubmurmurat, mimi cantant & ſaltant, & vos negligitis! vos parcitis! vos diſſimulâtis! Vbi gladius LEVI, *& zelus* SIMEONIS, *qui ſcorto abutentes filia* IACOB *Sichimitas eorum habentes figuram, qui Chriſti Eccleſiam pollutis actibus fœdant, etiam circumciſos ſucciderunt? Vbi ſpiritus* MOYSI *qui* Caput Vituli adorantibus etiam domeſticis ſui ſanguinis non pepercit? Vbi pugio* PHINEES *Sacerdotis qui fornicantem cum* Madianita *confodiens ſancta hac æmulatione Dominum placauit iratum? Vbi ſpiritus* PETRI *cuius virtute perimitur auaricia, heræſis Simoniaca condemnatur. Æmulamini, ô Sacerdotes, Æmulamini vias Domini, & juſticias Dei noſtri. Tempus faciendi contra eos qui diſſipauerunt legem Dei. Ego* CONSTANTINI, *vos* PETRI *gladium habetis in manibus. Iungamus dextras, gladium gladio copulemus, vt ejciantur extra caſtra leproſi, vt purgetur Sanctuarium Domini, & miniſtrent in Templo filij* LEVI, *qui dixit Patri & Matri neſcio vos, & fratribus ſuis ignoro* vos. Agite quæſo ſollicitè ne pœniteat Nos feciſſe quod fecimus, dediſſe quod dedimus, ſi viderimus illud non in Dei obſequium ſed in peſſimorum luxuriam impunita libertate conſumi. Moueant vos Sanctorum reliquiæ quibus inſultant veneranda Altaria, ante quæ inſaniunt. Moueat vos Anteceſſorum noſtrorum mira deuotio, quorum eleëmoſynis veſania Clericalis abutitur. Proauus meus vt ſcitis, totam Terram ſuam Eccleſijs, & Monaſterijs* decimauit. Sanctæ memoriæ Atauus meus* ÆLVREDVS, *vt Eccleſiam ditaret, non theſauris ſuis, non patrimonio, non ſumptibus, non redditibus parcendum putauit. Auus meus ſenior* EDUVARDUS *quanta contulerit Eccleſijs, veſtram paternitatem non latet. Pater meus & frater eius quibus donarijs Chriſti Altaria cumulauerint, meminiſſe vos decet. O Pater Patrum* DVNSTANE *contemplare, quæſo, Patris mei oculos, ab illa lucida Cœli plaga in te radiantes; audi querulas eius voces cum quadam pietate in auribus tuis reſonantes. Tu mihi, Pater* DVNSTANE, *tuum de conſtruendis Monaſterijs, de Eccleſijs ædificandis conſilium ſalubre dediſti, tu mihi adiutor in omnibus, & cooperator extitiſti; Te quaſi Paſtorem & Epiſcopum animæ meæ morumq; meorum Cuſtodemq; elegi! quando non tibi parui? quos vnquam theſauros tuis conſilijs prætuli? quas poſſeſſiones, te præcipiente, non ſpreui? Si quid pauperibus dandum exiſtimabas, præſto, fuit. Si quid conferendum Eccleſijs iudicabas, non diſtuli. Si quid Monachis Clericiſuè deeſſe querebaris, ſuppleui. Æternam dicebas eſſe eleëmoſynam nec aliam fructuoſiorem, quam quod Monaſterijs, Eccleſijſve confertur, quo & Dei ſerui ſuſtentantur, & quod ſupereſt pauperibus erogatur. O præclaram Eleëmoſynam! ô dignum pretium Animæ! ô peccatorum noſtrorum*

* *Caput Vituli* pro ipſo *Vitulo* ab *Iſraelitis* adorato, vſurpant *Tertullianus, Optatus Lactantius*, alij; quod fuſiùs notauimus Syntag. 1. *de Dijs Syris* cap. 4.

* In vno Ms. *illos*. vide Deuteronom. cap. 33. Comm. 10.

* De *Ethelulpho* Rege loquitur. Decimationem illam memorant G. *Malmesburienſis, Ingulphus, Florilegus*, alij. Sed de ea re, vide ſi placet, complura in Hiſtoriæ noſtræ Decimarum cap. 8. §. 4. pag. 204.

rum

rum ſalubre remedium! quod à ſinu Sibyllæ in peregrini muris pellicula fœtet; quod eius auriculas ornat, quod componit digitulos, quod corpus delicatum in biſſo ſtringit & purpura. Hiccinè eſt, Pater, eleëmoſynarum mearum fructus? Hiccinè deſiderij mei tuæq; promiſſionis effectus? Quid huic Patris mei querimoniæ reſpondebis? Scio, ſcio, cum videbas furem non currebas cum eo, nec cum adulteris portionem tuam ponebas. Arguiſti, obſecraſti, increpaſti. Contempta ſunt verba; veniendum eſt ad verbera. Habes hic tecum venerabilem Patrem ÆDELWOLDVM Wintonienſem *Epiſcopum, habes reuerentiſſimum præſulem* Wigornenſem OSWALDVM. *Vobis iſtud committo negotium, vt Epiſcopali cenſurâ & authoritate Regiâ turpiter viuentes de Eccleſijs eyciantur, & ordinatè viuentes introducantur.*

Ex Mss. autem hîc adijcere viſum eſt, tametſi etiam in quarta parte libelli *De vera differentia Regiæ poteſtatis & Eccleſiaſticæ* ſub HENRICO VIII. editi reperiatur. libellus iſte habetur in *Melchioris Goldaſti* Monarchiæ *tom.* 2. *pag.* 22. & Oratio ipſa pag. 42.

Pag. 5. *lin.* 3.

CVM OMNIBVS QVÆ FEREBAT &c. PRO RITV LOCI, CAPTIVATI ADDICITVR.] Mos priſcus etiamnum reſtat ferè per omnia littora Chriſtiani Orbis, vt Naufragorum bona Fiſco applicentur, quod tamen apud *Anglos* haùt obtinet niſi vbi neque homo quiſpiam neque canis aut felis viuus euaſerit. De littore *Gallico* videndus *Bertrandus Argentræus* in Conſuet. Britan. tit. *de Droicts du Prince* art. 56. §. 45. *Carol. de Graſſalio* Iure Franc. 20. De *Neapolitano*, *Andræas de Iſernia* ad Conſtit. Neapol. 1. & *Matthæus Afflictus* in Conſtit. Neapolit. lib. 1. tit. 59. De alijs, idem *Bertrandus*, *Choppinus* de Domanio lib. 1. tit. 15. *Bodinus* de Rep. lib. 1. cap. 10. alij. Sed aliter jus Cæſareum. *Quod enim jus* (inquit *Antoninus* Imperator) *habet fiſcus in aliena calamitate, vt de re tam luctuoſa compendium ſectetur?* C. de Naufragijs l. 1. Et qui Naufragorum Chriſtianorum bona rapiunt, anathemate ferit Ius Pontificium in *Extra. De Raptoribus c.* 3. *Excommunicationi*, & in ſanctione illa Pontificia *Bulla Cœnæ Domini* dicta, ad quam videndus *Bartholomæus Vgolinus* libro de Cenſuris. Dominum autem terræ intellige hîc *Guidonem Comitem Pontiuum* ſiue *Pontiui*, *Picardiæ* ſcilicet prouinciæ maritimæ, atque *Normannæ* vicinæ.

Pag. 6. *l.* 24.

QVEMQVAM IN OMNI DOMINATIONE SVA CONSTITVTVM *ROMANÆ* VRBIS PONTIFICEM PRO *APOSTOLICO*, NISI SE IVBENTE, RECIPERE.] Hoc ipſum agnoſcit, & eum, qui in hanc ſanctionem peccaret, etiam læſæ majeſtatis ſeu perduellionis reum pronuntiat GVILIELMVS II. eodem libro. Huc ſpectat Epiſtola illa GVILIELMI I. qua obſequij fideiq; profeſſionem GREGORIO VII. Pontifici Romano eam per Nuncium petenti, auito juri ſubnixus pernegat.

pernegat. Ea ſe ita habet in Mſ. Codice Epiſtolarum Lanfranci Archiepiſcopi *Cantuarienſis.*

Excellentiſſimo Sanctæ Eccleſiæ Paſtori Gregorio, *gratia Dei* Anglorum *Rex, & Dux* Normannorum Willielmus, *ſalutem cum amicitia.* Hubertus *Legatus tuus, Religioſe Pater, ad me veniens ex tua parte me admonuit, quatenus tibi & ſucceſſoribus tuis Fidelitatem facerem & de pecunia, quam Anteceſſores mei ad* Romanam *Eccleſiam mittere ſolebant, meliùs cogitarem. Vnum admiſi, Alterum non admiſi. Fidelitatem facere nolui, nec volo; quia nec ego promiſi nec Anteceſſores meos Anteceſſoribus tuis id feciſſe, comperio. Pecunia tribus ferme annis, in* Gallijs *me agente, negligenter collecta eſt. Nunc verò, diuina miſericordia me in Regnum meum reuerſo, quod collectum eſt per præfatum Legatum mittitur. Et quod reliquum eſt per Legatos* Lanfranci *Archiepiſcopi fidelis noſtri, cum opportunum fuerit, tranſmittetur. Orate pro nobis & pro ſtatu Regni noſtri, quia Anteceſſores veſtros dileximus, & vos præ omnibus ſincerè diligere & obedienter audire deſideramus.*

Pecunia, quam memorat, vectigal illud eſt quod *Romano* Pontifici conceſſum olim ab Ina Occiduorum Saxonum Rege, *Petri Denarij* vulgò appellatur. Sed mirum intereà, vndenam *Bertoldus Conſtantienſis*, tam falsò affirmarit in appendice ad *Hermannum Contractum* ſub anno M.LXXXIV. Gvilielmvm Victorem, *totam terram* Anglorum Romano *Pontifici tributariam feciſſe, nec aliquem in ſua poteſtate aliquid emere aut vendere permiſiſſe quem Apoſtolicæ ſedi inobedientem deprehenderet.* Fallit planè & fallitur; & illius æui res apud *Anglos* geſtæ manifeſtiſſimè reluctantur. Pontifex autem *Romanus, Apoſtolicus* hic vocatur, vti paſſim tum apud hunc autorem tum eos qui & coætanei ſunt & vetuſtiores. Vocabulum alijs promiſcue tributum eſt antiquitùs Epiſcopis. poſtmodùm verò *Romano* Pontifici proprium nomen factum eſt. vide de ea re *Gregorium Magnum* lib. 6. Indict. 15. Epiſt. 37. & quæ notauit doctiſſimus *Iſaacus Caſaubonus* in Exercitationibus ad Annales *Baronij* 5. 4. Ann. 32. num. 5. Atque in Iuriſconſultorum noſtratum Commentarijs vetuſto *Gallorum* idiomate conſarcinatis, l'Apoſtolle frequenter idem denotat, vti non ſemel apud *Gotofredum Vilhardoninum* in priſca illa Hiſtoria *Conſtantinopolitana Gallicè* conſcripta, idem reperitur. Tralatitium enim eſt nomina primò complurium æquè communia, ſingularis alicujus dignitatis ſignificatione poſteà coerceri, vti videre eſt in *Ducis, Comitis, Militis, Presbyteri, Diaconi,* etiam & *Papæ. Papa* enim olim omnibus Epiſcopis tribuebatur in Occidentis Imperio, quod videre eſt apud *Sidonium* atque alios paſſim. & *Ioannes Patriarcha Alexandrinus,* ὁ Παππᾶς Ἀλεξανδρείας appellatur in lemmate Epigrammatis Anthologiæ lib. 3. cap. 1. Quin æui Orientalis Imperij citeriori, etiam Papa haut aliud quam primum ſeu infimum ſacri ordinis gradum deſignabat. Id liquet ex *Iſaacij Comneni* Imperatoris, circa annum ſalutis M.LVIII. ſanctione qua περὶ τοῦ Κανονικοῦ ſeu honorarii ejus, qui in ſacros ordines cooptandus erat, præſtatione legem tulit. Statuit enim vt eo nomine nullus Epiſcopus pluſquam ſeptem aureos nummos acciperet, vnum ſcilicet ὅτε ποιεῖ αὐτὸν λεκτὸρ Παππᾶν ἤτοι ἀναγνώστην, τρία δὲ, ὅτε χειροτονεῖ αὐτὸν Διάκονον καὶ ἕτερα τρία ὅτε πληροῖ αὐτὸν ἱερέα ἤτοι Πρεσβύτερον. id eſt, *vnum quando facit eum ſimplicem* Papam *ſiue lectorem, tres quando Diaconum eum inſtituit, & qui cæteri ſunt tres, quando integram Sacerdotis ſeu Presbyteri dignitatem ei confert.* Atque πρωτοπαππᾶς dicebatur qui ſiue legendo ſiue alia miniſteria obeundo vices Patriarchæ, *Conſtantinopolitani* ſeu τὰ δευτερεῖα τοῦ ἀρχιερέως, quæ verba ſunt *Codini,* gerebat. *Comneni* autem ſanctio quam memoramus,

moramus,

moramus, occurrit apud *Theodorum Balſamonem* ad *Photij Nomocanonis* titulum de Fide.

Ibid. lin. 28.

PRIMATEM QVOQVE REGNI SVI NON SINEBAT QVICQVAM STATVERE AVT PROHIBERE NISI QVÆ SVÆ VOLVNTATI ACCOMMODA.] Quantus item fuerit GVLIELMVS iſte in Imperio quod circa ſacra exercetur, palàm videre eſt in Diplomate ejus quo, Cœnobio, quod à Bello in quo vicit HARALDVM ad littus *Suſſexianum* denominari voluit, pluria priuilegia tàm ſacris officijs quàm juriſdictioni Epiſcopi *Cicestrenſis* derogantia, ſtylo perquàm imperioſo conceſſit. Illud ex ipſo autographo quod etiamnum, ſigillo Regis appenſo, ſeruatur in Theſauro quantiuis precij *Cottoniano*, ſubjungam.

WILLIELMVS *Dei gratia Rex* Anglorum, *tam Clericis quam Laicis per* Angliam *conſtitutis, Salutem. Notum ſit vobis, me conceſſiſſe & confirmâſſe, aſſenſu* LANFRANCI *Archiepiſcopi* Cantuarienſis, *&* STIGANDI *Epiſcopi* Ciceſtrenſis, *& conſilio etiam Epiſcoporum ac Baronum meorum, vt Eccleſia Sancti* MARTINI *de* Bello, *quam fundaui ex voto ob victoriam quam mihi Deus in eodem loco contulit, libera ſit & quieta in perpetuum ab omni ſeruitute & omnibus quæcunq; humana mens excogitare poteſt, cum omnibus dignitatibus & conſuetudinibus regalibus quas ei regali auctoritate conceſſi, ſicut Cartæ* meæ teſtantur. Volo itaque, & firmiter Præcipio, quatenus Eccleſia illa, cum Leuga circumquaq; adjacente, libera ſit ab omni dominatione & oppreſſione Epiſcoporum, ſicut illa quæ mihi Coronam Tribuit, & per quam viget decus noſtri Regiminis. Nec liceat Epiſcopo* Ciceſtrenſi, *quamuis in illius Diœceſi ſit, in Eccleſia illa, vel in Manerijs ad eam pertinentibus ex conſuetudine hoſpitari, contra voluntatem Abbatis; nec ordinationes aliquas ibidem facere, nec Abbatiam in aliquo grauare. Sed neque ſuper illam, dominationem aliquam, aut vim, vel poteſtatem exerceat, ſed, ſicut mea Dominica Capella, libera ſit omninò ab omni eius exactione. Ad Synodum verò Abbas ire non ſummoneatur nec compellatur, niſi propria voluntate pro aliquo negotio ire voluerit. Nec Monachos ſuos, vbi ſibi opportunius viderit, ad ſacros ordines promoueri facere prohibeatur. Nec Altarium Sacrationes, Confirmationes, vel quaſlibet Epiſcopales benedictiones, Abbatis vel Monachorum requiſitione à quolibet Epiſcopo ibidem liberè fieri, ab aliquo contradicatur. Hoc etiam Regali auctoritate, & Epiſcoporum, ac Baronum meorum atteſtatione conſtituo, quatenus Abbas Eccleſiæ ſuæ, & Leugæ circumjacentis per omnia Iudex ſit, & Dominus. Defuncto Abbate, de eadem Eccleſia Abbas eligatur, niſi forte (quod abſit) ibidem idonea perſona reperiri non poſſit. Hanc conſtitutionem meam, ſic voto & Regali auctoritate confirmatam, nullus ſucceſſorum meorum violare, vel imminuere præſumat. Quicunq; igitur contra libertates vel dignitates eiuſdem Eccleſiæ fecerit, foriſfacturæ Regiæ Coronæ ſubiaceat. Huius rei teſtes ſunt,* LANFRANCVS *Archiepiſcopus* Cantuarienſis, STIGANDVS Ciceſtrenſis

* Vide Melchioris Goldaſti tom. 2. Monarch. pag 41.

Ciceſtrenſis *Epiſcopus*, Walkelinvs *Epiſcopus* Winton. Wulstanvs Wigorn. *Epiſcopus. Qui omnes, me præſente, & audiente, horum præceptorum meorum & conſtitutionum violatores perpetuo anathemate damnauerunt. Apud* Winton.

Id genus etiam eſt Sancitum ejus, quo Sacrum à Ciuili diſcriminauit Forum. Etenim, Florente *Saxonum* Imperio, mutuas in jure dicundo veluti tradebant operas atq; eodem vtebantur bis quotannis foro Diœceſeos Epiſcopus ſimul & Prouinciæ Præſes ſeu Vicecomes, quem & Shýreȝereue (vnde Shiriffe nunc dicimus) & interdum Ealdorman nominabant. Neq; aliud ferè eorum illo ſæculo Forum erat quam quale nunc eſſet vniuſcujuſq; Epiſcopi Synodus cum Vicecomitis foro conjuncta ſiue in eadem curia & eodem tribunali celebrata. Edgarvs Rex Legum cap. 5. Hæbbe mon ðriƿa on ȝear Burhȝemote ⁊ tƿa ſcýre ȝemote; ⁊ ðær ſcýre ȝemote Biſceop ⁊ ſe Ealdorman. ⁊ ðær æȝþer tæcon ȝe ȝodes rihte. ȝe ƿoruldes rihte; quod apud *Iohannem Bramptonum* Abbatem *Iornallenſem* in Hiſtoria ſua Ms. (vbi veteres *Anglorum* Leges penè omnes ex *Saxonico* ſermone in barbariem illius æui verſæ reperiuntur) ad hunc modum redditur. *Habeatur in anno* Burgmotus *ter, &* Scyremotus *bis, & interſit præſul* Comitatus (nempe *Scyremoto*, ſiue ſemeſtri conuentui) *&* Aldermannus; *& vtriq; doceant Dei rectum & ſæculi.* Totidem fere verbis in *Canuti* Regis legibus idem habetur. Atque inde forſan eſt quod etiam hodie ſemeſtres illi Inquiſitionis Conuentus quibus præeſt Vicecomes (Townes & Hundreds, id eſt, Centuriarum forum dicimus)

ante menſem à Paſchatis & D. *Michaelis* feſto elapſum ſolenni ritu habendi ſint, idq; ex vetuſtiſſimo more, vti liquet ex *Magna Charta* cap.35. & *Stat.* 1. 31. *Ed.* 3. cap. 4. Nam temporaria Lex olim lata eſt in *Antiocheno* Concilio, quæ ejuſmodi Synodos bis quotannis, eiſdemque, quas diximus, tempeſtatibus, ab Epiſcopis indici præcepit. Neq; veriſimilimum non eſt, inde natum morem æuo illo ſuperiore, vt Vicecomes & Epiſcopus ſtatis hiſce temporibus ſimùl primò vterentur, atque inde poſtmodùm ad nos propagatum eſſe, vt, diſterminatis ſub GVILIELMO eorum tribunalibus, priſtinum de tempore, & tot ſæculis receptum inſtitutum à Vicecomite ſeruaretur. Vide Concil. *Antiochen.* Canon. 2c. Diſt. 18. c. 4. Et Concilij ejuſdem anno ſalutis CCC. XLI. habiti Canones in Eccleſiæ vetuſtiſſimo Canonum corpore locum etiam obtinuiſſe, notiſſimum eſt. Quin & in Apoſtolorum, vt vocant, Canone XXXVIII. idem legitur. In vtroque autem τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς πεντηκοστῆς, ſeu *quarta Pentecoſtes hebdomada* idem denotat quod *intra menſtruum à Paſchate tempus.* Nam Pentecoſte ibi interuallum, quod Paſchatis diem & Pentecoſtes feſtum intervenit, denotat; haut verò ipſum feſtum, vti vulgò vſurpatur. Vndè eſt quòd apud *Gratianum* jam dicto loco, *Burchardum* lib.1. cap. 44. atque *Iuonem* part. 5. cap. 154. explicatur per *medium tempus*, inter Paſcha & Pentecoſten, quod juri quo etiamnum vtimur congruit. *Hyperberetæus* verò menſis (qui ridiculè *per Beritheon* in excuſis *Burchardi* libris dicitur) planè October eſt, & *Syrorum* ſeu *Syro-Macedonum* menſis, à quo & annum auſpicabantur & *Epocham Alexandream* quæ تاريخ ذي القرنين ſeu *Tarik Dhi'lkarnain* vocant *Arabes*, quod *Epocham* ſeu *Æram Bicornis* ſonat. Eo enim nomine notus eſt *Alexander*, ea figurà in nummis ſculptus; *Iouis* nimirum *Hammonis*, Cornuti Patris, effigie decoratus. Neq; id hic monuiſſe operæ pretium duxeram niſi doctos alioquin viros, an *Hyperberetæus* heic Septembrem an Octobrem ſignificaret dubitaſſe non à vetuſtis modò interpretibus verùm & ab ipſis Canonibus ſatis interim edoctos, obſeruaſſem. vide notas ad *Gratiani* Editionis *Gregorianæ* Diſt. 18. c. 4. Anni autem veteris Olympiadici (in quo nunc in Septembrem, interdum in alios incidebat *Hyperberetæus*) & *Alexandrei*, qui *Hyperberetæum* Octobri perpetuò conjunxit, diſcrimen minimè aduertebant. vide de hac re incomparabilem V. *Ioſephum Scaligerum* de Emendat. Temp. lib. 1. ſ. de periodo *Macedonica* æſtiua. Cæterùm Sanctio quam diximus GVILIELMI Regis ita ſe habet in ejus ad REMIGIVM Antiſtitem *Lincolnienſem* reſcripto.

WILLIELMVS *gratia Dei Rex* Anglorum *Comitibus, Vicecomitibus, & omnibus* Francigenis, *& Anglis qui in Epiſcopatu* REMIGIJ *Epiſcopi terras habent, ſalutem: Sciatis vos omnes & cæteri mei fideles, qui in* Anglia *manent, quòd Epiſcopales leges quæ non bene nec ſecundum Sanctorum Canonum præcepta, vſque ad mea tempora, in regno* Anglorum *fuerunt, communi Concilio, & conſilio Archiepiſcoporum meorum, & cæterorum Epiſcoporum, & Abbatum, & omnium Principum regni mei, emendandas iudicaui. Propterea mando, & regia auctoritate præcipio, vt nullus Epiſcopus vel Archidiaconus de legibus Epiſcopalibus ampliùs in* Hundret *placita teneant; Nec cauſam quæ ad regimen animarum pertinet, ad iudicium ſæcularium hominum addacant, ſed quicunq; ſecundum Epiſcopales leges, de quacunq; cauſa, vel culpa interpellatus fuerit, ad locum quem ad hoc Epiſcopus elegerit, & nominauerit, veniat, ibiq; de cauſa ſua reſpondeat,*

ſpondeat; & non ſecundum Hundzet, *ſed ſecundum Canones, & Epiſcopales leges, rectum Deo, & Epiſcopo ſuo faciat.*

Tranſcriptum eſt autem ex Archiuo Regio in Arce *Londinenſi*, vbi, inter Regia priuilegia Eccleſiæ *Lincolnienſi* olim indulta atque à RICHARDO II. confirmata, reperitur. Nimirùm in *Cart. 2. Rich. 2. membrana 12. numero 5.* Habetur etiam Anglicè apud *Foxum* in Eccleſiaſt. Hiſt. 4. pag. 154. quem & vide lib. 3. pag. 135. & Hiſtoriæ noſtræ de Decimis caput 14. §. 1. vbi Forum Vicecomitis ſemeſtre pro menſtruo ſubſtitui libentiùs mauelim. Cæterùm in actorum *Roberti Winchelſeij* Archiepiſcopi *Cantuarienſis* Regiſtro ſeu publicis ejus Tabulis Mss. totidem ferè verbis occurrit id quod GVILIELMO Regi hic tribuitur. Regi etenim EDWARDO I. in Ordinum Comitijs, vt in dictis tabulis legitur exhibet ordo ſacer libellum, in quo complures injurias queritur Iuriſdictioni ſuæ à ciuili Foro illatas. neque alius ſanè eſt quàm *Articuli continentes Grauamina Eccleſia Anglicana* quorum mentio fit in prœmio Conſtitutionum quas *Articulos Cleri* vulgò nominamus. In Libello autem quem dixi, *Cum* WILLIELMVS, inquit ordo ſacer, *dudum Rex* Angliæ *de communi conſilio Archiepiſcopum, Abbatum, & omnium Procerum Regni ſui, leges Epiſcopales, quæ non benè nec ſecundum Sanctorum Canonum præcepta, fuerant, ſicut nec ſunt hijs diebus, in Regno* Angliæ *obſeruandas inconcuſſe judicauerit, propterea, mandauerit & præceperit quod nullus Epiſcopus vel Archidiaconus de legibus Epiſcopalibus vel cauſis quæ ad regimen animarum pertinent, ad* Hundreda, *vel judicia ſecularium hominum quicquam adducerent, ſed vt quilibet de quacunque cauſa vel culpa ſecundum leges Epiſcopales interpellatus ad locum Eccleſiaſticum & Ordinarium quem* [Epiſcopus] *elegerit veniat ibique de cauſa vel culpa reſpondeat ſecundum Canonicas & Epiſcopales Leges; Et ſi Epiſcopi judicio ſtare noluerit, ſi opus fuerit, ad vindicandum fortitudo & juſtitia Regis vel Vicecomes adhibeatur. Et nihilominus defenderit & interdixerit Ne vllus Vicecomes Præpoſitus ſeu Miniſter Regis aut aliquis Laicus homo de Legibus quæ ad Epiſcopum pertinent ſe intromittat, prout hæc & alia* (ita ſe habent Libelli verba) *in Carta prædicti* WILLIELMI *Regis plenius inſcribuntur &c.* Sed porrò de Regio GVILIELMI in ſacris ordinandis imperio, vide, ſi placet, Vitam *Hugonis* Abbatis *Cluniacenſis* in Bibliotheca *Cluniacenſi* fol. 454. præter GREGORIJ VII. lib. 9. Epiſt. 5. vbi *Presbyteros vxores, Laicos Decimas quas detinebant, etiam juramento dimittere compulit,* quæ GREGORIJ verba ſunt.

Ibidem l. 28.

NVLLI EPISCOPORVM PERMITTEBAT VT ALIQVEM DE *BARONIBVS* SVIS SEV *MINISTRIS* PVBLICE EXCOMMVNICARET.] Id ipſum penè reperitur in *Clarendonenſium* Comitiorum capitibus quarum HENRICVS II. inſtaurator ſub anno M.C.LXIV. vnde etiam quid *Barones* heic denotent, fortè diſcendum. Vocabulum nempè aliâ notione vſurpari quàm vulgò; neque eos duntaxat, vt hodie, ſignificare quibus peculiaris Ordinum Comitijs locus eſt, ſed vniuerſos qui ſaltem beatiores, Regià munificentià, ad formulam juris noſtri clientelaris quod nullius villæ Regiæ glebam, ſed ipſum tantummodò Regem ſpectat (Tenure en cheif phraſi forenſi dicimus ſiue *Tenuram in Capite*) latifundia poſſidebant. Nam in Capitibus quæ dixi, ita legitur. *Nullus qui de Rege tenet in Capite, nec aliquis Dominicorum Miniſtrorum ejus excommunicetur, nec alicujus eorum Terræ ſub interdicto ponantur, niſi priùs Dominus Rex, ſi in Regno fuerit, conueniatur vel Iuſtitia ejus* (qui, velut Præfectus Prætorio aut Pro-rex, Regias illo æuo vices agebat, & *Capitalis Angliæ Iuſtitiarius* etiam indigetabatur) *ſi fuerit extra Regnum, vt rectum de eo faciat; & ita, vt quod pertinebit ad Regis curiam*

riam ibi terminetur & de eo quod ſpectat ad Curiam Eccleſiaſticam ad eandem mittatur, vt ibidem terminetur. Habentur vero Comitiorum illorum capita tum apud *Geruaſium Dorobernienſem* & *Rogerum Wendouerium* Mss. tum apud *Matthæum Pariſium* (licèt depravatè) cujus Hiſtoriæ pars prior quæ à Gvilielmi primi initijs ad annum Henrici III. decimum nonum protenditur, *Wendouerio*, vnde exſcripta eſt, tota debetur. Sed & alia eorum * occurrunt alibi exemplaria. Cæterùm omnes qui quocunque jure clientelari fundos Regios obtinebant, hac lege intellexit *Robertus Glouceſtrenſis* comprehendi. Is n. rythmis Anglicanis Hiſtoriam noſtram vſq; ad ſuum (nempe Edwardi I. ni fallor) æuum complexus, narrat quibuſnam ex capitibus iſtis refragatus fuerit Thomas Archiepiſcopus *Cantuarienſis* ſub Henrico II. atq; hoc quartâ ſede collocans ita in exoletum ſuæ ætatis ſermonem transferre ſe putabat.

* *Vide* Ioannis Sarisbur. *Epiſt.* 159. *& calcem vitæ* Thomæ Cantuarienſis, *quam* Quadrilogum *dicimus.*

The verthe was that no man that of the King huld ought
In Cheif or in eni Seruiſe, to Manſing were ibrought;
Bote the wardenis of holy Chirch that brought him thereto;
The King ſede or is Bailifes wat he had miſdo.
And loked verſt were thei to amendment it bring.
And vote hy wolde by their leue do the Manſing.

Obſeruatu autem digniſſimum heic, quod narrat *Radulphus* de *Diceto* Decanus *Londinenſis*. Sub Anno M. CLXIII. *Thomas*, inquit, *Archiepiſcopus vacantem Eccleſiam* Ainefordiæ *contulit in* Laurentium. Willielmus *villæ Dominus, ſibi vendicans jus Patronatus in eadem Eccleſia*, Laurentium *expulit. Archiepiſcopus eum excommunicauit; quod quia, minimè certiorato Rege, feciſſet, maximam Regis indignationem incurrit. Aſſerit namq; Rex, juxta dignitatem regni, quod nullus Capitaneorum, nullus militans Regi, nullus Miniſter Regis, nullus ſcilicet, vt vulgariter loquar, de Rege tenens in Capite Caſtellum, Villam, vel Prædium, citra conſcientiam Regis, eſt excommunicandus ab aliquo; Ne ſi ſuper hoc Rex certioratus non fuerit, ignorantiâ lapſus communicet excommunicato, Capitaneum ſuum venientem ad ſe vel inuitans ad oſculum, vel recipiens in concilium.* Ratio legis jam dictæ redditur, & quid *Barones*, quid *Miniſtri* in ea denotent; luculentiùs explicatur. Nec verò ita intempeſtiuum heic duco, aliquot quæ ſub Gvilielmo ſcripta occurrunt de *Baronibus* teſtimonia adnotare, vnde vocabuli ſenſus qui eo æuo atq; hoc loco in vſu, liquidiùs innoteſcat. Cenſuales Gvilielmi I. tabulæ *Barones* ad hunc modum, in *Dorſetiæ* cenſu, memorant. *In* Warham *de parte* S. Wandregiſili; *ſunt ibi* XLV. *Domus ſtantes &* XVII. *ſunt vaſtæ. De partibus aliorum* Baronum *ſunt ibi* XX. *domus ſtantes &* LX. *ſunt deſtructæ.* Et *in Burgo de* Warwic (ita tabulæ illæ, in pagi *Warwicenſis* cenſu) *habet Rex in Dominio ſuo* CXIII. *Domus, &* Barones *Regis habent* CXII. *de quibus omnibus Rex habet Geldum ſuum.*

Epiſcopus de Wirceſtre habet	IX. *maſuras.*
Epiſcopus de Ceſtre	VII.
Abbas de Couentrie	XXXVI.
Epiſcopus Conſtantienſis	I.
Comes de Mellent	XII.
Albericvs *Comes*	IV.
Hvgo *de* Grentemaiſnil	IV. *Monachi habent* I. *de eo.*
Henricvs *de* Fereres	II.
Harold	II.
Robertvs *de* Stadford	VI.
Rogerivs *de* Luty	II.
Richardvs *Venator*	I.
Radvlfvs *de* Limeſi	IX.

Abbas Malmesburienſis	I.
Willielmvs Bonbaſlet	I.
Willielmvs *filius* Corbucion	II.
Goisfridvs *de* Magnauill	I.
Goiffridvs *de* Wirce	I.
Gislebertvs *de* Gant	II.
Gislebertvs Buili	I.
Nicholavs *Baliſtarius*	I.
Stephanvs Stirman	I.
Turchil	IV.
Harold	II.
Osbernvs F. *Richardi*	I.
Cristina	I.
Luith *Monialis*	II.

Hæ maſuræ pertinent ad terras quas ipſi Barones *tenent extra Burgum , & ibi appreciatæ ſunt.* Præter *Criſtinam* heic & *Luitham*, omnes Regis *Barones* erant, qui nempe CXII. ſuperiùs dictas domos poſſidebant. Alia quæ,mox aliorſum adnotata, hæc tempora ſpectant, lucem heic de *Baronis* ejus æui notione præbebunt. *Miniſtros* autem hîc dictos intelligo eos qui officijs ſiue Palatinis, ſiue Vrbanis, ſiue Ruſticis functi, Regij famuli habebantur. Neq; alios fuiſſe autumo *Taines* & *Seruientes Regis* in Cenſualibus Gvilielmi,quas memorauimus, tabulis vocitatos. Quamplurimi enim ibi *Thainorum* occurrunt nomine,id eſt, Ðeᵹenſ, vnde *Taini* Latine; quod *Miniſtros* interpretatur. neq; aliud vocabulum eſt (ſi originem ſpectes) quàm Dienaer Belgicum quod à Dienen , hoc eſt *Miniſtrare*, fit & ñ ðeᵹen veſtigia ſatis ſeruat. vnde Dienſt-knecht etiam famulus eſt, & Dienſt-maeght Ancilla. nam Knecht maſculum denotat , vti item apud *Saxones* noſtros. Exemplum memini in prognoſticis aliquot de partu, Saxonicè conſcriptis. Porrige, inquit Autor Anonymus Ms. grauidæ mulieri Lilium ſimul & Roſam , atque adeò vt ſuo arbitratu vtrum horum maluerit, eligat ; ᵹẏꝼ heo nẏmð Lilian, heo cænð cnẏht, ᵹẏꝼ heo nẏmð ꞃoꞅan, heo cænð mæden, quod ſonat , *ſi Lilium prehenderit, maſculum* (id eſt Cnẏht) *ſi Roſam, Fæmellam pariet.* Miniſtros autem illos Regios ſiue *Taines* & *Seruientes*, in tabulis illis Cenſualibus,ita notatos habemus. Cola *Venator*, Vlviet *Venator*, Godwinvs *Accipitrarius*, Hvgo *Latinarius*, Milo *Portarius*, Herbertvs *Camerarius*, & hujuſmodi. *Latinarius* autem eſt idem quod *Interpres*; vnde & Latimer eadem notione vſurpatum. Latiæ nempè linguæ peritum, cæteras, quæ in vſu, ita calluiſſe exiſtimabant, vt generale interpretis nomen non immeritò ei inde donandum putarent. Neque ſane alios fuiſſe tunc temporis *Seruientes* à *Thanis* plane conſtat ex ipſis ſæpè dictis tabulis. In *Surrienſis* nempe pagi cenſu ibidem, Oswaldvs, Theodoricvs , atq; alij *Seruientum* nomine memorantur , qui tamen ipſi *Taini* indiſcriminatim poſteà ſtatim vocitantur , vti in *Wiltonia* cenſu *Heruæus* atque alij *Miniſtri* dicti, *Seruientes* ſtatim nominantur, quos *Tainos* item appellatos liquet. Idem in *Coluino* atque alijs *Seruientibus* in *Deuonia* cenſu obſeruandum. ibidem n. neque alia notione, *Taini* ſimul dicuntur. Hinc etiam Tainlande occurrit in eiſdem tabulis, id eſt, *Tainorum terra,* ſeu fundus *Tainis* peculiaris. In *Wiltonia* legimus ; Willielmvs *Comes dedit* Quintone & Suindone & Cheurel , quæ erant Tainlande *pro terra de Inſula de* Wiht , *quia pertinebat ad firmam de* Amblesbirie. Et in *Somerſetis* , de *Roberto de* Odberuile Taino ſeu Miniſtro Regio ; *Hic* Robertus *habuit vnam virgatam quam tenebat* Dodo *liberè* * T. R. E. *Huic addita fuit* Doluertone *Manerium Regis. Modò dijudicata eſt eſſe* Tainland. Huc ſpectat phraſis illa forenſis *Clamare*

* id eſt tempore Regis Edwardi.

ad

ad Tainland, quod in *Ceſtriæ* cenſu occurrit. Eo nomine fundum vendicare, id ſignificat.

Pag. 6. lin. 34.

QVÆ AVTEM IN SECVLARIBVS PROMVLGAVERIT, TRADERE SVPERSEDEMVS.] Atque ſuperſederunt plerique rerum *Anglicarum* ſcripturientes conſarcinatores; quod vtinam non feciſſent. Cæterùm ad hanc rem, vetuſti Eccleſiæ *Lichfeldienſis* Chronici Ms. Autor; *Anno*, inquit, GVILIELMVS *Regni ſui quarto apud* Londonias *Conſilio Baronium ſuorum fecit ſummoniri per vniuerſos* Angliæ *Comitatus, omnes Nobiles, Sapientes, & ſua Lege eruditos, vt eorum Leges & Conſuetudines audiret. Et licet idem Rex* WILLIELMVS *Leges* Northfolkiæ & Suffolkiæ, Grantbrigiæ & Deiræ *(vbi quondam maxima pars* Danorum & Norwegenſium *inhabitabant) priùs magis approbauerat & eas per totum Regnum obſeruari præceperat, pro eo quod omnes anteceſſores ejus & ferè omnes Barones* Normanniæ, Norwegenſes *extitiſſent, & quòd de* Norwegia *olim veniſſent,* Sed poſteà, ad preces Communitatis* Anglorum, *Rex adquieuit, qui deprecati ſunt, quatenus permitteret ſibi Leges proprias & Conſuetudines antiquas habere in quibus vixerant Patres eorum & ipſi in eis nati & nutriti ſunt, ſcilicet Leges Sancti Regis* EDWARDI. *Et ex illo die magna autoritate veneratæ, & per vniuerſum Regnum corroboratæ & conſeruatæ ſunt, præ cæteris Regni legibus, Leges Regis* EDWARDI. *Quæ quidem priùs inuentæ & conſtitutæ fuerant tempore Regis* EDGARI *Aui ſui. veruntamen poſt mortem ipſius Regis* EDGARI *vſque ad Coronationem Sancti Regis* EDWARDI, *quod tempus continet annos* LXVII. *prædictæ Leges ſopitæ ſunt & penitùs prætermiſſæ; ſed poſtquàm Rex* EDWARDVS *in regno fuit ſublimatus, conſilio Baronum* Angliæ, *Legem* LXVII. *annis ſopitam excitauit, excitatam reparauit, reparatam decorauit, decoratam confirmauit, & confirmata vocata eſt Lex Sancti Regis* EDWARDI, *non quod ipſe prius adinueniſſet eam, ſed cum prætermiſſa fuiſſet & obliuioni penitus dedita à morte Aui ſui Regis* EDGARI *qui prius Inuentor ejus fuiſſe dicitur vſq; ad ſua tempora, videlicet* LXVII. *annis. Vnde per præceptum Regis* WILLIELMI *electi ſunt de ſingulis totius* Angliæ *Comitatibus* XII. *Viri ſapientiores quibus jurejurando injunctum fuit coram Rege* WILLIELMO *vt quoad poſſent, recto tramite neq; ad dexteram neq; ad ſiniſtram declinantes, legum ſuarum & conſuetudinum ſancita patefacerent, nil prætermittentes, nil addentes, nil præuaricando * mittentes.* ALDREDVS *autem* Eboracenſis *Archiepiſcopus qui Regem* WILLIELMVM *coronauerat, &* HVGO Londonienſis *Epiſcopus, per præceptum Regis, ſcripſerunt, proprijs manibus, omnia quæ prædicti Iurati dixerunt. A legibus namq; Sanctæ Matris Eccleſiæ, ſumentes exordium, * qui per eam Rex & Regnum ſolidum ſubſiſtendi habent fundamentum, Leges & libertates & pacem ipſius concionati ſunt dicentes, Omuis Clericus* &c.* vti legimus apud *Rogerum Houedenum* in Annalibus HENRICI Secundi, vbi digreſſio eſt de *Norwegiæ* Regibns. Et totidem fermè verbis, eadem, quæ heic tranſcripſimus, occurrunt apud eundem *Rogerum*. Atqui, Autoris *Lichfeldienſis* & *Houedeni* in hiſce diſcrimen haùt adeò contemnendum erat, vt ideò negligenda eſſent quæ habet ille nondum editus; quòd eadem eiſdem penè ſyllabis hic, qui publici juris factus eſt, narrauerit. Qui vtrunque perpenderit, id fateatur neceſſe eſt. Sequitur verò in Autore *Lichfeldienſi* pars aliqua duntaxat earundem legum quas interſerit *Houedenus*. atque ejuſmodi pars etiam apud *Henricum Knightonium*, Canonicum *Leyceſtrenſem*, Scriptorem non indiligentem, qui nondum in lucem prodijt, reperitur. Triplo autem plures ſunt quas *Houedenus* habet, quàm aut *Leyceſtrenſis* aut *Lichfeldienſis*. Apud hoſce verò nulla eſt, quæ in *Houedeno* non comperta. Vetuſti ſanè, fateor, ſunt & *Lichfeldienſis* & *Leiceſtrenſis* & *Houedenus* Autores.

* l. mutantes.

* l. quia

Atq; de alijs nonnullis qui eadem, de hac re, tradidere idem dicendum. Sed eorum neminem, ante aliquot à Gvilielmo ſecula elapſa, ſcripſiſſe palàm eſt, neq; interpolationem euaſiſſe leges illas apud *Houedenum*. Nam, in capite de tributo *Danico*, Gvilielmi Regis Iunioris fit mentio. Et qualiſnam fides (in re adeò vetuſta ac viros neque rebus Ciuilibus neq, ſtudijs Forenſibus ſatis occupatos plerunque fugiente) ſcriptoribus hujuſmodi recentioribus adhibenda ſit, etſi ſtatuere minimè auſim, diligentiùs tamen anquiri velim. Recentiores voco dum *Ingulpho* Abbati *Crowlandienſi* eos compono; qui in hac re teſtium non tam facilè princeps meritò dicendus eſt quàm ſolus forsàn cui par ſit vt credamus. Etenim non ſolùm oculatus ille *Normannici* in *Anglia* Imperij initiorum teſtis erat, verum etiam in Aula apud Gvilielmvm Regem ad jura Cœnobij ſui ſtabilienda, aſſiduam nauauit operam, in qua per virorum, qui Rebus tum Ciuilibus tum Forenſibus exercitati, conſuetudinem, Legum Gvilielmi, hoc eſt Edwardi Regis à Gvilielmo firmatarum, *Normannico* idiomate conſcriptarum, atque ab ijs, quas recentiores illi habent, multum diſcrepantium, exemplar nactus, *Crowlandiam* ſecum detulit atque ad Hiſtoriæ ſuæ calcem adjecit. Quo Gvilielmi anno hoc fecerit, diſertè non explicat ipſe. Sed liquidò conſtat tempus fuiſſe poſt annum ejuſce XV. aut circiter; quod ideò obſeruatu dignum eſt quoniam legum illarum apud recentiores quos diximus & recenſitio & confirmatio anno Gvilielmi IV. tribuuntur, cum tamen alias, eaſq; plurimùm diffidentes, decennio & amplius poſteà, eodem lemmate eodemq; nomine inſignes, circumulatas & pro genuinis ac ſolis quibus Regis & Ordinum autoritas antea acceſſerat, habitas fuiſſe (ſi *Ingulpho* credas) ſit exploratiſſimum. Vnde forſan eleuanda fides eorum qui, præter haſce, alias nobis temerè obtrudunt. Tametſi enim ſingularia plurium annorum ſancita Gvilielmvm Autorem agnoſcere potuiſſent, haût tamen ita veriſimile eſt nec à quoquam narratur, aut iteratam eſſe legum Edwardi ſub Gvilielmo recenſitionem aut pluſquam vnam fuiſſe eorum ſiue recognitionem ſiue confirmationem. Quòd ſi plures fortè eſſent, id interim planè ſtatuendum foret, poſtremæ maximam, ne dicam ſolius, rationem habendam eſſe. Annum autem Regis XV. præterijſſe cùm *Ingulphus* exemplar ſuum in Aula *Londonijs* nactus eſt, inde ſatis nouimus, quòd Diplomati *Crowlandenſi* Cœnobio tunc temporis impetrato atq; editâ ejus hiſtoriâ reperto, teſtis ſit Gvilielmvs Epiſcopus *Dunelmenſis*, qui ante annum ſalutis M. LXXXI. ſeu XV. Gvilielmi Regis minimè ſuffectus erat. & earum forte erat genuinum exemplar legum quæ IV. anno autoritate publicâ & recenſitæ & firmatæ fuerant. Nam fieri poteſt, nec veri eſt diſſimile, recentiotes illos, tametſi notho legum exemplari, ſaltem interplato, decepti fuerint, verum nihilominus recenſitionis & confirmationis annum, vtpote forſan decantatum, fideliter & didiciſſe & narrâſſe. Sed verò ipſum *Ingulphum* audiamus. *Attuli*, inquit, *eadem vice mecum* Lundonijs *in meum Monaſterium Leges Æquiſſimi Regis* Edwardi, *quas Dominus meus inclytus Rex* Willielmvs *autenticas eſſe, & perpetuas per totum regnum* Angliæ * *inuiolabiliterq́, tenendas ſub pœnis grauiſſimis proclamarat & ſuis * Iuſtitiarijs commendârat eodem idiomate quo edita ſunt; ne per ignorantiam contingat nos vel noſtros aliquando, in noſtrum graue periculum, contraire & offendere auſu temerario Regiam Majeſtatem ac in ejus cenſuras rigidiſſimas improuidum pedem ferre contentas ſæpiùs in eiſdem, hoc modo*, quæ verba finiunt editam ejus hiſtoriam, adjectis tantummodò à V. C. *Henrico Sauilio* Editore, *videtur heic leges* Edwardi *inſeruiſſe quæ deſunt*. Atqui certò ſcimus nos eum ibi eas inſeruiſſe, quod non ſolùm ex ipſo Hiſtoriæ Autographo, *Crowlandiæ* in agro *Lincolnienſi* etiamnùm ſeruato, conſtat, ſed etiam ex recentiori quo vſi ſumus exemplari ante annos CC. aut circitèr exarato. Inde, quatenus tum per librarij & incuriam & inſcitiam tum per mucidam ſermonis & obſoleti & deprauatiſſimi ſcabritiem licuit, eas ſtatim exhibemus

* *Ita Codex Ms.*

* *Iuſtitijs in Ms.*

exhibemus, ejuſmodi latinjtate quam vſurparunt veteres apud nos juriſconſulti, calente prælo, feſtinantèr donatas. verbum ſcilicet verbo plerunq; reddidimus; & barbarâ phraſi, ſed materiei maximè idoneâ, quicquid intelligebamus potiùs interpretari voluimus quàm in puriorem ſermonem transferre, qui obſcuritati hujuſmodi non tam lucem adferret quam (vt ſæpiùs fit) tenebras offunderet. neque ferè reperitur quiſquam, niſi à foro & medij temporis hiſtoria nimiùm ſit alienus, cui barbara hæc latinitas non ſit intellecta. Nitidiora verò Cæſarei juris vocabula hiſce aptare, interpretem, *Iuſtinianum* potiùs legiſſe oſtenderet, quàm propriam *Normannici* idiomatis vim aperiret. Neque tamen omnia quæ transferre heic auſus ſum, me ſatis adſequutum eſſe, omninò perſuaſum habui; & perſpicacioribus libentèr compluria reliqui. Nam autographo deſtitutus (quod interea nanciſci impenſè & volebam & nitebar, ſed fruſtrà) nolui me conjecturarum nugis vltra torquere; ſed vbi me prorſus fugiebat (vti ſæpe) *Normannicæ* dictionis ſignificatio, in ipſa verſione eam, variato charactere, retinui. Mallem enim me palàm inſcientiæ reum confiteri, quàm, in craſſiſſimis tenebris, oculorum aciem incaſſùm obtendere. Et apud peritiores conjectores, qui hujuſmodi rebus, otio abundantes, delectantur, vicem, dum feſtino, cotis forſan obtinebo exors licèt ipſe ſecandi.

Hæ ſunt Leges & Conſuetudines quas WILLIELMVS Rex conceſſit vniuerſo Populo *Angliæ* poſt ſubactam Terram. Eædem ſunt quas EDWARDVS Rex, cognatus ejus, obſeruauit ante eum.

Ces ſont les Leis & les Custumes que li Reis WILLIAM *grantut a tut le Peuple de* Engleterre, *apres le Conqueſt de la Terre. Ice les meiſmes que le Reis* EDWARD *ſun Coſin tint deuant lui.*

I.

De *Aſylorum* jure & immunitate Eccleſiaſtica.

S*Cilicet, Pax Sanctæ Eccleſiæ cuiuſcunq; Foriſfacturæ quis reus ſit hoc tempore. Et venire poteſt ad Sanctam Eccleſiam. Pacem habeat Vitæ & Membri. Et ſi quis injecerit manum in id quod Mater Eccleſia poſtulauerit, ſiue ſit Abbatia, ſiue Eccleſia Religionis, reddat id quod abſtulerit, & centum ſolidos nomine Foriſfacturæ. Et de Matrice Eccleſia Parochiali* XX. *ſolidos. Et de Capella* X. *ſolidos. Et ſecundum pacem Regis in Legibus* Merciorum *centum ſolidis emendet ſimiliter de* Heinfare, *& de inſidijs præcogitatis.*

I.

Co eſt a ſaueir, Pais a Saint Ygliſe; de quel forfait que home out fait en cel tens; e il pout venir a Sainte Ygliſe; out pais de vie & de membre. E ſe alquons meiſt main en celui qui la Mere Ygliſe requireit, ſe ceo fuſt v Abbeie, v Ygliſe de Religion, rendiſt ce que il iauereit pris, e cent ſolz de forfait, e de Mer Ygliſe de Paroiſſe XX. ſolz. e de Chappele X. ſolz e que enſyaint la pais le Rei en Merchenelae cent ſolz les amendes, altreſi de Heinfare e de aweit purpenſed.

II.

De Hominum Regis priuilegio.

Hæc placita ſpectant ad Coronam

II.

Icee plaiz * aſierent a la Coroune

* aſierent.

nam Regis. Et ſi qui male fecerint hominibus illius Balliuæ & de hoc ſit attinctus per Iuſtitiam Regis, Foriſfactura ſit dupla illius quam alius quiſpiam Foriſfecerit.

roune le Rei; & ſe alquens v quens vxuoſt * meſſeiſt as homes de ſa baillie, e de co ſuiſt atint de la iuſtice lu Roi, forfait * ſuſt a duble de ce comme altre fuſt forfait. * Meſſeiſt. * ſuiſt.

III.

De Pacis publicæ violatoribus.

Et qui in Danorum *Lege violauerit pacem Regis*, CXLIV. *libris emendet; Et Foriſfacturæ Regis quæ ſpectant Ad Vicecomitem* XL. *ſolidi in* Merciorum *lege*, *&* L. *ſolidi in Rege* Weſt-Saxonum. *Et de Libero homine qui habet* Sac *&* Soc *&* Tol *&* Tem *&* Infangentheof *& implacitatus fuerit, & ad Foriſfacturam poſitus in Comitatu, pertinet Foriſfactura ad opus Vicecomitis*, XL. *Oræ in Danorum Lege, & de alio homine qui eiuſmodi Libertatem non habet Oræ* XXXII. *De his* XXXII. *oris habebit Vicecomes ad vſum Regis oras Decem, & is qui eum implacitauerit habebit in remedium verſus eum oras* XII. *& Dominus cuius finibus manſerit* X. *Oras. Hæc eſt* Danorum *Lex.*

III.

E que en Danelae fruiſſe la pais le Roi VII. vinz liuerez e IIII. les amendes; e lez foruaiz le Roi qui afierent al Veſcunte XL. ſolz en Merchenelae, e L. ſolz en Weſt-Sexelae. E * al frans hoem qui aueit Sac e Soc e Tol e Tem e Infangenetheof, ſe il eſt emplaide e ſeit mis en forfeit en le Counte, * afiert il forfat a oes le Veſcunte, XL. ores en Denelae, e de altre home qui ceſt franchiſe non ad, XXXII. ores. De ces XXXII. Ores, arat li Veſcunte a oes le Roi X. ores, e cil qui li plait aurat de remied vers lui XII. ores, e le Seignur, en ki fin il maindra, X. Ores; co eſt en Denelae. * De * afiert.

IV.

De Latrocinij reo, & fidejuſſore qui morum ejus periculum in ſe ſuſceperat.

Hæc eſt Conſuetudo in Merciorum *Lege; ſi quis appellatus fuerit de Latrocinio, ſeu de Furto & plegiatus fuerit venire ad Iuſtitiam, & fugerit, Plegius eius habebit* IV. *menſes & vnum diem ad eum querendum, & ſi poßit eum inuenire, Iures ſe duodecima manu, quod tempore quo eum plegiauit Latro non fuerat, neque per eum eſſet quod*

IV.

Coſt eſt la cuſtume en Merchenelae, ſe alquens eſt apeled de lareim, v de roberie, e ſeit pleui de venir a iuſtice, e il ſeit fuie dedenz, ſon plege ſi auera de IIII. meis e I. iour de querle, e ſi il le pot truuer, ſi iurad ſei dudzime main, que al ure que ille pleui, Laron nel ſot, ne per lui ne ſeut eſt fui, ne aueir nel

quòd fugerit, nec eum prehendere poſſit. Tunc reddat Catallum, & XX. ſolidos pro Capite, & IV. denarios al ceper, & *vnum obolum* pur la beſche, & *XL. ſolidos Regi. In* Weſt-Saxonum *Lege C. ſolidos ad clamorem pro Capite, & IV. libras Regi. In Lege* Danorum, *Foriſfactura eſt VIII. libræ. XX. ſolidi pro Capite, & VII. libræ Regi. Et ſi is poteſt intra annum & IIII. dies inuenire Latronem & eum aminare ad Iuſtitiam, redhibebunt ei viginti ſolidos quos acceperint, & fiat iuſtitia de Latrone.*

V.

De Latronis prehenſione.

Si quis prehenderit Latronem abſq; ſecta & abſq; clamore, atque eum ei cui damnum factum eſt dimiſerit, & venerit poſtea, rationi conueniens eſt vt det ille X. ſolidos pro Hengwite, *& finem faciat Iuſtitiæ* a la primereme deuiſe *abſque licentia Iuſtitiæ, Foriſfactura eſt XL. ſolidi.*

VI.

De Animalium redemptione.

Is qui Auerium replegiauerit ſcil. aut Equum, aut Bouem, aut Vaccam, aut Porcum, aut Ouem, (quod Forfengen *Angliè dicitur)* cil qil cla *dabit* al Gros. s. *Præpoſito habere* the Leſtuſſum VIII. *denarios, nec tamen* ait meis quil ont cent al maille *non dabit pluſquam VIII. denarios, & pro Porco IV. denarios, & pro Oue denarium I.* e iſitres que vit *vnicuiq; IV. denarios, nihilominus neque habebit nec dabit pluſ-*

nel pot, dunc rendrad le chatel. e XX. ſolz pur la teſt, e IIII. den. al ceper, e vne maille pur la beſche, e XL. ſolz al Rei. En Weſt-Sexenelae cent ſolz al clamur pur la teſt, e IIII. liures al Rei. * Cent Denelae, le forfait VIII. liueres; les XX. ſolz pur la teſt, e les VII. liures al Rei. E ſil pot dedenz vn an & * IIII. iurs trouer le larun e amener a la iuſtice, ſi li rendra les vint ſolz kis aurad ont e ſmert fainte la iuſtice de Larun.

* E en.

* forte un ſeu un iurs.

V.

Cil ky prendra Larun ſanz ſuite e ſanz cri que cil en leiſt a qui il aurad le damage fait & vienge pois apres, ſi eſt raiſun que il dunge X. ſolz de Hengwite, e. fin face la iuſtice ala primerme deuiſe ſans le conge a la iuſtice, ſi eſt forfait de XL. ſolz.

VI.

Cil ky aueir eſcut, v Chiualz, v Buefs, v Vaches, v Porcs, v Berbz, que eſt Forfengen Engleis apeled, cil qil cla durrad al gros s. al prouoſt aueir the Leſtuſſum VIII. den. iatant ni ait meis quil ont cent al maille, ne durrad que VIII. den. e pur vn Porc IIII. den. e put vn Berbz. I. den. e iſitres que vit pur chaſcun IIII. den. ne iatant ni aurad ne durrad que oit. d'. e durra wage,

pluſquam VIII. *denarios, & dabit vadios, & inueniet plegios ſe, ſi aliquis venerit ad probationem intra annum & diem vt Auerium petat, ſaluum exhibiturum in Curia id quod replegiauerit.*

wage, e truuerad plege, que ſi altre veinged a pref de denz lan e vn iour pur laueir demander, quil i ait a droit en la Curt, celui de que il aueit eſcus.

VII.

De rebus fortè inventis.

Similiter de Auerio Endirez *& alia re inuenta. Oſtendatur tribus partibus Vicineti, vt teſtimonium habeat de inuentione. Si aliquis veniat ad probationem ad rem clamandam, det vadios & inueniat plegios ſe, ſi alius quiſpiam clamauerit Auerium, intra annum & diem, ſaluum exhibiturum in Curia id quod inuenerit.*

VII.

Altreſi de auer endirez e de altre treueure; ſeit muſtred de treis pars del veiſined, que il eit teſtemonie de la troueure, ſi alquens vienge a pref pur clamer la ioſe duiſt wage e troſſe pleges que ſe altre clamud laueir de denz lan e vn iour qui ill ait a droit en la curt, celui qui lauerat troued.

VIII.

De Homicidio & Capitis æſtimatione, ſeu *Wera.*

Si quis alium occiderit, & ſit reus confitens, & emendare negauerit, det de ſuo Manbote *Domino pro Libero homine* X. *ſolidos, & pro ſeruo* XX. *ſolidos. Wera* Thani XX. *libræ in* Merciorum *Lege, & in* Weſt-Saxonum. *Et Wera Villani* C. *ſolidi in* Merciorum *lege, atque etiam in* Weſt-Saxonum.

VIII.

Si home occit altre, e il ſeit counſaunt e il denie faire les amendes, durrad de ſa Manbote al Seignor pur le franc home X. ſolz, e pur le ſerf XX. ſolz; la were del *Thein* XX. li. en Merchenelae e en West-Sexenelae, e la wer del Vilain C. ſolz en Merchenelae, e euſement en West-Sexenelae.

IX.

Quibus Capitis æſtimatio ſeu *Wera* ſoluenda.

Quod ad Weram attinet, primò reddat is qui eſt de halt *ſanguine Viduæ & Orphanis* X. *ſolidos, & quod supereſt Parentes & Orphani inter ſe diuidant.*

IX.

De la were, primerament rendrat l'um de halt Sainc a la Vidue e as Orphanins X. ſolz, e le ſurplus Orphanins e les Parenz departent entr'els.

X̄.

Animalium aliquot valor, in Capitis æſtimatione cenſendâ.

In Wera reddere poterit quis Equum non Caſtratum pro X̄X̄. *ſolidis, & Taurum pro* X̄. *ſolidis,* & iter *pro* V̄. *ſolidis.*

X̄Ī.

De percuſſore.

Si quis alium percuſſerit, & negauerit vltrà emendare, primò reddat ſun le cheſe *& plagas, iuret ſuper ſancta quod aliter non potuit facere, nec pro* haur ſi chier *nec fecit* deſarbote cho eſt de la dulor.

X̄ĪĪ.

De vulnere indito.

Si plaga lui vient a vis deſcuuert al polz tote veie ĪĪĪĪ. *denarios, & de omni oſſe quod quis traxerit ex plaga, oſſe toto viſo* ĪĪĪĪ. *denarios. poſtea* acordement ſi li metir ad auant honours que ſi illiont, *id quod ei fecit ſi cor ſuum ei ſuggeſſerit, & conſilium ſuum ei donauerit, accipiat ab eo quod ei obtulerit.*

X̄ĪĪĪ.

Membrorum præciſorum æſtimatio.

Si acciderit vt quis pugnum cujuſpiam abſciderit aut pedem, reddat ei medietatem Weræ ſecundum id quod eſt. Sed pro pollice reddat medietatem manus. Pro digito qui pollici proximus X̄V̄. *ſolidos, de ſolido Anglicano, hoc eſt,* quer *denarios. Pro digito longo* X̄V̄Ī. *ſolidos. Pro altero qui portat annulum* X̄V̄ĪĪ. *ſolidos. Pro digito minimo*

X̄.

En la were purra il rendra Chiual qui ad la cuille pur X̄X̄. ſolz. e tor pur X̄. ſolz, e iter pur V̄. ſolz.

X̄.

Si home fait plaie a altre e il denie otrei fair les amendes, primerement li rende ſun le cheſe e li plaiez iurraz ſur ſentez qui pur mes nel pot fair ne pur haur ſi chier nel fiſt deſarbote cho eſt de la dulor.

X̄ĪĪ.

Si la plaie lui vient a vis deſcuuert al polz tote veie ĪĪĪĪ. den. & de tanz os cum hom trarad de la plaie al os tote veie ĪĪĪĪ. den. pois acordement ſi li metir ad auant honours qui ſi illiont, co quil ad fait a lui ſe ſon queur li purportaſt e ſon conſeil li donaſt, prendreit de lui ce quil offre a lui.

X̄ĪĪĪ.

Si co auent qui alquen colpe le poin a altre, v le pied, ſi li rendra demi were, ſuluc ceo q'il eſt, mez del pochier rendrad la meite de la mein. del dei apres le poſcier X̄V̄. ſolz de ſolt Engleis co eſt quer deners de lune dei X̄V̄Ī. ſolz, del altre qui ported l'anel X̄V̄ĪĪ. ſolz, del petit dei V̄. ſolz, del

 vngle

minimo V. *ſolidos. Si vnguem quis cuiquam praeciderit,* V. *ſolidis de ſolido Anglicano emendet, & pro vngue digiti minimi,* IIII. *denarijs.*

XIV.
De Adulterio.

Qui deſponſatam alteri vitiauerit, forisfaciat Weram ſuam Domino ſuo.

XV.
De Iudice corrupto.

Etiam qui falſum tulerit iudicium, Weram ſuam perdat, niſi tactis Sacroſanctis (Euangelijs) *probare poterit ſe melius iudicare non potuiſſe.*

XVI.
De purgatione illius qui Furti reus eſt.

Si quis alterum appellet de Latrocinio & is ſit liber homo, & habeat ond cauerre *teſtimonium de legalitate purget ſe per plenum Sacramentum, & alter qui infamis ante fuerat* per ſerment nomed, *videlicet* XIV. *homines legales* per non *ſi is habere eos poterit ſe purget ſe duodecima manu, & ſi habere non poſſit ſe defendat* per iuis *& Appellator iurabit* ſur lui iur ſet *homines* nomes *quod propter* haur *non fecit nec propter aliam cauſam quam quia jus ſuum perſequeretur.*

XVII.
De eo qui Templum aut Domum fregerit.

Et ſi quis appellatus fuerit de fractione Monaſterij aut Cubiculi, neq;

vngle ſi il colpe de caſcun V. ſolz de ſolt Engleis; al vngle de petit dei IIII. den.

XIV.

Ki altrei eſpouſe purgiſt, ſi forſait la were vers ſun Seignour.

XV.

Altreſi qui faus iugement fait, pert ſa were ſi il ne pot prouer ſor Saintz qui melz ne * ſot iuger. *l. pot

XVI.

Si home apeled altre de Larcin, & il ſot francz home, & il ait ond cauerre teſtmonie de lealte ſen eſcoudirad per plein ſerment, & altre qui blaſmed ait eſted per ſerment nomed, co eſt a ſauoir, quacorte homes leals per non ſi il auer les pot ſi ſen eſcoudirad ſei dudzime main & ſi aueir nes pot ſi ſe defende per iuis e li apeleur iurra ſur lui iur ſet homes nomes qui pur haur nel fiſt ne pur altre choſe ſi pur ſon dreit non purchacer.

XVII.

E ſi alcons eſt apelez de muſter fruiſſer, v de chambre, e il

neq; fuerit anteà infamis enarer *ſe purget per* XLII. *legales homines* nomes *ſe duodecima manu, & ſi aliàs infamiâ notatus fuerit, purget ſe* a treis dulles, *videlicet per* XLVIII. *homines legales* nomes *ſe trigeſima ſexta manu, & ſi illos habere nequierit eat* a le iuiſe a treis dubles ſi coil douſt a treis *de plenio Sacramento, & ſi* il enarrer larcin amended, alt al ewe *Archiepiſcopus habebit de foriſfactura* XL. *ſolidos in* Merciorum *Lege, & Epiſcopus* XX. *ſolidos, & Comes* XX. *ſolidos, & Baro* X. *ſolidos, & Villanus* XL. *denarios.*

il neit eſted blamed enarer ſen eſcoudit per * XLII. leals homes nomez ſei dudzime main, e ſil eit alre fiee eſted blamed, ſen eſcoudied a treis dubles ceo a ſauoir per XLVIII. homes leals nomes ſei trenteſiſte mein, e ſil aueir nes pot aut a la iuiſe a treis dubles ſi coil douſt a treis du blein ſerment, e ſil ad enarer Larcin amended alt al eweli Arceueſqe auerad de forfature XL. ſolz en Mirchenlae, e lui Eueſtres XX. ſolz e lui Quenz XX. ſolz, e le Baron X. ſolz, e li Vilain XL. den. * al. XLIIII

XVIII.

De Denarijs S. *Petri*, ſeu Vectigali Romano.

Liber homo qui habuerit aueria campeſtria XXX. *denarijs æſtimanda, dabit denarium* S. Petri. *Pro* IV. *denarijs quos donauerit Dominus, quieti erunt Bordarij eius & eius* Boner, *& eius Seruientes.* Burgenſis *qui de proprijs Catallis habet id quod dimidia Marca æſtimandum eſt, det denarium* S. Petri. *Qui in Lege* Danorum *eſt liber homo, & habet aueria campeſtria quæ dimidia marcâ in argento æſtimantur, debet dare Denarium S. Petro. Et per denarium quem donauerit Dominus, erunt quieti ij qui reſident in ſuo Dominico.*

XVIII.

Franc home qui ad auer champeſter trente deners vailaunt, deit doner le dener Seint *Pere.* le Seignur pur IIII. den. que il dour ad ſi erunt quites ſes Bordiers e ſes Boner & ſes Serianz. Li Burgeis qui ad en ſonn propre chatel demi marc vailant, deit dener Seint *Pere.* Qui en Denelae Francz home eſt e il auerad demi marc en argent vailant de auor champeſtre, ſi deurad dinier le doner Seint *Pere.* E per le dener qui li Seignur durrat ſi erent quietes ceals, qui meinent en ſon demainer.

XIX.

De muliere vi compreſſâ & pudicitiâ luctamine tentatâ.

Qui fœminam vi oppreſſerit, foriſfacit membra ſua. Qui proſtrauerit

XIX.

Ki purgiſt femme per forze forfait ad les membres. ki abate

uerit fœminam ad Terram & ei vim inferat, multa eius Domino eſt X. *ſolidi. Si verò eam compreſſerit, foriſfacit membra.*

XX.

De ijs qui vectigal *Romanum* ſeu *D. Petri* non pendunt.

Qui negauerit denarium S. Petri, cum pendat per iuſtitiam S. Eccleſiæ & XXX. denarios foriſfacturæ. Et ſi de ea re eſt implacitatus per Iuſtitiam Regis, foriſfaciat Epiſcopo XXX. denarios, & Regi XL. ſolidos.

XXI.

De Oculo effoſſo.

Si quis alteri oculum effoderit infortunio quocunque, emendet LXX. ſolidis ſolidorum Anglicanorum. Et ſi la purvele *reſtituatur, dimidium duntaxat reddatur.*

XXII.

De Releuio *ſeu* [illegible] Comitis.

De Releuio Comitis, quod ad Regem pertinet, VIII. *Equi Ephippiati & frenis ornati,* IV. *Loricæ, &* IV. Hammes, *&* IV. *Scuta, &* IV. *Haſtæ, &* IV. *Enſes,* les altres IV. chaceurs *& Palfredi cum frenis & capiſtris.*

XXIII.

De Releuio Baronis.

De Releuio Baronis, IV. *Equi cum ſellis & frenis ornati, & Loricæ* II. *&* II. *Hammes & Scuta* II. *&* II. *Haſtæ &* II. *Enſes. &* les altres II. vn chaceur *& vnus Palfredus cum freno & capiſtro.*

XXIV.

femme a terre, pur faire lui force, la multe al Seignur X. ſolz. ſil la purgiſte, forfait eſt de membres.

XX.

Ki renent le dener Seint *Pere*, le dener pendra per la iuſtice de Seint Egliſe e XXX. den. forfait. e ſi il en eſt plaide de la iuſtiſe le Rei, le forfait al Eueſque XXX. den. e al Rei XL. ſolz.

XXI.

Si alquns criene l'oil al altre per auenture quel que ſeit, ſi amendrad LXX. ſolz del ſolz Engleis. e ſi la puruele i eſt remis, ſi ne rendra lui que la meite.

XXII.

De releiſe al Cunte, que al Rei afiert VIII. chiualz ſelez, e enfrenez, lez IIII. Halbers, e IIII. Hammes, e IIII. Eſcuz, e IIII. Launces, e IIII. Eſpes, les altres IIII. Chaceurs e Palfreis a frenis e a cheueſtres.

XXII.

De releif a Barun, IIII. Chiualz enſeles e enfrenes, e II. Halbers, e II. Hammes, e II. Eſcus, e II. Launces, e II. Eſpes, e les altres II. vn Chaceur, e vn Palefrei a frenis e a cheueſtres.

XXIV.

XXIV.

De Vauaſoris Releuio.

De Releuio Vauaſoris ad ligium ſuum Dominum. Quietus eſſe debet per Equum ſon peip *talem qualem habuerit tempore mortis ſuæ, &* per Loricã ſuam, & per ſon Haume *& per ſcutum ſuum, & per haſtam ſuam, & per enſem ſuum. & ſi adeò fuerit inermis vt nec equum habuerit nec arma, per centum ſolidos.*

XXV.

Adeo me Cæcutire heic fateor, vt nec lemma adijcere poſſim.

De eiuers deins auer kil *velit calumniare*, emblet, *& ille vult dare vadios & inuenire plegios ad proſequendum appellum ſuum, tunc* liſcuuerad *illi quod* il auuerad entremenis nomer *warrantum ſuum ſi eum habuerit, & ſi non habuerit eum, nominabit ſuum* Heuuel borh, *& teſtes ſuos & habebit eos ad diem, & ad terminum ſi eos habeat aut eos habere poterit, &* li entreceur liuuerad *in vadium ſe ſexta manu, & alter ponat in manum ſui warranti* va ſon Heuuel borth, *& habeat ille teſtes quod* il lacharad al marthied in Rei, *& quod ille non* ſet *ſuum warrantum in plegio* vif ne mort coo iurad od *teſtes ſuos per plenum Sacramentum perdat catallum ſuum ſi is teſtimonium perhibeat quod* Heuuel borth enpuſt, *& ſi non poterit habere warrantum nec teſtem, perdat & pro* ſoldrad *perdat Weram ſuam Domino ſuo. Hoc obtinet in* Merciorum *iure, & in* Danorum, *& in* Weſt-Saxonum. *Non vocabit Dominum ſuum ad Warrantum de hoc quod ponitur*

XXIV.

De relief a Vauaſour a ſon lige Signeur; deite eſtre quite per le Chiual ſon peipe tel quil aueit a iour de ſa mort, e per ſon Halbert, e per ſon Haume, e per ſon Eſcud, e per ſa Launce, e per Seſpe. ſil fuſt des apeile, quil ne out ne Chiual ne les armes, per C. ſolz.

XXV.

De eiuers deins aueir kil voldrad clamer emblet, e il volge doner wage e trouuer plege a perſuir ſon apel, dunt li ſcuuerad a celui quil auuerad entremeins nomer ſon guarant ſul lad e ſi il nel ad dunt nomerad ſon Heuuel borh e ſes teſtemonies e ait les a iur e a terme, ſil les ad v ſil les pot auer, e li enterceur liueriad en guage ſei ſiſte main e li altre le metirad en la main ſon warant va ſon Heuuel borth & il ait teſtimonies que il lacharad al marthied in Rei e quil ne ſet ſon warant en le plege vif ne mort, coo iurad od ſes teſtimonies per plein ſerment ſi perdra ſon Chatel ſi il teſtimonient qui il Heuuel borth enpuſt, e ſil ne pot aueir guarant ne teſtimonie ſi perdrad & pur ſoldrad pert ſa werre vers ſon Seignur, co eſt en Merchenelae e en Denelae e en Weſt-Sexenelae. Ne vocherad mie ſon Seignor warant iceo qui ſeit mis en guage e on Denelae meitre en vele diſſi la qu'il

ponitur in vadio, *&* ou *Danlae* meite en vele diſſi la *quod is ſit* derained, *& ſi poteſt probare quod hoc ſit de* ſa nurture, *per tres partes* ſon vigued ſe il auer ad deraigned. *Nam poſt Sacramentum* li eſt iugied *inde non poteſt poſtea* leuer *per iudicium Angliæ*.

XXVI.

De ceturiæ mulctâ, vbi reus homicidij judicio non ſiſtitur.

De Murdre freceis occiſt, *& homines hundredi non prehendunt & minant ad Iuſtitiam infra* VIII. *dies vt oſtendat ob quam cauſam fecerit, reddant* le murdre XLVII. *Marcas*.

XXVII.

De clientis actione verſus Dominum.

Si quis vult derainer *conuentionem de terra ſua verſus Dominium ſuum per pares ſuos de tenura, ipſos quos appellauerit vt teſtes ſint* leſcuuerad derainer. *Nam per extraneos non poteſt* dereiner.

XXVIII.

De : : : : : : : : : :

Qui placitat in Curia, cuiuſcunq; curia ſit, excepto vbi le cors le eſt eſti e home li mettid *ſuper eo quod dixerit, rem quam nolit confiteri, ſi non poteſt* derainer *per* II. *intelligentes homines qui interfuerunt placito & videntes quod non dixerit*, recouered a ſa parole.

XXIX.

De Colonorum Releuio.

De Releuio Villani. Melius animal

qui il ſeit derained e ſil pot prouer qui ceo ſoit de ſa nurture per treis partz ſon vigued ſe il auer ad deraigned. kar puis lei ſerment li eſt iugied ne len pot pas puis leuer per le iugement de Engleterre.

XXVI.

De murdre freceis occiſt e les homes del hundred nel prengent e amenent a la Iuſtiſe de denz les oit iours per muſtrer pur qui il la fait, ſin rendrunt le murdre XLVII. Mars.

XXVII.

Si home volt derainer couenant de terre ver ſon Seignor per ſes pers de la tenure meimes qui il apelerad a teſtimoines leſcuuerad derainer. kar per eſtranges nel purra pas dereiner.

XXVIII.

Home qui plaide en Curt, a qui Curt qui co ſeit fors la ou le cors le eſt eſti e home li mettid ſur quil ait dit choſe qui il ne voille coiniſtre, ſe il ne pot derainer per II. entendable home del pleidant & veant qui il nel aurad dit, recouered a ſa parole.

XXIX.

De relief a Vilain, le meillur aueir

mal quod habuerit id ſiue (Equus, ſit ſiue Bos, ſiue Vacca) donabit Domino ſuo pro Releuio, Et poſteà ſi ſerait cuz les Villain *in franco plegio.*

XXX.

De vijs publicis.

De tribus Vijs, videlicet, Watlingſtrete *&* Ermingſtrete *&* Foſſe. *Qui in aliqua harum viarum hominem itinerantem ſiue occiderit ſiue inſilierit, is pacem Regis violat.*

XXXI.

De Latrone, cum latrocinio ſeu [illegible] prehenſo.

Si latrocinium ſit inuentum in cuiuſcunq; terra ſit & latro ſimul, Dominus terræ & Vxor eius habebunt medietatem bonorum Latronis, & les chalieurs lor chatel ſe ille trouent & labor merted, *ſi repertum ſit intra* Sache *&* Soche *perdat Vxor & Dominus habebit.*

XXXII.

De : : : : : : : : :

De Srewarde *de vnaquaq;* Hidarum *Hundredi vnus homo intra feſtum S.* Michaelis *& S.* Martini, *&* Wardreue *habebit* XXX. *hidas quietas pro labore ſuo, & ſi aueria moriantur* perilot vel deuient watter *& non poſſit oſtendere nec clamorem nec vim quæ facta fuerit reddat aueria.*

XXXIII.

aueir quil auera v Chiual, v Buf, v Vache, donrad a ſon Seignor de Releif & puis ſi ferait cuz les Vilains en franc plege.

XXX.

De III. chemins ço eſt a ſaueir, Watlingſtrete & Ermingſtrete & Fos, ki en alcun de ces chemins oceit home qui ſeit errant per le pais v aſalt, ſi enfreit la pais le Roi.

XXXI.

Si larecin eſt troued, en qui terre qui ceo ſeit & le Laron oueſque le Seignor de la terre, & la feme auerunt la meited del aueir a Laron e les chaleiurs lor chatel ſe ille trouent e labor merted ſil eſt troue dedanz Sache & Soche, ſil perdra la femme & le Seignor lauerad.

XXXII.

De Strewarde de cheſcon des hides de hundred vn home dedenz la feſte Seint *Michiell* & le Seint *Martin* & Wardreue ſi aurad XXX. hides quites per ſon trauaile & ſi auers trespaſſent perilor vel deuient watter e il ne puſſent muſtrer ne cri ne force qui lon fuſt faite ſi rendiſent laueir.

XXXII.

XXXIII.

De Colonis & glebæ Aſcriptitijs.

Eos qui cuſtment *terram non debet quis moleſtare præterquam de eorum* diotre *cenſu. Nec licet* a ſeignurage *diſcedere Cultores de terra ſua, quin rectum ſeruitium ſuum facere poßint. Natiui qui diſcedunt à terra ſua non debent* cartre faut naiuirie quere *quæ non faciunt rectum ſeruitium quod ſpectat ad terram ſuam. Natiuum qui diſcedit à terra vnde eſt Natiuus & venit ad alteram, nullus eum retineat nec catalla eius, ſed redire cogatur vt faciat ſeruitium ſuum tale quod ad eum ſpectat. ſi* les ſeignurages *nõ faciunt* altri gainnys *venire ad terram ſuam, Iuſtitia id faciat.*

XXXIII.

Cil qui cuſtinent la terre ne deit l'um trauailer ſe de lour diotre cenſe non ne leiſt a ſeignurage departir les cultiuurs de lur terre pur tant cum il puſſent le dreit ſeiruiſe faire les naifs ki departet de ſa terre ne deuient cartre faut naiuirie quere qui il ne facent lur dreit ſeruice que apend a lor terre. li naifs ki departet de ſa terre dunt il eſt nez e vent a autri terre nuls nel retenget ne li ne ſe chatels enz le facet venir arer a faire ſon ſeruiſe tel cum a li apend. ſi les ſeinurages ne facent altri gainnys venir a lor terre la iuſtiſe le facet.

XXXIV.

Ne quis Domino ſuo debitas præſtationes ſubtrahat.

Nemo Domino ſuo ſubtrahat rectum ſeruitium ſuum, propter nullam remißionem quam ei anteà fecerit.

XXXIV.

Nullui ne toille a ſon Senior ſun dreit ſeruiſe pur nul relais qui il li ait fait en arere.

XXXV.

De Fœmina grauida quæ capitali ſupplicio damnatur.

Si morti damnata ſit aut membrorum mutilationi fœmina in vtero geſtans, de ea non fiat juſtitia priuſquam parturierit.

XXXV.

Si femme eſt iugee a mort v a defacum des membres ki ſeit enceintee, ne faced lum iuſtice deſquele ſeit déliuère.

XXXVI.

De Inteſtatorum bonis.

Si quis inteſtatus obierit, liberi eius hereditatem æqualiter diuidant.

XXXVI.

Si home mort ſans deuiſe, ſi departent les enfans l'erite entre ſei per v wel.

XXXVII. XXXVII.

XXXVII.

De adultera à patre deprehenſa.

Si pater deprehenderit filiam in adulterio in domo ſua ſeu in domo generi ſui, bene licebit ei oure (*lege forſan* occire, *occidere*) *adulterum.*

XXXVII.

Si le Pere truitet ſa file en anulterie en ſa maiſonn, v en la maiſonn ſon gentdre ben li lauſt oure lauulcere.

XXXVIII.

De iactu, velut ad legem Rhodiam.

Si quis eu puiſſuned *alterum ſit occiſus aut per* manhablement eiſſille, *ego iecero res tuas de naui ob metum mortis, de hoc non potes me implacitare. Nam licet alteri damnum inferre ob mortis metum quando periculum euadere non poteſt, & ſi de hoc me* meſces *quod ob metum mortis* nel feiſſe de co meſpriorai *& ea quæ in naui reſtant diuidantur in communi ſecundum Catalla, & ſi quis iecerit Catalla extra nauim, quando neceſſitas non exegerit, ea reſtituat.*

XXXVIII.

Si home en puiſſuned altre ſeit occis v per manablement eiſſille Io iettai voz choſez de la nef per pour de mort & d'eo ne me poez enplaider, kar leiſt a faire damge a altre pur pour de mort quant parele ne pot eſchaper e ſi de come meſcez qui pur pour de mort nel feiſſe de co meſpriorai e les choſes qui ſunt remiſe en le nef ſeient departis en comune ſulun les chatels e ſi alcun iothed les chatels * fors de la nef ſenz buſun, ſil rendet. * *hors.*

XXXIX.

De judicio in ſocium abſentem.

Duo ſunt participes vnius Crichet, *& vnus eorum implacitatus fuerit abſque altero, qui negligentiâ ſuâ perdit; non inde debet damnum cedere alteri qui abſens fuit. Nam quod iudicatum eſt inter eos non debet præiudicare iis qui abſentes fuerunt.*

XXXIX.

Dous ſunt perceners d'vn crichet e eſt lun enplaide ſanz laltre, & per ſa folie ſi pert ne dit per co laltre eſtre perdant, ki preſent ne ſud, kar ioſe iuge entre eus ne fors iuge pas les altres ki ne ſunt a preſent.

XL.

De *Releuio* eorum qui clientes cenſum pendunt.

Eorum qui Fundum ſuum tenent ad Cenſum, ſit rectum Releuium

XL.

Cil qui tenent lur terre a cenſe, ſort lur droit releif

uium tantum quantum cenſiu annuus eſt.

leif a tant cum a cenſe eſt d'vn an.

XLI.

De Iudicijs.

Cautè proſpiciant ij quibus Cura incumbit iudicia facere, vt indicent vti petunt quando dicunt dimitte nobis debita noſtra, *& probibemus ne homo Chriſtianus extra terram non vendat* nen ſurchetut en paiſumne wart lum *quod homo animam ſuam non perdat quam Deus vita ſua redemit, qui iniuriam* eſleuera *aut falſum indicium* fra purcurruz ne pur hange v pur aueir *ſit in foriſfactura Regis de* XL. *ſolidis.* ſil ne pot aleier *quod plus recti facere* nel ſont ſi perde ſa Franchiſe ſi al Rei nel pot rachater a ſon plaiſir. *Et ſi ſit in* Danorum *Lege ſit Foriſfactura de* Lahſlite ſil alaier ne ſe pot *quod melius facere non* ſolt *& quod rectam legem & rectum iudicium recuſauerit, ſit Foriſfactura erga illum cui ius hoc pertinuerit; ſi ſit erga Regem* VI. *libræ, ſi ſit erga Comitem* XL. *ſolidi, ſi ſit in Hundredo* XXX. *ſolidi, & erga omnes* i cons *qui Curiam habent in Anglia* co eit *ad ſolidos Anglicanos. In* Danorum *Lege qui rectum iudicium recuſauerit, ſit is in miſericordia de ſuo* Lahſlite *nec bene faciat querelam Regi de hoc quod quis ei defecerit in hundredo aut in Comitatu.*

XLI.

Ententiuement ſe purpenſent cil qui les iugementz vnt a faire, qui ſi iugent cum deſirent quant il dient *dimitte nobis debita noſtra*, & nous * d'ſendum qui lum Chriſtien * fors de la terre ne vende nen ſurchetut en paiſumne wart lum qui lum lamne ne perde qui du rechatat de ſa vie ki tort eſleuera v faus iugement fra purcurruz ne per hange v per aueir ſeit en * forſaunre le Rei d' XL. ſolz ſil ne pot aleier qui plus dreit fair nel ſont ſi perde ſa Franchiſe ſi al Rei nel pot rachater a ſon plaiſir. e ſil eſt en Denelae ſeit forfait de Lahſlite, ſil alaier ne ſe pot qui il melz faire ne ſolt. e qui dreite lei e dreite iugement refuſerad ſeit forfait enuers celi ki dreit, co eſt a aueir, Si co eſt enuers li Rei VI. liuers, ſi co eſt enuers Cunte XL. ſolz. Si co eſt en hundred XXX. ſolz. e enuers touz i cons ki Curt vnt en *Engle-terre* co eſt al ſolz *Engleis*. E en Denelae qui dreit iugement refuſerad ſait en la mercie de ſa Lahſlite e ne face bon plainte a Rei dici qui lun li ſeit de faili el hundred v el Conte.

* *defendons* * *hors.* * *forfaiture.*

XLII.

De pignore, quod *Namium* vocant, Capiendo.

Non capiat quis Namium aliquod

XLII.

Ne prenge hum nammil en Conte

quod in Comitatu nec per vim vſq; dum ter rectum petierit in Hundredo aut in Comitatu, & ſi ad tertiam vicem rectum non poteſt habere, eat ad Comitatum & Comitatus prefigat ei diem quartum & *ſi* cili de fait de ki il ſe claime dunt *prenge conge vt poſſit Namium capere* pur le ſon lum & pref.

Conte ne de fors d'ici quil eit tresfois demand dreit el Hundred v el Conte, e ſil a la tiers fiee ne pot dreit auer, alt a Conte e le Conte len a ſete le quart iura, e ſe cili de fait de ki il ſe claime dunt prenge conge qui il puſſe nam prendre pur le ſon lum e pref.

XLIII.

Ne quis rem aliquam emat ſine teſtibus.

Nemo emat quantum IIII. *denarijs æſtimatur neque de re mortua neque de viua abſque teſtimonio* IV. *hominum aut de Burgo aut de Villa. Et ſi quis rem vendicat &* il vent *habeat teſtimonium; ſi nullum habeat Warrantum reſpondeat alteri Catallum ſuum & foriſfacturam habeat qui habere debet, & ſi teſtimonium habeat vt iam diximus* voeſt *tribus vicibus & vice quarta* le dereinet & il le rende.

XLIII.

Ne nul achat le vailiant de IIII. den. de mort, vif, ſans teſtimonie ad IIII. hommes v de Burc, v de Vile; e le lum le chalange e il vent ait teſtimonie, ſi nad nul Warant rende lum al vn ſon chatel e le forfait ait ki auer le deit, e ſi teſtimonie ad ſicum nous euiz deſunes voeſt les treis foiz e a la quart feiz le dereinet v il le rende.

XLIV.

De : : : : : : : : : :

Prætereà Rationi conſonum non videtur vt quis face pruuance ſur teſtimonie ki conuſent co que entre eſt, & que nul nel pruſt deuant le terme VI. *menſium poſtquam* que laueir ſu emble.

XLIV.

Aus ne ſemble pas raiſon qui lum face pruuance ſur teſtimonie ki conuſſent co que entre eſt e qui nul nel pruſt deuant le terme de VI. meis apres co qui laueir ſu emble.

XLV.

De vadimonio deſerto.

E al qui eſt redte e teſtimoniet deleaute & le plait tresfoiz *vicibus*

XLV.

E al qui eſt redre e teſtimoniet de deleaute e le plait tresfoiz

vicibus eſchuit *& ad quartam vicem oſtendat ſummonitor de tribus defaltis nihilominus* le mande lum *vt plegium inueniat & veniat ad ius*, *& ſi nolit*, *ſi non viderit hominem viuum aut mortuum*, *capiat quantum habet & reddat petenti catallum ſuum & Dominus habeat medietatem reſidui*, *& Hundredum medietatem*. *Et ſi nemo* parent nami ceſte iuſtiſe doforcent ſeient forfeit enuers le Rei de VI. lib. & quergent le larun nen ki poeſte il ſeit troue neit warrant de ſa vie ne per defenſed plait nait mes recouer.

foiz eſchuit e al quart muſtrent li ſumenour de ſe treis defautes, vncore le mande lum qui il plege truſe e vienge a dreit, e ſil ne volt ſi ne viſt lum vif v mort ſi prenge lum quanq; il ad e ſi rende lum al chalangeur ſun chatel e li Sire ait la meite del remenant, e le Hundred la meite. Et ſi nul parent nami ceſte iuſtiſe deforcent ſeient forfeit enuers li Rei de VI. lib. e quergent le larun nen en ki poeſte il ſeit troue neit warant de ſa vie ne per defenſed plait nait mes recourer.

XLVI.

De Hoſpitibus.

Nemo alium recipiet vltra III. *noctes* ſi til ne li command od qui il fuſt aniz.

Nuls ne receit hom vltre III. nuis ſi til ne li command od qui il fuſt aniz.

XLVII.

De famulis.

Nemo hominem ſuum à ſe diſcedere patiatur poſtquam rectatus fuerit.

Ne nuls ne lait ſun hum de li partir pus qui il eſt rete.

XLVIII.

De : : : : : : : :

Et qui Latronem en contre e ſanz qui a acient li leit aler ſi la mend a la vailence de larun v ſe neſpurge per plener lei *quod Latro non ſit* e ki le cri orat e ſurſera la ſurſiſe li Rei amend ou ſen eſpurget.

E ki larun en contre e ſanz qui a acient li leit aler ſi la mend a la vailance de larun v ſe neſpurge per plener lei qui il laron nel ſout, e ki le cri orat e ſurſera la Surſiſe li Rei amend v ſen eſpurget.

XLIX.

De : : : : : : : : :

Quilibet etiam Dominus habeat ſer-

E chaſcun Seniour eit ſon Ser-

ſeruientem ſuum aut plegium ſuum qi, *ſi non rectatus fuerit, habeat ad rectum in Hundredo.*

Seriant v ſun plege qi ſi nel rete qui ait a dreit el Hundred.

L.

De : : : : : : : :

Si quis intra Hundredum incuſatus fuerit & IV. homines le retent, *ſe duodecima manu purget*, *& ſi* il ſent ſuiſt deduz la chalenge, *Dominus reddat Weram ſuam* e ſi lun chalenge le Seignour que per le ſeut ſeit aler ſi ſe purget *duodecima manu*, *& ſi non poſſet, emendet verſus Regem & ſit vtlagatus.*

L.

Si eſt aſcons qui blamet ſeit de dinz le Hundred IIII. humes le retent ſei XII. main s'eſpurget. e ſi il ſeut ſuiſt de duz la chalange li ſire rende ſun were, e ſi lun chalange le Seignour qui per le ſeut ſeit ale ſi s'eſcuudie ſei VI. main e ſil ne pot enuers li Rei lament e cil ſoit vtlage.

Neque præter *Ingulphum* quis Leges haſce tradidit ; neque præter haſce, aliquam omnino quæ illius æui idiomate *Gallico* ſeu *Normannico* conſcribitur, extare puto ; cum interim memoriæ ſit traditum , . GVILIELMVM idioma illud, vtpote vernaculum , naſcentiq; imperio velut magis fidele , in *Angliâ* propagari & populare fieri impensè deſideraſſe , idque ſancito juſſiſſe. Miſſis quæ hiſtorici de ea re habent, *Robertum Holkothium* , virum, vt æuum ſuum tulit, doctiſſimum, teſtem adhibeo. *Narrant hiſtoriæ* (ita ſcribit ille ad librum Sapientiæ caput II.) *quod cum* WILLIELMVS *Dux* Normannorum *Regnum* Angliæ *conquiſiuiſſet, deliberauit quomodò linguam* Saxonicam *poſſet deſtruere*, *&* Angliam *&* Normanniam *in idiomate concordare* , *& ideò Ordinauit quod Nullus in Curia Regis placitaret niſi in* Gallico, *& iterum quod puer quilibet ponendus ad literas, addiſceret* Gallicum, *& per* Gallicum Latinum , *quæ duo vſq; hodie* , inquit , *obſeruantur.* Floruit autem *Robertus* iſte ſub EDWARDO III. cuius regni anno viceſimo quarto , ſæuiente peſte abreptus eſt. vide *Stat.* 36. *Ed.* 3. *cap.* 15. Atqui complures aliæ, vetuſtis Schedis GVILIELMO Regi tributæ (præter eas EDWARDO Regi accepto latas) reperiuntur,quarum haſce ſubjungere etiam viſum eſt tam quòd apud *Rogerum Houedenum* ex mutilo nimiùm exemplari obtruſæ ſint , aut librarorum injuriâ decurtatæ , tum quòd *Guilielmi Lambardi* Codicem de priſcis *Anglorum* Legibus (vbi editæ quidem ſunt , nec tamen vndequaq; exemplari quo vtor conſonæ) etiam ſtudioſis rariſſimè occurrere certo ſciam.

WILLIELMVS *Dei gratia Rex* Anglorum , *Dux* Normannorum, *Omnibus hominibus ſuis* Franciæ & Angliæ, *Salutem.*

LI.

De Religione & Pace publica.

Statuimus inprimis ſuper omnia, vnum Deum per totum Regnum noſtrum venerari, vnam fidem Chriſti ſemper inuiolatam cuſtodiri, pacem, & ſecuritatem, & concordiam, iudicium & iuſtitiam inter Anglos & Normannos

mannos, Francos & Britones Walliæ & Cornubiæ, Pictos & Scotos Albaniæ, *Similiter inter* Francos & *Inſulanos, Prouincias & Patrias quæ pertinent ad Coronam & Dignitatem, defenſionem & obſeruationem, & honorem regni noſtri & inter omnes Nobis ſubiectos per vniuerſam Monarchiam regni* Britanniæ *firmiter & inuiolabiliter obſeruari. Ita quod nullus alij foriſfaciat in nullo ſuper ſatisfacturam noſtram plenam.*

LII.
De fide & obſequio erga Regem.

Statuimus etiam vt omnes liberi homines fœdere & Sacramento affirment quod intra & extra vniuerſum regnum Angliæ *(quod olim vocabatur regnum* Britanniæ) WILLIELMO *ſuo Domino fideles eſſe volunt, Terras & Honores illius fidelitate vbique ſeruare cum eo, & contra inimicos & alienigenas defendere.*

LIII.
De *Normanni* ſeu *Francigenæ* cæde.

Volumus autem & firmiter præcipimus vt omnes homines, quos nobiſcum adduximus aut poſt Nos venerint, ſint ſub protectione & in pace noſtra per vniuerſum regnum prædictum, & ſi quis de illis occiſus fuerit, Dominus eius habeat intra V. *dies homicidam eius ſi poterit, ſin autem, incipiat perſoluere Nobis* XLVI. *Marcas argenti quamdiu ſubſtantia Domini illius perdurauerit. Vbi vero Dominus defecerit, totus Hundredus in quo occiſio facta eſt communiter ſoluat quod remanet.*

LIV.
De jure *Normannorum* qui, ante aduentum GVILIELMI, ciues fuerant *Anglicani.*

Et omnis Francigena qui tempore EDWARDI *propinqui noſtri fuit in* Anglia *particeps conſuetudinum* Anglorum, *quod ipſi dicunt* Anhlote & Anſcote, *perſoluat ſecundum Legem* Anglorum.

LV.
De Clientelari ſeu Feudorum jure, & Ingenuorum immunitate.

Volumus etiam ac firmiter præcipimus & concedimus vt omnes liberi homines totius Monarchiæ regni noſtri prædicti habeant & teneant terras ſuas, & poſſeſſiones ſuas benè & in pace, liberè ab omni Exactione iniuſta, & ab omni Tallagio; Ita quod nihil ab eis exigatur vel capiatur niſi ſeruicium ſuum liberum quod de iure nobis facere debent & facere tenentur; & prout ſtatutum eſt eis & illis à Nobis datum & conceſſum iure hæreditario imperpetuum per Commune Conſilium totius regni noſtri prædicti.

LVI.
De Nocturnis Cuſtodijs.

Statuimus etiam & firmiter præcipimus vt omnes Ciuitates, & Burgi, &

Caſtella

Caſtella, & Hundredi, & Wapentachia, totius regni noſtri prædicti ſingulis noctibus vigilentur & caſtodiantur in gyrum pro maleficijs. & inimicis prout Vicecomes & Aldermanni, & Præpoſiti & cæteri Balliui & Miniſtri noſtri melius per Commune Conſilium ad vtilitatem regni prouidebunt.

LVII.
De Menſuris & ponderibus.

Et quod habeant per vniuerſum regnum Menſuras fideliſſimas & ſignatas & pondera fideliſſima & ſignata ſicut boni prædeceſſores ſtatuerunt.

LVIII.
De Clientum, ſeu *Vaſſallorum*, præſtationibus.

Statuimus etiam & firmiter præcipimus vt omnes Comites, & Barones, & Milites, & Seruientes, & vniuerſi liberi homines totius regni noſtri prædicti habeant & teneant ſe ſemper bene in armis & in equis vt decet & oportet; & quod ſint ſemper prompti & bene parati ad ſeruicium ſuum integrum nobis explendum & peragendum cum ſemper opus affuerit, ſecundum quod nobis de feodis debent & tenementis ſuis de iure facere, & ſicut illis ſtatuimus per Commune Conſilium totius regni noſtri prædicti & illis dedimus & conceſſimus in feodo iure hæreditario. Hoc præceptum non noſtrum ſit violatum vllo modo ſuper foriſfacturam noſtram plenam.

LIX.
Vt Iura Regia illæſa ſeruare pro viribus conentur ſubditi.

Statuimus etiam & firmiter præcipimus vt omnes liberi homines totius regni prædicti ſint fratres coniurati ad Monarchiam noſtram & ad regnum noſtrum pro viribus ſuis & facultatibus contra inimicos pro poſſe ſuo defendendum & viriliter ſeruandum, Pacem & Dignitatem Coronæ noſtræ integram obſeruandam, & ad iudicium rectum & iuſtitiam conſtanter omnibus modis pro poſſe ſuo ſine dolo & ſine dilatione faciendum. hoc decretum ſancitum eſt in Ciuitate London.

LX.
Ne venditio & emptio fiat niſi coram teſtibus & in Ciuitatibus.

Interdicimus etiam vt nulla viua pecunia vendatur aut ematur niſi intra Ciuitates & hoc ante tres fideles teſtes nec aliquam rem vetitam ſine fideiuſſione & Warranto, quod ſi aliter fecerit ſoluat & perſoluat, & poſtea foriſfacturam.

LXI.
De emporijs, & jure Vrbium pagorumq; notæ melioris.

Item nullum Mercatum vel Forum ſit nec fieri permittatur niſi in Ciuitatibus regni noſtri, & in Burgis, & in Murouallatis, & in Caſtellis & in locis tutiſſimis vbi conſuetudines regni noſtri, & ius noſtrum commune & Digni-

Dignitatis Coronæ noſtræ quæ conſtituta ſunt à bonis Prædeceſſoribus noſtris deperiri non poſſunt nec de ſyderari nec violari ſed omnia recte & in aperto & per iudicium & iuſtitiam fieri debent. Et ideo Caſtella, & Burgi, & Ciuitates ſita ſunt & fundantur & ædificantur, ſcilicet, ad tuitionem Gentium & populorum regni & defenſionem regni & idcirco obſeruari debent cum omni libertate & integritate & ratione.

LXII.

De purgatione forenſi in judicijs publicis.

* Si Fr.

Decretum eſt etiam vt * *Francigena appellauerit* Anglum *de perjurio aut murdro, furto, homicidio,* Ran *quod dicunt apertam rapinam, quæ negari non poteſt,* Anglus *ſe defendat per quod melius nouerit aut judicio Ferri aut Duello. Si autem* Anglus *infirmus fuerit, inueniat alium qui pro eo faciat. Si quis eorum victus fuerit emendet Regi* XL. *ſolid. Si autem* Anglus *Francigenam appellauerit & probare voluerit iudicio aut duello, volo tunc Francigenam purgare ſe Sacramento* * *non fracto.*

* Non ferro apud Houedenum.

LXIII.

Firmantur Leges Edwardi Regis.

Hoc quoq; præcipimus vt omnes habeant & teneant Legem Edwardi *Regis in omnibus rebus, adauctis hijs quas conſtituimus ad vtilitatem* Anglorum.

LXIV.

De juſtitiæ publicæ fidejuſſoribus.

Omnis homo qui voluerit ſe teneri pro libero ſit in plegio vt plegius eum habeat ad iuſtitiam ſi quod offenderit, Et ſi quiſquam euaſerit, talium videant plegij vt ſoluant quod calumniatum eſt, & purgent ſe quia in euaſo nullam fraudem nouerint. Requiratur Hundredus & Comitatus (ſicut Anteceſſores ſtatuerunt) & qui iuſte venire debent & noluerunt, ſummoneatur ſemel; Et, ſi ſecundò non veniunt, accipiatur vnus Bos, & ſi tertio alius Bos, Et ſi quarto, reddatur de rebus huius hominis quod calumpniatum eſt quod dicitur Ceapȝylo *& inſuper Regis foriſfactura.*

LXV.

De Seruis & eorum manumiſſione.

Et prohibemus vt nullus vendat hominem extra Patriam. Si quis verò velit ſeruum ſuum liberum facere tradet eum Vicecomiti per manum dextram in pleno Comitatu, & quietum illum clamare debet à iugo ſeruitutis ſuæ per manumiſſionem & oſtendat ei liberas vias & portas & tradat illi libera arma ſcil. lanceam, & gladium, deinde liber homo efficitur.

LXVI.

LXVI.
De Seruis.

Item ſi ſerui permanſerint ſine calumnia per annum & diem in Ciuitatibus noſtris vel in Burgis in Muro vallatis vel in Caſtris noſtris, à die illa liberi efficiuntur & liberi à iugo ſeruitutis ſuæ ſint imperpetuum.

LXVII.
De Suppliciorum modo.

*Interdicimus etiam ne quis occidatur vel ſuſpendatur pro aliqua culpa, ſed * euernantur oculi & abſcidantur pedes vel teſticulæ vel manus, Ita* * eruantur *quod truncus remaneat viuus in ſignum proditionis & nequitiæ ſuæ. Secundum enim quantitatem delicti debet pœna maleficijs infligi. Iſta præcepta non ſint violata ſuper foriſfacturam noſtram plenam. Teſtibus &c.*

Schedæ autem, quæ in hiſce eruendis vſui erant, leges etiam de Examine Forenſi ſuppeditarunt quarum exemplar correctius habetur apud *Ioannem Bramptonum* Abbatem *Iornallenſem* Ms. qui, diligentiſſimus alioquin rerum noſtrarum maximè autem legum vetuſtiorum indagator, GVILIELMVM alias, præter haſce, ſtatuiſſe non memorat. Earum apud Abbatem hunc hujuſmodi lemma eſt, & hujuſmodi ſtylus.

Inſtitutiones ſiue Leges Regis WILLIELMI.

WILLIELMVS *Dei gratia Rex* Anglorum. *Omnibus ad quos ſcriptum hoc perueniat ſalutem, & amicitiam. Mando & præcipio per totam* Anglicam *nationem cuſtodiri.*

LXVIII.
De Examine Forenſi.

Si Anglicus *homo compellet aliquem* Francigenam *per bellum de Furto vel Homicidio vel aliqua Re pro qua bellum fieri debeat vel iudicium inter duos homines, habeat plenam licentiam hoc faciendi. Et ſi* Anglicus *bellum nolit,* Francigena *compellatus adlegiet ſe jurejurando contra eum per ſuos teſtes ſecundum Legem* Normanniæ.

LXIX.
De eodem.

Item ſi Francigena *compellat* Anglicum *per bellum de eiſdem rebus,* Anglicus *plena licentia defendat ſe per bellum vel per iudicium ſi magis ei placeat. Et ſi vterq; ſit inualidus & nolit bellum vel non poſſet, quærat ſibi Legalem defenſionem.*

LXX.
De eodem.

Si Francigena *victus fuerit perſoluat Regi* LX. *ſol. Et ſi* Anglicus *nolit*

nolit ſe defendere per bellum vel per teſtimonium, adlegiet ſe per Dei judicium.

LXXI.

De examine forenſi.

De omnibus vtlagariæ rebus Rex inſtituit vt Anglicus *ſe purget ad judicium. Et ſi* Anglicus *appellet* Francigenam *de vtlagaria & hoc ſuper eum * inueritare velit, defendat ſe* Francigena *per bellum. Et ſi* Anglicus *non audeat enim probare per bellum, defendat ſe* Francigena *pleno iuramento non in verborum obſeruantijs.*

Monendum eſt interim, diſtributiones ejuſmodi in exemplaribus Mss. minimè repertas eſſe, ſed à nobis conſultò factas, tàm vt faciliorem aditum (vbi fieri potuit) præberent capitum lemmata, quàm vt curioſorum, qui hæc ſectantur, obſeruationibus ſubuenirent numeri, quos, non alio conſilio, à primo earum quas *Ingulphus* dedit capite, per cætera continentèr deduximus.

Accedere etiam poteſt inſtitutis Gvilielmi Regis, illud à *Ioanne Saruburienſe* lib. 8. de nugis Curialium cap. 7. *Aſſumpto,* inquit ille, *Regni diademate & pace compoſita, Legatos miſit ad exteras nationes vt à præclaris omnium domibus quicquid eis magnificum aut mirificum videatur, * afferrent. Defluxit ergo in Inſulam opulentam, & quæ ferè ſola bonis ſuis eſt in Orbe contenta, quicquid magnificentiæ, imò luxuriæ potuit inueniri.* Nec prætereundum heic quod habet *Henricus Bractonius,* priſcus apud nos Iuriſconſultus, de *Forinſeco ſeruicio* quod ſcilicet ij præſtant qui, in ſubditorum clientela eo nomine fundum poſſidentes, Dominorum ſuorum perſonam in officijs maximè militaribus Regi præſtandis induunt, quod, vt ſcribit ille *dicitur Regale ſeruitium quia ſpectat ad Dominum Regem & non ad alium & ſecundum quod in Conqueſtu fuit adinuentum.* Ad Gvilielmi hujus tempora eum reſpexiſſe palàm eſt. Victoriam enim ejus, vocabulo barbaro, *Cònqueſtu*, præciſe olim vt hodie ſignabant. Nonnullæ aliæ ſunt ejuſce leges apud *Matthæum Pariſium*, *Henricum Huntingdonienſem,* alios, quas, quoniam ſunt cuique obuiæ, prætermittimus. Sed caueant interim lectores ne à *Polydoro* ejuſq; ſequacibus in hiſce fallantur. Indiligentiâ enim ſuâ deceptus quædam *Guilielmo* velut Autori tribuit quas vetuſtioribus *Saxonici* Imperij temporibus certiſſimum eſt deberi, quaſdam etiam quæ non, ante aliquot à Gvilielmo elapſa ſæcula, natæ ſunt.

* al. auferrent

De acquir. rer. Dom. lib. 2.

Sed oblitus hactenus præſtiti à Gvilielmo Rege juramenti, quo veteribus *Anglorum* ſancitis etiam generatim obſeruandis ſe obſtrinxit, non intempeſtiuè heic *Matthæi Pariſij* de ea re verba ſubjungo. Vitas conſcripſit ille Cœnobiarcharum *D. Albani.* In *Fretherici* autem Cœnobiarchæ vita (qui nempè vir ſtrenuus & conſtans, Haraldi Regis non minus deuicti quam regnantis nomen ſibi chariſſimum retinens, reluctantibus poſtmodum Anglis auſtralibus, vt *Aldredus* Antiſtes *Eboracenſis* Aquilonaribus, ſe ducem fortitèr; at fruſtrà, præbuit) varia partium ſtudia narrans, *Videntes,* inquit, *Angli, rem agi pro capitibus, plures conuocando exercitum numeroſum ac fortiſſimum conflauerunt, præficientes ſibi* Edgarvm *ſpecioſiſſimum & fortiſſimum, in cujus ſinu tota ſpes repoſita fuit* Angligenarum, *vnde in* Anglia *tale exijt eulogium* **Edgar Ethling Engelondes Dereling.** *Fuit autem inter omnes* Anglos *Dux & Promotor efficaciſſimus Abbas* S. Albani, Fretherivcs, *tanquam vir generoſus, opibus & viribus non mediocriter formidabilis. Cæpit igitur Rex vehementer ſibi timere ne totum regnum quod tanti ſanguinis effuſione adquiſierat, turpitèr amitteret etiam trucidatus. Archiepiſcopi igitur* (ſcilicet Lanfranci) *prudentiâ fæliciter eruditus, mitiùs cæpit agere cum regni primatibus,*

matibus, ea quæ pacis ſunt humiliter rogitando, & ſerena facie vocauit eos ad pacem ſed ſubdolam, ſicut rei ſeries finaliter clariùs patefecit. Occurrerunt igitur Angli *memorati nil mali cogitantes in regimine & ducatu Abbatis* FRETHERICI apud **Berckhamſtude**; *vbi poſt multas * deceptationes, præſente* * Ita Ms. *Archiepiſcopo* LANFRANCO, *Rex pro bono pacis jurauit ſuper omnes reliquias Eccleſiæ Sancti* Albani, *tactiſq; Sacroſanctis Euangelijs *, minante juramentum* * Ita Ms. *Abbate* FRETHERICO, *bonas & adprobatas Antiquas leges quas Sancti ac pij* Angliæ *Reges ejus anteceſſores & maxime Rex* EDWARDVS *ſtatuit, inuiolabiliter obſeruare. Et ſic pacificati, ad propria læti receſſerunt.*

Pag. 7. lin. 6.

QVOD SACRI CANONES FILIOS PRESBYTERORVM QVOS RELIGIONIS ORDO NON ORNAT A SACRORVM ORDINVM PROMOTIONE REMOVEANT.] Totidem verbis idem narratur à *Radulpho* de *Diceto*, Decano, regnante IOANNE, *Londinenſi*, quem in hiſtoriam ſuam in Codicibus Mss. ſeruatam, complura ex *Eadmero* deprompta inſeruiſſe paret. Cæterùm quinam illi Canones (quibus hoc adjectâ etiam, de Religionis, vti vocant ordine, conditione, cautum eſt) aut ſub *Alexandro* II. aut deceſſorum ejus aliquo? Annus erat M. LXXI. quando *Romam* adibat *Lanfrancus*, comitantibus eum Præſulibus iſtis, atque tunc temporis ob hanc cauſam ſpoliatum ab *Alexandro* narrant *Eboracenſem*. Nullus autem ejuſmodi, ſi benè memini, reperitur aut in Iuris Pontificij Commentarijs aut alibi Canon, cui initia vetuſtiora ſunt Concilio *Claromontano* quod quinquennio aut circiter poſt *Lanfranci* obitum, anno nimirum M. XCV. ſub *Vrbano* II. habitum eſt. vide dicti Concilij *Canon. 25.* & *Diſt. 56. Extr. tit. de Filijs Presbyterorum*, præter *Bernardi Papienſis lib. 1. tit. 9. Ioannis Gallenſis lib. 1. tit. 9.* atque *Iuonis part. 6. cap.* 410. Neque aliud vltrà pronuntiare audemus, quàm non liquet; niſi fas ſit *Eadmerum* memoriæ lapſus heic & temporis anticipati poſtulare. Cum enim ſcripſit ille, ejuſmodi Lex Pontificia vim obtinebat; quæ tamen *Lanfranci* ætate minime erat nata. Cautiùs igitur *G. Malmesburienſis* agit dum id genus Canonem non adijcit, ſed *quod filius eſſet Presbyteri* duntaxat, ideò ſpoliatum *Eboracenſem* ſcribit in *Lanfranco*, vti alij nondum editi. *Romæ* enim, etiam illo æuo, Sacerdotum filij pro ſpurijs habiti; quod ſatis elicitur ex jure Pontificio antiquiori apud *Gratianum Diſt.* 32. & 33. Lege autem *Iudaicâ*, vti in alijs nonnullis, ita in hac re tunc nixi Pontifices *Romani* ſpurios à ſacri Ordinis dignitate arcebant, atque inde erat quod Sacerdotis filius heic exueretur ſuâ. Lex autem *Iudaica*, quam exemplo ſibi eſſe volebant, habetur *Deuteronomij* cap. 23. Comm. 2. לא יבא ממזר בקהל — יהוה i. *Non veniet* Mamzer *in Eccleſiam Domini. Mamzer* enim ibi (quod inde Μαμζὴρ fit & pro Notho vſurpatur alicubi & apud *Gregentium* & apud *Cedrenum*) Græcis interpretibus eſt ἐκ πόρνης natus, & Arabicè in ſacris Biblijs redditur فرخ الزنا *pharuch alzani* ſeu *pullus meretricis*, vti etiam in verſione Chaldaica qui *Ionathani Vzielis* filio tribuitur. vide porrò ſi placet, *Diſt.* 56. *cap.* 12. *Apoſtolica*, & *c.* 13. *per venerabilem extr. tit. qui filij ſint legitimi.*

Pag. eod. lin. 6.

ET IPSEMET SCRIPSERIT.] Opus ab eo de ijs rebus ſcriptum deſideratur. videſis *Balæi Centur.* 13. *Script.* 12. vbi ſcripta ejus enumerantur, quorum pars maxima injuriâ temporis interciderunt.

Pag. 8. lin. 42.

INSTITVTO EI *PAVLO* ABBATE.] De Abbate iſto, *Matthæus Pariſius* in Mss. vitis ejuſdem Cœnobij Abbatum, hæc ſcripta reliquit. *Rex* WILLIELMVS, *de morte Abbatis* FARITIJ *certificatus, Cœnobium* S. ALBANI *vacans in manu ſua tenuit, & extirpatis ſyluis, & depauperatis hominibus, oppreſsit. Et niſi correptionibus* LANFRANCI *refrænaretur, irreſtaurabiliter totum Cœnobium deſtruxiſſet. Efficaciter igitur procurauit ipſe.* LANFRANCVS *vt* PAVLVS *eius conſanguineus quem ſecum in* Angliam *duxerat in Abbatem præficeretur. Iſte, natione* Neuſter, *Conſanguinitate Archiepiſcopo* LANFRANCO *propinquus, &, vt quidam autumant, filius, Monachus fuit* Cadomenſis *Eccleſiæ. Hic Eccleſiam Beati* ALBANI *ſuſcepit regendam, procurante dicto Archiepiſcopo* LANFRANCO *qui eundem* PAVLVM *filiali dilexit amore, promotus in Abbatem, Anno gratiæ* M. LXXVII. IV. *Kl. Iuly, tempore Regis* WILLIELMI *Regis majoris & Conqueſtoris, Anno regni ipſius* XI. *Hic primus Abbas hujus Eccleſiæ fuit, poſtquam* Anglia Normannis *fuit penitus ſubjugata. Iſte hanc Eccleſiam cæteraq; ædificia præter Piſtorium & Pinſinochium reædificauit, ex lapidibus & tegulis veteris Ciuitatis* Verolamij, *& materie lignea quam inuenit à Prædeceſſoribus ſuis collectam, & reſeruatam. Ditauerat enim ipſum Archiepiſcopus* LANFRANCVS, *& ipſum electum Theſauro multiplici reddiderat habundantem. Iſte quoq;* PAVLVS *Abbas vir religioſus, & eleganter liberatus & in obſeruantia ordinis regularis, rigidus, & prudens, totius Monaſticæ religionis normam quam jam olim tam prælatorum quam ſubditorum remiſsioris vitæ illecebroſa voluptas eliminauerat, cautè, & paulatim, ne repentina mutatione tumultum grauaret, reformauit. Et facta eſt Eccleſia Sancti* ALBANI *quaſi ſcola religionis, & diſciplinaris obſeruanciæ per totum regnum* Angliæ. *Attulerat namq; ſecum conſuetudines* LANFRANCI *& ſtatuta Monaſtica à Domino Papa merito approbata, conſcripta. Vnde odor bonæ famæ hujus Eccleſiæ* Romanam *Curiam & remota regna illuſtrando peruolauit. Et multorum tam prælatorum quam Magnatum corda feliciter ei inclinauit.*

Pag. 8. lin. 47.

GVNDVLFVS NOMINE, AB EODEM IBI SVBROGATVS EPISCOPVS EST.] Huc ſpectant quæ Autor priſcus vitæ Ms. GVNDVLFI *Roffenſis* Epiſcopi, de illius electione tradidit. LANFRANCO, inquit, *Eccleſiaſticæ dignitatis ſummum apicem in* Anglia *tenente & ſapienter adminiſtrante,* Roueceſtrenſis *Eccleſia ſuo eſt Paſtore deſtituta, defuncto* ERNOSTO *Epiſcopo qui Monachus* SEWARDO, *& ipſi Monacho, in Epiſcopatum quidem ſucceſſerat; ſed in eo, anno tantum dimidio vixerat. Valens autem Pontifex vt ex more antiquorum Monachus ſuccederet Monacho, cogitare cæpit quem potiſſimum Monachorum eligere poſſet, qui hoc onus ſibi injunctum portare valeret. Cogitanti tamen* GVNDVLFI *citius occurrit ſanctitas quæ jam certis experimentis ſatis ei fuerat approbata. Hunc igitur, habito cum ſapientibus conſilio, ad Pontificatum elegit & vt ejus electioni Rex aſſenſum præberet, ipſum tranſmarinas ad partes ad Regem direxit. Gaudio autem Rex repletus non modico, quia occaſionem, Dei hominem exaltandi, inuenerat de cujus ſanctitate jam ad eum ſatis clara fama, peruenerat, Pontificis petitionibus juſtis libens aſſenſum præbuit & honore Pontificali Virum Dei digniſsimum judicauit. Acceptâ igitur* LANFRANCVS *autoritate Regia, Præſules conuocat, Primores* Roffenſium *mandat, Regis & ſuam voluntatem omnibus pandit; omnibus aſſenſum præbentibus & gaudentibus fidelem domus Dei diſpenſatorem conſtituit. Non fuit obnitendi poteſtas, cum eum vrgeret Regis magni & Præſulis tanti autoritas. Vox ſe indignum clamantis opprimitur, cùm quo ſe clamat indigniorem eo dignior acclamatur. Ordinatur itaq;*

vir

vir verè digniſſimus Epiſcopatu, GVNDVLFVS, *in Eccleſia* Dorobernenſi XII. *Kl. Aprilis, Anno ab Incarnatione Domini* M.LXXVII. *vndecimo verò aduentus Normannorum in Angliam ſub Comite* GVILIELMO, *Rege poſtmodùm Angliæ Nobiliſſimo. Conſecratus autem ex more propriam tendit inuiſere ſedem, tripudiantibus turbis*, Roffenſem *ingreditur vrbem, Pontificali ſede introniʒatus inducitur, præſul omni veneratione ex eo habetur. Redduntur & ei denique poſſeſſiones quadam* Roffenſis *Eccleſiæ, quas præſulantibus anteceſſoribus ſuis* LANFRANCVS *in ſua tenuerat ditione. Ea verò conditione redduntur, vt in Eccleſia* Roffenſi *ſicut jam præſul vterq; deliberauerat, Monachi ponantur. Audierant enim ibi quondam Monachos fuiſſe, vnde, ad antiqua ſtudia redeuntes, Monachorum inibi ordinem ſtatuere ſanxerunt. Tempore ergo breui elapſo, Eccleſia noua, veteri deſtructa, incipitur, Officinarum ambitus conuenientèr diſponitur, opus omne intra paucos dies*, LANFRANCO *pecunias ſumminiſtrante multas, perficitur. Igitur perfectis omnibus, quidam ex quinq; tantum Clericis qui ibi inuenti ſunt ad Religionis habitum confluentes, aſſociatis multis alijs, ad Sexagenarium & amplius numerum in breui ſub doctrina Patris* GVNDVLFI *ſuccreuere Monachi. His* GVNDVLFVS *viuendi ſpeculum, His totius religionis. factus eſt documentum*. Hactenus Autor ille Anonymus Ms.

Pag. 9. lin. 27.

IPSE INDE &c. CONFIRMATA SVB TESTIMONIO REGIJ SIGILLI SCRIPTA RELIQVIT.] Tum in Ms. Codice Epiſtolarum LANFRANCI tum apud *G. Malmesburienſem* in *lib.* 3. *de geſtis Regum* & *de Pontificum geſtis* I. & in *Antiquitatibus Eccleſiæ Britannicæ* pag. 111. alibi etiam, acta de hac re habentur. Sed vero in LANFRANCI Epiſtola illa quam ad ALEXANDRVM II. ſcriptam inſerit *Malmesburienſis*, iniquum erat ea prætermitti quæ lectu digniſſima, ex Ms. Codice *Baronius* primò in lucem edidit. vide eum tom. 11. ann. 1072. & part. 2. tom. 3. Concil. poſtremæ editionis *Binianæ* pag. 251.

Pag. 9. lin. 44.

DISPOSITO APVD Pinnedene PRINCIPVM CONVENTV.] Quænam in illo conuentu acta ſint, & quâ judicij formulâ, luculentiùs ex hiſtoriola quam in Codice Ms. *Roffenſis* Eccleſiæ comperimus, edocemur. Eam cum epigraphe quam in dicto Codice præ ſe fert, ſubjungimus.

De placito apud *Pinendenam* inter LANFRANCVM Archiepiſcopum & ODONEM *Bajocenſem* Epiſcopum.

T*Empore Magni Regis* WILLIELMI, *qui* Anglicum *regnum armis conquiſiuit, & ſuis ditionibus ſubiugauit, Contigit* ODONEM Bajocenſem *Epiſcopum, & eiuſdem Regis fratrem multo citius quàm* LANFRANCVM *Archiepiſcopum in* Angliam *venire, atque in Comitatu de* Chent *cum magna potentia reſidere, ibiq; poteſtatem non modicam excercere. Et quia illis diebus in Comitatu illo quiſquam non erat, qui tantæ fortitudinis viro reſiſtere poſſet, propter magnam quam habuit poteſtatem, terras complures de Archiepiſcopatu* Cantuarberiæ *& conſuetudines nonnullas ſibi arripuit atq; vſurpans ſuæ Dominationi aſcripſit.*

Poſtea

Poſteà verò non multo tempore, contigit præfatum Lanfrancvm Cadomenſis *Eccleſiæ Abbatem, iuſſu Regis, in* Angliam *quoq; venire, atque in Archiepiſcopatu* Cantuarienſi, *Deo diſponente, totius* Angliæ *regni Primatem ſublimatum eſſe. Vbi dum aliquandiù reſideret & antiquas Eccleſiæ ſuæ terras multas ſibi deeſſe inueniret, & ſuorum negligentia anteceſſorum illas diſtributas atque diſtractas fuiſſe reperiſſet, diligenter inquiſitâ & bene cognitâ veritate, Regem quam citiùs potuit & non pigrè inde requiſiuit. Præcepit ergo Rex Comitatum totum abſq; mora conſidere & homines Comitatus omnes* Francigenas *& præcipue* Anglos *in antiquis legibus & Conſuetudinibus peritos in vnum conuenire. Qui cum conuenerunt apud* Pinendenam *omnes pariter conſederunt. Et quoniam multa placita de diratiocinationibus terrarum & verba de conſuetudinibus legum inter Archiepiſcopum & prædictum* Baiocenſem *Epiſcopum ibi ſurrexerunt, & etiam inter Conſuetudines Regales & Archiepiſcopales quæ prima die expediri non potuerunt, ea cauſa, totus Comitatus per tres dies fuit ibi detentus. In illis tribus diebus diratiocinauit ibi* Lanfrancvs *Archiepiſcopus plures terras quas tunc ipſe Epiſcopus & homines ſui tenuerunt, videlicet,* Herebertvs *filius* Ivonis, Tvroldvs *de* Roueceſtria, Radvlfvs *de* Curua ſpina, Hvgo *de* Monte Forti, *cum omnibus conſuetudinibus & rebus quæ ad eaſdem terras pertinebant; ſcilicet* Raculfe, Sandwic, Rateburg, Wedetune, *Monaſterium de* Lunning *cum Terris & Conſuetudinibus ad ipſum Monaſterium pertinentibus,* Saltwude *cum Burgo* Hethe *ad* Saltwude *pertinente,* Langport, Hiwendenne, Rokinge, Detlinge, Preſtitune, Sunderherſte, Earhethe, Orpintune, Einesford, *Quatuor Prebendas* Broche, *de* Niwentune, Stokes *&* Deuintune. *In* Suthreia, *fauente Rege* Willielmo, *diratiocinauit ipſe Archiepiſcopus* Murtelache. *In* Londonia *Monaſterium Sanctæ* Mariæ, *cum Terris & Domibus quas* Liuingus *Presbyter & Vxor illius habuerunt; In* Midleſexe Herghas, Heiſam; *In* Bochingeamſire, Riſebergam, Haltune; *In* Oxenfordſire; Niwentune; *In* Eaſtſexe, Stiſtede; *In* Sutfolchia, Frachenham. *Item ſuper* Radvlfvm *de* Curua ſpina. LX. *ſolidatas de paſtura in* Grean. *Et omnes illas terras & alias diratiocinauit cum omnibus conſuetudinibus & rebus quæ ad eaſdem terras pertinebant ita liberas atque quietas, quod in illa die qua ipſum placitum finitum fuit non remanſit homo in toto regno* Angliæ *qui aliquid inde calumpniaretur neque ſuper ipſas terras etiam paruum quicquam clamaret.* Stokes *verò &* Deuintune *&* Frachenham *reddidit Eccleſiæ Sancti* Andreæ, *quia de iure ipſius Eccleſiæ antiquitus fuerunt. Et in eodem placito non ſolum iſtas prænominatas & alias terras ſed & omnes libertates Eccleſiæ ſuæ, & omnes Conſuetudines ſuas renouauit, & renouatas ibi diratiocinauit,* Soca, Saca, Tol, Team, Flymena, Frymthe, Grithbreche, Foreſteal, Haumfare, Infangennetheof, *cum omnibus alijs Conſuetudinibus paribus iſtis vel minoribus, iſtis in Terris & in Aquis, in Syluis, in Vijs, & in Pratis, & in omnibus alijs rebus infra Ciuitatem & extra, infra Burgum & extra, & in omnibus alijs locis.*

Et

Et ab omnibus illis probis & ſapientibus hominibus qui affuerunt fuit ita ibi diratiocinatum, & etiam à toto Comitatu recordatum atque iudicatum quod ſicut ipſe Rex tenet ſuas terras liberas & quietas in ſuo Dominico ita Archiepiſcopus Cantuarienſis *tenet ſuas terras omnino liberas & quietas in ſuo Dominico. Huic placito interfuerunt* GOISFRIDVS *Epiſcopus* Conſtantienſis *qui in loco Regis fuit & Iuſtitiam illam tenuit*, LANFRANCVS *Archiepiſcopus qui vt dictum eſt placitauit & totum diraciocinauit, Comes* Cantiæ, *videlicet prædictus* ODO Bajocenſis *Epiſcopus*, ERNOSTVS *Epiſcopus de* Roueceſtria, ÆGELRICVS *Epiſcopus de* Ciceſtra, *vir antiquiſſimus & legum terræ ſapientiſſimus (qui ex præcepto Regis aduectus fuit ad ipſas antiquas legum Conſuetudines diſcutiendas & edocendas in vna quadriga)* RICHARDVS *de* Tunebregge, HVGO *de* MONTE FORTI, WILLIELMVS *de* Arecs, HAYMO *Vicecomes, & alij multi Barones Regis & ipſius Archiepiſcopi atque illorum Epiſcoporum homines multi, & alij aliorum Comitatuum homines etiam cum toto iſto Comitatu multæ & magnæ auctoritatis viri*, Francigenæ *ſcilicet &* Angli. *In horum omnium præſentia multis & apertiſſimis rationibus demonſtratum fuit quod Rex* Anglorum *nullas Conſuetudines habet in omnibus terris* Cantuarienſis *Eccleſiæ niſi ſolummodo tres. Et illæ tres, quas habet, Conſuetudines hæ ſunt;* VNA, *Si quis homo Archiepiſcopi effodit illam Regalem viam quæ vadit de Ciuitate * in Ciuitatem.* * l. & in

ALTERA, *ſi quis Arborem incidit iuxta Regalem viam & eam ſuper ipſam viam deiecerit. De iſtis duabus Conſuetudinibus qui culpabiles inuenti fuerint atque detenti, dum talia faciunt, ſiue vadimonium ab eis acceptum fuerit ſiue non, tamen in ſecutione miniſtri Regis & per vadimonium emendabunt quæ iniuſte emendanda ſunt.* TERTIA, *Conſuetudo talis eſt. Si quis in ipſa Regali via ſanguinem fuderit, aut homicidium vel aliud aliquid fecerit quod nullatenus fieri licet, ſi dum hoc facit deprehenſus atq; detentus fuerit, Regi emendabit. Si vero deprehenſus ibi non fuerit, & inde abſque vade dato ſemel abierit, Rex ab eo nihil iuſte exigere poterit. Similiter fuit oſtenſum in eodem placito quod Archiepiſcopus* Cantuarienſis *Eccleſiæ in omnibus terris Regis & Comitis debet multas conſuetudines iuſtè habere. Etenim ab illo die, quo clauditur* Alleluya *vſque ad octauas Paſchæ, Si quis ſanguinem fuderit, Archiepiſcopo emendabit. Et in omni tempore tam extra quadrageſimam quam infra, quicunq; illam culpam fecerit quæ* Childwite *vocatur, Archiepiſcopus aut totam aut dimidiam emendationis partem habebit. Infra quadrageſimam quidem, totam; & extra, aut totam aut dimidiam emendationem. Habet etiam in eiſdem terris omnibus quæcunq; ad curam & ſalutem animarum videntur pertinere. Huius placiti multis teſtibus multiſq; rationibus determinatum finem poſtquam Rex audiuit, laudauit, laudans cum conſenſu omnium Principum ſuorum confirmauit, & vt deinceps incorruptus perſeueraret, firmiter præcepit. Quod propterea ſcriptum eſt hic, vt & futuræ in æternum memoriæ proficiat & ipſi futuri eiuſdem Eccleſiæ Chriſti* Cantuarienſis *ſucceſſores ſciant, quæ & quanta in dignitatibus ipſius Eccleſiæ*

Eccleſiæ à Deo tenere, atq; à Regibus & Principibus huius regni æterno iure debeant exigere.

Neque intempeſtiuum eſt heic meminiſſe, quod tàm de ſingulari Archiepiſcopi tunc temporis prætenſo jure, quàm de ſententia ſecundum Eccleſias S. *Trinitatis* & S. *Auguſtini* data, in tabulis ſæpe nominatis Gvilielmi cenſualibus compertum eſt. *Archiepiſcopus calumniatur* (ita Tabulæ illæ in *Cantiæ* cenſu) *foriſfacturam in vijs extra Ciuitatem ex vtraq; parte vbi terra ſua eſt. Quidam præpoſitus* Brumannus *nomine* * T. R. E. *cæpit conſuetudines de extraneis mercatoribus in terra* S. Trinitatis *&* S. Auguſtini, *qui poſtea* * T. R. W. *ante Archiepiſcopum* Lanfrancvm *& Epiſcopum* Bajocenſem *recognouit ſe injuſtè accepiſſe, &, Sacramento facto, jurauit quod ipſæ Eccleſiæ ſuas conſuetudines quietas habuerint* R. E. *tempore. Et exinde vtraq; Eccleſia in ſua terra habuerunt conſuetudines ſuas judicio Baronum Regis qui placitum tenuerunt.* Latæ etiam jam dictæ apud Pinnedene ſententiæ mentio eſt in eiſdem tabulis. Nam in *Cantiæ* cenſu, ſub indice latifundiorum *Roffenſis* Antiſtitis, Estoches *Manerium* (ita legitur, quod Stokes eſt in memorata ſententiæ hiſtoriola) *fuit & eſt de Epiſcopatu* Roffenſi; *Sed* Godwinvs *Comes* T.R.E. *emit illud de hominibus qui illud tenebant de Epiſcopo, & eo ignorante facta eſt hæc venditio. Poſtmodum vero regnante* Willielmo *Rege, dirationauit illud* Lanfrancvs *contra* Bajocenſem *Epiſcopum. Et inde eſt modo ſaiſita* Roffenſis *Eccleſia.* Quin & illud de publicarum, quæ *Cantuariæ* proximè inſeruiunt, viarum foſſionibus mulctiſq; ob earum violatum ius, ad hunc modum ibidem memoratur. *Concordatum eſt de rectis callibus quæ habuerint per Ciuitatem introitum & exitum; quicunq; in illis foriſfecerit Regi emendabit. Similiter de callibus rectis extra Ciuitatem, vſq; ad vnam leugam &* III. *perticas &* III. *pedes. Si quis ergo infra has publicas vias intus Ciuitatem vel extra foderit vel palum fixerit, ſequitur illum præpoſitus Regis vbicunq; abierit, & emendam accipiet ad opus Regis.*

* id eſt tempore Regis Edwardi

* tempore R. Willielmi

Pag. 11. *lin.* 11.

Præcepit *Avgvstino* Vt Eivsdem Ordinis Viros, Cvivs Et Ipse Noscitvr Esse.] Monachos nempè *Benedictinos. G. Malmesburienſis* in Ms. Codice de Antiquitatibus Eccleſiæ *Glaſtonienſis*, ante *Auguſtinum* ſcribit Monachos *Glaſtonienſis* Eccleſiæ (atque par eſt ſanè credere etiam cæteros) more *Ægyptienſium* Monachorum vitam degiſſe. *Hinc* (inquit, poſt aduentum ſcilicet *Auguſtini*) *in diuerſis locis ordinantur Sedes Epiſcopales, conſtruuntur Monaſteria ſecundum B. Patris* Benedicti *regulam Deo militantia, ita vt poſteà in gente* Anglorum *nulli reperiantur Monachi quin fuerint* B. Benedicti *regulam profeſſi. Inde hijs temporibus in Monaſterio* Glaſtonienſi *cæpit primo eadem Regula exerceri quod prius fuerat more Cœnobiorum Ægypti.* Ms. Codicem pro inſigni ſua humanitate quam ſtudia noſtra optimè merentem perpetuò atque libentiſſimè agnoſcunt, communicauit mecum olim V. Cl. atque omni eruditionis genere ſummoq; judicio ornatiſſimus *Thomas Allenus*, *Gloceſtrenſis* ſodalitij, atque celeberrimæ Academiæ *Oxonienſis* decus inſigniſſimum. Sed minime credi volunt nonnulli, Monachorum *Ægyptienſium* inſtituta (quæ pleno demenſa horreo habentur apud *Caſſianum*) in Occidente vnquam eſſe recepta; qua de re conſule, ſi placet, *Henricum Vandenzypium part.* 3. *de Monaſtico Ordine S. Gregorij cap.* 5.

Pag. 12. *lin.* 21.

CHRISMA TAMEN A VOBIS ACCIPIANT.] Extat eadem ipſa Epiſtola in Codice Ms. Epiſtolarum *Lanfranci*, neque ab hac omninò diſcrepat præterquam quòd *tantum*, non *tamen*, in ea legatur.

Pag. 14. *lin.* 13.

TOTIVS *ANGLIÆ, SCOTIÆ*, ET *HIBERNIÆ*, NECNON ADJACENTIVM INSVLARVM MATREM.] Hùc ſpectant Epiſtolæ binæ in Ms. LANFRANCI Epiſtolarum Codice repertæ, quarum altera eſt THOMÆ *Eboracenſis* Antiſtitis ad LANFRANCVM, altera LANFRANCI ad *Wigornienſem* & *Ceſtrenſem* Epiſcopos. Vtraq; vero agit de electo *Orcadum* Epiſcopo ſolennibus ſacris in dignitatem euehendo, RADVLPHO nempè, cujus nomen quod in jam dictis literis minimè occurrit, ediſcimus ex *Thoma Stubbæo*, veteri Archiepiſcoporum *Eboracenſium* vitarum ſcriptore, nondum edito.

THOMÆ Archiepiſcopi *Eboracenſis* ad LANFRANCVM *Cantuarienſem* Antiſtitem Epiſtola, de RADVLPHO *Orcadum* Epiſcopo ſacrando.

P*Ijſſimo & Sanctiſſimo* Cantuariorum *Archiepiſcopo totiusq;* Britanniæ *ſummo Paſtori* LANFRANCO, THOMAS *fidelis ſuus &, niſi præſumptuoſam ſanctitati ſuæ videatur*, Eboracenſis *Eccleſiæ Archiepiſcopus, Cœli portas*, PETRI *vice, juſtis & injuſtis iuſtè aperire & claudere. Ecce Pater Sanctiſſime, filius tuus ad te clamat, ſed magis filia*, Eboracenſis *videlicet Eccleſia, ad eam cui diſpoſitione diuina præſides Eccleſiam, tanquam ad maternum recurrens ſinum, piè poſtulat, vt, ex abundantia maternarum deliciarum, reparetur inopia ſuarum ſe deſerentium, immò longè & inter barbaras nationes poſitarum, matrum. Siquidem venit ad Nos quidam Clericus, quem miſit* PAVLVS * *Comes, cum literis ſigillatis, de* Orchadum *partibus, ſignificans in eis Epiſcopatum ſuæ terræ eidem Clerico ſe conceſſiſſe. At ille, Anteceſſorum ſuorum ordine cuſtodito, poſtulat à Nobis Epiſcopum ſe conſecrari. Cui quod iuſte petit iniuſte denegare non poſſumus. Precamur ergo vt Nobis duos Epiſcopos dirigat paternitas veſtra, quorum fulti orationibus & auxilio, tantæ rei Sacramentum Canonicè compleamus. Illa autem procul arceatur ſuſpicio quam nuperrimè Nobis noſter frater & Coepiſcopus ſubintulit* REMIGIVS, *me ſcilicet in poſterum quæſiturum* Dorcaceſtrenſis *vel* Wigornienſis *Epiſcopi hac de cauſa ſubiectionem. Dico enim coram Deo me nunquam hoc facturum. Si placet igitur ſanctitati veſtræ, vt iuxta petitionem veſtram Nobis facere dignemini, locum* Eboracum, *tempus quinto Nonas Martias nobis immutabiliter conſtituimus, & vobis ſignificamus. Ergo viuas & valeas & ſpiritualibus incrementis vſquequaq; proficias.*

* Vide G. Malmesbur. de geſtis Regum lib.5. fol.91. lin.27. Edit. Londin.

Ad Epiſcopos *Ceſtrenſem* & *Wigornienſem* ſcribit LANFRANCVS, vt RADVLPHI Antiſtitis *Orcadum* ſacrandi muneri interſint.

LANFRANCVS *gratia Dei Sanctæ* Dorobernenſis *Eccleſiæ Archiepiſcopus, venerabilibus fratribus* WLFSTANO Wigornienſi & PETRO Ceſtrenſi *Epiſcopis ſalutem. Inſinuauit Nobis venera-*

bilis frater noſter THOMAS Eboracenſis *Archiepiſcopus aduenisſe de* Orchadum *Inſulis ad ſe quendam Clericum, quem in Epiſcopatu ipſius terræ, præcipiente, & inſinuante* PAVLO *Comite, teſtatur eſſe electum. Et quia, ex antiquo more, ſui juris eſt præfatarum Inſularum præſules conſecrare, petit à me vt mittam ſibi de noſtris ſuffraganeis duos qui tantæ rei Sacramentum cum eo valeant celebrare. Rogantes itaque præcipimus & præcipientes rogamus quatenus, omni excuſatione ſummota, illuc eatis, & ex noſtro præcepto ſecum quod iuſtum eſt in tantæ rei myſterio compleatis. Non enim decet vt, qui ſacrandus in hanc terram venit, & cum omni humilitate ſacrari ſe poſtulat, inopia adiutorum à tanto regno non ſacratus abſcedat. Terminum huius conſecrationis lator vobis præſentium indicabit; & ne forte ſolliciti ſitis putantes quod vel ipſe vel ſucceſſores eius hac occaſione ſuper Eccleſias veſtras ius prælationis quandoq; conentur arripere, literas quas ipſe mihi tranſmiſit fraternitati veſtræ, ſollicitudinem de futuro gerens, curaui tranſmittere. Quas & has quas vobis tranſmitto, archiuis Eccleſiarum veſtrarum ob memoriam futurorum ſeruatum iri præcipio.*

De priſco etiam *Cantuarienſium* antiſtitum jure in *Hibernia*, nondum ſcilicet imperio *Anglicano* adjectâ, luculenta ſunt teſtimonia Epiſtolæ illæ LANFRANCI ad GOTHRICVM & TERDELVACVM *Hiberniæ* Reges quæ habentur integræ in dicto ejuſce Epiſtolarum libro, & apud *Baronium* ſub anno M.LXXXIX. tom. 11. publici juris primò factæ ſunt. Alia item occurrunt apud *Eadmerum* quæ hanc rem pleniùs explicant. Vide eum pag. 36. & 130. & ſeqq. præter S. *Bernardum* in vita MALACHIÆ. In MATHILDÆ porrò Reginæ literarum ad ANSELMVM inſcriptione, ſalutatur ANSELMVS, *Primæ Sedis Archiepiſcopus, Hibernorum omniumq; Septentrionalium Inſularum quæ Orchades dicuntur, Primas*, vti habetur in *Anſelmi* lib. 3. Epiſt. 55. De *Hibernia* verò, ad hanc rem, videſis *Camdeni* Britanniam pag. 735. & 765. De *Scotia*, conſule, ſi plura velis, eundem pag. 703. & *Polydorum* hiſt. Anglic. lib. 24. in EDWARDO quarto, anno M.CDLXXI. præter *Rogerum Houedenum* ſub annis 1180. & 1192. cujus verba ferè tranſcribit *Baronius* tom. 12. in eiſdem annis.

Pag. 18. lin. 52.

IN *ALODIVM &c.* TRANSIRENT.] In ALODIVM tranſire illo æuo dicebatur etiam *ex ſolido concedi. Guil. Malmesburienſis* lib. 1. de geſtis Pontificum, verba faciens de RVFI munificentia in ANSELMVM, *Vrbem*, inquit, Cantuariæ *quam Archiepiſcopus* LANFRANCVS *habuerat ex beneficio, iſti conceſſit ex ſolido.* idem penè habetur ex Tabularijs Monaſterij S. *Auguſtini* apud V. C. *Guilielmum Camdenum* in *Cantio* pag. 238. Sæpius occurrit *Alodium* & *tenere in alodium* in cenſualibus GVILIELMI primi tabulis. In Cenſu agri *Hantonienſi*; Nonoelle *tenet Rex*, Ulflet *tenuit de* Toſti *Comite, ſed non fuit Alodium.* Ibidem etiam; Warochſelle *tenet Rex.* GVEDA *Comitiſſa tenuit de* GODWINO *Comite in Alodium; tunc geldauit pro V. Hidis, modò pro II. Hidis & dimidia. Terra eſt X. carucarum.* In *Cantiæ* cenſu, *In* Beniindene *manſit* GODRICVS *& tenet XX. acras in Alodio ſuo.* Et in *Suſſexia*, Cetingley ALMAR *tenuit de Rege* EDWARDO, *ſicut Alodium.* vnde etiam *Alodiarij* & *Aloarij*, clientelari hoc jure fundos, *Alodia* dictos, poſſidentes nuncupantur. In *Suſſexiæ* Cenſu; Lanſcewice GODWINVS *tenet de Comite de* Ow, *& de eo VII. Aloarij.* Et

Et *quando moritur Alodiarius* (vt legitur in *Cantiæ* cenſu) *Rex inde habet releuationem terræ, excepta terra Sanctæ Trinitatis.* Hujuſmodi ſunt alia. Qualenam verò *Alodij* jus apud majores noſtros æuo iſto, in vſu fuerit, incertum eſt. Quid aliæ gentes maximè *Germani*, *Franci* & *Itali* hoc nomine intellexerint, ſcire licet ex *Cujacij* præfatione ad lib. 1. de *Feudis* & ad lib. 2. tit. 17. præter *Hotomani* verba Feudalia, & quæ ſunt id genus cætera apud Iuriſconſultos vulgatiſſima. Frequentiam porrò vocabuli diligentiſſime ex veteribus notatam habemus apud doctiſſimum virum *Fredericum Lindebrogium* in Gloſſario ſuo ad Codicem legum antiquarum, in verbo *Alode*. Iuriſconſultis autem exteris à Beneficio ſeu *Feudo* ita plerunque diſtinguitur, vt, cum Beneficia ſolennibus ſiue ex lege ſiue ex pacto præſtationibus & conditionibus ſint obnoxia, *Alodia*, velut κτήματα ἰδιοκτήτορικα (ita Græcorum alicui ea dici memini) ſiue agri proprium duntaxat poſſidentium jus agnoſcentes, omni ejuſmodi fidei quæ juramento præſtito fieri ſolet profeſſione, omni vndiquaq; ſeruitio habeantur liberrima. Atqui in noſtratis juris quo vtimur Commentarijs nihil omninò habemus in qua hujus Dominij Formulæ veſtigium eſt, extra vnicam fortè eam quam **Frankalmoigne** ſeu *liberam eleemoſynam* vocitamus quæ ad ordinem ſacrum tantummodò ſpectat, & neq; cenſum neq; fidei quam diximus profeſſionem, ſed precum ſolummodo in Patronorum ſeu Dominorum ſalutem effundendarum officium à clientibus exigit; ita tamen vt Ciuili Foro cliens de ea re ſiſti non poſſit. In cæteris formulis, quotquot apud nos aut etiamnum extant integræ aut veſtigia ſua reliquêre, ſolennis fidei profeſſio, ſacramento firmata, jure exigitur, atque adeò vt ad vnum omnes apud nos glebæ, veluti Beneficia ſeu *Feuda*, clientelam alicujus Domini meritò ac planiſſimè aut agnoſcant aut agnoſcere debeant.

Pag. 48. *lin.* 8.

QVOD CERVOS REGIS CEPERINT AD IVDICIVM RAPTI IVDICANTVR.] *Venationes* (ſcribit *G. Malmesburienſis* de GVILIELMO II.) *quas primo indulſerat, adeo prohibuit, vt capitale eſſet ſupplicium, prendiſſe Ceruum.* Atque huc potiſſimum reſpexiſſe autumo *Ioannem Sarisburienſem* lib. 1. de Nugis Curialium cap. 4. vbi de Venatione loquutus, *in tantam*, inquit, *quidam hujus vanitatis inſtinctu erupêre væſaniam, vt hoſtes naturæ fierent, conditionis ſuæ immemores, diuini judicij contemptores; dum in vindictam ferarum, imaginem Dei exquiſitis ſupplicijs ſubjugarent. Nec veriti ſunt hominem pro beſtiola perdere, quem vnigenitus Dei redemit ſanguine ſuo.*

Ibid. lin. 10.

EXAMINE IGNITI FERRI.] Id genus criminis apud majores noſtros purgandi reperitur, cum in notiſſimæ EMMÆ, EDWARDI Confeſſoris Regis Matris, læſæ cum ALDVINO Antiſtite *Wintonienſi* pudicitiæ, inſimulatæ judicio, tum in veterum *Angliæ* Regum, vti ATHELSTANI, CANVTI, GVILIELMI I. atq; aliorum inſequentium ſancitis. Ritus autem ſolennes in eodem adhibitos ediſcas licet ex verborum explicatione *Guilielmi Lambardi* Archæonomiæ ſuæ præfixa, viri *Roberti Gemeticenſis* Archiepiſcopi *Cantuarienſis* in Antiquitatibus Eccleſiæ *Britannicæ* præter Gloſſarium *Petri Pithæi* Capitularibus *Carolinis* & *Ludouicianis* inſeruiens. Neq; duntaxat Ferro Ignito ſed etiam Aqua nunc Feruente nunc Frigida, judicia publica exercebantur. Id tum locis quos diximus conſtat, tum apud Autorem libelli quem *Ranulpho Glanuillæ* (neſcio an rectè) vulgò tribuimus, manifeſtum eſt. vide dicti libelli lib. 14. cap. 1. *Rogerum Houedenum* Annalium part. 1. in ann. M.CLXXVI. &

 ſequente

ſequente pag. 547. & 566. editionis *Francofurtanæ*, *Henricum* item *Bractonium* lib. 3. de Corona cap. 16. §. 3. Quæ ad ejuſmodi apud alias gentes morem pertinent, conſultò prætermittimus. Durauit autem in *Anglia* horum examinum vſus vſque in Henrici III. tempora, cum non tàm lege latâ quàm deſuetudine, idque ob reuerentiam Iuris Pontificij quo diu anteà prohibitus erat, prorſus euanuit. Neque enim aliud ſiue in Tabularijs Regijs ſiue alibi repertum puto de hac re, apud majores noſtros, ſancitum, præter illud vnicum quod in publicis Anni tertij Henrici III. tabulis habemus, vbi prouincialibus aliquot Iudicibus datur in mandatis, vt eâ, quæ inſtabat, judicij vice ab hoc examinis genere, vtpote à Pontificijs damnato, abſtinerent; quod tàm certum eſt legis perpetuæ tum non obtinuiſſe quàm ipſum judicij ritum poſtmodum citò in deſuetudinem abijſſe. Regium autem quas intelligimus mandatum ita ſe habet in *Pat*. 3. *Hen*. 3. *membrana* 5. vnde fidelitèr deſcripſimus.

R*Ex Dilectis & fidelibus ſuis* Philippo de Ulcot *& Socijs ſuis itinerantibus in Comitatibus* Cumberland, Weſtmerland, *&* Lancaſter, *Salutem. Quia dubitatum fuit & non determinatum ante inceptionem itineris veſtri quo iudicio deducendi ſint illi qui rectati ſunt de Latrocinio, Murdro, Incendio & hijs ſimilibus, cum prohibitum ſit per Eccleſiam Romanam* Ivdicivm Ignis *&* Aqvæ, *Prouiſum eſt à Conſilio noſtro, ad præſens, vt in hoc itinere veſtro ſic fiat de Rectatis de huiuſmodi exceſſibus; videlicet quod illi qui rectati ſunt de criminibus prædictis maioribus, & de his habeatur ſuſpicio quod culpabiles ſint de eo vnde rectati ſunt (de quibus & licet Regnum noſtrum abiurarent adhuc ſuſpicio eſſet quod poſteà malefacerent) teneantur in priſona noſtra & saluò cuſtodiantur, ita quod non incurrant periculum vitæ vel membrorum occaſione priſonæ noſtræ. Illi verò qui medijs criminibus rectati fuerint & quibus competeret iudicium Ignis vel Aquæ, ſi non eſſet prohibitum, & de quibus ſi regnum noſtrum abiurarent nulla fuerit poſteà maleficiendi ſuſpicio, Regnum noſtrum abiurent. Illi verò qui minoribus rectati ſunt criminibus nec de eis fuerit mali ſuſpicio, ſaluos & ſecuros plegios inueniant de fidelitate & pace noſtra conſeruanda & ſic dimittentur in terra noſtra. Cum igitur nihil certius in hac parte prouiderit Conſilium noſtrum ad præſens, relinquimus diſcretioni veſtræ hunc ordinem prædictum obſeruandum in hoc Itinere veſtro, vt qui perſonas hominum, formam delicti, & ipſarum rerum veritatem melius cognoſcere poteritis, hoc ordine ſecundum diſcretiones & conſcientias veſtras in huiuſmodi procedatis. Et in huius rei teſtimonium &c. Teſte Domino* P. Wintonienſi *Epiſcopo apud* Weſtmonaſterium XXVI. *die Ianuarij anno regni noſtri* III. *Per eundem &* H. de Burgo *Iuſticiarium.*

Eâdem formulâ memoratur in Archiuo ſcriptum eſſe ad alios nonnullos Prouinciarum Iudices, *Somerſetiæ* nempè, *Dorſetiæ*, *Cantiæ*, *Eſſexiæ* & *Herefordiæ*. cæteros etiam, qui prouincijs tunc temporis Iudices præfuere, veri eſt ſimile ejuſmodi mandata accepiſſe. Animaduertendum verò interea eſt diù ante Henrici III. initia, examina ejuſmodi jure Pontificio vetita eſſe. Annus enim Henrici tertius erat MCCXIX. ſalutis humanæ. Atqui ea, non ſolùm in Epiſtola Alexandri II. ad Raynaldvm *Cumanum* Epiſcopum (ante Henrici nempè æuum, annis centum ſupra quinquaginta & amplius conſcripta) velut illicita damnantur, ſed ipſiſſima quæ hanc rem ſpectabant epiſtolæ verba in Corpore Canonum Pontificijs Iuriſconſultis

tunc

tunc temporis tritiſſimo, vtpote auctoritate clariſſimo (quod ſcilicet *Gratiani* operæ acceptum ferimus) locum ſortita fuerant. vide, ſi placet, *Cauſ.* 2. *quæſt.* 5. *c.* 7. §. *Purgationem* & *Iuonem part.* 10. *cap.* 15. & *extr. tit. de Purgatione vulgari c.* 3. *Dilecti*. Hæc vti alia etiam quæ fuere in judicijs exercendis examinum genera nominabant antiquitus Oꝛdallum ſeu *Ordalia*, vt formâ latinâ vocabant, quod nihil aliud eſt præter *Iudicia*. Inde etiam hodie *Alemannis* & *Belgis* (quorum idioma optimus eſt, in compluribus, veteris noſtri ſermonis interpres) **Uꝛtheyl** & **Oꝛdeel** Iudicia ſonant, & **Uꝛtheylen** & **Oꝛdeelen** *Iudicare* vti etiam **Uꝛtheyler** & **Oꝛdeeler** *Iudicem*.

Pag. 49. *lin.* 17.

QVIDDAM DE EPISTOLA SIBI OLIM AB *ANSELMO* &c. EDITA ET DIRECTA.] Extat Epiſtola illa in tom. 3. Operum *Anſelmi* pag. 33. Quæ ſequuntur autem heic de Concilio *Barenſi* pleraque omninò hactenùs deſiderata erant. Atqui non contemnenda acceſſio inde fieri poteſt diligentiſſimo doctiſſimoq; *Binio* qui de hujuſce actis nihil reperiſſe ſe fatetur præter ea quæ *Eadmerus* obiter in ANSELMI vita & *Malmesburienſis* in primo de geſtis Pontificum meminere. idem dicendum de Concilio *Romano* II. ſub *Vrbano* habito, de quo hic noſter pag. 50. 51. 52 & 53. vide *Binium* in Concil. tom. 3. part. 2. pag. 421. & 422. Opus autem illud *de proceſſione Spiritus Sancti* (de quo poſtea lin. 45.) habetur in *Anſelmi* Operum tom. 3. fol. 125.

Pag. 52. *lin.* 32.

IN CORONA SEDES ILLI POSITA EST, QVI LOCVS NON OBSCVRI HONORIS.] *Geruaſius Dorobernenſis* Ms. in declamatione contra ROBERTVM Abbatem S. *Auguſtini* (quam *Imaginationem*, vt id genus alias, vocat) ANSELMVS inquit, *in* Cantuarienſi *Ciuitate conſecratus, ab* VRBANO *Papa Pallium ſuſcepit, & tantam ejus gratiam habuit vt eum* ALTERIVS ORBIS PAPAM *vocaret*, *& in* Angliam *reuerſo Pallium* Eboracenſi *Archiepiſcopo donandum mitteret*. ita ille. Qui tanto nomine dignus erat, loco etiam honoratiſſimo meritò collocandum cenſuit. vide porrò V. C. *Guil. Camdeni* Britanniæ pag. 239.

Pag. 54. *lin.* 17.

QVÆ SAGITTA VTRVM IACTA IPSVM PERCVSSERIT.] Veterum pleriſq; traditur transfoſſum fuiſſe Regem ſagittâ, quam in ferarum viuario, quod *Nouam Foreſtam* dicimus, jactu infœlici collimârat GVALTERVS TYRELLVS *Gallus*. idque eſt receptiſſimum. At *Sugerius*, qui huic Regi coætaneus & TYRELLO familiaritate, vt videtur, conjunctus, de morte ejus verba faciens, *Imponebatur*, inquit, *à quibuſdam cuidam Nobili* GVALTERO TYRELLO *quod eum ſagitta perfoderat, quem, cum nec timeret nec ſperaret, jurejurando ſæpiùs audiuimus quaſi Sacroſanctum aſſerere quod ea die nec in eam partem ſyluæ in qua Rex venabatur venerit, nec eum in ſylua omnino viderit*. legimus in vita *Ludouici Craſſi* Regis *Galliarum*. Sed accuratiùs multo quàm cæteri, ſingularia omnia, quæ miſeram Regis cædem & TYRELLI jactum fatalem attinent, narrat *Ordericus Vitalis* in Hiſt. Eccleſiaſticæ lib. 10. pag. 783.

Pag.

Pag. 62. *lin.* 33.

ET APVD *ALEXANDRVM* PAPAM PRIVILEGIVM IPSI ABBATIÆ ADQVISIERAT.] Priuilegij huius, Anno ſalutis M. LXXI. indulti, exemplar habemus inter alia Pontificia diplomata ante CCCC. annos deſcripta in Schedis *Cottonianis*. Neque ſanè illo æuo apud majores noſtros ejuſmodi priuilegiorum *Romæ* impetrandorum mos adeo inoleuerat, quin operæ pretium fuerit iſtud ſubjungere, vt ipſa ſaltem, vtpote tunc temporis in *Anglia* non minùs rara quam imperioſa, formula innoteſcat.

ALEXANDER *Epiſcopus ſeruus ſeruorum* DEI, *Dilecto in Chriſto filio* BALDEGWINO *Abbati Monaſterij* S. Edmundi, *quod* * Badriceſ hurde *nuncupatur in* Anglia *conſtituti eiuſque ſucceſſoribus in perpetuum. Quanquam ſedes Apoſtolica vniuerſalis Mater & omnium Eccleſiarum Princeps vniuerſas Eccleſias communi Iure & diſpoſitione contineat, pleraq; tamen inueniuntur quæ in ſingulare patrocinium Sanctæ* Romanæ *Eccleſiæ commendari, ac propriè eius Iuri applicari ac ſummiti cupiunt, quatenus ſingulari prouidentia, & caritate ſuæ matris amplexa, vſq; quaq; liberiores & munitiores exiſtant, & ad exercenda diuinæ ſeruitutis obſequia, inde tranquillitatis & præſidij munitiones accipiant, vnde magiſterium ſacræ traditionis expectant. Si igitur in eadem Apoſtolica ſede præſidenti, hæc ſollicitudo & cura ſingularis incumbit, vt ex ipſa conſideratione regiminis omnibus tam in defenſione & corroboratione diligentiam quàm in ſpiritali ſpeculatione & doctrina vigilantiam, quantum Deo auxiliante præualet, circumferre debeat, valde congruit vt ſi quando ea quæ ad honorem & vtilitatem Eccleſiarum Dei pertinent ab eo poſtulantur, beniuola donatione concedat, & ad ſinum matris, id eſt, ſanctæ* Romanæ *Eccleſiæ domicilium propriæ commendationis deuotione fluentes egregia benignitate affectuq; cuſtodiendi ſuſcipiat. Nos itaq;, dilectiſsime fili* BALDOGWINE, *in Apoſtolatus adminiſtratione non noſtris meritis ſed diuina locati gratia æquitatem tuæ poſtulationis & commiſſæ tibi Congregationis, necnon Chariſsimi filij noſtri* WILLELMI *Regis benignæ interpellationis vota attendentes, videlicet vt prædictum Monaſterium Sancti* Edmundi *cui diuina diſpoſitione præeſſe dinoſceris, in tutelam & defenſionem Sanctæ* Romanæ *Eccleſiæ ſuſciperemus eiuſq; ſtatum & attinentia bona Apoſtolici priuilegij firmamento muniremus, cum omni beneuolentia & caritate vobis concedendum eſſe peruidimus. Quapropter in hac præſenti ſanctionis noſtræ pagina, ſalua quidem in omnibus huius Sedis reuerentiâ, concedimus & confirmamus tibi tuiſq; ſucceſſoribus præfatum Monaſterium cum omnibus quæ nunc ſibi iure pertinent aut in futurum Deo annuente ibi conferenda ſunt, vt ſine omni moleſtia & inquietudine illud in veſtra gubernatione teneatis; ſtatuentes & Apoſtolica auctoritate corroborantes vt idem Monaſterium in hoc ſtatu & Monaſtico ordine perpetua ſtabilitate permaneat, nec aliqua poteſtas Sæcularis aut Eccleſiaſtica eundem venerabilem locum ad Epiſcopalem ſedem mutare poſsit aut debeat, & quæcunq; donationes rerum aut libertatis eidem Monaſterio* Regijs

* Vide ſis G. Camdenum in Icenis, pag. 334.

Regijs ſtatutis & præceptis tradita ſunt aut in poſterum pro Dei nomine conferenda, ex noſtra Apoſtolica confirmatione rata illibataq; permaneant, ſalua primatis Epiſcopi Canonica reuerentia. Igitur ad honorem Dei & vtilitatem prædicti Monaſterij cupientes hanc noſtram conſtitutionem ſempiterna ſtabilitate teneri, ſancimus & Apoſtolica auctoritate firmamus, vt nullus Rex, Dux, Comes, Epiſcopus, Abbas, ſeu aliqua perſona ſæcularis aut Eccleſiaſtica iam ſæpe fatum Monaſterium vel fratres ibi Deo ſeruientes inquietare præſumat nec aliquid eorum quæ nunc jure habet aut in futurum Deo concedente adquiſierit cujuſcunq; modi ſint, ab eo alienare aut inuadendo diripere nec aliqua occaſione vexare aut ſiue licentia Abbatis tenere audeat. Si quis autem temerario auſu hæc noſtra ſtatuta contaminare præſumpſerit, aut infringere, anathematis laqueo ſe innodatum & Iudicio ſuperni Iudicis plectendum eſſe cognoſcat. Qui verò piæ deuotionis intuitu, huius noſtræ ſanctionis cuſtos & obſeruator extiterit & bona ſua ad amplificationem eiuſdem Monaſterij contulerit aut conferre ſtuduerit, Apoſtolicæ benedictionis gratiam conſequatur & æternæ retributionis gloria repleatur. Bene valete. Datum Lateranis. *VI. Kalendas Nouembris per manus* Petri *Sanctæ* Romanæ *Eccleſiæ Presbyteri Cardinalis ac Bibliothecarij anno* XI. *Pontificatus Domini* ALEXANDRI *ſecundi Papæ, anno videlicet Dominicæ Incarnationis Milleſimo Septuageſimo primo, indictione* * VII.

* Potius VIII. nam is Indictionis *Pontificiæ* numerus in *Nouembrem* anni 1071. incidit. *Imperatoria* autem Indictio tunc erat IX.

Pag. 68. lin. 7.

NE ABBATES FACIANT MILITES.] Priſcè enim ab inſigniorum Eccleſiarum antiſtitibus, ritu ſolenni adhibito, Militiæ ſeu Equeſtris Ordinis dignitate tyrones donabantur. Codex vetuſtus de rebus ad Cœnobium S. *Martini de Bello* ſpectantibus, in tabulario Prouentuum Regiorum quod *Augmentationum* dicimus; *Terras Cenſuales non donet* (Abbas) *ad Feudum. Nec Milites niſi in ſacra veſte faciat.* Vetus item Diploma Cœnobiarchæ *Radingenſi* ab HENRICO I. conceſſum & poſt à IOANNE firmatum; *Terras Cenſuales non donet* (Abbas) *ad Feudum. Nec faciat Milites niſi in ſacra veſte Chriſti in qua paruulos ſuſcipere modeſtè caueat. Maturos autem ſeu diſcretos tam* * *Clericos quam Laicos prouidè ſuſcipiat.* Reperio in *Pat.* 1. *Hen.* 4. *part.*2. *membr.*26. *num.*10. & in publicorum judiciorum actis *Trinit.* 2. *Ed.* 3. *Rot.* 106. *Berk.* id ipſum occurrit. Qui diligentiùs de hac re conſulere velit, adeat *Ingulphum* in Hiſtoria *Crowlandenſi*, *Ioannem Sariſburienſem* de Nugis Curialium lib. 6. cap. 10. & 13. *Petr. Bleſenſem* Epiſt. 94. & ſuperioris æui ritus, in ſacrandis creandorum Equitum armis, qui in Ritualibus (quæ Pontificijs noſtris in vſu & Manualia dicta) atque ejuſmodi alijs extant. Hæc enim omnia ſatis edocent in creandis Equitibus (non *Balnei* duntaxat, vt vocant, ſed vniuerſis) Ordinis ſacri viros in Eccleſijs ſolennem operam impendiſſe, quod inde forte emanauit quòd, vetuſtiori ſæculo, ipſius etiam dignitatis autores haberentur. Nam & Archiepiſcopum *Cantuarienſem* Equitem creâſſe legimus; LANFRANCUM ſcilicet GUILIELMUM ſecundum. *Malmesburienſis* Monachus, lib. 4. de geſtis Regum, de GUILIELMO; *acceſſit*, inquit, *fauori ejus maximum rerum momentum Archiepiſcopus* LANFRANCUS, *eò quod eum nutrierat, & Militem fecerat.* Quin de BRANDO Cœnobiarcha *Edmundoburgenſi* & HEWARDO adoleſcente ſtrenuo, *Ingulphus* pag. 512. edit. Londin. *Patruum ſuum*, inquit, *Abbatem* Burgi, *nomine* BRANDUM *virum valde*

* *Ad Militiæ armata dignitatem interdum etiam qui ſacri erant Ordinis, transfugiebant.* *videſis* Matth. Pariſ. *pag.* 882. edit. Londinenſis.

valde religioſum &c. adijt & ſe fieri legitimum Militem, præmiſſâ primitùs omnium peccatorum confeſſione & eorum perceptâ abſolutione, inſtantiſſime ſupplicauit. videſis V. C. *Guil. Camdeni* Britanniam pag. 126.

Pag. 68. lin. 29.

VELVT BRVTA ANIMALIA VENVNDARI.] Si de Seruorum (quos **Villaines** phraſi Forenſi dicimus) venditione non loquitur hic Canon, non omnino capio. Eorum enim vti aliarum quaruncunq; rerum, quæ Mancipi, Iure *Cæſareo*, vocatæ, dominium ſiue venditione ſiue donatione, & *Saxonum* tempore & *Normannorum*, ritè transferebatur. videſis Chirographum THOROLDI *de* **Bukenhale** apud *Ingulphum* in extremo. Neque ſane aut Canon hic aut alia apud nos lata Lex id juris hactenùs adeò refixit, quin, in Iuriſconſultorum noſtratium Commentarijs paſſim, legibus, quibus vtimur, conſonum agnoſcatur. De ſeruitutis jure, videſis quæ diſputant *Bodinus* de Repub. lib. 1. cap. 5 & *Albericus Gentilis* de jure belli lib. 3. cap. 9.

Pag. 95. lin. 24.

ARCHIDIACONES.] Ita Ms. Codex. Atque *Archidiacones* * dixit puto vt alij *Hypodiacones*. *Iſidorus* apud *Gratianum* diſt. 21. c. 1. Cleros. *Hypodiacones Græcè quos nos Subdiaconos dicimus.* Sic enim ibi legitur tametſi in *Iſidori* Codice quo vtimur, edito nempè à *Bonauentura Vulcanio*, *Hypodiaconi* habeatur. locus eſt in *Originum* lib. 7. cap. de Clericis. Cæterum frequens in vetuſtis Concilijs vſus eſt vocabuli *Diacones* & eorum quæ inde formantur. Concil. *Agathenſis* Canon. 39. *Presbyteri, Diacones, Subdiacones vel deinceps quibus ducendi vxores licentia non eſt, etiam alienarum nuptiarum euitent conuiuia.* & Canon 49. *Diacones vel Presbyteri &c.* & Canon 65. *Quoniam non oportet Diaconem ſedere præſente Presbytero &c.* Reperitur etiam *Diacones* in caſu recto in Concilij *Elibertini* Can. 18. *Toletani* 4. Can. 38. atque obitèr apud *Burchardum, Iuonem, Gratianum*; neque plura adijcere exempla eſt operæ pretium. Inde recentiores *Græci* habent etiam Διάκων pro Διάκονος. *Malaxus Peloponneſius* in hiſtoria Patriarcharum; Ἀρσένιος Διάκων, pro *Arſenio Diacono*, & poſteà, ἐπὶ, ὅπως γένῃ ἀρχιερεὺς ἢ ἱερεὺς ἢ Διάκων &c. Neque interim *Diaconus* in recto euitatur. Tàm enim in dictis Concilijs autoribuſq; latinis quàm apud *Malaxum*, vtrunque indiſcriminatim vſurpatur. Eâdem analogiâ formabant Græci Πάτρων pro *Patrono*. *Heſychius* in Lexico; Πάτρωνες οἱ πρῶτοι τῶν ἀξιωθέντων τῆς Ῥωμαίων πολιτείας ὑπὸ Ῥωμύλου ἐκαλοῦντο. *Theophilus* Anteceſſor Inſtit. lib. 1. tit. 17. Ὁ Νόμος ὁ Δωδεκάδελτος τοὺς πάτρωνας καὶ τοὺς τῶν Πατρώνων παῖδας ἐπὶ τὴν τούτων ἐπιτροπὴν καλεῖ, *Lex XII. Tabularum Patronos atq; Patronorum liberos ad eorum* (libertorum ſcilicet) *tutelam vocat.* ita etiam frequentiſſime legitur tùm apud eundem *Theophilum* tùm apud *Baſilicorum* autorem lib. 49. tit. 1. & 2. vbi Ἀπελεύθερος, ait, κατὰ πάτρωνος ἀτιμωτικὴν ἀγωγὴν οὐ δύναται κινῆσαι, *Libertus* ſcilicet *contra patronum famoſam actionem inſtituere non poteſt.* *Harmenopulus* atque alij Iuriſconſulti Græci idem ſæpiſſimè habent. & veteres Inſcriptiones in Græcia τὸν πάτρωνα, pro *Patronum*; quod legimus apud *Ianum Gruterum* pag. 595. num. 11. & 12.

* *Ita Anſelmus lib. 3. epiſt. 61.* De Archidiaconibus &c. Ita *apud* Rogerum Houedenum *part. 1. pag. 270. b.*

Pag. 95. lin. 39.

VT QVONIAM RATIO CHRISTIANITATIS ID VTILE FORE SVADEBAT.] *Chriſtianitas* & *ea quæ ad Chriſtianitatem pertinent* paſſim, apud *Eadmerum* atque alios illius æui ſcriptores, Functionem Epiſcopalem atque Fori ſacri actionem & adminiſtrationem ſeu officium Epi-

ſcopale

ſcopale vt vſitatius appellatur, denotant. Pag. 16. lin. 52. *vides omnem Chriſtianitatem in* Anglia *ferè periiſſe*. & pag. 28. lin. 45. *omnem auctoritatem exercendæ Chriſtianitatis illi adimere cupiebat*. alia ſunt ejuſmodi. atque generali Chriſtianorum nomine, in edictis Imperatorum veterum, Epiſcopos ſpeciatim deſignari volunt Iuriſconſulti nonnulli ad l. 11. *Chriſtianos C. de Epiſcopali audientia*. Hinc apud nos Fora ſacra quibus, jure nempè communi ſubnixis, aut Epiſcopi præſunt, aut ij qui eo nomine Epiſcopos, vtpote quos prouocare licet, ſuſpiciunt, *Curiæ Chriſtianitatis* etiamnum vocitantur. Primò *Chriſtianitatis* vocabulum, *legem Chriſtianam* ſeu *venerationem Chriſtianam*, & *Chriſtianum cultum* generatim ſonabat, vti videre eſt in *C. tit. de Apoſtatis l. 4.* & *C. Theodoſ. tit. de ſpectaculis l. 5. C. eod. tit. de decurionibus l. 112. C. eod. tit. de Iudæis, Cælicolis l. 19.* alibi item. Sed poſteà Functio atque Iuriſdictio illa quæ in gerenda Chriſtianæ religionis ſeu Chriſtianitatis aut politiæ Eccleſiaſticæ cura potiſſimum exercentur, *Chriſtianitas* etiam ſignantèr dicta ſunt; atq; inde ſacra Fora, *Fora Chriſtianitatis* vocitata.

Pag. 95. lin. 42.

CVJVS CATHEDRÆ PRINCIPATVS PONERETVR IN ABBATIA DE *HELI*.] De initijs hiſce Epiſcopatus *Elienſis*, fragmentum Ms. veteris ejuſdem Eccleſiæ hiſtoriæ habetur; quo & conſilia adhibita, & Regia & Pontificia de ea re diplomata compeńuntur. *Poſt mortem* RICHARDI *Abbatis* (ita hiſtoria illa) *mittitur à Rege ad* Elienſe *Cænobium* HERVÆVS Pangorenſis *Epiſcopus à ſuo Epiſcopatu per violentiam ejectus, vt ibi de rebus Eccleſiæ ad tempus ſuſtineretur, donec * explenius deliberaſſet quid de eo eſſet facturus. Eſt autem* Pangor *Monaſterium in* Wallijs *tot habitationibus plenum vt ſicut* Beda *refert ſi in ſeptem partes diuideretur non minus queq; portio quam* CCC. *homines haberet. Hic cum Epiſcopatu fungeretur* HERVÆVS *gentem efferam nimia auſteritate tractabat. Videns tantam in moribus eorum peruerſitatem (quam nemo facile poſſet tollerare, vndeq; Epiſcopali timori nullam ſeruabant reuerentiam) gladium bis acutum ad eos domandos exercuit, nunc crebro anathemate nunc propinquorum & aliorum hominum eos cohercens multitudine. Nec minor fuit eorum contra eum rebellio. Tanto periculo ei inſiſtebant vt fratrem ejus perimerent, ſimili modo eum perimituri ſi poſſent in eum manus injicere. Expauit Epiſcopum ingruens infortunium, plurimiſq; ſuorum interfectis aut grauitèr vulneratis, videns quod anima ſua quæreretur, nec congruos haberet defenſores, ad Regis* Angliæ *confugit patrocinium, vtile ſibi conſecutus exilium. Rex autem ejus aduentum vt famoſi tunc temporis & religioſi Epiſcopi benigne ſuſcipiens ad* Elienſem *Eccleſiam deſtinatum procurationem inde accipere eum conſtituit. Ipſe vero illuc veniens, gratia, conuerſatione & mirabili prudentia, omnium penè Monachorum ſibi alligauit affectum, vt ſi fieri poſſet eum ſibi Epiſcopum adoptarent. Quam * circa ſic affectionem aſpiciens cepit paulatim quibuſdam circumlocutionibus loci vtilitatem eis proponere, fratrum animos attemptare & multa jocunda promittere, ſi Abbatiam in Epiſcopatum promouere & ſeipſum vellent in Epiſcopum ſuſcipere, ad quod efficiendum, ſuum quoq; eis promiſit auxilium dum tamen illi ſuum præberent aſſenſum. Ipſis autem facilè ad eum conuerſis, ipſe Regem adijt. Rex petita conceſſit,* Robertum Lincolnienſem *Epiſcopum ad colloquium inuitauit, vt, quod ille locus in ejus Epiſcopatum * videbatur, ſine ejus conniuentia non fieret iſta mutatio ne Dioceſis ejus pateretur injuriam, ſi inconſulto ſuo Epiſcopo, alius in eum induceretur Epiſcopatus. Propterea oportuit vt futurus Epiſcopatus aliquam haberet Parochiam, quam ſibi impertiri de* Lincolnienſi *Eccleſia Canonica juſtitia cum æqua compenſatione poſtulabat. Datum eſt itaq; Manerium de* Spaldewic Lincolnienſi *Eccleſiæ in jus perpetuum pro commutatione Epiſco-*

palis Curæ ſuper pagum Grantebregenſem, *& finito hoc inter Regem &* Robertum *Epiſcopum ſecreto negotio (Monachis omnino inconſultis, Eccleſiæ filijs & ignorantibus)* HERVÆUS *Epiſcopus cum literis Regis ad confirmandum hoc propoſitum* Romam *deſtinatur. Quo veniens impetrauit quæ petijt, ad Regem & Archiepiſcopum & comprouinciales Epiſcopos, literas Apoſtolicas ſuper ſua cauſa quales optabat reportans. Quarum textum hic ſubſcribi, nec ocioſum eſt nec oneroſum.*

* *Verba ſunt autoris quem deſcribimus, vti cæteraque ita in hac b floriola interſeruntur.*

* Quod HERVÆUS à Domino Papa mandatum optinuit ad Regem HENRICUM de promouendo Abbatiam de Ely in Epiſcopatum, & de conſtituendo eum illuc in Epiſcopum.

PASCHALIS *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, Dilecto in Chriſto filio* HENRICO *glorioſo Regi* Anglorum *ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Omnipotenti Deo gratias agimus qui talem te Regem noſtris temporibus conſtituit qui & terrenum regnum ſapienter ad honorem Dei gubernas, & æterni Regis ſollicitudinem ante oculos mentis portas. Poſtulaſti ſiquidem à nobis per literas vt in loco, qui* Ely *dicitur, nouus ex Apoſtolica autoritate Epiſcopatus conſtituatur, quia* Lincolnienſem *Epiſcopum tantæ magnitudinis eſſe dixiſti, vt ad peragenda ea quæ Epiſcopalis ſunt officij vnus Epiſcopus nullaterus ſufficere poßit. Pro quo & deuotionem tuæ voluntatis laudamus & diſpoſitioni aſſenſum præbemus, ita tamen vt in celebri loco conſtituatur, ne nomen Epiſcopi, quod abſit, vileſcat. Ad hoc enim Epiſcopus conſtituitur vt populum Dei & verbo doceat & vita informet, & ad verum Paſtorem Domini commiſſarum ſibi animarum lucra reportet. In hijs quoq; de quibus rogaſti, licet quædam ibi inordinata videantur, tuæ tamen voluntati refragari nequaquam valemus. Nouit prætereà gloria veſtra, Dompnum* HERVÆUM *Epiſcopum quem vita & ſcientia commendat non modica, nimia barbarorum ferocia & perſecutione de ſede ſua expulſum & multâ fidelium fratrumq; ſuorum cæde fuiſſe fugatum. Cujus vt ſcientia fructum, qui non perijt, afferre, & vita bonum valeat Dei populo exemplum præbere, volumus & rogamus vt ſi qua eum apud vos vacans Eccleſia vocauerit, ibi auctoritate Apoſtolica conſtituatur, ne infructuoſo diù ſilentio torpeat qui vitæ cœleſtis documenta in ſcientia & moribus portat. Omnipotens Deus Apoſtolorum ſuorum precibus & vos & prolem veſtram cuſtodiat & cœleſte poſt terrenum vobis regnum concedat. Dat. XI. Kal. Decembris.*

Alias quoq; literas miſit Papa eidem Regi quarum hic textus eſt.

Quod autoritate Apoſtolica Epiſcopatus in Ely conſtituitur.

PASCHALIS *Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, Venerabili Fratri* ANSELMO Cantuarienſi *Archiepiſcopo & cæteris comprouincialibus Epiſcopis ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Inter cætera regna terrarum, ad Apoſtolicæ ſedis dilectionem atq; obedientiam* Anglorum *regnum ſpecialiter pertinere, Apoſtolicæ ſedis ſcripta &* Anglicarum *Hiſtoriarum ſeries manifeſtabant. Quæ nimirùm cauſa ſollicitudinem noſtram propenſiùs impellit illius regni Eccleſias familiarius confouere & earum*

rum diſpoſitionibus ſollicitius inuigilare. Lincolnienſem *itaq; Epiſcopatum tam ſpacioſum ex filij noſtri Regis veſtriſq; literis agnouimus, vt ad ea quæ Epiſcopalis ſunt officij peragenda, vnus nullatenus ſufficere poßit Epiſcopus. Quapropter ex voluntate* Lincolnienſis *Epiſcopi poſtulat à nobis idem Karißimus filius noſter & Chriſtianißimus Rex* Anglorum HENRICVS, *quatenus in parte vna Epiſcopatus ipſius, ex Apoſtolicæ ſedis permiſſione, nouus Epiſcopatus conſtituatur, in loco videlicet qui Ely vocatur. Cuius nos petitionibus, quia religioſæ videbantur, aſſenſum libentèr præbuimus & Epiſcopatum in loco præfato conſtituendi, ex Apoſtolica autoritate, licentiam damus ſtatuentes vt ſedes Epiſcopalis in loco prædicto conſtituta omni deinceps tempore perſeueret. Parochiam quoq; quam veſtra fraternitas, cum prædicto fratre* Lincolnienſi *Epiſcopo & Regis prouidentia, eidem Epiſcopatui aßignauerit, perpetuò poßideat. Porro de Monaſterio, in quo ſedes Epiſcopalis conſtituitur* Anglicorum *Monaſteriorum in quibus Epiſcopi conſtituti ſunt, conſuetudo ſeruabitur. Huius conſtitutionis conſeruatores Omnipotentis Dei & Apoſtolorum ſuorum benedictione perpetuo perfruantur. Amen.*

His ſua Confirmationis HERVÆVS *ſuſceptis Epiſtolis,* Angliam *cum Apoſtolica benedictione properauit, Regem & Archiepiſcopum adijt, literas eis oſtendit, aſſenſum eorum obtinuit & in ſequenti anno totum negotium conſummauit, anno videlicet Dominicæ Incarnationis* M.C.VIII. *Pontificatus autem Domini* PASCHALIS *ſecundi Papa anno* X. *Quo etiam anno Rex* HENRICVS *Abbatiam* Elienſem *ad Epiſcopalem mutauit ſedem & eundem* HERVÆVM Pangorenſem *Epiſcopum eidem Eccleſiæ præfecit, confirmans cum ſequentibus Cartis.*

Carta Regis HENRICI, quomodo Abbatiam de Ely in Epiſcopatum tranſmutauit.

IN Nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis Patris & Filij & Spiritus Sancti. Anno ab Incarnatione Dom. M. C. VIII. *Indictione* :::. *Anno Pontificatus Domini* PASCHALIS *Papæ ſecundi decimo, Regni quoq; mei ſimiliter decimo, Ego* HENRICVS *prouidente diuina clementia Rex* Anglorum *&* Normannorum *Dux,* WILLIELMI *Magni Regis filius qui* EDWARDO *Regi hæreditario iure ſucceßit in regnum, videns & Eccleſiæ meſſem in regno meo multam eſſe & Agricolas quidem paucos & ob hoc plurimùm laborantes in meſſe, & in ipſa* Lincolnienſem *Eccleſiam multa plebe fœcundam, ex autoritate & conſilio prædicti Papæ* PASCHALIS *& aſſenſu ſimul & prece* ROBERTI Lincolnienſis *Epiſcopi qui tunc Eccleſiæ prædictæ præſidebat & totius Capituli ſui cum ipſo annuente Dompno* ANSELMO *beatæ Memoriæ* Cantuarienſi *Archiepiſcopo &* THOMA *ſecundo venerabili* Eboracenſium *Archiepiſcopo & vniuerſis Epiſcopis & Abbatibus totius* Angliæ *ſed & omnibus Ducibus, Comitibus & Principibus regni mei,* Elyenſe *Monaſterium in quo quidem vſq; in tempora mea Abbates fuerant cum* Cantebregenſi *Prouincia quantum videlicet ad ius* Lincolnienſis *Eccleſiæ pertinebat cum duabus Abbatijs* Thorneia *videlicet &* Chatterie *in Epiſcopalem ſedem ſicut & cæteros Epiſcopatus regni mei liberam & abſolutam perenniter ſtatuo & confirmo,*

confirmo, & pro ſubiectione & omnibus Epiſcopalibus conſuetudinibus ad ſupradictum Eccleſiam Lincolnienſem *pertinentibus * abſoluendum, conſilio & aſſenſu prædicto Papæ* Paschalis *de beneficÿs eiuſdem Monaſterÿ Villam nomine* Spaldewic *cum omnibus appenditÿs ſuis quæ in territorio* Huntendone *ſita eſt, cum omnibus conſuetudinibus ad Villam prædictam pertinentibus, ſupradicta* Lincolnienſi *Eccleſiæ &* Roberto *eiuſdem ſedis Epiſcopo & ſucceſſoribus ſuis, ſicut eam vnquam* Elyenſe *Monaſterium liberius & quietius tenuit, iure perpetuo tradidi poßidendam. Primum ſiquidem* Londonijs *apud* Weſtmonaſterium *in ſolennitate Pentecoſtes, de negotio iſto in præſentia mea coram fælicis memoriæ* Anselmo *Archiepiſcopo & vniuerſis Epiſcopis & Abbatibus & Proceribus regni mei tractatum eſt, & eorum omnium communis aſſenſus eſt fauorabiliter conſecutus. Poſt mortem prædicti Pontificis* Anselmi, *ex autoritate Domini Papæ* Paschalis, *ſicut iam ſupradictum eſt, in Concilio apud Caſtrum* Notingham *habito in die tranſlationis beatæ* Etheldredæ *Virginis ſedis eiuſdem, fæliciter per miſericordiam Dei terminatum eſt & definitum* IX. *Kl. Nouembris.*

Hiſtoriolam hanc in Exemplaribus binis legi, quæ eadem fermè exhibent. vtraque ante annos amplius trecentos exarata. Sed fidei forſan ſuſpectæ meritò videantur. Neq; enim Forenſis, qui eo æuo in vſu, ſtyli characterem habet Henrici Regis Diploma, vtpotè quod ab inuſitatâ omninò verborum, neſcio quâ pompâ, in Pontificis *Romani* honorem conſarcinatâ, auſpicatur & Duces veluti nomen honorarium, idque à Comitibus planè diſtinctum, memorat, cum certiſſimum ſit neminem, poſt Gvilielmi I. tempora vſq; ad Edwardvm tertium, ejuſmodi dignitatis vocabulo apud nos eſſe inſignitum. Nec in Archiuis Regijs, vbi ſæpiùs vetuſtorum quæ Epiſcopio *Elienſi* vti etiam quæ alijs indulgentur priuilegiorum inſtrumenta iterantur, hujuſmodi quid, diligentèr licèt anquiſiuerim, reperio. Anselmvs item obijt anno M.C.IX. XI. Kl. Maij. at verò in diplomate hoc quod anno M.C.VIII. tribuitur, mentio eſt Anselmi mortui. Præterea Annus M.C.VIII. heic ſit annus Decimus Henrici Regis, cum planiſſime Nonum ſuperare non poſſet. videſis *Eadmeri* pag. 102. lin. 36. Craſſiſſimi ſanè antichroniſmi. Obiter monuiſſe me hæc ſatis eſt. Perſpicaciorum iudicio cætera relinquo.

Pag. 97. *lin.* 49.

Vt Ecclesia Episcopatvs Vltra Tres Menses Non Maneat Sine Pastore.] Paſtore nempè conſecrato. ita jubet Concilium *Chalcedonenſe* Act. 15. Can. 25. Ἐπειδὴ δὲ τινες τῶν μητροπολιτῶν, ὡς περιηχήθημεν, ἀμελοῦσι τῶν ἐγκεχειρισμένων αὐτοῖς ποιμνίων καὶ ἀναβάλλονται τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ Συνόδῳ ἐντὸς τριῶν μηνῶν γίνεσθαι τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων, id eſt, *Quoniam Metropolitani quidam, vti accepimus, negligunt commiſſos ſibi greges & differunt ordinationes Epiſcoporum, viſum eſt Synodo ſanctæ, intra tres menſes fieri debere Epiſcoporum ordinationes.* Habetur etiam apud *Gratianum* diſt. 75. cap. 2. videſis etiam *Burchardum* lib. 1. cap. 24. & 25. *Iuonem* part. 6. cap. 5. & *Gratian.* diſt. 100. cap. 1.

Pag. 109. *lin.* 52.

Nisi De Monachico Ordine &c. Vno Dvntaxat Excepto.] Proculdubiò Stigandvm intellexit, qui apud *Guil. Malmes-*

Malmesburienſem etiam expreſſim nominatur. Sed viderint interim, qui diligentius hanc rem perpendere volunt, de NOTHELMO atque ſuperioribus NOTHELMO Archiepiſcopis; & conſulant porrò *Ioſcelinum* in Antiquitatibus Eccleſiæ *Britannicæ* & *Franciſcum Godwinum*, Epiſcopum, dum ſcripſit, *Landauenſem*, nunc *Herefordenſem*, in Epiſcoporum noſtrorum vitis. Et ſummus ſane neque omninò indiligens Monaſtici ordinis cultor *Arnoldus Vyonus*, dum quinam celeberrimarum Eccleſiarum Archiepiſcopi Sodalitio *Benedictino* ſe immiſcuiſſant indagando ſe torquet, in *Cantuarienſibus* NOTHELMVM, CVTHBERTVM, BREGWINVM, alios etiam (ſed, vt verum fatear, nonnullos quos certiſſimum eſt Benedictinos fuiſſe) prætermittit. vide, ſi placet, *Arnoldum* in *Ligni Vita* lib. 2. cap. 20. & *G. Malmesburienſem* in de geſtis Pontificum lib. 1. in ODONE.

Pag. 124. l. 40.

DIRECTI QVOQVE SVNT AB *HENRICO* REGE ANGLORVM AD IPSVM CONCILIVM &c. *WILLIELMVS* EXONIENSIS, *RANVLPHVS* DVNELMENSIS &c.] Quatuor nempè Epiſcopi. Nam ita mos ſolennis olim obtinebat, vt, ad Concilium generale, IV. duntaxat ex *Anglia* Epiſcopi mitterentur. Idem obſeruatum in Concilio *Lateranenſi* ſub *Alexandro* III. anno M.C.LXXIX. habito. Et cum in *Anglia* tunc temporis conſilium de mittendis *Romam* Epiſcopis, vt Concilio ibi intereſſent, adhiberetur, *Epiſcopi* Angliæ *conſtanter aſſeruerunt* (verba ſunt *Rogeri Houedeni*, *Simonis Dunelmenſis* Ms. atque aliorum de ea re agentium) *quod ad generale Concilium Domini Papæ quatuor Epiſcopi de* Anglia *tantum* Romam *mittendi ſint*. Cæterùm, in Concilijs recentioribus mos varius eſt, &, pro arbitratu Regio & re nata ſæpiùs mutat. De Legatis ſeu Oratoribus ad Concilia generalia ex *Anglia* miſſis, conſulas licet *Matthæi Pariſij* annum M.CC.XLV. (vbi etiam *Anglicanorum* Ciuium Vniuerſitas ſeu triplex ordo literas & oratores deſtinat ad Concilium *Lugdunenſe* ſub *Innocentio* IV. celebratum) & *Thomæ Walſinghami* Ypodigma *Neuſtriæ* in eodem anno pag. 466. & eundem in anno M.CCCC.IX. cui accedat ex Archiuis id quod, ad reſarciendum in Concilio *Piſano* Schiſma tunc temporis *Romanenſium* partes nimiùm diſtrahens, HENRICVS IV. *Angliæ* Rex ſtatuiſſe legitur. *Ordinauimus quod oratores noſtri ſolennes* (ita ſcripſit in literis ad Ordines *Aquitaniæ* datis) *ad diem & locum dicti Concilij tranſmittentur, quodq; duo Archiepiſcopi cum quatuor Doctoribus in eorum comitiua & quinq; Epiſcopi cum totidem Doctoribus vna ſecum ibidem debeant perſonalitèr intereſſe. Et quilibet cæterorum Epiſcoporum tam Regni noſtri prædicti, quam Terræ Noſtræ* Hiberniæ *ad dictum Concilium, certis forſan ex cauſis, minime tranſeuntium, vnum Doctorem pro ſe & Clero ſuæ Diœceſis deſtinabit, & quod qualibet Vniuerſitatum noſtrarum duos Doctores quorum vnus ſit in Theologia & alter in Iure Canonico vel Ciuili. Et Nigri Monachi quatuor Abbates*, Ciſtercienſes *vero duos. Canonici Regulares ſimiliter Abbates duos*, Cluniacenſes *vero Abbates duos aut Priores*, Cartuſienſes *vnum Priorem*, Præmonſtratenſes *vero vnum Abbatem; & quodlibet etiam Capitulum Eccleſiæ Cathedralis vnum Doctorem ad dictum tranſmittet concilium; quodq; prior Hoſpitalis Sancti* Iohannis Ieruſalem, *in* Anglia *reſidens, illuc in propria perſona ſe transferat. Has autem ordinationes noſtras & quaſcunq; alias factas ſeu etiam faciendas tangentes materiam ſchiſmatis aut vnionis prædictam non ſolum in Regno noſtro prædicto & dicta Terra* Hiberniæ *verùm etiam in Ducatu noſtro* Aquitaniæ *volumus obſeruari*. Ita legimus in tabulis *Vaſcon. 9. & 10. Hen.4. membr.4.* Formulam item qua HENRICVS VI. Rex Legatos ſuos (quorum Ciuilis alij, alij Sacri ordinis erant) vt Concilio *Baſileenſi* intereſſent ſubſtituit, cum rariſſimè ejuſmodi

Vide Concil. Conſtant. ſeſſ. 20. apud Bin. tom.3. part.2. pag.913.

ejuſmodi quid occurrat, meritò viſum eſt adijcere ex Tabulis *Franc.*12. *Hen.*6. *membr.* 2. Lemma in Margine eſt, *De poteſtate commiſſa Ambaſſiatoribus Regis ad intereſſendum Concilio Baſileenſi.* Inſtrmmentum ipſum ita conceptum eſt.

REx omnibus ad quos &c. ſalutem. Sciatis quòd, cum, iuxta decreta Conſtantienſis * *Concilij, præſens Concilium* Baſileenſe *actualiter celebretur ſub ſanctiſſimo Patre Domino* EVGENIO *Papa quarto, Nos eidem Concilio, nedum ex parte eiuſdem Concilij per ſuos oratores nobis ex hac cauſa ſpecialiter deſtinatos verum etiam Apoſtolicis & Imperialibus ac aliorum quamplurimorum ſanctæ Matris Eccleſiæ Patrum & Principum ſæcularium literis creberrime inſtigati, ad Dei laudem, ſanctæ Matris Eccleſiæ proſperitatem optatam & honorem & præſertim ob fidei Catholicæ exaltationem intereſſe cupientes, varijs & diuerſis cauſis rationabiliter præpediti quo minus perſonaliter eidem intereſſe poterimus, vt vellemus, venerabiles Patres* ROBERTVM Londonienſem, PHILIPPVM Lexouienſem, IOHANNEM Roffenſem, IOHANNEM Bajocenſem, & BERNARDVM Aquenſem *Epiſcopos ac Cariſſimum conſanguineum noſtrum* EDMVNDVM *Comitem* Moritonij, *dilectos nobis* NICHOLAVM *Abbatem* Glaſtonienſem, WILLIELMVM *Abbatem Eccleſiæ beatæ Mariæ* Eborum, & WILLIELMVM *Priorem* Norwicenſem, *necnon dilectos & fideles noſtros* HENRICVM Broumflete *Militem, Magiſtrum* THOMAM Broun *vtriuſq; Iuris Doctorem*, Sarum *Decanum*, IOHANNEM Colluelle *Militem, Magiſtrum* PETRVM MAVRICIJ *Doctorem in Theologia, & Magiſtrum* NICHOLAVM DAVID *Archidiaconum* Conſtantienſem *& Licentiatum in vtroq; Iure, noſtros Ambaſſiatores, Oratores veros, & indubitatos Procuratores, Actores, Factores & Nuncios ſpeciales conſtituimus, facimus & deputamus per præſentes, dantes & damus eis & ipſorum majori parti poteſtatem & mandatum tam generale quam ſpeciale nomine noſtro & pro nobis in eodem concilio intereſſendi, tractandi, communicandi & concludendi tam de hijs quæ reformationem Eccleſiæ vniuerſalis in capite & in membris, quam in hijs quæ fidei Orthodoxæ fulcimentum Regumq; ac Principum pacificationem concernere poterunt, necnon de & ſuper pace perpetua guerrarúmue abſtinentia inter Nos &* CAROLVM *Aduerſarium noſtrum de* Francia, *ac etiam tractandi, communicandi, & appunctuandi, conſentiendi inſuper & ſi opus fuerit diſſentiendi hijs, quæ iuxta deliberationem dicti Concilij inibi ſtatui & ordinari contigerit. Promittentes & promittimus bona fide nos ratum gratum & firmum perpetuo habiturum totum & quicquid per dictos Ambaſſiatores Oratores & Procuratores noſtros aut majorem partem eorundem, actum, factum ſeu geſtum fuerit in præmiſſis & in ſingulis præmiſſorum & hoc idem cum de & ſuper hijs cerciorati fuerimus, quantum ad nos & Chriſtianum Principem attinet, executioni debitæ curabimus demandare. In cuius rei teſtimonium has literas noſtras fieri fecimus patentes. Dat. ſub Magni Sigilli noſtri teſtimonio in Palatio noſtro* Weſtm. X. *die Iulij.*

Per Conſilium.

* Vide *Concil. Conſtant. ſeſſ.* 39. *pag.* 935. apud Binium *tom.*3. *part.* 2. & *Baſil.* apud *eundem tom.*4. *part.*1. *pag.*14.

Literarum autem Pontificiarum quibus ad Concilia generalia ordines vo-

cantur

cantur, formulas habes apud *Binium* tom. 3. part. 2. pag. 674. in apparatu ad Concilium *Lateranenſe* ſub INNOCENTIO III. celebratum; apud *Matth. Pariſ.* ann. M.CC.XLV. pag. 886. editionis *Londinenſis*, ad Abbates ſcilicet & Priores Eccleſiæ *Anglicanæ Lugduno* datas III. Kl. Februarij anno INNOCENTIJ quarti ſecundo, quas tamen reperio etiam vetuſtis Annalibus Mss. *Burtonenſis* Cœnobij, vbi, ſyllabis alioquin vix deſcrepantibus, *V. Idus Junij* ſubſtituitur; apud *Binium* item dictâ tomi tertij parte pag. 768. & ſequentibus in Concilij *Viennenſis* ſub CLEMENTE V. præparatione, & tomi 4. part. 2. pag. 276.

Prætermiſſum, quod adjice paginæ 200. lin. 53.

—S. *Gregorij* cap. 5. Atque fuſius diſputat ille in ejuſdem libri part. 2. cap. 4. de *Auguſtini* noſtri familia quam haut aliam fuiſſe, præter eam in qua ſacratus erat S. GREGORIVS, eſt puto apud omnes in confeſſo. etiam ipſe GREGORIVS ſatis teſtatur lib. 7. epiſt. 114. ad SYAGRIVM Epiſcopum *Auguſtodunenſem*, vbi AVGVSTINVM *quondam Monaſterij mei præpoſitum* vocat. At *Equitianam* non *Benedictinam* GREGORIJ familiam fuiſſe vult *Baronius*; atq; is, nì fallor, hoc primus voluit & receptiſſimæ vetuſtatis ſententiæ demum reluctari auſus eſt, ductus nimirùm conjecturis nec ſanè contemnendis nec magni ſanè ponderis. videſis Annalium tom. 8. ſub anno DXCVI. & quæ in eum ſcripſit *Vandenzypius* locis jam dictis. Fateor, apud veteres rerum noſtratium conſarcinatores minimè diſertis (ſi benè memini) verbis alicubi doceri *Auguſtinum* ex Sodalitio fuiſſe *Benedictino*. Sed præciſe Monachum duntaxat vocari ſæpius. Et *Auguſtinum & alios plures cum eo Monachos* legimus apud *Bedam* quem pleriq; ſequuntur. In veteri item Chronico *Saxonico* Ms. ſub Anno DXCVI. Her Gregoriuſ Papa ſende to Brytene Aguſtinum mid ƿel manegum Munecum þa godeſ ƿord Anglaþeode godſpelledan, hoc eſt, *Hoc anno* GREGORIVS *Papa in* Britanniam *miſit* AVGVSTINVM *Monachum cum quamplurimis Monachis qui* Anglicanæ *genti verbum Dei prædicarent.* Neque alitèr, ad hanc rem, mentionem ejuſdem fieri apud veteres reperio. Sed interim, τὸ Monachus, nullius familiæ notâ adjectâ, de ijs qui apud majores noſtros eo nomine memorantur, dictum, ſemper (niſi memoria me fallat) *Benedictinum* interpretatur, vti apud Græcos ferè *Baſilianum*. Accedit etiam Cœnobij S. SALVATORIS *Cantuariæ* incolas *Benedictinæ* familiæ etiam ab ipſis incunabulis ſemper apud nos eſſe habitos; ſaltem nihil occurrere in vetuſtis quæ heic teſtimonio eſſe poſſunt monimentis quod alius cujuſpiam familiæ nomen vnquam aut induiſſe eos aut exuiſſe aut ſuadet aut omninò innuit. Et apprimè huc facit illud BONIFACIJ Pontificis *Romani* in literis ſuis ad ETHELBERTVM; *Fili glorioſe*, inquit, *quod ab Apoſtolica ſede per Coepiſcopum noſtrum* MELLITVM *poſtulaſtis, libenti animo concedimus, id eſt, vt veſtra benignitas in Monaſterio in* Dorobernenſi *Ciuitate conſtituto, quod Sanctus Doctor veſter* AVGVSTINVS *beatæ memoriæ* GREGORIJ *diſcipulus ſancti* SALVATORIS *nomini conſecrauit, cui ad præſens præeſſe dignoſcitur dilectiſſimus frater noſter* LAVRENTIVS, *licentèr per omnia Monachorum regularitèr viuentium habitationem ſtatuat, Apoſtolica authoritate decernentes, vt ipſi veſtri Prædicatores Monachi Monachorum gregem ſibi aſſocient, & eorum vitam ſanctitatum moribus exornent. Quæ noſtra decreta, ſi quis ſucceſſorum veſtrorum, ſiue Regum, ſiue Epiſcoporum, Clericorum, ſiue Laicorum irrita facere tentauerit, à principe Apoſtolorum* PETRO *& à cunctis ſucceſſoribus ſuis anathematis vocabulo ſubjaceat, quoad vſq; quod temerario auſu peregit, Domino placita ſatisfactione pœniteat, & hujus inquietudinis veram emendationem faciat.* Aut igitur primâ, cujus autor *Auguſtinus*, inſtitutione ſodalitium hujus Cœnobij erat

Equitianum

Equitianum aut *Benedictinum*. Neque enim dubitatur à *Baronio* quin & AVGVSTINVS & GREGORIVS *Equitiani* eſſent, ſi non *Benedictini*. Si primò *Equitianum* fuiſſet, neceſſum planè erat vt nouatio ejuſmodi poſtmodùm accederet quæ in *Benedictinum* tranſmutaret. At non modò nihil ejuſmodi reperitur, ſed, in ipſis etiam incunabulis, à jam dicto BONIFACIO ſancitur vt Monachi (ſic antè legitur) qui ibi erant ab *Auguſtino* inſtituti *Monachorum ſibi gregem aſſociarent & eorum vitam ſanctitatum moribus exornarent*, & ne quis omninò ſancito illi aduerſaretur, grauiſſima cautum eſt interminatione, ac ſi juſſiſſet omnes ejuſdem familiæ, ejuſdem ſodalitij, quo primum fuerant inſtituti, & nomen & mores perpetuò ibi ſeruare. Neque ſanè, niſi merè fictis habenda ſit fides, aut Nouationis hujuſmodi aut Nominis aut Normæ Tranſmutationis veſtigium aliquod extat. Qua de re diligentèr etiam conſului tabulas jam dicti Cœnobij vbi quamplurima eaque vetuſtiſſima Pontificum inſtrumenta, quibus munitum eſt, comperio; hujuſmodi verò tranſmutationis neque volam comperio neque veſtigium. Et videſis *Ordericum Vitalem* Hiſtor. Eccleſiaſtic. lib. 4. pag. 516. & 517. At verò ſi primis in initijs *Benedictinum* eſſet Cœnobium illud, eadem ipſa argumentandi ratio qua in conjecturis ſuis de *Gregorio* vſus eſt *Baronius*, *Auguſtinum Benedictinæ* familiæ fuiſſe demonſtraret. Neque enim dubitat ipſe quin ejuſmodi fuerit Antiſtes quales ipſi ſodales ab Antiſtite adſciti. Sed porrò viderint heic quorum intereſt.

Prætermiſſum & adjiciendum pag. 194. *lin.* 25.

Inueniri. Porrò hoc etiam de annona Palatina quod habetur in *Dialogo de Scaccario* ſeu *libro Nigro* ita dicto à *Geruaſio Tilburienſe* (vt ſententia recepta eſt) ſub HENRICO II. conſcripto, qui in Archiuo Fiſcali, quod *Receptum Scaccarij* phraſi forenſi nominant, ſeruatur. *In primitiuo regni ſtatu poſt Conquiſitionem, Regibus de fundis ſuis non auri vel argenti pondera, ſed ſola victualia ſoluebantur. Ex quibus in vſus quotidianos domus Regiæ, neceſſaria miniſtrabantur; & nouerant, qui ad hoc deputati fuerant, quantum de ſingulis fundis proueniebat. Cæterùm ad ſtipendia vel donatiua Militum, & alia neceſſaria de placitis regni, vel conuentionibus, & ex Ciuitatibus vel Caſtellis, à quibus Agricultura non exercebatur, pecunia numerata ſuccreſcebat. Toto igitur Regis* WILLIELMI *Primi tempore perſeuerauit hæc inſtitutio, vſq; ad tempora Regis* HENRICI *Filij ejus, adeò vt viderim ego ipſe quoſdam, qui victualia, ſtatutis temporibus, de fundis Regijs ad Curiam deferri viderint. Certum quoq; habebant Officiales domus Regiæ, à quibus Comitatibus triticum, à quibus diuerſæ ſpecies carnium, vel equorum pabula vel etiam neceſſaria debebantur. His verò ſolutis ſecundùm conſtitutum modum cujuſq; rei, Regij Officiales computabant Vicecomitibus redigentes in ſummam denariorum: pro menſurâ ſcilicet tritici ad panem* C. *hominum ſolidum* I.; *pro corpore bouis paſcualis ſolidos* V. *pro ariete vel oue* IIII. *denarios; pro præbenda* XX. *equorum, ſimiliter* IIII. *denarios. Succedente verò tempore, cùm idem Rex, in tranſmarinis & remotis partibus, ſedandis tumultibus bellicis operam daret, contigit, vt fieret ſibi ſummè neceſſaria, ad hæc explenda, numerata pecunia. Confluebat intereà ad Regis Curiam querula multitudo Colonorum, vel, quod grauiùs ſibi videbatur, prætereunti frequentèr occurſabat, oblatis vomeribus in ſignum deficientis Agriculturæ. Innumeris enim moleſtijs premebantur, occaſione victualium, quæ per plures regni partes à ſedibus proprijs deferebant. Horum igitur querelis inclinatus Rex definito magnatum conſilio, deſtinauit per regnum, quos ad id prudentiores, & diſcretiores cognouerat. Qui circumeuntes, & oculata fide fundos ſingulos perluſtrantes, habita æſtimatione victualium quæ de his ſoluebantur, redegerunt in ſummam denariorum. De ſumma verò ſummarum, quæ ex om-*

nibus

nibus fundis ſurgebat in vno Comitatu, conſtituerunt Vice-comitem illius Comitatus ad Scaccarium teneri, addentes vt ad Scalam ſolueret. Nec prætereundum heic quod habet *Henricus Bractonius* &c.

Prætermiſſum & adijciendum pag. 203. lin. 2.

Sanctæ Trinitatis. Et in Cenſu *Hantonienſis* Prouinciæ; Hvgo *de* Port *tenet* Cerdeford, & Willielmvs *de eo. Duo liberi homines in* Alodium *tenuerunt pro* II. *Manerijs de Rege* Edwardo. *tunc & modò geldabat pro* V. *Hidis. Terra eſt* IIII. *Carucatarum. In Dominio ſunt* II. *Carucatæ &* XX. *Bordarij &* IIII. *ſerui cum* I. *Carucata & quater* XX. *acræ prati.* T. R. E. *& modo valet* IIII. *libr. cum recep.* C. *ſol. Iſdem* Willielmvs *tenet de* Hvgone, *vnam virgatam & dimidium in* Clatinges. *duo liberi homines tenuerunt de* Alwino, *ſed non fuit* Alodium. *Ibi* II. *Bordarij &* VI. *Acræ prati, valuit* X. *ſol. modò* VIII. *ſolid. In iſto Hundredo & in iſto Manerio tenet* Picot II. *Virgatas & dimidium de Rege.* Phitelet *tenuit in* Alodio *de Rege* Edwardo *pro Manerio. tunc & modo geldabat pro* II. *Virgatis & dimidio. Terra eſt dimidium Carucatæ & ibi eſt cum vno Villano &* II. *Bordarijs &* X. *Acris prati. Iſtam terram calumniatur* Willielmvs *de* Chernet, *dicens pertinere ad Manerium de* Cerdeford *feudum* Hvgonis *de* Port, *per hæreditatem ſui Anteceſſoris & de hoc ſuum teſtimonium adduxit de melioribus & antiquis hominibus totius Comitatus & Hundredi, &* Picot *contraduxit ſuum teſtimonium de Villanis & vili plebe & de præpoſitis qui volunt defendere per Sacramentum aut per Dei judicium, quòd ille qui tenuit Terram liber homo fuit & potuit ire cum terra ſua quo voluit. Sed teſtes* Willielmi *nolunt accipere legem* niſi *Regis* Edwardi *vſq; dum diffiniatur per Regem. Valuit* XV. *ſol. & poſt* VIII. *ſol. modo* X. *ſolidis.* Hujuſmodi ſunt alia &c.

Prætermiſſum, quod inſere eadem pag. lin. 25.

Aut agnoſcere debeant. Cæterùm ad vetuſtum Archiepiſcoporum in *Cantuaria* jus (quod hoc loco memoratur) ſpectat etiam forſan priſcum numiſma cujus pars altera Plegmvndi Archiepiſcopi, altera Eicmvndi Cuſoris nomine ad hunc modum ſignata eſt. Prototypum ſeruatur in theſauro *Cottoniano*, vbi etiam nummum Celnothi Archiepiſcopi & nomen & imaginem præ ſe ferentem, me vidiſſe memini. Et pecuniæ cudendæ jus, quod majeſtatis meritò cenſetur, Archiepiſcopo vt Vrbis Domino tunc temporis (ita videtur) competebat; vti forſan alijs oppidorum celebriorum, quæ *Burgos*

vocamus, aut Ciuitatum ſiue Dominis ſiue Decurionibus. Atque eo æuo, non ſolùm (quod opinor) gaudebat jure cudendæ, quilibet ejuſmodi Dominus, verùm etiam, pro ſuo arbitratu, nomine ſuopte ſiue effigie eam ſignabat. Poſtea verò (nam Celnothvs ſub Æthelwlfo Rege, & Pleomvndvs ſub Alvredo floruit) cautum eſt, regnante Athelstano, vt vnum duntaxàt per imperium *Anglicanum* atq; idem eſſet vbiq; pecuniæ genus, quo abrogatum puto priſtinum ac promiſcuum illum ſignandi morem, neq; vllam poſtmodùm ſine Principis effigie aut nomine nummum percuſſum; adjecto interdum ſiue Comitis Prouincialis, ſiue vrbis aut oppidi Domini, ſiue Cuſoris

etiam nomine. ATHELSTANI autem lex ita ſe habet cap. 14. pe cpæþon ꝥ an mẏpet ſẏ ofer ealle þæſ Cẏnȝeſ anpealde ⁊ nan man ne mẏnetiȝe butan popt; hoc eſt, *Iubemus, vnum per totum Regis imperium fore Nummi genus; neq; quis illud extra oppidum cudat.* Atque ex ejuſdem legibus porrò docemur *Cantuariæ* plures fuiſſe, ex inſtituto, monetæ Cuſores quàm alibi in *Anglia*, vrbe duntaxat *Londinenſi* excepta vbi VIII. *Cantuariæ* vero VII. quorum Regij erant quatuor, bini autem Archiepiſcopo inſeruiebant, & vnus Cœnobiarchæ. Videſis etiam EDGARI leg. cap. 8. & CANVTI cap. 8.

Prætermiſſum, quod adijce pag. 205. lin. 9.

Oꞃdeeleꞇ *Iudicem*. Id verò diſertè aſſeritur in Canonibus Synodi *Eanhamenſis* ſub ETHELREDO Rege habitæ. *Iudicium* (ita in Canonibus iſtis) *quod Anglicè* Oꞃdal *dicitur, & juramenta vulgaria feſtiuis temporibus & legitimis Iejunijs ſed & ab Aduentu Domini vſq; poſt Octauas Epiphaniæ & à Septuageſima vſq; XV. dies poſt Paſcha minimè exerceantur.* dictæ Synodi Canones literis mandauit WLSTANVS Pontifex *Eboracenſis*, qui ſub ETHELREDO, cum ÆLPHEGO *Cantuarienſe* Antiſtite, præfuit. Etiamnùm integri leguntur in Codice Ms. perquam vetuſto & eleganti ejuſce æui charactere, exarato.

Notarum & Spicilegij Finis.

Digitized by Google